Kitabu cha 3

Elimu ya Dini ya Kiislamu

Elimu ya Dini ya Kiislamu

Shule za Sekondari

Kitabu cha 3

Toleo la Pili

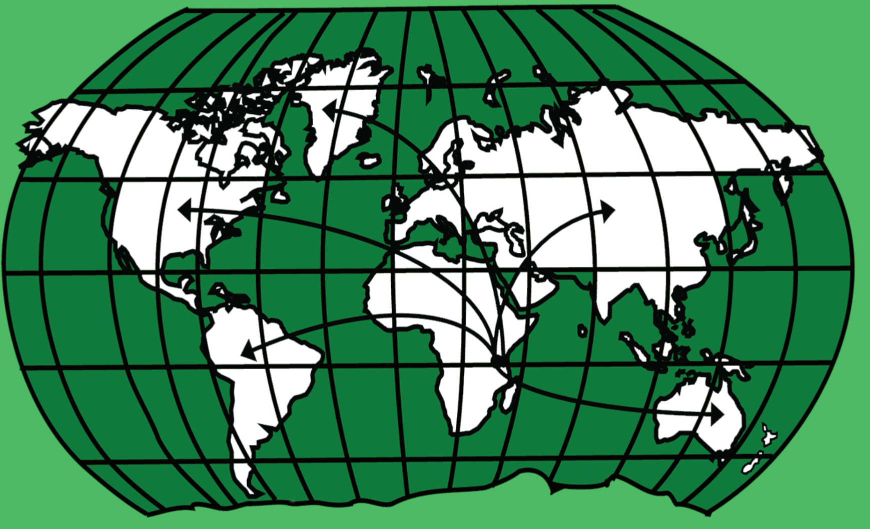

Islamic Education Panel

Elimu ya Dini ya Kiislamu

Shule za Sekondari

Kitabu cha 3

Islamic Education Panel

Elimu ya Dini ya Kiislamu

Shule za Sekondari Kitabu cha Tatu

© Islamic Education Panel,

Toleo la Pili,
Rabiul Awwal 1436,(H.C)
Januari,2015 Miladia(A.D)

Chapisho la Kwanza, Nakala 2000,
Rabiul Awwal 1436,
Januari,2015

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kuiga, kunakili, kutafsiri, kupiga chapa au kutoa kitabu hiki kwa namna yoyote ile bila idhini ya Islamic Education Panel.

ISBN 978 - 9987 - 9524 - 9 - 6

Kimeandikwa na kusambazwa na:
Islamic Education Panel,
S.L.P 55014,
Tovuti: www.islamiceducationtz.com
E-mail:info@Islamiceducationtz.com
Dar es Salaam.
TANZANIA.

Mchapaji:
Vista Print Ltd.
Dar es Salaam.

Neno la Awali

Sifa zote njema zinamstahiki Allah(s.w), Bwana Mlezi wa walimwengu wote. Rehema na amani zimuendee Mtume Muhammad(s.a.w) na ahli zake, swahaba zake na wale wote wanaofuata mwenendo wake na kuliendea kwa hima lengo la kuletwa kwake la kuutawalisha Uislamu katika jamii.

Tunamshukuru Allah(s.w) kwa kutuwezesha kutoa toleo la pili la kitabu hiki cha **Tatu** cha "**Elimu ya Dini ya Kiislamu Shule za Sekondar**i". hiki ni kitabu cha kiada cha somo la Elimu ya Dini ya kiislamu kwa kidato cha Tatu . Kama ilivyokuwa katika toleo la kwanza, mada za somo hili zimegawanywa katika fani tano na kila fani imefanywa sura ya kitabu hiki kama ifuatavyo:

(i) Tawhiid
(ii) Fiqh
(iii) Qur'an
(iv) Sunnah na Hadith
(v)Tarekh(Historia)

Pamoja na kufanyiwa uhariri, toleo hili limeboreshwa zaidi kwa kuingizwa matin ya aya zilizorejewa katika kufafanua mada mbali mbali. Pia kila sura ya kitabu hiki imeambatanishwa na mazoezi ya kutosha yanayo mchochea mwanafunzi kusoma kwa mazingatio.

Nitumaini letu kuwa wanafunzi na waalimu wa somo hili watafaidika vyema na watajitahidi kwa kadiri ya uwezo wao kuingiza ujuzi uliopatikana kutokana na kitabu hiki katika maisha yao ya kila siku ya kibinafsi na kijamii. Uislamu unakemea vikali tabia ya kujua mambo kinadharia bila ya kuyaingiza katika utendaji.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٢﴾

كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٣﴾

"Enyi mliamini! Mbona mnasema msiyoyatenda? Ni chukizo kubwa mbele ya Allah kusema msiyoyatenda"(61:2-3)

Tunatoa wito kwa wasomaji wote wa kitabu hiki kutoa maoni na mapendekezo yatakayo pelekea kuboresha somo hili na kuwawezesha wanafunzi kufikia lengo kuu kama lilivyo ainishwa katika muhtasari. Maoni na mapendekezo chanya yatazingatiwa katika chapisho linalofuata.

Wabillah Tawfiiq

YALIYOMO

UK

Neno la awali ....(iii)

Sura ya Kwanza..1

TAWHIID 1

Utanguizi 1

KUMUAMINI MWENYEZI MUNGU..............................1

Silika ya kumjua Mungu. 1

Ahadi ya utii kwa Mungu Muumba kabla ya maisha ya duniani. 3

Uthibitisho kuwa Mwanaadamu ni kiumbe wa kiroho......4

Upungufu wa Fitrah 6

Kuwepo kwa Mwenyezi Mungu 6

Hoja za Makafiri dhidi ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w): 7

Udhaifu wa dai hili 14

Kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) Muumba. 15

Kuamini Mwenyezi Mungu(s.w) si suala la kufuata mkumbo. 16

Dalili zinazothibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w). 20

Umbile la Mbingu na Ardhi na vyote vilivyomo (Ayat fil-afaaq) 20

Nafsi ya mwanaadamu (Ayat fii an-fus). 34

Historia ya Mwanaadamu(Ayat fii ayamillah) 47
Maisha ya Mitume(Ayat fii ambiyaa) 52
Mafundisho ya Mitume(Ayat taalim Anbiyaa)................67
Umoja wa Ujumbe wa Mitume 67
Mafundisho yao kutoadhiriwa na mazingira..................70
Upeo wa elimu waliyokuwanayo Mitume......................71
Sifa za Mwenyezi Mungu(s.w)....................................75
Maana ya kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w). 76
Kusimamisha Tawhiid (Umoja na upweke wa Mwenyezi Mungu)..77
Kujiepusha na Shirk za aina zote................................82
Aina za Shirk 83
Shirk katika dhati ya Mwenyezi Mungu(s.w)................83
Shirk katika sifa za Mwenyezi Mungu(s.w) 85
Shirk katika mamlaka ya Mwenyezi Mungu(s.w)...........88
Shirk katika hukumu za Mwenyezi Mungu(s.w) 90
Kina cha uovu wa shirk 94
Taathira(faida) ya kumuamini Mwenyezi Mungu katika maisha ya Jamii 97

Zoezi 1:1..104

Kuamini Malaika wa Mwenyezi Mungu 105
Je, Malaika ni bora kuliko Binaadamu?.......................106
Kwanini hatuwaoni Malaika? 108
Siku mtu atakapowaona malaika...............................109
Kazi za Malaika 112

Maana ya kuamini Malaika katika maisha ya kila siku 122
Zoezi 1.2 126

Kuamini Vitabu vya Mwenyezi Mungu(S.W). 127
Tofauti ya Qur'an na Vitabu vingine vya Mwenyezi Mungu. 128
Lengo la kushushwa Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w). 131
Haja ya mwongozo kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) 133
Maana ya kuamini Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) katika maisha ya kila siku. 139
Zoezi 1.3 143

DINI STAHIKI KWA MWANAADAMU 144
Sifa za Dini sahihi anayoihitaji Mwanaadamu 144
Kwa nini mwanaadamu hawezi kuunda Dini sahihi 146
Kwanini Uislamu ni Dini Sahihi Pekee 148
Zoezi 1:4 154

Sura ya Pili 155
Utanguizi 155
FIQH 155

MAANA YA SHAHADA 155
Maana ya shahada ya kwanza 155
Maana ya Shahada ya pili 157

FALSAFA YA KUSIMAMISHA SWALA 158
Maana ya kusimamisha Swala....................................158
Umuhimu wa kusimamisha Swala katika Uislamu 158
Lengo la kusimamisha swala na namna ya kulifikia.....162
Namna swala inavyomtakasa mja katika kutekeleza sharti za swala...163
Namna Swala Inavyomtakasa Mja katika kutekeleza Nguzo na Sunnah za Swala.......................................165
Faida ya Kusimamisha Swala Tano katika Jamii 170
Kwa nini lengo la kusimamisha swala halifikiwi na wengi waswalio..175
Zoezi 2.1 179

FALSAFA YA UTOAJI WA ZAKAT NA SADAQAT 181
Umuhimu wa Zakat na Sadaqat 181
Lengo la Zakat na linavyofikiwa 186
Ukusanayaji na ugawaji wa Zakat kijamii 191
Kwa nini lengo la Zakat na Sadaqat halijafikiwa katika jamii yetu? 192
Zoezi 2.2..195

FALSAFA YA FUNGA 196
Lengo la Funga...196
Lengo la Funga linavyofikiwa 198
Tathmini ya Funga zetu 209
Zoezi 2:3..212

FALSAFA YA HIJJAH NA 'UMRAH'............................213
Umuhimu wa Hijja katika Uislamu 213
Lengo la Hijjah 215
Matendo ya Hijjah yanavyomuandaa Muislamu kuwa Khalifa wa Mwenyezi Mungu hapa Ulimwenguni 216
Yanayopelekea lengo la Hijja kutofikiwa....................233
Zoezi 2.4 239

HAKI NA UADILIFU KATIKA UISLAMU 240
Maana ya Haki..240
Maana ya Uadilifu 240
Misingi ya haki..241
Mgawanyo wa haki katika Uislamu 244
Haki za Mwenyezi Mungu(s.w)..................................244
Haki ya mtu binafsi 249
Haki za Familia 256
Wajibu wa Mume kwa Mkewe 257
Wajibu wa Mke kwa Mumewe 264
Wajibu wa Wazazi kwa Watoto.................................274
Wajibu wa Watoto kwa Wazazi.................................284
Wajibu kwa watumishi wa nyumbani 288
Wajibu kwa jamaa wa karibu 291
Wajibu kwa Jirani..293
Wajibu kwa Mayatima 295
Wajibu kwa Maskini na Wasiojiweza 297

Wajibu wa Wakubwa kwa wadogo na wa Wadogo kwa Wakubwa 299
Haki za Binaadamu kwa Ujumla
(Basic Human Rights) 301

MTAZAMO WA UISLAMU JUU YA UTUMWA 305
Biashara ya Watumwa na Mataifa ya Magharibi 305
Biashara ya Utumwa na Kanisa 306
Biashara ya Utumwa na Uislamu 307
Ukombozi wa Kiroho na Kisaikolojia...........................308
Watumwa katika Qur'an na Hadith 310
Haki za raia katika Dola ya Kiislamu 314
Haki za maadui katika vita (mateka wa vita) 318
Umateka haukukusudiwa uwe wa kudumu.................319
Masuria na mateka wanawake 320
Zoezi 2.5 321

Sura ya Tatu 322
QUR'AN 322

WAPINZANI WA QUR'AN WAKATI WA MTUME(S.A.W) NA UDHAIFU WA HOJA ZAO 322
Hoja ya Shaka 322
Upinzani kwa lengo la kuficha haki 325
Madai kuwa Qur'an ni visa vya watu wa kale.............325
Dai kuwa Mtume(s.a.w) alifundishwa
Qur'an na watu 327

Dai kuwa Mtume(s.a.w) ni mwendawazimu. 328
Dai kuwa Mtume(s.a.w) ni mchawi..........................329
Dai kuwa Qur'an ni Maneno ya Shetani 330
Dai kuwa Qur'an ni ndoto zilizovurugika 331
Dai kuwa Qur'an ni Mashairi 331

KUHIFADHIWA KWA QUR'AN WAKATI WA ABUBAKAR(R.A)...336
Hoja ya Qur'an kukusanywa na kuandikwa wakati wa Abubakar(r.a). 339

KUHIFADHIWA QUR'AN WAKATI WA 'UTHMAN(R.A)..351
MGAWANYIKO WA SURA KWA MNASABA WA KUSHUKA..352
Orodha ya Sura za Qur'an 353
Tofauti ya Sura za Makka na zile za Madina...............357
Zoezi 3:1...359

MAFUNZO YA SURA ZA QUR'AN ZILIZOTEULIWA..359
Suratul-Bayyinah (98) 360
Maelezo juu ya Sura..361
Mafunzo kwa Muhtasari...363
Suratul -Takaathur(102) 364
Maelezo juu ya Sura..365
Mafunzo kwa Muhtasari...366
Zoezi 3:2...367

Suratul-'Asr (103)....................367
Maelezo juu ya Sura....................368
Mafunzo kwa Muhtasari....................372
Zoezi 3:3....................373

Suratul-Humazah (104)....................373
Maelezo juu ya Sura....................374
Mafunzo kwa Muhtasari....................376
Zoezi 3:4....................376

Suratul-Fyl (105)....................376
Maelezo juu ya Sura....................377
Mafunzo kwa Muhtasari....................382
Zoezi 3.5....................382

Sura ya Nne....................383
SUNNAH NA HADITH....................383
KUKUBALIKA KWA HADITH....................383

WAPINZANI WA HADITH NA UDHAIFU WA HOJA ZAO....................384
Udhaifu wa hoja za wapinzani wa Hadith....................386
Udhaifu wa Hoja ya kwanza....................386
Udhaifu wa hoja ya pili....................386
Udhaifu wa hoja ya tatu....................387

MAFUNZO YA HADITH ZILIZOCHAGULIWA....................387
Msisitizo wa kutenda kheri mwisho wa umri....................387
Hadith 1....................388

Hadith 2 ... 388
Mafunzo ya Hadith ... 388
Kudumu na amali njema ... 390
Hadith 3 ... 390
Hadith 4 ... 391
Mafunzo ya Hadith ... 391
Kuwafanyia wema wazazi na kuunga kizazi (Udugu) ... 392
Hadith 5 ... 392
Mafunzo ya Hadith ... 392
Hadith 6 ... 394
Mafunzo ya Hadith ... 395
Ukinaifu na kujizuia kuombaomba ... 395
Hadith 7 ... 395
Mafunzo ya Hadith ... 396
Hadith 8 ... 396
Mafunzo ya Hadith ... 397
Ukarimu na kutoa katika njia za kheri ... 398
Hadith 9 ... 398
Mafunzo ya Hadith ... 398
Hadith 10 ... 398
Mafunzo ya Hadith ... 399
Zoezi 4.1 ... 400

Sura ya Tano ... 401
HISTORIA ... 401

MAANA NA CHIMBUKO LA DOLA YA KIISLAMU 401

KUANZISHWA KWA DOLA YA KIISLAMU MADINAH 404

Kujengwa kwa Msikiti wa Quba 405

Yathrib inakuwa Al-Madinah Al-Munawwarah 406

Mambo ya Msingi aliyofanya Mtume(s.a.w)

katika kuanzisha Dola ya Kiislamu Madinah................409

Kujenga Msikiti wa Madinah 409

Kazi za Msikiti wa Mtume...411

Kuunda Ummah wa Kiislamu 412

Kuandika Mkataba wa Madinah (Madinah Charter) 416

Kuweka mikataba na makabila ya kiyahudi pembezoni mwa mji wa Madinah. 420

UENDESHAJI WA DOLA YA KIISLAMU MADINAH ..420

Msonge wa Uongozi katika Dola ya Kiislamu 422

Kuongoza kwa Shura..426

Sekretarieti ya Mtume(s.a.w) 427

Kuimarisha Ulinzi na Usalama 427

Uhusiano na nchi za nje 430

Uchumi na pato la Serikali 432

UPINZANI DHIDI YA DOLA YA KIISLAMU MADINAH 434

Makafiri wa kabila la Kiquraish 434

Vita vya Badr..436
Chanzo cha vita vya Badr 436
Mapambano katika uwanja wa Badr 438
Athari ya matokeo ya vita vya Badr 446
Vita vya Uhud...447
Jitihada za Maquraysh kulipiza kisasi baada
ya vita vya Badr...447
Maandalizi ya vita vya Uhud......................................448
Ushindi wa waislamu wegeuka..................................450
Mafunzo yatokanayo na vita vya Uhud......................453
Athari ya vita vya Uhud 464
Vita vya Ahzab(Handaq)...466
Hatua aliyoichukua Mtume(s.a.w) 467
Kuzingirwa kwa Mji wa Madinah...............................468
Usaliti wa Banu Quraizah..469
Kuadhibiwa kwa Banu Quraizah 473
Wanafiki...476
Mayahud 481
Hatua alizochukua Mtume(s.a.w) dhidi
ya Mayahudi...488
Hukumu ya vifo kwa Abu 'Afaq, Asmar Bint Marwan
na Ka'b bin Ashraf..488
Vita dhidi ya Banu Qainuqa'.......................................489
Vita dhidi ya Banu Nadhir 490
Vita dhidi ya Banu Quraizah.......................................494

Vita vya Khaibar 494
Makabila mengine ya waarabu 495
Ukarimu na huruma ya Mtume(s.a.w) 496
Hotuba ya Mtume(s.a.w) kwa Ansar 497
Warumi (Wakatoliki)...498
Mafunzo yatokanayo na vita vya Muttah 500
Mafunzo yatokanayo na mapambano ya
maadui dhidi ya Uislamu. 501

USHINDI WA WAISLAMU 502
Mkataba wa Hudaybiyah 502
Mkataba wa Hudaybiyah Waleta Ushindi Mkubwa kwa Waislamu 506
Mafundisho yatokanayo na ujumbe wa Mtume
(s.a.w) kwa viongozi wa dola mbali mbali. 512
Kuvunjika kwa mkataba wa Hudaybiyah 513
Maandalizi ya kuikomboa Makkah..............................514
Fat – Makkah (Kilele cha Ushindi)..............................518
Usamehevu wa Mtume(s.a.w) kwa Maadui Zake 520
Hotuba ya Mtume(s.a.w) Baada ya Ushindi 521
Kuvunjwa kwa masanamu makubwa baada
ya Fat-h Makkah. 522
Athari ya Fat-h Makkah 522
Msafara wa Tabuk dhidi ya Warumi 524
Ugumu wa msafara wa Tabuk 524

Warumi wakimbilia Syria..528
Hotuba ya Mtume(s.a.w) katika Uwanja wa
Tabuk, Rajab 9 A.H. 529
Msamaha kwa Waislamu Walioacha
kuhudhuria Tabuk 531
Mtume(s.a.w) Kukamilisha Ujumbe wa Uislamu 539
Abu Bakr aongoza msafara wa Hija 543

HIJA YA KUAGA (HIJJATUL-WADAA) 545
Hutuba ya Mtume(s.a.w) katika uwanja wa Arafa.......547
Mtume(s.a.w) aimarisha Utawala 552
Mitume wa uongo waliojitokeza wakati wa
Mtume(s.a.w)..553
Mtume(s.a.w) aandaa Jeshi dhidi ya Warumi 553
Ugonjwa wa Mtume(s.a.w) na kufariki kwake 554
Zoezi 5.1 556

Sura ya Kwanza

TAWHIID

Utangulizi

Katika Sura hii somo la Tawhiid litajikita katika kuchambua mada mbili zifuatazo:

- Kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w).
- Dini Stahiki kwa Mwanaadamu

KUMUAMINI MWENYEZI MUNGU

Suala la Imani juu Mwenyezi Mungu(s.w) limewagawanya watu katika makundi makubwa mawili, kundi la **Waumini** wanaokiri kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na kumtii ipasavyo na kundi la **Makafiri** wanaokanusha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w). Mgawanyiko huu wa watu umebainishwa katika aya ifuatayo:

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾

"Yeye ndiye aliyekuumbeni (nyote). Na kuna wengine wenu ***Makafiri*** *na wengine wenu* ***Waumini****. Na Mwenyezi Mungu anayaona (yote) mnayoyafanya" (64:2).*

Ulazima wa kuwepo Mungu Muumba umo katika silka ya mwanaadamu (natural instincts). Yaani katika umbile la mwanaadamu kumepandikizwa hisia za kumjua Mwenyezi Mungu(s.w). Hisia hizi za kimaumbile huitwa **Fitra**.

Silika ya kumjua Mungu.

Kama zilivyo silka za kimaumbile (instinctive feelings) kuwa mtu hasubiri kuambiwa awapende wazazi au wanawe ndivyo inavyojitokeza

katika suala la kumtafuta na kumuhitaji Mungu Muumba. Utafiti unaonesha kuwa Mungu Muumba amepewa majina mazuri na jamii mbalimbali. Jamii ya Wazulu nchini Afrika ya Kusini kwa mfano, Mungu Muumba humwita "**uMvelinqangi**" Ukimuuliza Mzulu yeyote nini maana ya jina hilo, atakwambia:

> *"Hawu Umnimzani Uyena Umoya, Oingowele akazali yena, futhi akazalwanga, futhi akatho lutho olu fana naye".*

Tafsiri:

> *"Huyo ni Mungu Mtukufu, hakuzaa wala hakuzaliwa, na zaidi ya hivyo hafanani na yeyote au chochote".*

Linganisha ufafanuzi huu wa Kizulu juu ya Mungu Muumba na sura ya 112 ya Qur'an (Suratul-Ikhlas), ni kana kwamba tafsiri ya neno kwa neno kwa lugha hiyo.

> *"Sema: Yeye ni Mwenyezi Mungu Mmoja(tu). Mwenyezi Mungu(tu) ndiye anayestahiki kukusudiwa (na viumbe Vyake vyote kwa kumuabudu na kumuomba na kumtegemea) Hakuzaa wala hakuzaliwa. Wala hana anayefanana Naye hata mmoja".*

Mwanachuoni mmoja wa Kiislamu alipata kumuuliza mzee mmoja wa Kizulu kwa nini Wazulu hawakuunda "mfanegisos" yaani miungu ya sanamu. Mzee huyo akajibu watawezaje kuvifanya vitu mungu wakati "tunajua" kuwa hana mfano, hafanani na mtu, nyani, tembo, nyoka wala kitu chochote kile tunachokidhania. Yeye ni Mtakatifu.

Hata hivyo, **fitra** pekee haikuweza kuwasaidia Wazulu kuepukana na kumshirikisha "uMvelinqangi". Majina mengine ya Mungu Muumba kwa watu wa Afrika ya Kusini ni "**Tixo**", "**Modimo**" na "**UNkulunkulu**" (mkubwa kuliko wote).

Kwa upande wa Wahindi jina maalum la Mungu Muumba ni "**Pramatma**", hata hivyo licha ya kumtambua Mungu Muumba kwa jina hilo, Wahindi ni katika jamii zinazomshirikisha Mwenyezi Mungu na vitu

mbalimbali. Mbali ya "**Pramatma**" Wahindi pia humuita Mungu Muumba kwa jina la "**OM**" lenye maana ya **mlezi na mlinzi**. Kwa Waingereza Mungu Muumba hiutwa **God** kwa kuanza na herufi kubwa ya mwanzo (G). Kwa Wajerumani Mungu Muumba hitwa "**Gott**". Wasweden na Wanorway "**Gudd**". Mungu kwa Walowezi wa Kiholanzi Afrika ya Kusini huitwa "**Got**". Wareno humuita Mungu Muumba kwa jina la "**Deus**". Waitaliano – "**Dio**". Wafaransa **Diew**. Wahispania "**Dios**". Wascotch na wa Irish – "**Dia**". Waswahili – **Mwenyezi Mungu**, Waarabu – **Allah,**nakadhalika.

Katika kitabu chake, mwandishi Vidyarthi, ameorodhesha jumla ya majina 155 ya Mungu Muumba katika lugha mbalimbali. Kati ya lugha hizo, lugha arobaini zimetumia neno "**mbingu**" kwa maana ya Mungu Muumba. Katika majina hayo 155 aliyopewa Mungu lipo jina la "**Atnatu**" lenye maana ya "**asiyehitaji**" "**asiyeenda haja**". Maana hii linashabihiana na aya ya 14 ya surat Al Anam "Mwenyezi Mungu hulisha lakini yeye halishwi. Kinachokula lazima kiwe na mfumo wa kwenda haja. Jina "**Atnatu**" linamuweka mbali Muumba na udhaifu huo wa kula na kunywa.

Ahadi ya utii kwa Mungu Muumba kabla ya maisha ya duniani.

Kwa mujibu wa Qur'an historia ya mwanaadamu huanzia kwenye ulimwengu wa kiroho, mahali hisia za kimaumbile (Fitrah) zilipopandikizwa. Maisha ya mwanaadamu yalianza katika ulimwengu wa kiroho ambapo roho zote zilikusanywa kisha zikachukua ahadi mbele ya Mungu Muumba ya kumuabudu yeye tu katika maisha ya ulimwengu huu wa kivitu (Material World). Katika Qur'an tunakumbushwa ahadi hii kama ifuatavyo:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنۢ بَنِىٓ ءَادَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ
وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۛ شَهِدْنَآ ۛ
أَن تَقُولُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَٰفِلِينَ
﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوٓا۟ إِنَّمَآ أَشْرَكَ ءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً
مِّنۢ بَعْدِهِمْ ۖ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾

"Na kumbuka Mola wako alipowaleta katika wanaadamu kutoka miongoni mwao kizazi chao, na akawashuhudisha juu ya nafsi zao (akawaambia): "Je, Mimi si Mola wenu? Wakasema: "Ndiye; tunashuhudia (kuwa wewe ndiye Mola wetu)". "(Akawaambia Mwenyezi Mungu): "Msije mkasema siku ya Kiyama kuwa sisitulikuwa tumeghafilika na hayo (hatuyajui). Au mkasema, Baba zetu ndio walioshirikisha zamani, nasi tulikuwa kizazi nyuma yao, basi utatuangamiza kwa sababu ya yale waliyoyafanya waovu?" (7:172-173).

Ahadi hii ya kiroho ndio chemchem ya kimaumbile (Fitrah) inayomsukuma mwanaadamu kumtafuta na kumjua **Mungu Muumba** katika awamu hii ya maisha yake, akiwa katika umbile la kiwiliwili tukijuacho. Kwa hiyo suala la kumjua Mungu Muumba kwa mwanaadamu lipo katika maumbile (innate) yake.

Uthibitisho kuwa Mwanaadamu ni kiumbe wa kiroho.

Tumeshaona kuwa licha ya umbile la kinyama alilonalo hivi sasa, kiasili mwanaadamu ni kumbe wa kiroho, kwa ajili hiyo ametofautiana katika mambo kadhaa na wanyama. Tofauti mojawapo ni ile ya **utambuzi**. Wanyama wamepewa **utambuzi** (consciousness) kwa kiwango fulani wa mazingira yaliyowazunguka lakini mwanaadamu si tu mtambuzi wa mazingira yake bali pia ni mtambuzi wa nafsi yake (self-consciousness), vile vile amejaaliwa tunu ya **akili na uwezo wa kufikiri** (intellect) sambamba na **hisia** zilizoandamana na mahitaji kadhaa ya kihisia, neema ambayo hakupewa tembo, simba, sokwe, chatu, tai, papa wala yoyote katika ulimwengu wa hayawani.

Mbali ya mahitaji ya msingi kwa mwili wake kama ilivyo kwa wanyama, mwanaadamu kutokana na **hisia** za **kiroho** pia huhitaji atoshelezwe kihisia ili kuyafanya maisha yake yawe yenye maana hapa ulimwenguni. Mwanaadamu kutokana na umbile lake hupendelea utu, udugu, uungwana, ustaarabu, upendo, wema, ukweli, uadilifu na kadhalika, kwa upande mmoja. Aidha, umbile lake humfanya awe na furaha, hasira, chuki, wivu, husda na kadhalika, kwa upande mwingine. Yote haya yameambatana na roho yake. Kwa mifano hiyo itoshe kusema kwamba kustawi au kuporomoka kwa mtu au jamii yoyote ile hutokana na namna **roho** inavyotoshelezwa.

Vile vile mwanaadamu ni kiumbe wa kiroho kwa sababu zipo nyakati pasi na hiyari hulazimika kuishi maisha hayo (spiritual life). Kwa mfano anapolala, ingawa mwili mara nyingi hutulizana au kujigeuza geuza mahali ulipo, kiroho mtu huyo huyo hufanya matendo kadhaa ndotoni. Huruka, hukimbia, hupigana, husafiri, hufurahi, huchukia na mengineyo kadri ndoto itakavyomuelekeza. Hata hivyo mwili huo huwa hauko hadhiri na yale yanayoendelea katika ulimwengu huu wa kawaida. Ndio maana mara nyingi imesikika wezi kuvunja na kuiba mali majumbani wenyewe wakiwa wamelala.

Si hivyo tu katika kujibu swali mimi ni nani, pia hulazimika kukiri kuwa mwanaadamu ni kiumbe wa kiroho. Mtu huweza kujiuliza mimi ni nani, hasa pale anapojaribu kueleza hisia fulani; kwa mfano kuelezea kuathirika sehemu fulani ya mwili wake, mathalani, mguu wake unamuuma au kichwa chake kinamuuma na kadhalika, je yeye ni nani? Na hata pale anapofikwa na umauti bado yeye si ule mwili uliokufa pale katika ujumla wake, kwa sababu maiti yake haitaitwa yule ni fulani bali marehemu au hayati fulani (mwili wa hayati au marehemu fulani), swali linabakia, je, yeye ni nani?

Mifano hiyo na mingine mingi inasisitiza hoja ya uasili wa mwanaadamu kuwa yu katika umbile la kiroho na kwamba maisha yake yalianza kwenye ulimwengu wa kiroho kisha roho hiyo kuunganishwa na mwili kuweza kuyakabili maisha ya ulimwengu huu wa kimaada, mahali ambapo mtu hukumbana na mtihani wa hiyari (Free will) ya ama amtii Muumba wake awe **muumini** au amkane awe **kafiri**. Kuhusiana na asili ya roho, Mwenyezi Mungu anatufahamisha:

وَإِذۡ قَالَ رَبُّكَ لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقُۢ بَشَرٗا مِّن صَلۡصَٰلٖ مِّنۡ
حَمَإٖ مَّسۡنُونٖ ٢٨ فَإِذَا سَوَّيۡتُهُۥ وَنَفَخۡتُ فِيهِ مِن
رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ٢٩

"Na kumbuka Mola wako alipowaambia malaika, "Hakika Mimi nitamuumba mtu kwa udongo unaotoa sauti, wenye kutokana na matope meusi yaliyovunda"."Basi nitakapomkamilisha na kumpulizia roho inayotokana na Mimi, muangukieni kwa kumtii". (15:28-29).

Upungufu wa Fitrah

Mwanaadamu amepandikizwa hisia(fitrah) za kumtafuta na kumjua Muumba sambamba na kuelekeza utii na unyenyekevu kwake. Historia inaonesha kwamba katika zama zote binaadamu amedhihirisha hisia za utii na unyenyekevu (submissiveness) kwa ama Mungu Muumba au kubuni miungu bandia. Kwa hiyo fitra pekee haitoshi kumuongoza mwanaadamu kwenye njia sahihi ya kumuelekea Mungu Muumba wa kweli. Ni kama mtu kuwa na kurunzi (tochi) usiku wa giza nene mahali asipo pajua. Bila shaka pamoja na umuhimu wa kuwa na kurunzi gizani huhitajika pia mwenyeji wa mahali hapo au ramani ya kumuongoza. Hivi ndivyo ilivyo **Fitra** kwa mwanaadamu, ni chemchem ya kumjua Mungu Muumba lakini yenyewe tu bila ya **mwongozo sahihi** huweza kuvutwa kuilekea miungu mingine minghairi ya Mwenyezi Mungu. Ndio maana Mwenyezi Mungu baada ya kuwaleta ardhini Adam na Hawa akawapa mwongozo wa kuwaelekeza namna ya kumuabudu ipasavyo katika maisha yao ya kila siku:

قُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَن

تَبِعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

"Tukasema shukeni humo nyote; na kama ukikufikieni uongozi utokao kwangu, basi watakaofuata uongozi wangu huo haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika". (2:38).

Baada ya **Adam** na **Hawa** kueneza kizazi chao, zama zilizofuatia, walipelekwa Mitume kwa kaumu baada ya kaumu, kuwaongoza wanaadamu kumuelekea Muumba wa kweli.

Kuwepo kwa Mwenyezi Mungu

Suala la kuwepo Mungu Muumba limeelezwa kwa hoja nyingi na za staili tofauti. Kwa ujumla hoja hizo zimegawanyika katika makundi matatu:

Kundi la kwanza ni zile hoja zilizoegemea uchunguzi wa maumbile na dalili elfu na moja zilizotuzunguka, kama vile ulimwengu ulivyo, na majaaliwa yake ambayo huwa chemchem ya kugundua kuwa kuwepo kwa dizaini, busara, lengo na mpango wenye mfungamano ulio katika mtandao

mmoja wenye kutegemeana chini ya umakini wa ajabu, kwahitajia ulazima wa kuwepo Muumbaji mweledi aliyempangaji hodari wa maumbile. Hoja za kundi hili huyaangalia yale maumbile yenye kufikiwa na milango ya fahamu tu. Kwa hakika hoja hizo mara nyingi hutumika kuamsha udadisi asilia alionao mwanaadamu juu ya Muumba na maumbile.

Kundi la pili ni zile hoja za makafiri zitolewazo kuonesha kutohitajika Muumba (Naudhubillah), yaani kwa kuwa ulimwengu umekuwa na silka ya kujiendesha wenyewe na kwa kuwa mwanaadamu amejikuta kuwa na akili ya utambuzi binafsi na mazingira yake sambamba na uwezo wa kuyatumia kwa manufaa yake, basi kushughulika kuangalia “uwezekano” wa kuwepo au kutokuwepo Muumba hakuna umuhimu wowote kwake!.

Kundi la tatu ni hoja ambazo mara nyingi hujengwa na wanafalsafa au wale wote walio na uwezo mkubwa wa kufikiri na kudadisi mambo mbalimbali kwa kina kirefu, hata hivyo mara nyingi udadisi huo hukwazwa na ukomo wa uwezo wa mwanaadamu wa kuelewa mambo ya kiroho ambayo mara nyingi huwafanya waishie kutoa mahitimisho ya jumla au kujikanganya kabisa.

Kwa mnasaba wa maudhui ya kitabu hiki, tutajadili hoja za kundi la kwanza na la pili kwa kuanza na madai ya wapinzani (makafiri) dhidi ya kuwepo kwa Mwenyezi Mungu na kisha hoja za waumini juu ya ulazima wa kuwepo Mwenyezi Mungu.

Hoja za Makafiri dhidi ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w):

Makafiri wanadai kuwa suala la imani juu ya Mungu Muumba (Mwenyezi Mungu(s.w)) ni suala la kibubusa (la kufuata mkumbo pasina hoja yoyote).

Sababu za msingi zilizowapelekea makafiri wa kale na wa leo kudai kuwa hapana Mola Muumba ni hizi zifuatazo:

(i) Mwenyezi Mungu hayupo kwa sababu haonekani wala hadirikiki kwa milango ya fahamu.

(ii)Mwenyezi Mungu amefanywa kuwepo na mwanaadamu kutokana na fikra finyu na uduni wa maendeleo ya sayansi na teknolojia.

(iii)Hapana Muumba bali vitu vyote vimetokana na maada iliyopitiwa na mabadiliko ya kidogo kidogo.

(iv)Kama Muumba yupo ni ipi nasaba yake au alitokeaje.

(i) Mwenyezi Mungu(s.a.w)hayupo kwa sababu haonekani au hadirikiki kwa milango ya fahamu.

Dai kuwa: Mwenyezi Mungu hayupo kwa sababu haonekani au hadiriki kwa milango ya fahamu ni dai lililotolewa na makafiri wa zama zote. Kwa mfano katika zama za Nabii Musa(a.s), Mayahud walidai kuwa hawawezi kumuamini, mpaka wamuone Mwenyezi Mungu uso kwa macho.

وَإِذۡ قُلۡتُمۡ يَٰمُوسَىٰ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ.... ﴿٥٥﴾

"Na (kumbukeni enyi Mayahudi) mliposema: "Ewe Musa! Hatutakuamini mpaka tumuone Mwenyezi Mungu waziwazi...." (2:55).

Wakati wa Mtume Muhammad(s.a.w) Makafiri walidai kutaka wamuone Mwenyezi Mungu kama inavyobainika katika aya zifuatazo:

وَقَالُواْ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفۡجُرَ لَنَا مِنَ ٱلۡأَرۡضِ

يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ .... أَوۡ تَأۡتِيَ بِٱللَّهِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾

"Na walisema (makafiri wa Kiquraish kumuambia Muhammad (s.a.w))". Hatuwezi kukuamini mpaka utububujishie chemchem katika ardhi (hii ya Makkah) au.......utuletee Mwenyezi Mungu (na malaika uso kwa uso. (17:90-92).

Makafiri wa zama hizi, kama akina Comforth, wanadai kuwa:

"*Fikra juu ya Mungu Muumba kwa ujumla haina ushahidi wowote unaotokana na milango ya fahamu...".*

Udhaifu wa dai hii:

Milango ya fahamu ina udhaifu na mipaka finyu kiasi kwamba si lazima ujuzi unaopata kupitia milango ya fahamu, kila mara uwe wa kweli. **Kwa mfano**, mtu anapokuwa mbali na kitu anachokitazama, huonekana kidogo kuliko umbile lake halisi na kila kinapozidi kuwa mbali hupungua umbile lake machoni na hatimaye kutoweka kabisa.

Tukiendelea na mfano wa mlango huu wa kuona, utaona kuwa kitu tunachokiangalia kikiwa kidogo sana hatuwezi kukiona. Kwa mfano vijidudu (virusi) mabli mbali vinavyotusumbua katika miili yetu, hatuvioni kwa macho ya kawaida ila mpaka tutumie darubini (microscope).

Hali kadhalika milango ya fahamu wakati mwingine hudanganya, yaani huleta picha isiyolingana na hali halisi. Ili kuthibitisha hili hebu turejee mifano miwili ifuatayo:

Mfano wa kwanza: Ni ule wa muiko wa mwanga (Reflection of light) Muiko wa mwanga hufanya vitu vilivyo majini vionekane vikubwa kuliko umbile lake halisi na vionekane kuwa karibu zaidi kuliko kina halisi.

Mfano wa Pili: Ni ule wa mazigazi (mirage). Wakati wa jua kali katika barabara iliyonyooka, kwa mbali panaonekana kama kuna bwawa la maji, lakini ukikaribia pale huyakuti maji.

Udhaifu huu haupatikani kwenye mlango wa kuona tu bali ukichunguza utaona kila mlango wa fahamu una udhaifu. Kwa mfano masikio yetu yana mipaka. Hayawezi kunasa mawimbi yote ya sauti yaliyomo angani mpaka tuwe na nyenzo za kunasia sauti hizo kama vile Radio, T.V. na kadhalika. Baadhi ya wanyama, hasa wanyama pori, wanauwezo zaidi wa kusikia sauti zetu kutoka mbali kuliko sisi.

Pua zetu zinauwezo mdogo sana wa kutambua harufu ya kila kitu. Mbwa anatuzidi sana katika kutambua harufu.

Kutokana na udhaifu huu wa milango ya fahamu, si busara kudai kuwa Mwenyezi Mungu(s.w) hayupo kwa kuwa sisi hatuna uwezo wa kumdiriki kwa milango mitano ya fahamu kwa sababu kuna vitu chungu nzima

tusivyoweza kuviona, kuvisikia, kuvinusa, kuvionja au kuvigusa na bado tunakiri kuwepo kwavyo kwa ushahidi mbalimbali. Ni vema tufahamu kuwa milango ya fahamu, sio njia pekee ya kufahamia mambo. Wakati mwingine tunafahamu mambo mbalimbali kwa kutumia mantiq, uzoefu na majaribio. Je, tutakataa kuwa dunia si Mviringo na haizunguki kwa kuwa hatuioni na hatuhisi mzunguko wake? Je, tutakataa kuwepo kwa hewa ya aina ya “Oxygen” kwa kuwa hatuwezi kuiona, kuinusa, kuionja, kuigusa au kuisikia?

(ii) Mwenyezi Mungu(s.w) amefanywa kuwepo na mwanaadamu kutokana na uduni wa maendeleo ya sayansi na teknoloji

Hili ni dai la makafiri wa karne hizi za maendeleo ya sayansi na teknolojia. Kwa mfano, Friedrich Engels, anaeleza chanzo cha kuwepo Mungu Muumba (God) kama ifuatavyo:

> *“... primitive men created gods. At first believing in beings who were stronger than men, but still existing in material from, they gradually came to believe in gods who existed in the form of souls superior to ours. And this is how, after having created a multitude of gods, each with defined function... They arrived at the conception of a single God”.*

Tafsiri:

> *“... Wanaadamu katika ujima waliumba miungu. Mwanzo Miungu waliwakilisha viumbe halisi vyenye uwezo mkubwa zaidi kuliko ule wa wanaadamu. Siku zilivyosogea wanaadamu walielekeza imani yao kwenye miungu ya kiroho wakiwa na roho bora kuliko zetu. Hivyo wanaadamu baada ya kuumba miungu wengi kila mmoja na kazi yake ....hatimaye walifikia kwenye dhana ya Mungu mmoja”.*

Kwa hiyo, kwa mtazamo wa makafiri hawa, kuwepo kwa Mungu Muumba (Mwenyezi Mungu(s.w)) ni suala la dhana tu lililotokana na kushindwa kwa mwanaadamu kutatua matatizo yake mbali mbali yanayomkabili katika mazingira yake. Alipokwama kabisa na akawa hana la kufanya ilibidi ajiliwaze kwa kubuni miungu chungu nzima. Kila alivyozidi kuendelea ndivyo miungu walivyopungua katika fikra yake mpaka kufikia hatua ya kubakiwa na mungu mmoja tu.

Udhaifu wa dai hili:

Tunajifunza kutokana na historia halisi ya mwanaadamu kuwa hakuna wakati mwanadamu alipokuwa katika ujima kiasi cha kushindwa kuyakabili mazingira yake. Tunafahamishwa katika Qur an kuwa mara tu baada mtu wa kwanza kuumbwa, alipewa elimu inayostahiki juu ya mazingira yake.

وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلۡأَسۡمَآءَ كُلَّهَا .... ﴿٣١﴾

"Na (Mwenyezi Mungu(s.w)) akamfundisha majina ya vitu vyote (2:31).

Aidha, Adamu(a.s.) tangia mwanzo kabisa wa maisha yake hapa duniani aliahidiwa na Mola wake kuwa ataletewa mwongozo utakaomuwezesha yeye na kizazi chake kuishi hapa duniani kwa furaha na amani kama Quran inavyobainisha:

قُلۡنَا ٱهۡبِطُواْ مِنۡهَا جَمِيعًاۖ فَإِمَّا يَأۡتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٣٨﴾

"Tukasema, shukeni humo nyote; na kama ukikufikieni uwongozi utokao kwangu, basi watakaofuata uwongozi wangu huo haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika ". (2:38).

Mpaka hivi leo tunao mwongozo wa Mwenyezi Mungu(s.w) yaani Qur'an. Mwanadamu akiufuata vilivyo atatatua matatizo yake yote yanayomkabili katika mazingira yake na kumuwezesha kuishi kwa furaha na amani. Ni hakika kuwa hivi leo, pamoja na maendeleo makubwa ya sayansi na teknolojia, mwanadamu anakabiliwa na matatizo chungu nzima ya kijamii, kiuchumi na kisiasa. Utatuzi pekee wa matatizo haya na kikomboleo pekee cha mwanadamu ni kufuata mwongozo wa Mwenyezi Mungu(s.w), Qur-an.

(iii) Hapana muumba bali vitu vyote vimetokana na maada iliyopitiwa na mabadiliko ya kidogo kidogo.

Makafiri katika kuonesha kuwa hakuna Mungu Muumba wa mbingu na ardhi na vyote vilivyomo, wametoa nadharia kuwa chanzo cha maumbile yote ni maada (matter) ambayo haina mwanzo wala mwisho wake.

Kafiri mmoja katika kitabu chake anadai:

> *"Kwa hiyo kwa makafiri (materialists) si roho (spirit au Mungu) aliyeumba ulimwengu na maada (matter) bali ni maada iliyoumba roho (Mungu).*

Kwa ufafanuzi zaida makafiri hawa wa kileo hudai kuwa Mungu Muumba ni zao la fikra za mwanadamu ambazo zimetokana na mabadiliko ya maada katika ubongo wa mtu, hivyo kwa maelezo yao, ni maada iliyoanza kuwepo ndipo ikazaa katika ubongo fikra ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w). Kwa hiyo,kutokana na nadharia hii si Mwenyezi Mungu aliyemuumba mwanadamu bali ni mwanadamu aliyemuumba Mungu kwa fikra zake. Kwa msingi huu, makafiri hawa wa kileo, huwaita wale wote wanaoamini kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kuwa ni wadhanifu (Idealists).

Aidha makafiri hawa wanadai kuwa viumbe vyote vilivyomo mbinguni na ardhini vimekuwepo kutokana na maada ambayo imepitiwa na mabadiliko ya kidogo kidogo (evolution). Mbunifu wa nadharia hii ni Charles Darwin katika karne ya 19 A.D.

Kwa mfano, kutokana na nadharia ya Darwin, makafiri wa kileo wanadai mwanadamu ni zao la maada iliyobadilika kidogo kidogo ikawa chembe hai moja (unicellular creature) kisha ikawa pweza (octopus), kisha chura, mjusi, sokwe (jamii ya manyani) na ndipo akatokea mtu kamili.

Udhaifu wa nadharia ya Darwin.

Nadharia ya Darwin haina ushahidi wowote wa kisayansi bali imetokana na dhana tu kama Darwin mwenyewe anavyojieleza:

> *"But I believe natural selection, not because I can prove in any single case, that it has changed one species in to another, but because it groups and explains well (as it seems to me) a host of facts in classification, embryology, morphology, rudimentary organs, geological succession and distribution.... "*

Tafsiri:

"Lakini ninaamini mabadiliko asilia, sio kwamba naweza kuthibitisha angalau jamii moja kuwa imebadilika kutoka jinsi moja hadi nyingine, ila kwa sababu yanagawanya na kueleza vizuri (kutokana na uoni wangu) ukweli wa mambo mengi juu ya uainishaji (wa mimea, wanyama n.k) ukuaji wa viini (mbegu) vya uzazi (embryology) mabadiliko katika maumbile (morphology), mabadiliko katika viumbe chipukizi, mabadiliko ya udongo na mawe na usambazaji wake…"

Kutokana na maelezo haya, Darwin alibuni nadharia ya '***Evolution***' ili ajitosheleze kibubusa, juu ya maelezo ya mambo mbalimbali ya kimaumbile. Mpaka hivi leo nadharia hii haijathibitishwa kama mwana sayansi mmoja anavyotufahamisha:

"The validity of Darwin`s theory has not yet been proven".

Tafsiri:

"Kusibu kwa nadhaira ya Darwin hakujathibitishwa bado".

Kwa mantiki hii, kukana kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kutumia nadharia hii si jambo la kisayansi, bali jambo la kidhanifu na kibubusa.

(iv) Kama Muumba yupo, ni ipi nasaba yake au ametokana na nini ?

Makafiri wakati wa Mtume(s.a.w) walitafuta kisingizio cha kutoamini kuwepo kwa Mwenyezi Mungu kwa kuwa hawakujua nasaba yake, au asili yake. Kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Abdullah bin Mas'ud ameeleza kuwa Maquraishi walimuuliza Mtume(s.a.w), "Tuambie nasaba ya Mola wako (Insib laana Rabbaka), kisha iliteremshwa (Sura tul-Ikhlas) kujibu swali hili (Tabarani).
Anas(r.a) ameeleza kuwa Wayahudi kutoka Khaibar walikuja kwa Mtume(s.a.w) na kusema, "Ee Abdul-Qasim, Allah amewaumba Malaika kutokana na nuru, Adam kutokana na matope yaliyovunda, Iblis kutokana na miale ya moto, mbingu kutokana na moshi na dunia kutokana na mapovu ya maji. Sasa tuambie juu ya Mola wako

(ametokana na nini)" Mtume(s.a.w) hakutoa jibu lolote juu ya swali hili. Kisha Jibril(a.s) alikuja na kusema, "Ee Muhammad, sema kuwaambia, yeye ni Mwenyezi Mungu aliye mmoja tu". Amir bin al-Tufail alimuuliza Mtume(s.a.w) "Ee Muhammad, unatuitia wapi?" Mtume(s.a.w) akajibu, "Kwa Mwenyezi Mungu". 'Amir akasema: "Basi tufahamishe ametengenezwa na nini, na dhahabu, fedha au chuma?"

Ibn 'Abbas amesimulia kuwa ujumbe wa Wakristo kutoka Najran ulioandamana na Maaskofu saba ulimtembelea Mtume(s.a.w) na ukamuuliza, "Ee Muhammad, tufahamishe Mola wako amefanana na nini na ameumbwa kutokana na nini". Mtume(s.a.w) aliwajibu, "Mola wangu hakutengenezwa (hakuumbwa) kutokana na chochote. Yeye ni mpweke na ametukuka juu ya kila kitu".

Jibu la maswali haya amelitoa Mwenyezi Mungu(s.w) katika Suratul-Ikhlas:

قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴿٤﴾

"Sema (Ee Muhammad uwaambie). 'Yeye ni Mwenyezi Mungu aliye mmoja tu. Mwenyezi Mungu (tu) ndiye anayestahiki kukusudiwa (na viumbe vyake vyote kwa kumuabudu, kumuomba na kumtegemea). Hakuzaa wala hakuzaliwa (wala hakuumbwa na yeyote). Wala hana anayefanana naye hata mmoja (112:1-4).

Udhaifu wa dai hili

Si hoja kukataa kuwepo kwa Muumba wa mbingu na ardhi na vyote vilivyomo kwa sababu tu hajulikani muumba wake au asili yake. Kwa kutumia mantiki Muumba wa vitu vyote ndiye asili ya vitu vyote hivyo yeye mwenyewe ni asili yaani hana mwanzo na ni lazima vile vile awe hana mwisho. Kwa mantiki hii atakuwa hana aliyemuumba kwa sababu hakuhitajia kipatishaji kimpatishe na ni Mtakatifu mwenye uwezo juu ya kila kitu.

Kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) Muumba.

Mazingira yaliyotuzunguka yanadhihirisha kuwa kila kitu cha ulimwengu huu chenye uhai na kisicho na uhai lazima kiwe kimeumbwa. Pengine swali la msingi litabaki kuwa ni nani huyo Muumba mweledi wa huu ulimwengu?

Ushahidi wa kimaumbile unaudhihirisha ulimwengu kuwa si zao la ulimwengu wenyewe. Kwa mfano mfumo wa jua(solar system) usingeweza kujitengeneza na kujiweka wenyewe vile ulivyo. Wanaadamu, mmea, vijidudu vidogo visivyoonekana, nakadhalika, havina uwezo wa kujiumba vyenyewe. Kwa hiyo tunalazimika kufikia hitimisho kwamba hakuna katika viumbe tunavyoviuona au tusivyoviona ambacho awali kilikuwa na uwezo wa kujiumba chenyewe. Wala haliingii akilini dai la kuwa viumbe hivi vimetokea kwa bahati nasibu, bali lazima awepo Muumba asiyeshabihiani na chochote katika vile alivyoviumba. Lazima Muumba huyo asiwe mwenye kudirikiwa na milango dhaifu ya fahamu ya yule aliyemuumba, uwezo wake uwe mkuu isivyokadirika, lakini wakati huo huo kuwepo kwake na sifa zake zidhihirike katika kila kiumbe ambacho milango ya fahamu ya mwanaadamu yaweza kukidiriki.

Kosa la msingi walifanyalo wale wamkanao Muumba linashabihiana na lile la wale wanaokiri kuwepo kwake lakini kwa mtazamo potofu.

Watu hawa hawakani kuwepo muumbwaji wa maumbile lakini wana imani isiyo sahihi juu ya Muumba wa maumbile hayo. Watu wengi wanaitakidi kuwa Mwenyezi Mungu yuko juu mbinguni. Wanamtazama Mwenyezi Mungu kana kwamba yuko juu ya Mbingu akiutazama ulimwengu kutokea huko na mara moja moja au nyakati fulani fulani ndiyo hujitokeza kuingilia mambo ya kiulimwengu.

Wengine huitakidi Mwenyezi Mungu baada ya kuumba ulimwengu alimaliza shughuli zake na tangu wakati huo akawa hana shughuli nao. Amewaumba watu akawaachia wajiendeshee mambo yao wenyewe.

Watu wengine wanaojiita waumini wa Mwenyezi Mungu wameshindwa kuyafahamu sawa sawa mafundisho ya Qur'an ambayo yanamueleza Mwenyezi Mungu kuwa yuko kila mahali. Wanadhani Mwenyezi Mungu kukizunguka kila kitu inafanana na hewa au mawimbi ya radio. Dhana hiyo si sahihi kwa sababu inamdunisha Mwenyezi Mungu na kumuweka sawa na viumbe vyake. Hivyo sivyo alivyo Mwenyezi Mungu(s.w). Hakika Mwenyezi Mungu hafanani na chochote bali yeye ni Muumba na Mwenye uweza juu ya kila kitu.

Hoja zinazothibitisha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w).

Ili kuwatoa wale wote wenye wasi wasi juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) hatuna budi kufanya yafuatayo:

(i) Kuonesha kwa uwazi udhaifu wa madai wanayoyatoa wale wanaokana kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) kama ilivyoelezwa katika mada iliyotangulia.

(ii)Kuonesha kwa uwazi kwa mtazamo wa Kiislamu kuwa kuamini kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) sio suala la kibubusa (la kufuata mkumbo).

(iii)Kuonesha dalili za wazi wazi zinazothibitisha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w).

Kuamini Mwenyezi Mungu(s.w) si suala la kufuata mkumbo.

Makafiri wanadai kuwa kuamini kuwepo Mwenyezi Mungu (s.w) ni suala la kibubusa. Yaani suala la kufuata mkumbo pasipo kutumia akili na kufanya udadisi (utafiti) wa kina. Kwa mtazamo wa Uislamu dai hili si la kweli kwa sababu zifuatazo:

Kwanza: Tunajifunza kuwa sababu kubwa ya kwanza ya kuletwa Mitume wa Mwenyezi Mungu(s.w) ni ili kuwafahamisha watu kwa dalili zilizowazi, ili wasiwe na chembe ya shaka juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) kama tunavyosoma katika Qur'an:

رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ

حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

"(Hao ni) Mitume waliotoa khabari njema (kwa watu wema), wakawaonya (watu wabaya), ili watu wasiwe na hoja juu ya Mwenyezi Mungu baada ya (Kuletwa hawa) Mitume. Na Mwenyezi Mungu ni mwenye nguvu na mwenye Hikima". (4:165).

Kazi kubwa ya Mitume wote wa Mwenyezi Mungu(s.w) ilikuwa ni hii ya kuwafahamisha watu kwa uwazi juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na umuhimu wa kusimamisha na kufuata sheria yake katika kila kipengele cha maisha.

Pili: Mitume wa Mwenyezi Mungu(s.w) pamoja na kuwafahamisha watu kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w), hawakuwataka watu wawafuate au wawakubalie tu hivi hivi bila ya udadisi, bali walijitambulisha kwao kwa kuonesha dalili mbali mbali kama zile za miujiza waliyopewa.

Tatu: Tunajifunza katika Qur'an kuwa sababu kubwa ya msingi ya mwanaadamu kutunukiwa akili na milango ya fahamu ni kumuwezesha mwanaadamu kumtambua Mola wake na kumuabudu inavyostahiki. Aidha katika aya mbali mbali za Qur'an, Mwenyezi Mungu(s.w) anamuhimiza mwanaadamu kutumia akili yake na milango yake ya fahamu, ili kuyakinisha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w), utakatifu wake na uwezo wake juu ya kila kitu kwa kuzingatia ishara mbalimbali. Kwa mfano, hebu turejee aya zituatazo:

إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ
وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾

"Katika kuumbwa mbingu na ardhi na mfuatano wa usiku na mchana, ***ziko hoja (za kuonyesha kuwepo Mwenyezi Mungu mmoja), kwa wenye akili****" (3:190).*

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا
لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِى
ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

"Na katika Ishara Zake (za kuonyesha ihsani zake juu yenu) ni kuwa Amekuumbieni wake zenu katika jinsi yenu ili mpate utulivu kwao, naye Amejaalia mapenzi na huruma baina yenu. Bila shaka katika haya zimo ***Ishara kwa watu wanaofikiri****" (30:21).*

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦ مَنَامُكُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبْتِغَآؤُكُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَأَيَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

"Na katika Ishara Zake (za kuonyesha hikima yake) ni kulala kwenu usiku na (kuamka) mchana, na kujitafutia kwenu fadhila Yake. Hakika katika hayo zimo ***Ishara kwa watu wanaosikia"*** *(30:23).*

Aya hizi zinamsisitiza mwanaadamu atumie vipawa vyake vya akili na ufahamu, ili aweze kuyakinisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na sifa zake.

Nne: wale ambao hawatumii akili zao na milango yao ya fahamu kwa kazi hii ya kumyakinisha Mwenyezi Mungu(s.w) na sifa zake Tukufu, wanakemewa katika Qur'an kama ifuatavyo:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ ۖ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ ءَاذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَآ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ كَٱلْأَنْعَـٰمِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَـٰفِلُونَ ﴿١٧٩﴾

"Na bila shaka wameumbiwa Moto wa Jahannam wengi katika majini na watu kwa sababu akili wanazo hawafahamu kwazo, na macho wanayo lakini hawaoni kwayo na masikio wanayo hawasikii kwayo hawa ni kama wanyama bali wao ni wapotofu zaidi. Hao ndio walioghafilika" (7:179).

۞ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

"Hakika vinayama viovu mbele ya Mwenyezi Mungu ni hawa wanaojipa uziwi, wanaojipa ububu, ambao hawayatii akilini (wanayoambiwa)" (8:22).

وَكَأَيِّن مِّنْ ءَايَةٍ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَمُرُّونَ
عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

"Na ishara ngapi katika mbingu na ardhi wanazozipitia na hali ya kuwa wanazipuuza" (12:105).

Tano: elimu katika Qur'an imesisitizwa na imekuwa ndio faradhi ya kwanza, kwa lengo la kumuwezesha mwanaadamu kumjua Mola wake vilivyo na kuweza kuwa Khalifa wake hapa Ulimwenguni. Kila mtu atakapozama katika kujielimisha ndivyo itakavyomuwia rahisi zaidi kumtambua Mola wake vilivyo na kujua wajibu wake kama Khalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni na namna ya kuutekeleza. Ni kwa msingi huu tunafahamishwa katika Qur'an:

.... إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ..... ﴿٢٨﴾

"Kwa hakika wanaomuogopa Mwenyezi Mungu miongoni mwa waja wake ni wale wataalamu..." (35:28).

Sita: wanashutumiwa wale wanaokanusha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) pasina kutoa ushahidi wa kitaaluma kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٨﴾

"Na katika watu wako wanaojadiliana juu ya Mwenyezi Mungu bila ilimu wala uwongozi wala kitabu chenye nuru" (22:8).

أَلَمْ تَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي
ٱلْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ
ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا
كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾

"Je! Huoni ya kwamba Mwenyezi Mungu amekutiishieni vilivyomo mbinguni na ardhini na akakukamilishieni neema zake zilizo dhahiri na za siri? Na wako watu wanaobishana katika (mambo ya) Mwenyezi Mungu(s.w) pasipo ilimu wala uongofu wala kitabu chenye nuru" (31:20).

Saba: Maana ya neno "Imani" ni sababu nyingine. "Imani" ni neno la Kiarabu lenye maana ya "Kuwa na yakini moyoni pasina chembe ya shaka". Ili kuwa na imani juu ya jambo lolote lile, hapana budi kuwa na ujuzi wa kutosha juu ya jambo hilo. Hivyo, ni dhahiri, mtu hawezi kuwa muumini wa kweli wa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kufuata mkumbo tu.

Hizi sababu saba zilizobainishwa hapa zatosha kuonesha kuwa katika Uislamu suala la kumuamini Mwenyezi Mungu si suala la kibubusa (kufuata mkumbo tu) bali, ni suala la kitaaluma linalohitaji kufanyiwa utafiti na udadisi wa kina juu ya dalili mbalimbali zilizotapakaa mbinguni na ardhini.

Dalili zinazothibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w).

Hoja za kuonyesha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na utakatifu wake zimedhihirishwa kwa uwazi katika Qur'an katika maeneo yafuatayo:

(i) Umbile la mbingu na ardhi na vyote vilivyomo. (Ayat fil-afaaq).
(ii) Nafsi ya mwanaadamu (Ayat fil-anfus).
(iii) Historia ya mwanaadamu (Ayat fii ayamillah).
(iv) Maisha ya Mitume (Ayat fii Anbiyaa).
(v) Mafundisho ya Mitume (Ayat taalim Anbiyaa).

Umbile la Mbingu na Ardhi na vyote vilivyomo (Ayat fil-afaaq)

وَكَأَيِّن مِّنْ ءَايَةٍ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَمُرُّونَ

عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

"Na ishara ngapi katika mbingu na ardhi wanazozipitia, na hali ya kuwa wanazipuuza" (12:105).

وَفِي ٱلۡأَرۡضِ ءَايَٰتٞ لِّلۡمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾

"Na katika ardhi zimo (alama namna kwa namna za kuonyesha kuwepo Allah(s.w) kwa wenye yakini" (51:20).

Umbile la mbingu na ardhi pamoja na vyote vilivyomo vikiwa ni pamoja na udongo na mawe, milima, mabonde, maji, mimea, wanyama na wadudu, jua, mwezi, nyota na sayari mbali mbali katika anga, ni hoja kubwa ya kuthibitisha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na utukufu wake kwa mwanaadamu mwenye kutumia akili yake vizuri. Mwenyezi Mungu(s.w) ametufunulia ishara nyingi katika umbile la mbingu na ardhi na katika viumbe vyake vilivyomo humo na anatuelekeza katika aya nyingi za Qur'an tuzitafakari ishara hizo ili tuweze kuyakinisha kuwepo kwake. Kila mtu anavyobobea katika taaluma zinazohusiana na maumbile ya mbingu na ardhi kamavile "Geograph, Geology, Astrornomy, Botany, Zoology, nakadhalika, ndivyo anavyozidi katika kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w) na hili linathibitishwa katika Qur'an:

.... إِنَّمَا يَخۡشَى ٱللَّهَ مِنۡ عِبَادِهِ ٱلۡعُلَمَٰٓؤُاْۗ غفور.... ﴿٢٨﴾

"...Kwa hakika wanamuogopa Allah miongoni mwa waja wake ni wale wataalamu..." (35:28).

Hebu tutafakari juu ya aya chache zifuatazo:

(a) Umbile la Mbingu na Ardhi:

أَوَلَمۡ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقٗا فَفَتَقۡنَٰهُمَاۖ وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٣٠﴾

"Je! Hawakuona wale waliokufuru ya kwamba mbingu na ardhi vilikuwa vimeambatana kisha tukaviumbua (tukavipambanua). Na tukafanya kwa maji kila kitu kilicho hai. Basi jee hawaamini?" (21:30).

۞ قُلۡ أَئِنَّكُمۡ لَتَكۡفُرُونَ بِٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡأَرۡضَ فِي يَوۡمَيۡنِ

وَتَجۡعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادٗاۚ ذَٰلِكَ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩﴾

Sema: Oh! Mnamkanusha yule (Mwenyezi Mungu) aliyeumba ardhi katika siku mbili (tu), na mnampa washirika? Ndiye Mola wa walimwengu wote" (41:9).

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِيَ مِن فَوۡقِهَا وَبَٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ

أَقۡوَٰتَهَا فِيٓ أَرۡبَعَةِ أَيَّامٖ سَوَآءٗ لِّلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾

"Na akaweka humo milima juu yake (ya uso wake), na akabarikia humo na akakadiria humo chakula chake (cha kuwatosha watakaokaa humo. Ameyafanya haya) katika siku nne, (mida mine). Haya ni sawa kabisa kwa hao wanaouliza (Mambo wakataka kuyajua)" (41:10).

ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٞ فَقَالَ لَهَا

وَلِلۡأَرۡضِ ٱئۡتِيَا طَوۡعًا أَوۡ كَرۡهٗا قَالَتَآ أَتَيۡنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾

Kisha akazielekea mbingu na zilikuwa moshi, basi akaziambia (mbingu) na ardhi: "Njooni, mkipenda msipende". (Vyote viwili vikasema: "Tumekuja, hali ya kuwa wenye utiifu"(41:11).

فَقَضَىٰهُنَّ سَبۡعَ سَمَٰوَاتٖ فِي يَوۡمَيۡنِ وَأَوۡحَىٰ فِي كُلِّ

سَمَآءٍ أَمۡرَهَاۚ وَزَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنۡيَا بِمَصَٰبِيحَ وَحِفۡظٗاۚ

ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿١٢﴾

Basi akazifanya mbingu saba katika siku mbili, na kila uwingu akaufunuliwa kazi yake. Na tumeupamba uwingu wa karibu yenu huu kwa mataa na kuulinda. Hiki ndicho kipimo cha Mwenye nguvu, Mwenye kujua" (41:12).

Pia rejea aya zifuatazo: (32:4-5; 70:4; 79:30).

Wanasayansi wa kileo, wamefahamu kuwa dunia na sayari zote, jua, mwezi, nyota na vinginevyo vilivyo katika anga, vimeumbuliwa kutokana na kitu kimoja (single mass) ambacho baada ya kupitiwa na mgandamizo na joto kali sana kilibadilika kuwa moshi. Moshi huu ulisambaa na ulipopoa palitokea maumbile mbali mbali yaliyotapakaa katika anga (universe) ikiwa ni pamoja na dunia. Mabadiliko haya yalichukua muda mrefu sana. Na katika Qur'an tumefahamishwa kuwa yalitokea katika "mida sita" – "sittat Ayyam".

Wataalamu wa sayansi wa kileo, pia wamebaini kuwa kila chembe chembe hai (living cell) inatokana na maji. Huu ndio ukweli unaothibitishwa na Qur'an kuwa baada yaAllah(s.w) kuumba mbingu na ardhi aliviumba viumbe vyote vilivyo hai kutokana na maji (Qur'an (21:30)).

(b) Jua, Mwezi na Nyota

Elimu ya anga (astronomy) hutufahamisha kwamba mamilioni ya nyota ndani ya malaki ya "**galaxies**" zinazopamba ulimwengu wetu huzunguka duara (orbits) tofauti katika hali ya utulivu mkubwa. "**Galaxies**" zote, nyota, sayari na miezi vyote hujizungusha kwa pamoja huku kila moja ikifuata njia na mfumo wake tofauti. Kuwepo kwa mfumo huu uliopangika katika namna ya ajabu hakuwezi kutokea kwa bahati nasibu. Mwenyezi Mungu(s.w) ndiye Muumba wa maumbile yote yanayoelea angani kila moja katika njia yake ikiwa ni pamoja na jua, mwezi na nyota kama inavyobainishwa katika aya zifuatazo:

فَالِقُ ٱلْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ ٱلَّيْلَ سَكَنًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ
حُسْبَانًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾

"Ndiye anayepambazua mwangaza asubuhi; na ameufanya usiku kuwa mapumziko, na jua na mwwezi kwenda kwa hisabu. Huu ndio mpimo (mtengenezo) wa Mwenye nguvu (na) ajuaye" (6:96).

إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى
سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ
يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ
بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾

"Hakika Mola wenu ni Mwenyezi Mungu aliyezimba mbingu na ardhi kwa siku sita. Kisha akatawala juu ya Arshi yake. Huufunika usiku kwa mchana, ufuatiao upesi upesi, (na huufunika mchana kwa usiku ufuatio upesi upesi). Na ameliumba jua na mwezi na nyota. (Na vyote) vimetiishwa kwa amri Yake. Fahamuni, Kuumba na amri zote ni zake (Mwenyezi Mungu). Ametukuka kabisa Mwenyezi Mungu, Mola wa walimwengu wote" (7:54).

Pia rejea aya zifuatazo: 6:12; 10:5; 13:2; 14:33; 21:33; 22:18; 25:61; 29:61; 35:13; 26:38; 40; 39:5; 41:37; 55:57; 71:16.

Aya hizi kwa muhtasari zinatufahamisha na kutukumbusha kuwa Mwenyezi Mungu(s.w) ndiye Muumba wa ulimwengu ambao jua, mwezi na nyota ni baadhi ya vilivyomo. Ndiye aliyeviwekea sheria madhubuti ili vikidhi haja au vitekeleze lengo la kuumbwa. Lengo la kuumbwa kwa vitu vyote vilivyomo mbinguni na ardhini si lingine ila kumtumikia (kumnufaisha) mwanaadamu (Qur'an 2:29). Kuhusu utumishi wa jua na mwezi kwa mwanaadamu unabainishwa katika aya zifuatazo:

هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ نُورًا
وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ مَا
خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

"Yeye (Mwenyezi Mungu) ndiye aliyelifanya jua kuwa mwanga, na mwezi kuwa nuru, na akaupimia vituo (huo mwezi) ili mjue idadi ya miaka na hisabu (nyinginezo). Mwenyezi Mungu hakuviumba hivyo ila kwa haki. Anapambanua Aya (Zake) kwa watu wanaotaka kujua" (10:5).

وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

"Na Akakutiishieni jua na mwezi, maisha yao (yanafanya yaliyoamrishwa, ya kuchomoza na kuchwa na mengineyo kwa ajili ya manufaa yenu). Na Akakutiishieni usiku na mchana" (14:33).

(c) Usiku, Mchana, Mwanga na Giza:

Usiku na mchana na mwanga na giza ni baadhi ya ishara kubwa ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) kama anavyotukumbusha katika aya ifuatayo:

وَجَعَلْنَا ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ءَايَتَيْنِ ۖ فَمَحَوْنَآ ءَايَةَ ٱلَّيْلِ
وَجَعَلْنَآ ءَايَةَ ٱلنَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا۟ فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ
وَلِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ وَكُلَّ شَىْءٍ
فَصَّلْنَٰهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

"Na tumefanya usiku na mchana kuwa ishara mbili (za uweza wetu) kisha tumeifuta ishara ya Usiku na tukaifanya ishara ya mchana ni yenye mwangaza ili mtafute fadhila itokayo kwa Mola wenu, na mpate kujua idadi ya miaka na hisabu (nyingine). Na kila kitu tumekieleza wazi wazi" (17:12).

Baada ya Mwenyezi Mungu(s.w) kutufahamisha kwa ufasaha juu ya hali halisi ya maumbile ya usiku na mchana na mwanga na giza anatutaka tutafakari kwa kina kwa kujibu maswali yafuatayo kama changa moto kwetu.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ
يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ مَنْ إِلَـٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا
تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ
ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ مَنْ إِلَـٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ
يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

Sema: "Niambieni, kama Mwenyezi Mungu akiufanya usiku ukukalieni moja kwa moja mpaka siku ya Kiama, ni Mungu gani asiyekuwa Mwenyezi Mungu atakayekuleteeni Mwanga? Basi Je, hamsikii? Sema kama Mwenyezi Mungu akiufanya Mchana kukukalieni moja kwa moja mpaka siku ya kiyama ni Mungu gani asiyekuwa Mwenyezi Mungu atakayekuleteeni usiku mnaopumua humo, Basi je, hamuoni"? (28:71-72).

(d) Mito, Maziwa, Bahari na Vyombo Vipitavyo Baharini:

Mwenyezi Mungu(s.w) anatufahamisha kuwa ni yeye aliyeumba mito, maziwa na bahari ambapo meli hupita kwa manufaa ya mwanaadamu. Rejea Qur'an, 2:264; 10:22; 14:32; 16:14; 17:66; 22:65; 35:12

Pia huonyesha uwezo wake wa maji ya chumvi na yasiyo na chumvi (ya baridi) kutochanganyika kama anavyotukumbusha katika aya zifuatazo:

۞ وَهُوَ ٱلَّذِى مَرَجَ ٱلْبَحْرَيْنِ هَـٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَـٰذَا
مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٣﴾

"Yeye (Allah) ndiye anayeziunganisha bahari mbili; hii ni tamu inayoondosha kiu, na hii ni yenye chumvi kali na akaweka kinga kati yao na kizuizi kizuiacho" (25:53).

مَرَجَ ٱلْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ

﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾

"Amezikutanisha bahari mbili (ya maji ya chumvi na maji ya tamu) Baina yao kuna kizuizi, haziingiliani. Basi ipi katika neema za Mola wenu mnayoikanusha"(55:19-21).

(e) Milima:

Milima ni ishara nyingine inayomtambulisha mwanaadamu juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na uwezo wake juu ya kila kitu. Mwenyezi Mungu(s.w) amiumba milima ili kuifanya ardhi iwe madhubuti isiyumbeyumbe kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

وَجَعَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِىَ أَن تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا

فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

"Na tukaweka katika ardhi milima (yenye kuthubuti barabara katika ardhi) ili isiwayumbishe, na tukaweka humo mabarabara, wazi wazi ili wapate kuongoza njia" (21:31).

Wanajiolojia wa kileo wameweza kuona milima inavyothubutisha ardhi isiyumbeyumbe wamegundua kuwa kila mlima una mzizi wenye kina sawa na urefu wake. Angalia mchoro:-

Mlima na Mzizi wake

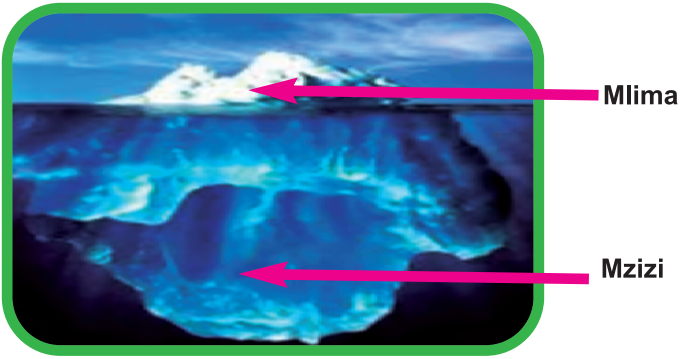

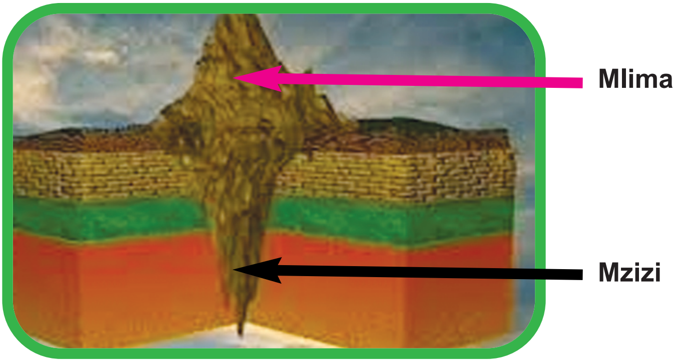

Pia tunatanabahishwa juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na uwezo wake kwa kuzingatia milima katika aya ziufatazo:

13:3, 15:9, 16:15, 27:61, 31:10, 35:27, 50:7, 77:27, 78:7, 88:19.

(f) Upepo, Mawingu, Mvua, Radi na Ngurumo:

Mwenyezi Mungu(s.w) anatutaka tutafakari juu ya kuwepo kwake na uweza wake kwa kutumia dalili zilizoelezwa kwetu kama vile upepo, mawingu, mvua, radi na ngurumo. Hebu turejee kwa kina aya zifuatazo:

هُوَ ٱلَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمْ فِى
ٱلْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا۟ بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ
عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ ٱلْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ
أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ
هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾

"Yeye ndiye anayekuendesheni katika bara na bahari. Hata mnapokuwa katika majahazi na yanakwenda nao kwa upepo mzuri na wakafurahi nao; mara upepo mkali unayajia na mawimbi yanawajia kutoka kila upande, na wanaaza kufikiri ya kwamba wametingwa. (Hapo ndipo) wanapomuomba (Mwenyezi Mungu kwa kumtakasia utii, (wakisema): Ukituokoa katika haya, bila shaka tutakuwa miongoni mwa wanaoshukuru" (10:22).

أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا
فَٱحْتَمَلَ ٱلسَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى
ٱلنَّارِ ٱبْتِغَآءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَٰعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ
ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ وَٱلْبَٰطِلَ ۚ فَأَمَّا ٱلزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۖ وَأَمَّا مَا
يَنفَعُ ٱلنَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ
ٱلْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

"Ameteremsha maji kutoka mawinguni. Na mabonde yakapitisha maji kwa kadiri yake. Na mafuriko ya maji yakachukua mapovu yaliyo juu ya maji. Na katika vile wanavyoyeyusha katika moto kwa kutaka mapambo au vyombo (kama dhahabu au fedha, huja) povu vile vile. Hivi ndivyo Mwenyezi Mungu anavyotoa mfano wa haki

na batili. Basi lile povu lina pitia kama takataka tu basi; lakini vile vinavyowafaa watu vinakaa katika ardhi. Hivi ndivyo mwenyezi mugu anavyopiga mfano" (13:17).

أَوۡ كَصَيِّبٖ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَٰتٞ وَرَعۡدٞ وَبَرۡقٞ يَجۡعَلُونَ
أَصَٰبِعَهُمۡ فِيٓ ءَاذَانِهِم مِّنَ ٱلصَّوَٰعِقِ حَذَرَ ٱلۡمَوۡتِۚ وَٱللَّهُ
مُحِيطُۢ بِٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ ٱلۡبَرۡقُ يَخۡطَفُ أَبۡصَٰرَهُمۡۖ
كُلَّمَآ أَضَآءَ لَهُم مَّشَوۡاْ فِيهِ وَإِذَآ أَظۡلَمَ عَلَيۡهِمۡ قَامُواْۚ وَلَوۡ
شَآءَ ٱللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمۡعِهِمۡ وَأَبۡصَٰرِهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٢٠﴾

"Au (mfano wao pia) ni kama mvua kubwa itokayo mawinguni ndani yake mkawa mna viza na radi na umeme; wakawa wakitia vidole vyao masikioni mwao kwa ajili ya mingurumo kwa kuogopa kufa; (na kufanya hivyo hakusaidii kitu). Na Mwenyezi Mungu anawajua vyema hao makafiri. Unakaribia umeme huo kunyakua macho yao; kila unapowaangamizia huenda ndani yake na unapowafanyia giza husimama. Na Mwenyezi Mungu angependa angaliondoa kusikia kwao na kuona kwao. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye uweza juu ya kila kitu" (2:19-20).

Pia rejea aya zifuatazo: 2:164, 25:48.

(g) Maji:

Kuhusu maji Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha kama ifuatavyo:

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلْمَآءَ ٱلَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ
ٱلْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا
فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

Je!Mnayaona maji ambayo mnayanywa?Je! Mumeyateremsha nyinyi mawinguni au Sisi ndio tunaoyateremsha?
Tungalitaka Tungaliyafanya ya chumvi, (makali).Basi mbona hamshukuru? (56:68-70).

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

Sema: "Mwaonaje, kama maji yenu yakiwa yamezama, (yamedidimia chini), basi nani atakuleteeni maji (safi) yatiririkayo"? (67:30).

(h) Riziki, Mimea na Matunda:

Mwenyezi Mungu(s.w) ndiye mtoaji wa Riziki na anatutanabahisha juu ya hili:

أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُۥ .... ﴿٢١﴾

"Au ni nani ambaye atakupeni riziki kama akizuia riziki zake?..." (67:21).

۞ وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ
مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ .... ﴿٦﴾

"Na hakuna mnyama (yaani kiumbe chochote) katika ardhi ila riziki yake iko juu ya Allah. Na anajua makao yake ya milele na mahali pake pa kupita tu…" (11:6).

وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٍ لَّا تَحۡمِلُ رِزۡقَهَا ٱللَّهُ يَرۡزُقُهَا وَإِيَّاكُمۡۚ
وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ٦٠

"Na wanyama wangapi hawawezi kujimilikia riziki zao; Mwenyezi Mungu Huwaruzuku wao na nyinyi pia; naye ndiye Asikiaye, Ajuaye" (29:60).

Mwenyezi Mungu(s.w) ndiye anayeotesha mimea na kuinawirisha. Rejea Qur'an 6:95, 6:99, 13:4.

(i) Wanyama wafugwao:

Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha juu ya kuwepo kwake na utakatifu wake kwa kututaka tuzingatie manufaa tuyapatayo kutoka kwa wanyama wafugwao miongoni mwa ngamia, ng'ombe, mbuzi, kondoo, punda na farasi. Hebu turejee aya zifuatazo:

وَٱلۡأَنۡعَٰمَ خَلَقَهَاۗ لَكُمۡ فِيهَا دِفۡءٞ وَمَنَٰفِعُ وَمِنۡهَا
تَأۡكُلُونَ ٥ وَلَكُمۡ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ
وَحِينَ تَسۡرَحُونَ ٦ وَتَحۡمِلُ أَثۡقَالَكُمۡ إِلَىٰ بَلَدٖ لَّمۡ
تَكُونُواْ بَٰلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ ٱلۡأَنفُسِۚ إِنَّ رَبَّكُمۡ لَرَءُوفٞ
رَّحِيمٞ ٧

"Na (pia) amewaumba wanyama. Katika hao mnapata (Vifaa vitiavyo) joto na manufaa (mengine); na wengine mnawala. Na mnaona raha mnapowarudisha jioni na mnapowapeleka malishoni asubuhi. Na (wanyama hao pia) hubeba mizigo yenu kupeleka katika miji msiyoweza kuifika isipokuwa kwa mashaka na

taabu. Hakika Mola wenu ni Mpole sana (na) Mwenye rehema nyingi" (16:5-7).

(k) Ndege:

Kuruka kwa ndege angani ni ishara ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) kama tunavyotanabahishwa katika aya ifuatayo:

أَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلطَّيْرِ مُسَخَّرَٰتٍ فِى جَوِّ ٱلسَّمَآءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

Je! Hawaoni ndege wanavyotumikishwa (utumwa wa Mwenyezi Mungu) katika anga la mbingu? Hakuna awazuiaye (angani wasianguke) isipokuwa (Mwenyewe) Mwenyezi Mungu. Bila shaka katika hayo yamo mazingatio kwa watu wanaoamini" (16:79).

Baada ya kuzingatia dalili zote hizi tunazoziona wazi wazi katika maumbile ya mbingu na ardhi na vyote vilivyomo, kwa kila mwenye akili timamu atahitimisha kuwa maumbile haya hayakujitokea yenyewe tu kwa bahati bali yameumbwa na Mjuzi mwenye uwezo usio mipaka na ameumba kila kitu kwa lengo maalum. Kwa mtazamo wa Qur'an, wenye akili ni wale tu wanaomuamini Mwenyezi Mungu(s.w) baada ya kuzingatia umbile la mbingu na ardhi na vyote vilivyomo na kisha wakamuabudu ipasavyo katika kila kipengele cha maisha yao, kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾

"Katika kuumbwa mbingu na ardhi na mfuatano wa usiku na mchana, ziko hoja (za kuonesha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu) kwa wenye akili" "Ambao humkumbuka Mwenyezi Mungu wakiwa wima na wakikaa na wakilala. Na hufikiri umbo la mbingu na ardhi ('Wakasema): "Mola wetu! Hukuviumba hivi bure. Utukufu ni wako. Basi tuepushe na adhabu ya Moto" (3:190-191).

Nafsi ya mwanaadamu (Ayat fii an-fus).

Pamoja na uthibitisho wa kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) tunaoupata kwa kuchunguza na kutafakari umbile la mbingu na ardhi na vyote vilivyomo, mwanaadamu mwenyewe ni hoja tosha ya kuthibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na uwezo wake juu ya kila kitu. Qur'an inatukumbusha:

وَفِي ٱلْأَرْضِ ءَايَٰتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِيٓ أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

"Na katika ardhi zipo (alama namna kwa namna za kuonyesha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa wenye yakini. Na katika Nafsi zenu (pia zimo alama hizo) Je! Hamuoni?" (51:20-21).

Katika nafsi ya mwanadamu kuna mengi yanayothibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) ikiwa ni pamoja na:

(a) Watu kutofautiana na wanyama

Dalili ya kwanza inayodhihirisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kutokana na nafsi ya mwanaadamu ni kutofautiana wanaadamu na wanyama kimaumbile na kimalengo. Lengo la kuumbwa watu ni kuwa Makhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) wenye kuutawala ulimwengu (Qur'an 2:30). Ambapo lengo la kuumbwa wanyama na viumbe vyingine vyote ni kuwatumikia na kuwanufaisha wanaadamu (Qur'an 2:29). Ili kutekeleza lengo hilo tunafahamishwa katika Qur'an kuwa mtu ameumbwa katika umbo lililo bora kabisa kuliko viumbe vingine:

لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ فِيٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

"Bila shaka tumemuumba mtu katika umbo lililo bora kabisa" (95:4).

Pamoja na kuumbwa katika umbo lililo bora kabisa, amepuliziwa roho isiyotokana na vitu bali kutokana na nafsi ya Mwenyezi Mungu kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن صَلْصَٰلٍ مِّنْ
حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن
رُّوحِى فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾

> *"Na (kumbuka) Mola wako alipowaambia Malaika, Hakika Mimi nitamuumba mtu kwa udongo mkavu unaotoa sauti, wenye kutokana na matope meusi yaliyovunda"."Basi nitakapomkamilisha na kumpulizia roho inayotokana na Mimi, basi mumuangukie kwa kumtii" (15:28-29).*

Hivyo mtu ni kiumbe wa kiroho ambaye ametunukiwa vipawa vinavyomtofautisha na wanyama. Vipawa hivi ni pamoja na utambuzi binafsi (Self consciousness), uwezo wa kujielimisha na kuelimika, uhuru wa kuamua na kutenda alipendalo na akili yenye kumuwezesha kufikiri na kutafakari. Hizi ndio sifa zinazomfanya mtu awe tofauti na mnyama. Ni kwa msingi huu Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanahabisha:

> *"Na Mwenyezi Mungu amekutoeni matumboni mwa mama zenu, hali ya kuwa hamjui chochote, na amekujaalieni masikio na macho na nyoyo ili mpate kushukuru" (16:78).*

(b) Chanzo na mwisho wa uhai wa mwanaadamu

Ishara nyingine katika nafsi ya mwanaadamu inayothibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) ni chanzo cha uhai wake. Ni vipi na wakati gani maisha ya mtu yalianza na ni wakati gani yataisha? Ni nani anayejua kwa uhakika ni siku gani na saa gani atakufa? Ni nani anayejua ni ipi itakuwa sababu ya kifo chake? Ni nani anayedhibiti maisha yetu? Ni sisi tunaoyadhibiti maisha yetu? Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha katika aya ifuatayo:

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَٰتًا فَأَحْيَٰكُمْ ۖ ثُمَّ
يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

"Vipi mnamkanusha Mwenyezi Mungu na hali mlikuwa wafu, akakuhuisheni kisha atakufisheni; kisha atakuhuisheni (tena) kisha kwake mtarejeshwa" (2:28).

Mwenyezi Mungu(s.w) anatutaka tumuamini kwa sababu yeye ndiye aliyetuumba (aliyeanzisha maisha yetu). Wale wanaomkanusha anawapa changamoto ifuatayo:

أَفَبِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ
أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾
وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ
وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾
تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾

"Je! Mnaibeza Hadith hii? (Mnayapuuza yaliyo katika Kitabu hiki)? Na mnafanya kuikadhibisha ndiyo (shukurani ya) pato lenu (Alilokuruzukuni)? Basi mbona (roho) ifikapo koni. Na nyinyi wakati ule mnatazama. Nasi tunakaribiana naye zaidi (huyo anayetoka roho) kuliko nyinyi hamuoni. Kama nyinyi hamumo katika mamlaka (Yangu). Kwa nini hamuirudishi (hiyo roho), ikiwa mnasema kweli (kuwa hamumo katika mamlaka yangu)" (56:81-87).

Kutokana na kutokuwa na mamlaka juu ya maisha yetu tunayoyapenda sana, ni dalili tosha kuwa yupo Muumba anayeanzisha na kudhibiti maisha yetu yote.

(c) Asili au chanzo cha Mwanaadamu

Asili ya mwanaadamu ni vumbi (udongo) kama Qur'an inavyotukumbusha:

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَآ أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

"Na katika ishara zake (za kuonyesha uweza wake) ni huku kukumbeni kwa udongo, kisha mmekuwa watu mnaoenea (kila mahali)" (30:20).

Wataalamu wa sayansi wanaotuthibitishia kuwa mwili wa mwanaadamu ni mchanganyiko wa maji na madini ya aina ya chokaa, madini joto, sodium, zinc, madini ya aina ya mkaa (carbon), nakadhalika. Vitu hivi vilivyo vifu na vyenye thamani ndogo sana ya kifedha baada ya kukusanywa pamoja na kupuliziwa roho na Muumba vimetoa mtu mwenye vipawa vya hali ya juu vya hisia, uoni na fikra na mwenye uhuru kamili wa kuamua, kupanga na kufanya atakalo. Je, akili inakubali kuwa kiumbe huyu ametokea tu kwa bahati nasibu (by chance) pasina Muumba mwenye ujuzi na uwezo usio na mipaka na mwenye hikima? Wale wote wenye mashaka na Mwenyezi Mungu Muumba na Siku ya Mwisho wanatanabahishwa katika aya zifuatazo:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا
خَلَقْنَـٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن
مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى ٱلْأَرْحَامِ
مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ
لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم

مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡلَا يَعۡلَمَ مِنۢ بَعۡدِ عِلۡمٖ
شَيۡـٔٗاۚ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ هَامِدَةٗ فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا
ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡ وَأَنۢبَتَتۡ مِن كُلِّ زَوۡجِۭ بَهِيجٖ ٥

Enyi watu! Kama mumo katika shaka juu ya ufufuo; (mnaona) haimkiniki kufufuliwa), basi (tazameni namna tulivyokuumbeni): Kwa hakika tulikuumbeni kwa udongo. (Mzee wenu Nabii Adam), kisha (tukawa tunakuumbeni nyinyi) kwa manii, (mbegu ya uhai), kisha (yanageuka) kuwa kipande cha damu, kisha huwa kipande cha nyama kinachoumbika, (kinachofanyika sura) na kisichoumbika; ili Tukubainishieni (Kudra yetu). Nasi tunakikalisha matumboni tunachokitaka mpaka muda uliowekwa, kisha tunakutoeni kwa hali ya utoto. Kisha (tunakuleeni) ili mfikie baleghe yenu. Na kuna wanaokufa (kabla ya kufikia hali hii). Na katika nyinyi wako wanaorudishwa katika umri dhalili; asijue chochote baada ya kule kujua kwake, na unaiona ardhi imetulia kimya lakini tunapoyateremsha maji juu yake inataharaki na kukuwa na kuotesha kila namna ya mimea mizuri" (22:5).

أَيَحۡسَبُ ٱلۡإِنسَٰنُ أَن يُتۡرَكَ سُدًى ٣٦ أَلَمۡ يَكُ نُطۡفَةٗ
مِّن مَّنِيّٖ يُمۡنَىٰ ٣٧ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةٗ فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ٣٨
فَجَعَلَ مِنۡهُ ٱلزَّوۡجَيۡنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰٓ ٣٩ أَلَيۡسَ ذَٰلِكَ
بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحۡـِۧيَ ٱلۡمَوۡتَىٰ ٤٠

Je! Anafikiri binaadamu kuwa ataachwa bure, (asipewe amri za Mwenyezi Mungu wala makatazo yake)? Je! Hakuwa tone la manii lililotonwa? Kisha akawa kidonge cha damu, kisha akamuumba na akamsawazisha (mwanaadamu kamili)? Kisha akamfanya namna mbili, mwanamume na mwanamke. Je! Hakuwa huyo ni Muweza wa kuhuisha wafu? (75:36-40).

ثُمَّ خَلَقْنَا ٱلنُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا ٱلْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا ٱلْمُضْغَةَ عِظَٰمًا فَكَسَوْنَا ٱلْعِظَٰمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَٰهُ خَلْقًا ءَاخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٤﴾

"Kisha tukalifanya tone hilo kuwa pande la damu, na tukalifanya pande la damu hilo kuwa pande la nyama, kisha tukalifanya pande la nyama hilo kuwa mifupa, na mifupa tukaivika nyama, kisha tukamfanya kiumbe kingine. Basi ametukuka Mwenyezi Mungu Mbora wa waumbaji" (23:14).

Aya hizi zinatufahamisha ni ipi asili ya mwanaadamu. Aidha zinatufahamisha makuzi ya mwanaadamu hatua kwa hatua kuanzia pale mbegu mbili za uzazi (ya kike na ya kiume) zinapochanganyika mpaka pale anapozaliwa. Hatua hizi zilizoelezwa katika Qur'an wanaziona wanasayansi wa kileo. Ni nani anayemuanzisha mtoto, ni nani anayemlea, anayemkuza na kumuendeleza hatua kwa hatua mpaka kufikia uzee? Hakuna mtu mwenye habari na kukua kwake. Kila mtu anajikuta amefikia umri huo alionao. Je, hakuna mmiliki wa makuzi ya mwanaadamu? Hakuna mwanaadamu mwenye akili timamu anyependa kufa. Je, kuna anayeweza kuzuia kifo kisimfike?

(d) Kuumba wanaume na wanawake na kupandikizwa mapenzi baina ya mume na mke

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

"Na katika ishara zake ni kuwa amekuumbieni wake zenu katika jinsi yenu ili mpate utulivu kwao, naye amejaalia mapenzi na huruma baina yenu. Bila shaka katika haya ziko alama kwa watu wanaofikiri" (30:21).

Kama mwanaadamu hana Muumba Mweledi mwenye hekima aliyemuumba kwa lengo, kwa nini watoto huzaliwa mchanganyiko wa wanaume na wanawake? Kama watu na viumbe vinigne vimetokea kwa bahati nasibu, kwa nini kwa bahati nasibu hiyo hiyo isitokee wakazaliwa wanawake watupu au wanaume watupu? Jambo lingine la kutafakari ni kwamba asili ya wanawake na wanaume ni moja lakini wanatofautiana sana kimaubile, kihisia na kisaikolojia. Pamoja na tofauti hizi jambo la kustaajabisha ni kwamba pana mahusiano makubwa kati ya mume na mke kiasi kwamba kila mmoja ni nusu ya mwingine. Mahitaji ya kimwili na kisaikolojia ya kila mmoja yanawiana kwa ukamilifu na mahitaji ya kimwili na kisaikilojia ya mwingine. Yamepandikizwa mapenzi na huruma baina yao. Je, hakuna Muumba mweledi aliyeupanga utaratibu huu ili kuwawezesha wanaadamu kuanzisha na kuendeleza familia?

(e) Tofauti ya lugha, rangi, kabila na taifa

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَـٰفُ
أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّلْعَـٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾

"Na katika ishara zake (za kuonesha uweza wake) ni kuumbwa mbingu na ardhi na kuhitilafiana lugha zenu na rangi zenu. Kwa yakini katika haya zimo ishara kwa wenye ujuzi" (30:22).

Aya hii inatutaka tutafakari juu ya kutofautiana lugha na rangi miongoni mwa wanaadamu. Pamoja na kwamba wanadamu hawana tofauti (yoyote ya msingi katika viungo vinavyotumika kutoa sauti, ulimi, mdomo, koromeo, nakadhalika, wanazungumza lugha tofauti kulingana na mahali na wakati. Ni nani anayemfundisha mtoto lugha? Kawaida watoto wa umri wa miaka miwili hatuwapeleki shuleni kwa kuwa hawajaweza kuelewa jambo, lakini wakati huo huo tunashuhudia kuwa watoto ulimwengu mzima wanajifunza lugha za mama zao hata kabla ya umri wa miaka miwili. Kwa vyovyote kuna mwalimu mweledi, mwenye uwezo na hekima anayewafunza lugha watoto wachanga.

Alama nyingine ni rangi. Wanaadamu wote asili yao ni moja, na wote wana uwiano sawa wa madini yaliyotumika kuunda miili yao; lakini bado wanatofautiana sana rangi zao.

Pia alama nyingine ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) ni tofauti ya makabila na mataifa. Kwa nini watu waliotokana na Baba mmoja (Adam) na Mama mmoja (Hawwa), watofautiane lugha, rangi, kabila na taifa. Kwa nini wasiwe na lugha moja, rangi moja, kabila moja na taifa moja? Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha katika aya ifuatayo:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَـٰكُمْ

شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ

أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja; Adam) na (yule yule) mwanamke (mmoja Hawwa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbalimbali) ili mjuane (tu basi; siyo mkejeliane). Hakika ahishimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi, Mwenye habari (za mambo yote)" (49:13).

(f) Umbo na Sura

Mwanaadamu, pamoja na ujanja wake wote hana chochote alicho changia katika kufuma umbo alilonalo pamoja na sura yake. Bali amejikuta tu yuko katika umbile hilo na sura hiyo na anajipenda. Tunatanabahishwa katika aya zifuatazo:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَـٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِى خَلَقَكَ

فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

"Ewe mwanaadamu! Nini kikudanganyacho na Mola wako Mtukufu (hata ukamuasi)? Aliyekuumba na akakutengeneza kisha akakulinganisha sawa sawa, katika sura yeyote aliyoipenda amekutengeneza" (82:6-8).

لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِيٓ أَحۡسَنِ تَقۡوِيمٖ ﴿٤﴾

"Bila shaka tumemuumba mwanaadamu kwa umbo lililo bora kabisa" (95:4).

وَفِي خَلۡقِكُمۡ وَمَا يَبُثُّ مِن دَآبَّةٍ ءَايَٰتٞ لِّقَوۡمٖ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

"Na hakika umbo lenu na katika viumbe alivyovitawanya zimo alama kwa watu wenye akili" (45:4).

(g) Upatikanaji na mgawanyo wa riziki miongoni mwa wanaadamu

Namna mwanaadamu anavyopata riziki na mgawanyo wa riziki ni jambo lingine linalojitokeza kwa mwanaadamu kama hoja moja wapo ya kuthibitisha kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) pamoja na sifa zake. Mtoto anapozaliwa anakuta kila kitu anachohitaji kwa maisha yake kiko tayari. Muda mfupi baada ya kuzaliwa tu maziwa ya mama yake huanza kutoka na mama hujawa mapenzi ya kumlisha na kumlea. Mtoto wa binaadamu ukimlinganisha na mtoto wa mnyama, huwategemea wazazi wake kwa muda mrefu mpaka kufikia hatua ya kujitafutia chakula na kujilisha. Je, ni busara kufikiri kuwa utaratibu huu umejiweka wenyewe na hakuna mpangaji wake aliye Mjuzi mwenye hekima?

Jambo jingine la kuzingatia ni chakula cha mwanaadamu ukilinganisha na chakula cha wanyama. Chakula cha mwanaadamu, japo ni aina ile ile inayotumiwa na wanyama, kamavile nafaka, majani, matunda, nyama, na kadhalika, kinahitaji matayarisho maalum kamavile kuosha, kumenya, kusaga, kupika na kupakuwa ndio kifae kuliwa na mwanaadamu na kutarajiwa kumpa siha nzuri. Je, hili halionyeshi kuwepo kwa Muumba Muweza Aliyemuumba mwanaadamu kwa lengo maalum lililotofauti na lile la wanyama? Kuhusu chakula cha mwanaadamu Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha katika aya ifuatayo:

فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبۡنَا ٱلۡمَآءَ
صَبّٗا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقۡنَا ٱلۡأَرۡضَ شَقّٗا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتۡنَا
فِيهَا حَبّٗا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا ﴿٢٨﴾ وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا
﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةٗ وَأَبّٗا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعٗا
لَّكُمۡ وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ ﴿٣٢﴾

"Hebu mwanaadamu atazame chakula chake. Hakika sisi tumemimina maji kwa nguvu (zetu kutoka mawinguni). Tena tukaipasua pasua ardhi. Kisha tukaotesha humo (vyakula vilivyo) chembe chembe na mizabibu na mboga, na mizaituni na mitende, na mabustani (mashamba) yenye miti iliyosongamana bara bara, na matunda na malisho. Kwa ajili ya kukustarehesheni nyinyi na wanyama wenu" (80:24-32).

Hebu pia tuangalie mgawanyo wa riziki miongoni mwa wanaadamu. Tunaona kwa macho yetu kutofautiana kwa watu katika mgawanyo wa riziki. Wengine hupata riziki kubwa sana, wenigne ndogo sana na wengine wastani. Kwa maana nyingine katika maisha ya mwanaadamu tunaona kuna matajiri, masikini na watu wa kati. Je, hali hii imetokea kutokana na matashi ya mwanaadamu? Kweli tunafahamu kuwa utaratibu wa kawaida wa kujipatia riziki ni kufanya kazi, lakini ni wangapi wanaofanya kazi kwa juhudi na maarifa yao yote lakini wamebakia katika hali ya umasikini? Nani katika wanaadamu asiyependelea kuwa bilionea? Bila shaka mgawanyo na riziki ni hoja ya kuthibitisha kuwepo kwa Mmiliki wa kila kitu na mgawaji wa riziki mwenye hekima ambaye amemkadiria kila mwanaadamu riziki inayomtosha kiasi cha kumfikisha kwenye lengo lake la maisha. Riziki ya mtu haitazidi kwa jitihada zake wala haitapungua kwa uzembe wake. Bali kufanya jitihada na kufuata utaratibu wa Mwenyezi Mungu katika kutafuta riziki, huifanya ipatikane kwa wepesi na amani. Kufanya uzembe na kwenda kinyume na utaratibu wa Mwenyezi Mungu huifanya riziki hiyo ipatikane kwa ugumu na mashaka. Vile vile vitu vyote vinavyohitajika sana

kwa maisha ya mwanaadamu kama vile hewa na maji hupatikana kwa wingi na kwa wepesi. Vile vinavyohitajika kwa uchache kama vile Almasi, lulu, na kadhalika, hupatikana kwa taabu na kwa nadra sana.

(h) Kutofautiana kwa vipaji na mgawanyo wake

Jambo jingine muhimu la kuzingatia ni mgawanyo wa vipaji vya mwanaadamu. Vipaji hivyo kati ya mwanaadamu vimetofautiana sana. Makafiri wanaambatanisha tofauti hizi na mazingira, lakini hili si kweli kwa sababu katika hali ya kawaida tunaona watu wa mazingira ya aina moja wakiwa wanatofautiana mno katika vipaji vyao katika utendaji wa kazi zao mbali mbali. Pia tunaona kuwa vipaji vinavyohitajika sana kwa maisha ya mwanaadamu hupatikana kwa watu wengi, takribani wote na vile visivyohitajika kwa wingi wamegawiwa wachache. Kwa nini kila mtu asiwe mwalimu, daktari, mhandisi, mchumi, mwanafalsafa, na kadhalika? Bila shaka kwa mwenye kufikiri ataona kuwa ni lazima pawe na aliyevigawanya vipawa hivi kwa wanaadamu kwa hekima na kwa lengo la kuwafanya wanaadamu wawe ni wenye kutegemeana na kuhitajiana ili waweze kuishi kijamii.

(i) Ufanyaji kazi wa viungo vya ndani na nje ya mwili wa mwanaadamu.

Mwili wa mwanaadamu ni mashine ya ajabu ambayo mwanaadamu pamoja na kiwango cha maendeleo ya sayansi na teknolojia aliyofikia hana uwezo wa kutengeneza mashine mfano wa mwili wa mwanaadamu. Mwili huo unafanya kazi wenyewe ndani kwa ndani pasina msaada wowote kutoka nje. Kama vile kumengenywa kwa chakula tumboni, kuizungusha damu mwilini, ufanyaji kazi wa mapafu, figo na kadhalika. Bila shaka ukizingatia ufanyaji kazi wa mwili wa mwanaadamu utakiri kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) aliyemuumba mwanaadamu na kuutiisha mwili wake kwa sharia zake za kimaumbile. Kama tunavyokumbushwa katika anya ifuatayo:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ
ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ
ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

"Basi uelekeze uso wako katika dini iliyo sawa sawa, ndio umbile Mwenyezi Mungu Alilowaumbia watu. Hakuna mabadiliko katika maumbile ya viumbe vya Mwenyezi Mungu. Hiyo ndiyo dini ya haki, lakini watu wengi hawajui" (30:30).

(j) Vazi la Mwanaadamu

Vazi la mwanaadamu nalo pia ni alama ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w). Pamoja na kuwa vazi linamkinga mwanaadamu na baridi, jua na madhara menigne kama magamba, ngozi ngumu, manyoya na kadhalika, vinavyowakinga wanyama, vazi la mwanaadamu lina kazi nyingine ya kusitiri uchi. Jambo hili la kusitiri uchi hatulioni kwa wanyama. Kwa nini? Je, maarifa yakuwa na nguo kwa ajili ya kusitiri uchi ni jambo alilolibuni mwanaadamu mwenyewe? Bila shaka ukitafakari juu ya vazi la mwanaadamu utayakinisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) aliyemuumba kwa lengo tofauti na lile la wanyama. Tunafahamishwa juu ya vazi letu katika aya ifuatayo:

يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَٰرِى سَوْءَٰتِكُمْ
وَرِيشًا ۖ وَلِبَاسُ ٱلتَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَٰتِ
ٱللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

"Enyi Wanaadamu! Hakika tumekuteremshieni nguo zifichazo tupu zenu na nguo za pambo; na nguo za ucha-Mungu ndizo bora. Hayo ni katika ishara za Mwenyezi Mungu(s.w) ili wapate kukumbuka" (7:26).

(k) Usingizi

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ مَنَامُكُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبْتِغَآؤُكُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ
إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

"Na katika Ishara Zake (za kuonyesha kuwepo kwake na hekima yake ni kulala kwenu usiku na (kuamka) mchana, na kutafuta kwenu fadhila Yake. Hakika katika hayo zimo Ishara kwa watu wanaosikia" (30:23).

Pamoja na kwamba tunaweza kupata usingizi mchana, usingizi hasa umewekwa ili kuupumzisha mwili baada ya shughuli za mchana za kutafuta fadhila ya Mwenyezi Mungu(s.w). Usingizi hupumzisha mwili na akili. Mwanaadamu japo analala kila siku hajui chanzo cha usingizi. Usingizi ukija mtu hulala bila ya hiari na ukiisha mtu huamka bila ya kutaka. Mtu anapokuwa usingizini hafahamu chochote kinachoendelea. Je, yamkini kudhania kuwa usingizi unakuja na kutoweka wenyewe tu pasina mjuzi mwenye hekima anayeuleta na kuuondoa kwa lengo maalum?

(l) Mwanaadamu kumkumbuka Mwenyezi Mungu(s.w) wakati wa matatizo.

Jambo lingine ambalo ni hoja kubwa ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) ni ile hali ya mwanaadamu kumkumbuka au kumtegemea Mwenyezi Mungu(s.w) kwa msaada, wakati anapozingirwa barabara na matatizo. Hata makafiri na washirikina katika hali hiyo hukiri kuwepo kwa Mungu Mmoja tu kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ تَدْعُونَهُۥ تَضَرُّعًا
وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَىٰنَا مِنْ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٣﴾

"Sema: Ni nani anayekuokoeni katika viza vya bara na baharini? Mnamuomba kwa unyenyekevu na kwa sauti ndogo (mkasema); Kama akituokoa katika (baa) hii, bila shaka tutakuwa miongoni mwa wanaoshukuru" (6:63).

Hata Firaun aliyetakabari kweli kweli na aliyejitangazia kuwa Yeye ni Mungu Mkubwa zaidi ya Mwenyezi Mungu(s.w). alikiri kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) wakati alipozongwa na uchungu wa kuzama. Kama tunavyojifunza katika Qur'an:

۞ وَجَٰوَزۡنَا بِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡبَحۡرَ فَأَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ
وَجُنُودُهُۥ بَغۡيٗا وَعَدۡوًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدۡرَكَهُ ٱلۡغَرَقُ قَالَ
ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِيٓ ءَامَنَتۡ بِهِۦ بَنُوٓاْ
إِسۡرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٩٠﴾

"Na tukawapitisha wana wa Israil katika bahari, na Firauni na Majeshi yake wakawafuata kwa dhulma na ujeuri. Hata kulipomfikia Firaun kuzama alisema: Naamini ya kwamba hakuna aabudiwaye kwa haki ila yule wanayemuamini wana wa Israil na Mimi ni miongoni mwa wanaotii" (10:90).

Vipengele vyote hivi hutudhihirishia kwa uwazi kuwa nafsi ya mwanaadamu ni hoja kubwa ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w).

Historia ya Mwanaadamu(Ayat fii ayamillah)

Historia ya mwanaadamu ukiichunguza tangu mwanzo wake mpaka hivi leo utaikuta kuwa ni hoja nyingine kubwa ya kuthibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Mara kwa mara Qur'an inatutanabahisha kwa kuturejesha kwenye historia yetu kama ifuatavyo:

أَفَلَمۡ يَهۡدِ لَهُمۡ كَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّنَ ٱلۡقُرُونِ يَمۡشُونَ فِي
مَسَٰكِنِهِمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّأُوْلِي ٱلنُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾

Je! Haikuwabainikia tu kama karne ngapi tuliziangamiza kabla yao? Na hawa (makafiri wa sasa) wanatembea tembea katika maskani yao, (hawaoni alama za kuangamizwa kwao)? Bila shaka katika hayo zimo Ishara kwa wenye akili" (20:128).

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَـٰهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ
عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ
فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ أَوْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا
تَعْمَى ٱلْأَبْصَـٰرُ وَلَـٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ ٱلَّتِى فِى ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

Miji mingapi tuliiangamiza iliyokuwa ikidhulumu, ikaanguka juu ya mapaa yake; na visima (vingapi) vilivyoachwa, na majumba (yaliyokuwa) madhubuti?" Je! Hawatembei katika ardhi ili wapate nyoyo (akili) za kufahamu, na masikio ya kusikilia? Kwa hakika macho hayapofuki (yakadhuru katika dini), lakini nyoyo ambazo zimo vifuani ndizo zinazopofuka" (22:45-46).

أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا۟ ٱلْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَآ أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم
بِٱلْبَيِّنَـٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَـٰكِن كَانُوٓا۟
أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

Je, hawatembei katika nchi na kuona jinsi ulivyokuwa mwisho wa wale waliokuwa kabla yao? Nao walikuwa wenye nguvu zaidi kuliko

wao, na wakilima ardhi na kuistawisha zaidi kuliko wao walivyostawisha, na Mitume wao waliwajia kwa dalili wazi wazi, basi hakuwa Mwenyezi Mungu ni Mwenye kuwadhulumu, lakini walikuwa wenyewe wakijidhulumu nafsi zao" (30:9).

Tukirejea historia ya mwanaadamu ya kale na ya hivi karibuni tunakuta jamii mbalimbali zilizokuwa na nguvu kubwa kuliko jamii nyingine zote za wakati ule zilifutwa na kusahaulika kabisa na nguvu kubwa iliyokuwa juu ya uwezo wao. Kwa mfano katika Qur'an tunakumbushwa historia ya kaumu ya Ad, Thamud na Firaun ambao wlaiendelea sana katika teknolojia ya ujenzi:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾
ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟
ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ
طَغَوْا۟ فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا۟ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ
عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾

"Je! Huoni jinsi Mola wako Alivyowafanya Ad (Iram)? Iram waliokuwa na majumba marefu marefu; Ambao hawakuumbwa mfano wao katika miji. Na Thamud walichonga majabali (wakayafanya majumba) katika uwanja (wao); Na Firaun mwenye majumba kama vigingi (Pyramids), ambao walifanya maovu katika miji, kisha walizidisha humo maovu, kwa hiyo Mola wako aliwapiga mjeledi mmoja tu wa adhabu" (89:6-13).

Pia katika Qur'an tunatanabahishwa juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na uwezo wake uliokiuka kila nguvu itokanayo na viumbe, kwa kukumbushwa habari za jeshi la ndovu, tukio la kihistoria lililotokea mwakawa 570 A.D. Katika mwaka huo Abraha, Gavana wa Yemen chini

ya Himaya ya Uhabeshi, aliazimia kwenda kuivunja Ka'aba, nyumba tukufu ya Mwenyezi Mungu(s.w) iliyoko Makkah. Abraha aliandaa jeshi kubwa sana lililoandamana na tembo ili kwenda kutekeleza azima yake. Watu wa Makkah hawakuwa na uwezo wa kukabiliana na jeshi la Abrah hivyo walimuomba Mwenyezi Mungu(s.w) ailinde mwenyewe nyumba yake na alifanya hivyo kama tunavyojifunza katika suratul-Fyl.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَٰبِ ٱلْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِى تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾

"Je! Huoni Mola wako alivyowafanya watu wenye ndovu? Je, hakujaalia vitimbi vyao kuharibika? Na akawapeleka ndege makundi kwa makundi. Wakawapiga kwa mawe ya udongo wa kuchoma. Akawafanya kama majani yaliyotafunwa" (105:1-5).

Tukio hili linatuthibitishia kuwa mwenye Ka'aba ni Mwenyezi Mungu(s.w) mwenye nguvu zisizokiukwa na yeyote na mwenye kumiliki majeshi yote ya mbinguni na ardhini ya siri na ya dhahiri.

Si matukio ya kale tu yanayotuthibitishia kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na uweza wake juu ya kila kitu, bali kila siku tunayo matukio ya kuzingatia kutokana na historia yetu. Hebu tutafakari juu ya kufutika viongozi na Wafalme wa sehemu mbali mbali za ulimwenguni walioaminiwa na watu wao mpaka wengine wakafanywa miungu? Yuko wapi Hitler na yuko wapi Mussolini waliotingisha ulimwengu na kusababisha vita vya dunia nzima? Yuko wapi Mao Tse Tung aliyeabudiwa na Wachina, yuko wapi Hiro Hitto wa Japan aliyefanywa Mungu na Wajapan; yuko wapi Kim-Il-Sung yuko wapi Julius K. Nyerere aliyefanywa baba wa Taifa la Tanzania; na wako wapi wafalme mbali mbali ambao majeshi ya nchi zao na majeshi ya marafiki zao yalikuwa tayari kuwalinda

na kuwatumikia milele? Ni nguvu gani iliyowafuta katika ulimwengu? Bila shaka Mwenyezi Mungu(s.w) ndiye aliyewatoa roho zao na huku majeshi yao yakiwatazama kama tunavyokumbushwa katika Qur'an:

أَفَبِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ
أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾
وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ
وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾
تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾

Je! Mnaibeza Hadith hii? (Mnayapuuza yaliyo katika Kitabu hiki?) Na mnafanya kuikadhibisha ndiyo(chukurani ya) pato lenu (alilokuruzukuni)? Basi mbona (roho) ifikapo kooni na nyinyi wakati ule mnatazama. Nasi Tunakaribiana naye zaidi (huyo anayefariki dunia) kuliko nyinyi, wala nyinyi hamuoni".Kama Nyinyi hamumo katika mamlaka (yangu).Kwa nini hamuirudishi (hiyo roho), ikiwa mnasema kweli(kuwa hamumo katika mamlaka yangu)" (56:81-87).

أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ
ٱلرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ ٱلْكَٰفِرُونَ إِلَّا فِى غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

Au ni lipi hilo jeshi lenu liwezalo kukunusuruni pasipo (Mwenyezi Mungu) Mwingi wa rehema? Hawako makafiri ila katika kudanganyika" (67:20).

Maisha ya Mitume(Ayat fii ambiyaa)

Ukizingatia maisha ya Mitume waliobainishwa kwetu na hasa wale ambao habari zao zimeelezwa kwa urefu katika Qur'an kama vile Nuhu (a.s),Ibrahim(a.s), Yusufu(a.s), Musa(a.s), Issa(a.s) na Muhammad(s.a.w) utakiri kuwa yupo mwenye uwezo na nguvu juu ya kila kitu aliyewatuma ili wafikishe ujumbe wake kwa watu kwa nadharia na matendo, ambaye walimtii kwa unyenyekevu na kumtegemea yeye pakee. Hapa hatuwezi kueleza historia ya kila Mtume bali tumechagua kuelezea matukio muhimu ambayo takribani yamedhihirika katika maisha ya Mitume wote. Tunayoyapata katika maisha ya Mitume ambayo hututhibitishia kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) ni pamoja na:

(a) Kuwepo kwao na kujieleza kwa watu wao kuwa ni Mitume wa Mwenyezi Mungu(s.w).

Ni uhakika wa historia kuwa hapo kale alikuwepo Ibrahim, Yusufu, Musa, Isa na Muhammad(s.a.w). Majina haya na ya Mitume wengine hayaachwi kutajwa mara kwa mara katika vitabu vya historia. Mitume hawa walijieleza wazi wazi kwa watu wao kuwa ni Mitume wa Mwenyezi Mungu kama tunavyojifunza katika Qur'an:

> *"Tulimtuma Nuhu kwa watu wake naye akasema: "Enyi watu wangu! Muabuduni Mwenyezi Mungu. Nyinyi hamna Mungu ila yeye. Hakika mimi ninakukhofieni adhabu ya siku iliyo kuu".Wakuu wa watu wake wakasema: "Sisi tunakuona uko katika upotofu uliodhahiri".Aksema (Nuhu): "Enyi kaumu yangu mimi simo katika upotofu lakini mimi ni Mtume nitokaye kwa Mola wa walimwengu wote" (7:59-61).*

۞ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًاۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا
لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦٓ إِنَّا لَنَرَىٰكَ فِى سَفَاهَةٍ وَإِنَّا

لَنَظُنُّكَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ لَيْسَ بِى

سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّى رَسُولٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٧﴾

Na kwa Adi (tulimpeleka) ndugu yao. Hudi akasema: "Enyi kaumu yangu! Muabuduni Mwenyezi Mungu; nyinyi hamna Mungu ila yeye. Basi hamuogopi?"Wakasema wakuu waliokufuru katika kaumu yake; "Sisi tunakuona umo katika upumbavu na tunakuona u miongoni mwa waoango".Akasema: "Enyi kaumu yangu! Mimi sina upumbavu. Lakini mimi ni Mtume niliyetoka kwa Mola wa walimwengu". (7:65-67).

Pamoja na Mitume kujieleza kuwa wanatoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w). mwenyewe Mwenyezi Mungu(s.w) anatufahamisha kuwa ametuma Mitume:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ

وَٱجْتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ...... ﴿٣٦﴾

"Na bila shaka tulimpeleka Mtume katika kila Umma ya kwamba, Muabuduni Mwenyezi Mungu na Mwepukeni Twaaghuut..." (16:36).

إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيراً ۚ وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا

فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾

Bila shaka sisi tumekutuma (Tumekuleta) kwa haki ili ubashiri na uonye. Na hakuna taifa lolote ila alipita humo Muonyaji (Mtume kuwaonya)" (35:24).

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا
عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ
لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِـَٔايَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ فَإِذَا جَآءَ أَمْرُ ٱللَّهِ
قُضِيَ بِٱلْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

"Na kwa yakini tuliwatuma Mitume kabla yako. Wengine katika hao tumekusimulia (majina yao na habari zao), na wenigne hatukukusimulia; na haikuwa kwa Mtume yoyote kuletaMuujiza wowote ila kwa idhini ya Mwenyezi Mungu. Na itakapokuja hukumu ya Mwenyezi Mungu kutahukumiwa kwa haki; na wafanyao mambo ya batili watapata hasara wakati huo" (40:78).

Hivyo kuwepo kwa Mitume kunathibitisha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa namna mbili, kwanza, kama Mwenyezi Mungu(s.w) asingelikuwepo asingelileta Mitume kwa wanaadamu. Pili Mitume wote waliotokea katika nyakati mbali mbali za historia wasingelitoa dai moja kuwa wao ni Mitume wa Mwenyezi Mungu(s.w).

(b) Mwenendo wao mwema kutoathiriwa na jamii

Mitume wote takriban walizaliwa na kulelewa katika jamii za kijahili ambazo zilitopea katika kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) na miungu chungu nzima. Lakini jambo la ajabu na kushangaza ni kwamba, Mitume wote tangu utotoni waliepukana na tabia za kujahili na walijiepusha mbali na kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w). Walikuwa na mwenendo wa kiutu (wa Kiislamu) uliowavutia watu wote wa jamii zao na walikuwa ni nyota katika jamii. Kwa mfano Nabii Ibrahim(a.s) alizaliwa na kuhani mkuu. Yaani baba yake Nabii Ibrahim alikuwa ni kiongozi au msimamizi mkuu wa ibada ya masanamu. Lakini Nabii Ibrahim kamwe hakuvutiwa na ibada hiyo ya masanamu bali akiwa angali kijana mdogo aliona kuwa ni kinyume kabisa na akili ya mwanaadamu kuwaabudu miungu wengine kinyume na kumuabudu Mwenyezi Mungu.

Pia Nabii Musa(a.s) alilelewa katika nyumba ya Firaun aliyetakabari na kujiita Mungu, lakini kamwe malezi hayo ya kifalme hayakumuathiri Nabii Musa(a.s) bali aliinukia kuwa na mwenendo mwema wa kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w).

Mfano mwingine ni ule wa Mtume Muhammad(s.a.w) ambaye alizaliwa katika jamii ya Makuraysh iliyobobea katika ujahili na iliyozama katika ushirikina kiasi kwamba kila kitu kwao kiliweza kufanywa Mungu na kuabudiwa. Katika wakati huo masanamu ya watu, ndege na wanyama yaliuzwa sokoni kama miungu wa kuabudiwa na hata tende zilifinyangwa na kuabudiwa. Lakini, tunavyojifunza katika historia, Mtume(s.a.w) tangu utotoni mwake hakuathiriwa kamwe na ibada za masanamu na mwenendo wa kijahili. Bali tunajifunza kuwa aliinukia katika kumtambua na kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) na aliwazidi watu wote kwa tabia njema kiasi kwamba watu wake walimtegemea sana kwa ushauri na kuwatunzia amana zao na walimwita “**mwaminifu**”, “**mkweli**”, na majina mengine kama haya yaliyodhihirisha tabia yake njema katikati ya jamii ya kijahili. Ni kitu gani kilichowafanya Mitume kuwa tofauti na watu wa jamii zao? Je, hakuna aliyewatayarisha na kuwalea katika mwenendo huo ili wawe viigizo vyema katika jamii zao? Bila shaka Mwenyezi Mungu(s.w) ndiye aliyewaleta Mitume ili wafikishe ujumbe wake na wawe viigizo vyema katika kuutekeleza kama inavyobainishwa katika Qur’an:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ
وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ .... ﴿٢٥﴾

“Kwa hakika Tuliwapeleka Mitume wetu kwa dalili waziwazi na Tukaviteremsha Vitabu na uadilifu pamoja nao, ili watu wasimamie uadilifu...” (57:25).

(c) Dalili (miujiza) ya kuthibitisha Utume wao.

Mitume wameletwa pamoja na alama mbali mbali za kuwathibitisha Utume wao kwa watu.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ...... ﴿٢٥﴾

“Kwa hakika Tuliwapeleka Mitume wetu kwa dalili wazi wazi...” (57:25).

Kila Mtume alipewa dalili za kuwathibitishia watu wake kuwa yeye ni Mjumbe wa Mwenyezi Mungu. Alama za Utume wa Nabii Musa (a.s) ni fimbo yake kugeuka kuwa nyoka wa kweli na mkono wake kutoa mwanga mkali kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْ ۚ يَـٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ ٱلْـَٔامِنِينَ ﴿٣١﴾
ٱسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَٱضْمُمْ
إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهْبِ ۖ فَذَٰنِكَ بُرْهَـٰنَانِ مِن رَّبِّكَ
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَـٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾

Na tupa fimbo yako. Basi alipoiona ikicheza cheza kama nyoka aligeuka kwenda zake wala hatazami nyuma, (akaambiwa) "Ewe Musa! Njoo mbele na usiogope, kwa yakini wewe ni miongoni mwa waliosalimika.Ingiza mkono wake kwenye mfuko wako utatoka mweupe pasipo ubaya, na jiambatishie mkono wako ukihisi khofu! Basi hizi zitakuwa dalili mbili zitokazo kwa Mola wako kwa ajili ya Firauni na wakuu (wa uma) wake; bila shaka hao ni watu maasi" (28:31-32).

Dalili za Utume wa Nabii Isa(a.s) zilikuwa ni; kuwafufua watu, kuwaponyesha vipofu na wenye mabaranga, kulifanya sanamu la ndege kuwa ndege wa kweli kama inavyobainishwa katika aya zifuatazo:

إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ وَعَلَىٰ
وَٰلِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ تُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِى ٱلْمَهْدِ
وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ

وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ ٱلطِّينِ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ بِإِذْنِى فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِى ۖ وَتُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ وَٱلْأَبْرَصَ بِإِذْنِى ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ بِإِذْنِى ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾

(Kumbukeni) Mwenyezi Mungu atakaposema: Ewe Isa mwanawa Maryamu! Kumbuka neema yangu juu yako, na juu ya mama yako nilipokusaidia kwa roho takatifu ukazungumza na watu katika utoto (wako) na katika utuuzima (wako). Na (kumbuka) nilivyokufundisha kuandika na (nikakupa) hikima,Taurati na Injili na ulipotengeneza kwa udongo sura za ndege, kwa idhini yangu, kisha ukapuliza zikawa ndege kwa idhini yangu na ulipowaponesha vipofu na wenye mabalanga kwa idhini yangu, na ulipowatoa (baadhi ya) wafu kwa idhini yangu, na nilipokuzuilia wana wa Israili (wasikudhuru) ulipowafikia kwa hoja zilizo wazi; wale waliokufuru miongoni mwao wakasema. "Haya si chochote ila ni udanganyifu dhaihiri" (5:110).

Dalili kuu aliyopewa Mtume Muhammad(s.a.w) ya kuthibitisha kuwa yeye ni Mtume wa Mwenyezi Mungu(s.w) ambayo ni yenye kubakia mpaka mwisho wa Ulimwengu ni Qur'an. Qur'an tofauti na vitabu vingine vya Mwenyezi Mungu(s.w) imehifadhiwa na uharibifu wa aina yoyote. Itabakia kama ilivyoshuka kwa Mtume(s.a.w) mpaka siku ya mwisho kwa ahadi ya Mwenyezi Mungu(s.w).

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٩﴾

"Hakika sisi ndio tuliyoteremsha mawaidha haya (Qur'an), na hakika sisi ndio tutakaoyalinda" (15:9).

Je, Huoni kuwa Qur'an kubakia katika asili yake ni uthibitisho tosha wa kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w). Pia kushindwa kwa wanaadamu wote wa tangu Qur'an iliposhuka, karne 15 zilizopita mpaka hivi leo kutoa angalau

Sura moja mithili ya Sura za Qur'an, pamoja na ujuzi mkubwa walioanao, ni ushahidi mwingine uliodhahiri wa kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) aliyeishusha Qur'an kwa Mtume Wake. Pia Qur'an inatukumbusha:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾

"Hawaizingatii nini, hii Qur'an? Na kama ingelitoka kwa asiyekuwa Mwenyezi Mungu bila shaka wangalikuta ndani yake khitilafu nyingi" (4:82).

(d) Kuhimili mateso na kujitoa muhanga kwa ajili ya Allah(s.w).

Jambo lingine linalopatikana katika historia ya Mitume ni uvumilivu waliokuwa nao dhidi ya mateso mbali mbali waliyofanyiwa na watu wao na bado wakaendelea kufikisha ujumbe wa Mwenyezi Mungu bila ya kukata tamaa. Tukirejea katika Qur'an tunapata mifano mbali mbali ya mateso waliyofanyiwa Mitume na wafuasi wao. Kwa mfano tunajifunza katika Qur'an kuwa ilikuwa ni tabia ya Wayahudi (kizazi cha Israil) kuwauwa Mitume pasina haki.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ ٱلنَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾

"Wale (Mayahudi) wanaozikataa Aya za Mwenyezi Mungu, na wakawaua Manabii pasina Haki, na wakaua watu wanaoamrisha kusimamisha haki, wapashe habari ya adhabu kali" (3:21).

لَّقَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَآءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا۟ وَقَتْلَهُمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

"Mwenyezi Mungu amekwisha sikia kauli ya wale (Mayahudi) waliosema: "Mwenyezi Mungu ni fakiri na sisi ni matajiri". Tumeyaandika haya waliyoyasema na (tumeandika) kuua kwao Manabii bila ya haki, na tutawaambia (siku ya Kiyama), "Onjeni adhabu ya kuungua". (3:181).

Na Nabii Yahya(a.s) (Yohana mbatizaji) ni miongoni mwa Mitume wa Mwenyezi Mungu waliochinjwa na Mayahudi, kwa sababu tu eti walisimama kidete kufikisha neno la Mwenyezi Mungu kwa watu wake ili wasimamishe haki katika jamii kwa kufanya mema na kuacha maovu. Pia Mayahudu walikula njama za kuumua Nabii Isa(a.s), lakini Mwenyezi Mungu(s.w) alimuokoa na kumnyanyua kwake kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَـٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًۢا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

Na kwa (ajili ya) kusema kwao: "Sisi tumemuua Mashihi Isa, mwana wa Maryam Mtume wa Mungu", hali hawakumwua wala hawakumsulubu, bali walibabaishiwa (mtu mwingine wakamdhani

Nabii Isa). Na kwa hakika wale waliokhitalifiana katika (hakika) hiyo (ya kumwua Nabii Isa) wamo katika shaka nalo (jambo hilo la kusema kauawa). Wao (kabisa) hawana yakini juu ya (jambo) hili (la kuwa kweli wamemwua Nabii Isa, isipokuwa wanafuata dhana tu. Na kwa yakini hawakumwua. Bali Mwenyezi Mungu alinyanyua kwake, na Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu na Mwenye hikima" (4:157-158).

Naye Nabii Ibrahim alitupwa motoni na jamaa zake, Mwenyezi Mungu(s.w) aliuamrisha moto kuwa baridi na salama kwake:

قُلْنَا يَـٰنَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَـٰمًا عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾

Tukasema: "Ewe Moto! Kuwa baridi na salama juu ya Ibrahim" (21:69).

Mitume pia walitiwa gerezani na kizuizini (kutengwa na jamii) kama ilivyokuwa kwa Nabii Yusufu(a.s) na Nabii Muhammad(s.a.w). Baadhi ya Mitume na wafuasi wao walifukuzwa nchini mwao na kuhamia ugenini kama ilivyokuwa kwa Mtume(s.a.w) na Muhajirina.

لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ

يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ

أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّـٰدِقُونَ ﴿٨﴾

"(Basi) wapewe (mali hayo) mafakiri wa Kimuhajiri ambao walifukuzwa katika nyumba zao na mali zao; (wakakhiari kuwacha hayo) kwa ajili ya (kutafuta) fadhila za Mwenyezi Mungu na radhi (yake) na kuinusuru (Dini ya) Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Basi hao ndio Waislamu wa kweli" (59:8).

Mitume pia walinyanyaswa kwa matusi na kejeli. Kwa mfano Mtume Muhammad(s.a.w) aliitwa mwendawazimu, mchawi, mtunga mashairi, abtar (mkiwa) na matusi mengineyo.

Pamoja na kufanyiwa madhila yote hayo, bado Mitume walisimama kidete kuufikisha ujumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa watu wao na wala hawakukata tamaa. Ni nguvu gani iliyowapa Mitume ustahamilivu kiasi hicho? Je, kuna malipo yoyote ya kidunia waliyoyapata ndiyo yakawafanya kuwa wastahamilivu kiasi hicho? Je, Mitume hawakuwa na tegemeo la kulipwa na mwenye uwezo juu ya kila kitu anayestahiki kutegemewa na kuogopwa kuliko yoyote yule? Bila shaka uvumilivu na subira ya hali ya juu waliyokuwa nayo Mitume, ni alama kuwa yuko mwenye nguvu na uwezo juu ya kila kitu waliyekuwa wakimtegemea na kutaraji ujira mkubwa kutoka kwake.

(e) Ujasiri na ushindi wao Mitume mbele ya viongozi wa jamii za kishirikina.

Mitume hawakumchelea yeyote katika kuwafikishia watu ujumbe waliotumwa nao.

Hawakufikisha ujumbe wao kwa watu wa kawaida tu bali waliwaendea hata Wafalme na watawala wa jamii waliokuwa wapinzani wakubwa wa ujumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w) na ufalme Wake. Mitume waliwaelekea wakuu hao wa jamii pamoja na takaburi zao na vitisho vingi walivyovitoa dhidi yao. Kwa mfano Nabii Ibrahim, hakumchelea baba yake katika kumfikishia ujumbe wa kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى
عَنكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾ يَٰٓأَبَتِ إِنِّى قَدْ جَآءَنِى مِنَ ٱلْعِلْمِ مَا لَمْ
يَأْتِكَ فَٱتَّبِعْنِىٓ أَهْدِكَ صِرَٰطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَٰٓأَبَتِ لَا تَعْبُدِ
ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَٰٓأَبَتِ إِنِّىٓ
أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَٰنِ وَلِيًّا

﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ ءَالِهَتِى يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ۖ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ
لَأَرْجُمَنَّكَ ۖ وَٱهْجُرْنِى مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

(Wakumbushe) alipomwambia baba yake: "Ewe baba yangu! Kwa nini unaabudu visivyosikia na visivyoona na visivyo kufaa chochote?" "Ewe baba yangu! Kwa yakini imenijia ilimu isiyokujia. Basi nifuate nitakuongoza njia iliyo sawa"."Ewe baba yangu! Usimuabudu Shetani, hakika Shetani ni mwenye kumuasi (Mwenyezi Mungu) Mwingi wa Rehma"."Ewe baba yangu! Hakika naogopa kukupata adhabu inayotoka kwa Mwingi wa Rehma (ukifanya hivyo) utakuwa mwenziwe Shetani".Akasema (Yule baba yake), "Je! Unaichukia miungu yangu, ewe Ibrahim? Kama huachi (haya unayoyasema) lazima nitakupiga mawe. Na niondokelee mbali, kwa muda mchache (huu)". (19:42-46).

Nabii Ibrahim hakuishia kuufikisha ujumbe kwa baba yake tu, bali aliufikisha pia kwa vitendo kwa jamii nzima kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

وَتَٱللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَٰمَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ
جُذَٰذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا۟ مَن فَعَلَ
هَٰذَا بِـَٔالِهَتِنَآ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا۟ سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ
يُقَالُ لَهُۥٓ إِبْرَٰهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ فَأْتُوا۟ بِهِۦ عَلَىٰٓ أَعْيُنِ ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوٓا۟ ءَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِـَٔالِهَتِنَا يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ
بَلْ فَعَلَهُۥ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ إِن كَانُوا۟ يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾
فَرَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوٓا۟ إِنَّكُمْ أَنتُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا۟ عَلَىٰ

رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ
مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا
تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

"Na Wallah (kwa haki ya Mungu) nitayafanyia mabaya masanamu yenu haya baada ya kunipa mgongo mkenda zenu".Basi akayavunja (masanamu yote yale) vipade vipande isipokuwa lile kubwa lao (aliliacha), ili wao (hao makafiri) walirudie.Wakasema; "Nani aliyeifanya hivi miungu yetu? Hakika huyo yu miongoni mwa madhalimu (wakubwa)".Wakasema: "Tullimsikia kijana mmoja akiwataja anayeitwa Ibrahim".Wakasema: "Basi mleteni mbele ya macho ya watu, wamshuhudie (kwa ubaya wake huo)".Wakasema: "Je! Wewe umeifanya hivi miungu yetu, Ee Ibrahim?"Akasema: "Siyo, bali amefanya (hayo) huyu mkubwa wao, basi (muulizeni na) waulizeni (pia hao waliovunjwa) kamawanaweza kunena!.Basi wakajirudi nafsi zao, (wakafikiri udhalilifu wa waungu hao walio nao, wasioweza kujipigania) na wakasema: "Hakika nyinyi mlikuwa madhalimu (wa nafsi zenu kwenda kuwaabudu wasiokuwa na maana)".Kisha wakainamisha vichwa vyao, (wakarejea ujingani ukafirini, wakasema): "Hakika umekwishajua ya kwamba hawasemi (kwa nini unatucheza shere?)Akasema: "Je, mnaabudu badala ya Mwenyezi Mungu (miungu) isiokufaeni chochote (mnapowaabudu) wala kukudhuruni (chochote mnapoacha kuwaabudu)?Kefule (udhalilifu) yenu na ya hivyo mnavyoviabudu kinyume na Mwenyezi Mungu. Je! hamfikiri? (21:57-67).

(f) Ushindi wa Mitume dhidi ya maadui wa Mwenyezi Mungu(s.w).

Jambo lingine tunalojifunza katika historia ya Mitume ambalo ni miongoni mwa dalili kubwa za kuonesha kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w) ni ushindi waliokuwa wakiupata Mitume na wafuasi wao wachache dhidi ya maadui zao. Mara zote waliokuwa wapinzani wakubwa wa ujumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w) walikuwa ni watawala walioshikilia

dola na matajiri waliokuwa na wafuasi wengi na nguvu kubwa. Kwa upande mwingine, katika jamii zote, walioamini Mitume walikuwa wachache na wengi wao walikuwa wanyonge wa jamii. Pamoja na hivyo Mitume na waumini wachache na wanyonge waliwashinda maadui zao waliokuwa na nguvu kwa kiasi kikubwa. Hebu turejee mifano michache ifuatayo:

Nabii Nuhu(a.s) aliwalingania watu wa jamii yake kwa miaka elfu moja kasoro hamsini(950). Lakini watu wake pamoja na kutishia kumuua, walimtaka awaletee kutoka kwa Mola wake hiyo adhabu aliyokuwa akiwatahadharisha kwayo, ikiwa anasema kweli kuwa yeye ametumwa na Mwenyezi Mungu(s.w). Mwishowe adhabu kweli ililetwa na wakawa ni wenye kugharikishwa kama tunavyojifunza katika Qur'an:

مِّمَّا خَطِيٓـَٔـٰتِهِمْ أُغْرِقُوا۟ فَأُدْخِلُوا۟ نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا۟ لَهُم مِّن دُونِ

ٱللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾

"Basi kwa ajili ya makosa yao waligharikishwa wakaingizwa motoni wala hawakuwapata wa kuwanusuru mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w)" (71:25).

Nabii Hud(a.s) alitumwa kwa watu wa Ad kuwafikishia ujumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w). Lakini wengi wao wakiongozwa na watawala na matajiri walitakabari na kuwa dhidi yake na wafuasi wachache walioamini pamoja naye. Kisha Mwenyezi Mungu(s.w) alimnusuru Mtume wake na walioamini pamoja naye kutokana na madhalimu kama tunavyojifunza katika Qur'an:

فَأَنجَيْنَـٰهُ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ ٱلَّذِينَ

كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا ۖ وَمَا كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

"Basi tukamuokoa yeye na waliokuwa pamoja naye kwa rehema zetu, na tukakata mizizi ya wale waliozikadhibisha Aya zetu na (ambao) hawakuwa wenye kuamini! (7:72).

Nabii Musa(a.s) na wana Israil waliokolewa kutokana na makucha ya dhalimu Firaun na majeshi yake kama tunavyojifunza katika Qur'an:

فَأَتۡبَعُوهُم مُّشۡرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٰٓءَا ٱلۡجَمۡعَانِ قَالَ
أَصۡحَٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدۡرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّآۖ إِنَّ مَعِيَ رَبِّي
سَيَهۡدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡبَحۡرَۖ
فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرۡقٖ كَٱلطَّوۡدِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزۡلَفۡنَا ثَمَّ
ٱلۡأٓخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيۡنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجۡمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ
أَغۡرَقۡنَا ٱلۡأٓخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم
مُّؤۡمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

Basi (watu wa firaun na mwenyewe nafsi yake Firaun) wakawafuata (Nabii Musa na watu wake) lilipotoka jua.Na yalipoonana majeshi mawili (haya, watu wa Nabii Musa wanakimbia, na Firaun na watu wake wanawafuatia). Watu wa Musa walisema: "Hakika tutakamatwa".(Musa) akasema: "La, kwa yakini Mola wangu Yu pamoja nami, bila shaka ataniongoza (tuokoke sote)".Mara tulimpelekea Wahyi Musa (tukamwambia): "Piga bahari kwa fimbo yako". Basi ikatengana, na kila sehemu ikawa kama jabali kubwa.
Na tukawaleta hapo wale watu wengine (nao ni Firauni na watu wake).Na tukamuokoa Musa na wale waliokuwa pamoja naye wote.
Kisha tukawagharikisha hao wengine. Hakika katika hayo mna mazingatio; lakini wengi katika wao si wenye kuamini.Na kwa yakini Mola wako ndiye Mwenye nguvu, Mwenye rehema" (26:60-68).

Mfano wa mwisho ni ule unaopatikana katika historia ya Mtume Muhammad(s.a.w) na wafuasi wake. Vita vya kwanza vikubwa alivyopigana Mtume(s.a.w) na wafuasi wake dhidi ya maadui wa Mwenyezi Mungu ni vita vya Badr. Katika vita hivi jeshi la makafiri wa Kiquraish

lililojizatiti barabara lilikuwa na wapiganaji 1,000 ambapo jeshi la Waislamu lisilojiandaa vizuri kivita lilikuwa na wapiganaji 300 tu hivi. Pamoja na udogo na uduni wa jeshi, Waislamu walipata ushindi mkubwa kwa msaada kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kama tunavyojifunza katika Qur'an:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّى مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِۦ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

(Kumbukeni) mlipokuwa mkiomba msaada kwa Mola wenu, naye akakujibuni kuwa: "Kwa yakini Mimi nitakusaidieni kwa malaika elfu moja watakaofuatana mfululizo (wanaongezeka tu").Na Mwenyezi Mungu hakufanya haya ila iwe bishara (habari ya furaha) na ili nyoyo zenu zitue kwayo. Na hakuna msaada (wa kufaa) ila utokao kwa Mwenyezi Mungu. Hakika Mwneyezi Mungu ni Mwenye nguvu (na) Mwenye hikima" (8:9-10).

Ushindi wa Mitume na wauasi wao haukupatikana ila kwa msaada kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w).

(g) Mitume kutohitajia malipo kutoka kwa watu wao

Mitume, tofauti na viongozi wengine waliojitokeza katika jamii mbalimbali, hawakuifanya kazi yao ya kuwaongoza watu katika njia ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kutarajia maslahi yoyote, si ya hali wala ya mali, kutoka kwa watu wao. Walifanya kazi hiyo kama watumishi wa Mwenyezi Mungu(s.w) na ni yeye pekee waliyemtegemea awalipe kwa kazi hiyo. Daima walikuwa wakiwakumbusha watu wao jambo hili kama tunavyorejea katika Qur'an:

وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢٧﴾

"Wala sikutakini juu yake ujira, ujira wangu hauko ila kwa (Mwenyezi Mungu) Mola wa walimwengu wote" (26:127).

Mitume wasingelikuwa wajumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w) wenye uhakika wa kupata ujira mkubwa kwake kwa kazi yao, kitu gani kingeliwazuia wasitake malipo kutoka kwa watu wao, kama viongozi wa kawaida wa jamii za wanaadamu wanayvotaka malipo kutoka kwa watu wao?

Mafundisho ya Mitume(Ayat taalim Anbiyaa)

Mafundisho ya Mitume ni eneo lingine linalodhihirisha wazi wazi kuwepo kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Katika eneo hili yanayojitokeza kama dalili ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w), ni pamoja na:

(a) Umoja wa ujumbe wa Mitume.
(b) Mafundisho yao kutoathiriwa na mazingira.
(c) Upeo wa elimu waliyokuwa nayo Mitume.

Umoja wa Ujumbe wa Mitume

Kitu kinachodhihirisha kuwa Mitume ambao baadhi yao uliwmengu mzima unashuhudia historia yao, kama vile historia ya Nabii Ibrahim(a.s), **Mus**a(a.s), **Isa**(a.s) na **Muhammad**(s.a.w), kuwa ni wajumbe kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) mwenye Ujuzi na Hekima, ni kule kufanana kwa ujumbe wao. Kama dhana ya kutokuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) ingekuwa kweli, ingelikuwa muhali kwa Mitume waliotokea sehemu tofauti na nyakati tofauti, kutoa ujumbe unaofanana. Turejee katika Qur'an mifano michache ya mafundisho ya msingi waliyotoa Mitume kwa watu wao:

(i) Nuhu(a.s)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ
إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

Tulimpeleka Nuhu kwa watu wake, naye akasema: "Enyi watu wangu! Muabuduni Mwenyezi Mungu. Nyinyi hamna Mungu ila Yeye. Hakika mimi ninakukhofieni adhabu ya siku (hiyo) iliyo kuu" (7:59).

(ii) Hud(a.s)

۞ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ
إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾

Na kwa Adi (tulimpeleka) ndugu yao, Hudi Akasema: "Enyi kaumu yangu! Muabuduni Mwenyezi Mungu; nyinyi hamna Mungu ila yeye. Basi hamuogopi?" (7:65).

(iii) Salih(a.s)

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا
لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ .... ﴿٧٣﴾

Na kwa Thamud (tulimpeleka) ndugu yao, Saleh. Akasema: "Enyi watu wangu! Muabuduni Mwenyezi Mungu, Nyinyi hamna Mola ila Yeye. ......" (7:73).

(iv) Shu'ayb(a.s)

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ
إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ قَدْ جَآءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ...... ﴿٨٥﴾

Na kwa watu wa Madyan (tulimpeleka) ndugu yao, Shuayb, akasema: "Enyi kaumu yangu! Muabuduni Mwenyezi Mungu, hamna Mungu mwingine isipokuwa Yeye. Zimekwisha kukufikieni hoja dhahiri kutoka kwa Mola wenu…" (7:85).

(v)Isa(a.s)

وَإِنَّ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

"Na hakika Mwenyezi Mungu ni Mola wangu na Mola wenu. Basi Muabuduni. Hii ni njia iliyonyooka" (19:36).

(vi) Muhammad(s.a.w)

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ٱلَّذِى لَهُۥ
مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ
فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِىِّ ٱلْأُمِّىِّ ٱلَّذِى يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ
وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

Sema (Ewe Nabii Muhammad): "Enyi watu! Hakika mimi ni Mtume wa Mwenyezi Mungu kwenu nyinyi nyote; (Mungu) ambaye anao ufalme wa mbingu na ardhi, hapana aabudiwaye (kwa haki) ila yeye; yeye ndiye ahuishaye na ndiye afishaye. Basi Muaminini Mwenyezi Mungu na Mtume wake, aliye Nabii Ummy, (asiyejua kusoma wala kuandika) ambaye humuamini Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Na mfuateni yeye ili mpate kuongoka" (7:158).

(vii) Mitume wote kwa ujumla

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ
وَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلطَّٰغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى ٱللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ
حَقَّتْ عَلَيْهِ ٱلضَّلَٰلَةُ ۚ فَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ
كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

Na bila shaka tulimpeleka Mtume katika kila uma ya kwamba, "Muabuduni Mwenyezi Mungu na Mwepukeni Twaghut (muovu)". Basi wako miongoni mwao ambao Mwenyezi Mungu amewaongoa, na wako miongoni mwao ambao upotofu (upotevu) umethubutu juu yao. Basi tembeeni katika ardhi na mwangalie ulikuwaje mwisho wa wale waliokadhibisha. (16:36).

Kutokana na mifano hii tunajifunza kuwa Mitume wote kwa ujumla walifanya yafuatayo:

(i) Wamewafahamisha watu juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w) na upweke wake kwa kuwaonyesha dalili zilizo wazi.

(ii) Waliwafundisha wanaadamu kuwa lengo la kuumbwa kwao ni kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) na kisha wakawafundisha namna ya kumuabudu Mwenyezi Mungu katika kila kipengele cha maisha.

(iii) Waliwakhofisha watu juu ya adhabu kali watakayopata katika maisha ya akhera wale watakaokataa kuamini Mwenyezi Mungu na kumuabudu inavyostahiki baada ya kufikiwa na dalili zilizo wazi.

(iv)Waliwabashiria watu malipo makubwa ya kudumu ya huko peponi watakayolipwa wale wenye kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w) na kumuabudu inavyostahiki.

Mafundisho yao kutoathiriwa na mazingira

Takriban Mitume wote wametokea katika jamii zilizozama katika ujahili lakini kamwe ujumbe wao haukuathiriwa na mazingira ya kijahili au elimu ya kijahili iliyotapakaa katika jamii hizo. Mitume hawakukubaliana na matakwa ya jamii katika kufikisha ujumbe wao. Kwa mfano, Mtume Muhammad (s.a.w) alikataa kata kata mapendekezo ya makafiri wa Kiquraish walipomtaka aabudu masanamu ndipo na wao wamuamini na kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) kama tunavyojifunza katika Qur'an:

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَآ
أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَآ
أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴿٦﴾

Sema: "Enyi makafiri, Siabudu mnachoabudu. Wala nyinyi hamuabudu ninayemuabudu. Wala sitaabudu mnachoabudu. Wala nyinyi hamtaabudu ninayemuabudu. Nyinyi mna Dini yenu nami nina Dini yangu" (109:1-6).

Kwa ujumla Mitume wote hawakuchanganya haki na batili wala hawakuingiza utamaduni wa kijahili katika Dini ya Mwenyezi Mungu. Kamwe Mitume hawakubadilisha haki hata kama jamii nzima ilisimama dhidi yao.

Upeo wa elimu waliyokuwa nayo Mitume

Mitume walikuwa na upeo wa fikra na hekima kuliko mtu yeyote katika jamii zao na waliweza kutatua matatizo ya jamii yaliyoshindikana. Pamoja na upeo mkubwa wa elimu waliokuwa nao, Mitume hawakupitia vyuo au taasisi zozote za taaluma. Kwa kuchukua mifano michache tu hebu tuangalie elimu waliyokuwa nayo Nabii Daud(a.s), Suleyman(a.s) na Muhammad(s.a.w).

Nabii Daud(a.s)

۞ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَٰجِبَالُ أَوِّبِى مَعَهُۥ وَٱلطَّيْرَ ۖ
وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعْمَلْ سَٰبِغَٰتٍ وَقَدِّرْ فِى ٱلسَّرْدِ ۖ
وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾

"Na hakika tulimpa Daud fadhila kubwa kutoka kwetu (Tuliiamrisha milima, tukaiambia:) "Enyi milima Rejezeni sauti pamoja naye (katika kuitikia dua). Na (nyinyi) ndege (pia). Na tukamlainishia chuma, (Tukamwambia): "Tengeneza (nguo za chuma) pana na upime vizuri katika kuunganisha; na fanyeni vitendo vizuri, bila shaka nayaona yote mnayoyatenda" (34:10-11).

Kutokana na aya hizi tunajifunza kuwa Nabii Daud alipewa elimu ya kuzungumza na milima na ndege. Pia alipewa elimu ya kutengeneza vifaa mbalimbali vya chuma ikiwa ni pamoja na silaha na nguo za chuma za kivita.

Sulayman(a.s)

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَـٰنَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى
فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمَـٰنُ
دَاوُۥدَ ۖ وَقَالَ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن
كُلِّ شَىْءٍ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَـٰنَ
جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰٓ
إِذَآ أَتَوْا۟ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمْلُ ٱدْخُلُوا۟
مَسَـٰكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَـٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِىٓ

أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾

Na bila shaka tuliwapa Daud na Suleyman ilimu (kubwa kabisa na wakamshukuru Mwenyezi Mungu) wakasema: "Sifa zote njema ni za Mwenyezi Mungu (Tunamshukuru Mwenyezi Mungu) aliyetufadhilisha kuliko wengi katika waja wake waliomuamini". Na Suleyman alimrithi Daud na akasema: "Enyi watu! Tumefundishwa (hata kutambua) usemi wa ndege na tumepewa kila kitu; hakika hii ni fadhila iliyo dhahiri". Na alikusanyiwa Suleyman majeshi yake katika majini na watu na ndege, nayo yakapangwa makundi makundi (katika kwenda kwake). Hata walipofika katika bonde la wadudu chungu, alisema mdudu chungu (kuwaambia wenziwe): "Enyi wadudu chungu! Ingieni majumbani mwenu, asikupondeni Sulayman na majeshi yake, hali ya kuwa hawakuhisini (hawana habari)".Basi akatabasamu akilichekea neno lake na akasema: "Ee Mola wangu! Nipe nguvu nishukuru neema yako uliyonineemesha mimi na wazazi wangu, na nipate kufanya vitendo vizuri uvipendavyo, na uniingize kwa rehema yako katika waja wema" (27:15-19).

وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾

Na kwa Sulayman (Tukautiisha) upepo (uliokwenda) safari yake ya asubuhi (mwendo wa) mwezi mmoja, na safari yake ya jioni (mwendo wa mwezi mmoja. Na tukamyeyushia chemchem ya shaba. Na katika majini (kulikuwa na) waliofanya kazi mbele yake kwa

idhini ya Mola wake. Na kila anayejitenga na amri Yetu miongoni mwao Tunamuonjesha adhabu ya Moto uwakao" (34:12).

Katika aya hizi tunajifunza kuwa Nabii Sulayman(a.s) alipewa elimu na uwezo wa kuwatawala majini, watu na ndege. Pia alipewa elimu ya kujua lugha za ndege, majini na hata za wadudu; aliweza kuutumia upepo kwa safari za anga na kutengeneza vyombo mbalimbali kutokana na shaba.

Muhammad(s.a.w)

Mtume Muhammad(s.a.w) ambaye hakuwa mwenye kujua kusoma wala kuandika, alishushiwa Qur'an ambayo mafundisho yake yanahusu fani zote za taaluma zinazohitajika kwa maisha yote ya mwanaadamu ya binafsi na ya jamii. Hapana suala lolote la msingi linalohusiana na fani yoyote ya maisha ya mwanaadamu ambalo halijatolewa habari zake katika Qur'an. Mara nyingi Qur'an yenyewe imesisitiza jambo hili:

وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ۝٢ إِنَّا جَعَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ۝٣

"Naapa kwa kitabu (hiki) kinachobainisha (kila linalohitajiwa). Bila shaka tumekifanya (kitabu hiki) kiwe kisomo (kilichoteremka) kwa Kiarabu ili mfahamu" (43:2-3).

Qur'an ambayo imefikishwa kwetu kupitia kwa Mtume(s.a.w) aliyekuwa hajui kusoma wala kuandika mafundisho yake ya kitaaluma yaliyotolewa zaidi ya karne 15 zilizopita yameutoa ulimwengu katika giza la ujinga na ujahili na kuuelekeza katika nuru kila yalipofuatwa vilivyo. Hata hivyo, mpaka katika karne hii ya maendeleo ya sayansi na teknolojia, mengi ya mafundisho yake ya kitaaluma hayajagunduliwa na kuingizwa katika matumizi ya kumnufaisha mwanaadamu. Ni hivi karibuni tu (1983) mtaalam mmoja wa Ufaransa, captain **Jeques Constean**, aligundua kutokana na utafiti wake, uliomchukua takriban miaka ishirini(20), kuwa maji ya bahari mbili hayachanganyiki, ukweli ambao ulishathibitishwa na Qur'an zaidi ya karne 15 zilizopita kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

۞ وَهُوَ ٱلَّذِى مَرَجَ ٱلْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٣﴾

Naye (Mwenyezi Mungu) Ndiye anayeziunganisha bahari mbili' hii nitamu, inayooondosha kiu, na hii ni chumvi, kali; na akaweka kinga kati yao na kizuizi kizuiacho (zisiharibiane ila pale kiasi cha kukutana tu)" (25:53).

Mtaalamu huyu alipoonyeshwa aya hizi na kuzisoma kwa makini alikiri:

"Nashuhudia kuwa Qur'an ni kitabu cha Mwenyezi Mungu(s.w). Sayansi yetu ya leo inathibitisha tu yale yaliyoelezwa na Qur'an karne 14 zilizopita".

Bila shaka upeo wa elimu waliokuwa nao Mitume ni ushahidi kuwa wao walikuwa Mitume wa Mwenyezi Mungu(s.w) aliye mjuzi wa kila kitu.

Sifa za Mwenyezi Mungu(s.w).

Kuthibitisha kuwepo kwa Mungu Muumba baada ya kutafakari ishara mbalimbali zinazodhihirisha kuwepo kwake, ni hatua ya mwanzo katika kuiendea imani ya kweli juu ya Mwenyezi Mungu(s.w). Hatua ya pili ni kuzifahamu sifa (Attributes) za Mwenyezi Mungu(s.w). Iwapo mtu atamuamini Mwenyezi Mungu(s.w) bila ya kuzifahamu sifa zake, kamwe hatakuwa muumini wa kweli, kwa sababu katika utendaji wake wa kila siku itabidi awatafute miungu wengine atakaowadhania wana sifa zinazohitajika kukidhi mahitaji yake muhimu ya maisha. Ni pale tu mja atakapozifahamu sifa za Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kina ndipo atakapoweza kumtegemea Mwenyezi Mungu(s.w) peke yake katika kila hali na kila kipengele cha maisha yake ya kila siku. Rejea sifa za Mwenyezi Mungu kitabu cha pili(2)Elimu ya Dini ya Kiislamu Shule za Sekondari.

Maana ya kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w).

Hatua ya tatu na ya mwisho ya kuiendea imani ya kweli juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) ni hatua ya utendaji. Mtu anaweza kudai kuwa anamuamini Mwenyezi Mungu(s.w), pamoja na sifa zake, na bado matendo yake yakawa kinyume na madai hayo. Imani ya kutamka tu bila ya kuthibitishwa na matendo ya kila siku si imani ya kweli kutokana na mafundisho ya Qur'an na Sunnah. Katika Qur'an Mwenyezi Mungu(s.w) anatufahamisha:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

"Na katika watu wako (wanafiki) wasemao: Tumemuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho na hali ya kuwa wao si wenye kuamini. Wanataka kumdanganya Mwenyezi Mungu na wale walioamini lakini hawadanyanyi ila nafsi zao, na hawatambui" (2:8-9).

Hivyo, kutokana na aya hizi tunaona wazi kuwa imani ya kudai tu pasina kuishi kulingana na Mwongozo wa Mwenyezi Mungu(s.w) si imani ya kweli bali ni udanganyifu na unafiki. Pia Mtume(s.a.w) anatufahamisha juu ya imani ya namna hii katika Hadith ifuatayo:

"Imani ya kweli si kwa kutamani kwa moyo tu, lakini imani ya kweli ni ile iliyothibiti moyoni na ikasadikishwa na vitendo vyema..."

Kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w) ni kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika utendaji wetu wa kila siku katika kila kipengele cha maisha yetu. Kumpwekesha Mwenyezi Mungu katika utendaji wetu ni kufanya kila jambo kwa kufuata barabara mwongozo wake tukiwa na yakini kuwa hapana mwongozo wowote unaostahiki kufuatwa kinyume na mwongozo wake. Kwa ufafanuzi zaidi maana ya kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w) ni kufanya mojawapo katika mawili yafuatayo:

(i) Kusimamisha **Tawhiid** (Umoja na upweke wa Mwenyezi Mungu).
(ii) Kujiepusha na **Shirk** za aina zote.

Kusimamisha Tawhiid (Umoja na upweke wa Mwenyezi Mungu).

Kilugha Tawhiid ni umoja au upweke wa Mwenyezi Mungu (s.a.w). Kimatumizi (Kiistilahi) Tawhiid ni fikra, mtazamo au uelekeo wa kimapinduzi unaolenga kumkomboa mwanaadamu kutokana na aina zote za utumwa uwe utumwa wa nafsi yake au wa wanaadamu wenzie ili abakie kuwa mtumwa wa Mwenyezi Mungu Muumba pekee. Kutokana na sifa za Mwenyezi Mungu(s.w). tulizozipitia, tunaweza kuuangalia umoja na upweke wa Mwenyezi Mungu(s.w) katika sifa tatu zifuatazo:

(a) Tawhiid Al-Uluuhiyya –Upweke wa Mwenyezi Mungu(s.w) katika Uungu wake

Kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika uungu Wake ni kutokuwa na Mungu mwingine yeyote wa kumuelekea kwa ibada au maombi isipokuwa Mwenyezi Mungu(s.w) peke yake. Muumini wa kweli katika kukabili maisha yake ya kila siku anatakiwa awe na yakini na msimamo thabiti juu ya Umoja na Upweke wa Mwenyezi Mungu(s.w) katika Uungu wake. Aya zifuatazo zinatufundisha hilo:

وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

"Na Mungu wenu ni Mungu Mmoja tu, hakuna anayestahiki kuabudiwa ila Yeye, Ambaye ni Mwingi wa Rehma, Mwenye Kurehemu" (2:163).

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ

لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾

Kwa yakini haya ndiyo maelezo ya kweli (haki). Na hakuna anayestahiki kuabudiwa ila Mwenyezi Mungu(s.w) na kwa hakika Mwenyezi Mungu Ndiye Mwenye nguvu na Mwenye Hekima" (3:62).

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾

وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

Sema: "Yeye ni Mwenyezi Mungu Aliye mmoja tu. Mwenyezi Mungu ndiye anayestahiki kukusudiwa (na viumbe vyake vyote kwa kumuabudu, kumuomba na kumtegemea). Hakuzaa wala Hakuzaliwa. Wala hana anayefanana Naye hata Mmoja" (112:1-4).

Aya hizi zote zinatuhakikishia kuwa Mwenyezi Mungu(s.w) ni Mungu Mmoja tu, Asiyefanana na chochote na Ndiye pekee anayestahiki kuabudiwa, kuombwa na kutegemewa.

(b) Tawhiid Al-Asmaa Wassifaat–Upweke wa Mweneyzi Mungu(s.w) katika Majina na Sifa Zake

Kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika Sifa Zake ni kutomsifu Mwenyezi Mungu(s.w) kwa sifa zisizo zake kama zilivyobainishwa katika Qur'an na kutomsifu yeyote au kiumbe chochote kwa sifa anazostahiki kusifiwa kwazo Mwenyezi Mungu(s.w). Tumeshaona sifa za Mwenyezi Mungu(s.w) kama zilivyobainishwa katika Qur'an na Hadith. Katika hizo kuna nyingine ambazo hapana kiumbe yeyote anayeweza kuwa na hata chembe ya sifa hizo. Kwa mfano hapana kiumbe yeyote mwenye sifa ya kuumba, kufisha, kutokuwa na mwanzo wala mwisho (umilele), kujua yaliyofichikana katika nyoyo za watu, na nyingine nyingi kama hizi. Kuna baadhi ya sifa za Mwenyezi Mungu ambazo viumbe wanaweza kusifika kwazo lakini katika kiwango cha chini kabisa. Kwa mfano binaadamu huona, husikia, huhurumia na husamehe nakadhalika, lakini sifa hizi ni katika kiwango cha chini mno. Ieleweke wazi kuwa uoni, usikivu, huruma na usamehevu wa mwanaadamu siyo sawa na ule wa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa sababu mbili kubwa. Kwanza, sifa hizo anazosifika kwazo mwanaadamu zina mipaka finyu mno wakati sifa zote anazosifika kwazo Mwenyezi Mungu(s.w) hazina ukomo. Kwa mfano uoni na usikivu wa Mwenyezi Mungu hauna kikomo. Yeye anaona na kusikia kila kitu na hakuna chochote kilichomo mbinguni na ardhini kinachofichikana Kwake.

Muumini wa kweli baada ya kuzijua fika sifa za Mwenyezi Mungu(s.w) hamtukuzi au kumsifu yeyote pamoja au kinyume na Mwenyezi Mungu(s.w). Daima humtegemea na kumtarajia Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila hali ya maisha yake na humtukuza na kumsifu Yeye Pekee kama vifanyavyo viumbe vingine vyote vilivyomo mbinguni na ardhini. Rejea tena sifa za Mwenyezi Mungu(s.w) zilizoorodheshwa katika Qur'an (57:1-6) na (59:22-24).

Muumini wa kweli akizingatia sifa za Mwenyezi Mungu kama zilivyojitokeza katika aya hizi, atayakinisha kuwa ni Mwenyezi Mungu pekee anayestahiki kusifiwa na kutukuzwa katika kiwango cha hali ya juu kabisa.

(c) Tawhiid Rubbuubiyya-Upweke wa Mwenyezi Mungu(s.w) katika Ubwana, Utawala na Mamlaka yake.

"*Rabb*" ni neno la Kiarabu lenye maana pana Ar-Rabb ni sifa ya Mwenyezi Mungu(s.w) inayoonesha utawala na Ulezi wake juu ya viumbe. Katika Suratul-Faatiha, Mweneyzi Mungu(s.w) Ameitwa "Rabbil-'aalamiina" Bwana au Mfalme wa walimwengu ambaye ni Mlezi, Mlinzi, Mhifadhi, Mstawishaji na Muendelezaji wa kila kitu alichokiumba kilichomo mbinguni na ardhini. Ndiye Mwangalizi au Mlezi pekee wa kila kiumbe katika kila hatua ya maisha yake na Ndiye mwenye haki pekee ya kukitawala kila kiumbe kwa sharia yake. Kwa hiyo kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika Ulezi na Utawala wake ni kutofuata utaratibu mwingine wowote wa maisha unaokwenda kinyume na utaratibu aliouweka. Muumini wa kweli ni lazima afungamane na sharia na utaratibu aliouweka Mwenyezi Mungu(s.w) katika kuendesha maisha yake ya kila siku. Muumini wa kweli hatarajiwi kufuata sharia yoyote ile inayokwenda kinyume na sharia ya Mwenyezi Mungu(s.w) na wala hatarajiwi kuhukumu kinyume na sharia Aliyoiweka Mwenyezi Mungu(s.w). Pia Muumini wa kweli hastahiki kumtii yeyote kinyume na kumtii Mwenyezi Mungu(s.w). Utii wake kwa yeyote hauna budi kuwa katika mipaka ya aya ifuatayo:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَأُو۟لِى ٱلْأَمْرِ
مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَـٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

"Enyi mlioamini! Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtiini Mtume na wenye mamlaka juu yenu, walio katika nyinyi (Waumini wenzenu). Na kama mkihitalifiana juu ya jambo lolote basi lirudisheni kwa Mwenyezi Mungu na Mtume Wake, ikiwa mnamuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho. Hiyo ndio kheri, nayo ina matokeo bora kabisa" (4:59).

Aya hii inatufahamisha wazi kuwa wanaostahiki kutiiwa moja kwa moja bila ya masharti ni Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume Wake. Wengine wote, waumini wawatii kwa masharti yafuatayo:

Kwanza: Wawe ni miongoni mwa waumini ambao wanamwamini Mwenyezi Mungu(s.w) pamoja na Ufalme wake juu ya kila kitu, na ambao wanatambua fika kuwa wako katika ufalme wa Mwenyezi Mungu na kuwa maongozi yao yote ni kwa ajili ya kusimamisha Ufalme wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa Ulimwenguni.

Pili: Pamoja na waumini kulazimika kuwatii wale wenye mamlaka juu yao au viongozi wenye sifa hii, utii wao utakuwa pale tu watakapowaongoza kulingana na sheria ya Mwenyezi Mungu(s.w). Ikitokea wakawaongoza kinyume na sharia ya Mwenyezi Mungu, iwe kwa kukosea au kwa kudhamiria Waumini watalazimika kutowatii kwa hoja watakazozitoa kutokana na Qur’an na Sunnah. Viongozi hawa wakiwa ni watumwa halisi wa Mwenyezi Mungu(s.w). wataafikiana na Qur’an na Sunnah. Lakini iwapo watang’ang’ania batili na kuipa haki mgongo itabidi Waumini wa kweli wasiwatii hao wenye mamlaka juu yao, kwa namna yoyote iwayo. Kwa mfano, kuwatii wazazi wawili ni jambo lililosisitizwa sana katika Qur’an, lakini pindi wazazi watakapotuamrisha kumuasi Mwenyezi Mungu(s.w), tumeamrishwa tusiwatii kama inavyobainika katika aya ifuatayo:

وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ
وَفِصَـٰلُهُۥ فِى عَامَيْنِ أَنِ ٱشْكُرْ لِى وَلِوَٰلِدَيْكَ إِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ
﴿١٤﴾ وَإِن جَـٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ
عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ
سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ ۚ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

"Na tumemuusia mwanaadamu (kuwafanyia ihsani) wazazi wake mama yake ameichukua mimba kwa udhaifu juu ya udhaifu, na (kumnyonyesha na kuja) kumwachisha kunyonya katika miaka miwili ya kwamba unishukuru Mimi na wazazi wako; marejeo yenu ni Kwangu."Na (wazazi wako) wakikushurutisha kunishirikisha na (yale) ambayo huna ilimu nayo, usiwatii; lakini kaa nao kwa wema hapa dunaini (maadamu ni wazee wako, ila usiwafuate tu mwendo wao mbaya); shika njia ya wale wanaoelekea kwangu, kisha marejeo yenu ni Kwangu, hapo nitakuambieni mliyokuwa mkiyatenda" (31:14-15).

Mwenyezi Mungu(s.w) amewakataza Waumini wa kweli kuwatii au kuwafanya marafiki wale wote wanaokanusha Upweke wa Ufalme na Utawala wake kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

فَلَا تُطِعِ ٱلْكَـٰفِرِينَ وَجَـٰهِدْهُم بِهِۦ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

"Basi usiwatii makafiri, na ushindane nao kwa hii (Qur'an) mshindano mkubwa" (25:52).

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ

يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَـٰنِكُمْ كَـٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾

"Enyi Mlioamini! Mkiwatii baadhi ya wale waliopewa kitabu, watakurudisheni kuwa makafiri baada ya Uislamu wenu" (3:100).

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَرُدُّوكُمْ

عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟ خَـٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

"Enyi Mlioamini! Ikiwa mtawatii waliokufuru watakurudisheni nyuma (kwenye ukafiri) na mtakuwa wenye kuhasirika" (3:149).

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَـٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَٱلْكُفَّارَ أَوْلِيَآءَ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

"Enyi Mlioamini! Msiwafanye marafiki wale walioifanyia mzaha na mchezo Dini yenu miongoni mwa makafiri. Na mcheni Mwenyezi Mungu kama nyinyi ni wenye kuamini" (5:57).

Msisitizo wa aya hizi ni kwamba waumini wa kweli hawana budi kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika utii wa Amri Zake. Waumini wasiwe na yeyote wa kumtii kinyume na amri za Mwenyezi Mungu(s.w) na wasihukumu shauri lolote kinyume na hukumu yake. Kama Mtume (s.w) anavyosisitiza:

"Hapana kumtii kiumbe katika kumuasi Muumba".

Kujiepusha na Shirk za aina zote.

Shirki ni kinyume cha Tawhiid. Kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) ni kujaalia kinadharia au kiutendaji kuwa kuna miungu wengine wanaoshirikiana na Mwenyezi Mungu(s.w) katika kuongoza na kuendesha ulimwengu. Kuna ushirikina wa uwazi na ule wa uficho. Ushirikina wa uwazi ni ule wa kuunda au kubuni miungu miongoni mwa viumbe na kuwapachika majina mbali mbali na kuwafanya washirika wa Mwenyezi Mungu(s.w). Katika ushirikina huu wa wazi, mshirikina hutangaza rasmi kuwa ana mungu au miungu walio washirika wa Mwenyezi Mungu(s.w) na huwaheshimu, huwanyenyekea, huwategemea na huwaelekea kwa maombi na kuwapa mihanga, dhabihu, n.k.

Ushirikina wa uficho ni ule ambao, mwanaadamu pamoja na kwamba kinadharia anadai kuwa anamwamini Mwenyezi Mungu(s.w) au pamoja na kwamba kinadharia hajatangaza rasmi kuwa fulani au hiki na kile ni mungu wangu lakini anawatii wengine kinyume au pamoja na Mwenyezi Mungu(s.w). anawapa wengine mamlaka na sifa za Mwenyezi Mungu(s.w) na anafuata hukumu au anahukumu mambo yake kinyume na hukumu

alizoziweka Mwenyezi Mungu(s.w). Mwanaadamu huyu katika utendaji hana tofauti na yule aliyetangaza kuwa na miungu rasmi. Wote ni Washirikina wanaoendesha maisha yao ya kila siku kwa kufuata matakwa yao au ya wengine kinyume na matakwa ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Aina za Shirk

Kutokana na maelezo yaliyotangulia kuna aina nne kuu za Shirk:

(a) Shirk katika Dhati ya Mwenyezi Mungu – (Shirk fy Dhaat).

(b) Shirk katika Sifa za Mwenyezi Mungu – (Shirk fy Siffaat).

(c) Shirk katika Mamlaka ya Mwenyezi Mungu – (Shirk fy Ikhtiyar).

(d) Shirk katika Hukumu za Mwenyezi Mungu – (Shirk fy Ah-kam).

(a) Shirk katika dhati ya Mwenyezi Mungu(s.w)

Kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) katika Dhati Yake, ni kuchukua viumbe na kuvinasibisha na uungu na kuvipa majina rasmi kama washirika wa Mwenyezi Mungu(s.w) na kuvielekea kwa unyenyekevu kwa ibada maalum kama vile kuchinja, kusujudu, kwa maombi na kutaraji msaada kutoka kwao. Washirikina hawa huwaheshimu na kuwaogopa miungu hawa waliowabuni kuliko wanavyomheshimu na kumuogopa Mwenyezi Mungu(s.w) pamoja na kikuri kuwepo kwake.

Miungu waliobuniwa na kushirikishwa na Mwenyezi Mungu(s.w) katika historia ya mwanaadamu ni wengi sana. Hawa ni pamoja na masanamu yaliyochongwa; viumbe asili kama miti, mawe, milima, mito, jua, nyota na kadhalika. Viumbe wasioonekana kama vile majini na malaika. Wanaadamu nao wameshirikishwa na Mwenyezi Mungu ikiwa ni pamoja na wale waliopewa utoto wa Mungu, walionasibishwa na Mwenyezi Mungu katika umbo la binaadamu (God incarnation), wafalme, Mitume na watu wema. Miungu hawa wamebuniwa tu na hapana ushahidi wowote hata wa kiakili unaothibitisha ushirika wao na Mwenyezi Mungu(s.w) au angalau unaoonesha haja au ulazima wa ushirika wao na Mwenyezi Mungu(s.w). Kinyume chake, Mwenyezi Mungu(s.w) katika Qur'an amewakanusha miungu hawa na amebainisha udhaifu wa miungu hao na udhaifu wa wale wanaoafuata. Hebu turejee aya chache zifuatazo:

ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن
لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُۥ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾
وَٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا
وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

"(Mwenyezi Mungu) Ambaye ni Wake (peke yake) Ufalme wa mbingu na ardhi, wala hakuzaa mtoto wala hana mshirika katika ufalme wake, na Ameumba kila kitu na akakikadiria kipimo (chake). Na badala ya Mwenyezi Mungu(s.w) (Washirikina) wameshika miungu ambao hawawapi chochote ila wao ndio walioumbwa; wala hawawezi kujiondoshea dhara wala hawawezi kujinufaisha; wala hawamiliki mauti, wala uhai wala kufufua" (25:2-3).

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ
تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُوا۟ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُوا۟ لَهُۥ ۖ
وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ
وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

"Enyi watu! Unapigwa mfano basi usikilizeni; hakika wale mnaowaomba badala ya Mwenyezi Mungu(s.w) hawawezi kuumba hata inzi, wajapokusanyika kwa jambo hili. Na kama inzi akiwanyang'anya kitu hawawezi kukipokonya kwake. Amedhoofika kweli kweli huyo mtaka na mtakiwa" (22:73).

مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ
ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ
ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

"Mfano wa wale waliofanya waungu, aisyekuwa Mwenyezi Mungu, ni kama mfano wa buibui ajitandiaye nyumba (yake ili imhifadhi, nayo haimhifadhi na lolote); na bila shaka nyumba iliyodhaifu kuliko zote ni nyumba ya buibui laiti wangalijua" (29:41).

Shirk katika dhati ya Mwenyezi Mungu(s.w) ni shirk inayoonekana kwa wazi. Waumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) walio wengi hujitahidi kujiepusha na ushirikina wa namna hii na kila atakaeonekana wazi huitwa mshirikina. Kinyume na aina hii ya shirk, aina nyingine za shirk zilizobakia, ni za uficho kwa kiasi ambacho ni rahisi kutumbukia hata wale wanaodai kuwa ni waumini wa kweli wa Mwenyezi Mungu(s.w). Ikumbukwe kuwa mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) wote wanahesabiwa washirikina na katika Siku ya Malipo, marejeo yao ni mamoja. Hivyo ni vizuri kuzifahamu vyema aina zote za Shirk na kujiepusha mbali nazo, ili imani yetu juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) iwe ya kweli na idhihiri katika kila kipengele cha maisha yetu yote.

(b) Shirk katika sifa za Mwenyezi Mungu(s.w)

Kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) katika Sifa zake ni kukinasibisha kiumbe chochote na sifa anazostahiki kusifiwa kwazo Mwenyezi Mungu(s.w) pekee; au kukisifu kiumbe chochote kama anavyostahiki kusifiwa Mwenyezi Mungu(s.w). Kukisifu au kukitukuza kiumbe katika kiwango anachostahiki kutukuzwa au kusifiwa kwacho Mwenyezi Mungu(s.w) ni kukifanya hicho kiumbe Mungu pamoja na Mwenyezi Mungu(s.w).

Katika maisha ya kila siku, baadhi ya watu wanawafanya wengine washirika wa Mwenyezi Mungu(s.w) bila ya kujitambua kwa kuwatukuza na kuwasifu katika kiwango kisichostahiki. Hata baadhi ya wale wanaodai kuwa wanamuamini Mungu Mmoja Mpweke, wameangukia katika Shirk hii. Mara nyingi aina hii ya Shirk inajitokeza katika kumuomba Mwenyezi Mungu na

kutarajia msaada, baraka na msamaha kutoka kwake. Kwa mfano, baadhi ya watu wanaodai kuwa ni Waumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa makusudi au kwa kutoelewa vizuri mafundisho ya vitabu vya Mwenyezi Mungu na Sunnah za Mitume wake wanawatukuza na kuwasifu Mitume wao kwa kiasi kikubwa mno kwa kiasi kwamba wamewanasibisha na Mwenyezi Mungu(s.w). Nabii Issa (a.s) amesifiwa kiasi cha kufanywa mwana wa Mwenyezi Mungu(s.w). Hali kadhalika watu wazuri na wachamungu na viongozi wazuri wa Dini ya Mwenyezi Mungu wametukuzwa kwa kiasi ambacho waumini wengi wanadiriki kuomba baraka na msaada wa kukidhi haja zao kutoka kwao moja kwa moja au kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kupitia kwao. Mfano ni dua zinazoombwa kwa baraka za Mtume, Adbul-Qadir, Uwesu, Sheikh fulani au sharifu fulani kwa sababu ya kuwapachika sifa zilizokiuka mipaka aliyoiweka Mwenyezi Mungu(s.w). Mtume(s.a.w) ametuhadhahrisha juu ya jambo hili la kumsifu kupita kiasi katika Hadith ifuatayo:

"Imepokelewa kutoka kwa Umar (r.a) kuwa amesema: Mtume(s.a.w) amesema: Msizidishe kwenye kunisifu kama walivyozidisha Manasara (Wakristo) katika kumsifu mwana wa Maryam: Mimi ni mja wa Mwenyezi Mungu tu kwa hiyo niiteni: "Mja wa Mwenyezi Mungu na Mtume wake" (Bukhar).

Pia Waislamu wanakatazwa kujisifu na kujitukuza au kuwasifu na kuwatukuza wengine kiasi cha kukiuka mipaka aliyoweka Mwenyezi Mungu(s.w):

................هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ

فِى بُطُونِ أُمَّهَـٰتِكُمْ ۖ فَلَا تُزَكُّوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ﴿٣٢﴾

"............Yeye ndiye anaye kujueni sana tangu Alipokuumbeni katika ardhi na mlipokuwa mimba matumboni mwa mama zenu. Basi msizitakase (msizisifu) nafsi zenu; Yeye (Mwenyezi Mungu) anamjua sana alyetakasika" (53:32).

Pamoja na makatazo haya ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake, leo hii Waislamu walio wengi wamezamakatika kumsifu Mtume

Muhammad(s.a.w). Wajibu wetu kwa Mtume(s.a.w) sio kumsifu kwa maneno bali ni kumtii kwa kufuata yale yote aliyotuamrisha na kuacha yale yote aliyotukataza na kuigiza mwenendo na tabia yake.

Hali kadhalika watu wema na wacha Mungu waliotutangulia hatutanufaika chochote na ucha Mungu wao, iwapo tutabakia kuwasifu tu kwa sifa nzito nzito, bali tutanufaika tu endapo tutajitahidi kuwa wacha Mungu kama wao.

Hakuna kabila ya uwalii. Katika Qur'an tunafahamishwa:

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

Sikilizeni! Vipenzi vya Mwenyezi Mungu (Mawalii wa Mwenyezi Mungu) hawatakuwa na khofu (siku ya Kiyama) Wala hawatahuzunika. Nao ni wale walioamini na kutekeleza kwa unyenyekevu amri zake na kuacha kwa moyo mkunjufu makatazo yake. Wao wana mema katika maisha ya dunia na katika Akhera. Hakuna mabadiliko katika maneno ya Mwenyezi Mungu. Huku ndiko kufuzu kukubwa" (10:62-64).

Waumini wa kweli wanatarajiwa wawe ni wenye kumtegemea Mwenyezi Mungu pekee kwa kila jambo wanalohitajia na kumuomba moja kwa moja msaada Wake, Baraka zake, Rehema Zake na Msamaha Wake. Mwenyezi Mungu(s.w) anatuamrisha tumuombe moja kwa moja badala ya kupitishia maombi yetu kwa wengine kama vile Mtume, Sharifu, Walii, Sheikh, n.k., kwani Yeye ndiye Pekee Mwenye sifa na Uwezo wa kupokea maombi ya waja wake na kuyajibu inavyostahiki. Hao wote ambao watu hupitishia dua zao kwao hawana uwezo wowote wa kuwasaidia na wala hawana uwezo wa kujisaidia wao wenyewe. Kuhusu maombi Qur'an inatuongoza ifuatavyo:

وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِىٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ .... ﴿٦٠﴾

Na Mola wenu anasema: "Niombeni Nitakujibuni…" (40:60).

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا ٱلْوَصِيَّةُ لِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾

"Na waja wangu wanapokuuliza juu ya uhakika Wangu (waambie kuwa) Mimi niko karibu nao. Naitikia maombi ya mwombaji anaponiomba. Basi Waniamini, ili wapate kuongoka" (2:180).

قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ أَوِ ٱدْعُوا۟ ٱلرَّحْمَـٰنَ ۖ أَيًّا مَّا تَدْعُوا۟ فَلَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ .... ﴿١١٠﴾

Sema: Muombeni (Mwenyezi Mungu) kwa jina la Allah au Muombeni (kwa jina la) Rahmaan; kwa jina lolote mnalomwita (kwalo katika haya litafaa) kwani ana majina mazuri mazuri…" (17:110).

Huu ndio utaratibu wa kuomba dua ulioepukana na Shirk. Waumini wa kweli wamuombe Mwenyezi Mungu moja kwa moja kwa kutumia majina yake na kisha wanatakiwa wamuitikie Mwenyezi Mungu kwa kumtii na kumtumikia inavyostahiki katika kuendesha maisha yao ya kila siku. Pia kila wakati Muumini wa kweli anatakiwa amkumbuke Mwenyezi Mungu kwa kumtukuza kwa sifa zake. Aidha muumini wa kweli anatakiwa ajiepushe na kuwasifu sana waja wa Mwenyezi Mungu(s.w) kwani kuwasifu sana huzaa Shirk.

(c) Shirk katika mamlaka ya Mwenyezi Mungu(s.w)

Kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) katika mamlaka au utawala wake ni kumkabidhi kiumbe yeyote mamlaka ya Mwenyezi Mungu katika uendeshaji wa shughuli za maisha ya kila siku. Ni Mwenyezi Mungu(s.w) pekee mwenye mamlaka kamili juu ya kila kiumbe. Yeye ndiye Muumbaji,

Mlezi, Mlinzi, Mlishaji, Mnawirishaji, Mwendelezaji na Mwongozaji wa kila kiumbe mbinguni na ardhini. Yeye ni ***Rabbil-'aalamiina***. Kwa hiyo ni yeye pekee Mwenye kustahiki kumuwekea mwanadamu kanuni na sheria za kufuata katika kuendea kila kipengele cha maisha yake ya kila siku. Yeyote yule atakayechukua au atakayepewa Mamlaka ya kumtungia mwanaadamu kanuni na sheria za kufuata kaitka kuendesha maisha yake ya kila siku kinyume na kanuni na sheria za Mwenyezi Mungu(s.w) atakuwa amechukua au amepewa Mamlaka yanayomstahiki Mwenyezi Mungu(s.w) pekee. Pia kuhalalisha alichokiharamisha Mwenyezi Mungu au kuharamisha alichokihalalisha ni kuchukua nafasi ya Mwenyezi Mungu(s.w) katika mamlaka yake.

Kwa maana nyingine kumtii yeyote kinyume na Mwenyezi Mungu(s.w) ni kumfanya huyo unayemtii kuwa Mungu badala ya Mwenyezi Mungu(s.w) kama Qur'an inavyobainisha:

ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ
مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهًا وَٰحِدًاۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ
عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٣١﴾

"Wamewafanya Wanavyuoni wao na watawa wao kuwa ni miungu badala ya Mwenyezi Mungu. Na Masihi mwana wa Maryam (pia wanamfanya Mungu) hali hawakuamrishwa isipokuwa kumuabudu Mungu mmoja tu, hakuna anayestahiki kuabudiwa ila Yeye Ametakasika na yale wanayomshirikisha nayo" (9:31).

Mtume(s.a.w) katika kuifafanua aya hii baada ya mmoja wa Maswahaba wake, Adi bin Hatim aliyekuwa Ahalal-kitaabi kabla ya kusilimu, kukataa kuwa wao hawakuwafanya Maskofu (Viongozi) na watawa wao miungu badala ya Mwenyezi Mungu, aliwafahamisha Waislamu kuwa Mayahudi na Wakristo walikuwa wakiwatii viongozi wao kinyume na maamrisho na makatazo ya Mwenyezi Mungu(s.w). Je, na sisi Waislamu leo hii hatuwafanyi baadhi ya Wakuu wetu na viongozi wetu miungu badala ya Mwenyezi Mungu kwa kuwatii na kuwafuata kinyume na mwongozo wa Mwenyezi Mungu(s.w)?

Waumini wa kweli daima wanatakiwa kwa ushirikiano madhubuti wajitahidi kusimamisha Ufalme wa Mwenyezi Mungu(s.w) ambapo hapana sharia au mfumo wa maisha utakaofuatwa katika kuendesha maisha ya kila siku katika kila kipengele kinyume na ule unaoridhiwa na Mwenyezi Mungu(s.w). Uislamu wa mtu haukamiliki mpaka awe anafuata kwa ukamilifu sharia na utaratibu aliouweka Mwenyezi Mungu(s.w) katika kuendea kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na ya kijamii. Wito wa Mwenyezi Mungu kwa Waumini juu ya jambo hili uko wazi katika Qur'an:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱدْخُلُوا۟ فِى ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾

Enyi Mlioamini! "Ingieni katika hukumu zote za Uislamu wala msifuate nyayo za Shetani, kwa hakika yeye kwenu ni adui dhahiri" (2:208).

Hapa tunasisitizwa kuwa tumtii Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila kipengele cha maisha yetu, tusimtii na kumnyenyekea katika Swala, Swaumu, Zakat, Hija na ibada nyingine maalumu kama hizo tu na tukawa tunawatii wengine kinyume na Amri zake katika maisha yetu ya kijamii. Bali tunaamrishwa, ikiwa tu waumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) wa kweli, tumtii katika kila kipengele cha maisha yetu yote ya kibinafsi na kijamii.

(d) Shirk katika hukumu za Mwenyezi Mungu(s.w)

Kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) katika hukumu Zake ni kuchukua nafasi ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kutoa hukumu kinyume na hukumu Zake alizozibainisha katika Vitabu vyake vitukufu. Tumeona kuwa Mwenye kustahiki kuwatungia wanaadamu sharia ya kufuata katika uendeshaji wa maisha yao ya kila siku ni Mwenyezi Mungu(s.w) Pekee.

Hali kadhalika ni Mwenyezi Mungu(s.w) pekee mwenye haki ya kutoa hukumu dhidi ya yeyote atakayekwenda kinyume na sharia yake hiyo. H**ukumu za Mwenyezi Mungu(s.w)** kwa waasi wa sharia yake zimegawanyika katika sehemu mbili. Kuna maasi ambayo hukumu yake itaahirishwa mpaka siku ya Malipo na kuna baadhi ya maasi, hasa yale yanyoathiri sana jamii, yamewekewa hukumu ya adhabu hapa hapa ulimwenguni. Kwa mfano katika Qur'an na Hadith pamehukumiwa adhabu kwa makosa yafuatayo:

(i) Mwizi akatwe mkono

وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓاْ أَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا

نَكَٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾

"Na mwizi mwanamume na mwizi mwanamke, ikateni mikono yao, malipo ya yale waliyoyachuma. Ndiyo adhabu itokayo kwa Mwenyezi Mungu. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu na mwenye Hikima" (5:38).

(ii) Wazinifu wapigwe viboko mia moja kila mmoja

ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِى فَٱجْلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِاْئَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَلَا تَأْخُذْكُم

بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ

عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

"Mzinifu mwanamke na mzinifu mwanamume, mpigeni kila mmoja katika wao mijeledi (fimbo) mia. Wala isiwashikeni kwa ajili yao huruma katika (kupitisha) hukumu hii ya Mwenyezi Mungu, ikiwa nyinyi mnamuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho. Na lishuhudie adhabu hiyo kundi la Waislamu" (24:2).

(iii) Adhabu ya mlevi ni kupigwa fimbo (mijeledi) arobaini (40) kama tunavyofahamishwa katika Hadith.

Imesimuliwa na Anas bin Malik(r.a): "Mtume(s.a.w) alimpiga mlevi kwa matawi ya majani ya mtende na kwa viatu. Na Abu bakr alimuadhibu (mlevi) kwa fimbo arobaini" (Bukhari).

Waumini wa kweli ni lazima wahukumu kulingana na hukumu alizozibainisha Mwenyezi Mungu(s.w) na Mitume wake na wala wasifuate hukumu zilizowekwa na wapinzani wa hukumu za Mwenyezi Mungu. Hawi Muumini wa kweli yeyote yule anayehukumu au anayeridhika na hukumu kinyume na hukumu aliyoibainisha Mwenyezi Mungu(s.w) na Mitume wake kama Qur'an inavyobainisha:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن
يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ
ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾

"Haiwi kwa mwanamume aliyeamini wala kwa mwanamke aliyeamini, Mwenyezi Mungu na Mtume wake wanapokata shauri, wawe na hiari katika shauri lao. Na Mwenye Kumuasi Mwenyezi Mungu na Mtume wake, hakika amepotea upotovu ulio wazi (kabisa)" (33:36).

Pia katika Qur'an tunafahamishwa kuwa wanaohukumu mambo yao kinyume na vitabu vya Mwenyezi Mungu vilivyoteremshwa kwao, si waumini bali ni makafiri, madhalimu na mafaasiqi (maasi). Hebu turejee kwa makini aya zifuatazo:

إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ
ٱلَّذِينَ أَسْلَمُوا۟ لِلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ بِمَا
ٱسْتُحْفِظُوا۟ مِن كِتَٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُوا۟ عَلَيْهِ شُهَدَآءَ ۚ فَلَا
تَخْشَوُا۟ ٱلنَّاسَ وَٱخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِى ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَن
لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾

"Hakika Tuliteremsha Taurati yenye uongozi na nuru; ambayo kwayo Manabii waliojisalimisha (kwa Mwenyezi Mungu(s.w)) waliwahukumu Mayahudi; Watawa na maulamaa pia (walihukumu kwa hiyo Taurati) kwa sababu walitakiwa kuhifadhi kitabu (hicho) cha Mwenyezi Mungu nao walikuwa mashahidi juu yake. Basi (nyinyi Waislamu) msiwaogope watu bali Niogopeni. Wala msibadilishe Aya

zangu kwa thamani ndogo. ***Na wasio hukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu, basi hao ndio Makafiri****" (5:44)*

وَكَتَبۡنَا عَلَيۡهِمۡ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ وَٱلۡعَيۡنَ بِٱلۡعَيۡنِ
وَٱلۡأَنفَ بِٱلۡأَنفِ وَٱلۡأُذُنَ بِٱلۡأُذُنِ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ
وَٱلۡجُرُوحَ قِصَاصٞۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ فَهُوَ كَفَّارَةٞ لَّهُۥۚ
وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾

"Na humo (katika Taurati) tuliwaandikia ya kwamba mtu (huuawa) kwa mtu, na jicho kwa jicho pua kwa pua na sikio kwa sikio na jino kwa jino, na itakuwa kulipiza kisasi katika kutiana majeraha. Lakini atakayesamehe itakuwa kafara kwake. ***Na wasiohukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu, basi hao ndio madhalimu****" (5:45).*

وَلۡيَحۡكُمۡ أَهۡلُ ٱلۡإِنجِيلِ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فِيهِۚ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم
بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾

"Watu wa Injli wahukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu ndani yake. ***Na wasiohukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu; basi hao ndio Maasi (Mafasiki)" (5:47).***

Wasiohukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu ni **Makafiri** kwa sababu wamepinga au wamekanusha ukweli uliodhahiri. Ni kweli kwamba Mwenyezi Mungu(s.w) Ndiye aliyetuumba na kutuwekea sharia ya kufuata katika maisha yetu ya kila siku. Hivyo yeye Pekee Ndiye Mwenye Haki ya kutuhukumu endapo tutakwenda kinyume na sharia hiyo. Kwa hiyo kuhukumu kinyume na Amri na sharia zake ni upinzani au ukafiri wa wazi.

Wasiohukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu(s.w) ni **madhalimu** kwa sababu hukumu hizo haziwezi kutoa haki. Ni hukumu za Mwenyezi Mungu(s.w) tu pekee ndizo zinazotoa haki. Sharia yoyote iliyotungwa na mwanaadamu haikosi kasoro kwa sababu hata mwanaadamu ajione ana ujuzi kiasi gani juu ya maisha ya jamii, ujuzi wake ni mdogo sana na hautoshi kabisa kumuwezesha kujua fika vipengele vyote vinavyohusu maisha ya binaadamu. Pamoja na hivyo, mwanaadamu anao ubinafsi ambao hata ajitahidi kiasi gani atauingiza katika utunzi wa sharia na utoaji wa hukumu. Ni kwa msingi huu Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha kwa maswali yafuatayo:

أَفَحُكْمَ ٱلْجَـٰهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

"Je Wao wanataka hukumu za kijahili za kutungwa na watu tu wasio na ujuzi uliofunuliwa kwao kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w)? Na nani aliyemwema zaidi katika hukumu kuliko Mwenyezi Mungu? (Yanafahamika haya) kwa watu wenye yakini" (5:50).

Wasiohukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu(s.w) ni **maasi (mafaasiqi)** kwa sababu kwa kutomtii na kumuogopa Mwenyezi Mungu(s.w) watahalalisha maovu yote na kuyafanya kwa shangwe, maadamu kwa upofu wao wanayaona yana maslahi nao. Hivi leo kufanya maovu ni rahisi zaidi kuliko kufanya mema. Maovu mbali mbali yanayofanyika hivi leo dunaini kote yanastawishwa na Serikali za kitwaaghut (serikali zizofuata kanuni na sheria za Mwenyezi Mungu).

Kina cha uovu wa shirk

Kina cha uovu wa Shirk kinabainika katika aya zifuatazo:

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ

وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

"Hakika Mwenyezi Mungu hasamehi (dhambi ya) kushirikishwa na kitu na husamehe yasiyokuwa haya kwa amtakaye. Na

anayemshirikisha Mwenyezi Mungu bila shaka amebuni dhambi kubwa" (4:48).

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ
وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

"Hakika Mwenyezi Mungu hasamehe (dhambi ya) kushirikishwa na kitu, na husamehe yasiyokuwa haya kwa amtakaye. Na anayemshirikisha Mwenyezi Mungu, bila shaka yeye amepotea upotofu ulio mbali" (4:116).

وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ
لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾

Na kwa yakini yamefunuliwa kwako na kwa wale waliokuwa kabla yako; "Kama ukimshirikisha (Mwenyezi Mungu) bila shaka amali zako zitaruka patupu, na lazima utakuwa miongoni mwa wenye hasara" (39:65).

Katika aya hizi tunafahamishwa kuwa Shirk ni dhambi kubwa kuliko zote, na dhambi hii hufuta mema yote aliyoyatenda mja kabla ya kushirikisha. Ikitokea mja akafa kabla ya kutubia kosa hili kwa Mwenyezi Mungu, hatasamehewa na bila shaka atakuwa ni mkazi wa motoni milele.

Kwa nini Mwenyezi Mungu(s.w) ameikemea shirk kwa ukali kiasi hiki? Jibu tunalipata katika Qur'an:

وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ
إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ﴿١٣﴾

*Na, Luqman alipomwambia mwanawe; na hali ya kuwa anampa nasaha. Ewe Mwanangu! Usimshirikishe Mwenyezi Mungu, maana Shirk ni **dhuluma** kubwa" (31:13).*

Jibu linalotolewa katika aya hii ni kuwa shirk ni Dhulma Kubwa. Nani anayedhulumiwa? Bila shaka si Mwenyezi Mungu(s.w) anayedhulumiwa kwa sababu yeye ameepukana na udhaifu wa kuathiriwa na kiumbe yeyote yule awaye. Yeye ni Al-Qahaaru – Mteza Nguvu, hivyo ni dhahiri kuwa kwa sababu shirk inamtoa mwanaadamu katika utaratibu wa maisha aliouweka Mwenyezi Mungu(s.w) unaosimamia Haki na kumpeleka kwenye utaratibu wa maisha uliobuniwa na mwanaadamu kutokana na msukumo wa matamanio ya nafsi yake ambao huwapa haki zaidi na kuwalinda wale wenye uwezo na hadhi katika jamii na kuwadhulumu wanyonge haki zao. Tunatanabahishwa:

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِى
لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّىٓ
إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ
أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ
بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

"Sema: Je! Yuko katika hao mnaomshirikisha Mwenyezi Mungu aongozaye katika haki? Sema Mwenyezi Mungu ndiye aongozae katika haki. Sema aongozaye katika haki siye anayestahiki zaidi kufuatwa au (anastahiki) yule asiyeongoka isipokuwa aongozwe? Basi mumekuwaje? Mnahukumuje? Na wengi wao hawafuati ila dhana tu. Na dhana haifai mbele ya haki hata kidogo. Hakika Mwenyezi Mungu anajua yote wanayoyatenda" (10:35-36).

Dhulma iliyotapakaa ulimwenguni kote ambayo ndiyo chanzo cha matatizo yote ya mwanaadamu hapa ulimwenguni chanzo chake ni kumshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) katika dhati yake, sifa zake, Mamlaka yake na Hukumu zake.

Taathira(faida) ya kumuamini Mwenyezi Mungu katika maisha ya Jamii

Hapana kitu chochote hapa ulimwenguni chenye thamani kwa mwanaadamu kuliko Radhi ya Mwenyezi Mungu ambayo hupatikana pale mja atakapompwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika utendaji wake wa kila siku katika kila kipengele cha maisha yake. Muumini wa kweli mwenye kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) inavyostahiki, daima huwa na furaha na faraja moyoni mwake na huwa na tabia nzuri yenye kuleta furaha na amani katika jamii. Kwa ujumla, kuna manufaa makubwa yanayopatikana katika jamii pale Mwenyezi Mungu(s.w) anapopwekesha inavyostahiki. Yafuatayo ni baadhi ya matunda yapatikanayo kwa kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) katika maisha ya kila siku:

(i) Ukombozi wa mwanaadamu kutokana na Utumwa wa aina zote

Kwa kufuata utaratibu wa maisha aliouweka Mwenyezi Mungu(s.w) mwanaadamu hukomboka na aina zote za utumwa – utumwa wa kutenzwa nguvu na utumwa wa fikra – na kupata uhuru wa kweli. Kilele cha uhuru hupatikana pale mwanaadamu anapo ondoa utii wake kwa yeyote na kuubakisha utii wake kwa Mwenyezi Mungu(s.w) Pekee. Nabii Yusufu(a.s) aliwatanabahisha wafungwa wenzake.

يَـٰصَـٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

"Enyi wafungwa wenzangu wawili! Je! Waungu wengi wanaofarikiana ndio bora au Mwenyezi Mungu aliye mmoja tu mwenye nguvu (juu ya kila kitu)? (12:39).

Mwenye kumpwekesha Mwenyezi Mungu(s.w) huwa na msimamo thabiti na hayumbishwi na yeyote kwa sababu ana yakini kuwa nguvu na uwezo wote upo mikononi mwa Mwenyezi Mungu(s.w) na hapana yeyote mwingine awezaye kumdhuru au kumnusuru, kumdhalilisha au kumfadhilisha, kumhuisha au kumfisha kinyume na Matakwa ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Kwa mtazamo wa Uislamu, hatuangalii utumwa kwa maana ile tu ya kutezwa nguvu na kulazimishwa kuwatumikia wanaadamu bila ya hiari bali utumwa mkubwa zaidi ni ule wa kuwatii na kuwanyenyekea wanaadamu kwa hiari kinyume na maamrisho ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa matarajio tu ya kupata maslahi au usalama kutoka kwao. Maovu yote ulimwenguni hutokana na wanaadamu kufanywa au kujifanya watumwa wa wengine badala ya kuwa watumwa wa Mwenyezi Mungu(s.w) peke yake.

(ii) Humfanya mwanaadamu awe muadilifu katika utendjai wa maisha ya kila siku.

Mja anayemwamini Mwenyezi Mungu(s.w) kwa dhati hujitahidi kutenda mema na kuacha maovu bila ya usimamizi wa askari yeyote. Anayakini kuwa Mwenyezi Mungu(s.w) anajua kila kitu kilicho dhahiri na kilichofichikana. Na kwamba Mwenyezi Mungu(s.w) yuko karibu sana naye kuliko yeye mwenyewe alivyo karibu na mshipa wake mkuu wa damu wa shingoni(Jagular vein) kama tunavyofahamishwa katika Qur'an:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِۦ نَفْسُهُۥ ۖ وَنَحْنُ

أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ ٱلْوَرِيدِ ﴿١٦﴾

"Na bila shaka tumemuumba mtu; nasi tunajua yanayopita katika nafsi yake; nasi tukaribu naye zaidi kuliko mshipa wa shingo (yake)" (50:16).

Hivyo ana uhakika kwamba hata kama atafanya ovu lolote katika kona iliyofichikana katika giza totoro la usiku wa manane, Mwenyezi Mungu(s.w) atamuona. Sio hivyo tu bali ana hakika kuwa Mwenyezi Mungu(s.w) anajua hata fikra na dhamira zake ambazo hajazidhihirisha kwa yeyote. Kwa hiyo ana yakini kuwa anaweza kujificha kwa walimwengu wasiweze kabisa kumuona akitenda ovu au wasiweze kabisa kung'amua ovu alilolitenda lakini ni muhali kujificha kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Mja atakavyozidi kuwa na ithibati na uyakini wa imani hii ndivyo atakavyojizatiti katika kufuata utaratibu wa maisha alioweka Mwenyezi Mungu(s.w). Atatenda kwa moyo mkunjufu na kwa ufanisi yale yote aliyoamrishwa na Mwenyezi Mungu(s.w) kuyatenda na atajiepusha na maovu yote aliyokatazwa na Mwenyezi

Mungu kwa moyo mkunjufu vile vile. Kwa msingi huu muumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) huwa mwema kwa viumbe na huwa muadilifu katika utendaji wake wote kwa matarajio ya kupata radhi ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kuepukana na ghadhabu Zake.

(iii) Humfanya mwanaadamu awe Mpole na mwenye Huruma

Mwenye kuamini Mwenyezi Mungu(s.w) kwa yakini huwa mpole na mwenye kuwahurumia wanaadamu wenziwe. Kwa upande mwingine heupukana na majivuno na kibri hata kama anayo fursa na uwezo mkubwa kuliko wengine kwa sababu ana yakini kuwa mali, nguvu, elimu, madaraka, vipawa vinginevyo alivyonavyo ametunukiwa na Mwenyezi Mungu(s.w) kama amana na mtihani kwake. Iwapo atavitumia kama Mwenyezi Mungu(s.w) alivyomuagiza, atafaulu na kustahiki pepo na kama atavitumia kinyume na maagizo ya Mwenyezi Mungu(s.w) atafeli na kustahiki adhabu ya moto wa Jahannam. Aidha Qur'an inatukumbusha juu ya jambo hili:

... وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۗ

إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ ٱلْعِقَابِ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌۢ ﴿١٦٥﴾

"... Na amewanyanyua baadhi yenu juu ya wengine daraja kubwa kubwa ili akufanyieni mtihani kwa hayo aliyokupeni. Hakika Mola wako ni mwepesi wa kuadhibu na hakika yeye ni mwingi wa kusamehe, mwingi wa kurehemu" (6:165).

(iv)Humfanya mja awe na subira

Muumini anayeishi kwa kumtegemea Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kila kitu, kila hatua na katika kila kipengele cha maisha yake huwa na uwezo mkubwa wa kuvumilia kila gumu litakalomfika kwa sababu ana hakika kuwa kila limfikalo nje ya uwezo wake au uwezo wa mwanaadamu ni katika Qadar ya Mwenyezi Mungu(s.w) na hapana yeyote wa kuliondoa gumu hilo ila Mwenyezi Mungu(s.w) mwenyewe.

Pia muumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) anafahamu fika kuwa akisubiri na kutulizana atakuwa amefaulu mtihani na kustahiki radhi za Mwenyezi Mungu(s.w) na malipo mema kwa hapa duniani na huko Akhera. Vile vile

anafahamu fika kuwa akiacha kusubiri kwa gumu lililomfika nje ya uwezo wake au uwezo wa kibinaadamu na badala yake akawa mwenye kutapatapa na kulalama atatumbukia kwenye kumkufuru Mwenyezi Mungu(s.w) na kufeli mtihani.

Hivyo, muumini wa kweli wa Mwenyezi Mungu(s.w) huwa imara katika kukabiliana na ugumu wowote ule utakaomfika na kukabiliana nao kwa juhudi na maarifa pasina kukata tama na kuwa na mategemeo makubwa ya msaada wa Mwenyezi Mungu(s.w).

(v) Humfanya mja awe jasiri katika kusimamisha haki katika jamii

Muumini wa kweli ni shujaa wa kupambana na madhalimu katika jamii kwa sababu ana yakini kuwa hapana yeyote anayeshikilia uhai wake ila Mwenyezi Mungu(s.w) pekee. Ana uhakika kuwa hapana yeyote awezaye kumdhuru au kumnusuru kinyume na ridhaa ya Mwenyezi Mungu(s.w). Hivyo itakapotokea kupambana na maadui wa haki, Muumini atapigana kwa ujasiri bila ya kumkhofu au kumchelea yeyote. Rejea Qur'an (9:51-52):

قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَىٰنَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ إِلَّآ إِحْدَى
ٱلْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَن يُصِيبَكُمُ ٱللَّهُ بِعَذَابٍ مِّنْ
عِندِهِۦٓ أَوْ بِأَيْدِينَا ۖ فَتَرَبَّصُوٓا۟ إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

Sema: "Halitatusibu ila alilotuandikia Mwenyezi Mungu. Yeye ni Mola wetu." Basi waislamu na wamtegemee Mwenyezi Mungu tu. Sema: "Nyinyi hamtutazamii sisi ila (kupata) moja katika mema mawili(ima kushinda tukapata ngawira au kuuawa tukapata pepo). Na sisi tunakutazamieni kuwa Mwenyezi Mungu akufikishieni adhabu itokayo kwake au (inayopatikana) kwa mikono yetu. Basi ngojeni, nasi tunangoja pamoja nanyi."(9:51-52).

Aidha Waumini huwa Mashujaa katika kupigania haki kwa kuwa wameamrishwa na Mwenyezi Mungu(s.w) kufanya hivyo na amewaahidi ujira mkubwa kama tunavyojifunza katika Qur'an.

۞ فَلْيُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشْرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا
بِٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَمَن يُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ
نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

"Basi nawapigane katika njia ya Mwenyezi Mungu wale wanaouza maisha (yao) ya dunia kwa (kununua) ya Akhera. Na anayepigana katika njia ya mweneyzi mungu kisha akauawa au akashinda, tutampa ujira mkuu" (4:74).

۞ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم
بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ
وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟
بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

"Mwenyezi Mungu amenunua kwa Waislamu nafsi zao na mali zao (watoe nafsi zao na mali zao katika kupigania Dini) ili nayeye awape Pepo. Wanapigana katika njia ya Mwenyezi Mungu; wanaua na wanauawa. Hii ndiyo ahadi aliyojilazimisha (Mwenyezi Mungu) katika Taurati na Injili na Qur'an. Na ni nani atekelezaye zaidi ahadi yake kuliko Mwenyezi Mungu? Basi furahini kwa biashara yenu mliyofanya naye (Mwenyezi Mungu). Na huko ndiko kufuzu kukubwa" (9:111).

(vi) Humfanya mja awe mwenye kukinai

Mwenye kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w) na kufuata mwongozo wake kwa ukamilifu huwa na moyo wa kukinai na kutosheka kwa kila alichonacho hata kiwe kidogo namna gani na huepukana na husuda na tamaa kwa sababu ana yakini kuwa kila alicho nacho mwanaadamu kimetoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa makadirio maalum na hapana yeyote asiyekuwa Mwenyezi Mungu(s.w) awezaye kumuongezea au kumpunguzia yeyote chochote katika fadhila za Mwenyezi Mungu alizomkadiria. Kwa msingi huu, muumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) daima hatasononeka kwa neema ndogo aliyonayo au kwa neema kubwa aliyoneemeshwa mwingine.

Hali kadhalika, Muumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapapatiki katika kuchuma kwa kuchupa mipaka ili apate utajiri wa haraka kwa sababu anafahamu fika kuwa si jitihada zake tu zinazomfanya apate bali atapata kama alivyomkadiria Mwenyezi Mungu(s.w) bila ya chembe ya nyongeza au pungufu. Muumini huyu ana hakika kuwa jitihada zake katika kuchuma zitakuwa tu ni kutekeleza wajibu wake kwa kufuata barabara utaratibu aliouweka Mwenyezi Mungu(s.w) na matunda ya jitihada zake yako mikononi mwa Mwenyezi Mungu(s.w).

(vii) Huwawezesha Wanaadam kusimamisha haki na kuleta usawa katika jamii.

Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) ndio pekee inayosimamisha haki na kuleta usawa wa kweli kati ya wanaadamu kwa sababu watu wote wako chini ya Sharia ya Mwenyezi Mungu. Hakuna mwenye mamlaka ya kumtungia mwingine sharia na kumng'ang'aniza azifuate na hakuna aliye juu ya sharia. Katika jamii inayofuata Dini ya Mwenyezi Mungu watu wote wako huru katika kuitetea na kuisimamisha haki na kila mmoja anayo haki ya kumkosoa kiongozi au yeyote yule endapo atakwenda kinyume na haki aliyoibainisha Mwenyezi Mungu(s.w). Jukumu la Kiongozi katika Uislamu ni kusimamia kwa uadilifu na kwa ukamilifu haki za Mwenyezi Mungu(s.w); haki za watu binafsi, haki za jamii na haki za viumbe wengine kwa ujumla. Iwapo viongozi wataacha kusimamia haki wanaoongozwa hawana budi kuwa macho na kuwachagua viongozi wengine watakaoweza kusimamia kwa uadilifu usimamishaji wa haki. Mtume(s.a.w) amebainisha katika

mafundisho yake kwamba Jihadi iliyo bora kabisa ni kusema kweli na kusisitiza haki mbele ya mtawala dhalimu.

Kwa hiyo Tawhiid pamoja na kupiga vita unyonyaji wa aina zote na uvivu, inapandikiza kwa waumini moyo wa usawa, udugu, ushirikiano na ujasiri wa kudumu katika vita dhidi ya unyonyaji na aina zote za dhuluma. Muumini wa Mwenyezi Mungu ambaye ameisalimisha nafsi yake yote kwa Mwenyezi Mungu(s.w). ataridhiaje kutii amri za wengine kinyume na Mwenyezi Mungu(s.w)? Kuwatii wengine kinyume na Mwenyezi Mungu(s.w) ni shirk na ndio chanzo cha dhuluma ulimwenguni.

Njia pekee ya kusimamisha haki na usawa kwa watu wote katika jamii ni kutii na kufuata vilivyo sheria ya Mwenyezi Mungu(s.w). Katika Qur'an imebainishwa wazi kuwa wasiohukumu kwa Kitabu cha (sheria ya) Mwenyezi Mungu(s.w) ni madhalimu.

.... وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾

"...Na wasiohukumu kwa yale aliyoyateremsha Mwenyezi Mungu(s.w). basi hao ndio madhalimu" (5:45).

(viii)Humuwezesha mja kuwa na mtazamo mpana na sahihi juu ya maisha.

Muumini wa Mwenyezi Mungu(s.w) siku zote huwa na uoni mpana katika fikra zake. Hii ni kwa sababu anafuata elimu ya yakini kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) ambaye ni mjuzi wa kila kitu na mwenye habari ya mambo yote ya hapa ulimwenguni na yahuko akhera. Waumini hupokea taarifa za hakika juu ya maisha yao yote kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kupitia kwa Mitume wake na Vitabu vyake. Kwa mfano Qur'an, kitabu cha mwisho kushushwa kwa wanaadamu ambacho kimebakia katika usahihi wake tangu kishushwe kwa ahadi yake mwenyewe Mwenyezi Mungu(s.w). Qur'an (15:9), haijaacha chochote kinachohitajika katika kumwongoza mwanaadamu katika kila kipengele cha maisha yake ya binafsi na ya jamii kwa ujumla. Hivyo muumini mwenye kuisoma Qur'an kwa mazingatio, huwa na uwezo wa kuyaangalia mambo kwa upeo mpana.

Zoezi 1:1

1. Nukuu aya au tafsiri ya aya inayotaja makundi mawili ya watu katika suala la kumuamini Mwenyezi Mungu.
2. Nini maana ya fitra ?
3. Kwa kurejea Qur'an(7:172 – 173) eleza kwa ufupi jinsi mwanadamu alivyochukua ahadi ya utii kwa Mola wake.
4. Kwa mifano, thibitisha kuwa mwanadamu ni kiumbe wa kiroho.
5. Toa sababu kwa nini fitra pekee haiwezi kumuongoza Mwanadamu katika njia iliyonyooka.
6. (a) Taja makundi matatu ya watu juu ya hoja za kuwepo kwa Allah(s.w).

   (b) Eleza makundi uliyoyataja katika kipengele (a) hapo juu.
7. Eleza hoja za msingi zilizowapelekea makafiri wa kale na wale wa leo kudai kuwa hapana mola muumba ukibainisha udhaifu wa kila hoja.
8. Onesha kuwa suala la kumuamini Allah(s.w) si suala la kibubusa au kufuata mkumbo?
9. Kwa kurejea Qur'an orodhesha maeneo matano(5) yanayodhihirisha dalili za kuwepo Allah(s.w).
10. "Katika kuumbwa mbingu na ardhi na mfuatao wa usiku na mchana ziko alama(hoja) za kuonyesha kuwepo kwa Allah(s.w) kwa wenye akili(3:190)

    Ainisha alama kumi(10) zilizo katika Maumbile ya mbingu na ardhi zinazothibitisha kuwepo Allah(s.w).
11. Fafanua dalili kumi(10) katika nafsi ya mwanadamu zinazothibitisha kuwepo kwa Allah(s.w).
12. Ukichunguza historia ya maisha ya mwanaadamu tangu mwanzo wake mpaka hivi leo, utagundua kuwa zipo hoja mbalimbali za kuwepo Allah(s.w). Kwa kurejea Suratul Fyl(105:1-5) Thibitisha kuwepo kwa Allah(s.w).
13. Taja mambo saba (7) katika maisha ya Mitume yanayothibitisha kuwepo kwa Allah(s.w).

14. Eleza dalili tatu(3) zinazothibitisha kuwepo kwa Allah(s.w) katika mafundisho ya Mitume.
15. Ukirejea katika Qur'an utaona kuwa mitume wote wa Allah(s.w)walifundisha Mambo makuu manne. Yataje mambo hayo.
16. Katika Qur'an na Hadithi sahihi za Mtume(s.a.w) zimetajwa sifa mbalimbali za Allah(s.w). Ni lipi lengo hasa la kutajwa sifa za Allah(s.w)?
17. Nini maana ya Tawhiid.
18. Fafanua aina tatu za Tawhiid.
19. Nini Maana ya Shirki.
20. Eleza kwa ufupi jinsi Allah(s.w) anavyoshirikishwa katika
    (a) Dhati yake
    (b) Sifa zake
    (c) Mamlaka yake
    (d) Hukumu zake.
21. Katika Qur'an Allah(s.w) amekemea kwa ukali shirki,na unafiki, ni kwanini ?
22. Eleza athari ya kumuamini Allah(s.w) katika maisha ya kila siku.

Kuamini Malaika wa Mwenyezi Mungu

Malaika ni viumbe wa Mwenyezi Mungu walioumbwa kutokana na nuru. Ni viumbe wa kiroho wasio na matashi ya kimwili.

Lengo la kuumbwa malaika ni kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) kama ilivyo lengo la kuumbwa binaadamu na majini.

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

"Sikuwaumba majini na watu ila wapate kuniabudu" (51:56).

Tofauti iliyopo ni kwamba, **malaika** hawana hiari katika kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) ambapo **binaadamu** na **majini** wana uhuru wa

kumuabudu Mwenyezi Mungu wakipenda au kumuasi wakipenda pia. Yote mawili ya kutii au kuasi yamefanywa mepesi kwao.

Hatujui malaika waliumbwa lini lakini Qur'an inatuashiria kuwa waliumbwa kabla ya binaadamu. Kwani tunafahamishwa katika Qur'an kuwa kabla ya kuumbwa kwa binaadamu, Mwenyezi Mungu(s.w) aliwaarifu Malaika kuwa ataweka Khalifa katika ardhi:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى جَاعِلٌ فِى ٱلْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا۟
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ ٱلدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ
بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّىٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

"Na pindi Bwana Wako Alipowaambia Malaika: Mimi nitajaalia Khalifa katika ardhi. Wakamwambia; utaweka humo watakaofanya uharibifu humo na kumwaga damu hali sisi twakututukuza kwa sifa zako na kukutaja kwa Utakatifu Wako? Akasema: Hakika Mimi najua msiyoyajua" (2:30).

Je, Malaika ni bora kuliko Binaadamu?

Habari hizi chache juu ya Malaika zinatupelekea kuwaona malaika kuwa ni viumbe walotakasika na uchafu na madhambi. Je, hii ina maana kuwa wao ni viumbe bora kuliko binaadamu? Kwa hakika si lazima iwe hivyo, kwani ubora wa mwanaadamu unategemea tabia na mwenendo wake. Akiwa na tabia na mwenendo unaolingana na mafundisho ya vitabu vya Mwenyezi Mungu na Sunnah za Mitume wake na kufanya jitihada za makusudi za kusimamisha Ukhalifa katika ardhi atakuwa bora kuliko Malaika. Akiwa na tabia na mwendo ulio kinyume na huo, atakuwa duni kuliko vyote vilivyo duni.

Ni kweli kuwa malaika wametakasika na kila aina ya uchafu na dhambi, lakini hii si kwa juhudi zao, bali wameumbwa hivyo. Hawana hiari ya ama kumuasi au kumtii Mola wao. Malaika hawana matamanio ya kimwili wala

mtihani au majaribu yoyote. Hivyo humtii Mwenyezi Mungu(s.w) watake wasitake. Kinyume chake, binaadamu ameumbwa na matamanio ya kimwili na yumo katika mtihani katika kila nukta ya maisha yake na anayo hiari ya kumtii au kumuasi Mola wake, kama tunavyofahamishwa katika aya zifuatazo:

إِنَّا خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِن نُّطۡفَةٍ أَمۡشَاجٖ نَّبۡتَلِيهِ فَجَعَلۡنَٰهُ سَمِيعَۢا
بَصِيرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيۡنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرٗا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

"Kwa hakika tumemuumba mtu kutokana na mbegu ya uhai iliyochanganyika (ya mwanamume na mwanamke), ili tumfanyie mtihani (kwa Amri zetu na makatazo yetu); kwa hiyo tukamfanya ni mwenye kusikia (na) mwenye kuona. Hakika Sisi tumemuongoa (tumembainishia) njia (zote mbili, ya kheri na ya shari). Basi (mwenyewe tena) atakuwa mwenye shukurani au awe mwenye kukufuru, (kukanusha)" (76:2-3).

Hivyo, kutokana na mafunzo ya aya hizi, binaadamu anayo nafasi ya kipekee, na pindi binaadamu akiyashinda matamanio yake na kuvizuia vishawishi vya nafsi yake na kujisalimisha kikamilifu kwa Mola wake binaadamu huyo atakuwa bora kuliko Malaika. Aya za Qur'an zifuatazo zinatuonesha cheo na utukufu wa binaadamu:

وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلۡأَسۡمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمۡ عَلَى ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ فَقَالَ
أَنۢبِـُٔونِي بِأَسۡمَآءِ هَٰٓؤُلَآءِ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُواْ
سُبۡحَٰنَكَ لَا عِلۡمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمۡتَنَآۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡحَكِيمُ
﴿٣٢﴾ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ أَنۢبِئۡهُم بِأَسۡمَآئِهِمۡۖ فَلَمَّآ أَنۢبَأَهُم بِأَسۡمَآئِهِمۡ
قَالَ أَلَمۡ أَقُل لَّكُمۡ إِنِّيٓ أَعۡلَمُ غَيۡبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَأَعۡلَمُ

مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟
لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾

"Akamfunza Adamu majina ya vitu vyote; kisha akavidhihirisha mbele ya Malaika; akawaambia: Utukufu ni Wako! Hatuna ujuzi ila uliotufundisha. Hakika Wewe ndiye mjuzi, mwenye Hekima. Akasema (Mwenyezi Mungu): Ewe Adamu watajie majina yake. Alipowatajia majina yake Akawaambia: Je, Sikuwaambieni kwamba Mimi najua yaliyofichikana katika mbingu na ardhi, na najua mnayoyadhihirisha na mliyokuwa mnaficha. Na pindi tulipowaambia malaika: "Msujudieni Adamu wakamsujudia wote isipokuwa Iblis, akakataa, akatakabari na akawa katika makafiri" (2:31-34).

Utukufu wa binaadamu unadhihirika pale malaika walipoamrishwa wamsujudie Adamu kama ishara ya kukiri na kutambua kwao ubora wa binaadamu. Hivyo binaadamu anapotimiza wajibu wake kikamilifu kama Khalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa duniani, hapana shaka yoyote kuwa anakuwa na daraja ya juu kuliko ile ya Malaika.

Kwanini hatuwaoni Malaika?

Pengine mtu aweza akauliza kuwa kama tumezungukwa na malaika mbele na nyuma, kulia na kushoto, kwanini basi hatuwaoni? Jibu ni kwamba, mwanadamu yupo kwenye mtihani. Mtihani wenyewe ni kufanya mema kwa kutaraji malipo ya Allah(SW) na kuacha maovu kwa kuogopa adhabu zake.

تَبَٰرَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ
ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾

Ametukuka yule ambaye Mkononi mwake umo ufalme(wote); naye ni mwenye uweza juu ya kila kitu. Ambaye ameumba mauti na uhai ili kukujaribuni; ni nani miongoni mwenu mwenye vitendo vizuri zaidi. Naye ni Mwenye nguvu na Mwenye msamaha(67:1-2)

Malaika ndio wasimamizi wa mtihani huu, na wamefanywa wasionekane machoni petu ili kila mtu atumie uhuru wake wa ama kumuogopa Allah(s.w) kwa kutenda mema au kumkufuru Allah(SW) kwa kumuasi. Lau malaika wangelionekana, watu wengi wangelitenda mema kinafiki(ria) badala ya kufanya kwa ikhilaswi.

Mfano wake, ingekuwa kama vile watu wenye dhamira za kufanya uhalifu wanavyojidai watu wema pale wanapokuwepo askari waliovalia rasmi. Utendaji kazi wa malaika ni kama mashushushu au askari kanzu. Mtu muovu anapanga na kutenda maovu akidhani yupo peke yake, kumbe malaika wapo wanaandika. Na ndiyo maana muovu atakapoona kila jambo lake limerikodiwa, atashangaa siku ya kiama kuwa alijulikanaje?

Na madaftari yatawekwa mbele yao. Utawaona wabaya wanayaogopa kwasababu ya yale yaliyomo; na watasema: "Ole wetu! Namna gani madaftari haya! Haliachi dogo wala kubwa ila yamelidhibiti. Na watakuta yote yale waliyoyafanya yamehudhuria hapo; na Mola wako hamdhulumu yeyote(18:49)

Siku mtu atakapowaona malaika

Kuna siku na muda maalumu ambapo kila mtu binafsi ataanza kuwaona malaika katika umbile lao halisi.

(a) Siku ya kukata roho

Hii ni siku na saa ambayo dakika chache baada ya hapo mtu hukata roho na kuiaga dunia. Kwa watu wema, watakuja malaika wa kuwaliwaza:

> *......Hao huwateremkia Malaika "msigope wala msihuzunike, na furahini kwa pepo mliyokuwa mkiahidiwa. Sisi ni vipenzi vyenu katika maisha ya dunia na {huku} katika Akhera......".(41:30-32)*

Watu wanaotenda maovu watapata mshituko mkubwa na kujawa na huzuni kubwa mno pale watakapowaona Malaika. Watasikitika sana kwa jinsi walivyokuwa wakijidanganya nafsi zao, wakatenda maovu kwa kudhania kuwa hakuna Malaika wanaorekodi matendo yao waliyokuwa wakiyafanya hadharani na mafichoni. Watafadhaika na kusema:

> *....Mola wangu! Nirudishe(duniani). Ili nifanye mema sasa badala ya yale niliyoyaacha. (Malaika watamwambia): "Hapana! Hakika hili ni neno tu analosema yeye(mtu muovu)....(23:99-100)*

(b) Siku ya Kiyama

Kuanzia pale mtu anapowaona malaika hakutakuwa tena na kizuizi cha kutowaona kama ilivyokuwa hapa duniani. Kuonekana Malaika siku ya kiama itakuwa ni ishara mbaya kwa watu waovu kuwa umeshafika wakati wa wao kuhukumiwa na Allah(SW) na kuanza kutumikia adhabu za kudumu katika Moto wa Jahannam. Qur,an inatufahamisha kuwa:

Siku watakayowaona Malaika haitakuwa furaha siku hiyo kwa wenye makosa; na watasema: "(Mungu) atuepushie mbali adhabu hii iliyotukabili(lakini haitawafaa kitu dua hiyo)(25:22)

(c) Motoni na Peponi

Malaika watahudhuria katika uwanja wa hukumu siku ya Kiyama. Kila mtu atawaona wamejipanga safu wakisubiri amri ya Mwenyezi Mungu.

Siku ambayo zitasimama Roho na Malaika safu safu; hatasema siku hiyo ila yule ambaye(Allah) Mwingi wa rehema amempa idhini, na atasema yaliyo sawa(78:38)

Wakipewa amri na Allah(s.w) malaika watawakamata waovu na kuwachungachunga kuelekea motoni kuadhibiwa.

Na waliokufuru watapelekwa katika Jahannam makundi makundi mpaka watakapoifikia; itafunguliwa milango yake; walinzi wake(malaika) watawaambia: Je! hawakukujieni Mitume miongoni

mwenu wakikusomeeni aya za Mola wenu na kukuonyeni juu ya makutano ya siku yenu hii...........(39: 71)

Watu wema watasindikizwa na malaika mpaka kwenye pepo tukufu, na malaika wa huko watawakaribisha.

Na walinzi wake(malaika) watawaambia: Amani juu yenu, furahini, na ingieni humu mkae milele(39:73)

Kazi za Malaika

Qur'an na Hadith zimetufahamisha kuwa malaika wamegawanyika katika makundi mbali mbali kulingana na kazi mabli mbali walizopewa. Wengine katika Qur'an na Hadith wametajwa kwa majina na kazi zao maalum. Miongoni mwa kazi za malaika kama ilivyodhihirishwa kwetu katika Qur'an:

(i) Kuleta Wahyi (ujumbe) kwa wanaadamu kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w).

Tumeona kuwa Malaika Jibril ambaye ndiye Mkuu wa malaika, ndiye Mjumbe Mkuu aliyekuwa akiwaletea Mitume wote wahyi. Rejea Qur'an:

إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٖ كَرِيمٖ ١٩ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي ٱلۡعَرۡشِ

مَكِينٖ ٢٠

"Kwa hakika hii (Qur'an) ni kauli (aliyokuja nayo) Mjumbe Mtukufu (Jibril), mwenye nguvu, mwenye cheo na heshima kwa Mwenyezi Mungu" (81:19-20).

Pia tunafahamishwa kuwa Malaika wengine ambao majina yao hayakutajwa walipeleka ujumbe kwa watu.

يُنَزِّلُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ

أَنْ أَنذِرُوٓا۟ أَنَّهُۥ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ﴿٢﴾

"Huwateremsha Malaika na wahyi kwa Amri Yake (Mwenyezi Mungu) juu ya anaowataka katika waja wake kwamba waonyeni kuwa hakuna wa kuabudiwa isipokuwa Mimi, basi Niogopeni" (16:2).

Vile vile rejea kisa cha wajumbe waliomfikia Nabii Ibrahim (Qur'an 11:69-73)

(ii) Kumchunga na kumlinda kila mtu na kunukuu amali zake njema na mbaya.

Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa kila mtu amewekewa malaika wawili ambao ni waandishi hodari kweli kweli ambao hawapitwi na hata chembe ya jambo jema au ovu alilolifanya mtu bila ya kuliandika. Malaika hawa wawili, mmoja hukaa kuliani kwa mtu kunukuu amali njema na mwingine kushotoni kunukuu amali mbaya kama inavyobainika katika aya zifuatazo:

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَـٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَـٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا

تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

"Na hakika juu yenu kuna wenye kuwatunza, watukufu wenye kuandika. Wanayajua yote manyoyatenda (na wanadhibiti)" (82:1-12).

إِذْ يَتَلَقَّى ٱلْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَّا

يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

"Wanapopokea wapokeaji wawili, anayekaa kuliani na (anayekaa) kushotoni, (Malaika). Hatoi kauli yoyote isipokuwa karibu naye yupo mgojeaji tayari (kuandika)" (50:17-18).

Pamoja na kudhibiti kwa maandishi kila amali ya mtu, pia kila mtu ana malaika wengine wanaomchunga walioko mbele yake na nyuma yake kama tunavyofahamishwa katika Qur'an:

لَهُۥ مُعَقِّبَٰتٌ مِّنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَمِنۡ خَلۡفِهِۦ يَحۡفَظُونَهُۥ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡۗ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ سُوٓءٗا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥۚ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴿١١﴾

"Ana (kila mtu) kundi (la Malaika) mbele yake na nyuma yake; wanamlinda na kudhibiti anayoyafanya kwa amri ya Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu habadili yaliyoko kwa watu mpaka wabadili wao yaliyomo katika nafsi zao. Na Mwenyezi Mungu Anapowatakia watu adhabu hakuna cha kuzuia wala hawana mlinzi yoyote badala yake Mwenyezi Mungu" (13:11).

(iii) Kuwaombea Waumini Maghfira

Kuhusu uombezi wa Malaika tunafahamishwa katika Qur'an:

ٱلَّذِينَ يَحۡمِلُونَ ٱلۡعَرۡشَ وَمَنۡ حَوۡلَهُۥ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيُؤۡمِنُونَ بِهِۦ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَا وَسِعۡتَ كُلَّ شَيۡءٖ رَّحۡمَةٗ وَعِلۡمٗا فَٱغۡفِرۡ لِلَّذِينَ تَابُواْ وَٱتَّبَعُواْ سَبِيلَكَ وَقِهِمۡ عَذَابَ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٧﴾

"Wale wanaokichukua Kiti cha Enzi (cha Mwenyezi Mungu) na wale wanaokizunguka, wanamtukuza Mola wao na kumsifu na wanamuamini na wanawaombea samahani walioamini, (wanasema): Mola wetu! (Umekienea kila kitu) Basi wasamehe waliotubu na wakaifuata njia yako na waepushe na adhabu ya Jahannamu" (40:7).

تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ
ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾

"Zinakaribia mbingu kupasuka juu yao (kwa kumuogopa Mola). Na Malaika wanamtukuza Mola wao na kumshukuru na kuwaombea msamaha walio katika ardhi. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa msamaha (na) Mwenye Huruma" (42:5).

Malaika pia wana uhusiano maalum na watu wema. Tunafahamishwa katika Hadith kuwa kuna makundi ya malaika ambayo kazi yao ni kuzunguka katika mikusanyiko ya watu ambapo anasifiwa na kutukuzwa Mwenyezi Mungu(s.w) na ambapo Qur'an inasomwa. Abu Hurairah na Abu Sayd ali-Khudri wote wamesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema:

"Hapana kundi la watu lililokaa kwa ajili ya kumkumbuka Mwenyezi Mungu(s.w) ila linazungukwa na Malaika na rehema na utulivu huwa juu yao na Mwenyezi Mungu huwataja kwa wale walio karibu Naye ' (Muslim – Kitabu Dhikri).

Na Qur'an yenyewe inatufahamisha:

أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ ٱلشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيْلِ وَقُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ ۖ
إِنَّ قُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

"Simamisha Swala jua linapopinduka mpaka giza la usiku na Qur'an ya Alfajiri. Hakika (kusoma) Qur'an katika alfajiri hunahudhuriwa (na Malaika)" (17:78).

(iv) Kuwasaidia Waislamu katika vita vya kupambana na maadui wa Uislamu.

Majeshi ya Mwenyezi Mungu ni mengi. Miongoni mwa viumbe vyake anavyovitumia kama jeshi ni Malaika. Kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

إِذْ يُوحِى رَبُّكَ إِلَى ٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ أَنِّى مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا۟ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ ۚ سَأُلْقِى فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلرُّعْبَ فَٱضْرِبُوا۟
فَوْقَ ٱلْأَعْنَاقِ وَٱضْرِبُوا۟ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾

(Kumbukeni) Mola wako alipowafunulia Malaika (Akawaambia): "Hakika mimi ni pamoja nayi, basi watieni nguvu wale walioamini; nitatia woga katika nyoyo za makafiri. Basi wapigeni juu ya shingo (zao) na kateni kila ncha za vidole vyao" (8:12).

Katika vita vya Hunaini,Allah(s.w) alishusha Malaika kuwasaidia waumini.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ
أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ
عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ
وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ
جَزَآءُ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾

"Bila shaka Mwenyezi Mungu amekunusuruni katika mapigano mengi, na siku ya Huneyni (pia); ambapo wingi wenu ulikupandisheni kichwa, lakini haukukufaeni chochote, na ardhi ikawa dhiki juu yenu; ingawa ilikuwa yenye wasaa, kisha mkageuka mkarudi nyuma (mnakimbia)."Kisha Mwenyezi Mungu akateremsha utulivu Wake juu ya Mtume Wake na juu ya walioamini. Na Akateremsha majeshi (ya Malaika) ambayo hamkuyaona, na akawaahdibu wale waliokufuru; na hayo ndiyo malipo ya makafiri" (9:25-26).

(v) Kuwaangamiza watu waovu walipindukia mipaka.

Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa baadhi ya watu waovu waliopindukia mipaka ya Mwenyezi Mungu ambao walionywa kwa muda mrefu wasionyeke, walihilikishwa na Malaika maalum waliotumwa na Mwenyezi Mungu(s.w) kufanya kazi hiyo.

Kwa mfano watu waovu wa kaumu Lut(a.s) walihilikishwa na Malaika waliotumwa na Mwenyezi Mungu(s.w) kupitia kwa Nabii Ibrahim(a.s):

قَالُواْ يَٰلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوٓاْ إِلَيۡكَۖ فَأَسۡرِ بِأَهۡلِكَ بِقِطۡعٍ
مِّنَ ٱلَّيۡلِ وَلَا يَلۡتَفِتۡ مِنكُمۡ أَحَدٌ إِلَّا ٱمۡرَأَتَكَۖ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ
أَصَابَهُمۡۚ إِنَّ مَوۡعِدَهُمُ ٱلصُّبۡحُۚ أَلَيۡسَ ٱلصُّبۡحُ بِقَرِيبٖ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا
جَآءَ أَمۡرُنَا جَعَلۡنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهَا حِجَارَةٗ مِّن
سِجِّيلٖ مَّنضُودٖ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَۖ وَمَا هِيَ مِنَ
ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٖ ﴿٨٣﴾

(Wale wajumbe) wakasema: "Ewe Lut! Sisi ni wajumbe wa Mola wako (Malaika). Hawatakufikia (kwa baya lolote). Na ondoka pamoja na watu wako katika sehemu ya pingapinga la usiku. Wala yoyote miongoni mwenu asitazame nyuma (atakaposikia vishindo vya kuangamizwa hao wabaya asije akarukwa na akili kwa kuona adhabu kali hiyo). Isipokuwa mke wako (mwanamke mbaya huyo hatakufuata). Naye utampata msiba utakaowapata hao. Hakika miadi yao ni asubuhi. Je! Asubuhi si karibu tu? Basi ilipofika amri yetu, tuliifanya (ardhi hiyo iwe juu chini) Juu yake kuwa chini yake, na tukawateremshia mvua ya changarawe za udongo mgumu. (Changarawe) zilizotiwa alama kwa Mola wako (kila moja kuwa ya mtu fulani). Na (adhabu) hii haiko mbali na madhalimu" (11:81-83).

(vi) Kutoa roho za Viumbe.

Malaika wengine wamepewa kazi maalum ya kutoa Roho za wanaadamu kama tunavyofahamishwa katika Qur'an:

۞ قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

Sema: "Atakufisheni Malaika wa mauti aliyewakilishwa kwenu, kisha mtarejeshwa kwa Mola wenu" (32:11).

Malaika Mkuu katika utoaji wa Roho za viumbe ni Israil.

(vii) Kuhoji Roho za wafu kaburini na kustarehesha Roho nzuri na kuziadhibisha Roho mbaya mpaka Siku ya Kiyama.

Katika Hadith tunafahamishwa kuwa Malaika wawili watakaohoji kaburini ni Munkari na Nakir. Kuhusu kuhojiwa kaburini na Malaika hawa tunafahamishwa katika Hadith ifuatayo:

Abu Hurairah amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Baada ya maiti kuzikwa Malaika wawili, mmoja mweusi na mwingine wa rangi ya kibluu humjia. Mmoja wao anaitwa Munkar na mwingine Nakir watauliza: Unasemaje juu ya huyu mtu? Kama (maiti huyo) alikuwa Muumini atajibu: Ni mja wa Mwenyezi Mungu na ni Mtume wake. Ninashuhudia kuwa hapana Mola ila Mwenyezi Mungu na kwamba Muhammad ni Mtume Wake na Mjumbe Wake. Watasema:

"Tulijua kuwa utajibu hivyo". Baadaye (baada ya swali) Kaburi lake litafanywa pana kiasi cha dhiraa sabini kwa kila upande na kisha patakuwa na mwanga na ataambiwa lala kama usingizi wa Bwana Arusi ambao hakuna awezaye kumuamsha isipokuwa wapenzi wake katika familia mpaka Mwenyezi Mungu(s.w) atakapomuinua kutoka kwenye hicho kitanda chake. Kama (Maiti huyo) alikuwa mnafiki, atajibu: Nimesikia watu wakisema neno kama hili ninalosema: Sijui. (Malaika) watasema: Tulijua kuwa utasema hivyo. Kisha ardhi itaambiwa: Mbane. Kisha itambana mpaka mbavu za kulia na kushoto zipishane. Hatapumzika na adhabu ya hapo mpaka Mwenyezi Mungu(s.w) atakapomuinua kwenye kitanda chake hicho" (Tirmidh).

(viii) Kupuliza Parapanda Siku ya Kiyama.

Katika Qur'an na Hadith tunafahamishwa kuwa patakuwa na mipulizo miwili ya parapanda. Mpulizo wa kwanza utakuwa wa kufisha kila kitu katika mbingu na ardhi. Baada ya muda mrefu kupita litapulizwa parapanda la pili la kufufua viumbe vyote alivyovipanga Mwenyezi Mungu kufufuka na kuendelea na maisha ya Akhera. Malaika atakayefanya kazi hii ni Israfil.

وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا
مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾

"Na litapigwa baragumu watoke roho watu waliomo mbinguni na waliomo ardhini ila yule amtakaye Mwenyezi Mungu. Tena litapigwa mara nyingine, hapo watafufuka (wote); wawe wanatazama (lipi litatokea)" (39:68).

(ix) Kuwaliwaza na kuwakaribisha watu wema katika neema za Mwenyezi Mungu(s.w) za peponi.

Tunafahamishwa katika Qur'an:

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ
ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ
تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحۡنُ أَوۡلِيَآؤُكُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي
ٱلۡأٓخِرَةِۖ وَلَكُمۡ فِيهَا مَا تَشۡتَهِيٓ أَنفُسُكُمۡ وَلَكُمۡ فِيهَا مَا
تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلٗا مِّنۡ غَفُورٖ رَّحِيمٖ ﴿٣٢﴾

"Wale waliosema: "Mola wetu ni Mwenyezi Mungu". Kisha wakawa na msimamo, hao huwateremkia malaika (wakati wa kutoka roho wakaambiwa): "Msiogope wala msihuzunike, na furahini kwa pepo mliyokuwa mmeahidiwa". "Sisi ni vipenzi vyenu katika maisha ya dunia na (huku) katika Akhera, na humo mtapata vitu vinavyopendwa na nafsi zenu, na humo, mtapata mtakavyovitaka". Ni Karamu itokayo kwa (Mwenyezi Mungu) Mwingi wa kusamehe (na) Mwingi wa Kurehemu" (41:30-32).

وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ رَبَّهُمۡ إِلَى ٱلۡجَنَّةِ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا
جَآءُوهَا وَفُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ
عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾

"Na waliomcha Mola wao watapelekwa peponi makundi makundi; mpaka watakapofikia (wataingia tu na wataikuta) milango yake imekwishafunguliwa; na walinzi wake watawaambia: "Amani juu yenu, furahini, ingieni humu mkae milele" (39:73).

(x) Kuwasimanga na kuwaadhibu watu waovu motoni.

Tunajifunza katika Qur'an:

يَوْمَ يَرَوْنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾

"Siku watakayowaona Malaika haitakuwa furaha siku hiyo kwa wenye makosa, (inakuwa ndio siku ya kutolewa roho zao): Na watasema (siku hiyo); "Mungu atuepushie mbali adhabu hii iliyotukabili". (Lakini haitafaa kitu dua hiyo)". (25:22).

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

"Karibuni hivi nitamtia katika Moto (unaowaka kweli kweli). Na ni nini kitakachokujulisha Moto huo? Haubakishi wala hausazi, unababua ngozi mara moja. Juu yake wako (walinzi) kumi na tisa" (74:26-30).

Tunavyofahamishwa katika Qur'an na Hadith kuwa mlinzi Mkuu wa Moto wa Jahannam ni Malaika Malik.

وَنَادَوْا۟ يَٰمَٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُم مَّٰكِثُونَ ﴿٧٧﴾

"Nao watapiga kelele (kumwambia yule Malaika na anayewaadhibu) waseme: "Ee Malik! Na atufishe Mola wako!" (Malik) aseme: "Bila shaka mtakaa humu humu" (43:77).

(xi) Kumtukuza na kumsifu Mwenyezi Mungu(s.w).

Kwa ujumla kila Malaika amepangiwa kazi au shughuli maalum ikiwa ndio namna yake ya kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w). Pamoja na Malaika tuliowataja, idadi kubwa ya Malaika hubakia katika kufanya ibada mahsusi za kumtukuza na kumsifu Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila pumzi

ya maisha yao yote bila ya kuchoka au kutakakabari hata chembe. Qur'an inatufahamisha:

ٱلَّذِينَ يَحۡمِلُونَ ٱلۡعَرۡشَ وَمَنۡ حَوۡلَهُۥ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيُؤۡمِنُونَ بِهِۦ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَا وَسِعۡتَ كُلَّ شَيۡءٖ رَّحۡمَةٗ وَعِلۡمٗا فَٱغۡفِرۡ لِلَّذِينَ تَابُواْ وَٱتَّبَعُواْ سَبِيلَكَ وَقِهِمۡ عَذَابَ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٧﴾

"Wale wanaokichukua Kiti cha Enzi (cha Mwenyezi Mungu) na wale wanaokizunguka, wanamtukuza Mola wao na kumsifu na wanamuamini na wanawaombea samahani walioamini, (wanasema): "Mola wetu! Umekienea kila kitu kwa rehema na ilimu. Basi wasamehe waliotubu na wakaifuata njia yako na waepushe na adhabu ya Jahannamu" (40:7).

Hizi tulizozitaja ni baadhi tu ya kazi za Malaika kama tulivyofahamishwa katika Qur'an na Hadith ili ziweze kututanabahisha na kuyakinisha imani zetu juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Siku ya Mwisho.

Maana ya kuamini Malaika katika maisha ya kila siku

Kuamini Malaika ni Imani ambayo pindi ikithibiti vema moyoni huleta taathira kubwa sana katika maisha ya kila siku na hivyo hubadili kabisa tabia na mwenendo wa Muumini.

Kwanza: Imani ya kweli juu ya Malaika humuepusha Muumini na kumshirikisha Mwenyezi Mungu na viumbe vyake, hasa vile visivyoonekana. Watu wengi wamemshirikisha Mwenyezi Mungu(s.w) na Malaika na Majini ambao ni miongoni mwa viumbe visivyoonekana kwa sababu ya kutokuwa na yakini juu ya viumbe hawa. Makuraysh walikuwa wakiamini kuwa Malaika ni watoto wa kike wa Mwenyezi Mungu(s.w) na ili-hali wao walikuwa wakichukia kuzaa watoto wa kike na kwa chuki yao walikuwa wakiwazika wangali hai:

فَٱسۡتَفۡتِهِمۡ أَلِرَبِّكَ ٱلۡبَنَاتُ وَلَهُمُ ٱلۡبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمۡ خَلَقۡنَا
ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ إِنَٰثٗا وَهُمۡ شَٰهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَآ إِنَّهُم مِّنۡ إِفۡكِهِمۡ
لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ ٱللَّهُ وَإِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصۡطَفَى
ٱلۡبَنَاتِ عَلَى ٱلۡبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمۡ كَيۡفَ تَحۡكُمُونَ ﴿١٥٤﴾

"Waulize (Makuraysh): Oh! Mola wako ndio ana watoto wa kike na wao wawe wenye watoto wa kiume? Je! Tumewaumba Malaika kuwa wanawake, nao wakashuhudia? Tahadharini! Kwa uzushi wao wanasema: Mwenyezi Mungu amezaa na hakika wao bila shaka ni waongo. Oh! Amechagua watoto wa kike kuliko wa kiume? Mmekuaje, mnahukumu namna gani" (37:149-154).

أَمِ ٱتَّخَذَ مِمَّا يَخۡلُقُ بَنَاتٖ وَأَصۡفَىٰكُم بِٱلۡبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ
أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحۡمَٰنِ مَثَلٗا ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ
كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَن يُنَشَّؤُاْ فِي ٱلۡحِلۡيَةِ وَهُوَ فِي ٱلۡخِصَامِ غَيۡرُ
مُبِينٖ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُواْ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ ٱلَّذِينَ هُمۡ عِبَٰدُ ٱلرَّحۡمَٰنِ إِنَٰثًاۚ
أَشَهِدُواْ خَلۡقَهُمۡۚ سَتُكۡتَبُ شَهَٰدَتُهُمۡ وَيُسۡـَٔلُونَ ﴿١٩﴾

Oh! Amejichagulia watoto wanawake katika vile alivyo viumba na kukuchagulieni nyinyi watoto wanaume? Na anapobashiriwa mmoja wao kwa yale aliyompigia mfano Mwingi wa Rehma, uso wake huwa mweusi na kuhuzunika sana. Oh! Aliyelelewa katika mapambo, naye katika mabishano hawezi kusema bayana (ndio mnampa Mwenyezi

Mungu)! Na wanawafanya malaika ambao ni waja wa Mwingi wa Rehma kuwa wanawake. Je! Wameshuhudia kuumbwa kwao? Ushahidi wao utaandikwa na wataulizwa?" (43:16-19).

Kutokana na mafundisho ya Qur'an Malaika si watoto wa Mwenyezi Mungu na wala hawana ushirika wowote naye bali ni viumbe watiifu kwa Mwenyezi Mungu(s.w):

وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحْمَـٰنُ وَلَدًا ۗ سُبْحَـٰنَهُۥ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُۥ بِٱلْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

"Na makafiri wanasema: Mwingi wa Rehma amejifanyia mtoto! Ametakasika (na Hayo) bali (hao Malaika) ni waja (wa Mwenyezi Mungu) waliotukuzwa. Hawamtangulii kwa neno (lake analosema): Hao wanafanya Amri zake (zote)" (21:26-27).

Mafundisho haya ya Qur'an juu ya Malaika yatosha kumuepusha Mumini na kumshirikisha Mwenyezi Mungu na Malaika wake. Malaika hawana uwezo wowote ila ule waliopewa na Mwenyezi Mungu na hawaendi na hawana uwezo wa kwenda kinyume na utaratibu aliouweka Mwenyezi Mungu(s.w).

Pili: Muislamu anaamini kuwa Malaika ni viumbe watukufu ambao wametakasika na dhambi na kila aina ya uchafu. Lakini binaadamu amepewa daraja ya juu zaidi pindi atakapotimiza wajibu wake kama Khalifa wa Mwenyezi Mungu hapa ardhini. Imani hii humpelekea muumini kujitahidi upeo wa uwezo wake kusimamisha Ukhalifa (Uislamu) katika jamii.

Tatu: Muislamu anaamini kuwa kila wakati na kila alipo yu pamoja na Malaika watukufu. Imani hii peke yake inatosha kumfanya mtu abadili tabia yake. Hii ni kwa sababu binaadamu ameumbwa na haya, kwa hiyo huhuzunika kufanya mambo maovu mbele ya watu, na hasa mbele ya watu anaowaheshimu. Kwa mfano iwapo mtu ameongozana na mkwewe ndani ya basi halafu watu wengine wakaanza kutukanana matusi machafu, mtu na mkwewe watahuzunika japo sio wao wanaotoa hiyo lugha chafu.

Vipi itakuwa huzuni ya mtu huyo akiyakinisha kuwa neno baya alilosema limeshuhudiwa na kuandikwa na Malaika watakatifu walio pamoja naye? Hivyo mtu mwenye imani hii kila akikumbuka kuwa yupo na hao malaika wema atajiepusha na vitendo viovu na daima atazingatia maagizo ya Mtume(s.a.w) aliposema: "Mnao Malaika ambao huwa nanyi wakati wote isipokuwa faraghani (msalani). Hivyo muwe wakarimu kwa malaika hao". Ukarimu kwa Malaika ni kufanya amali njema kwani Malaika hufurahi mwanaadamu anapofanya mema.

Nne: Muislamu anaamini kuwa malaika hao sio tu kuwa wapo naye daima bali wanahudhirisha mbele ya Mwenyezi Mungu kila anachokite nda, Imani hii ikithibiti moyoni humfanya Muislamu ajitahidi kufanya mambo mema na ajitahidi kuepuka maovu. Kwa mfano anajua kuwa akiiba japo senti moja ya mtu au ya umma Malaika humuona na kuia ndika hiyo amali mbovukatika kitabu chake ambayo itahifadhiwa humo mpaka siku ya Hukumu akisome yeye mwenyewe jambo ambalo litamhuzunisha sana kama tunavyofahamishwa katika Qur'an:

وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلْزَمْنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِى عُنُقِهِۦ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ كِتَٰبًا يَلْقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقْرَأْ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ
بِنَفْسِكَ ٱلْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

"Na kila mwanaadamu tunamfugia (jaza ya) vitendo vyake shingoni mwake; na tutamtolea Siku ya Kiyama daftari atakayoikuta imekunjuliwa (aambiwe); "Soma daftari yako. Nafsi yako yatosha leo kukuhisabu" (17:13-14).

وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ
وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا
كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُوا۟ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ
رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

"Na madaftari yatawekwa (mbele yao). Utaona wabaya wanavyoogopa kwa sababu ya yale yaliyomo (madaftarini) na watasema: Ole wetu, (Ee kuangamia kwetu leo). Namna gani madaftari haya! Hayaachi dogo wala kubwa ila yamelidhibiti!" watakuta yote yale waliyoyafanya yamehudhuria hapo; na Mola wako hamdhulumu yeyote" (18:49).

Haya ni baadhi tu ya matokeo ya kuamini malaika wa Mwenyezi Mungu. Hivyo, maisha ya kila siku ya mtu mwenye imani hii lazima yatakuwa tofauti na ya mtu ambaye haamini kuwa Malaika wapo. Kwa hiyo, ni muhimu sana kwa Muislamu kujipeleleza imani yake juu ya Malaika. Atilie shaka ukweli wa imani yake iwapo ataona kuwa tabia yake katika maisha ya kila siku haina tofauti yoyote na mtu asiyeamini Malaika. Iwapo mimi ninayeamini na mwenzangu asiyeamini sote hatuswali, hatutoi Zaka, hatufungi, sote tuwezi, waongo, watesi, wazinifu, sote tu wenye lugha chafu, tuwalaghai, sote si waaminifu, nakadhalika; nini sasa maana ya kuamini kwangu? Je, imani yangu ni ya kweli? Inakuwaje nasita kwenda haja ndogo kando ya bara bara hadi niangalie huku na huko ili kuhakikisha kuwa hakuna mtu anyeniona lakini nisiwe na khofu yoyote kufanya zinaa ikiwa kweli naamini kuwa Malaika wananiona na wanalidhibiti ovu hilo katika daftari langu?

Kwa hiyo imani ya kweli juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Malaika wake ni lazima taathira yake ionekane katika utendaji wa Muumini katika maisha yake ya kila siku. Muumini wa kweli daima atakuwa katika jitihada za kushikamana na uadilifu katika kuendesha kila kipengele cha maisha yake ya kila siku.

Zoezi 1.2

1. Malaika ni ____
2. Nilipi lengo la kuumbwa malaika______________________________
3. Mwanadamu atakuwa bora zaidi kuliko malaika endapo__________
4. Orodhesha kazi 10 za Malaika wa Allah(s.w).
5. Eleza hoja nne juu ya athari ya kuamini Malaika wa Allah(s.w) katika maisha ya kila siku.

6. Toa tofauti nne(4) zilizopo kati ya Malaika na binaadamu.
7. Orodhesha sifa sita(6) za Malaika wa Allah(s.w).
8. Eeleza kwa ufupi kwanini mwanadamu hawaoni malaika.
9. Kwa kurejea Qur'an taja siku ambazo mwanadamu atawaona malaika.
10. Ni ipi athari ya kuamini malaika katika maisha ya kila siku ?

Kuamini Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w).

Kuamini vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) ni nguzo ya tatu ya imani ya Kiislamu kama ilivyobainika kaitka Hadith na katika aya ifuatayo:

ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ
بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن
رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ
ٱلۡمَصِيرُ ٢٨٥

"Mtume ameamini yaliyoteremshwa kwake kutoka kwa Mola wake, na Waislamu pia wameamini hayo. Wote wamemuamini Mwenyezi Mungu(s.w) na Malaika wake, na Vitabu vyake na Mitume yake, Hatutofautishi baina ya yeyote katika Mitume yake. Na husema: "Tumesikia na tumetii. Tunakuomba msamaha Mola wetu! Na marejeo ni Kwako" (2:285).

Pia katika aya ifuatayo msisitizo wa kuamini Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) kama msingi mmojawapo wa Imani ya Kiislamu unaonekana:

قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ١٣٦

Semeni (ninyi Waislamu): "Tumemwamini Mwenyezi Mungu na yale tuliyoteremshiwa na yale yaliyoteremshwa kwa Ibrahim na Ismail na Is'haq na Yakub na kizazi (chake Yakub) na waliyopewa Musa na Isa na pia waliyopewa Manabii (wengine) kutoka kwa Mola wao; hatutofautishi baina ya yoyote katika hao, nasi ni Waislamu (wanyenyekevu kwa Mwenyezi Mungu)" (2:136).

Aya hii inasisitiza kuwa Imani yetu juu ya Mwenyezi Mungu haitakamilika mpaka tuwaamini Mitume wote wa Mwenyezi Mungu(s.w) na yale waliyotuletea kutoka kwake. Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) ni miongoni mwa yale yaliyoshushiwa Mitume kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa njia ya Wahyi.

Tofauti ya Qur'an na Vitabu vingine vya Mwenyezi Mungu

Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) ni vingi sana lakini tunavyovifahamu ni vile tu vilivyotajwa katika Qur'an, yaani Suhfi mbili zilizo shushwa kwa Nabii Ibrahim na Musa (a.s); Taurat iliyshushwa kwa Nabii Musa (a.s); Zaburi iliyoshushwa kwa Nabii Daud (a.s); Injili iliyoshushwa kwa Nabii Isa (a.s) na Qur'an iliyoshushwa kwa Nabii Muhammad (s.a.w). Qur'an ni kitabu cha mwisho cha Mwenyezi Mungu(s.w) na imetofautiana na vitabu vingine vya Mwenyezi Mungu kama ifuatavyo:

(i) Neno la Asili

Pamoja na Qur'an kufasiriwa kwenye lugha mbali mbali, bado imebakia katika lugha yake ya asili, Kiarabu fasaha, bila ya kufanyiwa mabadiliko

yoyote. Hata wapinzani wa Qur'an wanakiri ukweli huu mmoja wao akiwa ni Sir William Muir aliyesema:

> *There is probably in the world no other Book which has remained twelve centuries (now fifteen) with so pure a text"*

Tafsiri:

> *Si dhani kuwa katika ulinwengu kuna kitabu kingine kilichobakia katika asili yake karne kumi na mbili (hivi sasa karne 15) kama kilivyo kitabu hiki (Qur'an).*

Kinyume chake, vitabu vingine vyote vya Mwenyezi Mungu, hata vile vilivyotajwa ndani ya Qur'an havipatikani kabisa katika lugha za Mitume walioshushiwa vitabu hivyo. Vitabu vyote vinavyodaiwa hivi sasa kuwa ni vitabu vya Mwenyezi Mungu kama vile Injili, Zaburi na Taurati (Torah) viko katika tafsiri tu za lugha mbali mbali

.

(ii) Lugha za Vitabu vya Mwenyezi Mungu

Tunafahamu kuwa kila Mtume aliletewa ujumbe kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) katika lugha yake.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِۦ لِيُبَيِّنَ ...... ﴿٤﴾

> *"Na hatukumpeleka Mtume yoyote isipokuwa kwa lugha ya watu wake ili apate kuwabainishia…" (14:4).*

Ni dhaihiri kuwa vitabu walivyoshushiwa Mitume vilikuwa katika lugha zao za asili ili katika kuufikisha ujumbe huo kwa watu pasiwe na matatizo ya mawasiliano. Sasa utakuta lugha zilizotumika katika vitabu vilivyotangulia zimeshatoweka zamani za kale kwa kiasi ambacho hata kama vitabu hivyo vingalikuwepo leo hapana hata mmoja kati ya walimwengu angaliweza kujua ni ujumbe gani uliomo ndani yake. Hivyo kutojulikana kwa ujumbe wa vitabu hivyo pamoja na kuwepo kwake visingeliweza kuwa mwongozo kwa mwanaadamu.

Lugha ya Qur'an,kiarabu fasaha ni lugha inayokuwa kila uchao. Si lugha ya waarabu tu bali ni lugha inayomlazimu kila muumni wa Qur'an. Lugha ya kiarabu inapaswa kuwa lugha ya kwanza ulimwenguni

(iii) Hifadhi ya Vitabu vya Mwenyezi Mungu

Si tu kuwa Qur'an imebakia katika lugha yake ya asili (Kiarabu fasaha), bali pia imebakia vile vile kama ilivyoshushwa kwa Mtume(s.a.w) bila ya kubadilishwa hata herufi moja. Qur'an haijaingizwa na haitaingizwa mkono wa mtu kutokana na ahadi ya ulinzi aliyoitoa Mwenyezi Mungu(s.w) ndani ya Qur'an yenyewe.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَـٰفِظُونَ ﴿٩﴾

"Hakika sisi ndio tulioteremsha mawaidha haya (hii Qur'an) na hakika sisi ndio tutakao yalinda" (15:9).

لَّا يَأْتِيهِ ٱلْبَـٰطِلُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِۦ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾

"Haitakifikia batili mbele yake wala nyuma yake; kimeteremshwa na Mwenye Hekima ahimidiwaye" (41:42).

Kutokana na ahadi hii historia inatuthibitishia kuwa, si tu kwamba hatuvipati katika lugha za asili, bali hata hizo tafsiri za vitabu hivyo hazitoi ujumbe wa asili. Bali utakuta tafsiri ya awali imebadilishwa kwa kuongezwa, kupunguza, kufichwa au kuondolewa kabisa. Matokeo yake tunakuta kuna tofauti kubwa sana kati ya Waumini wanaodai kufuata kitabu kimoja.

Marekebisho ya Biblia ya mara kwa mara yamethibitisha wazi kuwa mengi ya maandiko ya Biblia ni ya uzushi. Ndio maana kila wakati Biblia inaonekana ina makosa na kurekebishwa mara kwa mara.

(iv) Historia ya kushushwa Vitabu vya Mwenyezi Mungu.

Pamoja na Taurat, Zabur na Injili kutajwa ndani ya Qur'an kuwa vilishushwa kwa Musa(a.s), Daud(a.s) na Isa(a.s), hapana ushahidi wowote wa historia unaothibitisha ni namna gani na wakati gani wahyi wa vitabu hivyo ulipokelewa na kuhifadhiwa katika maandishi na kuweka katika mfumo wa vitabu. Tarekh ya kushuka Qur'an inajulikana na inaenda

sanjari na tarekh ya maisha ya Mtume(s.a.w), pale alipoanza kushushiwa wahay wa kwanza wa Qur'an (96:1-5) katika mwaka 610 A.D mpaka pale aliposhushiwa wahay wa mwisho wa Qur'an (5:3), 9 Dhul-Hijja, 10 A.H, sawa na mwaka wa 632 A.D katika uwanja wa Arafa.

(v) Utimilifu wa vitabu vya Mwenyezi Mungu

Kabla ya Qur'an vitabu vya Allah(s.w) vilishushwa kwa mataifa mbalimbali. Kwa mfano ***Taurati***, ***zabur*** na ***Injili*** vilishushwa kwa mitume wa Bani Israil kuwaongoza katika njia iliyonyooka. Qur'an imeshushwa kwa Mtume Muhammad(s.a.w) aliye Mtume wa mataifa yote ulimwenguni ili iwaongoze walimwengu wote katika njia iliyonyooka.

Pia kwa kuwa hatakuja mtume mwingine baaday Mtume Muhammad(s.a.w), Qur'an inatimiliza ujumbe wa Allah(s.a.w) kwa walimwengu kama tunavyo jifunza katika aya ya mwisho kumshukia Mtume(s.a.w)alipokuwa katika Hija ya kuaga katika uwanja wa Arafa, 9Dhulhijjah,10 A.H:

"..............leo waliokufuru wamekata tamaa katika Dini yenu basi msiwaogope,bali niogopeni mimi. Leo nimekukamilishieni Dini yenu, na kukutimizieni neema yangu, na Nimekupendeleeni Uislamu kuwa Dini yenu..........(5:3).

Lengo la kushushwa Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w).

Imebainishwa wazi wazi katika Qur'an kuwa vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) vimeshushwa kupitia kwa Mitume wake ili viwaongoze wanaadamu katika njia iliyonyooka. Njia iliyonyooka ni ile inayomuwezesha mwanaadamu kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na kijamii kwa kipindi chote cha uhai wake hapa ulimwenguni. Ahadi ya Mwenyezi Mungu(s.w) ya kumletea mwanaadamu mwongozo wa maisha utakaomuwezesha kufuata njia iliyonyooka ilitolewa mara tu Baba yetu Adam(a.s) ambaye pia ni Mtume wakwanza,

kushushwa hapa ardhini akiwa na Mama yetu Hawwa. Ahadi hii inabainika kaitka aya zifuatazo:

قُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَاىَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟
بِـَٔايَٰتِنَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٣٩﴾

Tukasema: "Shukeni humo nyote; na kama ukikufikieni uwongozi utokao kwangu, basi watakaofuata uwongozi wangu huo haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika". "Lakini wenye kukufuru na kuyakadhibisha maneno yetu, hao ndio watakaokuwa watu wa Motoni, humo watakaa milele" (2:38-39).

Ahadi hii ameitekeleza Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kuwaleta Mitume na kuwashushia vitabu vyenye ***uongozi*** na ***nuru***. Kwa mfano lengo la kushushwa Taurat, Injili na Qur'an limebainishwa katika aya zifuatazo:

إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ......... ﴿٤٤﴾

"Hakika tuliteremsha Taurat yenye uongozi na nuru…" (5:44).

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ....... ﴿٤٦﴾

"Na tukawafuatishia (Mitume hao) Isa bin Maryam kuyahakikisha yaliyokuwa kabla yake katika Taurat, na tukampa Injili iliyomo ndani yake Uwongozi na nuru…" (5:46).

شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ
وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ ۚ........ ﴿١٨٥﴾

"Ni mwezi wa Ramadhani amabo imeteremshwa katika (mwezi) huo

hii Qur'an ili iwe uongozi kwa watu na hoja zilizo wazi wazi za uongozi na upambanuzi..." (2:285).

Haja ya mwongozo kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w)

Mwanaadamu pamoja na ujuzi na utundu alionao hana uwezo pasina msaada wa Muumba wake kupata majibu sahihi ya maswali ya msingi ya maisha yake ya hapa duniani na huko akhera. Pasina na msaada wa Mwenyezi Mungu(s.w) mwanaadamu hana uwezo wa kujua kwa uhakika ni lipi lengo halisi la maisha yake hapa ulimwenguni na ni vipi atalifikia. Pia hana uwezo wa kujua kwa uhakika ni vipi yatakuwa maisha yake baada ya kufa. Mwanaadamu hana uwezo wa kujiongoza mwenyewe kwenye njia sahihi ya maisha itakayomuwezesha kuishi kwa salama na amani hapa ulimwenguni na kupata makazi ya salama huko akhera kwa sababu nyenzo za msingi anazotumia kujipatia elimu zina udhaifu mkubwa kwa kawaida mwanaadamu huelimika kwa kutumia:

(a) Milango ya fahamu
(b) Akili na fikra
(c) Uchunguzi na majaribio (sayansi) na Historia

Nyenzo zote hizi zina udhaifu kama ifuatavyo:

(a) Milango ya fahamu

Kuhusu milango ya fahamu tumeshaona udhaifu wake kuwa ina mipaka finyu na wakati mwingine hutoa taarifa zisizo za kweli. Rejea udhaifu wa Hoja za makafiri katika kumkana Mwenyezi Mungu(s.w) kwa sababu haonekani.

(b) Akili na fikra

Kutumia akili na kufikiri (reasoning) ni jambo muhimu sana kwa mwanaadamu. Lakini je, akili ya mwanaadamu au fikra zake zinaweza kutegemewa katika kutoa mwongozo wa maisha? Wanaadamu hutofautiana sana katika kufikiri na huathiriwa sana na mazingira, wakati na matashi. Bila ya kusahau ukomo wa uelewa au uoni wa mambo alio nao mwanaadamu. Ni nani mwenye fikra sahihi za kutoa mwongozo sahihi

wa maisha ya mwanaadamu hapa ulimwenguni zisizo athiriwa na mazingira yake, wakati, matashi yake au ukomo huo?

Ukweli ni kwamba, uamuzi unaotokana na fikra ya mwanaadamu hutegemea mazingira yake ambayo yako katika upeo wa milango ya fahamu ambayo tayari ina udhaifu mkubwa. Kama taarifa iliyopatikana kutokana na milango ya fahamu itakuwa na kasoro, pia uamuzi utakaotegemea taarifa hiyo nao utakuwa na kasoro. Halikadhlaika, pale ambapo milango ya fahamu haina uwezo wa kupata taarifa yoyote, pia uamuzi utokanao na akili ya mwanaadamu hautakuwa ni wa uhakika bali utakuwa ni wa kubuni tu. Ni katika msingi huu Mwenyezi Mungu(s.w) hututanabahisha katika Qur'an:

وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِن
يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾

"Na kama ukiwatii wengi katika (hawa) waliomo ulimwenguni watakupoteza na njia ya Mwenyezi Mungu. Hawafuati ila dhana tu na hawakuwa ila ni wenye kuzua (tu basi)" (6:116).

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ
ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

"Na wengi wao hawafuati ila dhana tu (sio ujuzi na maarifa). Na dhana haifai mbele ya haki hata kidogo. Hakika Mwenyezi Mungu anajua yote wanayoyatenda" (10:36).

Pia rejea Qur'an (10:66).

Pia akili na fikra za mwanaadamu huathiriwa sana na matashi ya nafsi yake. Juu ya udhaifu huu Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha katika aya zifuatazo:

أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

"Je, umemuona yule aliyefanya matamanio, (kila anachokipenda), kuwa Mungu wake? Basi je, utaweza kuwa mlinzi wake (ukamhifadhi na hayo, na hali ya kuwa hataki?)" (25:43).

.... وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ .... ﴿٥٠﴾

"....Na nani aliyepotea zaidi kuliko yule anayefuata matamanio yake pasi na uongofu kutoka kwa Mwenyezi Mungu....." (28:50).

Hivyo kutokana na udhaifu wote huu, ni dhahiri kuwa akili na fikra ya mwanaadamu pasina kupata mwongozo kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w). hana uwezo wa kutoa mwongozo sahihi wa maisha utakaomuwezesha kufikia lengo la maisha yake hapa duniani na huko akhera.

(c) Sayansi

Sayansi ni ujuzi unaotokana na uchunguzi (observations) na majaribio (experiments). Umuhimu wa sayansi, thamani yake na matumizi yake katika maisha ya kila siku ya mwanaadamu unafahamika na uko wazi. Lakini je, sayansi inaweza kutumika kama zana ya kutolea mwongozo sahihi wa maisha ya mwanaadamu utakaomuwezesha kufuata njia iliyonyooka? Sayansi haiwezi kuwa nyenzo ya kutegemea kuundia mwongozo sahihi wa maisha kwa sababu kubwa nne zifuatazo:

Kwanza, tumeshaona kuwa sayansi hutegemea uchunguzi na majaribio. Majaribio yote ya kisayansi huanzia kwenye kitu ama chenye kuonekana, kusikika, kuhisika, au kuonjeka kwa namna yoyote ile. Kwa maana nyingine sayansi hutegemea milango mitano ya fahamu ya mwanaadamu ambayo tumeshaiona kuwa ina udhaifu mkubwa.

Pili, sayansi huyafasiri mambo kwa kutumia kanuni za kisayansi (Scientific laws) ambapo kanuni hizo kwanza huanza kama dhana (hypothesis) halafu dhana hizo zikaongezeka daraja zikawa Nadharia (theory) na baadae ndio hufikia daraja ya kuwa ni kanuni za kisayansi (law). Hata baada ya kufikia hiyo daraja ya kuwa ni kauni (laws) bado kuna uwezekano wa mabadiliko kama inavyodhihirika katika mifano miwili ifuatayo:

(1) Wanasayansi wa miaka ya nyuma walitoa fikra juu ya mkondo wa umeme (current) kuwa ni mwendo wa chembe chembe chanya (positive particles) kutoka kwenye nguvu hasi (negative potential) kuendea nguvu chanya (positive potential). Lakini ikajagundulika baadaye kuwa '**current**' ni mwendo wa '**electrons**' kutoka 'negative potential' kuendea 'positive potential'.

(2) Wanyama wote wanaonyonyesha watoto wao wanawekwa katika kundi moja la wanyama liitwalo 'Mammalia' ('**mammalia**' maana yake ni mnyama anyonyeshaye). Katika utafiti wao wanasayansi wa miaka ya nyuma waliona kuwa pamoja na sifa nyingine hawa mamalia hawatagi mayai. Hivyo ikafahamika kuwa wanyama watagao mayai hawanyonyeshi na wasiotaga hunyonyesha watoto wao. Lakini baada ya uchunguzi wa muda mrefu ikajagundulika kuwa yupo mnyama aitwaye 'monotreme'ambaye hupatikana huko Australia, yeye hutaga mayai na pia hunyonyesha.

Ni kutokana na ukweli huu kwamba hakuna kanuni yoyote ya kisayansi iliyokamilika ndiyo maana mwanasayansi mashuhuri Peter Ritchie Calder katika makala yake 'Man and the cosmos' amesema:

> *Lakini hakuna "Kanuni" yoyote ya kisayansi inayoweza kuthibitishwa kwa ukamilifu, moja ya sababu ni kwamba haiwezekani kuchunguza mambo yote yanayohusiana na jambo fulani. "Kanuni" yoyote katika Sayansi ni ya muda, ni dhana na haina hakika; daima yaweza kurekebishwa kulingana na ushahidi mpya. Hivyo hakuna utafiti wa kisayansi uliokamilika.*

Itadhihirika hapa kuwa sayansi japo ina manufaa yake katika maisha ya binaadamu, haiwezi kutoa mwongozo wa maisha usiohitajia marekebisho tena.

Nne, hata kama sayansi ingeliweza kutupatia maelezo sahihi na ya kudumu, bado isingelifaa kuwa nyenzo ya kuweka mwongozo sahihi wa maisha kwa sababu sayansi kwa asili yake inashughulikia vipengele fulani

fulani tu vinavyoweza kufanyiwa utafiti (physical phenomena). Kwa mfano sayansi haiwezi kuyafanyia utafiti masuala ya kiroho. Sayansi haiwezi kutoa majibu sahihi ya maswali ya msingi kama; "Ni lipi lengo la maisha ya mwanaadamu hapa ulimwenguni? Ni ipi hatima ya maisha yake? Ni lipi lengo la maumbile yaliyomzunguka mwanaadamu? Je, kuna maisha mengine baada ya kufa?" Je, kuna Pepo na Moto katika maisha yajayo?

Hivyo, sayansi inaweza kutusaidia katika kutanzua baadhi tu ya matatizo yetu ya kimaada (material) kama vile uvumbuzi wa usafiri wa ndege, meli, magari; mawasiliano ya simu, internet, radio na television; ujenzi wa majumba, madaraja na kadhalika. Lakini sayansi haina uwezo kabisa wa kukidhi mahitajio ya kiroho kama vile hisia, dhamira na maadili. Binaadamu kwa kuwa ameumbwa kwa mchanganyiko wa mwili na roho, hana budi kupata mahitajio yote muhimu ya kimwili na kiroho. Hivyo pamoja na sayansi ni lazima pawe na mwongozo wa maisha kutoka kwa Muumba utakaomuwezesha mwanaadamu kukidhi mahitajio muhimu ya kiroho.

(d) Historia

Uzoefu unaopatikana kutokana na historia, pamoja na manufaa yake mengi, hauwezi kuwa nyenzo ya kutuwekea mwongozo sahihi wa maisha bila ya msaada kutoka kwa Muumba aliye mjuzi wa habari za nyakati zote za historia ya mwanaadamu.

Pia imedhihirika kuwa mwanaadamu anaathiriwa sana na ujuzi na uzoefu wa awali kiasi cha kumfanya ashindwe kuamini na kufuata ukweli ulio wazi uliomjia baadaye, kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ
ءَابَآءَنَآ ۗ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾

"Na wanapoambiwa, "fuateni aliyoteremsha Mwenyezi Mungu" husema: "Bali tutafuata yale yale tuliyowakuta nayo baba zetu". Je, hata kama baba zao walikuwa hawafahamu chochote wala hawakuongoka (watafuata tu)? (2:170).

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ قَالُواْ

حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا

يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

Na wanapoambiwa, "Njooeni katika hukumu alizoziteremsha Mwenyezi Mungu na (anazozisema) Mtume", husema: "Yanatutosha yale tuliyowakuta nayo baba zetu" Je, hata kama baba zao walikuwa hawajui kitu wala hawakuongoka (watawafuata tu)? (5:104).

Kutokana na udhaifu huu wanaadamu hata wakishirikiana vipi, hawana uwezo wa kutunga mwongozo sahihi wa maisha utakaowawezesha kufikia lengo la maisha yao, pasina kupata msaada wa Mwenyezi Mungu(s.w). Kila wanaadamu walipojipachika uwezo wa kutoa mwongozo wa maisha, hawakuweza, waliishia kwenye kubuni na kuzua tu kiasi kwamba waliwapotosha watu badala ya kuwaongoza. Ndipo Mwenyezi Mungu(s.w) akatutahadharisha:

وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِن

يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾

"Na kama ukiwatii wengi katika (hawa) waliomo ulimwenguni watakupoteza na njia ya Mwenyezi Mungu. Hawafuati ila dhana tu, na hawakuwa ila ni wenye kuzua (tu basi)" (6:116).

Hivyo ili wanaadamu waweze kuishi kwa furaha na amani hapa ulimwenguni na kupata mashukio mema katika makazi ya milele ya akhera, hawana budi kufuata kwa makini mwongozo wa maisha uliofunuliwa kwao kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kupitia kwa Mitume wake na vitabu vyake. Kwani Mwenyezi Mungu huwaongoza waja wake kwenye njia iliyonyooka, njia ya uadilifu, yenye kuleta furaha na amani kwa kila mtu binafsi na kwa jamii nzima kwa ujumla. Anatuthibitishia hili katika Qur'an:

ٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَـٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۖ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُوٓا۟ أَوْلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّـٰغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَـٰتِ ۗ
أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

"Mwenyezi Mungu ni Walii (Msimamizi) wa wale walioamini. Huwatoa katika giza na kuwaingiza katika nuru. Lakini wale waliokufuru walinzi wao ni matwaaghuti. Huwatoa katika nuru na kuwaingiza katika giza. Hao ndio watu wa motoni na humo watakaa milele" (2:257).

Kama inavyodhihirika katika aya hii, wale watakaowafanya matwaaghuti kuwa viongozi wao, wakafuata sera zao wataishi maisha ya vurugu na hofu hapa ulimwenguni na huko akhera makazi yao yatakuwa motoni.

Maana ya kuamini Vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) katika maisha ya kila siku.

Imani ya kweli katika Uislamu haiishi moyoni tu bali ni lazima idhihirishwe katika matendo ya kila siku. Hali kadhalika Waumini wa kweli wa vitabu vya Mwenyezi Mungu ni wale wanaoendesha kila kipengele cha maisha yao ya kibinafsi na kijamii kwa kufuata barabara mwongozo wa Mwenyezi Mungu(s.w) uliopo katika vitabu vyake. Kwa mfano maana halisi ya kuiamini Taurati, Zaburi, Injili na Qur'an ni kuishi kwa mujibu wa maelekezo ya vitabu hivyo. Lakini hivi leo, hakuna Muumini yoyote wa vitabu vya Mwenyezi Mungu(s.w) awezaye kuendesha maisha yake yote katika misingi anayoiridhia Mwenyezi Mungu(s.w) ila Qur'an kwa sababu mbili za msingi zifuatazo:

Kwanza: Vitabu hivyo vimeingiliwa na matashi ya mwanaadamu kwa kiasi ambacho sehemu kubwa ya ujumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w) imepotea na sehemu kubwa imepotoshwa. Kwa hiyo vitabu hivyo vilivyopotoshwa badala ya kumwongoza muumini kwenye njia sahihi ya maisha, humpotosha.

Pili: Vitabu vilivyoitangulia Qur'an hata kama kila kimojawapo kingelihifadhiwa na kubakia katika neno lake la asili, bado visingeliweza kukidhi haja zote za maisha ya mwanaadamu katika wakati huu. Kwani, vitabu hivyo vilikusudiwa kuwaongoza watu maalum wa wakati maalum wa historia.

Ni Qur'an pekee inayoweza kumwongoza mwanaadamu kwa usahihi katika kuendea kila kipengele cha maisha yake ya kila siku kwa sababu mblii za msingi zifuatazo:

Kwanza: Qur'an yote ni maneno ya Mwenyezi Mungu(s.w). hivyo ukiifuata Qur'an unafuata kigezo au mwongozo wenye uhakika. Qur'an imeahidiwa kuhifadhiwa na Allah(s.w) – Qur'an (15:9), hivyo iko sahihi kama ilivyoshushwa.

Pili: Ujumbe wa Qur'an umeelekezwa kwa walimwengu wote wa nyakati zote za historia ya mwanaadamu iliyobakia. Qur'an imebainisha kila kitu kinachohitajiwa na mwanaadamu katika kuendea maisha yake ya kila siku ya kibinafsi na ya kijamii kwa ufanisi. Hivyo, ni vyema katika kipengele hiki tuangalie kwa undani zaidi "Maana ya kuamini Qur'an katika maisha yetu ya kila siku".

Jambo la **kwanza**, katika kuiamini Qur'an ni kuwa na yakini pasina tone la shaka kuwa Qur'an yote kama ilivyo ni maneno ya Mwenyezi Mungu(s.w) na ndivyo ilivyosisitizwa mwanzoni mwa Kitabu chenyewe:

ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

"Hiki ni Kitabu kisichokuwa na shaka ndani yake, ni uwongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu" (2:2).

Jambo la **pili** linalofuatia, katika kuiamini Qur'an ni kuitekeleza katika maisha ya kila siku. Kwa maana nyingine, muumini wa kweli wa Qur'an hana budi kuendesha maisha yake ya kila siku katika kila kipengele kama alivyoelekezwa na Qur'an. Tabia na mwenendo wa muumini wa kweli hauna budi kuwa ule ulioelekezwa katika Qur'an. Swahaba mmoja alipomuuliza Mama wa Waumini. Aysha (r.a) juu ya tabia ya Mtume Muhammad(s.a.w), alimjibu: "Tabia yake ni Qur'an". (An-Nasai). Kwa maana nyingine Mtume(s.a.w) alikuwa anaishi kama mja wa Mwenyezi

Mungu(s.w). Ili muumini aweze kujipamba na tabia ya Qur'an na kuacha makatazo yake yote hana budi kuifanya Qur'an kuwa ndio kigezo cha maisha yake yote. Mtu anayedai kuwa anaiamini Qur'an lakini hafuati maamrisho yake yote ila baadhi yake tu na haachi makatazo yake yote yaliyobainishwa katika Qur'an ila yale yasiyomuathiri kisiasa, kiuchumi, kiutamaduni nakadhalika, na hayuko tayari kuifanya Qur'an hakimu wa maisha yake, si muumini wa kweli kwa ushahidi wa Qur'an yenyewe:

.... وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾

"...Na wasio hukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu, basi hao ndio makafiri" (5:44).

.... وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾

"...Na wasio hukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu, basi hao ndio madhalimu" (5:46).

.... وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾

"...Na wasiohukumu kwa yale aliyoteremsha Mwenyezi Mungu, basi hao ndio Maasi (makafiri)" (5:47).

Aya hizi chache zatosha kutupa sura ya imani juu ya Qur'an isiyoambatanishwa na utii wa maelekezo yake yote.

Ili mja awe muumini wa kweli wa Qur'an hana budi kutekeleza haya yafuatavyo:

(i) Kuufahamu vyema Ujumbe wa Qur'an na kuiheshimu inavyostahiki.

Tunachosisitiza katika kipengele hiki ni kuwa kwa kuwa tumeamini kuwa Qur'an ni kitabu cha Mwenyezi Mungu kisicho shaka, ni lazima tujizatiti katika kujifunza Qur'an. Tujue kuisoma vizuri kiasi cha kutuwezesha kupata kwa ufasaha ujumbe uliomo ndani yake. Tutafanikiwa kuupata ujumbe fasaha kutoka katika Qur'an iwapo tutajitahidi kujifunza lugha ya Kiarabu. Hata hivyo kama muumini hakupata fursa ya kujua Kiarabu hana budi kujitahidi kujifunza kusoma Qur'an kama ilivyo na kujua

tafsiri yake katika lugha anayoielewa. Kwani japo tafsiri haiwezi kuwakilisha ujumbe wote kwa ukamilifu kama unavyowakilishwa na lugha ya asili, inasaidia sana kupata sehemu kubwa ya ujumbe. Mwenyezi Mungu anatuamrisha:

..........وَرَتِّلِ ٱلْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾

"....Na soma Qur'an vilivyo" (73:4).

Pia tunatakiwa tuiheshimu Qur'an ipasavyo kama inavyosisitizwa:

وَإِذَا قُرِئَ ٱلْقُرْءَانُ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥ وَأَنصِتُوا۟ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

"Na isomwapo Qur'an isikilizeni na nyamazeni ili mpate kurehemewa" (7:204).

(ii) Kulifahamu vyema lengo la Qur'an na kuiendea Qur'an kwa lengo lake tu.

Lengo la Qur'an liko bayana katika Qur'an yenyewe:

الٓر ۚ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ ٱلنَّاسَ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى

ٱلنُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿١﴾

"Alif Laam Raa: (Hiki ni) Kitabu Tulichokiteremsha kwako ili uwatoe watu katika giza uwapeleke katika nuru, kwa idhini ya Mola wao, kuwafikisha katika njia, ya yule mwenye kushinda mwenye kusifiwa na Mwenyezi Mungu(s.w)" (14:1).

Hapa tunafahamishwa kuwa lengo la Qur'an ni kuwaongoza watu katika njia ya Mwenyezi Mungu – njia sahihi ya maisha na njia iliyonyooka. Baada ya kulifahamu lengo la Qur'an kila muumini wa kweli wa Qur'an hana budi kuifanya Qur'an kuwa ndio mwongozo pekee wa kukiendea kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na kijamii.

Zoezi 1.3

1. Nukuu aya au tafsiri ya aya inayoeleza juu ya Mitume kuteremshiwa vitabu.
2. Orodhesha vitabu vya Allah(s.w) vilivyotajwa katika Qur'an.
3. Bainisha tofauti iliyopo katika Qur'an na vitabu vingine vya Allah(s.w).
4. Ni lipi lengo la kushushwa vitabu vya Allah(s.w).
5. Kwanini Mwanadamu hawezi kujiundia muongozo wa maisha utakao mpelekea kufuata njia iliyonyooka?
6. Nini maana ya kuamini vitabu vya Mwenyezi Mungu katika maisha ya kila siku?

DINI STAHIKI KWA MWANAADAMU

Kutokana na umbile lake, mwanaadamu daima hutamani kuishi maisha ya furaha na amani yenye maana na yenye kufikia lengo. Kwa hiyo, kinadharia mwanaadamu angelipenda kufuata Dini (njia ya maisha) itakayomuhakikishia kufikia lengo la kuumbwa kwake kwa furaha na amani.

Swali muhimu kwa mwanaadamu ni kubaini Dini ipi kati ya Dini nne – Uislamu, Ukafiri, Ushirikina na Utawa – atakayoichagua na kuifuata ili aweze kuishi hapa duniani kwa furaha na amani.

Sifa za Dini sahihi anayoihitaji Mwanaadamu

Dini sahihi itakayomuwezesha mwanaadamu kuishi kwa furaha na amani katika maisha ya hapa duniani na huko akhera hainabudi kuwa na sifa zifuatazo:

(a) Dini sahihi ni lazima ieleze ukweli juu ya maumbile

Dini sahihi ni lazima itoe taarifa za ukweli juu ya mwanaadamu na maumbile yote yaliyomzunguka. Imfahamishe mwanaadamu juu ya Muumba wake na vyote vilivyomzunguka, imfahamishe lengo lake la maisha na lengo la kuwepo viumbe vyote vilivyomzunguka vilivyo hai na visivyo hai. Pia imfahamishe ni ipi nafasi yake au hadhi yake hapa ulimwenguni na ni vipi ataweza kufikia lengo lake la maisha na kubakia katika hadhi yake. Pia imfahamishe kwa usahihi ni ipi hatima yake baada ya maisha ya hapa duniani.

(b) Kanuni na sharia zinazofuatwa na Dini sahihi ni lazima ziende sanjari na kanuni na sheria zinazofuatwa na maumbile yote.

Dini sahihi ni lazima imuundie mwanaadamu mwenendo wa maisha unaolingana na mwenendo unaofuatwa na maumbile yote ikiwa ni pamoja na mwili wake ili kwenda sambamba na maumbile yaliyo mzunguka na kuepukana na migongano ya aina yoyote.

(c) Dini sahihi ni lazima iwe na uwezo wa kutosheleza mahitaji yote ya mwanaadamu ya kimwili na kiroho (hisia).

Dini sahihi pamoja na kumuelekeza mwanaadamu namna bora ya kuunawirisha mwili wake na kuuweka katika siha nzuri, haina budi pia kumuelekeza namna ya kutosheleza hisia zake. Kwa kawaida mwanaadamu katika maisha yake anakuwa katika hali na hisia tofauti tofauti. Wakati mwingine mwanaadamu huwa katika furaha kubwa, kupata ushindi mkubwa katika jambo fulani, huwa katika madaraka makubwa, huwa tajiri, nakadhalika. Dini sahihi ni lazima imuelekeze mwanaadamu namna ya kuishi kulingana na lengo atakapokuwa katika hali kama hizi kwa manufaa ya wanaadamu wote.

Pia ni kawaida kuwa wakati mwingine mwanaadamu huwa katika hali ya huzuni, kusononeka, uchungu, majonzi, matatizo, wasiwasi, n.k. Dini sahihi ni lazima imuelekeze mwanaadamu kwa usahihi namna atakavyokabiliana na hali kama hizo na kubakia katika lengo lake.

(d) Dini sahihi hainabudi kuwa njia ya maisha iliyokamilika.

Dini sahihi ni lazima umuwekeze mwanaadamu utaratibu wa maisha utakomuwezesha kukiendea kwa ufanisi kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na kijamii katika nyanja zote za kiafya, kiuchumi, kisiasa, kiutamaduni, kisheria na kielimu nakadhalika.

(e) Dini sahihi hainabudi kuwa na taasisi (Ibada) maalum za kumbakisha mwanaadamu katika lengo lake na hadhi yake.

Mwanaadamu anatokana na muungano wa mwili na roho. Mwili una sifa za kinyama na roho ina sifa za kiutu. Roho ikitawala mwili mwanaadamu huwa na mwenendo wa kiutu unaozaa mapenzi, huruma, ustawi, furaha na amani katika jamii. Matashi ya kimwili yakiutawala utu, mwanaadamu huwa na mwenendo wa kinyama, mbaya zaidi kuliko ule wa wanyama, unaozaa chuki, udhalimu, majivuno, kiburi, vurugu na kuharibika kwa jamii. Kawaida mwanaadamu huchukia kufanyiwa matendo ya kinyama na hupenda kufanyiwa matendo ya kiutu. Kwa hiyo, Dini sahihi inayostahiki kuwa chaguo la mwanaadamu ni lazima iweke utaratibu wa uhakika wa kuinua utu wa mwanaadamu na kumbakisha katika lengo lake na hadhi yake hapa duniani.

(f) Dini sahihi hainabudi kuwa Dini ya walimwengu wote wa nyakati zote.

Binaadamu asili yao ni moja, lengo la maisha yao ni moja na wote wanahitaji kushi kwa furaha na amani. Hivyo dini sahihi hainabudi kuwa dini inayowahusu wanaadamu wote wa ulimwengu mzima kuanzia wa mwanzo mpaka wa mwisho. dini hiyo hainabudi kutokuwa na mipaka ya jiografia, siasa au wakati. Pia dini sahihi haitakuwa kwa jina la mtu, au la mahali au la kihistoria.

(g) Dini sahihi hainabudi kumhakikishia mwanaadamu kupata haki zake zote.

Dini sahihi inayowastahiki walimwengu wote wa nyakati zote hainabudi kuhakikisha kuwa kila mmoja anapata haki zake zote za kibinafsi na kijamii bila ya upendeleo au ubaguzi wa aina yoyote. Dini, kabila, taifa, rangi, nasaba au hadhi havitazingatiwa na Dini sahihi katika kumpatia kila mtu haki yake anayostahiki. Dini sahihi haina budi kuwa na utaratibu wa kusimamia na kuchunga haki ya kila mtu na kuwahukumu na kuwaadhibu wakosa kwa usawa ili kuiweka jamii kwenye furaha na amani ya kweli katika maisha. Dini sahihi hainabudi kuwa na sharia ambazo zinamgusa kila mtu kwa usawa.

Kwa nini mwanaadamu hawezi kuunda Dini sahihi

Ukizingatia kwa kina sifa za dini sahihi inayostahiki kuwa chaguo la mwanaadamu, utaona kuwa dini hiyo haiwezi kuwa mojawapo kati ya zile dini alizoziunda mwanaadamu yaani **ukafiri**, **ushirikina** na **utawa**. Swali la msingi linalotukabili ni "Kwa nini mwanaadamu hawezi kuunda dini yenye sifa hizo?" swali hili limeshajibiwa katika kurasa za nyuma pale tulipojibu swali, "Kwa nini mwanaadamu anahitajia mwongozo kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w)? Kwa muhtasari mwanaadamu hawezi kuunda dini sahihi kwa sababu zifuatazo:

(a) Mwanaadamu anaathiriwa na matashi yake.

Mwabaadamu pamoja na kutunukiwa vipawa vya **akili** na **utambuzi** wa hali ya juu, bado fikra zake na uamuzi wake unaathiriwa sana na matashi ya nafsi

yake. Akipenda kitu hupitisha uamuzi wa upendeleo pasina haki. Na akichukia kitu hupitisha uamuzi wa uonevu. Hivyo kutokana na udhaifu huu akichukua jukumu la kuunda dini ataweka utaratibu utakaompendelea yeye na wale walio karibu naye na kuwakandamiza wale wasio na uhusiano wa karibu naye.

(b) Nyenzo anazozitumia Mwanaadamu katika kujipatia elimu ni dhaifu

Kipawa kingine alichotunukiwa mwanaadamu kinachomuwezesha kuwa mtawala wa ulimwengu na vilivyomo ni elimu. Lakini elimu aliyonayo ni finyu sana kiasi kwamba haimuwezeshi kuunda njia ya maisha itakayokuwa na sifa zilizotajwa. Elimu aliyonayo ni finyu kwa sababu ya ufinyu wa nyenzo anazozitumia katika kujipatia **elimu**. Nyenzo anazozitumia ni akili na milango ya fahamu, uchunguzi na majaribio ya kisayansi na uzoefu unatokana na historia. Kutokana na ufinyu na udhaifu wa nyenzo anazozitumia katika kujielimisha, mwanaadamu hawezi kufahamu mambo ya msingi wa maisha yake mpaka afahamishwe na Muumba wake. Kama nyenzo hizi anazozitumia mwanaadamu katika kujielimisha hazijaweza kumfahamisha uhakika wa roho yake, ni wazi kuwa, mwanadamu wa karne zote hana uwezo wa kuunda njia ya maisha. Qur’an inatutanahahisha juu ya ufinyu wa elimu tuliyonayo kama ifuatavyo:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ

ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

“Na wanakuuliza habari ya roho; Sema, Roho ni jambo lililohusika na Mola wangu. Nanyi hamkupewa katika elimu ila kidogo kabisa” (17:85).

Kutokana na sababu hizi za msingi, mwanaadamu kamwe hana uwezo wa kuunda dini sahihi itakayomuwezesha kuishi kwa furaha na amani katika maisha ya dunia na akhera. Njia yoyote ya maisha itakayoundwa na mwanaadamu itakuwa ni yenye kumpotosha na kumuangamiza kwani itakuwa imejengwa katika misingi ya dhana na uzushi tu kama Allah(s.w) anavyotutanabaisha:

وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِن

يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾

"Na ukiwatii wengi katika (hawa waliomo ulimwenguni watakupoteza na njia ya Mwenyezi Mungu). Hawafuati ila dhana tu, na hawakuwa ila weney kuzua (tu basi)" (6:116).

Mwenye kustahiki kumuundia mwanaadamu njia sahihi ya maisha yake ni Muumba wake, Mwenye ujuzi na Hekima, aliyemuumba yeye na vyote vilivyomzunguka kwa lengo maalum.

Kwanini Uislamu ni Dini Sahihi Pekee

Uislamu ndio dini sahihi pekee inayostahiki kuwa chaguo la kila mtu mwneye akili timamu kwa sababu zifuatazo:

Kwanza: Uislamu ni Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) aliyemuumba mwanaadamu kwa lengo maalum. Ni Muumba pekee anayejua mahitaji halisi ya mwanaadamu na ni yeye pekee anayejua njia sahihi ya kumfikisha mwanaadamu kwenye lengo lake la maisha. Mwenyezi Mungu anasisitiza:

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾

"Ni juu yetu (kubainisha) njia (sahihi)" (92:12).

إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ.......... ﴿١٩﴾

"Hakika Dini mbele ya Mwenyezi Mungu ni Uislamu" (3:19).

Pili: Uislamu ndio Dini pekee inayotosheleza kwa ukamilifu vipengele vyote vya sifa za Dini sahihi kama ifuatavyo:

(a) Uislamu unaeleza ukweli juu ya Muumba na nafasi ya mwanaadamu hapa Ulimwenguni.

Uislamu unatufahamisha kuwa ulimwengu huu pamoja na vyote vilivyomo umeumbwa na Mwenyezi Mungu(s.w). kwa lengo maalum. Katika Qur'an tunafahamishwa kuwa lengo la kuumbwa mwanaadamu ni kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w). Rejea Qur'an (51:56). Pia tunafahamishwa kuwa lengo la kuumbwa viumbe vyote vya mbinguni na ardhini ni kwa ajili ya kumtumikia mwanaadamu. (Rejea Qur'an, (2:29),

Aidha tunafahamishwa katika Qur'an kuwa mwanaadamu hapa ulimwenguni ana Hadhi ya **Ukhalifa** wa Mwenyezi Mungu. Kuwa **Khalifa** wa Mwenyezi Mungu(s.w) ni kusimamisha ufalme wa Mwenyezi Mungu kwa kufuata mwongozo wake na kutarajia radhi Zake. Pia Uislamu unatufahamisha kuwa mwanaadamu atakuwa na maisha ya akhera ambapo atalipwa kutokana na matendo yake hapa duniani. Wale waliofuata dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kuishi kulingana na lengo la kuumbwa kwao watakuwa na maisha ya furaha na amani huko peponi. Na wale waliofuata dini walizounda wanaadamu wakashindwa kufikia lengo la maisha yao, watapewa adhabu kali huko motoni.

(b)Kanuni na Sharia za Uislamu zinakwenda sambamba na kanuni na Sharia za maumbile yote.

Kufuata Uislamu ni kutii kwa unyenyekevu sheria na taratibu alizoziweka Mwenyezi Mungu katika kuendesha maisha ya kila siku ya kibinafsi na kijamii. Pia kutokana na Sayansi tunafahamu kuwa ili maumbile yote yabakie katika hali yake ya kawaida, ikiwa ni pamoja na miili yetu, wanyama, mimema na viumbe vingine vilivyo hai na visivyo hai vimedhibitiwa na kanuni na sheria za maumbile za kibaiolojia, kifizikia na kikemia. Aliyeziweka sheria hizi ni Mwenyezi Mungu Muumba. Hivyo mwanaadamu atakapokuwa mtii wa kanuni na sheria za Mwenyezi Mungu atakuwa ameamua kwenda sambamba na maumbile yote.

Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa viumbe vyote, isipokuwa binaadamu vinafuata Uislamu bila ya hiari:

أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

"Je, wanataka dini isiyokuwa na Mwenyezi Mungu (Dini ya Kiislamu) na hali kila kilichomo mbinguni na ardhini kinamtii yeye kipende kisipende? Na kwake watarejeshwa wote" (3:83).

Katika aya nyingine Mwenyezi Mungu(s.w) anatufahamisha kwamba

Uislamu ndio njia ya maisha pekee inayokwenda sambamba na umbile la binaadamu, umbile la mbingu na ardhi na viumbe vyote vilivyomo:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

"Basi uelekeze uso wako katika Dini iliyo sawasawa. Ndilo umbile Mwenyezi Mungu alilowaumbia watu. Hakuna mabadiliko katika maumbile ya viumbe vya Mwenyezi Mungu. Hiyo ndio Dini iliyo ya haki, lakini watu wengi hawajui" (30:30).

(c) Uislamu ni Dini inayotosheleza mahitaji yote ya binaadamu ya kimwili na kihisia.

Uislamu unamuhimiza mwanaadamu kukinawirisha kiwiliwili chake na kukiweka katika siha nzuri kwa kula na kunywa vilivyo vizuri, kufanya mazoezi ya viungo, kujikinga na maradhi na kujitibu, kujinadhifisha nguo na mwili.

Sambamba na kuurutubisha mwili, Uislamu unamuelekeza mtu ni vipi afanye anapokuwa katika hali na hisia tofauti tofauti, ambazo bila mwongozo zinaweza kumhilikisha. Kwa upande mmoja Uislamu unamuelekeza mwanaadamu anapokuwa katika hali ya furaha kama kuwa katika utajiri mkubwa, katika madaraka makubwa n.k, asitakabari bali amshukuru aliyemtunukia neema hizo kwa kuzitumia kwa faida ya watu wote katika jamii.

Kwa upande mwingine Uislamu unamuelekeza mwanaadamu anapokuwa katika hali ya majonzi, huzuni, matatizo, na katika hali nyingine kama hizo, afanye subira na kumtegemea Mwenyezi Mungu kama tunavyokumbushwa katika aya zifuatazo:

وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ وَٱلْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾ ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوٓا۟ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾

"Na tutakutieni katika msukosuko wa hofu na njaa na upungufu wa mali na watu na matunda. Na wapasehe habari njema wanaosubiri. Ambao uwafikapo msiba husema, Hakika sisi ni wa Mwenyezi Mungu na kwake yeye tutarejea"."Hao juu yao zitakuwa baraka zitokazo kwa Mola wao na rehema, na ndio wenye kuongoka" (2:155-157).

(d) Uislamu ni njia kamili ya maisha.

Uislamu ni dini pekee inayojihusisha na fani zote za maisha. Uislamu haugawi maisha ya dini na dunia bali umemuelekeza mwanaadamu namna bora ya kukiendea kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi, kifamilia, kiuchumi, kisiasa, na maisha yote ya kijamii kwa ujumla na kumuwekea mipaka itakayombakisha katika lengo lake la maisha. Kwa maana nyingine Uislamu hauhitaji kuazima lolote kutoka kwenye dini nyingine linalohusiana na uendeshaji wa maisha ya kila siku katika kila fani.

(e) Uislamu umeweka Ibada maalum kwa lengo la kumjenga mwanaadamu kimaadili

Pamoja na Mwenyezi Mungu(s.w) kumpa mwanaadamu mwongozo unaomuwezesha kukiendea kila kipengele chake cha maisha kwa usahihi kulingana na lengo, amemuamrisha kutekeleza Ibada maalum kwa lengo la kumjenga kimaadili na kumbakisha katika hadhi yake ya **Ukhalifa**. Ibada hizi ni pamoja na nguzo tano za Uislamu ambazo ni: Kutosha Shahada Mbili, Kusimamisha Swala, kutoa Zakat, Kufunga Ramadhani na Kuhiji Makkah kwa wenye uwezo. Kutokana na umuhimu wake, ibada hizi za faradhi zimeambatanishwa na ibada za Sunnah ili kuzikamilisha ibada za faradhi pale penye upungufu. Mwanaadamu kamwe hawezi kuwa na maadili yanayostahiki bila ya kutekeleza nguzo hizi kwa ukamilifu wake.

(f) Uislamu ni Dini ya Walimwengu wote wa nyakati zote

Uislamu ni dini ya kujitiisha na kujinyenyekesha kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Kila mwenye kumuamini Mwenyezi Mungu na kujitiisha kwake kwa kufuata barabara mwongozo wake katika kukiendea kila kipengele cha maisha huwa ni Muislamu bila ya kujali ukoo wake, taifa lake, hadhi yake au wakati wa historia. Uislamu ni Dini iliyofundishwa na Mitume wote kuanzia kwa Adam (s.w) kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ
إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ ۖ أَنْ أَقِيمُوا۟
ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا۟ فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى ٱلْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ
ٱللَّهُ يَجْتَبِىٓ إِلَيْهِ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

"Amekupeni sharia ya dini ile ile aliyomuusia Nuhu na tuliyokufunuliwa wewe na tuliyowausia Ibrahim na Musa na Isa, kwamba simamisheni dini wala msifarikiane kwayo, ni ngumu kwa wenye kushirikisha (dini hii) unayowaitia. Mwenyezi Mungu humchagua kwake amtakaye na humuongoza kwake aelekeaye" (42:13).

وَجَٰهِدُوا۟ فِى ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦ ۚ هُوَ ٱجْتَبَىٰكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ
فِى ٱلدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَٰهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ
ٱلْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِى هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ
وَتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ
وَٱعْتَصِمُوا۟ بِٱللَّهِ هُوَ مَوْلَىٰكُمْ ۖ فَنِعْمَ ٱلْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

"Na ipiganieni dini ya Mwenyezi Mungu kama inavyostahiki (kupiganiwa). Yeye amekuchagueni (muwe umma ulio bora). Wala hakuweka juu yenu mambo mazito katika dini. (Nayo dini hii) ni Mila ya baba yenu Ibrahim. Yeye (Mwenyezi Mungu) alikuiteni Waislamu tangu huko mwanzo (katika vitabu vya zamani) na katika (Qur'an) hii pia (mumeitwa kwa jina hilo) ili awe Mtume shahidi juu yenu na nyinyi muwe shahidi juu ya watu (waliotangulia). Basi simamisheni swala na toeni zaka na shikamaneni pamoja kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Yeye ndiye Mola wenu. Mola mwema alioje na msaidizi mwema alioje" (22:78).

(g) Uislamu ni Dini ya kusimamisha Haki na Usawa

Miongoni mwa mambo makubwa yanayovuruga amani ulimwenguni ni kuwepo kwa dhulma katika jamii. Na dhulma haiondoki mpaka Haki isimamishwe. Dini zote zilizoundwa na wanaadamu ziko pale kustawisha dhulma katika jamii – matajiri na wenye hadhi huwakandamiza raia maskini na wanyonge. Uislamu ndio Dini pekee inayoweza kumkomboa mwanaadamu kutokana na dhulma za aina zote. Usimamishaji wa haki umekuwa miongoni mwa masharti makubwa manne ya kusimama Uislamu kama tunavyojifunza katika Suratul-Asr:

وَٱلْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَفِى خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟

وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْحَقِّ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ ﴿٣﴾

"Naapa kwa zama (Asr), kuwa binaadamu yuko katika hasara. Isipokuwa wale walioamini na wakafanya vitendo vizuri na wakausiana (kusimamisha) haki na wakausiana (kushikamana) na subira" (103:1-3).

Aya hizi kwa ufupi zinatufahamisha kuwa Uislamu utasimama kwa mtu binafsi na kwa jamii kwa ujumla iwapo mambo manne yatatekelezwa yote kwa pamoja na kwa ukamilifu; mambo hayo ni:

(i) Kuamini inavyostahiki.
(ii) Kufanya vitendo vizuri.
(iii) Kuusiana kusimamisha Haki.
(iv) Kuusiana kusimamisha subira.

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

"Yeye (Mwenyezi Mungu) ndiye aliyemleta Mtume wake kwa uongofu na Dini ya Haki ili aijaalie kushinda Dini zote ijapokuwa watachukia washirikina" (9:33 na 61:9).

Tunajifunza kutokana na aya hizi kuwa Uislamu ni Dini ya Haki kwa maana ya kuwa ni Dini ya Mwenyezi Mungu mwenye haki pekee ya kumuundia mwanaadamu Dini. Pia tunajifunza kuwa Uislamu ndio Dini pekee inayoweza kusimamisha haki katika jamii. Katika aya nyingine Mwenyezi Mungu anafahamisha kama ifuatavyo:

وَبِٱلْحَقِّ أَنزَلْنَٰهُ وَبِٱلْحَقِّ نَزَلَ ۗ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

"Na kwa (ajili ya kuleta) haki (ulimwenguni ndio). Tumeteremsha (Qur'an), na kwa haki imeteremka. Na hatukululeta ila uwe mtoaji wa khabari njema na muonyaji" (17:105).

Zoezi 1.4

1. Eleza maana ya Dini kwa

   (a) Mtazamo wa Makafiri.

   (b) Mtazamo wa Uislamu.

2. Bainisha sifa za Dini sahihi ambayo anastahiki kuifuata mwanadamu.
3. Ni kwanini mwanadamu hawezi kuunda dini sahihi?
4. *"Hakika Dini mbele ya Mwenyezi Mungu ni Uislamu(3:19)*

   Eleza sababu zinazoifanya Dini ya Uislamu kuwa ndio Dini sahihi ya kufatuatwa na watu wote.

Sura ya Pili

FIQH

Utangulizi

Somo la Fiqh katika kitabu hiki linazingatia mada zifuatazo:

- Maana ya Shahada
- Falsafa ya kusimamisha Swala
- Falsafa ya Utoaji wa Zakat na Sadaqat
- Falsafa ya Funga
- Falsafa ya Hija na 'Umrah'
- Haki na Uadilifu katika Uislamu

MAANA YA SHAHADA

Kutoa shahada ni kusema:

أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مــُحَمَّداً رَسُوْلُ اللَّهِ .

Nashuhudia kuwa Hapana Mola ila Mwenyezi Mungu na Nashuhudia kuwa Muhammad ni Mtume wa Mwenyezi Mungu:

Shahada mbili ndiyo nguzo ya kwanza ya Uislamu na ndiyo kiingilio cha Uislamu.

Maana ya shahada ya kwanza

Mtu anapotoa shahada mbele ya Umma wa Waislamu wakati anasilimu au Muislamu anapotoa shahada katika adhana au katika swala anakariri moyoni mwake na kushuhudiwa na kila Mwenye kumsikia ikiwa ni pamoja na Mwenyezi Mungu(s.w) na Malaika wake, kuwa hapana yeyote katika viumbe atakayemtii, atakayemuomba, atakayemtegemea, na atakayemuogopa kinyume na Mwenyezi Mungu. Kwa maana nyingine, maana ya "*Nashuhudia kuwa hapana mola ila Mwenyezi Mungu*" ni kuahidi kumpwekesha Mwenyezi Mungu katika maisha ya kila siku katika **dhati** yake, **sifa** zake, **ubwana** (utawala) wake na katika **hukumu** zake. Yaani katika shahada ya kwanza Muislamu atakuwa ameshahidia kikweli iwapo atamwamini Mwenyezi Mungu(s.w) ipasavyo kisha akaishi kwa kufuata mwongozo

wake katika kila kipengele cha maisha yake ya kila siku. Waislamu waliomshuhudia Mwenyezi Mungu kikweli, na wakaendelea kuishi maisha ya shahada, malipo yao yanaelezwa katika aya zifuatazo:

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى
كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ
ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾

“Wale waliosema: “Mola wetu ni Mwenyezi Mungu” kisha wakabakia hivyo katika matendo yao, hao huwateremkia Malaika (wakati wa kutoka roho wakiwaambia): “Msiogope wala msihuzunike na furahini kwa Pepo mliyokuwa mkiahidiwa. Sisi ni vipenzi vyenu katika maisha ya dunia na katika Akhera, na humo mtapata vitu vinavyopendwa na nafsi zenu na humo mtapata mtakavyoandaliwa” (41:30-31).

Kinyume chake, wale waliotoa shahada katika midomo yao mbele ya Waislamu kuwa “*Hapana Mola ila Mwenyezi Mungu*” lakini katika matendo yao ya kila siku wakawa wanafuata mwenendo wa Makafiri na Washirikina watakuwa wametoa shahada ya uwongo na watakuwa katika kundi la wanafiki kama Mwenyezi Mungu anavyotufahamisha katika Qur’an:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَا
هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

“Na katika watu, wako (wanafiki) wasemao: Tumemuamini Mwenyezi Mungu na siku ya Mwisho” na hali ya kuwa wao si wenye kuamini. Wanataka kumdanganya Mwenyezi Mungu na wale walioamini, lakini hawadanganyi ila nafsi zao, nao hawatambui”(2:8).

Maana ya Shahada ya pili

Shahada ya Muislamu haikamiliki mpaka aongeze "*Na ninashudia kuwa Muhammad ni Mtume wa Mwenyezi Mungu*". Tunalazimika kumshuhudia Mtume Muhammad(s.a.w) kwa sababu ndiye mwalimu aliyeteuliwa na Mwenyezi Mungu(s.w) kuja kutufundisha juu ya kuwepo kwake na Utukufu wake na namna ya kumuabudu ipasavyo. Naye Mtume Muhammad(s.a.w) alifunzwa na Mwenyezi Mungu kwa njia ya Wahyi.

Maana ya kumshuhudia Mtume Muhammad(s.a.w) ni kwamba Muislamu anaahidi kuwa katika maisha yake yote atafuata Sunnah ya Mtume(s.a.w). Yaani atayafanya yale yote aliyoyaagiza na kuyaacha yale yote aliyoyakataza, atamwigiza tabia yake na atakuwa mrithi wake katika kuifundisha na kuipigania Dini ya Mwenyezi Mungu na kuifanya iwe juu ya mifumo mingine yote ya maisha japo watachukia makafiri na washirikina.

Pia kumshuhudia Mtume Muhammad(s.a.w) ni pamoja na kuyakinisha kuwa Yeye ni Mtume wa mwisho na hapana Mtume yeyote atakayekuja baada yake.

مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ

وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

Muhammad si baba wa yoyote katika wanaume wenu,bali yeye ni Mtume wa Mungu na mwisho wa Mitume, na Mwenyezi Mungu ni Mjuzi wa kila kitu (33:40).

Pia Mtume(s.a.w) amesema:

"Palikuwa na Mitume waliowaongoza Bani Israil katika njia sahihi. Kila Mtume alipokufa alifuatiwa na Mtume mwingine. Lakini hapana Mtume atakayekuja baada yangu. Kazi hii (ya kuufundisha Uislamu na kuusimamisha) inaweza kufanywa na Makhalifa (Viongozi wa Uislamu) (Bukhari).

Kwa hiyo maana ya "*Nashuhudia kuwa hapana Mola ila Mwenyezi Mungu* na *Nashuhudia kuwa Muhammad ni Mtume wa Mwenyezi Mungu*" katika maisha ya kila siku ni kwamba Muislamu anaahidi na kutekeleza ahadi yake hiyo katika maisha yake yote kwa kufuata barabara mwongozo wa **Qur'an** na **Sunnah** kwa kila lake analolifanya *kibinafsi* na *kijamii*.

FALSAFA YA KUSIMAMISHA SWALA

Katika mada hii tutaainisha na kuchambua vipengele vifuatavyo:
- Maana ya Kusimamisha Swala
- Umuhimu wa kusimamisha swala
- Lengo la kusimamisha swala na namna ya kulifikia
- Faida ya kusimamisha swala tano katika jamii
- Kwanini lengo la swala halifikiwi na wengi waswalio?

Maana ya kusimamisha Swala

Kusimamisha swala ni kuswali kwa kutekeleza kwa ukamilifu sharti zote za swala, nguzo zote za swala, kuwa na khushui (unyenyekevu) wakati wakutekeleza masharti ya swala na wakati wa kuswali kuanzia mwanzo wa swala mpaka mwisho wa swala na kudumu na swala mpaka mwisho wa uhai.

Umuhimu wa kusimamisha Swala katika Uislamu

Kusimamisha swala kumesisitizwa sana katika Uislamu kwa sababu zifuatazo:

(i) Kusimamisha Swala ni amri ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Amri ya kusimamisha Swala imesisitizwa katika aya mbali mbali za Qur'an. Rejea baadhi ya aya zifuatazo:

ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ .... ﴿٤٥﴾

"Soma uliyofunuliwa katika kitabu hiki na Usimamishe Swala…" (29:45).

.... فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۚ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ كِتَٰبًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

"…Basi simamisha Swala, kwa hakika Swala kwa Waumini ni faradhi iliyowekewa nyakati makhususi" (4:103).

قُل لِّعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ .... ﴿٣١﴾

"Waambie Waja wangu walioamini Wasimamishe Swala…" (14:31).

(ii) Kusimamisha Swala ni Nguzo ya Uislamu.

Kusimamisha swala ni nguzo ya pili ya Uislamu baada ya Shahada kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Ibn 'Umar (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema, "Uislamu umejengwa juu ya nguzo tano, Kushuhudia kuwa hapana Mola ila Mwenyezi Mungu na Kushuhudia kuwa Muhammad ni Mtume wa Mwenyezi Mungu, Kusimamisha Swala, kutoa Zakat, kufunga Ramadhani na Kuhiji nyumba Takatifu (Al-Kaaba) kwa Mwenye uwezo" (Bukhari na Muslim).

(iii) Kusimamisha Swala ndiyo Nguzo kubwa ya Dini

Mtume(s.a.w) amesema, "Swala ndio nguzo kubwa ya Dini, mwenye kusimamisha Swala amesimamisha Dini na Mwenye kuacha swala amevunja Dini".

(iv) Kusimamisha swala ndiyo kitambulisho cha Muislamu

Amesimulia Jabir (r.a) kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema, "Tofauti kati ya mja na kafiri ni kuacha Swala". (Muslim).

Biraidah (r.a) ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema, "tofauti iliyopo kati yetu na wao ni mwenye kuacha swala. Mwenye kuacha swala si Muumini (ni kafiri") (Ahmad, Abu Daud, AN-Nasai, Tirmidh, Ibn Majah).

(v) Kusimamisha Swala ni Njia ya kumfanya Muislamu afuzu.

Katika Qur'an tunafahamishwa:

قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ
خَٰشِعُونَ ﴿٢﴾ .... وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَلَىٰ صَلَوَٰتِهِمۡ
يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

"Hakika wamefuzu Waumini ambao katika Swala zao huwa ni Wanyenyekevu......Na ambao Swala zao wanazihifadhi" (23:1-2. 9).

قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ ٱسْمَ رَبِّهِۦ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾

"Hakika amefuzu anayejitakasa, akakumbuka jina la Mola wake na akaswali" (87:14-15).

........وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ

قُلُوبُهُمْ وَٱلصَّٰبِرِينَ عَلَىٰ مَآ أَصَابَهُمْ وَٱلْمُقِيمِى ٱلصَّلَوٰةِ

وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

"...Na wabashirie (kufuzu) wanyenyekevu, ambao anapotajwa Mwenyezi Mungu nyoyo zao hutetemeka, na wanavumilia juu ya yale yanayowasibu na wanasimamisha Swala, na katika vile tulivyowapa wanatoa" (22:34-35).

(vi) Swala ndiyo awali ya kwanza kuhesabiwa siku ya Hesabu

Abu Huraira(r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema, "Amali ya kwanza atakayoulizwa mja siku ya Kiyama (siku ya Hukumu) ni Swala. Swala zake zikiwa zimekamilika atafuzu. Swala zake zikiwa pungufu atafeli na kuhasirika. Kama swala zake za faradhi zitakuwa zimepungua, Mwenyezi Mungu Mtukufu wa daraja atasema, 'Angalia kwa mja wangu kama ana swala za ziada (Swala za Sunnah) ili zichukuliwe kujazia sehemu iliyopungua katika Swala za faradhi. Kisha ndio vitendo vyake vingine vitaangaliwa kwa namna hiyo hiyo". (Tirmidh, Abu Daud, An-Nasai, Ibn Majah na Ahmad).

(vii) Swala ni ufunguo wa Peponi

Katika Hadith aliyosimulia Jabir bin Abdillah(r.a) Mtume(s.a.w) amesema:

"Ufunguo wa Peponi ni Swala na ufunguo wa Swala ni twahara". (Muslim).

(viii) Kutosimamisha Swala ni miongoni mwa sababu kubwa zitakazowapelekea watu kuingia Motoni.

Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa katika siku ya Kiyama watu wa Motoni wataulizwa:

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ
الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا
نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ
﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

"Ni kipi kilichokupelekeni Motoni? Waseme, 'Hatukuwa miongoni mwa waliokuwa wakiswali. Wala hatukuwa tunawalisha masikini, na tulikuwa tukizama pamoja na waliozama katika kumuasi Mwenyezi Mungu. Na tulikuwa tukikadhibisha siku ya hukumu. Mpaka mauti yakatujia: (74:42-47).

Pia Qur'an inatufahamisha:

يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا
يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ
كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

"Hiyo siku patakuwa na mateso makali na wataitwa kusujudu lakini hawataweza. Macho yao yatainama chini, unyonge umewafunika. Na hakika walikuwa wakiitwa kusujudu walipokuwa salama (hapa duniani na wakakataa)" (68:42-43).

Katika Suratul-Ma'un tunafahamishwa:

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

"Basi adhabu kali itawathibitikia wanaoswali ambao wanapuuza Swala zao" (107:4-5).

Kupuuza Swala kunakokusudiwa hapa ni kutosimamisha Swala. Yaani kuswali bila ya kutekeleza kwa ukamilifu masharti yote ya Swala, nguzo zote za Swala na kutokuwa na unyenyekevu katika Swala. Hivyo tunajifunza kutokana na aya hizi kuwa adhabu kali haitawathibitikia tu wale wasioswali bali hata wale wanaoswali bila ya **kusimamisha swala** ikiwa ni pamoja na kuiswali swala ya faradhi nje ya wakati wake, pasina udhuru wa kisheria. Udhuru wa kisheria wa kuswali swala ya faradhi nje ya wakati wake ni **kusahau** na kupitiwa na **usingizi**. Muislamu anatakiwa aiswali swala iliyompita mara tu atakapokumbuka au mara tu atakapoamka. Mtume(s.a.w) katika kusisitiza umuhimu wa kusimamisha swala anatufahamisha:

Abdullah Ibn 'Amr ibn al-Aas ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) siku moja alieleza juu ya Swala na akasema, "Yule anayechunga swala zake na kuzisimamisha zitakuwa mwanga (nuru) au shahidi au uombezi kwake katika siku ya (Kiyama). Yule asiyechunga swala zake na kuzisimamisha hazitakuwa mwanga au shahidi au uombezi kwake na siku ya kiyama atakuwa pamoja na (viongozi wa uovu) Qaruni, Fira'un,Hamana na Ubayy ibn Khalaf" (Ahmad, at-Tabarani na Ibn Hibban).

Lengo la kusimamisha swala na namna ya kulifikia

Lengo la swala limeelezwa vema na aya ifuatayo:

ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

"Soma uliyoletewa Wahyi katika kitabu (Qur'an) na Simamisha Swala. Bila shaka swala humzuiliya (huyo mwenye kuswali na) mambo machafu na maovu, na kwa yakini kumbuko la Mwenyezi Mungu (lililomo ndani yaswala) ni jambo kubwa kabisa (la kumzuiliya mtu na mabaya). Na Mwenyezi Mungu anajua mnayoyatenda" (29:45).

Katika aya hii lengo la swala limebainishwa wazi kuwa ni **kumtakasa** Muislamu na mambo machafu na maovu. Swala humtakasaje mja mwenye kuisimamisha? Swali hili linajibiwa na aya kuwa “Swala ni Kumbuko (Dhikri) Kubwa kwa Mwenyezi Mungu”. Ni kweli kuwa ukizingatia kwa makini utekelezaji wa sharti na nguzo za swala na hasa ukiambatana na kuhushui (mazingatio ya Mwenyezi Mungu). Utaona kuwa swala inayouwezo wa kumwepusha mja na machafu na maovu. Hebu tuone kwa muhtasari ni vipi swala humtakasa mja wakati anatekeleza sharti na nguzo za swala.

Namna swala inavyomtakasa mja katika kutekeleza sharti za swala

Sharti za swala ni (a) Twahara (b) Sitara (c) Kuchunga wakati na (d) Kuelekea Qibla.

(a) Twahara

Muislamu anayejiandaa kwenda kuswali huhakikisha kuwa mwili wake, nguo zake na mahali atakaposwalia pameepukana na najisi (uchafu wa kisheria). Hathubutu kusimama mbele ya Mola wake na najisi hata ikiwa haionekani kwa mtu yeyote yule. Pia Muislamu hathubutu kusimama mbele ya Mola wake katika swala akiwa na Janaba au Hedhi au Nifasi hata kama hapana yeyote anayemtambua kuwa yuko katika hali hiyo. Itabidi akoge josho la wajibu ndio asimame katika swala mbele ya Mola wake.

Hali kadhalika, Muislamu hathubutu kuswali bila ya kutia udhu kwa kufuata sharti na nguzo zake. Ambapo angeliweza kunawa tu bila ya kuzingatia sharti na nguzo za udhu na watu wakamuona kuwa ametia udhu, lakini kwa kumuogopa Mola wake hatubutu kufanya hivyo. Hivyo ukiizingatia “**twahara**” kwa ajili ya Swala, pamoja na kuwa inatufanya tuwe na miili na nguo safi, inatufanya tutakasike nafsi zetu na mambo machafu na maovu. Kama Muislamu asivyothubutu kusimama mbele ya Mola wake katika swala bila ya udhu au na najisi hata kama imefichikana mbele ya watu wote, ndivyo asivyothubutu kutenda ovu lolote hata kama hamna mtu yeyote anayemuona. Ni dhahiri kuwa Muislamu anayejitwaharisha ipasavyo kwa ajili ya swala atakuwa ni mwenye mwenendo safi uliotakasika (twahara) na mambo maovu na machafu. Ni kwa msingi huu Mwenyezi Mungu anatufahamisha:

.... إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

"...Hakika Mwenyezi Mungu huwapenda wanaotubu na huwapenda wanaojitakasa" (2:222).

(b) Sitara

Muislamu anayeswali kwa kumuogopa Mwenyezi Mungu hathubutu kuswali bila ya kujisitiri vizuri. Ambapo sitara ya mwanamume hupatikana kwa kujifunika sehemu yote iliyo kati ya kitovu na magoti, sitara ya mwanamke hupatikana kwa kujifunika mwili mzima isipokuwa usoni na viganja vya mikono pamoja na kushusha shungi (mtandio) mpaka kifuani – Rejea Qur'an, (24:31).

Ukizingatia kuwa amri ya kujisitiri kwa mipaka aliyoainisha Mwenyezi Mungu(s.w) haihusu wakati tu wa swala, Muislamu anayesimamisha swala hatathubutu kukaa au kutembea nje ya sitara mbele ya watu wasio maharimu wake (jamaa zake wa karibu wasioweza kuoana kisheria). Muislamu anayeswali kwa kumuogopa Mwenyezi Mungu na kutarajia radhi yake hatathubutu kutojisitiri ipasavyo nje ya swala kwa sababu Mwenyezi Mungu aliyemtii na kumheshimu katika swala ndiye huyo huyo aliyemuamrisha kujisitiri na maovu ikiwa ni pamoja na kuchunga mipaka ya sitara. Kama Muislamu anaona haya kusimama uchi mbele ya Mwenyezi Mungu katika swala, kwa nini asione haya kumuasi Mwenyezi Mungu na kuchupa mipaka yake katika maisha yake ya kila siku?

(c) Kuchunga wakati

Amri ya Swala tano imeambatanishwa na wakati:

.... إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبًا مَّوۡقُوتًا ﴿١٠٣﴾

"....Kwa hakika Swala kwa Waumini ni faradhi iliyowekewa nyakati makhususi" (4:103).

Ili kuifanya amri hii itekelezeke kwa wepesi, Waislamu wanasisitizwa kuswali katika wakati wa mwanzo wa swala na Waislamu wanaume wakaamrihswa kuswali swala za faradhi kwa jamaa misikitini au pale walipokusanyika pamoja. Pia Mwenyezi Mungu amewawekea Waislamu wito wa adhana unaotolewa kila swala ya faradhi inapoingia.

Ukiizingatia adhana utaona kuwa pamoja na kutuita kwenye swala na kwenye kheri, inawakumbusha Waislamu juu ya ukubwa na utukufu wa

Mwenyezi Mungu(s.w) na ahadi yao waliyoitoa katika shahada mbili. Kwa maana nyingine adhana inawakumbusha Waislamu kumtii Mwenyezi Mungu na kufuata Sunnah ya Mtume(s.a.w) katika kuendesha maisha yao.

Pia kuchunga wakati wa swala kunawafanya Waislamu wachunge wakati na kupanga ratiba ya mambo yao kwa kumzingatia Mwenyezi Mungu.

(d) Kuelekea Qibla

Katika hali ya kawaida Swala haisihi bila ya kuelekea Qibla (Ka'aba). Hata Muislamu akiwa porini peke yake atajitahidi kukitafuta Qibla ndio aanze kuswali na hatathubutu kuelekea popote kwa sababu Mwenyezi Mungu(s.w) anayesimama mbele yake katika swala ndiye aliyemuamrisha kuelekea Qibla. Rejea Qur'an (2:149-150). Kama Muislamu anayesimamisha swala asivyothubutu kupuuza amri ya kuelekea Qibla ndivyo asivyoweza kuthubutu kuvunja amir yoyote ya Mwenyezi Mungu katika kuendesha maisha yake ya kila siku. Waislamu wote ulimwenguni kuelekea Qibla cha Al-Ka'abah ni ushahidi tosha kuwa waislamu ni ummah mmoja unaopaswa kusimamisha Uislamu utawale ulimwengu wote kwa uadilifu.

Namna Swala Inavyomtakasa Mja katika kutekeleza Nguzo na Sunnah za Swala.

Katika kutekeleza nguzo na sunnah za swala kuanzia mwanzo wa takbira ya kuhirimia swala mpaka kutoa salaam mwisho wa swala, kuna kumdhukuru (kumkumbuka) Mwenyezi Mungu kwa wingi iwapo Muislamu ataswali kwa khushui (unyenyekevu). Katika kutekeleza swala Muislamu anafanya yafuatayo:

(a) Anamsifu na kumtukuza Mwenyezi Mungu kwa kuleta takbir,tahmid tasbihi na maamkizi.(tahiyyatu)
(b) Anasoma Qur'an.
(c) Anatoa ahadi ya kumtii Mwenyezi Mungu ipasavyo.
(d) Anaomba dua.
(e) Anatekeleza vitendo vya Swala.

Hebu tuangalie kwa muhtasari ni vipi kila tendo katika hayo linachangia katika kumuandaa mja kuepukana na mambo machafu na maovu.

(a) Kumsifu na kumtukuza Mwenyezi Mungu

Swala huanza kwa Takbir, yaani kwa kusema "Allaahu-Akbar" "Mwenyezi Mungu ni mkubwa kabisa'. Maneno haya hurudiwa mara nyingi katika swala. Ukiacha kwenye itidali na kutoa salaam kila kitendo cha swala hufanywa kwa takbira. Mwenye kuswali akitamka maneno haya kwa mazingatio, si rahisi baada ya swala awe na miungu wengine wa kuwatii na kuwatumikia kinyume na Mwenyezi Mungu.

Katika rukuu tunamtukuza Mwenyezi Mungu kwa kusema; "*Subhaana* Rabbiyal-'adhim" yaani "*Utukufu ni wako Ee Bwana mlezi wangu*". Tunapoenda kwenye Itidali tunasema, "*Sami'allahu liman Hamidah*" yaani "Mwenyezi Mungu anamsikia kila mwenye kumsifu (kumhimidi)". Katika sijda tunasema, *"Subhaana Rabbi yal-a'alaa*" yaani "*Utukufu ni wako Ee Mola uliyetukuka*". Iwapo Muislamu ataswali kwa unyenyekevu akawa anayazingatia yale anayosema katika swala hawezi tena baada ya swala akawa anawatukuza wengine na kuwasifu kinyume na Mwenyezi Mungu(s.w). Matarajio ni kwamba Muislamu mwenye kusimamisha Swala ataendelea kumsifu na kumtukuza Mola wake katika kila kipengele cha maisha yake ya kila siku.

(b) Kusoma Qur'an

Kuna kusoma Suratul-Faatiha katika kila rakaa ya swala. Tukiizingatia Suratul-Faatiha vilivyo, ambayo aya zake nne za mwanzo zina msifu na kumtukuza Mwenyezi Mungu(s.w), aya yake ya tano inawapa waja wa Mwenyezi Mungu fursa ya kutoa ahadi ya kumuabudu na kumtegemea Mola wao pekee na katika aya zake mbili za mwisho huwapa waja fursa ya kuomba dua ya kuongozwa katika njia iliyonyooka, njia ya wale walioneemeshwa na Mwenyezi Mungu na isiwe ya wale aliowaghadhibikia wala ya wale walipotea kabisa. Katika Suratun-Nisaa aya ya 69, walioneemeshwa wamebainishwa kuwa ni Mitume wa Mwenyezi Mungu, wale waliowasadikisha, Mashahidi walitoa maisha yao muhanga kwa ajili ya kusimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu na Watu wema wanaoendesha maisha yao yote kwa mujibu wa mwongozo wa Mwenyezi Mungu. Walioghadhibikiwa na Mwenyezi Mungu ni Mayahudi na wale wote wanaofuata mwenendo wa Kiyahudi na waliopotea njia kabisa ni Manaswara na wale wote wanaofuata mwenendo wa Kinaswara. Muislamu anayeisoma Suratul-Faatiha kwa mazingatio katika kila rakaa

ya swala zake za faradhi na sunnah anatarajiwa katika kuendesha maisha yake ya kila siku atajipamba na mwenendo mwema wa wale walioneemeshwa na kujiepusha na mwenendo muovu wa wale walioghadhibikiwa na wale waliopotea.

Baada ya Suratul-Faatiha katika rakaa mbili za mwanzo za kila swala kuna kusoma sura au aya za Qur'an nzima:

ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

"Hiki ni kitabu kisichokuwa na shaka ndani yake; ni uwongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu" (2:2).

Qur'an ni mawaidha kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na huwaongoza wacha Mungu katika njia iliyonyooka. Katika Qur'an kuna maamrisho na makatazo; kuna sheria na hukumu; kunabainishwa halali na haramu; njia nzuri ya kuifuata na njia mbaya ya kuiepuka, kunabashiriwa malipo mazuri ya peponi kwa watendao mema kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na kunatolewa makamio ya adhabu kali ya Motoni kwa wenye kumuasi Mwenyezi Mungu(s.w). Hivyo, Muislamu atakaposoma au atakaposikiliza kwa mazingatio wakati ikisomwa Qur'an katika swala, atakuwa ni mwenye kuwaidhika na kuwa mcha-Mungu katika maisha yake ya kila siku.

(c) Kutoa ahadi ya kujisalimisha kwa Mwenyezi Mungu ipasavyo

Mara tu baada ya kuhirimia swala kwa Takbira, tunaleta dua ya kufungulia swala moja wapo ikiwa ni hii ifuatayo:

"Nimeuelekeza uso wangu kwa yule aliyeumba mbingu na ardhi, Nimeacha Dini za upotovu, Mimi si miongoni mwa Washirikina. Hakika Swala yangu na Ibada zangu (zote) na uhai wangu na kufa kwangu vyote ni kwa ajili ya Mwenyezi Mungu Bwana Mlezi (Rabb) wa Walimwengu wote. Hana mshirika. Na haya ndiyo niliyoamrishwa, na mimi ni miongoni mwa waliojisalimisha kikamilifu kwa Mwenyezi Mungu".

Ukizingatia kwa makini utaona kuwa hii si dua hasa bali ni ahadi ya utii mja anayotoa mbele ya Mola wake kuwa ataishi Kiislamu katika maisha yake yote kwa kufuata maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu na kuacha makatazo yake yote na kwamba atampwekesha Mwenyezi Mungu ipasavyo na kufanya kila jambo kwa ajili ya kutafuta radhi Yake.

Ahadi kama hii pia tunaitoa katika Suratul-Faatiha pale tunaposema: "*Iyyakana'abudu wa Iyyaakanasta'iinu*" yaani "*Ni Wewe tu tunayekuabudu na ni Wewe tu tunayekuomba msaada*". Hapa mja anatoa ahadi mbele ya Mola wake kuwa hapana yeyote atakaye mtii na kumtaka msaada kinyume na ridhaa ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Ni matarajio kuwa Muislamu mwenye kuswali kwa mazingatio, hatathubutu kuvunja ahadi hii katika maisha yake yote.

(d) Kuomba dua

Katika swala tunapata fursa ya kuleta maombi mbali mbali mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w). Kwa mfano katika Suratul-Faatiha tunaomba, "*Tuongoze katika njia iliyonyooka. Njia ya wale uliowaneemesha, sio ya wale walioghadhibikiwa wala ya wale waliopotea*". (1:6-7). Katika kikao kati ya sijda mbili tunaomba, "*Ee Mwenyezi Mungu, Nisamehe, na Unirehemu na unipe afya na uniruzuku*". Katika kikao cha Tahiyyatu baada ya kutoa maamkizi kwa Mwenyezi Mungu(s.w) tunamuombea Rehema na amani Mtume wa Mwenyezi Mungu pamoja na Waislamu wote wamfuatao ipasavyo. Pia kabla ya kutoa salaam ni Sunnah kuleta dua na moja wapo ni kuomba:

> *"Ee Mola wangu, hakika mimi nimedhulumu nafsi yangu dhulma kubwa wala hakuna anayesamehe dhambi isipokuwa Wewe. Basi nisamehe na unirehemu, Hakika wewe ni Mrehemevu na msamehevu".*

Matarajio ni kwamba, Muislamu anayeomba dua hizi kwa unyenyekevu katika swala, hawezi tena baada ya swala kwenda kinyume na maombi yake. Bila shaka atajitahidi kufuata njia iliyonyooka na atajitahidi kufanya matendo yatakayompelekea kupata Rehema na Msamaha kutoka kwa Mwenyezi Mungu.

(e) Kutekeleza vitendo vya Swala

Katika Swala pamoja na kumdhukuru Mwenyezi Mungu kwa kuleta **takbira**, **tasbihi** na **dua** mbali mbali kuna matendo kadhaa yanayotendwa ili kukamilisha Swala. Matendo haya ni pamoja na kusimama wima, kurukuu, kuitidali, kusujudu na kukaa. Matendo haya yanauingiza mwili mzima na fikra za mja katika zoezi la kumkumbuka na kumtii Mwenyezi Mungu. Kila kiungo cha mwili ikiwa ni pamoja na macho, masikio, mdomo, kichwa, miguu, mgongo na makalio na viungo vingine vyote vilivyobakia kuhusika katika zoezi hili la kumtii Mwenyezi Mungu. Muislamu anaposwali kwa mazingatio na kutuliza viungo vyake inavyostahiki, humuwezesha kumkumbuka Mwenyezi Mungu katika kila kipengele cha maisha yake. Hatarajiwi Muislamu aliyeuelekeza uso wake mbele ya Mwenyezi Mungu na kuvitiisha viungo vyake vyote katika swala, kumuasi Mwenyezi Mungu kwa viungo hivi nje ya swala. Bali anatarajiwa awe miongoni mwa waja wa Mwenyezi Mungu:

ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَـٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا
خَلَقْتَ هَـٰذَا بَـٰطِلًا سُبْحَـٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾
رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّـٰلِمِينَ
مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى
لِلْإِيمَـٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا
ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

"Ambao humkumbuka Mwenyezi Mungu wakiwa wima na wakikaa na wakilala. Na hufikiri umbo la mbingu na ardhi (na husema) Mola wetu! Hukuviumba hivi bure. Utukufu ni wako. Basi tuepushe na

adhabu ya moto". Mola wetu! Wale ambao utawaingiza motoni, basi itakuwa umewadhalilisha na hawatakuwapo wasaidizi kwa ajili ya madhalimu. Mola wetu! Tumesikia mwitaji anayeita kwendea Uislamu kwamba, "Mwaminini Mola wenu! Tukaamini. Mola wetu tusamehe madhambi yetu na utufishe pamoja na watu wema" (3:191-193).

Kutokana na maelezo haya swala ikisimamishwa vilivyo kwa kutekeleza kwa ukamilifu masharti na nguzo zake zote pamoja na kuswali kwa utulivu na mazingatio, ni hakika kuwa humuwezesha mja kuepukana na mambo machafu na maovu.

Faida ya Kusimamisha Swala Tano katika Jamii

Swala tano zikisimamishwa vilivyo jamii ya Waislamu hunufaika kwa kupata faida zifuatazo:

(a) Usafi na unadhifu wa mwili
(b) Utakaso wa nafsi
(c) Swala za jamaa huimarisha udugu, umoja upendo,na mshikamano.
(d) Swala za jamaa huwafunza Waislamu uongozi bora.

(a) Usafi na unadhifu wa mwili

Kusimamisha swala tano humfanya Muislamu awe msafi wa mwii na nguo kwani Mtu hawezi kuswali mpaka ahakikishe kuwa hana hata chembe ya najisi (uchafu) mwilini na nguoni mwake. Aking'amua chembe ya najisi hata kama hapana yoyote anayeweza kuiona, ataiondosha najisi ile ndio aende kuswali.

Muislamu hawezi kuswali mpaka atie udhu kwa kunawa uso, mikono mpaka vifundoni, kupaka maji kichwani na kunawa miguu mpaka vifundoni – (Rejea Qur'an 5:6). Kabla hajaanza kutia udhu ni lazima ahakikishe kuwa viungo vya udhu havina uchafu wowote (Rejea sharti za udhu).

Ni Sunnah kupiga mswaki kabla ya kuanza kutia udhu. Hivyo Muislamu akifuata Sunnah hii ya Mtume(s.a.w), kila mara atakuwa na kinywa safi.

Pia Muislamu analazimika kukoga mwili mzima kabla ya kuikabili swala iwapo ana "**Janaba**" au "**Nifasi**" au "**Hedhi**". Hata kama Muislamu

hawajibiki na josho la wajibu, analazimika kukoga mwili mzima pamoja na kichwa angalau mara moja kwa wiki hasa siku ya Ijumaa kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Amir bin Sulaim amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema: "Kukoga siku ya Ijumaa ni wajibu kwa kila mtu aliyefikia baleghe na hanabudi apige mswaki na atumie manukato kama ana uwezo" (Bukhari).

Abu Hurairah amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) kasema, "Ni wajibu kwa kila Muislamu kukoga angalau mara moja kwa juma (wiki) aoshe kichwa chake au mwili wake mzima" (Bukhari na Muslim).

Hadith hizi zinasisitiza usafi wa mwili mzima.

Pamoja na kwamba nguo zilizotakasika na najisi na zinazositiri uchi zinafaa kuswalia, bado Waislamu wanahimizwa wavae nguo nzuri na kwa unadhifu wakati wa kwenda kuswali kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

۞ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمۡ عِندَ كُلِّ مَسۡجِدٖ وَكُلُواْ
وَٱشۡرَبُواْ وَلَا تُسۡرِفُوٓاْۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ٣١

"Enyi wanaadamu chukueni mapambo yenu wakati mkienda msikitini (kwa swala) kuleni (vizuri) na kunyweni (vizuri). Lakini msifanye israfu. Hakika yeye (Mwenyezi Mungu) hawapendi wafanyao Israfu" (7:31).

Aya hii pamoja na nyingine, inawahimiza watu wajipambe vizuri wakati wa kwenda kuswali ila tu wasichupe mipaka ya Mwenyezi Mungu.

Ukizingatia maelezo haya utaona kuwa kusimamisha swala kunawafanya Waislamu kuwa wasafi na nadhifu.

(b) Utakaso wa nafsi

Swala haishii tu kwenye kumfanya Muislamu awe msafi wa mwili na nadhifu, bali swala ikisimamishwa vilivyo kwa kutekeleza kwa ukamilifu sharti

na nguzo za swala na kuswali kwa unyenyekevu humfanya Muislamu awe ni mwenye kutakasika nafsi yake kwa kumtii Mwenyezi Mungu ipasavyo katika maisha yake yote. Tumeshaona namna swala inavyomuwezesha mja kutakasika na mambo machafu na maovu.

(c) Swala za jamaa huimarisha udugu, umoja, upendo na mshikamano

Waislamu wote ni ndugu kama inavyosisitizwa katika aya ifuatayo:

إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَٱتَّقُوا۟
ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

"Kwa hakika Waislamu wote ni ndugu, basi patanisheni baina ya ndugu zenu, na mcheni Mwenyezi Mungu ili mrehemewe" (49:10).

Udugu wa Waislamu unarutubishwa na swala za jamaa. Waislamu kutoka familia mbalimbali hukutana pamoja msikitini kwa ajili ya swala za jamaa. Kukutana pamoja huwawezesha kujuana hali zao na kushikamana pamoja katika shida na raha. Miongoni mwa sharti za kuhudhuria swala za jamaa ni kutokuwa kero kwa wengine kwa namna yoyote ile. Kwa msingi huu Mtume(s.a.w) amewahimiza Waislamu kupiga mswaki kila wakati wa swala, kuvaa nguo safi na kujipaka manukato ili watu washikamane pamoja katika swala bila ya kuoneana kinyaa. Vinginevyo Mtume(s.a.w) amewakataza Waislamu waliokula vyakula vyenye harufu kali kama vile vitunguu swaumu vibichi wasije msikitini kwa swala ya jamaa:

"Ibn 'Umar (r.a) amesimulia kuwa katika vita vya Khaibar Mtume(s.a.w) alisema, "Yeyote aliyekula mmea huu (vitunguu swaumu) asiingie msikitini mwetu" (Bukhari).

Mtume(s.a.w) hakuharamisha vitunguu saumu vibichi, bali amewakataza Waislamu kuvila wakati wakuhudhuria swala za jamaa msikitini ili wasije wakakerehesha ndugu zao wakati wa kuswali au wakati wakiwa pamoja. Karaha hupunguza mapenzi na mshikamano baina ya watu.

Sharti la swala ya jamaa ni Waislamu kusimama kwenye mistari iliyonyooka

na kushikana bega kwa bega bila ya kujali tofauti zote walizonazo za rangi, ukabila, utaifa, utajiri au hadhi yao katika jamii. Sharti hili linadhihirisha kwa vitendo kuwa Waislamu wote ni sawa mbele ya Mwenyezi Mungu na kwamba ubaguzi wa aina yoyote hautambuliwi katika Uislamu. Aliye bora katika Uislamu ni yule aliyepea katika uchaji Mungu kama inavyobainika katika aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Enyi Watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja – Adam) na (yule yule) mwanamke (mmoja – Hawwa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane (tu basi). Hakika aheshimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Mwenyezi Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni mjuzi, mwenye habari (za mambo yote)" (49:13).

Pia mikutano ya swala za jamaa na hasa swala ya Ijumaa huwawezesha Waislamu kuusiana mema na kukatazana mabaya, kukumbushana juu ya jukumu lao la kusimamisha Uislamu katika jamii na kuwapa fursa ya kuweka mikakati ya kuiendeleza Dini yao.

(d) Swala za jamaa huwafunza Waislamu uongozi bora

Swala ya jamaa huongozwa na kiongozi mmoja anayeitwa Imamu. Uchaguzi wa Imamu wa msikiti unafanywa na Waislamu wanaoswali katika msikiti huo. Muislamu atachaguliwa kuwa Imamu iwapo atakuwa na sifa zifuatazo:

- Anaweza kuisoma Qur'an vizuri na anaielewa
- Anafahamu vizuri Hadith na kuzielewa
- Ana tabia njema na siha nzuri
- Ana umri mkubwa
- Mwenye madaraka katika jamii.

Kama itatokea kwenye msikiti mmoja kuna watu wengi wenye sifa hizi, itabidi ipigwe kura. Hairuhusiwi Muislamu kujipachika Uimamu bila ya kuchaguliwa na watu kama tunavyojifunza katika Hadith:

"Ibn 'Umar amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema kuwa kuna watu watatu ambao swala zao hazitakubaliwa, yule anayeswalisha watu kwa nguvu, anayekuja kwenye swala nyuma (kuja kwenye swala baada ya wakati kupita, pia kuswali mwenyewe nyuma ya mstari) na yule anayemfanya mwanamke huru kuwa mtumwa" (Abu Daud, Ibn Majah).

Baada ya Imamu kuchaguliwa ni lazima atiiwe kwa kufuatwa vilivyo kama inavyosisitizwa katika Hadith zifuatazo:

Anas (r.a) amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) siku moja aliowaongoza katika swala. Alipomaliza swala yake alitugeukia na kusema, "Enyi watu! Mimi ni Imamu wenu. Kwa hiyo msinitangulie katika kurukuu wala katika kusujudu, wala katika kusimama, wala katika kutoa salaamu. Ninakuoneni kwa nyuma yangu na mbele yangu" (Muslim).

Anas (r.a) amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) alipanda farasi akaanguka na kuumia upande wake wa kulia. Aliswali swala moja wapo akiwa amekaa, nasi pia tuliswali tukiwa tumekaa nyuma yake. Alipomaliza kuswali alisema, "Imamu amechaguliwa ili afuatwe. Akiswali akiwa amesimama nanyi swalini mkiwa mmesimama, anaporukuu nanyi mrukuu, anapoinuka nanyi inukeni, na anaposema, "Samia llaahu limanhamidah", semeni 'Rabbanaa lakal-hamdu". (Bukhari na Muslim).

Imamu anapokosea husahihishwa na wale wanaomfuata kwa kusema "*Subhaana llaahu*" yaani "*Aliyetakaska ni Mwenyezi Mungu peke yake*". Imamu anapokumbushwa, hujirekebisha na kuiongoza swala kama kawaida.

Kwa ujumla swala za jamaa zinatufunza namna ya kuwachagua viongozi wetu kwa kuzingatia sifa zinazostahiki, zinatufunza umihimu wa kuwatii viongozi tuliowachagua na pia zinatufunza namna bora ya kuwakosoa viongozi wetu. Pia swala za jamaa zinatufunza kuwa viongozi

ni binaadamu ambao hawana ukamilifu wa kutokosea, hivyo wanapokosolewa wejirekebishe kwa moyo mkunjufu na kuendelea kuwaongoza Waislamu katika njia anayoiridhia Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Tunajifunza pia kuwa katika Uislamu kiongozi hapaswi kutiiwa pale anapokosea na kwenda kinyume na Qur'an na Sunnah kama inavyoelezwa katika Hadith ifuatayo:

> *"Ali (r.a) ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema: "Hapana utii kwenye uovu. Hakika utii ni kwa mambo mazuri tu" (Bukhari na Muslim).*

Kwa nini lengo la kusimamisha swala halifikiwi na wengi waswalio.

Ukifanya utafiti wa haraka haraka utagundua kuwa wengi miongoni mwa Waislamu wanaoswali swala tano tena kwa jamaa misikitini hawafikii lengo la swala na hawapati matunda ya swala yanayotarajiwa. Wakiwa ndani ya swala wanajisitiri na wanakwenda uchi wakiwa nje ya swala. Wakiwa ndani ya swala wanamtii Mwenyezi Mungu na wakiwa nje katika harakati za maisha wanawatii wengine au nafsi zao kinyume na Mwenyezi Mungu(s.w). Kwa maana nyingine, wengi miongoni mwa Waislamu wanaoswali, bado hawajiepushi na mambo machafu na maovu katika kuendesha maisha yao ya kila siku. Pamoja na Waislamu kukutana mara tano kila siku kwa swala za jamaa, bado hawana mshikamano,upendo na udugu unaotarajiwa. Kutokana na hali hii hatuna budi kutafiti ni kwa nini swala zetu hazitufikishi kwenye lengo lililokusudiwa. Mwenyezi Mungu anaposema, "*Hakika swala humuepusha (mwenye kuswali) na mambo machafu na maovu*" ni lazima iwe hivyo iwapo swala imesimamishwa vilivyo. Kwa nini sasa wengi tunaoswali hatufikii lengo hili? Miongoni mwa sababu ni kwamba wengi wanaoswali:

(a) Hawajui lengo la Swala

Kutojua lengo la swala au kuipa swala lengo lingine lisilolile alilolibainisha Mwenyezi Mungu(s.w) ni sababu tosha ya kumfanya mwenye kuswali asifikie lengo la swala. Lengo la swala kama lilivyobainishwa katika Qur'an ni:

......إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ.........

"...Hakika swala humzuiliya (mtu) na mambo machafu na maovu..." (29:45).

Yaani swala imekusudiwa imuwezeshe mja awe na mwenendo mwema anaoridhia Mwenyezi Mungu na imuwezeshe kuepukana na mwenendo mchafu unaomghadhibisha Mwenyezi Mungu.

Miongoni mwa Waislamu wanalifanya lengo la swala na ibada nyingine kama Zakat, Swaum, n.k ni kupata thawabu. Ni kweli kabisa kuwa Mwenyezi Mungu ameahidi kuwalipa ujira mwema (thawabu) wale watakaofanya matendo mema kwa ajili yake. Nyenzo za kutuwezesha kutenda mema alizozichagua Mwenyezi Mungu ni hizi ibada za kusimamisha swala, kutoa zakat na sadaqat, n.k. Hivyo, thawabu atakazolipwa mja kwa kutekeleza ibada hizi sio lengo bali ni matunda yanayopatikana baada ya lengo kufikiwa. Kwa mfano, kama swala hazikumuwezesha mja kuepukana na mambo machafu na maovu, ni wazi kuwa hakupata "thawabu" kutokana na swala zake.

Kuna baadhi ya Waislamu wanaodhania kuwa lengo la swala ni kufuta "*dhambi*" zitokanazo na maovu anayotenda. Hivyo Waislamu wenye itikadi hii huchanganya **haki** na **batili** au **mema** na **maovu** katika kuendesha maisha yao ya kila siku, huku wakitarajia kuwa salama mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Kufutiwa "*dhambi*" sio lengo la kusimamisha Swala bali ni matunda yapatikanayo pale lengo halisi la swala linapofikiwa. Mja aliyefikia lengo la swala hujiepusha na mambo machafu na maovu, hivyo hustahiki kupata msamaha na rehema kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w).

Hatari ya kuchukulia kuwa lengo la swala ni kupata thawabu na kufutiwa dhambi ni kwamba mtu anaweza kujiridhisha kuwa maadamu anaswali atalipwa thawabu na kufutiwa dhambi zake bila ya kujiepusha na mambo maovu na machafu. Hivyo utamkuta mtu anamuabudu Mwenyezi Mungu katika swala na kumuasi Mwenyezi Mungu katika maisha yake yote mengine huku akitarajia kupata Pepo. Ni wazi kuwa atakuwa amejidanganya kwani Mwenyezi Mungu(s.w) anabainisha wazi kuwa:

...... وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ﴿٢٣﴾

"...Na watakaomuasi Mwenyezi Mungu na Mtume wake, basi bila shaka watapata moto wa jahannam wakae humo milele" (72:23).

Hatuna budi kuwa na yakini kuwa hatutapata thawabu na kufutiwa dhambi kutokana naswala zetu iwapo swala zetu hazijaweza kutakasa na mambo machafu na maovu.

(b) Hawahifadhi Swala

Swala haimfikishi mja kwenye lengo lililokusudiwa na kutoa matunda yanayotarajiwa mpaka ihifadhiwe. Mwenyezi Mungu ametufahamisha kuwa:

قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ .....وَٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَٰتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

"Wamefuzu Waumini,..... na ambao swala zao huzihifadhi" (23:1,9).

Kuhifadhi swala ni kutekeleza kwa ukamilifu sharti na nguzo zote za swala.

Ukichunguza kidogo utaona kuwa wengi miongoni mwa Waislamu wanaoswali hawatekelezi vilivyo sharti na nguzo za swala kwa kutojua au kwa kupuuza. Mbele ya Mwenyezi Mungu ni kosa kubwa kupuuza swala au kufanya ibada kwa ujinga. Mwenyezi Mungu anakemea jambo hili katika aya zifuatazo:

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ يُرَآءُونَ ﴿٦﴾

"Basi adhabu kali itawathubutikia wanaoswali, ambao wanapuuza swala zao, ambao hufanya riyaa (hufanya amali zao ili watu wawaone tu)" (107:4-6).

Hivyo, ili Muislamu afikie lengo la swala lililokusudiwa na kupata matunda ya swala yanayotarajiwa, hanabudi kuwa na elimu ya kutosha juu ya swala na kutekeleza vilivyo sharti na nguzo za swala.

(c) Hawaswali kwa Unyenyekevu

Unyenyekevu (khushui) ndio roho ya swala. Swala iliyoswaliwa pasina unyenyekevu huwa si swala bali ni maiti ya swala. Ni wazi kwamba swala maiti haiwezi kumfikisha mja kwenye lengo lililokusudiwa.

Unyenyekevu katika swala hupatikana kwa kuwa na utulivu wa mwili na fikra, na kuwa na mazingatio juu ya Mwenyezi Mungu(s.w). Kumzingatia na kumkumbuka Mwenyezi Mungu ndani ya swala ndio nguvu inayompelekea mwenye kuswali afikie lengo la swala kama Qur'an inavyotufahamisha:

........وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ....... ﴿٤٥﴾

"….Kwa yakini kumbuko la Mwenyezi Mungu (lililomo ndani ya swala ni jambo kubwa la kumzuia mja na mambo machafu na maovu)...." (29:45).

Hivyo, swala inayomfikisha mja kwenye lengo lililokusudiwa ni ile tu iliyoswaliwa kwa unyenyekevu. Tunafahamishwa wazi katika Qur'an:

قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ

خَـٰشِعُونَ ﴿٢﴾ ....أُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴿١٠﴾

ٱلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿١١﴾

"Hakika wamefuzu waumini ambao huwa wanyenyekevu katika swala zao… Hao ndio warithi ambao watarithi Firdaus (Pepo) wakae humo milele" (23:1-2, 10-11).

Ukifanya utafiti kidogo utaona kuwa wengi tunaoswali hatuswali kwa unyenyekevu. Ni mara ngapi tunaswali na huku fikra zetu zinajishughulisha na mambo mengine nje ya swala. Miongoni mwa sababu zinazowafanya wengi wa Waislamu wanaoswali wakose mazingatio ni kutojua tafsiri na maana ya yale wayasemayo katika swala. Ili swala zetu zifikie lengo lililokusudiwa hatuna budi kufahamu tafsiri ya Qur'an, dhikiri, tasbih,

maamkizi, dua na yale yote tu yasemayo ndani ya swala na kisha tuyazingatie.

(d) Kutosimamisha swala za jamaa ipasavyo

Miongoni mwa Waislamu wanaoswali hupuuza swala za jamaa na kuridhika kuswali peke yao majumbani mwao, hivyo kukosa faida inayotokana na mikutano ya Waislamu.

Pia Waislamu katika misikiti mingi hawachungi sharti ya swala ya jamaa kama vile kunyoosha mistari na kushikamana bega kwa bega na vidole kwa vidole. Katika misikiti mingi Waislamu hawajali kunyoosha mistari yao na huacha mianya katikati kiasi cha kumruhusu shetani kuwachezea na hatimaye kukosa rehma za Mwenyezi Mungu. Wakati Mtume(s.a.w) akiswalisha waumini alikuwa anawahimiza:

> *"Nyoosheni mistari yenu,kwa sababu kuonyoosha mistari ni sehemu ya kusimamisha swala."(Bukhari na Muslim)*

(e) Kutodumu katika swala.

Kuna baadhi ya waislamu waswalio kwa misimu kama vile Ramadhani(mwezi) kwa Ramadhani, Ijumaa kwa Ijumaa, Idd kwa Idd au kuswali unapojisikia. Kuswali kwa msimu ni katika kupuuza swala kutokako mpelekea mtu kustahiki kupata adhabu kali. Waumini wamefaradhishwa kudumu na swala tano za faradhi kwa nyakati zake(ila kwa dharura zilizoruhusiwa) kwa umri wao wote kuanzia miaka saba mpaka mwisho wa maisha yao(Rejea Qur'an (19:31),(70:22 - 23).

Zoezi 2.1

1. *Basi adhabu kali itawadhibitikia wanaoswali ambao wana puuza swala zao (107:4-5).*

   Nini maana ya kupuuza swala?

2. Tofautisha baina ya kusimamisha swala na kuswali.
3. Orodhesha mambo saba(7) yanayo onesha umuhimu wa kusimamisha swala kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah.

4. Bainisha nyudhuru za kutoswali swala ya faradh kwa wakati wake.
5. Nukuu aya au tafsiri yake inayobainisha lengo la swala. Kwa mujibu wa aya hiyo ni jambo gani kubwa ndani ya swala linalopelekea lengo kufikiwa.
6. Tumia nukta moja kwa kila sharti za swala kuonesha jinsi swala inavyo muuandaa mja kufikia lengo la swala.
7. Kwa kutumia nukta moja kwa kila ngozo au sunnah ya swala eleza jinsi swala inavyo muandaa mja kufikia lengo la swala.
8. Eleza faida mbili za kuswali swala tano kwa jamaa.
9. Kwa nini wengi waswalio hawafikii lengo la swala ?
10. Andika tafsiri ya shahada ya kwanza na shahada ya pili
11. Taja jina la watu waliotoa shahada ya uongo.
12. Nini kinachomtofautisha mtu aliyetoa shahada ya kweli na yule aliyetoa shahada ya uwongo?

FALSAFA YA UTOAJI WA ZAKAT NA SADAQAT

Katika mada hii tutachambua vipengele vifuatavyo:

- Umuhimu wa Utoaji wa Zakat na Sadaqat katika Uislamu
- Lengo la zakat na linavyofikiwa
- Ukusanyaji na Ugawaji Zakat kijamii
- Kwanini lengo la Zakat na Sadaqat halifikiwi?

Umuhimu wa Zakat na Sadaqat

Utoaji wa vile Mwenyezi Mungu(s.w) alivyoturuzuku, ikiwa ni pamoja na utoaji Zakat na Sadaqat ni jambo la msingi lililosisitizwa sana katika Qur'an na Sunnah. Aidha umuhimu wa kutoa zakat na sadaqat unadhihirika kama ifuatavyo:

(a) Zakat ni Nguzo ya Tatu ya Uislamu

Katika Hadith mahsuhuri iliyosimuliwa na Ibn Umar (r.a) na kukusanywa na Imamu Bukhar na Muslim, tunajifunza kuwa amri ya kutoa Zakat huchukua nafasi ya tatu katika nguzo tano za Uislamu baada ya Shahada na Kusimamisha swala.

(b) Kutoa vile Mwenyezi Mungu alivyoturuzuku ni amri ya Mwenyezi Mungu

Si zakat tu iliyoamrishwa kwa Waislamu, bali chochote kile Mwenyezi Mungu alichoturuzuku ikiwa ni pamoja na nguvu zetu, mali zetu, elimu yetu, n.k. tukitumie na kukitoa kwa wengine kwa ajili ya Mwenyezi Mungu kama aya zifuatazo zinavyosisitiza:

قُل لِّعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُنفِقُواْ
مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ يَوۡمٌ لَّا بَيۡعٌ
فِيهِ وَلَا خِلَٰلٌ ﴿٣١﴾

"Waambie waja wangu walioamini wasimamishe swala, na watoe katika vile tulivyowaruzuku kwa siri na kwa dhahiri, kabla haijafika siku isiyokuwa na kujikomboa wala urafiki" (14:31).

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقْنَـٰكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَـٰعَةٌ ۗ وَٱلْكَـٰفِرُونَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

"Enyi Mlioamini! Toeni katika vile tulivyokupeni kabla haijafika siku ambayo hapatakuwa na kujikomboa wala urafiki wala uombezi. Na waliokufuru ndio waliojidhulumu (kweli kweli)" (2:254).

(c) Utoaji wa Zakat ndio kitambulisho cha Uislamu wa mtu

Kuacha kutoa Zakat makusudi ni alama ya kuritadi kama tunavyojifunza katika Hadith:

Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Nimeamrishwa nipigane na watu wote mpaka washuhudie kuwa hapana Mola ila Mweneyzi Mungu na kwamba Muhammad ni Mtume wa Mwenyezi Mungu, na wasimamishe swala na watoe Zakat" (Bukhar na Muslim).

Pia tunafahamishwa katika Qur'an kuwa ndugu zetu hasa katika Dini ni wale ambao baada ya kutoashahada husimamisha Swala na kutoa Zakat kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ .... ﴿١١﴾

"Kama wakitubu na kusimamisha swala, na wakatoa zakat, basi ni ndugu zenu katika Dini…" (9:11).

Kutokana na ushahidi huu wa Qur'an na Hadith, Abubakar (r.a), Khalifa wa kwanza wa Mtume(s.a.w), aliamua kuingia vitani dhidi ya watu wa makabila ya waislamu yaliyokataa kutoa Zakat. Aliapa Abubakar(r.a), "Wallah nitapigana na wale wanaotenganisha Swala na Zakat. Waislamu walisita kupigana na Waislamu wenzao, lakini baada ya Abu Bakr(r.a) kuwakumbusha aya na Hadith hiyo, Waislamu walikubaliana kuwa wale si ndugu zao katika dini na walipigana nao.

(d) Utoaji kwa ajili ya Mwenyezi Mungu ni utambulisho wa Ucha-Mungu wa mtu na ni bishara ya kufuzu

Miongoni mwa sifa za wacha-Mungu ni pamoja na utoaji wa zakat na sadaqat na kuwapa wale wanaostahiki kama tunavyojifunza katika Qur'an:

ذَٰلِكَ ٱلْكِتَـٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾
ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا
رَزَقْنَـٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾

"Hiki ni kitabu kisichokuwa na shaka ndani yake, ni uongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu ambao huyaamini yasiyoonekana na husimamisha swala na kutoa katika yale tuliyowapa" (2:2-3).

Aidha katika aya kadhaa za Qur'an tunajifunza kuwa utoaji wa zakat na sadaqat ni miongoni mwa bishara za kufuzu kwa mja hapa duniani na huko akhera. Hebu turejee aya zifuatazo:

قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ
خَـٰشِعُونَ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنِ ٱللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾
وَٱلَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَوٰةِ فَـٰعِلُونَ ﴿٤﴾

"Hakika wamefuzu Waumini, ambao katika swala zao huwa wanyenyekevu, na ambao hujiepusha na mambo ya upuuzi, na ambao nguzo ya zakat wanaitekeleza…" (23:1-4).

ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَٱلصَّـٰبِرِينَ عَلَىٰ مَآ
أَصَابَهُمْ وَٱلْمُقِيمِى ٱلصَّلَوٰةِ وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

"Ambao, anapotajwa Mwenyezi Mungu, nyoyo zao hutetemeka, na wanaovumilia juu ya yale yanayowasibu na wanasimamisha Swala na katika vile tulivyowapa wanatoa" (22:35).

ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ لَا يُتۡبِعُونَ مَآ
أَنفَقُواْ مَنّٗا وَلَآ أَذٗى لَّهُمۡ أَجۡرُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ وَلَا خَوۡفٌ
عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ٢٦٢

"Wale wanaotoa mali zao katika njia ya Mwenyezi Mungu, kisha hawafuatishii waliyoyatoa masumbulizi wala udhia, wao wana ujira wao kwa Mola wao, wala haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika" (2:262).

(e) Kutotoa Zakat na Sadaqat humhilikisha mtu duniani na akhera

Kutotoa Zakat na Sadaqat kwa ajili ya Mwenyezi Mungu ni miongoni mwa sababu zitakazowapelekea watu kustahiki adhabu kali mbele ya Mwenyezi Mungu kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

.... وَٱلَّذِينَ يَكۡنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلۡفِضَّةَ وَلَا
يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٖ ٣٤ يَوۡمَ
يُحۡمَىٰ عَلَيۡهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكۡوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمۡ
وَجُنُوبُهُمۡ وَظُهُورُهُمۡۖ هَٰذَا مَا كَنَزۡتُمۡ لِأَنفُسِكُمۡ فَذُوقُواْ
مَا كُنتُمۡ تَكۡنِزُونَ ٣٥

".......Na wale wakusanyao dhahabu na fedha hali hawazitoi katika njia ya Mwenyezi Mungu, wape habari ya adhabu iumizayo. Siku (mali yao) yatakapotiwa moto katika Moto wa Jahannam, na kwa hayo vikachomwa vipaji vya nyuso zao na mbavu zao na migongo yao (na huku wakiambiwa): Haya ndiyo (yale mali) mliyojilimbikizia nafsi zenu, basi onjeni yale mliyokuwa mkikusanya" (9:34-35).

وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسۡتَغۡنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ﴿٩﴾

فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡعُسۡرَىٰ ﴿١٠﴾

"Na afanyae ubakhili, asiwe na haja na viumbe wenzake, na akakadhibisha mambo mema, tutamsahilishia njia ya kwenda motoni" (92:8-10).

Naye Mtume(s.a.w) amekemea ubakhili katika Hadith zifuatazo:

'Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Yule ambaye Mwenyezi Mungu amempa mali lakini haitoi zakat, mali yake itageuzwa kuwa nyoka mkubwa (mwenye sumu kali). Atamviringa shingoni mwake katika siku ya Hisabu na kumuuma. Nyoka huyo atasema, "Mimi ni mali yako, mimi ni hazina yako iliyohifadhiwa"

.

Kisha (Mtume) alisoma (Aya ifuatayo);

وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَبۡخَلُونَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ

هُوَ خَيۡرٗا لَّهُمۖ بَلۡ هُوَ شَرّٞ لَّهُمۡۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِۦ

يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۗ وَٱللَّهُ بِمَا

تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴿١٨٠﴾

"Wala msiwaone wale ambao wamefanya ubakhili katika yale aliyowapa Mwenyezi Mungu katika fadhila zake kuwa ni bora kwao (kufanya ubakhili huo). La, ni vibaya kwkao. Watafungwa kongwa. (madude ya kunasa shingoni) na yale walioyafanyia ubakhili siku ya Kiyama. Na urithi wa mbingu na ardhi ni wa Mwenyezi Mungu. Na Mwenyezi Mungu ana habari za mnayoyafanya" (3:180).

Tunajifunza katika Hadith nyingine kuwa:

"Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema, "Kwa jina la Bwana wa Ka'aba, wako katika hasara kubwa". Maswahaba wakauliza, "Ni nani hao (Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu)? Mtume(s.a.w) akasema, "Ninaapa kwa yule ambaye ameshikilia uhai wangu mkononi mwake kuwa yeyote atakayekuja na akaacha ngamia, ng'ombe, kondoo au mbuzi bila ya kuwatolea zakat, wanyama hao watahudhurishwa siku ya Kiyama wakiwa wanene kuliko walivyo hapa duniani. Kisha wanyama hawa watakuwa wanampiga kwa pembe zao na kumkanyaga kanyaga, kwa kwato zao mpaka watu wamalizike kuhesabiwa, yaani kwa muda wa miaka 50,000" (Bukhari, Muslim na Ahmad).

Lengo la Zakat na linavyofikiwa

Lengo la Zakat linawiana na neno "Zakat" lenye maana ya kutakasa au utakaso. Mali itolewayo Zakat inakusudiwa iwe kitakaso kama inavyobainishwa katika Qur'an:

خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ

عَلَيْهِمْ........ ﴿١٠٣﴾

"Chukua sadaqat katika mali zao uwatakase kwa ajili ya hizo na kuwataja kwa vizuri (mbele Yangu) na uwaombee dua…" (9:103).

Pia imepokelewa kwa Ibn Abbas kuwa Mtume(s.a.w) amesema:

"Mwenyezi Mungu(s.w) hakuamrisha Zakat kwa sababu nyingine ila ni kuitakasa mali iliyotolewa".

Zakat huitakasa:

(i) Mali ya mtoaji
(ii) Nafsi ya Mtoaji
(iii) Nafsi ya mpokeaji
(iv) Jamii ya waislamu

(i) Zakat inavyotakasa mali ya mtoaji

Zakat ni sehemu ndogo ya mali (1/40 au 2.5%) inayotolewa kutokana na mali anayomiliki Muislamu na kuwapa wanaohitajia miongoni mwa fukara, maskini, wasafiri waloharibikiwa na wengineo kama ilivyobainishwa katika Suratul-Tawba aya ya 60. Sehemu hii ya mali inayotolewa zakat ni haki ya wale wanaostahiki kupewa zakat iliyopitishiwa mikononi mwa huyu mwenye mali kama amana tu kama inavyobainika katika Qur'an:

وَفِيٓ أَمۡوَٰلِهِمۡ حَقّٞ لِّلسَّآئِلِ وَٱلۡمَحۡرُومِ ١٩

"Na katika mali zao ilikuwepo haki ya kupewa maskini aombaye na ajizuiaye kuomba" (51:19).

Mali iliyotolewa Zakat inatakasika kwa sababu:

Kwanza, huepukana na haki za wale wote wanaostahiki kupewa Zakat, hivyo mali huwa halali na safi. Ambapo kama mali haitatolewa Zakat itakuwa imechanganyika na haki za watu.

Pili, Muislamu mwenye kutoa Zakat na Sadaqat anafahamu vyema kuwa kutoa huko hakutasihi iwapo chumo lake limepatikana katika njia za haramu. Hivyo Muislamu mwenye tabia ya kutoa zakat na sadaqat atajitahidi kufuata njia za halali katika kuchuma kwake na kujipatia mali iliyo halali.

(ii) Zakat na Sadaqat inavyotakasa nafsi ya mtoaji

"*Kutoa* ni moyo si *utajiri*". Msemo huu ni wa msingi sana. Maana hasa ya msemo huu ni kwamba si utajri utakaomfanya mtu atoe mali yake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu bali ni moyo wake utakaomlazimisha kutoa. Utoaji wa mali na kuwapa wengine kwa ajili ya kupata radhi za Mwenyezi Mungu si jambo la dharura bali ni jambo la kudhamiria na kutenda kutokana na msukumo wa nafsi yenye imani ya yakini.

Muislamu anapotoa mali yake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu kuwapa wanaostahiki kwa upande mmoja, Mwenyezi Mungu huitakasa nafsi yake na uchoyo, ubakhili, upupiaji mali, kuabudu mali, majivuno, kiburi, dhulma na maovu mengineyo yatokanayo na umilikaji mali. Kwa upande mwingine, mwenye kutoa mali yake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, Mwenyezi Mungu

huivika nafsi yake na pambo la huruma, ukarimu, upendo, na uchungaji haki za wengine.

Pia utoaji wa Zakat na Zadaqat huwa ni sababu ya mja kufutiwa dhambi zake na kustahiki pepo ya Mwenyezi Mungu kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَـٰرَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ
عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَـٰهِدُونَ فِى
سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّـٰتٍ
تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ وَمَسَـٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّـٰتِ عَدْنٍ ۚ
ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

Enyi mlioamini! Je! Nikujulisheni biashara itakayokuokoeni na adhabu iumizayo? (Basi biashara yenyewe ni hii): Muamini Mwenyezi Mungu na Mtume wake, na piganieni Dini ya Mwenyezi Mungu kwa mali zenu na nafsi zenu, haya ni bora kwenu; ikiwa mnajua (kuwa ni bora, basi fanyeni). (Mkifanya haya) Atakusameheni dhambi zenu na atakuingizeni katika Mabustani yapitayo mito mbele yake na (atakupeni) maskani mazuri mazuri katika Bustani za milele: huku ndiko kufuzu kukubwa" (61:10-12).

Katika Surat-Tawba, tunafahamishwa kuwa wale Waislamu waliozembea kuandamana na Mtume wa Mwenyezi Mungu katika msafara wa Tabuku kwa ajili ya kushughulishwa na mali, baada ya kutubia kwa Mola wao walitoa sadaqat ili kutakasa nafsi zao kama tunavyojifunza katika aya ya (9:102-103):

وَءَاخَرُونَ ٱعْتَرَفُوا۟ بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا۟ عَمَلًا صَـٰلِحًا وَءَاخَرَ
سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾
خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ
عَلَيْهِمْ ۖ ....﴿١٠٣﴾

Na (wako) wengine wamekiri dhambi zao (wametubia kwa Mwenyezi Mungu wakapokelewa). Wamechanganya vitendo vizuri na vingine vibaya, Mwenyezi Mungu ni mwingi wa kusamehe na mwingi wa kurehemu. Chukua sadaqat katika mali zao (Ee Muhammad) uwatakase kwazo na kuwataja kwa vizuri (mbele yangu) na uwaombee dua…" (9:102-103).

(iii) Zakat inavyotakasa nafsi ya mpokeaji

Kama mali ilivyo mtihani kwa tajiri ndivyo ilivyo mtihani kwa maskini au mwenye dhiki. Kwa tajiri mali ni mtihani kwa sababu anao uhuru wa kuichuma na kuitumia apendavyo. Ikumbukwe kuwa mali ni amana tu kwake kutoka kwa Mola wake. Kwa maskini kukosa mali ni mtihani kwake kwa sababu anaweza kumdhania Mwenyezi Mungu(s.w) vibaya kuwa ni muonevu na mwenye kupendelea kati ya waja wake; wengine akawafanya matajiri na wengine akawafanya maskini. Pamoja na dhana hii mbaya juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) maskini na mwenye dhiki huweza kujenga nyoyoni mwao tabia ya unyonge, udhalili, husuda, uadui, uhasama na tabia nyingine mbaya zinazosababishwa na ukosefu wa mali.

Utoaji wa Zakat na Sadaqat kwa wanaostahiki umewajibishwa kwa Waislamu wenye kumiliki mali ili pamoja na kuwatakasa wao wenyewe, iwatakase wapokeaji kutokana na husuda, chuki, uhasama, unyonge, na kadhalika, na badala yake kuvisha nyoyoni mwao upendo, udugu, shukrani, uchangamfu, ushirikiano na maadili mengineyo yanayotokana na kukirimiwa mali kwa jina la Mwenyezi Mungu(s.w).

Pia mwenye kupokea zakat au sadaqat daima atakumbuka kuwa Mwenyezi Mungu ndiye mwenye kuruzuku na kuwaruzuku waja wake bila hesabu.

(iv) Zakat na Sadaqat inavyotakasa jamii ya waislamu

Tumeshaona jinsi Zakat na Sadaqat zinavyotakasa nafsi za watoaji na wapokeaji ambao wote wako katika jamii moja. Fikiria jamii ambayo kwa upande mmoja matajiri wake hutoa haki za maskini na wale wote wanaostahiki kupewa Zakat na Sadaqat huku wakiwahurumia na kuwakumbatia ndugu zao hao na kwa upande mwingine hao wanaoipokea Zakat na Sadaqat, wanaipokea kwa moyo wa uchangamfu na upendo wakijua kuwa wamepokea tunu hiyo kutoka kwa Mola wao kupitia kwa ndugu zao waadilifu. Unafikiri jamii hii itakuwa na watu wenye mahusiano ya namna gani? bila shaka jamii hii itakuwa ni jamii yenye kuishi kwa upendo wa udugu na yenye kudumisha amani. Kila mmoja katika jamii atakuwa anapata mahitajio yake muhimu ya maisha. Jamii ya namna hii ni lazima iwe na maendeleo ya vitu na utu kwa sababu zifuatazo:

Kwanza; kila mmoja atakuwa na uwezo wa kimwili na wakisaikolojia wa kufanya kazi kwa juhudi zake zote. Inafahamika kuwa katika Uislamu uvivu na uzembe ni haramu. Hivyo kila aliyekuwa na dhiki ya muda mfupi baada ya kupewa Zakat na Sadaqat, atapata nguvu na uwezo wa kujikwamua katika dhiki yake hiyo, na baada ya muda mfupi naye atazalisha mali ya kutosha kutoa Zakat na Sadaqat. Hali hii huiwezesha jamii kufikia wakati ambao watu wasiojiweza katika jamii huwa wachache sana na sehemu kubwa ya zakat hupelekwa kwenye miradi ya maendeleo ya jamii kama vile ujenzi na uendeshaji wa shule na vyuo, hospitali, barabara, n.k.

Pili; uhusiano mzuri kati ya matajiri na wenye dhiki katika jamii unaojengwa kwa njia ya kusaidiana kwa zakat na sadaqat, huwafanya Waislamu washikamane na kushirikiana ipasavyo katika kuusimamisha Uislamu na kuuhami jambo ambalo huwapelekea kupata radhi za Mwenyezi Mungu, baraka zake na upendo wake kama tunavyojifunza katika Qur’an:

إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِهِۦ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَـٰنٌ مَّرْصُوصٌ ﴿٤﴾

"Kwa yakini Mwenyezi Mungu anawapenda wale wanaopigana katika njia yake, safusafu, (mkono mmoja); kama kwamba wao ni jengo lililokamatana barabara" (61:4).

Tatu; uchumi wa halali ni miongoni mwa sharti za utoaji Zakat na Sadaqat. Hivyo katika jamii ambayo utoaji wa Zakat na Sadaqat umedumishwa, lazima pawe na uadilifu katika uchumi ambapo kila mtu hupata haki zake na kufaidika ipasavyo. Njia zote za uchumi haramu zikiepukwa katika jamii ni wazi kuwa udhalimu, wizi, ujambazi, kamari, riba, hongo na rushwa hutoweka na kumuhamasisha kila mtu kuchuma kwa juhudi zake zote. Matokeo yake ni jamii kuendelea na kudumisha amani.

Ukusanayaji na ugawaji wa Zakat kijamii

Mafanikio ya Zakat katika kuinua hadhi na uchumi wa jamii hayatapatikana iwapo utoaji na ugawaji wa zakat utaendelea kubakia kuwa shughuli ya mtu binafsi. Tunafahamu vyema kuwa uchumi wa jamii haujengwi na mtu biafsi bali unajengwa kwa ushirikiano na kila mwanajamii. Hivyo,Zakat ikiwa sehemu kubwa na muhimu ya uchumi wa jamii ya Kiislamu, haina budi kukusanywa na kugawanywa na jamii. Kama Mtume(s.a.w) anavyosisitiza:

"Nimeamrishwa nichukuwe zakat kutoka kwa matajiri miongoni mwenu na niigawanye kwa maskini (wanyonge) miongoni mwenu".

Katika utekelezaji wa amri hii Mtume Muhammad(s.a.w) pia kama Rais au Mkuu wa dola ya Kiislamu aliwateua watu (Maamil) wa kwenda katika kila nyumba ya tajiri na kukusanya zakat inayostahiki kulingana na mali ya tajiri na kukusanya mali hiyo pamoja katika Hazina ya Kiislamu (Baitul-Maal) na kisha kuigawanya kwa kila mwenye kuhitajia na anayestahiki kupokea zake. Kwa ujumla ukusanyaji na ugawaji wa Zakat wakati wa Mtume ulikuwa ni kazi ya Serikali na wenye kuishughulikia zakat katika

ukusanyaji na ugawanyaji wake walikuwa wakilipwa kutokana na fungu maalum la zakat. Rejea tena Qur'an:

۞ إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٦٠

"Sadaqat (zake) hupewa watu hawa: Mafakiri, na maskini na wanaozitumikia na wanaotiwa nguvu nyoyo zao juu ya Uislamu na katika kuwapa uungwana watumwa na katika kuwasaidia weney deni na katika (kutengeneza) mambo aliyoamrisha Mwenyezi Mungu na katika (kupewa) wasafiri (walioharibikiwa). Ni faradhi inayotoka kwa Mwenyezi Mungu, na Mwenyezi Mungu ni Mjuzi (na) Mwenye hikima" (9:60).

Kutokana na aya hii utaona kuwa fungu la tatu la Zakat hutumika kama mshahara kwa **maamil** wanaozitumikia katika kuzikusanya na kuzigawanya. Hii yote inathibitisha kuwa amri ya Zakat ni lazima itekelezwe kijamii chini ya usimamizi wa Dola au Jamii ya Waislamu. Hivi ndivyo Mtume(s.a.w) alivyoitekeleza na vivyo hivyo Makhalifa wake waongofu. Mafanikio yote yaliyopatikana katika kusimamisha na kuimarisha Dola ya Kiislamu yalipatikana kutokana na utaratibu mzuri alioufuata Mtume(s.a.w) na Makhalifa wake waongofu katika kuinua uchumi wa jamii kwa Zakat na Sadaqat na njia nyinginezo.

Kwa nini lengo la Zakat na Sadaqat halijafikiwa katika jamii yetu?

Tumejifunza kuwa jamii yenye kudumisha nguzo ya Zakat na kutilia mkazo suala la kutoa mali na huduma kwa ajili ya Mwenyezi Mungu ni jamii yenye kuendelea kiuchumi na yenye kuishi kwa furaha na amani ya kweli ya kibinafsi na kijamii. Jamii ya Mtume(s.a.w) na ile ya makhalifa waongofu ni mfano wa wazi ulio mbele yetu. Jamii yetu hivi leo, pamoja na mahimizo ya utoaji wa Zakat na Sadaqat katika majukwaa mbali mbali bado

hatuyapati matunda ya Zakat katika jamii. Miongoni mwa sababu zinazowafanya Waislamu wasipate matunda yanayotarajiwa kutokana na utoaji wa Zakat na Sadaqat ni:

(i) Wengi miongoni mwa waislamu hawatakelezi nguzo ya Zakat

Wengi miongoni mwa Waislamu wenye uwezo wa kutoa zakat hawaitekelezi nguzo ya Zakat na hawajihimizi kutoa misaada midogo na mikubwa kwa wale wanaohitajia. Miongoni mwao huswali, hufunga na wengine wameshahiji. Wanaona ibada hizo zitatosha kuwafikisha kwenye kupata radhi ya Mwenyezi Mungu.

Kutotoa Zakat na Sadaqat kwa wale wenye uwezo miongoni mwa Waislamu, kumeipelekea jamii ya Waislamu kuwa duni na dhalili mbele ya makafiri na Washirikina.

(ii) Wengi watoa Zakat na Sadaqat hawatekelezi masharti ya utoaji

Miongoni mwa matajiri wachache wanaojitahidi kutekeleza nguzo ya Zakat na utoaji mali kwa ajili ya kuwasaidia wanaohitajia, hawazingatii masharti ya utoaji. Baadhi ya matajiri hutoa mali zao kwa ria na hufuatilia kwa masimbulizi. Utoaji wa namna hii umefutiwa baraka na hauwezi kumnufaisha mwenye kutoa wala jamii. Ubaya wa kutoa mali au msaada wowote kwa ria na kwa masimbulizi umedhihirishwa wazi katika aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبْطِلُواْ صَدَقَٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ
كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۖ
فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ
صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ ۗ وَٱللَّهُ لَا
يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

Enyi Mlioamini! "Msiharibu Sadaqat zenu kwa masimbulizi na udhia; kama yule anayetoa mali yake kwa kuwaonesha watu, wala

hamwamini Mwenyezi Mungu wala siku ya mwisho. Basi hali yake ni kama hali ya jabali ambalo juu yake pana udongo, kisha ikalifikia (jabali hili) mvua kubwa likasukuma udongo wote (huo) na ikaliacha tupu. Basi hawatakuwa na uwezo (wa kupata) chochote katika walivyovichuma; na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu makafiri" (2:264).

Kuna miongoni mwa Waislamu matajiri wanaotoa zakat bila ya kuzingatia wale wanaostahiki (Rejea Qur'an, 9:60). Badala yake huenda na kapu la fedha msikitini na kumgawia kila mtu atakaye kuwa tayari kupokea. Ugawaji huu wa Zakat hupelekea kupewa wasiostahiki na kuwakosesha wanaostahiki na kuwabakisha katika dhiki yao. Utoaji wa namna hii huibakisha jamii ya Waislamu katika dhiki na katika uadui na uhasama. Kuna baadhi ya Waislamu pamoja na kutoa Zakat na Sadaqat, hawazingatii mipaka ya halali na haramu katika uchumi wao. Wengine huchuma kwa njia za haramu ambazo haziinufaishi jamii bali huiingiza jamii katika matatizo ya rushwa, riba, kamari, wizi, ujambazi na udhalimu wa kila namna.

(iii) Zakat haikusanywi na Kugawanywa Kijamii

Tumejifunza kuwa utoaji na ugawaji wa Zakat, ili unufaishe jamii hauna budi kusimamiwa na jamii. Lazima jamii ya Kiislamu iwe na watu maalum wanaopita kwa kila Muislamu mwenye uwezo wa kutoa Zakat, na kuipokea Zakat yake kisha kuikabidhi kwa mtunza Baitil-mali (Hazina). Kisha wanaostahiki kupewa Zakat hukabidhiwa haki zao na wagawaji maalumu.

Sehemu kubwa ya jamii ya Waislamu hivi leo, haifuati utaratibu huu wa ukusanyaji na ugawaji wa Zakat na Sadaqat bali kila mwenye kutoa Zakat huigawa mwenyewe kwa wale wanaostahiki walio machoni mwake. Kuacha zakat mikononi mwa watoaji binafsi, kuna hasara kubwa zifuatazo:

Kwanza; hapawi na mhimizo wa makusudi juu ya utoaji wa Zakat, kiasi kwamba wenye kustahiki kutoa Zakat hujisahau na hatimaye kuacha kutoa Zakat kabisa.

Pili; kwa kutokuwa na utaratibu wa ugawaji, sehemu kubwa ya Zakat hupewa wasiostahiki na wale wanaostahiki kubaki na dhiki yao.

Zoezi 2.2

1. Nini maana ya Zakat?
2. Eleza umuhimu wa utoaji wa Zakat na Sadaqat katika Uislamu.
3. Nukuu aya ya Qur'an au tafsiri yake inayo bainisha lengo la Zakat na Sadaqat.
4. Eleza kwa ufupi jinsi lengo la Zakat linavyoweza kufikiwa.
5. Toa sababu kwa nini ukusanyaji na ugawaji wa Zakat ni jambo la kijamii?
6. Kwa kurejea aya katika Qur'an orodhesha makundi ya watu wanaostahiki kupewa Zakat.
7. Wengi wanaotoa Zakat na Sadaqat hawajafikia lengo la Zakat. Kwanini?

FALSAFA YA FUNGA

Funga ya Ramadhani ni miongoni mwa nguzo za Uislamu na ni faradhi kwa Waislamu kama invyobainika katika aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ

عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾

Enyi Mlioamini! "Mmeamrishwa kufunga (saumu) kama walivyofaradhishwa waliokuwa kabla yenu ili mpate kumcha Mungu" (2:183).

Kama ilivyo katika nguzo nyingine za Uislamu, mtu atakapoivunja kwa makusudi nguzo hii hatabakia kuwa Muislamu japo atajiita Muislamu na watu wakaendelea kumuita hivyo. Katika Hadith iliyopokelewa na Ibn Abbas, Mtume(s.a.w) amesema:

"Kuna viungo vitatu vinavyo muunganisha Muislamu na dini ya Uislamu, yeyote yule atakayevunja kiungo kimoja katika hivi atakuwa amekana Uislamu na kuuawa kwake ni halali. Viungo hivi ni: Kushuhudia kuwa Hapana Mola ila Mwenyezi Mungu, Kusimamisha Swala Tano na Kufunga mwezi wa Ramadhani".

Katika Hadith nyingine Abu Hurairah(r.a) amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema:

"*Yeyote yule atakayeacha kwa makusudi kufunga siku moja ya mwenzi wa Ramadhani, hawezi kuifidia siku hiyo hata akifunga kila siku katika umri wake wote (uliobakia)" (Abu Daud).*

Lengo la Funga

Lengo la funga limebainishwa katika Qur'an pale ilipotolewa amri ya kufunga:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ
عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾

"Enyi mlioamini! Mmeamrishwa kufunga kama walivyoamrishwa waliokuwa kabla yetu ili mpata kumcha Mungu" (2:183).

Hapa tunabainishiwa kuwa lengo la kufunga ni kuwafanya Waumini kuwa wacha-Mungu. Neno "***taqwa***" ambalo linafasiriwa kuwa ni "***Uchaji Mungu"*** lina maana pana zaidi. "***taqwa***" ni hali ya kuhofu ghadhabu za Mwenyezi Mungu(s.w) ambayo humfanya mja ajiepushe mbali na yale yote yanayomghadhibisha Mwenyezi Mungu(s.w) na ayaendee mbio kwa unyenyekevu na kwa jitihada kubwa yale yote aliyoamrisha Mwenyezi Mungu(s.w). Maana ya "***taqwa***" inabainishwa vyema na Hadith ifuatayo:

Siku moja Umar(r.a) alimuuliza Ubbay bin Ka'b(r.a) amueleweshe maana hasa ya Taqwa. Ubbay(r.a) alijibu: "Amiril Muuminin, umewahi kupita njia ya kichaka chenye miba?" 'Umr(r.a) akajibu: "Naam, nimepita mara nyingi". Kisha Ubbay(r.a) akamuuliza ni hadhari gani uliyoichukua wakati ukipita huko? "Nilishikilia na kukusanya pamoja nguo zangu na kutembea kwa uangalifu katika kupita njia hiyo", alisema Umar(r.a), ili sehemu yoyote ya nguo zangu isije shikwa na miba hiyo". Kutokana jibu hili, Ubbay(r.a) alisema: "Hii hasa ndio maana ya "taqwa".

Kutokana na mfano huu mtu mwenye "*Taqwa*" au "Muttaq" ni yule mwenye shauku na jitihada kubwa ya kuepukana na kila aina ya mwiba (uovu) katika kila hatua na kila kipengele cha maisha yake yote na wakati huo huo huwa na shauku na jitihada kubwa ya kuyakimbilia mema katika kila hatua ya maisha yake ili kupata radhi za Mwenyezi Mungu(s.w).

"***Muttaq***" ni mtu mwenye cheo na hadhi kubwa sana mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) kama tunavyofahamishwa katika Qur'an:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

"Enyi watu kwa hakika tumekuumbieni(nyote) kwa (yule) mwanamume(mmoja;Adamu) na yule yule mwanamke(mmoja;Hawwa) na Tumekufanyie mataifa na makabila (mbalimbali) ili mjuane(tu basi; siyo mkejeliane. Hakika aheshimiwaye sana miongni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule aliye Muttaq (amchaye Mwenyezi Mungu zaidi) katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi Mwenye khabari ya mambo yote" (49:13).

Hiki ni cheo kikubwa sana ambacho hakina mfano wake katika vyeo vya hapa ulimwenguni. Cheo hiki hakipatikani kwa kuomba kura au kwa hongo, bali kinapatikana kwa kujizatiti kujiepusha na makatazo yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kujitahidi kutenda wema na kutekeleza maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa matarajio ya kupata Radhi ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Lengo la Funga linavyofikiwa

Tumedhihirishiwa katika Qur'an kuwa lengo la kufaradhishwa kufunga ni kuwafanya Waumini wawe wacha-Mungu (Muttaq). Yaani kuwawezesha waumini kutekeleza maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) kama inavyostahiki kwa matarajio ya kupata radhi Zake (s.w) na kuwawezesha waumini kuepukana kwa unyenyekevu na kwa moyo mkunjufu na yale yote yanayomghadhibisha Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kuhofia ghadhabu Zake (s.w). Sasa ni vipi funga ya Ramadhani na funga nyingine za Sunnah humfikisha mja kwenye lengo hili? Funga humtayarisha Muumini kufikia lengo lililo kusudiwa kama ifuatavyo:

(i) Funga humzidishia mja Imani na Uadilifu

Funga ni ibada iliyofichikana. Ni siri ya aliyefunga na Mwenyezi Mungu(s.w) tu. Ibada nyingine kama Kusimamisha Swala, kutoa Zakat na

Sadaqat na Kuhiji, hufahamika kwa wengine mtu anapozitekeleza. Lakini ibada ya Funga si rahisi kuonekana utekelezaji wake kwa wengine. Mtu anaweza akala, akanywa au akafanya kwa siri kitendo chochote kinachofunguza na bado akadai kuwa amefunga. Pamoja na hivyo, Muislamu huamua kufunga kwa kujizuia na vyote vinavyofunguza ambavyo ana uwezo wa kuvitumia kwa siri bila ya kuonekana kwa mtu yeyote. Labda tujiulize: Ni nguvu gani inayomfanya mtu ajizuie na kula na kunywa tangu alifajri mpaka magharibi wakati anao uwezo wa kula na kunywa bila hata ya kuonekana na mtu yeyote? Tukijua kuwa huyu mfungaji hakufanya hivyo ili kupunguza uzito au hayuko katika mgomo wa kula, bila shaka atakuwa amefunga kwa ajili ya kutekeleza amri ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kutaraji kupata radhi Yake na kupata malipo makubwa aliyomuahidi. Ni siri hii iliyopo katika funga inayoifanya ibada hii iahidiwe malipo makubwa kuliko ibada nyingi kama tunavyofahamishwa katika Hadith ifuatayo:

> *Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Kila amali njema anayoifanya mwanaadamu atalipwa mara kumi mpaka mara mia saba". Kisha Mwenyezi Mungu(s.w) amesema: "Ila kwa funga kwa sababu funga ni kwa ajili yangu na ni Mimi mwenyewe ndiye nitakayelipa. Anajizuia kutosheleza matashi yake ya kimwili na kuacha chakula chake kwa ajili Yangu..." (Bukhari na Muslim).*

Ni dhahiri kwamba mja atakapotekeleza amri hii ya kufunga ya Ramadhani kwa unyenyekevu kwa kutaraji kupata Radhi ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kuepukana na ghadhabu zake, itamzidishia mja imani juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) na malipo ya Akhera. Kwa maana nyingine kufunga kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w) humzoesha mja kuwa muadilifu katika utekelezaji wake wa kila siku.

(ii) Funga Humzidishia mja nidhamu na utii kwa Mwenyezi Mungu(s.w)

Ukiichunguza funga ilivyo, utadhihirikiwa kuwa; haikuamrishwa ili kuwa mateso kwa waja wa Mwenyezi Mungu(s.w), bali imekusudiwa iwe ni zoezi maalum la kuwafanya waja wawe wacha-Mungu kwa kutii kwa unyenyekevu maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kuacha kwa unyenyekevu vile vile, makatazo au makemeo yote ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Kwanza, zoezi hili linahdihirika pale mja anapoharamishiwa katika mchana wa Ramadhani kuanzia Alfajir mpaka Magharibi kula, kunywa na vinginevyo alivyohalalishiwa kuvitumia katika maisha yake yote. Kwani tumeagizwa katika Qur'an:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُوا۟ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾

"Enyi watu! Kuleni vilivyo katika ardhi halali na vizuri, wala msifuate nyayo za Shetani (Mkaja mkala visivyo halali). Bila shaka yeye kwenu ni adui dhahiri" (2:168).

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ وَٱشْكُرُوا۟ لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾

"Enyi mlioamini! kuleni vizuri tulivyokuruzukuni, na Mumshukuru Mwenyezi Mungu, ikiwa munamwabudu Yeye peke yake" (2:172).

Tunajifunza kuwa katika aya hizi Mwenyezi Mungu(s.w) ametubainishia vilivyo halali kwetu kuvila na ametupa ruhusa ya kuvitumia maridhawa alimuradi tusivile kwa fujo au tusifanye israfu (ubadhirifu). Lakini katika mwezi wa Ramadhani vitu hivi ameviharamisha mchana kutwa kuanzia alfajiri mpaka magharibi ili kuukuza na kuudumisha utii wetu kwake. Ni kwamba mja atakayemtii Mwenyezi Mungu(s.w) akafunga kwa kujizuia na vilivyokuwa halali siku zote na vinavyoendelea kuwa halali baada ya magharibi kuingia na kabla ya alfajir, kwa vyovyote vile baada ya Ramadhani, haitakuwa rahisi kwake kula vilivyoharamishwa kwake siku zote.

Pili, zoezi hili la utii kwa Mwenyezi Mungu(s.w) pia linapatikana katika kujizuilia kusema na kutenda maovu wakati mtu amefunga. Kama tunayorejea katika Hadith:

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) amesema: "Asiyeacha kusema uwongo na vitendo viovu, Mwenyezi Mungu(s.w) si muhitaji wa kuona anaacha chakula chake na kinywaji (Mwenyezi Mungu(s.w) hana haja na funga yake") (Bukhari).

Hivyo, mja anapofunga kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w), pamoja na kujizuilia kula na kunywa vilivyo halali kwake, anajitahidi mwisho wa jitihada zake kujizuilia kusema na kufanya mambo maovu na machafu kwa kuchelea kukosa malipo ya funga yake na kuambulia kiu na njaa. Kwa hiyo, funga pamoja na kukuza utii wa mja katika kujiepusha na chumo la haramu au riziki haramu, humzoesha pia mja kujiepusha na mambo yote maovu na machafu.

Tatu, pia katika funga tunapata zoezi la kumtii Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kule kutekeleza kwa ukamilifu masharti na nguzo za funga. Hatufungi Ramadhani mpaka uonekane mwezi au mwezi wa Shaabani utimie siku 30, na hatufungui Ramadhani mpaka mwezi wa Shawwal uandame au Ramadhani ikamilishe siku 30. Tunajizuilia kula, kunywa, kujamii na kufanya vyote vinavyofunguza kwa wakati maalum, kuanzia alifajir mpaka magharibi. Ili kuona kuwa kufunga si mateso bali ni mazoezi tu ya kukuza utii wetu kwa Mwenyezi Mungu(s.w), ni vyema turejee msisitizo wa Mtume(s.a.w) juu ya kula daku na kuichelewesha na juu ya kufuturu mapema mara tu linapotua jua:

> *Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) amesema: Mwenyezi Mungu(s.w) amesema: "Walio bora miongoni mwa waja wangu ni wale wanaoharakisha kufuturu" (Tirmidh).*

> *Anas (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu(s.a.w) amesema: "Kula daku kabla ya Alfajiri kwa sababu daku ina baraka" (Bukhari na Muslim).*

Pia tunafahamishwa kuwa Mtume(s.a.w) aliwazoesha masahaba kuchelewesha daku kama tunavyojifunza katika Hadith:

> *Amesimulia Aisha(r.a): Bilal alikuwa akitoa adhana usiku, kwa hiyo Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) akasema; "Endeleeni kula mpaka Ibn Um Makhtuum aadhini, kwani haadhini mpaka alfajir iwe imeshaingia" (Bukhari).*

> *Anas (r.a) amesimulia: Zaidi bin Thabit (r.a) amesema: "Tulikula daku pamoja na Mtume(s.a.w) kisha akasimama kwa swala.*

"Nikauliza: (Nikitambo gani kati ya (kumaliza kula) daku na adhana (ya alfajir)?" Alijibu: Kitambo cha kutosha kusoma aya 50 za Qur'an" (Bukhari).

Bila shaka katika Hadith hizi tumepata msisitizo wa kuwahisha futari, na daku kuichelewesha. Hekima yake ni kufupisha muda wa kufunga na hivyo kuibakisha miili yetu na nishati. Tunalolipata hapa kwenye kuwahi kufuturu na kuichelewesha daku ni zoezi kubwa la utii kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Hebu mfikirie mja huyu anayeitekeleza Sunnah hii ya Mtume(s.a.w) ya kuwahi kufuturu mara tu baada ya kuchwa jua. Bila shaka mja huyu ataacha shughuli zake na mapema kidogo na kujitayarisha kwa swala ya magharibi, akiwa na tende au maji karibu yake ili mara tu jua linapotua afuturu pale pale. Je, huoni hali hii hukuza nidhamu ya mja na utii wake kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake kama kengele ya kuingia darasani inavyokuza nidhamu na utii wa wanafunzi kwa mwalimu wao wa somo au kama utii wa mwanafunzi unaopatikana kwa kuiogopa adhabu ya mwalimu wake wa darasa au somo? Nidhamu na utii kwa mwenye kufunga hupatikana kwa kumuogopa Mwenyezi Mungu(s.w).

Hali kadhalika kula daku na kuichelewesha nako hukuza nidhamu na utii wa mfungaji kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Hebu mfikirie mtu anayekatisha usingizi wake usiku wa manane au karibu na alifajiri ili ale daku jambo ambalo si la kawaida kabisa katika miezi mingine. Mfikirie vile vile yule anayekula daku katika saa za mwisho mwisho kabisa huku akiwa na saa mkononi akikazana kula chakula chake haraka haraka kabla ya Muadhini wa alfajiri. Bila shaka utaona kuwa kitendo hiki cha kuamka kula daku na kuichelewesha, kikifanywa kwa ajili ya kufuata Sunnah ya Mtume(s.a.w), na hata kama mtu atakunywa angalau maji tu au kipande kimoja cha tende, kitakuza nidhamu na utii wa mfungaji kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake(s.a.w).

Nne; pia katika funga ya Ramadhani kuna Sunnah nyingi zilizoambatanishwa, ili kukuza ucha-Mungu wa mfungaji. Sunnah hizi ni kusimama usiku kwa swala ya Usiku (Tarawehe), kuzidisha kusoma Qur'an, kukaa Itiqaf katika kumi la mwisho na kutafuta usiku wa Lailatul-Qadr kwa kuzidisha ibada za usiku. Amali zote hizi zikifanywa kwa ajili ya kupata Radhi ya Mwenyezi Mungu(s.w) humpelekea mja katika ucha-Mungu. Ni matarajio ya kila mwenye kufunga Ramadhani kwa ajili ya

Mwenyezi Mungu(s.w) na akajitahidi kutekeleza kwa ukamilifu masharti yote, nguzo za funga pamoja na kutekeleza Sunnah zilizoambatanishwa na funga ya Ramadhani, kuwa atakuwa na nidhamu na utii wa hali ya juu kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake (s.a.w) katika kutekeleza maamrisho na hukumu zote za Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake katika kuendesha maisha yake ya kila siku.

(iii) Funga humzoesha mja kudhibiti matashi ya kimwili

Funga pia inatupa zoezi la kuumiliki unyama wetu. Tumekwishaona kuwa japo mwanaadamu ana mwili kama wanyama na ana matashi ya kinyama kama vile kula, kunywa, kujamii, kupumzika, kulala na kadhalika, si mnyama bali ni mtu ambaye umbile lake ni mchanganyiko wa mwili ambao asili yake ni udongo na Roho ambayo hutokana na Mwenyezi Mungu(s.w). Ambapo mwili humng'ang'ania mwanaadamu kurudi chini katika ardhi ili kujipatia maslahi ya kinyama yatokayo ardhini, roho humnyanyua mwanaadamu juu ili kukidhi mahitaji ya kiutu au mahitaji ya kimaadili yapatikanayo kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Ilivyo ni kwamba, iwapo matashi ya kimwili yatamtawala mwanaadamu basi mwanaadamu hapa ulimwenguni ataishi kama mnyama au hali iliyoduni zaidi kuliko ile ya mnyama. Kwa upande mwingine iwapo maadili ya kiroho (ya Kiislamu) ndiyo yatakayomtawala mwanaadamu, basi mwanaadamu, ataishi kama Khalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwengu na hadhi yake mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) hapa itakuwa ya juu kuliko ile ya Malaika. Ni vyema vile vile tufahamu kuwa mwanaadamu ana uhuru kamili wa kuamua ama kujishusha hadhi yake kuwa chini kuliko walio chini au kupandisha hadhi yake kuwa juu kuliko ile ya Malaika. Mwanaadamu atakapoamua kuyafanya matashi ya unyama wake kuwa ndio Mungu wake na kuyaabudu na kuyanyenyekea basi hadhi yake hapa duniani itakuwa chini kuliko ile ya wanyama. Rejea Qur'an, Sura ya Al-Furqaan aya ya 43:

أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ

أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا كَٱلْأَنْعَٰمِ ۖ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

"Je, umemuona yule aliyefanya matamanio yake kuwa Mungu wake? Basi Je, utaweza kuwa mlinzi wake, au je, unafikiri ya kwamba wengi

katika wao wanasikia au wanafahamu? Hawakuwa hao ila ni kama wanyama, bali wao wamepotea zaidi njia" (25:43-44).

Mtu anapofunga huyakandamiza matashi ya unyamawake kama vile kula, kunywa, kujamii, na kadhalika, kwa ajili tu ya kumtii Mwenyezi Mungu(s.w). Kitendo cha mja kuamua kwa hiari yake kuacha kula, na huku ana njaa, kuacha kutumia vitu mbali mbali na huku anavihitajia, huudunisha unayma wake na kuuweka chini ya utawala wa maadili ya kiroho (ya Kiislamu) yanayotoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Ni vyema tukumbuke kuwa katika sheria ya kawaida ya maumbile, mwili unapokuwa dhaifu ndivyo matashi na matamanio ya kimwili (kinyama) yanavyopungua au kuwa dhaifu. Kwa mfano mtu mwenye matamanio makubwa ya kujamii ameshauriwa afunge:

Abdullah bin Mas'ud(r.a) ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema, "Enyi kongamano la vijana! Na aoe yule aliye na uwezo miongoni mwenu, hakika kuoa kunainamisha macho (ya matamanio) na kunahifadhi tupu. Na asiyeweza kuoa na afunge, hakika funga hukata matamanio" (Bukhari na Muslim).

Allah(s.w) ndiye aliyetuumba na matashi ya kimwili tuliyo nayo. Hivyo ni yeye pekee anayefahamu ni namna gani tuyadhibiti matashi yetu ili pamoja na kuyatosheleza tubakie na utu wetu. Basi ametuwekea kufunga iwe miongoni mwa njia za kidhibiti matashi yetu.

(iv) Funga humzoesha mja kuwahurumia wanaadamu wenzake

Funga pia inatoa mafunzo ya huruma. Kwa fukara au maskini kushinda njaa na kula mara moja kwa siku si jambo la ajabu sana. Lakini kwa tajiri ambaye anavyo vyakula vingi na vizuri vilivyo mzunguka na ambaye ana wasaa wa kuvila, kushinda njaa na kiu ni jambo zito kwake. Hivyo tajiri anayefunga kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, atapata wasaa wa kuona hali ya njaa wanayokuwa nayo mafakiri, maskini, mayatima, wasafiri walioharibikiwa, n.k. kwa sababu ya kukosa uwezo wa kujipatia chakula. Mafunzo haya aliyoyapata katika funga yatampa msukumo wa kuwahurumia wanaadamu wenzake waliokumbwa na njaa na kuwalisha chakula kwa kutaraji malipo kutoka kwa Mwenyezi Mungu(s.w) tu.

Vile vile kuzidisha kutoa sadaqat katika mwezi wa Ramadhani na kuwafuturisha waliofunga ni miongoni mwa Sunnah zilizokokotezwa. Kama tunavyojifunza katika Hadith iliyosimuliwa na Ibn Abbas, Mtume(s.a.w) alikuwa mpole na karimu sana katika mwezi wa Ramadhani kuliko kawaida yake katika miezi mingine. Hapakuwa na muombaji yeyote aliyekuja kwake na akarudi mikono mitupu kutoka mlangoni kwake. Pia Ibn Abbas (r.a) ameeleza kuwa mwezi wa Ramadhani ulipoingia alikuwa akiwaacha huru watumwa (mateka wa vita) na alikuwa akitoa sadaqat kwa kila muombaji. (Baihaqi). Na ukarimu ni tabia ya Mitume wote na wacha-Mungu. Kwa mfano tunafahamishwa kuwa ukarimu mkubwa wa Nabii Suleiman uliifanya Ikulu yake ifikiwe na maelfu ya wageni mara kwa mara miongoni mwa viongozi, watu wa kawaida, matajiri, mafukara na maskini wa jamii yake. Hakuondoka mgeni kwa Suleiman ila alikirimiwa chakula.

Pia rejea Ukarimu wa Nabii Ibrahim(s.a) kwa wageni wake:

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوا۟ سَلَـٰمًا ۖ
قَالَ سَلَـٰمٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

"Na wajumbe Wetu (Malaika kwa sura za kibinaadamu) walimwendea Ibrahim kwa bishara (khabari njema kuwa atazaa na kujukuu na mengine na) wakasema: "Salam (alaykum – amani juu yenu). Akasema (Ibrahim): "Juu yenu pia iwe amani." Na hakukaa (Ibrahim) ila mara alileta ndama (aliyechomwa juu ya mawe ya moto)" (11:69).

Kwa hiyo mojawapo ya matunda anayotarajiwa kuyavuna mfungaji ndani ya mwezi wa Ramadhani ni moyo wa takrima. Mfungaji tajiri au mwenye wasaa akijitahidi kutekeleza Sunnah hizi, katika mwezi mzima wa Ramadhani, atapata zoezi la kumuwezesha kuwahurumia watu wengine na kuwalisha maskini kwa kadiri ya uwezo wake katika miezi kumi na moja ya mwaka inayofuatia Ramadhani.

Hali kadhalika utoaji wa Zakattul-Fitri hutupa zoezi hilo hilo la kuwahurumia wengine, kwamba Muislamu akipata kiasi cha chakula kinachomtosha kwa siku moja pamoja na wale walio chini ya uanglaizi wake, anawajibika kutoa ziada iliyobakia kwa jirani yake ambaye hana

kabisa. Zoezi hili ni muhimu sana kwani hatutakuwa waumini endapo tutashiba na ilihali majirai zetu wanalala njaa. Ibn Abbas(r.a) amesimulia:

Nimemsikia Mtume wa Mwenyezi Mungu akisema: "Si Muumini yule ambaye anashiba na ili hali jirani yake pembeni analala njaa" (Baihaqi).

Hata kufunga kwenyewe bila ya kuambatanisha na utoaji wa sadaqat na zakattul-fitri kunamlainisha tajiri na kuwa mpole kwa wengine na kuwa mnyenyekevu kwa Mola Karim. Ilivyo ni kwamba katika kawaida ya maisha mtu mnyonge na dhaifu daima hujidhalilisha mbele ya matajiri na wenye uwezo. Kwa upande mwingine matajiri na wenye uwezo hutakabari na kujiona bora zaidi kuliko wanyonge. Tajiri na mwenye uwezo anapofunga njaa na kiu humfanya awe mnyonge na dhaifu, na hujiona yeye si bora chochote, bali aliye mbora kuliko wote ni Mwenyezi Mungu(s.w) pekee. Kwa hiyo, tajiri mwenye madaraka na hadhi katika jamii, atakapofunga kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w), atapata zoezi la kumzuia na takaburi juu ya wanyonge na atapata zoezi la kuwahurumia wanyonge. Funga huwakumbusha matajiri, wenye madaraka na wenye nguvu mawaidha ya aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ
شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ
أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ١٣

"Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja Adam) na (yule yule) mwanamke (mmoja Hawwa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane (tu basi). Hakika aheshimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule aliye mcha-Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi Mwenye habari za mambo yote" (49:13).

(v) Funga humpatia mfungaji siha

Mtume(s.a.w) amesema:

"Fungeni mtakuwa na afya" (Tabarani).

Imethibitika katika utafiti wa Madaktari kuwa funga ni tiba ya baadhi ya maradhi na ni kinga ya baadhi ya maradhi.

Kwanza; mwili wa mwanaadamu unahitaji mapumziko baada ya kufanya kazi kwa muda mrefu. Baada ya mapumziko, mtu hupata nguvu mpya wakati anaporejea kazini na utendaji wake wa kazi unakuwa na ufanisi zaidi. Hali kadhalika matumbo yetu yanahitaji mapumziko kidogo kwa mwaka kwa muda tunaofunga, ili yaweze kuifanya kazi yake kwa ufanisi zaidi na kuupatia mwili afya inayostahiki.

Madaktari wakati mwingine huwashauri wagonjwa wa baadhi ya magonjwa ya kudumu kufunga kwa kujizuilia kula na kunywa kwa muda kama sehemu ya matibabu.

Pili; imegunduliwa katika utafiti kuwa tumboni kuna aina fulani ya dawa ambazo hutokea kutokana na njaa na kiu, ambazo huua vijidudu vya magonjwa ya aina mbali mbali. Takwimu zinaonesha kuwa magonjwa mengi yanayotokana na usagaji wa chakula hayapatikani kwa wingi kwa watu wenye kawaida ya kufunga mwezi mmoja kila mwaka.

Tatu; binaadamu anapokula chakula mwili hutumia kiasi tu cha chakula kinachohitajika kwa wakati ule. Ziada yoyote ya chakula hubadilishwa kutoka hali yake ya kawaida na kuwa katika hali ambayo kitafaa kutunzwa na kuwekwa akiba kwa matumizi ya baadaye. Hali hii ya mwili ya kuweka akiba huendelea siku hadi siku. Lakini mwili wa binaaamu unakikomo cha uwezo wa kutunza chakula hiki cha akiba. Kama miaka kwa miaka akiba zitazidi kurundikana tu bila kutumiwa, akiba ya zamani kuharibika na kuwa sumu kwa mwili.

Mfungaji wa Ramadhani hawezi kudhuriwa na akiba hizi za chakula mwilini mwake, kwani akiba zote zilizotunzwa mwilini kwa miezi kumi na moja hutumika katika mwezi mmoja wa Ramadhani. Hii ni kwa sababu katika masaa 12 hadi 14 ya kufunga, ambapo mfungaji hali wala kunywa, mahitaji ya mwili

ya chakula hutoshelezwa na ile akiba. Tukumbuke kuwa aliyetuumba ni Mwenyezi Mungu(s.w) na ndiye aliyetuamrisha kufunga mwezi mmoja kwa mwaka katika masaa hayo ya kufunga. Hivyo kiasi hicho hicho cha funga katika mwaka kinatosha kusafisha akiba ya chakula ya mwaka ambayo ikiendelea kubakia itadhuru miili yetu kwa njia moja au nyingine.

Umuhimu wa siha hauna budi kuzingatiwa ipasavyo. Ni kwamba kipando cha kuifikisha Roho kwenye lengo lake ni mwili. Mwili ukiwa hauna afya nzuri, basi roho yenyewe haitaweza kumfikisha mwanaadamu kwenye lengo lake la kuwa Khalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni. Hivyo mwili wenye afya nzuri unahitajika sana kwa mwanaadamu ili aweze kuusimamisha Ufalme wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni. Ni katika msingi huu Mtume(s.a.w) amesema: “Waumini wote ni bora mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w), lakini aliye bora zaidi miongoni mwenu ni yule mwenye siha nzuri”.

(vi) Funga huwakumbusha waislamu kuwa ni ummah mmoja

Kusimamisha swala za jamaa, kutoa Zakat na kuhiji hutupa mafunzo makubwa ya kutukumbusha umoja, usawa na ndugu wetu. Lakini funga ya Ramadhani inatoa mafunzo haya kwa upana na undani zaidi kwa jamii yote ya Waislamu ulimwenguni kote. Ambapo swala ya jamaa imewajibishwa kwa Waislamu wanaume tu, Zakat kwa matajiri tu na Hajj kwa matajiri na wenye uwezo wa kufunga safari tu, swaumu imefaradhishwa kwa Waislamu wote ulimwenguni. Vijana (waliobaleghe) kwa wazee, waume kwa wake na matajiri kwa maskini. Kwa hiyo ibada ya funga huwakumbusha Waislamu ulimwenguni kote kuwa wao ni umma mmoja na ndugu moja bila ya kujali tofauti zao za rangi, lugha, taifa, umri, hadhi, kipato, na kadhalika. Wote ni watumwa wa Mwenyezi Mungu(s.w) na wote hujizuilia kula, kunywa na kujamii kwa ajili yaAllah(s.w).

Umma wa Waislamu katika mwezi wa Ramadhani huzidisha kufanya wema na kuamrisha wengine kufanya hivyo; pia hujitahidi kuacha maovu na kukataza maovu, hujitahidi kusaidiana na kuhurumiana na kuufanya ulimwengu kuwa na furaha na amani zaidi. Mwenendo huu wa Waislamu wa kuamrisha mema na kukataza maovu, kuhurumiana na kupendana ndio mwenendo wanaotakiwa wawe nao Waislamu ili waweze kuwa Makhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni.

Tathmini ya Funga zetu

Lengo la funga kama lilivyorejewa katika Qur'an, (2:183) ni kutufanya tuwe wacha-Mungu na namna funga inavyotufikisha katika kilele hiki imebainishwa. Lakini swali la kujiuliza: Ni kweli tunafunga? Je, watu wengi hawaanzi kufunga kwa "*vunja jungu*" ambapo baadhi ya Waislamu wanaotarajia kufunga Ramadhani humuasi Mola wao tani yao siku ya mwezi 29 au 30 Shaabani? Je, baada ya kufuturu baadhi ya Waislamu hawajiingizi kwenye laghwi – kucheza karata, bao, mabishano, mazungumzo ya upuuzi, na kadhalika – mpaka utakapoingia wakati wa daku? Je, siku ya Idil-fitri baadhi ya Waislamu hawajiingizi katika kumuasi Mwenyezi Mungu(s.w) katika kiwango cha hali ya juu kwa kujihusisha na ulevi, uzinzi, kamari na ngoma za kila aina? Ni wazi kuwa Waislamu wanaofanya matendo haya mara tu baada ya kufuturu au mara tu baada ya kumaliza mwezi wa Ramadhani hawakupata matunda yatokanayo na swaumu na hawakufikia lengo lililo kusudiwa. Labda tujiulize tena: Inatokeaje kwa Muislamu aliyefunga kwa nia safi, akose matunda yatokanayo na funga na ashindwe kufikia lengo la funga linalotazamiwa? Hii inatokea kwa sababu Waislamu wengi wafungao:

(i) Hawajui lengo la funga
(ii) Hawajui maana halisi ya ibada na nafasi yake katika maisha ya kila siku
(iii)Hawafuati masharti na miiko ya funga

(i) Lengo la funga halijulikani kwa wengi

Lengo la kufunga kama ilivyobainishwa katika Qur'an ni kutufikisha katika ucha-Mungu katika maisha yetu yote. Uchaji-Mungu hupatikana kwa kufuata kwa unyenyekevu maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kuacha kwa unyenyekevu vile vile makatazo yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kutarajia kupata Radhi Yake na kuepukana na ghadhabu Zake.

Wengi wa wafungaji hawafahamu lengo la funga. Wengi wanadhania wakishinda na njaa na kiu ndio watakuwa wamemaliza kufunga kana kwamba Mwenyezi Mungu(s.w) ametoa amri hii ya kufunga ili afurahie kuona waja wake wanavyohangaika kwa njaa na kiu! Mwenyezi Mungu(s.w) ameepukana na udhaifu huo. Yeye Mwenyezi Mungu(s.w) hahitaji lolote kutoka kwa waja wake bali ni waja wanaohitajia msaada kutoka kwake kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

"Sikuwaumba majini na watu ila wapate kuniabudu. Sitaki kwao riziki wala sitaki wanilishe. Kwa yakini Mwenyezi Mungu Ndiye Mtoaji wa riziki, Mwenye nguvu Madhubuti" (51:56-58).

Kwa hiyo Waumini wa kweli wanaofunga hawana budi kufahamu vyema kuwa swaumu si kujiingiza kwenye mateso au si mgomo wa kula na kunywa ili kumfurahisha Mwenyezi Mungu(s.w) bali ni neema ya Mwenyezi Mungu(s.w) aliyotuletea ili ituwezeshe kuishi maisha ya utu yatakayotuletea furaha na amani hapa ulimwenguni. Wafungaji wengine wamelielewa lengo la funga kuwa ni kuwapatia Thawabu tu, kiasi kwamba anaposhinda na njaa na kiu huridhika kuwa ameshapata thawabu bila ya kujali kuwa swaumu imemfikisha au haijamfikisha kwenye uchaji Mungu katika maisha yake ya kila siku. Hatuna budi kukumbuka kuwa thawabu au "Ujira wa Matendo Mema" kutoka kwa Mwenyezi Mungu, ni siri ya Mwenyezi Mungu(s.w). Hatuna namna yoyote ya kujua kuwa kitendo tulicho kifanya kimetupatia thawabu au la. Tunaloweza kuhakikisha ni matunda tunayotarajiwa kuyapata kutokana na amali njema tulizo amrishwa kuzitenda. Kwa mfano tutakuwa na tumaini kuwa tumepata thawabu kutokana na funga zetu endapo, funga zetu zitatufikisha kwenye lengo la kumcha Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila kipengele cha maisha yetu ya kila siku. Lakini kama baada ya kufuturu usiku tutajihusisha tena na kumuasi Mwenyezi Mungu au kama baada ya funga ya Ramadhani tutaendelea kufuata mwenendo wa maisha kinyume na ule anaoridhia Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake (s.a.w), tujue kuwa hatukupata chochote kutokana na funga zetu bali tumeambulia njaa na kiu.

(ii) Lengo halisi la maisha na uhusiano wa funga na lengo hilo havifahamiki kwa wengi

Kutofahamika kwa maana halisi ya ibada kwa Waislamu wengi imekuwa ni kikwazo kikubwa cha kuzifanya ibada zetu kama vile

kusimamisha Swala, Zakat, Swaumu na Hija, zisitufikishe kwenye lengo lililokusudiwa.

'***Ibada***' ni neno la Kiarabu ambalo hutokana na neno '*Abd*' lenye maana ya mtumwa. Kwa hiyo, katika mtazamo wa Uislamu kufanya ibada ni kumtumikia Mwenyezi Mungu(s.w) ni kumtii kwa unyenyekevu wa hali ya juu.

Kutofahamika vyema maana halisi ya ibada kumechangia sehemu kubwa ya kutofahamika lengo halisi la maisha ya mwanaadamu hapa ulimwenguni. Kama tunavyorejea katika Qur'an:

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

"Sikuwaumba majini na watu ila wapate Kuniabudu" (51:56).

KumuabuduAllah(s.w) kama lengo la maisha ni kumtiiAllah(s.w) kwa unyenyekevu katika kukiendea kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na ya kujamii.

Lakini mwanaadamu ameumbwa na matashi ya kimwili na amepewa uhuru wa kuamua ama kukidhi matashi yake kwa kumtii na kumnyenyekea Mwenyezi Mungu(s.w) au kukidhi matashi yake kwa kumuasi Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kuruka mipaka aliyomuwekea. Matashi haya na uhuru huu aliopewa mwanaadamu, humfanya mwanaadamu awe katika mtihani mkubwa katika maisha yake ya hapa ulimwenguni. Ama ayasalimishe matashi yake kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kumtii kwa unyenyekevu katika kufuata maamrisho yake na kuacha makatazo yake, afaulu mtihani au ayafanye matashi yake Mungu kwa kuyatii na kuyanyenyekea kinyume na kumtii na kumnyenyekea Mwenyezi Mungu(s.w) afeli mtihani.

(iii) Miiko ya funga haifuatwi vilivyo

Kila mfungaji hana budu kufahamu vyema masharti na nguzo za swaumu. Ibada yoyote haikamiliki mpaka itekelezwe kwa kufuata masharti na nguzo zote za ibada hiyo na pawe na kumkumbuka Mwenyezi Mungu katika kipindi chote cha kuitekeleza. Wengi wa wafungaji hawatekelezi vilivyo miiko ya funga na kwa hiyo funga zao zimeshindwa kuwapatia matunda yanayotarajiwa. Hatuna budi kufahamu kuwa Miiko ya Kufunga haiishii kwenye kujizuilia kula, kunywa na kujamii tu bali ni pamoja na

kujizuilia na maovu yote aliyoyakemea Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake.

> *Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema: "Yule ambaye hataacha lugha mbaya na matendo maovu, Mwenyezi Mungu(s.w) hana haja ya kuona kule kuacha kwake chakula na kinywaji chake (Mwenyezi Mungu(s.w) hakubali funga yake)" (Bukhari).*

Ni wangapi wanaofunga huku wanasengenya wengine, huku wanasema uwongo, huku wanafitinisha na kugombanisha watu na huku futari yao na daku imepatikana kwa njia za haramu? Ni wangapi wanaofunga ambao hufanya maovu mengine mbali na haya? Ni wazi kwamba funga zao haziwapatii faida yoyote mbali na kushinda njaa na kiu.

Zoezi 2:3

1.Nukuu aya iliyotaja lengo la funga ?

2.Nini maana ya uchaji mungu (taq-wa)?

3.Eleza jinsi funga inavyomfikisha mja kwenye ucha-mungu

4.Kwa nini waislamu wengi wanaofunga hawafikii lengo la funga?

FALSAFA YA HIJJAH NA 'UMRAH

Umuhimu wa Hijja katika Uislamu

Hijja ni nguzo ya tano ya Uislamu na ni amri ya Allah(s.w) kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

.... وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾

"...Na Mwenyezi Mungu amewajibishia watu wafanye Hijja katika Nyumba hiyo (Al-Ka'aba) kwa yule awezaye. Na atakayekanusha (asiende na hali ya kuwa anauwezo) basi Mwenyezi Mungu si muhitaji anayewahitajia walimwengu" (3:97).

Pia katika Hadith iliyosimuliwa na Abu Hurairah, Mtume(s.a.w) alitoa khutuba akasema:

Enyi watu! Hijja imeamrishwa kwenu, basi Hijini. Mtu mmoja akauliza: Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Ni kila mwaka? Mtume(s.a.w) alinyamaza mpaka yule mtu akarudia kuuliza swali hilo mara tatu. Kisha Mtume akasema: Kama ningalisema Ndio, ingalikuwa faradhi kuhiji kila mwaka na pangelikuwa hakuna hiari..." (Muslim).

Hijja imefaradhishwa kwa Waislamu wenye uwezo wa kusafiri na kugharimia safari na masurufu, mara moja katika maisha yao. Mwenye uwezo wa kuhiji, akaacha makusudi kuhiji si Muislamu japo ataendelea kujiita Muislamu na watu wataendelea kumuita hivyo kwani Mwenyezi Mungu(s.w) anasema:

.... وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾

"......Na atakayekanusha (asiende na hali anauwezo) basi Mwenyezi Mungu si muhitaji, kuwahitajia walimwengu" (3:97).

Maneno haya ya Mwenyezi Mungu(s.w) ni makemeo makubwa sana kwa wanaopuuzia Ibada hii.Allah(s.w) hana haja ya Uislamu wao na

matendo yao mema waliyoyafanya yataruka patupu kwani Mwenyezi Mungu(s.w) hana haja nayo. Katika kuonesha ubaya wa kukanusha amri hii ya Hija, Mtume(s.a.w) anasema katika Hadith iliyosimuliwa na Ali (r.a) kuwa:

"...Na yeyote atakayekuwa na uwezo wa kuhiji katika Nyumba ya Mwenyezi Mungu, lakini asifanye hivyo akifa atakuwa hana tofauti na Myahudi au Mkristo na hiyo ni kwa sababu Mwenyezi Mungu(s.w) amesema:

"...Na Mwenyezi Mungu amewaamrisha watu wafanye Hija katika Nyumba hiyo, yule awezaye kufunga safari kwenda huko..." (3:97). (Tirmidh).

Hijjah na 'Umra ni ibada za hali ya juu zenye kuahidiwa malipo makubwa mbele ya Allah(s.w) kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Abu Hurairah(r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Atakayefunga safari ya Hija kwa ajili ya Mwenyezi Mungu bila kuongea maneno maovu na kufanya vitendo viovu, atarudi (akiwa huru na dhambi) kama siku ile aliyozaliwa na mama yake" (Bukhari na Muslim).

Abu Hurairah (r.a) amesimulia tena kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu kasema: "Umra hii na 'Umra inayofuatia na Haji iliyokamilika (Haj-mabruur) haina malipo mengine isipokuwa Pepo" (Bukhari na Muslim).

Pia Mtume(s.a.w) kasema:

"Mtu akifa katika Hija siku ya Kiyama atafufuliwa na Ihram akiitikia "Labbayka" (Bukhari na Muslim).

Hijjah imefaradhishwa kwa Waislamu na imeahidiwa malipo makubwa kiasi hiki kwa sababu ya umuhimu wake katika kuwapa Waislamu mafunzo na mazoezi ya hali ya juu ya kuipigania Dini ya Mwenyezi Mungu bega kwa bega na kuisimamisha kuwa juu ya Dini nyingine zote.

Lengo la Hijjah

Lengo la ujumla la kuamrishwa kusimamisha nguzo tano za Uislamu - shahada, Kusimamisha Swala, Kutoa Zakat, kufunga Ramadhani na Kuhiji ni kumuandaa mja aweze kuishi kulingana na lengo la kuumbwa kwake ambalo ni kumtiiAllah(s.w) kwa unyenyekevu katika kukiendea kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na ya kijamii.

Ibada ya Hijjah ni kilele au ni Chuo Kikuu cha kukamilisha maandalizi ya kumfikisha Muumini katika lengo la kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila kipengele cha maisha na kumuwezesha Muumini kuisimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) kuwa juu ya Dini zote.

Katika Hijja yanapatikana kwa muhtasari mafunzo tuyapatayo katika kusimamisha swala, kutoa zakat na kufunga Ramadhani. Haji ataendelea kusimamisha swala tano katika kipindi chote cha safari ya Hijjah na anasisitizwa kuzidisha swala za Sunnah katika msikiti mtukufu.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ

بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾

Na (kumbuka) tulipomkalisha Ibrahim mahali penye ile nyumba (takatifu na tukamwambia): "Usinishirikishe na chochote na isafishe nyumba yangu kwa ajili ya waizungukao na wanaokaa hapo na wanaorukuu na kusujudu" (22:26).

Pia Haji hukamilisha ibada ya Tawaf kwa kuswali rakaa mbili katika Maqamu Ibrahim:

......وَٱتَّخِذُوا۟ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى... ... ﴿١٢٥﴾

"...Na mahali alipokuwa akisimama Ibrahim pafanyeni pawe pa kuswalia..." (2:125).

Hijja humzoesha mtu kutumia mali yake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, funzo tunalilipata katika kutoa zakat na sadaqat.

Haji anapofunga safari kwa ajili ya Hija, huwa tayari kutengana na familia yake, ndugu, jamaa na rafiki zake kwa kipindi chote cha safari na huwa tayari kukabiliana na misukosuko na magumu yote ya safari na huwa tayari kufuata barabara masharti ya Ihram na masharti yote ya Hijjah kwa ujumla kwa ajili tu ya kutafuta radhi za Mwenyezi Mungu(s.w), funzo linalopatikana katika funga ya Ramadhani na kukaa Itiqaf.

Pamoja na mafunzo haya, ibada ya Hijjah imebeba mafunzo ya ziada yanayomtayarisha Muislamu na kumzoesha kujenga udugu wa kweli unaoambatana na umoja na usawa wa kweli. Pia Hija inamzoesha Muislamu kuwa tayari kujitoa muhanga kwa mali yake na nafsi yake kwa ajili ya kusimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w). Kwa muhtasari, lengo la ibada ya Hija ni kumuandaa mja kuwa Khalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni.

Matendo ya Hijjah yanavyomuandaa Muislamu kuwa Khalifa wa Mwenyezi Mungu hapa Ulimwenguni

Katika sehemu hii tutaangalia falsafa ya kila kitendo cha ibada ya Hijjah kuanzia maandalizi ya safari mpaka mwisho wa safari na kuonesha namna ya kila kitendo cha Hijja kinavyomuandaa mja kuwa mcha-Mungu aliyetayari kuipigania Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa **mali** na **nafsi yake**.

(i) Maandalizi ya Safari ya Hija

Maandalizi ya Hijjah hayaanzii kwenye miezi ya Hijjah, bali huanzia mbali katika umri wa mtu. Tunafahamu kuwa utekelezaji wa Ibada ya Hijjah unahitaji kuwa na uwezo wa kifedha (kimali). Hivyo Muislamu wa kweli katika kuchuma na kutumia mali yake, hana budu kuzingatia suala la nguzo ya Zakat na Nguzo ya Hijjah. Muislamu atakapoweka mbele yake wazo la kutoa Zakat na Kuhiji, daima atachunga mipaka ya Mwenyezi Mungu(s.w) katika kuchuma kwake, kwani anafahamu wazi kuwa mali iliyochumwa kwa njia za haramu haifai kutolea zakat au kuhijia. Hebu tuzingatie Hadith ifuatayo:

Ibn 'Umar amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema: Swala haikubaliwi bila ya Twahara, wala Sadaqat haikubaliwi kama inatolewa kutokana na mali iliyochumwa kwa njia za haramu. (Muslim).

Hali kadhalika, kutokana na Hadith hii, Hijjah haitasihi endapo mtu atahiji kwa kutumia mali iliyopatikana kwa njia za haramu. Hivyo, fikra ya kuhiji, humzoesha muumini kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu katika uchumi.

Pia fikra ya Hijjah humzoesha muumini kutumia mali yake kwenye mambo muhimu tu ili kumuwezesha kuweka akiba kwa ajili ya Hijjah. Yaani fikra ya kutekeleza nguzo hii, humuepusha na ubadhirifu au utumiaji bila ya haja na bila ya ratiba.

Mtu anayekusudia kuhiji azidishe kutenda wema. Ajizatiti katika kusimamisha swala tano, kutoa zakat, kufunga Ramadhani, kuwahurumia wanyonge kwa kuwapa misaada wanayohitajia na kusuhubiana vizuri na watu wote kwa ujumla. Amuombe msamaha kila aliyemkosea na amsamehe kila aliyemkosea. Pia mwenye kunuia hija anatakiwa ajitahidi kujiepusha na maovu na azidishe kuomba msamaha kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa yote aliyokosea kwa kujua au kutojua na yaliyo wazi au yaliyofichikana. Katika Qur'an Mwenyezi Mungu(s.w) anaagiza kuwa wanaokusudia kuhiji:

.... فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ ٱلْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا
فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي ٱلْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ
يَعْلَمْهُ ٱللَّهُ...... ﴿١٩٧﴾

"...Na anayekusudia kufanya Hija katika miezi hiyo, basi asiseme maneno machafu, wala asifanye vitendo vichafu wala asibishane katika hiyo Hija. Na kheri yoyote mnayoifanya Mwenyezi Mungu anajua..." (2:197).

Utaona mtu mwenye fikra ya kutekeleza ibada ya Hijjah daima atakuwa mwangalifu katika mwenendo wake wa kilasiku. Atajitahidi kutekeleza maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) na kujiepusa na makatazo yake yote atajitahidi kuwatendea wema wanaadamu wenzake na kila mara atakuwa mwenye kujiandaa kuitikia mwito wa Mola wake (Labbayka), kama vile mtu anayejiandaa kukutana na Mola wake kwa kifo, muda mfupi ujao.

(ii) Safari ya Hijja

Mtu aliyeisafisha nia yake kwa ajili ya Hijjah na kwa ajili tu ya kutaraji Radhi za Mola wake, hupata zoezi kubwa kutokana na safari ya Hija la kumfanya awe tayari kujitoa muhanga kwa mali yake, nafsi yake na wapenzi wake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Tujuavyo, gharama ya safari ya Hijjah, ikiwa ni pamoja na usafiri, matumizi ya chakula, malazi, mnyama wa kuchinja, nakadhalika ni kubwa sana. Kwa mfano mwaka huu (2012) gharama za Hijjah kwa Tanzania kwa wastani ni Tsh milioni 6. Kwa tajiri kiasi hiki cha fedha kitaonekana si kikubwa sana, lakini ukizingatia kuwa hatarajii kupata malipo yoyote ya kidunia kutokana na fedha hiyo ila Radhi za Mwenyezi Mungu(s.w) bado hali ya kujitoa muhanga inapatikana. Kwa mtu wa kawaida ambaye amepata gharama ya safari ya hijja kwa kudunduliza kidogo kidogo kwa umri wake wote wa uchumi, Tshs 6milion ni kiasi kikubwa sana kwake ambacho humpa zoezi kubwa sana la kuwa tayari kutoa mali yake wakati wowote na kiasi chochote kwa ajili ya kuihuisha na kuisimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Mtu anapoaga kwenda Hija anakuwa tayari kwa moyo mkunjufu kuwaacha ahali zake, jamaa zake, rafiki zake na wapenzi wake wote ili akaitikie wito wa Mwenyezi Mungu(s.w). Kitendo hicho cha Haji kuwa tayari kuachana na wapenzi wake, kwa ajili ya safari ya Hijjah, humpa zoezi kubwa la kuwa tayari kumpenda Mwenyezi Mungu na Mtume wake kuliko chochote kingine. Hili ni zoezi muhimu sana kwa Muislamu kwani mtu hawezi kufuzu mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) mpaka kwanza aweze kumpenda Mwenyezi Mungu(s.w), Mtume Wake na kupigania Dini Yake kuliko anavyoipenda nafsi yake na yoyote yule aliyempenzi kwake na kuliko anavyokipenda chochote kile chenye thamani kwake. Hebu tuzingatie usia wa Mwenyezi Mungu(s.w) ufuatao:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُوٓاْ ءَابَآءَكُمۡ وَإِخۡوَٰنَكُمۡ
أَوۡلِيَآءَ إِنِ ٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡكُفۡرَ عَلَى ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن
يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ٢٣ قُلۡ إِن

كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ
وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ
كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ
وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ
بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾

Enyi mlioamini! Msiwafanye baba zenu na ndugu zenu kuwa vipenzi vyenu ikiwa wanastahabu (wanapenda) ukafiri kuliko Uislamu. Na katika nyinyi atakayewafanya hao kuwa ndio vipenzi vyake, basi hao ndio madhalimu (wa nafsi zao). Sema: Kama baba zenu na wana wenu na ndugu zenu na wake zenu na mali mlizochuma na biashara mnazoogopa kuharibikiwa, na majumba mnayoyapenda; (ikiwa vitu hivi) ni vipenzi zaidi kwenu kuliko Mwenyezi Mungu na Mtume wake na kupigania Dini yake, basi ngojeni mpaka Mwenyezi Mungu alete amri yake; na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu maasi" (9:23-24).

Kwa wastani safari ya Hijjah ni ngumu sana kwa watu wa kawaida (wasio kuwa wakuu wa dola wanaopata mapokezi ya serikali ya Kifalme). Ugumu wa safari ya Hijjah unapatikana katika safari yenyewe, mabadiliko ya hali ya hewa, mkusanyiko wa watu wengi sana (milioni nne na zaidi) kwa wakati mmoja katika sehemu ndogo takatifu, msongamano katika kutekeleza baadhi ya nguzo za Hijjah kama vile kutufu, kusai na kulenga vijiwe katika minara mitatu. Ukimuuliza mtu yeyote wa kawaida aliyewahi kuhiji atakuhadithia zaidi juu ya uzito wa safari ya Hijjah. Ugumu huu wa safari ya Hija humpa Muislamu mazoezi ya kuitoa nafsi yake muhanga kwa kuwa tayari kukabiliana na magumu yote, hata ikibidi kufa kwa ajili ya kutekeleza amri ya Mwenyezi Mungu(s.w). Kwa maana nyingine safari ya Hija inatupa funzo la kuwa tayari kupigania Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa mali na nafsi zetu. Mtume(s.a.w) ameilinganisha safari ya Hija na Jihad:

Aysha(r.a) amehadithia: "Niliuliza: "Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Kuna jihadi kwa wanawake?" "Ndio" alijibu Mtume, 'Kwao kuna jihadi isiyo ya kupigana' – Hijjah na 'Umrah' (Ibn Majah).

Katika Hadith nyingine iliyosimuliwa pia na Aysha(r.a) Mtume(s.a.w) amesema:

"Jihad bora kwa (wanawake) ni Hajj Mabruur (Hijjah yenye kukubaliwa)" (Bukhari).

Pia tunajifunza kutokana na Sunnah ya Mtume(s.a.w) kuwa Haji anayekufa katika vazi la Ihram, huzikwa na Ihram yake kama shahidi anavyozikwa na vazi lake la vita:

Ibn Abbas (r.a) ameeleza kuwa mtu mmoja akiwa katika vazi la Ihram (katika hali ya Ihram) alianguka juu ya ngamia, akavunjika shingo na akafa. Mtume(s.a.w) alipofahamishwa habari hii aliamuru: "Muosheni kwa maji yaliyochanganywa na karafuu maiti (leaves of the lot tree) na mumkafini kwa vipande viwili vya Ihram na msimfunike kichwa chake kwani Mwenyezi Mungu(s.w) atamfufua siku ya Kiyama akileta Talbiya (akiitika Labbayka...)".

Na katika Hadith nyingine, Hijjah na Jihad vimelinganishwa kama ifuatavyo:

Amesimulia Abuu Hurairah (r.a) kuwa Mtume(s.a.w) aliulizwa: Ni kitendo gani kilicho bora kuliko vyote? Akajibu: "Kumuamini Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake". Akauliza tena: Ni amali gani inayofuatia kwa nzuri? Akasema: "Kufanya Jihad katika njia ya Mwenyezi Mungu(s.w)". Akauliza tena: Ni amali gani inayofuatia hii? Alijibu: "Kufanya Hija yenye kukubaliwa (Hajj Mabruur)" (Bukhari).

Hadith zote hizi zinatupa fundisho kuwa safari ya Hija inatoa mafunzo ya Jihad kwa Waumini.

(iii) Ihram

Ihram ni hali anayokuwa nayo mwenye kuhiji au kufanya Umra ambapo analazimika kuchunga miiko kadhaa.

Vazi la Ihram kwa wanaume ni zoezi kubwa sana la kuwakumbusha waumini kwa vitendo juu ya usawa wa binaadamu. Katika vazi hili humtafautishi tajiri na maskini, mfalme na raia, afisa na mtumishi, mweusi na mweupe na kadhalika. Wanaume wote huvalia vazi la aina moja ambalo ni shuka isiyoshonwa (isiyopindwa) ya kufunga kiunoni na nyingine ya kuteremsha lubega, kuacha wazi kichwa na kuvalia makubazi (malapa) au viatu vya wazi (sandles) bila ya soksi. Wakati wote Mahujaji wanapokuwa katika vazi hili wanathibitisha kwa matendo ujumbe wa Mwenyezi Mungu(s.w) ufuataao:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَـٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja, Adam) na yule mwanamke (mmoja Hawwa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane (tu basi, sio kubaguana). Hakika aheshimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Mwenyezi Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi, Mwenye habari (za mambo yote)" (49:13).

Katika kuchunga masharti mbali mbali anapokuwa katika hali ya Ihram, Haji hupata mazoezi ya hali ya juu ya utii kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Tumejifunza kuwa Haji anapokuwa katika hali ya Ihram, hukatazwa kufanya matendo ya kawaida mno kama vile kuchana nywele/ndevu, kukata kucha, n.k. Je, mtu aliyejizatiti katika kuchunga masharti haya madogo madogo kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w) kwa muda wote anapokuwa katika "*Ihram*", itakuwa vigumu kwake kujiepusha na makatazo yote ya Mwenyezi Mungu(s.w) katika kuendesha maisha yake ya kila siku baada ya Hija? Isitoshe Haji, aweza kuvunja mojawapo ya masharti haya bila ya yoyote kumbaini lakini bado hafanyi hivyo. Ikitokea kwa bahati mbaya kavunja sharti mojawapo, bila ya kushitakiwa na mtu yoyote yeye mwenyewe hujihukumu na kujiadhibu kwa kutoafidia (faini) kwa kuchinja mnyama na kumtoa sadaqat au kufunga siku kumi. Je, huoni kuwa kuchunga masharti ya "*Ihram*" pia humzoesha Haji kuwa muadilifu na

mcha-Mungu mwenye kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu(s.w) pasi na usimamizi wowote katika kuendesha maisha yake ya kila siku?

Kwa hiyo, tunajifunza kuwa ambapo vazi la "Ihram" linampa Haji mazoezi ya kudumisha usawa kati ya wanaadamu na kukata mizizi wa ubaguzi wa aina zote na majivuno, uchungaji wa masharti ya "Ihram" unampa Haji zoezi la kumtii Mwenyezi Mungu(s.w) kwa uadilifu katika kuacha makatazo yake na kufuata maamrisho yake katika kuendesha maisha yake ya kila siku.

(iv) Talbiya

"***Talbiya***" ni kuitikia wito wa Mwenyezi Mungu(s.w) kwa maneno yafuatayo:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ،
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ لاَشَرِيْكَ لَكَ.

"Labbayka Allahumma labbayka. Labbaykalaashariika laka labbayka. Innal-hamda wanni-imata laka wal-mulk; laashariika laka".

"Naitika wito wako Ee Mwenyezi Mungu, Naitika. Naitika, Ewe usiye na Mshirika, Naitika. Hakika sifa zote njema na neema zote ni Zako na Ufalme ni wako, Ewe Usiye na mshirika" (Bukhari na Muslim).

Kutekeleza nguzo ya Hija ni kuitika wito wa Mwenyezi Mungu(s.w) ambaye alimuamrisha Nabii Ibrahim(a.s), mwanzilishi wa Ibada ya Hija, kuwaita watu wote ulimwenguni waje kuhiji Makka katika nyumba takatifu ya Al-Ka'aba. Mwito huu umedhihirishwa katika aya ifuatayo:

وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلَىٰ كُلِّ
ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

"Na (Tukamwambia Ibrahim), utangaze kwa watu habari za Hija, watakujia (wengine) kwa miguu na (wengine) juu ya kila mnyama aliyekonda, wakija kutoka katika kila njia ya mbali" (22:27).

Talbiya, inampa Haji zoezi la kumuitika Mwenyezi Mungu(s.w) katika maamrisho yake yote. Je, mtu anayejitoa muhanga kwa kumuitikia Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kufunga safari nzito ya Hija, atashindwa baada ya kurejea nyumbani, kumuitikia Mwenyezi Mungu(s.w) katika miito mingine iliyo miepesi zaidi kama vile mwito wa kusimamisha swala tnao, kutoa zakat, kufunga Ramadhani na miito ya kiutekelezaji katika maisha ya kila siku.

Talbiya ambayo makundi kwa makundi ya Waislamu huitamka pamoja wakiwa na vazi la sare (Ihram) wakati wakiwa katika msafara wa kutekeleza Ibada ya Hija, huwahamasisha Waislamu na kuwakumbusha kuwa wao ni askari wa Mwenyezi Mungu(s.w) ambao ni tishio la maadui wa Mwenyezi Mungu ulimwenguni kote kutokana na umoja na mshikamano wao uliojengwa katika misingi thabiti ya kumuamini na kumwitikia Mwenyezi Mungu(s.w) pekee. Historia inatuthibitishia jinsi Waislamu walivyokuwa tishio kwa washirikina wakati Waislamu walipofunga safari ya Umra, mwaka wa 6 A.H. na kuzuiliwa kuingia Makka na Makuraysh waliojizatiti kwa vita. Bila silaha, Waislamu kwa umoja wao na uthabiti wao katika kumuitikia Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake, walichukuwa ahadi mbele ya Mtume(s.a.w) kupambana na washirikina wa Makka kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

۞ لَّقَدْ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ
تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ
وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾

"Hakika Mwenyezi Mungu amekuwa Radhi na Waislamu walipofungamana nawe chini ya mti; na anajua yaliyomo nyoyoni mwao. Basi akateremsha utulivu juu yao, na akawapa kushinda kwa zama za karibu" (48:18).

Washirikina wa Makka, pamoja na silaha zao, waliogopa kupigana na Waislamu ambao hawakuwa na silaha na badala yake wakawekeana mkataba wa amani – mkataba wa Hudaybiyyah. Miaka miwili baada ya Hudaybiyyah, mwaka wa 8 Hijiria, Waislamu elfu kumi waliiteke Makka kwa

Tahlili na Takbir bila ya kutumia silaha. Umoja wa jeshi hili la Waislamu, uliodumishwa na kalima ya "**Laailaaha ilallaahu Allaahu Akbar**" ulikuwa ni tishio kwa washirikina wa Makka ambao walijifungia ndani kwa khofu na kuwawezesha Waislamu kuikomboa Makka na Ka'aba kwa amani bila ya vita.

(v) Tawaf

Haji anapoingia Makka huendelea na Talbiya mpaka atakapofika kwenye Jiwe Jeusi na kulibusu au kuliashiria tayari kuanza tawaf. Tawaf ni ibada ya kuizunguka Ka'aba mara saba. Kila mzunguko huanza kwenye jiwe jeusi kwa kulibusu, au kuligusa kwa mkono au kuliashiria. Jiwe Jeusi ndio jiwe la msingi la nyumba takatifu ya Al-Ka'aba.

Kuna mafunzo mengi yanayopatikana katika tawaf. **Kwanza**, kule kuishuhudia Ka'aba na mazingira yake, hasa sehemu ile iitwayo "**Maqamu Ibrahim**", mahali aliposimama Ibrahim(a.s) wakati wa kuinua kuta za **Ka'aba**, humpelekea Haji kuwa na yakini zaidi juu ya kuwepo Mwenyezi Mungu(s.w). Kwa maana nyingine Muislamu aliyeitikia wito wa Hija kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w), kuwemo katika mazingira ya **Ka'aba** huzikurubisha fikra zake kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kuliko anapokuwa katika sehemu nyingine yoyote katika ardhi. Mwenyezi Mungu(s.w) anabainisha hili katika Qur'an:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ مَّقَامُ إِبْرَٰهِيمَ ۖ وَمَن دَخَلَهُۥ كَانَ ءَامِنًا ۗ .... ﴿٩٧﴾

"Kwa yakini Nyumba ya kwanza iliyowekwa kwa ajili ya watu (kufanya ibada) ni ile iliyoko Makka, yenye baraka na uwongozi kwa ajili ya walimwengu wote. Humo mna ishara zilizo wazi (za kuonyesha utukufu wake na ukongwe wake. Miongoni mwa hizi ni) mahali alipokuwa akisimama Ibrahim, na anayekuwa katika sehemu hiyo huwa katika amani…" (3:96-97).

Pili, kitendo cha kutufu, endpao kitafanywa kwa kumzingatia Mwenyezi Mungu(s.w) kwa undani kama mazingira yenyewe yanavyoruhusu, humpa Haji zoezi kubwa la kumdhukuru na kumtukuza Mwenyezi Mungu(s.w)

katika kiwango cha juu kabisa kama kile cha Malaika. Tunafahamishwa katika Hadith kuwa Ka'aba ni nakala halisi ya **Baitil-Ma'amuur**, nyumba tukufu ya Mwenyezi Mungu(s.w) iliyopo kwenye Mbingu ya saba ambayo daima kuna makundi ya Malaika yanayomdhukuru Mwenyezi Mungu(s.w) mpaka siku ya Kiyama. Hivyo Mahujaji wakitufu kwa kumzingatia Mwenyezi Mungu(s.w) na wakasimama kwa swala katika Maqamu Ibrahim baada ya Tawaf, hufanya kitendo kile kile wanachokifanya Malaka katika mbingu ya saba.

Tatu, kitendo cha kubusu Jiwe Jeusi kila mutawaf anapoanza mzunguko, ni kitendo cha kuchukua ahadi upya kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kuwa atamuabudu ipasavyo na hatamshirikisha na yeyote au chochote katika maisha yake yote. Kuhusu ahadi hii, imebainishwa katika Hadith iliyosimuliwa na Ibn Abbas kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Jiwe Jeusi ni mkono wa kuume wa Mwenyezi Mungu hapa ardhini, kwa mkono huo anapeana mkono na wajawake, kama ambavyo mtu anavyopeana mkono na ndugu yake".

Nne, Ibada ya Tawaf ambayo Waislamu kutoka sehemu mbali mbali za dunia, wenye rangi na lugha tofauti huifanya kwa pamoja bega kwa bega, wanaume na wanawake, matajiri na maskini, wafalme na raia, weusi na weupe, wenye nguvu na dhaifu, bila ya ubaguzi wa aina yoyote, inatoa zoezi kubwa la kuwawezesha Waislamu kudumisha udugu na umoja wao na usawa wa binaadamu.

Funzo hili la udugu, umoja na usawa linalopatikana katika ibada ya Tawaf, linadhihiri katika matendo mengine ya Hija ambapo Waislamu huyafanya kwa pamoja kama vile tendo la **Sa'i, Kusimama Arafa** na kulenga vijiwe kwenye Minara mitatu. Tunajifunza kutokana na matendo haya ya Hija kuwa, udugu, umoja na usawa halisi na wa kweli kati ya wanaadamu haupatikani mahali popote au kwa njia yoyote ila chini ya bendera ya "**Laailaaha illaallaahu Muhammadar-Rasuulullah**" kwa kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) ipasavyo kwa pamoja na kushirikiana bega kwa bega kuusimamisha ufalme wake hapa ulimwenguni.

(vi) Sa'i

Sa'i ni ibada ya kutembea mara sababu kati ya vilima viwili – **Safa** na **Marwa**, vilivyo karibu na **Ka'aba** ambapo kuna kukimbia matiti kwa wanaume katika sehemu ya bondeni.

Kitendo hiki cha Sa'i kina mafunzo mengi. **Kwanza**, kinawawezesha Waislamu, Kumtii Mwenyezi Mungu(s.w) kwa kuwa tayari kutekeleza kila wanalo amrishwa.

Pili, kukimbia matiti (jogging) kunawapa Waislamu wanaume mazoezi na kuwakumbusha kuwa kupigana kwa uhodari na ushujaa kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w) kumelazimishwa juu yao, kama kulivyolazimishwa juu yao kusimamisha swala, kutoa zakat, kufunga Ramadhani na kuhiji. Rejea Qur'an:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

"Mmelazimishwa kupigana vita (kwa ajili ya Dini ya Mwenyezi Mungu). Nalo ni jambo zito kwenu. Lakini huenda mkachukia kitu, nacho ni kheri kwenu. Na huenda mkapenda kitu nacho ni shari kwenu. Na Mwenyezi Mungu ndiye anayejua (Lakini) nyinyi hamjui" (2:216).

Tatu, ibada ya Sa'i inawazoesha Waislamu kuwa tayari kuchakarika kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w). Ili tulipate funzo hili vizuri, ni vyema tujikumbushe historia ya Nabii Ibrahim(a.s), mwanzilishi wa Hija. Nabii Ibrahim(a.s) kama historia yake inayvosimuliwa katika Qur'an alipewa na Mola wake amri nyingi na nzito, ambazo kutokana na utiifu wake wa hali ya juu kwa Mola wake, alizitekeleza zote kwa moyo mkunjufu. Miongoni mwa amri hizi ni ile ya kumwacha mkewe Hajarah na mtoto wake mchanga (Ismail), ambaye alikuwa ni mtoto pekee aliyekuwa naye, katika bonde kavu la Makka lisilokaliwa na mkazi yeyote na bila ya kuwaachia chochote, isipokuwa ulinzi wa Mwenyezi Mungu(s.w). Tukio hili la Nabii Ibrahim(a.s) kuwaacha ahli zake Makka pasi na msaada wowote linadhihirika katika dua yake:

رَّبَّنَآ إِنِّيٓ أَسۡكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيۡرِ ذِي زَرۡعٍ عِندَ بَيۡتِكَ ٱلۡمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجۡعَلۡ أَفۡـِٔدَةٗ مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهۡوِيٓ إِلَيۡهِمۡ وَٱرۡزُقۡهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَشۡكُرُونَ ٣٧

"Mola wetu! Hakika mimi nimewaweka (nimewakalisha) baadhi ya kizazi changu (mwanangu Ismail na mama yake Hajarah) katika bonde (hili la Makka) lisilokuwa na mimea yoyote; katika nyumba yako takatifu (Al-Ka'aba). Mola wetu! Wajaalie wasimamishe swala. Na ujaalie nyoyo za watu zielekee kwao zielekee kwao (wapende kuja kukaa hapa ili pawe mji) na uwaruzuku matunda ili wapate kukushukuru" (14:37).

Bibi Hajar aliyakinisha kuwa Nabii Ibrahim(a.s) hakuwaacha pale kwa kuwatupa tu bali katika kutekeleza amri ya Mwenyezi Mungu(s.w). Alibakia pale na mtoto wake kwa ridhaa au kwa kauli ya Muumini: "Nimesikia na Nimetii". Baada ya Nabii Ibrahim(a.s) kutoweka, Bibi Hajara na mtoto wake, pamoja na upweke waliokuwa nao, walishikwa na kiu kali lakini hapakuwa na dalili yoyote ya kupata maji katika eneo lile. Alimwacha mtoto wake karibu na Ka'aba na akakimbilia kwenye kilima cha Safa kuwa pengine atapata mpita njia (msafiri) amsaidie maji kwa ajili ya mtoto wake na yeye mwenyewe. Alipoona pale Safa hakufanikiwa alikimbilia kilima cha pili cha Marwa, ambapo pia hakufanikiwa kumuona mtu yoyote. Aliendelea kukimbia huku na huko kati ya vilima hivi viwili mara saba bila ya mafaniko yoyote. Katika kilele cha mahangaiko na mwisho wa jitihada za kibinaadamu Mwenyezi Mungu(s.w) alijaalia chem-chem ya maji kutokea pale alipolazwa mtoto Ismail. Chem-chem hii pamoja na kukidhi haja ya Bibi Hajara na mtoto wake, iliwavutia watu kufanya makazi katika sehemu ile na ikawa ndio jibu la Dua aliyoiomba Nabii Ibrahim(a.s) wakati alipowaacha pale. (Rejea Qur'an, 14:37). Chem-chem hiyo ambayo inajulikana kwa jina la Zam-zam, haijakauka tangia wakati huo na mpaka hivi sasa.

Haji, endapo ataiweka mbele yake historia hii wakati wa **kusa'i**, atapata zoezi kubwa litakalomuwezesha kuwa tayari kujitoa muhanga kwa nafsi yake na kwa nafsi ya wapenzi wake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Funzo analolipata Haji, wakati wa kunywa maji ya zam-zam, endapo atakumbuka historia ya chanzo chake, ni kwamba Mwenyezi Mungu(s.w) hawatupi waja wake wema wala hakusudii kuwatesa kwa kuwapa maamrisho mengi na magumu, bali anawapa mazoezi yatakayowawezesha kuwa wacha-Mungu na kubakia katika hadhi yao ya Ukhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni.

(vii) Kupiga kambi Mina, Mwezi 8 Dhul-Hijja

Mwezi 8 Dhul-Hajj, siku ya Tarwiya, Mahujaji wanapiga kambi Mina, ambapo wanashinda na kulala humo. Kitendo hiki huwazoesha Waislamu kuwa aksari wa Mwenyezi Mungu(s.w) ambao daima watakuwa tayari kuacha majumba yao na starehe za mjini na kutoka kupigania Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Kuzidisha kuleta talbiya humo kambini, kunatukumbusha kuwa mwanajeshi wa Kiislamu tofauti na wanajeshi wengine, anapokuwa vitani hafanyi ufisadi bali hubakia katika kumkumbuka Mwenyezi Mungu(s.w) na kuchunga mipaka Yake ipasavyo.

(viii) Kusimama Arafa, Mwezi 9 Dhul-Hijja

Hajj wote wanalazimika kukusanyika pamoja katika uwanja wa Arafa siku ya mwezi 9 Dhul Hijja wakiwa wamevalia ihram. Shughuli kubwa zinazofanywa katika uwanja huu, pamoja na kumdhukuru Mwenyezi Mungu kwa wingi, ni kusikiliza khutuba inayotolewa na kiongozi wa Hija wakati wa Adhuhuri na kuomba dua na maghfira baada ya swala ya Adhuhuri (ambayo huchanganywa na Asr) mpaka kutua kwa jua.

Zoezi hili la kusimama Arafa linawakumbusha Waislamu mkutano mkuu wa siku ya Kiyama ambapo atakayeonekana bora na mheshimiwa mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) ni yule amchaye Allah(s.w) ipasavyo na akasimamisha au kujitahidi kusimamisha ufalme wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni. Kwa maana nyingine siku hiyo, tofauti kati ya wanaadamu katika misingi ya taifa, lugha, rangi, hali na hadhi, haitakuwa na maana yoyote. Khutuba inayotolewa na Kiongozi wa Hija, ni katika kuwakumbusha Waislamu mkutano wa Siku ya Malipo ambamo

walimwengu wote wa mwanzo na wa mwisho watahudhurishwa mbele ya Mola wao wakiongozwa na Mitume wao ili wakalipwe kulingana na walivyowajibika kwa Mola wao hapa ulimwenguni.

(ix) Kupiga kambi Muzdalifa

Kitendo cha kulala Muzdalifa na kuamka asubuhi kuelekea Mina kwenye mnara mkubwa na vijiwe saba mkononi, kinafanana sana na zoezi la aksari wapiganaji waliojiandaa usiku kuwashambulia maadui asubuhi na mapema. Kwa hiyo Haji anapokuwa Muzdalifa na hasa wakati wa kuokota vijiwe kwa ajili ya kazi ya kesho yake hana budi kukumbuka kuwa yeye ni askari wa Mwenyezi Mungu(s.w) anayetakiwa daima awe tayari kupambana na maadui wa Dini Yake.

Kitendo cha kuomba dua au Kumuomba Mwenyezi Mungu(s.w) na kumtukuza kwa utukufu wake katika **Masha-arul-Haram**, kinamkumbusha kila mpiganaji katika jeshi la Mwenyezi Mungu(s.w) kuwa ushindi katika vita vya kupigania Dini ya Mwenyezi Mungu haupatikani kwa kutegemea ubora wa silaha na uhodari wa wapiganaji tu, bali ni lazima pawe na kumtegemea Mwenyezi Mungu(s.w) na kumtii ipasavyo.

(x) Kutupa mawe Mina

Ibada ya kulenga vijiwe Mina kwenye Minara mitatu ambayo inamuwakilisha shetani, hufanyika mwezi 10 Dhul Hajj na siku tatu za Tashriq zinazofuatia.

Zoezi hili la kulenga vijiwe, humkumbusha Muislamu wajibu wake wa kupambana na maadui wote wa Mwenyezi Mungu(s.w) watakaosimama kumzuilia kusimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) katika maisha ya kila siku. Aidha, zoezi hili ni kumbukumbu ya kitendo alichokifanya Nabii Ibrahim(a.s) alipokuwa akimfukuza Shetani aliyekuwa akimfuata na kumlaghai ili amuasi Mola wake katika kutekeleza amri ya kumchinja mwanawe Ismail(a.s).

Waislamu hatuna budi kufahamu kuwa Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) ina maadui wengi wanaotumia mbinu mbali mbali za kuihujumu na kuifanya isiwemo au iwe chini ya Dini zao. Ni jukumu la Waislamu kuwafahamu maadui wa Dini yao, kufahamu mbinu na silaha wanazotumia

maadui hao katika kuuhujumu Uislamu na kuwa tayari kupambana nao kwa mali na nafsi.

(xi) Kuchinja Mnyama

Zoezi la kuchinja mnyama siku ya mwezi 10 Dhul-Hijja ni zoezi la utii kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kama inavyobainishwa katika aya ifuatayo:

لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

"Nyama zao (wanyama hao wanachinjwa) hazimfikii Mwenyezi Mungu (wala damu zao), lakini unamfikia Mwenyezi Mungu utii wenu (kwake). Namna hivi tumewatiisha kwenu, ili mumtukuze Mwenyezi Mungu kwa sababu ya huku kukuongozeni. Na wape habari njema wafanyao mema" (22:37).

Zoezi hili la kuchinja linamkumbusha Haji kuwa Muislamu anatakiwa awe tayari kuua au kuuawa kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w). Ili tupate funzo la uhakika linalopatikana katika kitendo cha kuchinja (Iddil-Adh-ha) kwa mahujaji na Waislamu wote kote duniani, hatuna budi kuikumbuka historia ya Nabii Ibrahim(a.s) alipotii amri ya Mwenyezi Mungu(s.w) ya kumchinja mwanawe pekee na kipenzi chake.

Baada ya Nabii Ibrahim(a.s) kufaulu mtihani wa kuacha ahli zake katika bonde kavu la Makka, Mola wake alimpa mtihani wa mwisho na mgumu kuliko yote wa kumchinja mwanawe Ismail(a.s) baada ya kukua na kuwa tunda pekee la moyo wake analolitegemea. Amri hii ilimjia kwa njia ya ndoto kama tunavyojifunza katika Qur'an:

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ ٱلسَّعْىَ قَالَ يَٰبُنَىَّ إِنِّىٓ أَرَىٰ فِى ٱلْمَنَامِ أَنِّىٓ
أَذْبَحُكَ فَٱنظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَٰٓأَبَتِ ٱفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۖ
سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾

Basi (Ismail) alipofikia (makamu ya) kwenda na kurudi pamoja naye, alimwambia: "Ee mwanangu! Hakika nimeona katika ndoto ya kwamba ninakunchinja. (Na ndoto ya Mitume ni wahyi). Basi fikiri, waonaje?" Akasema: "Ee baba yangu! Fanya unavyoamrishwa utanikuta Insha-Allah miongoni mwa wanaosubiri" (37:102).

Wote wawili, Ibrahim(a.s) na mtoto wake Ismail(a.s) walitii amri hii kwa unyenyekevu na kwa moyo mjunjufu. Lakini, kwa kuwa hili lilikuwa ni jaribio tu kwao, Mwenyezi Mungu(s.w) alikikataza kisu kumchinja mja wake na badala yake akamlaza kondoo mahali pa Ismail akawa kikomboleo chake. Kisha baada ya hapo Mwenyezi Mungu(s.w) akamfanya Ibrahim(a.s) kuwa kiongozi wa wacha-Mungu ulimwenguni kote na mila yake kuifanya mila ya walimwengu wote.

Kutokana na kisa hiki, tunajifunza kuwa Muislamu wa kweli anatakiwa amfanye Mwenyezi Mungu mpenzi wa moyo wake kuliko kipenzi kingine chochote kile. Mafanikio haya kwa Nabii Ibrahim(a.s) na mwanawe yanadhihirishwa katika aya zifuatazo:

فَلَمَّآ أَسْلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَٰدَيْنَٰهُ أَن يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾
قَدْ صَدَّقْتَ ٱلرُّءْيَآ ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْبَلَٰٓؤُا۟ ٱلْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَٰهُ
بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَٰمٌ

عَلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُۥ

مِنۡ عِبَادِنَا ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١١١﴾

"Basi wote wawili walipojisalimisha (kwa Mwenyezi Mungu), na akamlaza kifudi fudi (amchinje), pale pale tulimuita: "Ewe Ibrahim, umesadikisha ndoto!" Kwa yakini hivi ndivyo tunavyowalipa watendao mema. Bila shaka (jambo) hili ni jaribio lililodhahiri. Basi tukamkomboa kwa mnyama wa kuchinjwa mtukufu. Na tukamwachia (sifa nzuri) kwa watu wote waliokuja baadaye. Amani kwa Ibrahim. Hivi ndivyo tuwalipavyo watenda wema. Bila shaka yeye alikuwa miongoni mwa waja wetu walioamini (kweli kweli)' (37:103-111).

Endapo Muislamu ataitekeleza ibada hii ya kuchinja mnyama, huku kumbukumbu ya kisa hiki cha Nabii Ibrahim cha kumchinja mwanawe anayo, bila shaka zoezi hili litamuandaa kuwa tayari kujitoa muhanga nafsi yake na nafsi ya kila kipenzi chake kwa ajili ya kusimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu hapa ulimwenguni.

(xii) Kupiga kambi Mina mwezi 11-13 Dhul Hijja

Siku tatu za Tashriq ndio kilele cha ibada ya Hijjah ambapo, askari wa Mwenyezi Mungu(s.w) hupumzika kambini kwao baada ya mazoezi makali ya kijeshi waliyoyaanza tangu mwezi 8 Dhul-Hijja, ambayo kama watakuwa wameyafanya kwa mazingatio makubwa yatawawezesha kuwa wapiganaji hodari wa Mwenyezi Mungu katika kuisimamisha Dini yake na ufalme wake hapa ulimwenguni. Pamoja na mapumziko haya, askari hawa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hawawi kama askari wa majeshi ya kilimwengu ambayo katika sherehe zao hujizamisha katika ufasiqi kama vile ulevi, uzinifu, uporaji wa mali za raia, n.k., bali wao wanaendelea kumkumbuka na kumtukuza Mwenyezi Mungu(s.w) kwa Takbira, swala, dua na stighfari na kila baada ya jua kupinduka hujitokeza kwa mazoezi ya shabaha katika kuilenga kwa vijiwe ile minara mitatu ambayo imesimamishwa pale kuwakilisha maadui wote wa Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w).

Pia katika siku hizi za tashrik, ndio fursa ya Mahujaj kuangalia pamoja mustakabali wao wa kuongoza na kusimamisha uadilifu ulimwenguni.

(xiii) Kuaga Ka'aba

Baada ya siku tatu (siku za tashriq) za sherehe za kufunga ibada ya Hijjah Mahujaj hujiandaa kurejea makwao. Baada ya kuwa tayari kuondoka, huenda kwenye Ka'aba na kufanya Tawafu ya kuaga.

Katika kufanya zoezi hili la tawaf ya kuaga, Haji akiwa anazingatia mafunzo aliyoyapata katika zoezi zima la ibada ya Hijjah, ambayo yamelengwa kuwaandaa Waislamu kuwa Makhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni kwa kusimamisha ufalme wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ardhini na kuporomosha falme nyingine zote kwa silaha ya udugu na umoja na kujitoa muhanga kwa mali na nafsi, ataaga kwa kutoa ahadi tena kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kuwa kuanzia pale atayaingiza mafunzo aliyoyapata katika matendo na atahakikisha kuwa hafi isipokuwa ametekeleza wajibu wake wa kupigania Dini ya Mwenyezi Mungu kwa nafsi na mali. Si katika kumaliza ibada ya Hijjah tu, bali Muislamu anatakiwa awe katika hali ya kuaga kila anapomaliza ibada maalum kwa kutoa ahadi kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kuwa atayaingiza mafunzo aliyoyapata katika ibada hiyo katika matendo kwa kutumia juhudi zake zote na kwa ushirikiano wa kidugu na Waislamu wenzake. Kila Muislamu anapomaliza swala ya faradhi, anapokamilisha ibada ya zakat na ibada ya funga, anatakiwa atoe ahadi hii ya kuaga kwa Mwenyezi Mungu(s.w) kwani hana uhakika kuwa ataweza kufikia ibada nyingine kama hiyo kabla hajarejea kwa Mola wake. Ni katika mtazamo huu Mwenyezi Mungu(s.w) anatutanabahisha:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

"Enyi mlioamini! Mcheni Mwenyezi Mungu kama ipasavyo kumcha; wala msife isipokuwa mmekwisha kuwa Waislamu kamili" (3:102).

Yanayopelekea lengo la Hijja kutofikiwa

Tumeona namna ibada ya Hija inavyowatayarisha na kuwazoesha Waislamu kuwa Makhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni. Kwa maana nyingine inatarajiwa kuwa Waislamu wakiitekeleza ibada ya Hija vilivyo kila mwaka, wataweza kuwa Makhalifa katika ulimwengu na

kuitawalisha Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) juu ya mifumo yote ya maisha iliyopo japo makafiri na washirikina watachukia. Mwenyezi Mungu(s.w) anaahidi katika aya mbali mbali za Qur'an kuwa Waislamu wakiamua kusimamisha Dini Yake hapa ulimwenguni atawawezesha kuisimamisha. Hebu turejee aya chache zifuatazo:

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ
لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ كَمَا ٱسْتَخْلَفَ ٱلَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ ٱلَّذِى ٱرْتَضَىٰ لَهُمْ
وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِى لَا
يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا ۚ وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٥٥﴾

Mwenyezi Mungu amewaahidi wale walioamini miongoni mwenu na kufanya vitendo vizuri, kuwa atawafanya makhalifa katika aridhi kama alivyowafanya makhalifa wale waliokuwako kabla yao, na kwa yakini atawasimamishia Dini yao aliyowapendelea, na atawabadilishia amani baada ya khofu yao. Wale watakao kufuru baada ya hayo, basi hao ndio wavunjao amri zetu" (24:55).

يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ
كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ
بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ
ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

"Wanataka kuzima nuru ya Mwenyezi Mungu (Uislamu) kwa vinywa vyao, Na Mwenyezi Mungu atakamilisha Nuru yake ijapokuwa makafiri watachikia. Yeye ndiye aliyemtuma Mtume wake kwa uongofu na kwa Dini ya Haki ili kuifanya ishinde Dini zote, ijapokuwa watachukia washirikina" (61:8-9).

Lakini pamoja na ahadi hii na pamoja Waislamu kumiminika Makka kwa mamilioni kila mwaka kwa ibada ya Hijjah, hatuoni Uislamu kusimama katika ulimwengu. Miongoni mwa sababu zinazofanya Hija zetu zisitufikishe kwenye lengo lililokusudiwa ni hizi zifuatazo:

(i) Kuhiji kwa chumo la haramu

Wengi wanahiji kwa fedha waliyoichuma kwa njia za haramu. Ilivyo ni kwamba ibada yoyote itakayofanywa kutokana na chumo haramu haipokelewi mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w). Hili amelidhihirisha Mtume(s.a.w) kwa uwazi:

Ibn Umar amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema: "Swala haikubaliwi bila ya Twahara wala Sadaqat haikubaliwi kama imetokana na mali iliyochumwa kwa njia za haramu" (Muslim).
Mtume(s.a.w) amesema: "Kama mtu atanunu nguo kwa dirham 10, na ikawa dirham moja katika hizo 10 imepatikana kwa njia ya haramu haitakubaliwa swala yake yoyote ile pindi atakapokuwa anaswali na nguo hiyo".

Hadith hizi zatosha kutuhakikishia kuwa iwapo chumo letu linapatikana kwa njia za haramu, tusahau kabisa kuvuna matunda ya ibada ya Hijjah yanayotarajiwa. Je, uchumi wetu haukujengwa katika msingi wa riba? Je miongoni mwetu hatupokei rushwa na kuwa tayari kufisidi haki za wengine au kuhujumu uchumi wa umma? Je, wengi wetu sio waajiriwa katika miradi ya kuzalisha riba kama vile mabenki na mashirika ya bima? Ni vipi sasa tunatarajia kupata matunda ya ibada zetu na ili hali kipato chetu kimetokana na njia hizi haramu? Bila shaka chumo haramu latosha kuwa sababu kubwa inayoifanya ibada ya Hijjah inayotekelezwa kila mwaka na mamilioni ya Waislamu isiweze kuwafikisha Waislamu katika kuutawala ulimwengu kama Makhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) na kuifanya Dini yake kuwa juu ya mifumo yote ya maisha pamoja na mbinu na juhudi za

makafiri na washirikina dhidi ya Uislamu na kulingania Uislamu kwa jamii yote kwa ujumla.

Hivyo, ili Waislamu tuweze kupata matunda ya Ibada hii kuu ya Hijjah pamoja na ibada nyingine zote, hatuna budi kuusafisha uchumi wa jamii. Lakini tukumbuke kuwa kuusafisha uchumi wa jamii si lelemama, bali inahitajia kuifuma jamii upya kwa kuwaelimisha Waislamu kwa hoja zilizo wazi juu ya mtazamo halisi wa jamii ya Kiislamu.

(ii) Kutochunga miiko ya Hija

Hijjah kama ibada nyingine ina miiko yake ambayo kama haitachungwa vilivyo, mafunzo yanayokusudiwa yapatikane kutokana na Hijjah hayatapatikana. Masharti ya Hijjah yametolewa kwa muhtasari na aya ifuatayo:

.......فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ ٱلْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا

فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي ٱلْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ

يَعْلَمْهُ ٱللَّهُ...... ﴿١٩٧﴾

"...Na anayekusudia kufanya Hijjah katika miezi hiyo, basi asiseme maneno machafu wala asifanye vitendo vichafu, wala asibishane katika hiyo Hija..." (2:197).

Tunalojifunza katika aya hii ni kwamba mtu anayekusudia kuhiji ni lazima ajitahidi kuwa mcha-Mungu ambaye hujiepusha kwa moyo mkunjufu na yale yote aliyoyakataza Mwenyezi Mungu(s.w), ambaye hujitahidi kwa jitihada zake zote kufuata inavyostahiki na kwa unyenyekevu maamrisho yote ya Mwenyezi Mungu(s.w), ambaye anajitahidi kwa jitihada zake zote kuwafanyia wema wanaadamu wenzake na ambaye ametubia kwa Mola wake kwa makosa yake na anawaomba msamaha wanaadamu wenzake aliowakosea. Pia tunafahamishwa katika aya hii kuwa, Haji anatakiwa abakie kaitka hali hii ya ucha-Mungu katika safari yote ya Hijjah ikiwa ni pamoja na kuchunga kwa ukamlifu miiko ya Ihram.

Wengi wetu wanaohiji hawachungi miiko ya Hijjah. Tabia za wengi wanaokwenda kuhiji haina tofauti kabisa na tabia za makafiri na washirikina. Ni mara ngapi tunawaona watu wanaojiita Waislamu nawanaokusudia kuhiji lakini hawasimamishi swala, hawatoi zakat na hawawahurumii Waislamu wenzao hata wale waliokaribu nao na walio majirani zao? Je, hatujaona Waislamu wanaojiandaa kuhiji na huku wanadhulumu haki za watu, wanashirikiana na makafiri na washirikina katika kuupiga vita Uislamu, wanagombanisha na kuwafitinisha watu na hata Waislamu wenzao na wanashiriki katika maovu mbali mbali ikiwa ni pamoja na uchumi haramu. Kama tunashuhudia kuwa huu ndio mwenendo wa wengi wanaohiji na kurudi na majina ya Al-Hajj, vipi tunaitarajia Hijjah iwawezesge watu hawa kuwa Makhalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni?

Ili Hijjah zetu zituzalie matunda yanayotarajiwa, hatuna budi kuchunga miiko ya Hijjah kwa kujipamba na mwenendo wa Kiislamu tangu katika maandalizi ya ibada ya Hijjah mpaka mwisho wake.

(iii) Kutotekeleza Nguzo za Hija vilivyo

Ibada ya Hijjah kama ibada nyingine imejengwa na nguzo zinazoipa sura yake halisi. Endapo nguzo moja katika nguzo za Hijjah haitatekelezwa vilivyo, ima kwa kukusudia au kwa kutojua, ibada ya Hijjah haitasihi. Kutosihi au kutokubaliwa ibada ya Hija mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) ni sababu tosha ya kuifanya ibada ya Hija isiweze kumtayarisha mja kuwa Khalifa wa Mwenyezi Mungu(s.w) hapa ulimwenguni.

Ukweli ni kwamba, wengi wanaokwenda kuhiji kila mwaka hawajui masharti na nguzo za ibada ya hija kwa kiasi kwamba wanaitekeleza ibada hiyo visivyo na wanavunja miiko ya Ihram bila ya kujitambua. Wengi wa wanaohiji hutosheka tu na kupata tikiti ya usafiri na gharama nyingine za safari. Kujielimisha juu ya namna ya utekelezaji wa ibada ya Hijjah haimo kabisa katika ratiba ya matayarisho ya safari ya Hijjah. Je, kama wengi wetu tunaitekeleza ibada ya Hijjah ovyo ovyo kwa kutokuwa na ujuzi unaostahiki juu ya ibada hiyo, tunatarajiaje kupata matunda ya Hijjah sawa na wale walioitekeleza vilivyo? Si kwa ibada ya Hijjah tu, bali ibada yoyote itakayofanywa kwa ujinga haitampatia mfanyaji matunda yaliyokusudiwa. Hivyo, ili Waislamu wapate matunda ya Hija zao, hawana budi kujitahidi

kujielimisha juu ya ibada ya Hijjah kama wanavyojitahidi kutafuta gharama za safari ya Hijjah.

(iv) Kutojulikana kwa lengo la Hija

Kwa muhtasari tumeona kuwa lengo la Hijjah ni kuwatayarisha na kuwazoesha Waislamu kuwa Makhalifa wa Allah(s.w) hapa ulimwenguni wanaopigania Dini ya Mwenyezi Mungu(s.w) bega kwa bega mpaka iwe juu ya dini zote japo watachukia makafiri na washirikina.

Je, ni wangapi wanaohiji wakiwa na lengo hili akilini mwao? Ukweli ni kwamba wengi wanaohiji hawana habari hata juu ya lengo la ujumla la maisha yao hapa ulimwenguni. Lengo la kuumbwa mwanaadamu limebainishwa katika Qur'an:

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

"Sikuwaumba majini na waut ila wapate kuniabudu' (51:56).

Je, katika wanaohiji ni wangapi wanaoelewa maana ya aya hii? Ni wangapi katika Waislamu wanaofahamu maana halisi ya "Ibada"? Ni wangapi kati ya Waislamu wanaofahamu kuwa maisha yote ya mja yamekusudiwa yawe Ibada? Uhakika ni kwamba Waislamu walio wengi hawana mtazamo sahihi juu ya ibada au juu ya maana ya aya hii kwa kiasi kwamba ibada wanaiambatanisha na vitendo vichache anavyovifanya mja kwa ajili ya Mwenyezi Mungu(s.w) kama vile kuswali, kufunga, kutoa zakat na kuhiji.

Pia hivi vitendo vichache ambavyo ndio pekee wanavyoviita ibada hawaoni kuwa vimekusudiwa kuwafikisha Waislamu popote mbali na kuwapatia thawabu na kuwafutia madhambi yao. Kwa mtazamo huu wa ibada, wengi wanaohiji hawatarajii kupata mafunzo yoyote kutokana na matendo mbali mbali ya Hija mbali na kupata thawabu na kufutiwa madhambi. Ukiwauliza: "Ni kipimo gani wanachokitumia ili wawe na matumaini kuwa dhambi zimefutwa na thawabu zimeingia?" Watakuwa hawana jibu wala hoja. Kwa mtazamo huu wa Ibada, matendo ya Hijjah hugeuka kuwa mazoezi ya usumbufu yasiyo na maana yoyote kwa Hajj na yasiyo na uhusiano wowote na maisha yake ya kila siku ya binafsi na jamii. Je, vipi unatarajia lengo la Hijjah lifikiwe iwapo wengi wanaohiji wanaitazama Hijjah kwa mtazamo huu potofu.

Hivyo, ili Waislamu wapate matunda yanayostahiki kutokana na hizi ibada maalum kusimamisha swala, kutoa zakat, kufunga Ramadhani na kuhiji hawana budi kufahamu vema lengo linalotarajiwa lifikiwe kwa kutekeleza kila ibada. Vile vile hawana budi kufahamu vema namna hizi ibada maalum zinavyomfikisha mja katika lengo kuu la maisha la kumuabudu Mwenyezi Mungu(s.w) katika kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na kijamii.

Zoezi 2.4

1. Eleza kwa ufupi umuhimu wa Hijja.
2. Ni lipi lengo la Hijja.
3. Jadili mafunzo yatokanayo na utekelezaji wa matendo ya Hijja.
4. Orodhesha sababu zinazopelekea lengo la Ibada ya Hijja kutofikiwa na wengi wanaokwenda Hijja.

HAKI NA UADILIFU KATIKA UISLAMU

Kwa hakika **Haki** ni jambo la awali na muhimu sana katika maisha ya mwanaadamu. Ndiyo maana mahali popote iliposimama haki maisha ya mwanaadamu yamekuwa ya amani, furaha, ustawi na maendeleo. Na pale ilipokosekana **haki**, mwanaadamu ameshuhudia vurugu, ukandamizaji, mapambano na umwagaji damu (mauaji).

Maana ya Haki

Haki ni jambo ambalo mtu anastahiki au kitu anachostahiki kuwa nacho. Pia haki kwa mtazamo wa Uislamu ina maana ya uendeshaji wa jambo kulingana na sheria au kanuni zilizowekwa na Mungu Muumba.

Kwa mtazamo wa Uislamu kusimamisha haki ni wajibu ambao ukiachwa kutekelezwa vilivyo humuhasirisha mwanaadamu hapa duniani na huko akhera. Tunajifunza hili katika Suratul-'Asr:

وَٱلۡعَصۡرِ ﴿١﴾ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ﴿٣﴾

"Naapa kwa zama; kuwa binaadamu yuko katika hasara; Isipokuwa wale walioamini na wakafanya vitendo vizuri, na wakausiana (kufuata) haki na wakausiana kushikana na subira" (103:1-3).

Kwa mujibu wa sura hii tunajifunza kuwa ili mwanaadamu aweze kufaulu katika maisha ya hapa duniani na huko akhera hanabudi kutenda mema kwa kufuata mwongozo wa Qur'an na Sunnah kisha kufanya jitihada za makusudi za kusimamisha haki katika jamii na kudumu katika hali hiyo.

Maana ya Uadilifu

Uadilifu ni hali ya kusimamia haki bila ya kupendelea upande wowote. Lengo kuu la kushushwa Mitume wa Allah(s.w) ni kusimamisha uadilifu (Insafu) katika jamii. Yaani lengo la kuletwa Mitume ni kusimamia kila mtu apate haki yake anayostahiki katika jamii.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ
وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ
فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن
يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

"Kwa hakika Tuliwapeleka Mitume Wetu kwa dalili waziwazi na Tukateremsha Vitabu na mizani ili watu wasimamie Uadilifu. Na Tukateremsha chuma chenye nguvu nyingi na manufaa kwa watu; ili Mwenyezi Mungu ajulishe anayemnusuru na Mitume Yake, na hali ya kuwa hawamuoni Mwenyezi Mungu. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu, Mwenye kushinda" (57:25).

Kwa mujibu wa aya hii **wajibu mkubwa** kwa waumini wa Mwenyezi Mungu na Mitume Wake, ni kusimamia uadilifu katika jamii. Pia kwa mujibu wa aya hii Waislamu wanawajibika kupambana na wale wote wanaosimama kidete kufisidi haki za watu.

Misingi ya haki

Tamaa ya wanaadamu kuweza kuendesha maisha ya amani, utulivu, ustawi na maendeleo, yaweza kufikiwa iwapo watafuata misingi sahihi ya haki. Misingi hiyo ni lazima iwe ile iliyowekwa na Muumba. Misingi hiyo Uislamu unaitaja kuwa ni:

(a) Tawhiid
(b) Utume (risala), na
(c) Imani juu ya Siku ya mwisho

(a) Tawhiid

Wanadamu wote ni viumbe wa Mungu Mmoja aisye na mshirika. Mwenye mamlaka juu ya viumbe vyote. Hivyo, ni Yeye pekee mwenye uwezo wa kujua zuri na baya, uovu na jema, kujua ya sasa na yajayo na

ameepukana na upungufu walionao viumbe. Kwa hiyo msingi mkuu wa kupatikana Haki ni kumpwekesha Yeye Mwenyezi Mungu (Tawhiid) katika kila hatua ya maisha. Kumpwekesha Mwenyezi Mungu maana yake ni kuishi kwa kufuata maamrisho yake na kuacha makatazo yake katika kuendesha maisha ya kila siku ya kibinafsi na kijamii. Kinyume cha Tawhiid ni shirk. Shirk ndio chimbuko kubwa la Dhulma.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ

إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

"Na (wakumbushe) Luqmani alipomwambia mwanawe, na hali ya kuwa anampa nasaha: Ewe mwanangu! Usimshirikishe Mwenyezi Mungu, maana shirk ndio dhulma kubwa" (31:13).

(b) Utume (Risala)

Kumpwekesha Mwenyezi Mungu hakuna budi kwenda sambamba na mwongozo wake kupitia kwa mitume wake na Vitabu vyake. Allah(s.w) amemuahidi binaadamu kumletea mwongozo tangu mwanzo wa maisha yake hapa ulimwenguni:

قُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَن

تَبِعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

"Tukasema: "Shukeni humo nyote; na kama ukikufikieni uwongozi utokao kwangu, basi watakaofuata uwongozi wangu huo haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika" (2:38).

Inafahamika kwamba wanaadamu wa mwanzo kuishi hapa duniani ni Adamu na mkewe Hawwa. Akiwa baba na muasisi wa kizazi cha mwanadamu, Adamu alipewa utume na Mwenyezi Mungu akiongoze kizazi chake kuyaendea maisha yanayozingatia **haki** na **uadilifu**. Mitume waliendelea kushushwa muda baada ya muda mpaka kufikia kwa mtume wa mwisho, Muhammad(s.a.w) ambaye alitimiliza mwongozo wa Allah(s.w) kwa wanaadamu:

.... ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ

نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ .... ﴿٣﴾

"…..Leo Nimekukamilishieni dini Yenu, na kutimiza neema Yangu, na Nimekupendeleeni uislamu uwe dini yenu…." (5:3).

(c) Imani juu ya Siku ya mwisho

Ujumbe wa Mitume (risala) ambao unasisitiza kupwekeshwa Mwenyezi Mungu, umeandamana na taarifa ya hisabu ya matendo ya mja itakayotolewa siku ya mwisho ambapo kila tendo la mja litahudhurishwa kwa ajili ya kuhukumiwa kwa haki na Muumba.

وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلۡزَمۡنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِي عُنُقِهِۦۖ وَنُخۡرِجُ لَهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ

كِتَٰبٗا يَلۡقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقۡرَأۡ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفۡسِكَ ٱلۡيَوۡمَ

عَلَيۡكَ حَسِيبٗا ﴿١٤﴾ مَّنِ ٱهۡتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهۡتَدِي لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن

ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٞ وِزۡرَ أُخۡرَىٰۗ وَمَا كُنَّا

مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبۡعَثَ رَسُولٗا ﴿١٥﴾

Kila mwanadamu tumemfungia (jaza ya) vitendo vyake shingoni mwake; na tutamtolea siku ya Kiyama daftari (iliyoandikwa ndani yake kila alilolifanya) atakayoikuta imekunjuliwa (aambiwe)". "Soma daftari yako. Nafsi yako inakutosha leo kukuhisabu". "Anayeongoka basi anaongoka kwa maslahi ya nafsi yake mwenyewe, na anayepotea, basi anapotea kwa khasara (ya nafsi) yake mwenyewe. Wala hatabeba mbebaji mzigo wa mtu mwingine. Na sisi si wenye kuwaadhibisha (watu) mpaka tuwapelekee Mtume (awafahamishe yaliyo ya haki basi wakiyakataa ndipo wanapoangamizwa)" (17:13-15).

Kwa namna maumbile ya mwanadamu yalivyo, kuwepo siku ya mwisho ni motisha ambayo humsukuma mja kutenda mema kwa kuchelea hisabu mbaya ya matendo yake itakayotolewa na Muumba wake ambaye ni mjuzi na mdhibiti wa kila tendo liwe siri au la dhahiri.

Hivyo ili mwanadamu aweze kutenda haki hanabudi kuzingatia ujumbe wa Mitume ambao msisitizo wake ni kumpwekesha Mwenyezi Mungu katika maisha haya na kuwa kila tendo linadhibitiwa kwa ajili ya hisabu siku ya Hukumu.

Mgawanyo wa haki katika Uislamu

Kwa kuzingatia maana na misingi ya Haki ilivyyooneshwa Uislamu umezigawanya haki katika maeneo yafuatayo:

1. Haki za Mwenyezi Mungu(s.w)
2. Haki ya mtu binafsi
3. Haki za familia
4. Haki za Binadamu kwa ujumla (Basic Human Rights)
5. Haki za Raia katika Dola ya Kiislamu
6. Haki za maadui katika vita (mateka wa vita).

(1) Haki za Mwenyezi Mungu(s.w)

Uislamu umezigawa haki za Mwenyezi Mungu(s.w) katika pea mbili:

(a) Haki ya Uungu
(b) Haki ya kuabudiwa

(a) Haki ya Uungu

Kwa mujibu wa Qur'an mungu ni chochote kile ambacho mja huweza kuelekeza utii na unyenyekevu wake au kutaraji maongozi ya maisha ya kila siku kutokana na hicho:

أَفَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَـٰهَهُۥ هَوَىٰهُ وَأَضَلَّهُ ٱللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ
وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِۦ وَقَلْبِهِۦ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِۦ غِشَـٰوَةً
فَمَن يَهْدِيهِ مِنۢ بَعْدِ ٱللَّهِ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

"Je, umeona yule aliyeyafanya matamanio yake (yale anayoyakataa yeye), kuwa ndiye Mungu wake: Mwenyezi Mungu akamuacha apotee pamoja na kuwa ana ujuzi; na akapiga muhuri juu ya masikio yake na moyo wake; na kumtia kitanga machoni pake; basi nani atamuongoza baada ya Mwenyezi Mungu? Basi je, hamkumbuki? (45:23).

أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَـٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً ﴿٤٣﴾

Je, umemuona yule aliyefanya matamanio yake, (kile anachokipenda), kuwa Mungu wake? Basi je, utaweza kuwa mlinzi wake (ukamhifadhi na hayo, na hali ya kuwa hataki?)" (25:43).

ٱتَّخَذُوٓاْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَـٰنَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓاْ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَـٰنَهُۥ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

"Wamefanya wanavyuoni wao na watawa wao kuwa ni Miungu badala ya Mwenyezi Mungu, na (wamemfanya) Masihi mwana wa Maryamu (pia Mungu) hali hawakuamrishwa isipokuwa kumuabudu Mungu mmoja, hakuna anayestahiki kuabudiwa ila yeye. Ametakasika nay ale wanayomshirikisha nayo" (9:31).

Kutokana na aya hizo mungu wa mtu aweza kuwa ama nafsi ya mja mwenyewe kwa maana ya akili yake, matashi au matamanio yake, au Viumbe wenziwe kwa maana ya kuwatii na kuwafuata kinyume na maelekezo ya Mungu Muumba.

Hata hivyo, sifa ya Uungu pia huambatana na uwezo wa uumbaji ambao kwa kadri maumbile yalivyo, haiyumkini awe naye anatokana nayo. **Haki ya Uungu** katika ukamilifu wake inabaki kuwa ya yule mwenye uwezo wa kila kitu aliyetukuka kwa kila hali. Uwezo ambao haupatikani

kwa kiumbe yoyote yule awaye. Kwa hiyo haki ya utii, kuogopwa, kufuatwa na kunyenyekewa na wanaadamu wote katika maisha ya kila siku, hainabudi kuelekezwa kwa Mwenyezi Mungu peke yake, kwa sababu yeye ndiye **Muumba** na **Mmiliki** wa vyote. Utii kwa viumbe, uwe kwa wazazi, viongozi wa kazi au wakuu wa nchi, unaruhusiwa tu pale unapodumu katika mipaka ya sheria ya Allah(s.w), kinyume cha hivyo hapana utii kwa kiumbe katika kumuasi Muumba. Ni kwa msingi huu sharti la awali kwa yeyote anayeukubali Uislamu, hulazimika kukana haki ya Uungu kwa miungu wengine wote kinyume na Mwenyezi Mungu.

"Nakiri kwamba hakuna mungu apasae kuabudiwa kwa haki isipokuwa Mwenyezi Mungu (Allah)"

Tamko hili ni sehemu ya nguzo ya kwanza katika nguzo zinazosimamisha Uislamu. Kwa hiyo katika Uislamu haki ya awali kabisa anayostahiki Mwenyezi Mungu ni mwanaadamu **kukiri Uungu** na **uumbaj**i wake. Kwa mujibu wa Qur'an kumpa haki hiyo yeyote asiyekuwa Mwenyezi Mungu ni shirki na shirki ni katika dhulma kubwa.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَـٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَـٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ

إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

"Na (wakumbushe), Luqman alipomwambia mwanawe; na hali yakuwa anampa nasiha. Ewe mwanangu! Usimshirikishe Mwenyezi Mungu, maana shirki ndiyo dhulma kubwa" (31:13).

Kwa kuwa Allah(s.w) si muhitaji kuwahitajia viumbe, hadhulumiki yeye bali dhuluma hii inawaangukia binaadmau. Kiini cha dhuluma zote ni shirk.

(b) Haki ya kuabudiwa

Kwa kuwa Mwenyezi Mungu ndiye muumba, mlezi, mkuzaji, mnawirishaji na Mola wa viumbe vyote, ni dhahiri kuwa yeye ndiye mwenye kustahiki kuabudiwa. Kwa muktadha huo, ibada katika Uislamu huelekezwa kwa Mwenyezi Mungu(s.w). Na kwa hakika lengo la kuumbwa binaadamu ni hili la kumuabudu Muumba wake ili iwe shukurani kwake kwa kuumbwa na huruzukiwa kiasi hicho:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن
قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ
فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ
بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

Enyi watu! Mwabuduni Mola wetu Ambaye amekuumbeni nyinyi na wale wa kabla yenu; ili mpate kuokoka".(Mwenyezi mungu) ambaye amekufanyieni hii ardhi kuwa kama busati (mliotandikiwa mstarehe) na mbingu kuwa kama paa, na akateremsha maji kutoka mawinguni; na kwa hayo Akatoa matunda yawe riziki zenu. Basi msimfanyizie Mwenyezi Mungu washirika, na hali nyinyi mnajua (kuwa hana mshirika)" (2:21-22).

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

"Sikuwaumba majini na watu ila wapate kuniabudu" (51:56).

Maneno machache yaliyo katika aya hii yanatoa ujumbe mzito kuwa haki ya utunzi wa taratibu, sheria, hukumu na kuwaongoza wanaadamu katika kila eneo la maisha yao ni ya Mwenyezi Mungu peke yake. Taratibu, sheria, hukumu na maongozi yoyote yale kinyume na yale yaliyoelekezwa na Mwenyezi Mungu(s.w) ni batili, Qur'an inatufahamisha kama ifuatavyo:

.... وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾

".......Na wale wasiohukumu kwa yale aliyoyateremsha Mwenyezi Mungu basi hao ndio makafiri" (5:44).

Tunajifunza katika aya hii kuwa kuendesha maisha ya kila siku yawe ya kibinafsi au kijamii kwa kufuata sheria, taratibu au kanuni kinyume na

zile zilizowekwa na Mwenyezi Mungu(s.w) ni upinzani dhidi yake, ni kuitoa haki ya mamlaka au utawala kwa asiyestahiki. Mwenye haki hiyo ni Mwenyezi Mungu(s.w). Hivyo ibada katika maana yake halisi ni haki ya Mwenyezi Mungu peke yake.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦٓ إِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَن
لَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾

"Na sisi tulimpeleka (tulimtuma) Nuhu kwa watu wake, (akawaambia), Mimi kwenu ni muonyaji anayebainisha (kila kitu)". "Ya kwamba msimuabudu yeyote isipokuwa Mwenyezi Mungu tu; hakika mimi ninakuhofieni adhabu ya siku (kubwa hiyo) inayoumiza" (11:25-26).

وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا
تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ
إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ
لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ وَٱعْبُدُوهُ
وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

"Na (wakumbushe) Ibrahim alipowaambia watu wake, "Muabuduni Mwenyezi Mungu na Mcheni; hayo ni heri kwenu; ikiwa mnajua (jambo jueni hili)."Hakika nyinyi mnayaabudu masanamu mkaacha (ibada ya) Mwenyezi Mungu, na mnatengeneza uwongo; bila shaka wale

mnaoabudu mkamuacha Mwenyezi Mungu, wao hawakumilikiini riziki, takeni riziki kwa Mwenyezi Mungu, na muabuduni na mshukuruni. Kwake mtarudishwa, (siku ya Kiyama)" (29:16-17).

Kwa ujumla ujumbe wa kwanza wa Mitume wote ni kuwataka watu wao wampwekeshe Allah(s.w) na kumuabudu Yeye pekee.

(2) Haki ya mtu binafsi

Haki za awali anazostahiki kuzipata mtu binafsi ni yale mahitaji yake ya msingi. Mahitaji hayo ni chakula, elimu, malezi, makazi, mavazi, heshima na usalama wa mali na maisha yake.

Kwa upande mwingine mwanaadamu hanabudi kuutendea haki mwili wake. Kuutendea haki mwili ni pamoja na kutunza na kuboresha afya yake pamoja na kutumia vyema neema na vipaji alivyojaaliwa na Muumba wake. Kutumia vyema neema ni kule kuzingatia maamrisho na makatazo aliyoyaweka Muumba kwa jitihada ya hali ya juu. Hii ina maana kuwa wale waliojaaliwa neema ya ufahamu mkubwa wa mambo kwa mfano hawana budi kuutumia ufahamu huo kwa ajili ya manufaa yao na jamii kwa ujumla. Wale waliojaaliwa neema ya ufasaha wautumie ufasaha huo kuielekeza jamii katika kusimamisha haki. Wale waliojaaliwa nguvu na ustadi watumie vipaji hivyo kusimamisha haki na uadilifu katika jamii na kadhalika. Pamoja na haki hizo vile vile tunafahamishwa katika aya ifuatayo kuwa:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ ۖ لَهُمْ
قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا
وَلَهُمْ ءَاذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَآ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ كَٱلْأَنْعَٰمِ بَلْ هُمْ
أَضَلُّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَٰفِلُونَ ﴿١٧٩﴾

"Na bilashaka tumewaumbia moto wa Jahannam wengi katika majini na wanaadamu (kwa sababu hii). Nyoyo (akili) wanazo, lakini hawafahamu kwazo (Hawataki kufahamu kwazo), na macho

wanayo, lakini hawaoni kwayo. Na masikio wanayo lakini hawaoni kwayo. Hao ni kama wanyama; bali wao ni wapotofu (wapotevu) zaidi. Hao ndio walioghafilika" (7:179).

وَٱللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ
شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۙ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

"Na Mwenyezi Mungu amekutoeni matumboni mwa mama zenu, hali ya kuwa hamjui chochote, na amekujaalieni masikio na macho na nyoyo ili mpate kushukuru" (16:78).

Katika aya hizi yametajwa **macho**, **masikio**, na **nyoyo.** Kwa mujibu wa Qur'an, viunngo hivi vitakuwa mashahidi wa matendo yetu mbele ya Allah(s.w):

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ
وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾

"Wala usifuate (ukipita ukiyasema au kuyafanya) usiyo na ilimu (ujuzi) nayo. Hakika masikio na macho na moyo; hivyo vyote vitaulizwa" (17:36).

حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَٰرُهُمْ
وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

"Hata watakapoujia (huo Moto), hapo ndipo masikio yao, na macho yao na ngozi zao (viungo vyao vyengine) zitakapotoa ushahidi juu yao kwa yale waliyokuwa wakiyatenda" (41:20).

Haki ya macho

Muislamu hana budi kuyaepusha macho yake na kutazama vilivyoharamishwa na Allah(s.w). Kwa upande mwingine anawajibika kuyaangalia kwa jicho pevu yale yaliyo halali kutazamwa. Kuhusu kuyahifadhi macho Qur'an inatufahamisha kama ifuatavyo:

قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَٰرِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ

ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُل

لِّلْمُؤْمِنَٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَٰرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا

يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ .... وَتُوبُوٓا إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ

ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

"Waambie Waislamu wanaume wainamishe macho yao (wasitazame yaliyokatazwa), na wazilinde tupu zao, hili ni takaso kwao; bila shaka Mwenyezi Mungu anazo habari za (yote) wanayoyafanya. Na waambie Waislamu wanawake wainamishe macho yao, na wazilinde tupu zao, wala wasidhirishe viungo vyao .... Na tubieni nyote kwa Mwenyezi Mungu, enyi Waislamu ili mpate kufauu.(24:30-31).

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ

ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾

"Wala usivikodolee macho yako tulivyowastarehesha baadhi ya watu miongoni mwao (hao wabaya), Hivyo ni mapambano ya maisha ya dunia tu, ili Tuwafanyie mtihani kwavyo. Na riziki ya Mola wako (Akupayo ya halali) ni bora mno na iendeleayo" (20:131).

Aidha Mtume(s.a.w) anatuhadharisha kama ifuatavyo:

> *"Tizamo lililoharamishwa ni kama mshale wenye sumu uliorushwa na shetani".*

Haki ya masikio

Kuyapa haki masikio ni pamoja na kutokusikiliza aliyoyaharamisha Allah(s.w) kwani kitendo hicho ni katika dhambi kubwa kama anavyotufahamisha Mtume(s.a.w) katika Hadith ifuatavyo:

> *"Maneno machafu, msemaji na msikilizaji wa maneno hayo wote wanaingia kwenye dhambi".*

Aidha ni wajibu mja kuitumia ipasavyo neema ya mlango huu wa fahamu kwa kuhakikisha anazingatia yale yote yaliyo na manufaa kwake na jamii kwa ujumla. Kuhusu kutoitumia vyema neema hii, Mwenyezi Mungu (s.a.w) anatuasa:

۞ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلۡبُكۡمُ ٱلَّذِينَ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿٢٢﴾

"Hakika vinyama viovu mbele ya Mwenyezi Mungu ni hawa wanaojipa uziwi (wa kutosikia haki), wanaojipa ububu (wasiikiri hiyo haki) ambao hayatii akilini (wanayoambiwa)" (8:22).

وَمِنۡهُم مَّن يَسۡتَمِعُ إِلَيۡكَۖ وَجَعَلۡنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ أَكِنَّةً أَن
يَفۡقَهُوهُ وَفِيٓ ءَاذَانِهِمۡ وَقۡرٗاۚ وَإِن يَرَوۡاْ كُلَّ ءَايَةٖ لَّا
يُؤۡمِنُواْ بِهَاۚ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوكَ يُجَٰدِلُونَكَ يَقُولُ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾

"Na wako miongoni mwao wanaokusikiliza, na (kama kwamba) tumezitia pazia nyoyo zao wasije kuyafahamu (hayo wanayoyasikia), na (kama kwamba) pana uziwi masikioni mwao; na wakiziona kila hoja hawaziamini. Hawa wanapokujia kukujadili, wale waliokufuru husema: "Hizi (unazozisoma) si chochote ila ni Hadith tu za watu wa kale" (6:25).

Haki ya midomo na ulimi

Kula na kunywa, na kuzungumza (kauli) ni miongoni mwa neema alizotunukiwa mja na Muumba kupitia midomo na ulimi. Kwa neema hiyo mja hana budi kumshukuru Muumba kama aya ifuatayo inavyoelekeza:

فَكُلُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَٱشْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

"Kuleni katika vile alivyokupeni Mwenyezi Mungu, vilivyo halali na vizuri. Na shukuruni neema za Mwenyezi Mungu, ikiwa kweli mnamuabudu Yeye" (16:114).

Vile vile mja (nafsi) anawajibika kuzitumia neema hizo (kinywa na ulimi) kwa kutoa kauli njema na kulingnaia kheri.

وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ ٱلْكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

"Wala msiseme, kwa sababu ya uwongo usemao ndimi zenu, hii ni halali na hii ni haramu", msije mkamzulia uwongo Mwenyezi Mungu. Hakika wale wamzuliao uwongo Mwenyezi Mungu hawatafaulu" (16:116).

وَقُل لِّعِبَادِى يَقُولُوا۟ ٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ ٱلشَّيْطَـٰنَ يَنزَغُ
بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ ٱلشَّيْطَـٰنَ كَانَ لِلْإِنسَـٰنِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾

"Na waambie waja wangu waseme (daima maneno) yaliyo mazuri; maana Shetani huchochea (ugomvi) baina yao. Hakika Shetani kwa mwanadamu ni adui alye dhahiri" (17:53).

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا
وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

"Na ni nani asemaye kauli bora zaidi kuliko aitaye (viumbe) kwa Mwenyezi Mungu, na (mwenyewe) akafanya vitendo vizuri na husema (kwa maneno yake na vitendo vyake): "Hakika mimi ni miongoni mwa Waislamu, (kwa hivyo niko pamoja nao kwa kila jambo)" (41:33).

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشْتَرِى لَهْوَ ٱلْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن
سَبِيلِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمْ
عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾

"Na katika watu wako wanaokhitari maneno ya upuuzi ili wawapoteze watu na njia ya Mwenyezi Mungu, pasipo wao kujua lolote na wanaicheza shere hiyo njia ya Mwenyezi Mungu. Basi hao watapata adhabu ifedheheshayo" (31:6).

Mikono na miguu

Haki za neema ya mikono ni pamoja na kutoshika, kutopokea, au kuandika vile alivyoviharamisha Allah. Aidha Haki za neema ya miguu ni kutoyaendea maovu, kutozuru maeneo yanakofanyika maovu na kutosimama katika sehemu zinazozungumzwa au kutendwa mambo ya kipuuzi. Kama tunavyofahamishwa katika Qur'an:

وَٱلَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّواْ بِٱللَّغْوِ مَرُّواْ

كِرَامًا ﴿٧٢﴾

"Na wale ambao hawashuhudii shahada za uwongo, na wanapopita penye upuuzi, hupita kwa heshima (yao)" (25:72).

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَحًا

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

"Wala usiwatazame (usiwafanyie watu jeuri), kwa upande mmoja wa uso, wala usende katika nchi kwa maringo; hakika Mwenyezi Mungu Hampendi kila ajivunae, ajifakharishaye" (31:18).

Kwa ujumla viungo vyote vya mwili vya ndani na nje pamoja na afya na vipawa mbalimbali alivyotunukiwa mwanaadamu na Mola wake ni **amana** aliyopewa ili aweze kumuabudu ipasavyo na kutawalisha dini yake katika jamii. Mwanadamu atakapo amua kutumia amana hii katika kumuasi Allah(s.w) na kusimamisha utawala katika jamii unaopingana na utawala wake(s.w) atakuwa amehini na kujidhulimu nafsi yake kama tunavyo fahamishwa katika Qur'an.

إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ

فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ

كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

"Kwa yakini(sisi)tulizidhirisha amana yetu kwa mbingu na ardhi na milima (majabali) vikakataa kuichukua (amana hiyo) na vikaogopa lakini mwanaadamu akaichukua; Bila shaka yeye ni dhalimu mkubwa,mjinga sana. (33;72)

(3) Haki za Familia

Watu wakishaona huanza maisha ya kifamilia. Jamii yoyote lazima iwe na kiongozi, hivyo kwa Ujuzi wake Mwenyezi Mungu akamchagua **mwanaume** awe ndio kiongozi katika famiia. Kwa hiyo mambo yanayohusu malezi, mavazi, chakula, elimu na kadhalika kwa wote mke na watoto ni wajibu wa mwanamume. Wanawake ni waangalizi wa nyumba. Uongozi aliopewa mwanamume katika familia hauna maana ya kumdunisha mwanamke. Yafahamika kila taifa lina kiongozi mmoja tu na mtu kupewa uongozi sio maana yake waliosalia ni duni. Wote wanabaki sawa, hili ndilo la kuzingatia. Hali kadhalika wanawake kutawalia mambo ya ndani maana yake si kuwazuia wasitoke nje, wasijielimishe, wasifanye kazi, wasimiliki mali na kadhalika, wanaruhusiwa kufanya yote hayo chini ya misingi ya Kiislamu. Vile vile si haki kwa wanaume kuwaamuru wanawake na kuwatumikisha kipunda. Kwa hiyo, uhusiano wa mke na mume ni lazima uwe wa ukweli, upendo, ushirikiano, uelewano, kuhifadhiana, kusameheana na kuvumiliana. Yote haya yafanywe kwa kutafuta radhi ya Mwenyezi Mungu. Kwa hiyo ndoa ya Kiislamu dhamira yake ni kusaidiana kifamilia kusimamisha na kudumisha utawala wa Mwenyezi Mungu hapa dunaini, kuanzia katika nafsi zao wenyewe, familia yao hadi umma mzima. Ili jamii iishi kwa amani na utulivu wa kweli hainabudi kuanzia ngazi ya familia ilenge katika kusimamisha na kudumisha utawala wa Mwenyezi Mungu kijamii, kwa sababu dunia hii imeumbwa katika mtandao ambao watu wanalazimika kuishi maisha ya nipe nikupe ambapo dosari ya mmoja huweza kuathiri jamii nzima. Kinyume na dhamira hiyo, ndoa na maisha yote ya familia hupoteza maana yake. Familia itakayodumu kufuata maamrisho ya Mwenyezi Mungu imeahidiwa kukutanishwa Peponi.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱتَّبَعَتۡهُمۡ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَٰنٍ أَلۡحَقۡنَا بِهِمۡ
ذُرِّيَّتَهُمۡ وَمَآ أَلَتۡنَٰهُم مِّنۡ عَمَلِهِم مِّن شَيۡءٖۚ كُلُّ ٱمۡرِيِٕۭ بِمَا
كَسَبَ رَهِينٞ ﴿٢١﴾

"Na wale walioamini na wakafuatwa na wazee wao na watoto wao katika imani. Tutawakutanisha nao hao jamaa zao, wala hatutawapunja kitu katika (thawabu za) vitendo vyao; kila mtu atalipwa kwa kile alichokichuma" (52:21).

Kwa hiyo familia ya Kiislamu ni lazima iongozwe kwa Qur'an na Sunnah.

Katika kipengele cha haki za familia tutajikita kuangalia haki za kila mwanafamilia kutoka kwa mwanafamilia mwingine yaani tutajikita kuangalia wajibu wa kila mwanafamilia kwa mwanafamilia mwingine kama ifuatavyo:

Wajibu wa Mume kwa Mkewe

Katika jamii za kikafiri, mwanamke alifanywa kama mtumishi au kama mtumwa. Katika baadhi ya jamii hizo, mwanamke aliangaliwa kama kifaa kingine cha nyumbani. Kwa upande mwingine, mwanamume katika jamii hizi hakuwa na wajibu wowote kwa mkewe, bali mkewe ndiye tu aliyelazimika kuwajibika kwa bwana wake. Mpaka hivi leo, katika jamii nyingi uhusiano wa mume na mke ni ule wa "Bwana" na "Mtumwa" wake. Uhusiano wa mume na mke katika Uislamu ni ule wa mtu na mwenzie au mtu na mpenzi wake. Tumeshaona kuwa uhusiano huu wa mume na mke ndio lengo kuu la ndoa. Kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟

إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً...... ﴿٢١﴾

"Na katika ishara zake ni kuwa amekuumbieni wake zenu katika jinsi yenu ili mpate utulivu kwao, naye amejaalia mapenzi na huruma baina yenu............." (30:21).

Mapenzi na huruma baina ya Mke na Mume vitakuwepo tu endapo kila mmoja atatekeleza wajibu wake kwa mwenziwe kwa kadiri ya uwezo wake na kwa upendo na huruma. Mume anawajibika kwa mkewe:

(i)Kumlisha, kumvisha na kumpatia makazi

Mwanamume na amgharimie mkewe kwa kadri ya uwezo wake.

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

Mwenye wasaa agharamike kadri ya wasaa wake, na yule ambaye amepungukiwa riziki yake, atoe katika kile alichopewa na Mwenyezi Mungu; Mwenyezi Mungu hamkalifishi mtu yeyote ila kwa kadri ya alichompa. Atajaalia Mwenyezi Mungu baada ya dhiki faraja. (65:7).

(ii)Kumtendea wema, kumhurumia na kumpenda

.... وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

Na kaeni nao kwa wema; na kama mkiwachukia basi (msiwawache) kwani huenda mkachukia kitu, na Mwenyezi Mungu ametia kheri nyingi ndani yake. (4:19).

Katika hadithi iliyosimuliwa na Aisha (r.a), Mtume(s.a.w) amesema:

Mbora miongoni mwenu ni yule aliye mbora katika (kuwatendea wema) familia yake na ni mbora wenu katika familia yangu… (Ibn Majah).

Pia Abu Hurairah(r.a) kasimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema:

Muislamu aliyekamilika kweli kweli miongoni mwenu katika imani ni yule aliye mbora wao katika tabia, na wabora katika nyinyi ni wale ambao ni wabora kwa wake zao. (Tirmidhs, Abu Daud).

Katika Qur-an na Hadithi wanaume wamesisitizwa sana kuwafanyia wema wake zao, na kuwaonyesha upendo na huruma. Ili kuzidisha mapenzi, inapendekezwa kwa mwanamume kuwa, pamoja na kumpatia mkewe mahitaji muhimu, mara kwa mara amletee zawadi kila atakapopata wasaa. Vile vile, mume ameshauriwa mara kwa mara apate muda wa kucheza na kutoka na mkewe kwa matembezi. Tunajifunza katika Hadithi nyingi kuwa Mtume(s.a.w) alikuwa akicheza na wakeze na kufanya maskhara nao.

(iii)Kujizuia na kumchukia mkewe

Chuki ni kinyume cha upendo. Kumchukia mke ni doa kubwa katika nyumba, hivyo mwanamume anatakiwa ajitahidi kujiepusha na kumchukia mkewe, kwa kuyabeza maudhi madogo madogo yasiyo ya msingi kama Mtume(s.a.w) anavyotushauri katika Hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Mwanamume aliyeamini asimchukie mwanamke aliyeamini. Kama anachukia kipengele kimoja cha tabia yake, atafurahishwa na kipengele kingine kizuri katika tabia yake. (Muslim).

Hadithi hii inasisitiza kuvumiliana kwa kuyaangalia mazuri ya mtu na kuyafumbia macho mabaya yake. Kwani ni muhali mwanaadamu kukosa mabaya, angalau kidogo. Hakuna binaadamu aliyekamilika

(iv)Kujizuia kumpiga au kuwa mkali sana kwake:

Mwanamume haruhusiwi kumpiga mkewe kwa makosa madogo madogo. Haruhusiwi kumpiga fimbo au kofi la usoni bali anaruhusiwa kumpiga kwa nguo au mti wa mswaki kiasi cha kumpa onyo. Kabla ya kufikia hatua hii ya kuwapa onyo la kipigo hiki hafifu, tumeambiwa katika Qur-an tuwaonye kwa mawaidha na tuwahame katika vitanda mpaka watakapojirekebisha (4:34). Mtume(s.a.w) ametushauri katika Hadithi

mbali mbali kuwa, tuwe na subira na ustahamilivu juu ya wake zetu, kama tunavyojifunza katika Hadithi ifuatayo:

Ilyas bin Abdullah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema:"Msiwapige vijakazi vya Mwenyezi Mungu (wanawake). Kisha Umar(r.a) alikuja kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu akasema: Wanawake wanawakalia (hawawajali) waume zao sasa. Kwa hivyo (Mtume) aliwaruhusu wawapige. Kesho yake (baada ya ruhusa hii) wanawake wengi wakawa wanaranda randa katika mazingira ya nyumba ya Mtume wa Mwenyezi Mungu wakilalamika dhidi ya waume zao. Mtume wa Mwenyezi Mungu akasema: "Wanawake wamerandaranda nyumbani kwa Muhammad wakilalamika dhidi ya waume zao. Wanaume hao sio bora miongoni mwenu." (Abu Dawud, Ibn Majah).

Hadithi hii inatuweka wazi kuwa, japo kupiga kunaruhusiwa, lakini kisiwe kipigo kikubwa cha kuumiza. Hata hicho kipigo hafifu si jambo linalopendeza mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake. Mtume(s.a.w) ambaye ni kiigizo chetu, hatuoni popote alipothubutu kumnyoshea mkono, yeyote katika wake zake, japo baadhi yao walikuwa wakorofi. Tunajifunza kuwa kutokana na ukorofi wa wakeze, aliwahi kuwahama kwa kipindi cha mwezi mmoja. Ili tuweze kuishi vizuri na wake zetu, hatuna budi kuwavumilia na kuwachukulia kuwa ndilo umbile lao, kama Mtume(s.a.w) anavyotushauri katika Hadithi zifuatazo:

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Kuweni wema kwa wanawake, kwani wameumbwa kutokana na sehemu ya juu ya ubavu, na sehemu iliyopinda kuliko zote katika ubavu ni sehemu ya juu. Kwa hiyo kama utataka kuinyoosha utaivunja, na kama utaiacha hivyo hivyo itaendelea kupinda. Kwa hiyo wawaidhini wanawake (waonyeni) kwa kadri iwezekanavyo. (Bukhari na Muslim).

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Hakika mwanamke ameumbwa kutokana na ubavu

ambao kamwe hautakunyookea unavyotaka (kupinda ndio umbile lake). Kama unamfurahia mkeo, utamfurahia pamoja na kupinda kwake, kama utataka kunyoosha, utamvunja, na kuvunjika kwake ni talaka. (Muslim).

Hadithi hizi zinatuthibitishia kuwa, hapana mtu atakayedumu na mkewe, kama hapatakuwa na kuvumiliana. Mwanamume asimtegemee mkewe kuwa na msimamo kama ule wake, ajue kuwa kila mmoja, kulingana na nafasi yake ana umbile tofauti. Hivyo ni lazima wanaume wawe wavumilivu sana kwa wake zao ili papatikane amani, upendo na furaha katika familia.

(v)Kutunza Siri za Unyumba:

Ni jambo baya sana mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) mtu kutoa siri za nyumbani kupeleka nje hasa zile zinazohusu unyumba. Utoaji wa siri za unyumba unaondoa uaminifu kati ya mke na mume, unaondoa upendo kati yao, na unatoa mwanya kwa maadui kuwaingilia na kuvunja nyumba yao.

(vi)Kuwa Muadilifu:

Mwanamume akiwa na mke zaidi ya mmoja, awe muadilifu na kuwagawia haki zao pasina upendeleo wowote. Ikitokea kuwa kuna kitu ambacho hakiwezekani kugawanyika itabidi wake zake wote waamue kwa pamoja kuwa nani kati yao apate kitu hicho kwa niaba ya wengine la sivyo itapigwa kura, na kitu hicho kitakuwa ni cha yule atakayeangukiwa na kura. Mtume(s.a.w) ambaye ni kiigizo chetu, alikuwa muadilifu mno na mwenye kugawa haki sawa kwa wake zake kama tunavyojifunza katika Hadithi ifuatayo:

Aysha(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu alikuwa akigawanya ngono kwa wake zake kwa usawa. Alikuwa akisema: "Ee Mwenyezi Mungu huu ndio mgawanyo wangu kulingana na uwezo wangu. Hivyo usinipatilize kwa kile ulicho na mamlaka nacho, ambacho mimi sina. (Tirmidh, Ahmed, Nisai).

Mtu kupendelea baadhi ya wakeze katika kuwapa haki zao, ni jambo baya mno, ambalo linaweza likawa ndio sababu ya mtu kuingia motoni kama tunavyojifunza katika Hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema: Mtu mwenye wake wawili akawa anampendelea mmoja kati yao, atakuwa siku ya Kiyama na upande mmoja unaoning'inia chini. (Tirmidh, Abu Daud, Nisai).

Mwanamume akijitahidi kumpa mkewe haki zake na akawa muadilifu kwake, akajitahidi kuonesha mahaba kwake na akawa mvumilivu na mwenye subira juu ya udhaifu wake, kwa vyovyote vile atapendana na kushikamana vilivyo na mkewe endapo mkewe atakuwa ni Muumini na mcha-Mungu.

(vii) Kusimamia maadili ya kiislamu na ucha-Mungu

Ni wajibu wa mwanamume wa Kiislamu kuhakikisha kuwa mkewe/wakeze wanaujua Uislamu kwa usahihi wake na kujitahidi kuwa wacha-Mungu katika kukiendea kila kipengele cha maisha yao ya kibinafsi, kifamilia na kijamii. Pamoja na jitihada za wanaume wa kiislamu katika kusimamia maadili ya wake zao, ikiwa ni pamoja na kuwaamrisha mema na kuwakataza maovu, hawanabudi kuomba msaada wa Allah(s.w) kwa kuleta dua aliyotufunza:

.........رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَٰجِنَا وَذُرِّيَّـٰتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ

وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

"... Mola wetu! Tupe katika wake zetu na watoto wetu yaburudishayo macho (yetu) na utujaalie kuwa waongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu " (25:74).

Uamrishaji mema na ukatazaji mabaya kwa wake zetu hautakuwa na athari yoyote kama hatutakuwa kiigizo chema katika kufanya mema na kuacha maovu.

Mwanamke anapovunja amri ya Allah(s.w) na Mtume wake, mumewe amuonyeshe ubaya alioufanya na amuhimize kuleta toba ya kweli kama Allah(s.w) anavyotuamrisha:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ
رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى
مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ
أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾

Enyi mlioamini! Tubuni kwa Mwenyezi Mungu toba iliyo ya kweli; huenda Mola wenu akakufutieni maovu yenu na kukuingizeni katika Pepo zipitazo mito mbele yake, siku ambayo Mwenyezi Mungu hatamdhalilisha Mtume wala wale walioamini pamoja naye; nuru yao itakuwa inakwenda mbele yao na pande zao za kulia (na kushoto); na huku wanasema: "Mola wetu! Tutimizie nuru yetu, na utughufirie, hakika wewe ni Mwenye uweza juu ya kila kitu". (66:8).

Mke akirudia kosa la kumuasi Allah(s.w) na Mtume wake, mumewe amuase kwa mawaidha makali akionyesha kutoridhika kwake kutokana na uasi wake na akirudia tena kukaidi mume ajitenge naye kitandani kama kiashiria cha mwisho wa kumvumilia. Talaka itakuwa hainabudi kama mke huyo atazidi kukaidi kwa kuzingatia aya ifuatayo:

قُلۡ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ وَإِخۡوَٰنُكُمۡ وَأَزۡوَٰجُكُمۡ
وَعَشِيرَتُكُمۡ .... أَحَبَّ إِلَيۡكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ
وَجِهَادٖ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأۡتِيَ ٱللَّهُ بِأَمۡرِهِۦۗ وَٱللَّهُ
لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾

"Sema: Kama baba zenu na wana wenu na ndugu zenu na wake zenu na jamaa zenu, ... ni vipenzi zaidi kwenu kuliko Mwenyezi Mungu na Mtume wake na kupigania Dini yake, Basi ngojeni mpaka Mwenyezi Mungu alete amri yake; na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu waasi" (9:24)

Wajibu wa Mke kwa Mumewe:

Wanawake nao wanawajibika kisheria kwa waume zao kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

.... وَلَهُنَّ مِثۡلُ ٱلَّذِي عَلَيۡهِنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيۡهِنَّ
دَرَجَةٞۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

"… Nao (wanawake) wanayo haki kwa sheria (kufanyiwa na waume zao) kama ile haki iliyo juu yao kuwafanyia waume zao. Na wanaume wana daraja zaidi kuliko wao. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu mwenye hikima". (2:228).

Ili nyumba iwe ya furaha na amani, mwanamke naye anatakiwa ajitahidi kwa kadri ya uwezo wake kumfanyia mumewe yafuatayo:

(i)Kumtii mumewe katika mambo yote mema atakayomuelekeza:

Ilivyo ni kwamba, Mwenyezi Mungu (s.w), kwa Hekima yake isiyo mipaka, ametuumba na kututofautisha katika maumbile na vipaji ili tuweze

kutegemeana na kusaidiana katika kuliendea lengo la kuwepo kwetu hapa ulimwenguni. Wanaume kulingana na umbile lao na jukumu lao la kuiangalia familia na kukidhi mahitaji yote muhimu ya maisha wamepewa wadhifa wa kuwa walinzi wa familia kama tunavyofahamishwa katika Qur-an:

ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡۚ فَٱلصَّٰلِحَٰتُ قَٰنِتَٰتٌ حَٰفِظَٰتٌ لِّلۡغَيۡبِ بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُ....... ﴿٣٤﴾

Wanaume ni walinzi wa wanawake, kwa sababu Mwenyezi Mungu amewafadhilisha baadhi yao kuliko wengine na kwa sababu ya mali zao wanazozitoa (katika kukidhi haja zao). Basi wanawake wema ni wale wenye kutii, wanaojihifadhi (hata) wasipokuwepo (waume zao), kwa kuwa Mwenyezi Mungu amewaamrisha wajihifadhi… (4:34).

Mke kumtii mumewe katika mambo ya kheri, si kwa ajili ya kumfurahisha mumewe tu bali ni katika kumtii Mwenyezi Mungu (s.w). Pia msisitizo wa mke kumtii mumewe unabainika katika Hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu aliulizwa: Ni nani mbora kuliko wote katika wanawake? Alijibu: Yule anayempa (mumewe) furaha wakati anapomuangalia, anayemtii wakati anapomuelekeza afanye jambo) na ambaye hampingi kuhusu yeye mwenyewe na mali yake kwa kuchelea, kutomfurahisha (kumuudhi). (Nisai).

Pia tunafahamishwa katika hadithi aliyosimulia Abu Sayid al-Khudri (r.a) kuwa Mtume(s.a.w) amesema:

"… Hapana mwanamke atakayefunga (funga ya sunnah) bila ya ruhusa ya mumewe…" (Abu Daud, Ibn Majah).

Kwa ujumla mwanamke anatakiwa apate ruhusa ya mumewe ndio

afanye Ibada za nafil (sunnah). Mwanamke aliyekasirikiwa na mumuewe kwa sababu ya kutomtii katika jambo la kheri, laana ya Mwenyezi Mungu inakuwa juu yake. Pamoja na msisitizo huu, mke hatamtii mumewe katika mambo ya haramu. Katika Hadithi aliyoisimulia Ali(r.a) Mtume(s.a.w) amesema:

Hapana ruhusa kumtii yeyote katika kumuasi Mwenyezi Mungu. Utii ni katika mambo ya kheri tu. (Bukhari, Muslim, Abu Daud, na Nisai).

(ii)Kumfurahisha Mumewe na Kumliwaza

Mke hana budi kuifanya nyumba yake mahali pa furaha na utulivu wa mawazo kwa mumewe. Inatakiwa mwanamume anapotingwa na mambo magumu katika harakati za kutafuta maisha na kusimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu (s.w), apate maliwazo kutoka kwa mkewe arejeapo nyumbani. Kazi nzuri na ya kuigwa aliyoifanya Bibi Khadija katika kumliwaza na kumpa moyo Mtume(s.a.w) katika mwanzo wa utume wake, haitasahauliwa katika historia. Khadija ni mkewe Mtume(s.a.w) wa kwanza ambaye ndiye mtu wa kwanza kumuamini Mtume.Alipokaribia kupewa utume, Mtume Muhammad (s.a.w) alihamia pangoni katika mlima Hiraa ili kupata utulivu na wasaa kufikiri juu ya namna ya kuyaondoa maovu yaliyo kithiri katika jamii yake kwa msaada wa Allah(s.w). Kweli Allah(s.w) alimuwezesha kuikomboa jamii yake kwa kumpa utume na mwongozo kama tunavyojifunza katika Suratidh-Dhuha na Nashraha:

وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾

“Na akakukuta hujui kuongoza njia, akakuongoza(akakupa mwongozo)? (93:7)

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾

"Je! Hatukukupanulia kifua chako. Na tukakuondolea mzigo wako(mzito) uliovunja mgongo wako. Na Tukakutukuzia utajo wako?(94:1-4).

Mzigo uliovunja mgongo wa Mtume (s.a.w), si jengine bali ni yale maovu yaliyokithiri katika jamii yake, ambayo alipania kuyaondoa lakini hakuweza. Ndipo Allah(s.w) akamuwezesha kuyaondoa kwa kumpa utume na mwongozo kama tunavyojifunza katika aya hizo.

Khadija hakumkataza wala hakulalamika.Badala yake alimtengenezea masurufu na kumpelekea. Mtume Muhammad (s.a.w) alikuwa pangoni takriban kwa muda wa miaka miwili. Alipojiwa na Jibril na kumpa wahyi wa kwanza Mtume(s.a.w) aliogopa sana na akarejea nyumbani na kumueleza mkewe juu ya tukio hilo, na kumwambia kuwa alihofia kuwa amejiwa na pepo mbaya. Khadija alimfariji sana, akamwambia: "Hilo haliwezi kuwa. Mwenyezi Mungu(s.w) hatakuacha udhurike. Kwani wewe u mwema kwa ndugu zako, unawasaidia wale waliodhaifu, unawapa sadaqa wenye shida, unasema kweli, umkarimu kwa wageni wako na unafariji wale wenye dhiki". Yaani kwa tabia yako hii njema Allah hatakuacha udhurike.

Hebu fikiria hofu, wasi wasi na msukosuko mkubwa aliokuwa nao Mtume(s.a.w) na halafu fikiria utulivu alioupata baada ya kufarijiwa hivyo na mkewe. Hapana shaka faraja hiyo ilimpa nguvu za kusubiri na kuhimili misukosuko iliyofuatia. Bibi Khadija(r.a) alishiriki kikamilifu katika misukosuko yote aliyoipata Mtume (s.a.w). Mtume(s.a.w) alibughudhiwa sana na makafiri wa Makka. Lakini kila aliporejea nyumbani alifarijika kutokana na moyo wa mapenzi na huruma na maneno ya faraja kutoka kwa bibi Khadija. Hivyo Bibi Khadija(r.a) alitimiza jukumu muhimu sana katika kipindi hicho kigumu.

Mtume naye alimpenda sana mkewe, na alikumbuka huduma na maliwazo yake katika maisha yake yote. Kila mara alikuwa akimkumbuka na kumsifia sana Khadija,mpaka akamfanya bibi Aysha kuwa na wivu na kumuuliza: "Huishi kumtaja huyu bibi Kizee Khadija, je Mwenyezi Mungu hajakupa badala yake mke bora kuliko yeye?" (Akimaanisha yeye mwenyewe, Aysha). Mtume(s.a.w) alichukia na akasema: "La! Hajanipa badala yake mke bora kuliko yeye. Khadija aliukiri Uislamu wakati watu wengine waliukanusha, alinikiri wakati watu wengine walinikanusha, aliniunga mkono kwa mali yake na akaiweka mali yake chini yangu na chini ya 'Waislamu wakati watu wengine walikataa kutusaidia".

Khadija ni miongoni mwa maswahaba waliobashiriwa pepo na Allah(s.w) kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Imepokelewa kutoka kwa Abu Hurairah kuwa amesema: "Jibril alimjia Mtume(s.a.w) akamwambia, 'Ewe Mjumbe wa Allah, anakuja Khadija na chombo ambacho ndani yake kuna chakula na kunywaji, atakapokuja mpe salamu kutoka kwa Bwana wake (Allah(s.w)) na kutoka kwangu (Jibril) halafu mbashirie nyumba peponi ilyojengwa kwa lulu, ambayo hamna kelele ndani yake wala uchovu" (Bukhari).

(iii)Kuhifadhi Nyumba na Mali ya Mume:

Mwanamke ni malkia wa nyumbani mwenye jukumu la kuhakikisha kuwa usalama na unadhifu unakuwepo nyumbani. Mwanamke hana haki ya kumkaribisha yeyote nyumbani kwake pasi na idhini ya mumewe. Kwa maana nyingine, mwanamke haruhusiwi katika sheria ya Kiislamu, kumkaribisha mtu yeyote ambaye mumewe hataki akaribishwe nyumbani kwake, awe wa kike au wa kiume. Mtume(s.a.w) katika Hadith iliyosimuliwa na Amr bin Al-As (r.a) amewausia waislamu kama ifuatavyo:

Jueni kuwa nyinyi mna haki juu ya wake zenu, na wao wana haki juu yenu. Miongoni mwa haki zenu juu ya wake zenu ni kuwa wasimuweke juu ya matandiko (viti) yenu msiyemtaka, wala wasimkaribishe katika majumba yenu msiyemtaka. (Tirmidh)

Mwanamke pia, ni wajibu wake kutunza mali ya mumewe na asitoe kumpa yeyote pasina ruhusa yake kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Abu Umamah ameeleza: Nimemsikia Mtume wa Mwenyezi Mungu akisema katika khutuba yake katika Hija ya kuaga: "Hapana mwanamke yeyote atakayetumia kitu chochote kutoka kwenye nyumba ya mumewe, bila ya ruhusa yake. Aliulizwa: Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Wala chakula? Alijibu: Hicho ndicho kitu chetu kilicho bora kuliko vyote. (Tirmidh)

Hadithi hii inasisitiza kuwa mke hatatoa mali ya mumewe kinyume na ridhaa yake. Lakini kama mke, kwa kumfahamu mumewe kuwa hatakuwa na neno, anaweza kutoa sadaqa pasina idhini yake lakini atapata nusu ya malipo atakayopata mumewe, kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Abu Hurairah ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Mwanamke akitumia (akitoa) kitu cha mumewe bila ya ruhusa yake, atapata nusu ya malipo ya mumewe. (Bukhari na Muslim)

Katika kutunza mali ya mume ni pamoja na kujizuia kufanya israfu. Ni jukumu la mke kuhakikisha kuwa hapana ubadhirifu wa chakula, nguo n.k. na kila kitu katika nyumba kinatunzwa vizuri. Mwenyezi Mungu(s.w) hawapendi wenye kufanya ubadhirifu wala ubakhili bali katika waja wake anaowapenda ni pamoja

وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُواْ لَمْ يُسْرِفُواْ وَلَمْ يَقْتُرُواْ وَكَانَ بَيْنَ

ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

Na wale ambao wanapotumia hawatumii kwa fujo (hawafanyi ubadhirifu) wala hawafanyi ubakhili, bali wanakuwa katikati baina ya hayo. (25:67).

(iv)Kuwa na Subira juu ya Mumewe:

Mume na mke wote wanawajibika kuvumiliana na kusubiriana. Hakuna mwanaadamu aliyekamilika. Kama walivyo na udhaifu wanawake, vile vile wanaume wana udhaifu wao. Takriban kila mtu hakosi udhaifu ambao si wenye kumpendezesha mwenziwe. Kama wanaume walivyosisitizwa kuwavumilia wake zao kwa udhaifu kama huu, na wanawake pia hawana budi kuwavumilia waume zao endapo watakuwa na udhaifu usiopendeza. Kufanyiana subira ni jambo linalopendeza mno mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) na lina malipo makubwa kama tunavyojifunza katika aya mbali mbali za Qur-an:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٣﴾

Enyi mlioamini! Jisaidieni (katika mambo yenu) kwa kusubiri na kuswali. Bila shaka Mwenyezi Mungu yu pamoja na wanaosubiri. (2:153).

(v)Kutosheka na kile anachopewa na Mumewe:

Mwanamke hana budi kujizuilia na kumtaka mumewe ampatie matumizi ambayo hana uwezo nayo. Kwa upande wa mume, kama tulivyoona hana budi kwa kadiri ya uwezo wake kukidhi mahitaji muhimu ya mkewe na familia yake kwa ujumla. Pia ni vyema, kama mume ana uwezo mkubwa, ampe mkewe ziada ya mahitaji muhimu na amzawadie mara kwa mara. Katika Qur-an tunajifunza kuwa:

لِيُنفِقۡ ذُو سَعَةٖ مِّن سَعَتِهِۦۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيۡهِ رِزۡقُهُۥ فَلۡيُنفِقۡ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَاۚ سَيَجۡعَلُ ٱللَّهُ بَعۡدَ عُسۡرٖ يُسۡرٗا ﴿٧﴾

Mwenye wasaa agharimu kwa kadri ya wasaa wake; na yule ambaye amepungukiwa riziki yake, atoe katika kile alichopewa na Mwenyezi Mungu; Mwenyezi Mungu hamkalifishi mtu yeyote ila kwa kadiri alichompa. Atajaalia Mwenyezi Mungu baada ya dhiki faraja. (65:7).

Endapo mke atamdai mumewe hiki na kile na hali anaona kuwa uwezo wake ni mdogo, kwa vyovyote vile atamfanya mumewe aishi kwa wasi wasi. Atamuona mkewe kuwa hamtakii jema na hiyo itakuwa ni sababu tosha ya kuondoa mapenzi na huruma katika unyumba na kuvuruga amani katika familia.

Wanawake wa Kiislamu wanatakiwa wawasaidie waume zao kwa kila hali na wawaonee huruma na kuwatuliza na kuwaliwaza badala ya kuwakamua na kuwataka watoe hata kile wasicho na uwezo nacho. Katika historia tunajifunza kuwa wakeze Mtume(s.a.w) , kibinaadamu walighafilika na kumtaka Mtume(s.a.w) awape matumizi yaliyokiuka uwezo wake. Tabia hii ilimuudhi sana Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Kutokana na tabia yao hii Mtume(s.a.w) aliwahama kwa kipindi cha mwezi mmoja (siku 29) kama tunavyojifunza katika Hadithi ndefu iliyosimuliwa na Jabir (r.a) na kukusanywa na Imam Muslim. Baada ya kipindi hiki, Mwenyezi Mungu(s.w) alimshushia Mtume wake wahyi, ufuatao:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا

وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

﴿٢٨﴾ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْـَٔاخِرَةَ فَإِنَّ

ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَـٰتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

Ewe Mtume! Waambie wake zako: Ikiwa mnapenda maisha ya hii dunia na uzuri wake (mimi sinayo, na mimi siwezi kukulazimisheni kukaa na mimi katika hali ya ufakiri) njooni, nitakupeni kitoka nyumba, na kukuacheni muwachano mzuri. Na kama mnamtaka Mwenyezi Mungu na Mtume wake na nyumba ya Akhera, basi Mwenyezi Mungu amewaandalia wafanyao mema hayo, miongoni mwenu, malipo makubwa. (33:28-29)

Aya hizi hazikuwahusu wakeze Mtume(s.a.w) tu, bali zinawahusu wanawake wote wa Kiislamu kuwa watosheke na kile kidogo wanachowapa waume zao kulingana na uwezo wao, Mwenyezi Mungu(s.w) atakuwa radhi nao, na kuwapa furaha hapa ulimwenguni na ujira mkubwa huko akhera.

(vi) Kuwausia na kuwakumbusha kumcha-Allah(s.w).

Wanawake kama Waislamu wengine wana wajibika kuwaokoa waume zao na wapenzi wao wengine na moto kama anavyo usia Allah(s.w):

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ عَلَيۡهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ ٦

Enyi mlioamini! Jiokoeni nafsi zenu na watu wenu, na Moto ambao kuni zake ni watu na mawe. Wanausimamia malaika wakali, wenye nguvu, hawamuasi Mwenyezi Mungu kwa amri zake; na wanatenda wanayoamrishwa (yote)" (66:6)

Ni nani anayependa mpenzi wake ahiliki motoni? Kama mke anavyompenda na kumhurumia mumewe kwa kumfanyia mambo kadhaa yanayompendeza na kumfurahisha katika maisha haya mafupi ya dunia, basi anapaswa atoe kipaumbele katika kumuusia na kumkumbusha mumewe kumcha Allah(s.w) ili kwa rehma za Allah(s.w), waendelee kuwa pamoja katika starehe za kudumu milele huko peponi. Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa watu walioshirikiana katika kumcha Allah(s.w) watakuwa pamoja.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱتَّبَعَتۡهُمۡ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَٰنٍ أَلۡحَقۡنَا بِهِمۡ ذُرِّيَّتَهُمۡ وَمَآ أَلَتۡنَٰهُم مِّنۡ عَمَلِهِم مِّن شَيۡءٖۚ كُلُّ ٱمۡرِيِٕۭ بِمَا كَسَبَ رَهِينٞ ٢١ وَأَمۡدَدۡنَٰهُم بِفَٰكِهَةٖ وَلَحۡمٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ ٢٢ يَتَنَٰزَعُونَ فِيهَا كَأۡسٗا لَّا لَغۡوٞ فِيهَا وَلَا تَأۡثِيمٞ ٢٣ ۞ وَيَطُوفُ عَلَيۡهِمۡ غِلۡمَانٞ

لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوٓاْ إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِىٓ أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾
فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَىٰنَا عَذَابَ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا
مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْبَرُّ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

"Na wale walioamini na wakafuatwa na wazee wao na watoto wao katika imani, Tutawakutanisha nao hao jamaa zao, wala Hatutawapunja kitu katika (thawabu za) vitendo vyao; kila mtu atalipwa kwa kile alichokichuma"."Na tutawapa (kila namna ya (Matunda na (kila namna za) nyama, kama vile watakavyopenda". "Watapeana humo gilasi (zilizojaa vinywaji) visivyoleta maneno ya upuuzi wala ya dhambi". "Iwe wanawapitia watumishi wao (wanaopendeza) kama kwamba ni lulu zilizomo ndani ya chaza (shaza) ndio kwanza zimepasuliwa."Wataelekeana wao kwa wao wanaulizana,(wanazungumza)." Waseme:"Tulikuwa zamani pamoja na watu wetu tukimuogopa (Mwenyezi Mungu)". "Basi Mwenyezi Mungu ametufanyia ihsani, (ametutia Peponi) na ametuokoa na adhabu ya pepo za Moto". "Hakika sisi zamani tulikuwa tukimuabudu Yeye (tu Mwenyezi Mungu): Hakika Yeye ndiye Mwema, Mwenye rehema".(52:21-28).

Pamoja na jitihada hizi za mke kumuusia mumewe na watoto kucmha-Allah(s.w), hanabudi naye kuomba msaada wa Allah kwa kuleta mara kwa mara dua aliyotufunza Allah(s.w).

.... رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَٰجِنَا وَذُرِّيَّـٰتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ
وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

..........."Mola wetu! Tupe katika wake(waume) zetu na watoto wetu yaburudishayo macho (yetu) (nyoyo zetu), na Utujaalie kuwa waongozi kwa wamchao (Mungu)". (25:74).

Wajibu wa Wazazi kwa Watoto

Wazazi wanawajibu kwa watoto wao. Wajibu wa wazazi kwa watoto wao ni kuwapa malezi bora yatakayowawezesha kuinukia kuwa watu wema katika jamii watakao simamisha Ukhalifa katika ardhi. Malezi yanahusu yale yote anayofanyiwa mtoto tangu akiwa tumboni mwa mama mpaka kufikia umri wa kujitegemea. Wazazi wote wawili wanahusika kwa ukamilifu na malezi haya. Malezi ya mtoto tunaweza kuyagawa katika sehemu mbili - Malezi ya kimwili na malezi ya kimaadili.

Malezi ya kimwili:

Malezi ya kimwili ni yale yote anayofanyiwa mtoto ili akue katika afya njema. Malezi haya huanza mara tu mama anapoanza ujauzito. Baba ana wajibu wa kumtunza mkewe na kumpatia vyakula maalum ili mama na mtoto wake tumboni wawe na afya nzuri. Jukumu la mama ni kufuata masharti ya kulea mimba anayopewa na Daktari. Baada ya mtoto kuzaliwa wajibu wa baba na mama kwa mtoto wao unabainishwa katika Qur-an:

۞ وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن
يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ ۚ وَعَلَى ٱلْمَوْلُودِ لَهُۥ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ لَا
تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَآرَّ وَٰلِدَةٌۢ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَّهُۥ
بِوَلَدِهِۦ ۚ وَعَلَى ٱلْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ ۗ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَن
تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن

تَسۡتَرۡضِعُوٓاْ أَوۡلَٰدَكُمۡ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ إِذَا سَلَّمۡتُم مَّآ ءَاتَيۡتُم بِٱلۡمَعۡرُوفِۗ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿٢٣٣﴾

Na wanawake waliozaa wawanyonyeshe watoto wao miaka miwili kamili, kwa anayetaka kukamilisha kunyonyesha; na ni juu ya baba chakula chao (mama na mtoto wake) na nguo zao kwa sheria. Wala haikalifishwi nafsi yoyote ila kwa kadri ya wasaa wake. Mama asitiwe taabuni kwa ajili ya mtoto wake, wala baba (asitiwe taabuni) kwa ajili ya mtoto wake. Na juu ya mrithi ni kama hivyo. Na wote wawili wakitaka kumwachisha ziwa (kabla ya miaka miwili) kwa kuridhiana na kushauriana, basi si kosa juu yao. Na kama mkitaka kuwapatia watoto wenu mama wa kuwanyonyesha (wengine wasiokuwa mama zao) basi haitakuwa dhambi juu yenu kama mkitoa (kuwapa hao wanyonyeshaji) mlicho waahidi kwa sharia. Na mcheni Mwenyezi Mungu na jueni kwamba Mwenyezi Mungu anayaona yote mnayoyatenda(2:233).

Aya hii inatubainishia wazi kuwa hata katika umri wa kunyonya mtoto, wazazi wote wawili wanawajibika, kila mmoja katika nafasi yake. Katika kipindi chote cha kumlea mtoto jukumu kubwa la baba ni kuilisha familia, kuivisha na kuiweka katika makazi mazuri kwa kadiri ya wasaa wake. Mama naye ana jukumu la kuwatunza watoto kwa kuhakikisha kuwa wanakula vilivyo, wanakuwa wasafi wa mwili na nguo na wanaishi katika mazingira masafi. Haya ndiyo malezi ya kimwili ambayo humuwezesha mtoto kuwa na afya nzuri na kukua vyema.

Malezi ya Kimaadili:

Malezi ya kimwili ni muhimu sana, lakini yenyewe tu hayatoshelezi kumuinua mtoto atakayekuwa raia mwema mwenye kuwajibika ipasavyo kwa wazazi wake na jamii yake kwa ujumla.Uislamu haumtizami mwanaadamu kama mnyama, bali unamtazama kama Khalifa wa Allah(s.w) ambaye asili yake ni mwili unaotokana na udongo na roho takatifu inayotokana na Allah(s.w) kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ إِنِّى خَـٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن صَلْصَـٰلٍ مِّنْ
حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى
فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَـٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾

Na (kumbuka) Mola wako alipowaambia Malaika: "Hakika Mimi nitamuumba mtu kwa udongo mkavu unaotoa sauti, wenye kutokana na matope meusi yaliyovunda! Basi nitakapo mkamilisha na kumpulizia roho inayotokana na Mimi, basi muangukieni kwa kumtii". (15:28-29).

Kutokana na aya hizi tunajifunza kuwa kilichomfanya mwanaadamu kuwa na hadhi juu ya viumbe vyote hata malaika ambao waliamrishwa na Allah(s.w) kusujudiwa si uzuri wa sura yake au umbile lake, bali ni ile Roho takatifu inayotokana na Allah(s.w). Lakini si kila mwanaadamu atakayestahiki heshima hii ya kusujudiwa na Malaika kwa amri ya Allah(s.w). Anayestahiki heshima hii ni yule tu atakayeishi kwa kufuata tabia na mwenendo anaoridhia Allah(s.w) au kwa kufuata maadili mema anayoyaridhia Allah(s.w) na kufanya juhudi za kusimamisha Ukhalifa katika ardhi. Atakayeishi kwa kufuata msukumo wa matashi ya mwili (unyama) wake na kuukataa mwongozo wa Allah(s.w) na mtume wake atakuwa duni kuliko vilivyo duni kama Allah(s.w) anavyotufahamisha:

لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ فِىٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَـٰهُ
أَسْفَلَ سَـٰفِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ
فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾

Bila shaka tumemuumba mwanaadamu kwa umbo lililo bora kabisa. Halafu tukamrudisha chini kuliko walio chini. Ila wale wenye kuamini na kutenda mema, watakuwa na ujira usio kwisha. (95:4-6).

Hivyo, wazazi sambamba na kuwalea watoto wao kimwili, hawanabudi kuwalea kimaadili. Malezi hayo huanzia pale kwenye kufanya tendo la ndoa (jimai) ambapo wazazi huleta dua ifuatayo:

بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا.

Bismillah Allahumma jannib-na shaytwaani wajannibi shaytwaani maarazaqtanaa.

Kwa jina la Allah, Ee Allah muweke shetani mbali nasi na muweke shetani mbali na hicho ulichoturuzuku".

Mimba inapotunga wazazi wa Kiislamu huomba dua, Allah(s.w)) awape mtoto mwema kama tunavyojifunza kaitka Qur'an (7:189)

Kila mtoto huzaliwa Muislamu, kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Hapana mtoto asiyezaliwa katika (dini ya) asili (Uislamu). Kisha wazazi wake humfanya kuwa Myahudi au Mkristo au Mmajusi. Amezaliwa kama anavyozaliwa mnyama na miguu yake yote. Umemona (mnyama) yeyote aliyezaliwa kilema? Kisha akasema: "Umbile la Asili ndilo umbile Mwenyezi Mungu aliloumbia watu. Hakuna mabadiliko katika maumbile ya viumbe vyote vya Mwenyezi Mungu". (30:30) - (Bukhari na Muslim)

Hadith hii iliyomalizia na aya ya Qur'an (30:30) inatukumbusha kuwa Uislamu ni dini ya maumbile inayolandana na umbile la binaadamu. Kwahiyo, wazazi wa Kiislamu hawanabudi kumbakisha mtoto wao katika dini yake ya asili kwa kufanya yafuatayo:

Kumuadhinia Mtoto

Mara tu mtoto anapozaliwa ni sunnah kumuadhinia sikio la kulia na kumkimia kwa sikio la kushoto. Hekima yake ni kumuombea mtoto awe mwema atakayesimamisha swala na kusimamisha Uislamu katika jamii.

Kumfanyia Mtoto Aqiqah

Ni sunnah vile vile kumfanyia mtoto aqiqah katika siku ya saba baada ya kuzaliwa kwake. 'Aqiqah ni mbuzi anayechinjwa kwa ajili ya mtoto aliyezaliwa anapofikia siku ya saba tokea kuzaliwa kwake. Sunnah hii ya Aqiqah imetiliwa mkazo kwani Mtume(s.a.w) amesema:

> *Kila mtoto amefungika na aqiqah yake, itachinjwa kwa ajili yake siku yake ya saba na atapewa jina, na atanyolewa kichwa chake." (Ahmad, An-Nasai).*

Katika kumtafuta mbuzi wa 'aqiqah ni vema kuzingatia masharti yafuatayo:

Awe na umri usiopungua mwaka mmoja, awe bora kwa sura na siha na asiwe na kilema chochote.

Ni sunnah vile vile kuigawa nyama ya aqiqah katika mafungu yafuatayo:

- Theluthi ya kwanza watakula watu wa familia ya mtoto.
- Theluthi ya pili itatolewa sadaqa kwa mafakiri na maskini.
- Theluthi ya tatu itatolewa zawadi kwa majirani, marafiki na jamaa wa karibu.

Ni sunnah kwa mtoto wa kiume afanyiwe Aqiqah kwa kuchinjiwa mbuzi wawili. Pia ni sunnah siku hiyo ya saba anyolewe nywele na zipimwe na kulinganishwa na uzito wa dhahabu au fedha, na kutolewa sadaqa kulingana na uzito huo wa dhahabu au fedha.

Kama haikuwezekana kumfanyia mtoto aqiqah siku ya saba unaweza kumfanyia siku ya kumi na nne (14) au siku ya ishirini na moja (21).

Hekima ya kumfanyia mtoto aqiqah, ni kumshukuru Allah (s,w) kwa kukuneemesha mtoto na kumuombea mtoto huyo kwa Allah kuwa amuhifadhi na kumchunga na mabaya na amfanye mja mwema atakayekuwa tayari kujitoa muhanga kwa mali na nafsi kwa ajili ya kusimamisha Uislamu katika jamii.

Kuwapenda na kuwahurumia Watoto

Jambo jingine muhimu kwa wazazi katika kuwalea watoto wao ni kuwa na upendo na huruma juu yao. Ukali wa kupindukia na ukaripiaji wa mara kwa mara si malezi mazuri na kamwe mtoto haleleki vyema katika mazingira kama hayo. Mtume(s.a.w) aliye kiigizo chetu, alikuwa ni mlezi mwema mno. Alikuwa na huruma na upendo mkubwa mno juu ya watoto wake na wajukuu zake kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

> *Aysha(r.a) amesimulia: Sijamuona mtu aliyeshabihiana kitabia na mwenendo na Mtume (s.a.w) kuliko Fatma. Alipokuja kwa Mtume (s.a.w), Mtume(s.a.w) alimsimamia, kisha alimchukua kwa mkono wake na kumbusu na kisha kumkalisha karibu yake. Na Mtume(s.a.w) alipokwenda kwake, Fatma alikuwa akimsimamia, kisha akimtwaa kwa mkono wake na kumbusu, na kumkalisha karibu naye. (Abu Daud).*

Pia Mtume(s.a.w) amesisitiza kuwapenda na kuwahurumia watoto kwa kuwabusu kama Hadith zifuatazo zinavyotufahamisha:

> *Abu Hurairah ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu alimbusu mjukuu wake, Hassan bin Ali, mbele ya Aqra bin Habis ambaye alisema: Nina watoto kumi na sijambusu hata mmoja wao. Mtume wa Mwenyezi Mungu alimwangalia na kusema: "Yule asiye na huruma hatahurumiwa". (Bukhari na Muslim).*

> *Aysha(r.a) ameeleza kuwa Mwarabu wa jangwani (Bedui) alikuja kwa Mtume(s.a.w) akasema: Nini! Unabusu watoto? Sisi hatuwabusu. Mtume(s.a.w) akasema: "Sina la kuwasaidia, kwani Mwenyezi Mungu(s.w) ameondoa huruma nyoyoni mwenu." (Bukhari na Muslim)*

Hadith hizi mbili zinatusisitiza tuwalee watoto wetu kwa huruma na upendo. Kuwabusu watoto ni kielelezo cha upendo wetu kwao.

Kuwaelimisha Watoto

Watoto wafunzwe tabia ya Kiislamu tangu mwanzo hasa pale anapoanza kuongoea na kuelewa lile analoelekezwa. Watoto wafikiapo umri wa miaka minne - mitano, wahudhurishwe pamoja na watoto wenzao kwenye vituo vya malezi vya Kiislamu. Watoto wafunzwe namna ya kuishi Kiislamu kwa kadiri ya umri wao. Wakifikia umri wa miaka saba wazoeshwe kutekeleza ibada maalumu kama vile swala na swaumu. Watoto wa miaka kumi na kuendelea walazimishwe kutekeleza maamrisho yote ya Allah(s.w) kwa kadiri ya uwezo wao na kukatazwa kuacha makatazo yake yote. Wakikaidi waonywe na kupewa adhabu.

Kuwapa Watoto Nasaha

Watoto wetu wanapokuwa wakubwa tuwaozeshe mapema kwa wanaume au wanawake wenye mwenendo na tabia ya Kiislamu na daima tusiache kuwapa nasaha njema. Hebu turejee Qur-an tuone nasaha ya Luqman kwa mwanawe:

وَإِذْ قَالَ لُقْمَـٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَـٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ
إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

Na (wakumbushe) Luqman alipomwambia mwanawe; na hali ya kuwa anampa nasaha. Ewe mwanangu! Usimshirikishe Mwenyezi Mungu, maana kushirikisha ndiyo dhulma kubwa.(31:13)

يَـٰبُنَىَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِى
صَخْرَةٍ أَوْ فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ أَوْ فِى ٱلْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا ٱللَّهُ ۚ إِنَّ
ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

Ewe mwanangu! Kwa hakika jambo lolote lijapokuwa na uzito wa chembe ya hardali, likawa ndani ya jabali au mbinguni, au katika ardhi, Mwenyezi Mungu atalileta bila shaka Mwenyezi Mungu ni Latifu (Mpole), Mjuzi wa kila jambo.(31:16)

يَـٰبُنَىَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأْمُرْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱنْهَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱصْبِرْ

عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٧﴾

Ewe Mwanangu! Simamisha swala, na uamrishe mema, na ukataze mabaya, na usubiri juu ya yale yatakayo kusibu. Hakika hayo ni katika mambo yanayostahiki kuaizimiwa.(31:17)

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ

ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

Wala usiwatazame (watu kwa jeuri) kwa upande mmoja wa uso, wala usiende katika ardhi kwa maringo; hakika Mwenyezi Mungu hampendi kila ajivunae, ajifaharishaye.(31:18)

وَٱقْصِدْ فِى مَشْيِكَ وَٱغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ

ٱلْأَصْوَٰتِ لَصَوْتُ ٱلْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

Na ushike mwenendo wa katikati, na uteremshe sauti yako, bila shaka sauti ya punda ni mbaya kuliko sauti zote (mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w).(31:19)

Pia turejee nasaha za Nabii Ibrahimu (a.s) na Ya'aquub (a.s) kwa wana wao katika aya zifuatazo:

وَوَصَّىٰ بِهَآ إِبْرَٰهِـۧمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَـٰبَنِىَّ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰ لَكُمُ

ٱلدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

"Na Ibrahimu akawausia haya wanawe; na Ya'aquub! Hakika Mwenyezi Mungu amekuchagulieni Dini hii (Al-Islaam) basi msife ila mfe mkiwa Waislamu ". (2:132)

أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ ٱلْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا
تَعْبُدُونَ مِنۢ بَعْدِى قَالُوا۟ نَعْبُدُ إِلَـٰهَكَ وَإِلَـٰهَ ءَابَآئِكَ إِبْرَٰهِـۧمَ
وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾

Je;(nyinyi Mayahudi na Manasara)mlikuwawapo yalipomfikia Yaaqub mauti, alipowaambia wanaweL "Je, mtamuabudu nani baada yangu"? Wakasema: "Tutamwabudu Mola wako na Mola wa baba zako, Ibrahimu na Ismaili na Is-haqa; Mungu Mmoja tu, na sisi tunanyenyekea Kwake." (2:133)

Tahadhari juu ya Watoto

Pamoja na kuwalea watoto wetu ipasavyo, hatuna budi kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu(s.w) katika kufanya kazi hiyo. Huruma na upendo kwa watoto wetu kamwe kusitupelekee kwenda kinyume na maamrisho ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake.Muislamu anatakiwa ampende Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake kuliko hata anavyoipenda nafsi yake, sembuse nafsi nyingine. Mara nyingi, baadhi ya wazazi, kwa ajili ya kuwapenda na kuwahurumia watoto wao, huwaachia huru kwenda kinyume na maamrisho na makatazo ya Mwenyezi Mungu (s.w). Juu ya hili Allah(s.w) anatunasihi:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُكُمْ عَن
ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿٩﴾

Enyi mlioamini! Yasikusahaulisheni mali yenu wala watoto wenu kumkumbuka Mwenyezi Mungu! Na wafanyao hayo, hao ndio wenye kuhasirika(63:9).

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ وَأَوْلَٰدِكُمْ

عَدُوًّا لَّكُمْ فَٱحْذَرُوهُمْ ...... ﴿١٤﴾

Enyi mlioamini! Kwa yakini baadhi ya wake zenu na watoto wenu ni maadui zenu, basi jihadharini nao.............. (64:14).

إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

Bila shaka mali zenu na watoto wenu ni mtihani. Na kwa Mwenyezi Mungu kuna ujira mkubwa kabisa. (64:15).

ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَٱلْبَٰقِيَٰتُ

ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

Mali na watoto ni pambo la maisha ya dunia. Na vitendo vizuri vibakiavyo ndivyo bora mbele ya Mola wako kwa malipo na tumaini bora(kuliko hayo mali na watoto) (18:46).

Pamoja na kuwapenda na kuwahurumia wake zetu na watoto wetu na pamoja na kuipenda mali na vyote vingine vinavyopendeka, hatuna budi kuhakikisha kuwa upendo wetu juu ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake nakupigania dini yake unakuwa juu ya kitu chochote kile kama Mwenyezi Mungu(s.w) anavyotutanabahisha tena katika aya zifuatazo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُوٓاْ ءَابَآءَكُمْ وَإِخْوَٰنَكُمْ

أَوْلِيَآءَ إِنِ ٱسْتَحَبُّواْ ٱلْكُفْرَ عَلَى ٱلْإِيمَٰنِ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم

مِّنكُمْ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾

Enyi mlioamini! Msiwafanye baba zenu na ndugu zenu kuwa vipenzi (vyenu) ikiwa wanastahabu (wanapenda) ukafiri

kuliko Uislamu. Na katika nyinyi atakayewafanya hao kuwa ndio vipenzi vyake, basi hao ndio madhalimu.(9:23)

قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾

Sema:Kama baba zenu na wana wenu na ndugu zenu na wake zenu na jamaa zenu na mali mlizochuma, na biashara mnazoogopa kuharibikiwa, na majumba mnayoyapenda, ni vipenzi zaidi kwenu kuliko Mwenyezi Mungu na Mtume wake na kupigania dini yake, basi ngojeni mpaka Mwenyezi Mungu alete amri yake, na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu maasi. (9:24).

Jambo jingine muhimu la kuzingatia zaidi katika kuwalea watoto ni kutokuwa na upendeleo wala ubaguzi kati ya watoto. Wazazi wanawajibika sawa kwa watoto wao wote na kila mtoto ana haki sawa na mwengine katika kupendwa na kuhurumiwa na wazazi wake.

Wajibu wa Watoto kwa Wazazi

Wajibu wa watoto kwa wazazi wao ni kuwatii katika kiwango cha hali ya juu, kuwaheshimu na kuwahurumia hasa wanapokuwa wazee. Kuwatii wazazi ni kitendo kinachochukua nafasi ya juu sana katika Uislamu. Utii kwa wazazi huchukuwa nafasi baada tu ya Kumtii Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Msisitizo wa kuwatii wazazi, kuwaonea huruma na kuwafanyia ihsani uko wazi katika Qur-an:

۞ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

Na Mola wako amehukumu kuwa msimuabudu yeyote ila Yeye tu. Na (ameagiza) kuwafanyia wema wazazi. Kama mmoja wao akifikia uzee pamoja nawe, au wote wawili, usiwaambie hata Ah! Wala usiwakemee. Na useme nao kwa msemo wa heshima kabisa. Na uwainamishie bawa la unyenyekevu kwa (kuwaonea) huruma na useme: "Mola wangu! Warehemu (wazee wangu) kama walivyonilea katika utoto". (17:23-24).

Wazazi, hasa mama, wamestahiki kutiiwa kwa kiwango cha hali ya juu, kuwafanyia ihsani na kuhurumiwa na watoto wao hasa wanapokuwa wazee, ili iwe kama malipo ya kazi ngumu ya kuwalea watoto wao. Mtoto hana malipo ya kumlipa mzazi wake kwa kumzaa na kumlea mpaka kufikia utu uzima wake. Malipo anayotakiwa na Mwenyezi Mungu(s.w) awalipe wazazi wake kwa taabu zote walizochukua katika kumlea ni kumshukuru Mwenyezi Mungu(s.w) na wazazi wake kwa kumtii Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume na kisha kuwatii wazazi wake, kuwafanyia ihsani na kuwahurumia kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَـٰلُهُۥ فِى عَامَيْنِ أَنِ ٱشْكُرْ لِى وَلِوَٰلِدَيْكَ إِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

Na tumemuusia mwanaadamu (kuwafanyia ihsani) wazazi wake - mama yake amechukua mimba yake kwa udhaifu juu ya udhaifu na kumnyonyesha katika kipindi cha miaka miwili

- (tumemuusia) ya kwamba unishukuru Mimi na wazazi wako, marejeo yenu ni kwangu. (31:14)

وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ إِحْسَـٰنًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ كُرْهًا
وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُۥ وَفِصَـٰلُهُۥ ثَلَـٰثُونَ شَهْرًا ۚ ....

Na tumemuusia mwanaadamu afanye wema kwa wazazi wake,.Mama yake amechukua mimba yake kwa taabu. Na kubeba mimba yake hata kumwachisha ziwa, (uchache wake) ni miezi thelathini.................. (46:15).

Pia mtoto mwema, pamoja na kuwatii na kuwahurumia wazazi wake kwa kuwapa kila msaada wanaohitajia, huwaombea dua wakiwa hai au wakiwa wametangulia kufa kwa kusema:

رَبَّنَا ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ ٱلْحِسَابُ ﴿٤١﴾

Mola wetu! Unighufirie mimi na wazazi wangu wote wawili na wanaoamini Siku ya Hisabu. (14:41).

Utii kwa wazazi unatakiwa uendelezwe hata baada ya kufa kwao kama tunavyojifunza katika Hadithi:

Abu Usaydi as-Said (r.a) amesimulia: Tulikuwa karibu na Mtume(s.a.w) wakati alipomjia mtu wa ukoo wa Salimah na kumuuliza: Ee Mtume wa mwenyezi Mungu! Kuna utii mwingine uliobakia kwa wazazi baada ya kutawafu kwao? "Ndio" alijibu Mtume."Kuwaombea dua, kuwaombea msamaha na maghfira kwa Mwenyezi Mungu (s.w), kutekeleza wasia wao, kuwa na uhusiano mwema na wale mliofahamiana kutokana na wao na kuwaheshimu rafiki zao". (Abu Daud, Ibn Majah)

Pia katika hadithi iliyosimuliwa na Ibn Umar Mtume(s.a.w) amesema:

Utii wa hali ya juu kwa wazazi ni mtu kufanya urafiki na marafiki wa baba yake baada ya kufa kwake. (Muslim).

Hata hivyo, kiwango cha utii na huruma ya mtoto kwa wazazi wawili kinatofautiana. Mama anastahiki kupata nafasi ya kwanza ndio baba afuatie kama tunavyojifunza katika Hadithi:

Abu Hurairah amesimulia kuwa mtu mmoja aliuliza: Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Ni nani hasa anayestahiki upendo wangu wa hali ya juu? "Mama yako", alijibu Mtume. Kisha akauliza tena: Nani anayefuatia? "Mama yako", alijibu Mtume. Akauliza tena: Nani anayefuatia? "Mama yako", alijibu Mtume. Katika maelezo mengine alijibu Mtume: Mama yako, kisha mama yako, kisha mama yako, kisha baba yako, kisha jamaa zako wa karibu, (Bukhari na Muslim).

Mipaka katika kuwatii Wazazi

Pamoja na msisitizo huu mkubwa wa kuwatii wazazi, utii wetu kwao ni lazima ulandane na utii wetu kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake. Endapo watatuamrisha tufanye jambo lolote lile linalokwenda kinyume na maamrisho ya Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake tutalazimika kutowatii na kubakisha utii wetu kwa Mwenyezi Mungu(s.w) na Mtume wake kama inavyobainishwa katika aya zifuatazo:

وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِن جَـٰهَدَاكَ لِتُشْرِكَ
بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَآ ۚ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ
فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

Na tumemuusia mwanaadamu afanye wema kwa wazazi wake; na kama wakikushurutiza kunishirikisha na yale usiyo na ilimu nayo, basi usiwatii, kwangu ndiyo marejeo yenu, basi nitakwambieni mliyokuwa mkiyatenda. (29:8).

وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ ۚ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

Na (wazazi wako) wakikushurutisha kunishirikisha na (yale) ambayo huna ilimu nayo, usiwatii, lakini kaa nao kwa wema hapa duniani; shika njia ya wale wanaoelekea kwangu, kisha marejeo yenu ni kwangu, hapo nitakuambieni mliyokuwa mkiyatenda. (31:15).

Hata hivyo, pamoja na aya hizi kutukataza kuwa tusiwatii wazazi wetu endapo watatuamrisha kumshikirikisha Mwenyezi Mungu (utii kwa yeyote yule kinyume na Mwenyezi Mungu ni shiriki), bado tunasisitizwa tuwaheshimu, tuwahurumie na kuwatendea wema kwa kadiri ya uwezo wetu wote katika mambo yote ya kheri. Hana radhi ya Mwenyezi Mungu (s.w) yeyote yule atakayewavunjia heshima na kuwatendea visivyo wazazi wake na hata wazazi wa wengine. Hebu tuzingatie Hadithi ifuatyo:

Abdallah bin Umar amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema:Katika madhambi makubwa, ni mtu kuwatukana wazazi wake. Wakauliza (Maswahaba); Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu! Mtu anawezaje kuwatukana wazazi wake? "Ndio" alijibu Mtume, anamtukana baba wa mwingine ambaye humrudishia kwa kumtukania baba yake na anamtukana mama wa mwingine ambaye humrudishia tusi hilo kwa mama yake. (Bukhari na Muslim).

Wajibu kwa watumishi wa nyumbani

Mara nyingi katika familia panakuwa na watumishi wanaoajiriwa kusaidia kufanya kazi mbali mbali za nyumbani kama vile uyaya, upishi, utunzaji bustani, udobi, na kadhalika. Uislamu unatukumbusha kuwa mtu kupata wasaa wa kuweka mtumishi wa nyumbani au katika sehemu yeyote ile, sikuwa yeye ni bora kuliko huyo mtumishi, bali ni katika utaratibu wa Allah(s.w) kuwa amewafadhilisha baadhi ya watu juu ya wengine ili wapate

kutegemeana. Kama hivi, tajiri anamuhitajia mtumishi na mtumishi anamuhitajia tajiri. Kila mmoja ni muhimu kwa mwingine. Ni katika msingi huu tunawajibika kuwatendea wema watumishi kama ndugu zetu kama inavyohimizwa katika Hadith zifuatazo:

> *Abdullah bin Omar (r.a) ameeleza kuwa alikuja mtu mmoja kwa Mtume wa Allah na kuuliza, "Ee Mtume wa Allah ni mara ngapi tutamsamehe mtumishi? Mtume alinyamaza kimya. Kisha akamuuliza tena swali lile lakini Mtume(s.a.w) alibaki kuwa kimya. Lilipoulizwa swali lile kwa mara ya tatu Mtume alijibu: "Msamehe mara sabini (70) kila siku." (Abu Daud)*

> *Abu Dharr ameripoti kuwa Mtume wa Allah amesema: "Allah(s.w) amewajaalia ndugu zenu kuwa chini ya mikono (mamlaka) yenu. Yeyote yule atakayejaaliwa kuwa na mamlaka juu ya ndugu yake, basi na amlishe chakula anachokula yeye, na amvishe kivazi anachovaa yeye na asimpe kazi zinazomzidi kimo (uwezo). Kama atampa kazi zilizo nje ya uwezo wake basi na amsaidie." (Bukhari na Muslim)*

Hadithi hizi zinatufundisha kuwa tuishi vizuri na watumishi wetu na wale tunaoishi nao katika familia walio chini ya milki yetu. Tunafundishwa kuwa wakitukosea tusiwanyanyase na kuwapatiliza bali tuwasamehe na kuwaongoza. Vile vile tunawajibika kuwalipa watumishi wetu kwa uadilifu kwa mujibu wa mkataba wa kazi na tusiwaongezee kazi nje ya zile zilizo katika mkataba. Kwa ujumla, tunawajibika kuishi kindugu na wale walio katika miliki zetu katika familia kwa kuwapa kazi zinazolingana na uwezo wao, kuwapa msaada katika kazi zilizo wazidi kimo na kuwahudumia kwa chakula, mavazi na malazi katika kiwango kile kile tunachojihudumia wenyewe na watoto wetu.

Kuwanyanyasa na kuwafanyia ukatili watumishi wetu na wale tunaokaanao chini ya milki zetu ni katika makosa makubwa mbele ya Allah(s.w) na ni mkosi kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Abu Bakr Siddiq (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema:"Hataingia peponi yule anayewatendea vibaya (anayewafanyia ukatili) wale walio chini ya mamlaka yake." (Tirmidh, Ibn Majah).

Raafi'I bin Makiith (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Kuwatendea wema watu waliochini ya mamlaka yako huleta baraka(fortunes) na kuwafanyia ukatili viumbe chini ya mamlaka yako, huleta mikosi (misfortunes)" (Abu Daud).

Pamoja na kuzingatia mafundisho ya Hadithi hizi hatunabudi kumuangalia Mtume(s.a.w) ambaye ni kiigizo chetu, namna alivyokuwa akiwatendea wema watumishi wake, katika Hadith zifuatazo:

Anas (r.a) ameeleza: "Nilianza kumtumikia Mtume wa Allah nilipokuwa mvulana wa miaka tisa. Nilimtumikia kwa miaka kumi. Hakunigombeza kwa chombo chochote nilichovunja. Pale yeyote katika familia yake aliponigombeza kwa hili au lile alikuwa akimwambia: Mwache kwa sababu, kila kitu kimekadiriwa mwisho wake, ni lazima kiondoke." (Baihaqi).

Vile vile katika Hadithi nyingine Anas (r.a) anaeleza:

Mtume wa Allah alikuwa mbora wa watu katika tabia. Siku moja alinituma mahali. Kwa jina la Allah nilisema, 'Sitaenda' lakini, katika mawazo yangu nikaona sinabudi kwenda aliponituma Mtume wa Allah. Kisha nilitoka kwenda. Njiani nikakutana na watoto waliokuwa wakicheza katika maeneo ya sokoni.Nikiwa pale, Mtume wa Allah alikuja nyuma yangu na kunishika mkono.Nilipogeuka na kutazama nikaona ni Mtume wa Allah Akaniuliza, huku akitabasamu, "Ee mpendwa Anas! Umeshakwenda kule nilikokutuma?" Nilijibu: "Ndio Ee Mtume wa Allah, ninakwenda" (Muslim)

Tunajifunza kutokana na Hadith hizi kuwa hatunabudi kuwatendea wema watumishi wetu na wale wote waliochini ya mamlaka yetu katika familia. Katika kusisitiza hili turejee tena Hadithi aliyosimulia Aysha(r.a) kuwa amemsikia Mtume(s.a.w) akisema:

Mbora miongoni mwenu ni yule aliye mbora katika (kuwatendea wema) familia yake na (mimi) ni mbora wenu katika familia yangu…" (Ibn Majah)

Wajibu kwa jamaa wa karibu

Wanafamilia ni pamoja na mume na mke (Baba na Mama) watoto, wazazi (baba na mama), watumishi na wanaolelewa katika familia. Pamoja na hawa wanafamilia kuna jamaa wa karibu na familia. Hawa ni ndugu wa karibu wa upande wa baba na ndugu wa karibu wa upande wa mama. Hawa ni akina baba mdogo/mkubwa, mama mdogo/mkubwa, wajomba, shangazi na familia zao.

Waislamu wanawajibika kuwafanyia wema ndugu na jamaa zao wa karibu kama inavyosisitizwa katika aya nyingi za Qur-an.

۞ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا
وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ
وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَـٰنُكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

Mwabuduni Allah wala msimshirikishe na chochote. Na wafanyie ihsani wazazi wawili na jamaa na mayatima na maskini na jirani walio karibu na jirani walio mbali, na rafiki walio ubavuni (mwenu) na msafiri aliyeharibikiwa, na wale iliyomiliki mikono yenu ya kulia. Bila shaka Allah hawapendi wenye kiburi wajivunao." (4:36).

۞ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ
وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ
وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ
وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ.......... ﴿١٧٧﴾

"Sio wema (tu huo peke yake) kuwa mnaelekeza nyuso zenu pande wa mashariki na magharibi (katika kuswali); bali wema (hasa) ni (wa wale) wanaomwamini Allah na siku ya mwisho, na Malaika na Kitabu na Manabii na wanawapa mali, wanayoipenda, jamaa na mayatima, na maskini..." (2:177)

Hatuhimizwi tu kuwafanyia ihsan jamaa zetu wa karibu, bali pia tunahimizwa tuwafanye wa mwanzo katika kuwafikishia ujumbe wa Uislamu na kuwanasihi kumcha Allah(s.w) kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾

"Na uwaonye jamaa zako walio karibu (nawe)." (26:214)

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا
ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَـٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ
ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾

"Enyi mlioamini! Jiokoeni nafsi zenu na watu wenu, na moto ambao kuni zake ni watu na mawe. Wanausimamia Malaika wakali wenye nguvu, hawamuasi Allah kwa amri zake na wanatenda wanayoamrishwa." (66:6)

Msisitizo wa kuwafanyia wema jamaa zetu tunaupata pia katika Hadith za Mtume(s.a.w) zifuatazo:

> *Abu Bakr (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Hapana dhambi ambayo Allah(s.w) anahalalisha kumpa mtendaji adhabu hapa duniani kabla ya adhabu kali inayomngoja huko akhera kuliko dhambi ya kusababisha machafuko na ghasia dhidi ya serikali halali na kukata udugu". (Abu Daud, Tirmidh)*

> *Sulayman bin A'amir (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Kutoa sadaqa kwa maskini kuna faida moja - ya kutoa sadaqa na kutoa sadaqa kwa jamaa wa karibu (ndugu) kuna faida mbili - kutoa sadaqa na kuimarisha udugu." (Ahmad, Tirmidh, Nisay, Ibn Majah).*

Katika Hadith nyingine, iliyosimuliwa na Abu Hurairah (r.a), Mtume wa Allah aliulizwa:

> *"Ee Mtume wa Allah! Sadaqa ipi iliyo bora kuliko zote? Alijibu:"Sadaqa iliyotolewa kwa muhitaji. Na aanze kutoa kwa ndugu wa karibu (wa damu)." (Abu Daud).*

Wajibu kwa Jirani

Pamoja na kuwajibika kutekeleza haki mbali mbali kwa wanafamilia tunawajibika vile vile kuwatendea wema majirani zetu wakiwa waislamu au katika dini nyingine. Qur-an inasisitiza:

.... وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا ۚ وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ

وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ

بِٱلْجَنۢبِ ...... ﴿٣٦﴾

"... Na wafanyieni ihsani wazazi wawili, jamaa, yatima, maskini na jirani waliokaribu na jirani walio mbali na rafiki walio ubavuni mwenu..." (4:36)

Mtume wa Allah(s.w) ametuusia juu ya suala la kuwafanyia ihsani jirani kwa uzito mkubwa kama tunavyojifunza katika Hadithi zifuatazo:

"Anas(r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema:"Yule ambaye jirani yake hasalimiki kutokana na ukorofi wake, hataingia peponi." (Muslim)

Aysha na Ibn 'Umar (r.a) wameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Jibril hakuacha kunihimiza juu ya jirani mpaka nikahisi kuwa si muda mrefu jirani atafanywa kuwa mrithi." (Bukhari na Muslim)

Katika Hadithi iliyosimuliwa na Ibn Mas'ud (r.a) Mtume(s.a.w) amesikika akisisitiza:

"... Naapa kwa yule aliyeshikilia maisha yangu mkononi mwake, mtu hatakuwa Muislamu wa kweli mpaka moyo wake na ulimi wake viukiri Uislamu, na hatakuwa muumini wa kweli mapaka jirani yake asalimike na kero zake." (Ahmad)

Pia Mtume(s.a.w) anatufahamisha kuwa kipimo cha mtu kuwa ni mwema au ni mbaya ni jirani zake kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Ibn Mas'ud (r.a) ameeleza kuwa mtu mmoja alimuuliza Mtume wa Allah: "Ee Mtume wa Allah! Nitatambuaje kuwa nimefanya mazuri na nitajuaje kuwa nimefanya mabaya?" Mtume(s.a.w) alimjibu: "Utakapowasikia majirani zako wakisema umefanya vizuri," basi umefanya vizuri na utakapowasikia wakisema - umefanya vibaya basi umefanya vibaya.

Huu ndio ukweli kwa sababu majirani wako karibu sana na wewe na kwa hiyo wanaijua vema tabia yako.

Wajibu kwa Mayatima

Yatima ni mtoto aliyefiwa na wazazi wake, hasa baba, kabla ya kufikia baleghe. Uislamu unatuhimiza kuwatendea wema yatima na kuwatunzia urithi wao kwa uadilifu mpaka wafikie baleghe yao na kuwa na akili ya kutunza mali.

...... وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَٰنُكُمْ ۚ ...... ﴿٢٢٠﴾

"... Na wanakuuliza juu ya mayatima: Sema: Kuwatendea mema ndivyo vizuri. Na kama mkichanganyika nao (ndivyo vyema vile vile),kwani ni ndugu zenu..." (2:220)

Tunajifunza kutokana na aya hii kuwa tunatakiwa tuwatendee wema mayatima na tuishi nao katika familia kama tunavyoishi na watoto wetu. Kukaa nao pamoja kwa huruma na mapenzi kutawafariji na kuziba pengo la kufiwa na mzazi au wazazi wao. Si katika mwenendo wa Kiislamu kuwatenga mayatima kwenye makazi maalumu. Tuishi nao katika familia zetu na tuwasomeshe katika shule wanazosoma watoto wetu.

Kuwanyanyasa mayatima ni katika madhambi makubwa mbele ya Allah(s.w). Si muumini wa kweli yule anayemnyanyasa yatima kama tunavyojifunza katika Qur-an:

أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ﴿١﴾ فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ ﴿٢﴾

"Je, umemuona yule anayekadhibisha dini (asiyeamini malipo ya akhera)? Huyo ni yule anayemsukuma (anayemnyanyasa) yatima." (107:1-2)

Msisitizo wa kuwatendea wema mayatima pia tunaupata katika Hadithi zifuatazo:

Abu Hurairah(r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema: "Kaya (familia) bora kuliko zote ni ile ambamo anatendewa wema yatima; na kaya mbovu kuliko zote ni ile ambamo ananyanyaswa yatima." (Ibn Majah)

Sahl bin Sa'ad(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Mimi na yule anayemlea yatima (kwa wema), akiwa wa kwake au wa wengine, tutakuwa naye peponi kama hivi - akionyesha kidole cha mwanzo (cha shahada) na kinachofuatia (cha kati) huku vikiwa vimeshikamana bila ya kuachana mwanya wowote". (Bukhari)

Kuwatendea wema mayatima ni pamoja na kuwatunzia mali zao za urithi kwa uadilifu kama inavyosisitizwa katika Qur-an:

وَءَاتُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰٓ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَتَبَدَّلُوا۟ ٱلْخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِ ۖ وَلَا
تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَهُمْ إِلَىٰٓ أَمْوَٰلِكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾

"Na wapeni mayatima mali zao. Wala msibadilishe kibaya kwa kizuri. Wala msile mali zao pamoja na mali zenu. Hakika (yote) hayo ni jukumu kubwa." (4:2)

وَٱبْتَلُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُوا۟ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ
رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن
يَكْبَرُوا۟ ۚ وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ
بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ فَأَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِمْ ۚ
وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

Na wajaribuni mayatima (wanapokuwa karibu ya kubaleghe kama wataweza kutumia fedha zao vizuri wakati watakapobaleghe. Wajaribuni kidogo kidogo) mpaka wafike wakati wa kuoa (kubaleghe). Kama mkiwaona wana akili njema, wapeni mali zao. Wala msizile kwa fujo na kwa haraka ya kwamba watakua (wazitake; hebu tuzile upesi). Na mwenye kuwa tajiri basi ajiepushe (na kuchukua ujira katika kuwafanyia kazi zao). Na atakayekuwa mhitaji basi ale kwa namna inayokubaliwa na Sharia. Na mtakapowapa mali zao, basi wawekeeni mashahidi (juu ya kuwa Mwenyezi Mungu anatosha kuwa shahidi. (4:6)

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ١٠

Hakika wale ambao wanakula mali ya mayatima kwa dhuluma, bila shaka wanakula moto matumboni mwao; na wataungua katika huo Moto (wa Jahannam) uwakao. (4:10)

Kutokana na aya hizi tunahimizwa kutunza mali za mayatima mpaka watakapofikia umri stahiki ndio tuwakabidhi. Kama tuna uwezo tusitumie chochote kutokana na mali hiyo katika kuwalea. Kama hatuna uwezo tunaruhusiwa tuitumie katika kuwapa mahitaji ya lazima kama vile Elimu, mavazi, n.k; lakini vile vile kwa tahadhari na ungalifu.

Wajibu kwa Maskini na Wasiojiweza

Kila Muislamu wa kweli anawajibika kuwahurumia wanaadamu wenziwe walio katika hali mbaya ya kiuchumi kiasi cha kushindwa kupata mahitaji muhimu ya maisha kama vile chakula, kivazi, makazi ya kuishi, Elimu sahihi ya msingi, na kadhalika. Muumini kwa mujibu wa Qur'an, pamoja na sifa nyingine, ni yule mwenye tabia ya kuwahurumia wanaadamu wenzake wasio na uwezo na kuwawezesha kupata mahitaji ya msingi ya maisha kama vile chakula. Tunasoma katika Qur'an:

إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا
﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ
بِٱلنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُۥ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ
ٱلطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا
نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا
نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَىٰهُمُ ٱللَّهُ شَرَّ
ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمِ وَلَقَّىٰهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾

Hakika watu wazuri watakunywa kinywaji kilichochanganyika na kafuri. (Hiyo kafuri) ni mto watakaounywa waja, wa Mwenyezi Mungu; watautitirisha mtitiririsho (mzuri namna watakavyo). (Watu hao ni hawa) wanaotimiza wajibu (wao) na wanaoiogopa siku ambayo shari yake itaenea (sana). Na huwalisha chakula maskini na mayatima na wafungwa, na hali ya kuwa wenyewe wanakipenda (chakula hicho). (Husema wenyewe katika nyoyo zao wanapowapa chakula hicho); ''Tunakulisheni kwa ajili ya kutaka radhi ya Mwenyezi Mungu (tu) hatutaki kwenu malipo wala shukurani.''Hakika sisi tunaiogopa kwa Mola wetu hiyo siku yenye shida na taabu.'' Basi Mwenyezi Mungu atawalinda na shari ya siku hiyo na kuwakutanisha na neema na furaha. (76:5-11).

Ukiipitia Qur'an utaona imerudiwa mara nyingi katika kuainisha waumini wa kweli na wacha-Mungu kuwa ni "wale wanaosimamisha swala na kutoa yale waliyoruzukiwa na Allah(s.w) kwa njia ya kuwasaidia wanaadamu wenziwe wanaohitajia msaada.

Kinyume chake, tunajifunza katika Qur-an kuwa si muumini wa kweli yule asiyejali kuwahurumia wasio jiweza:

أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ﴿١﴾ فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى

يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣﴾

"Je, umemuona yule anayekadhibisha dini (asiye amini malipo ya akhera)? Huyu ni yule anayemnyanyasa yatima wala hajihimizi kuwalisha maskini." (107:1-3).

Wajibu wa Wakubwa kwa wadogo na wa Wadogo kwa Wakubwa

Katika utamaduni wa Kiislamu wakubwa kwa umri au kwa Maarifa au kwa mamlaka ya (uongozi), wanawajibika kuwahurumia, kuwapenda, kuwaongoza, kuwaelekeza, kuwashauri na kuwaasa wadogo zao kiumri au kimaarifa au mamlaka. Wakubwa wanawajibika kuwamrisha wadogo zao kufanya mema na wanawajibika kukataza maovu wenyewe wakiwa ni viigizo nyema. Kwa kutumia uzoefu wao wanawajibika kuwaelekeza na kuwaongoza katika njia iliyonyooka, wale walio chini yao kiumri na kimamlaka.

Kwa upande mwingine, wadogo kiumri au kimamlaka wanawajibika kuwatii na kuwaheshimu wale walio juu yao kama tunavyoamrishwa:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَأُو۟لِى ٱلْأَمْرِ

مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَـٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ

تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

"Enyi mlioamini! Mtiini Mwenyezi Mungu na mtiini Mtume na wenye mamlaka juu yenu, walio miongoni mwenu. Na kama mkikhitilafiana juu ya jambo lolote basi lirudisheni kwa Mwenyezi Mungu na Mtume, ikiwa mnamwamini Mwenyezi na siku ya Mwisho. Hiyo ndiyo kheri nayo ina matokeo bora kabisa." (4:59).

Kutokana na aya hii tunawajibika kuwatii wakubwa zetu na wale wenye mamlaka juu yetu, baada ya kumtii Allah(s.w) na Mtume(s.a.w). Lakini hatuwajibiki kuwatii wakubwa zetu na wenye mamlaka juu yetu kinyume na kumtii Allah(s.w) na Mtume(s.a.w).. Wale wenye mamlaka juu yetu wakituamrisha kumuasi Allah(s.w) na Mtume wake, tuwakatalie kwa heshima huku tukiwarejesha kwa mafundisho ya Qur-an na sunnah kuwa: "Hapana utii kwa kiumbe katika kumuasi Muumba."

Msisitizo wa kuwatii na kuwaheshimu wakubwa zetu kiumri na kimamlaka pia tunaupata katika Hadith zifuatazo:

Ibn Abbas(r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema: "Si katika sisi (si muumini) yule asiyewahurumia wadogo zetu na kuwaheshimu wakubwa zetu wala haamrishi mema na kukataza mabaya". (Tirmidh)

Anas(r.a) anaeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Kama kijana atamuheshimu mtu mzima kutokana na umri wake, naye Allah atajaalia mtu atakayemheshimu katika uzee wake." (Tirmidh)

Pamoja na msisitizo wa kuwaheshimu wakubwa zetu, hatunabudi kuzingatia mipaka ya Uislamu katika kufanya hivyo. Wakati mwingine kuwaheshimu na kuwatii wakubwa kupita kiasi, hutupelekea kwenye shirk. Kwa kuchelea hili, Mtume(s.a.w) aliwakataza Waislamu kumsifu kupita kiasi kama wakristo walivyofanya kwa mwana wa Maryamu Issa(a.s) na kumfanya mwana wa Mungu. Hivyo Mtume(s.a.w) ametuelekeza tumsifu kwa kumwita "Mja na Mtume wa Allah".

Pia kwa kuchelea shirk, Mtume(s.a.w) aliwakataza Waislamu wasimsimamie wakati akiingia kwenye mkutano au akipita njiani kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Anas (r.a) ameeleza:"Hapana mtu tuliyempenda kuliko Mtume wa Allah.Hatukuwa tunamsimamia kwa sababu alikuwa hapendi kusimamiwa." (Tirmidh)

Muawiyah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Yeyote yule anayependa watu wamuheshimu kwa kumsimamia, atarajie kuwa mkazi wa motoni." (Tirmidh, Abu Daud)

Tunajifunza kutokana na Hadithi hizi kuwa "***heshima***" isipelekee kuwafanya wengine kuwa wanyonge na dhalili na wengine kuwa watukufu na bora. Tunapo heshimu au kuheshimiwa, hatunabudi kuiweka mbele yetu aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja; Adamu) na (yule yule) mwanamke (mmoja; Hawa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane (tu basi siyo mkejeliane).Hakika ahishimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi, Mwenye habari (za mambo yote). (49:13)

(4) Haki za Binaadamu kwa Ujumla (Basic Human Rights)

Uislamu unamuona mwanaadamu yoyote, akiwa wa nchi moja au nyingine, akiwa mkazi wa jangwani au wa msituni, akiwa mfalme au raia, akiwa Muumini (Muislamu) au kafiri, kwa vyovyote vile atakavyokuwa, maadamu yeye ni mwanaadamu anastahiki kupata haki za kimsingi za binaadamu. Haki za kimsingi zinazohusu wanaadamu wote ni hizi zifuatazo:

(i) Haki ya Kuishi (maisha)
(ii) Haki ya Usalama wa maisha

(iii) Haki ya kuheshimu Usafi wa wanawake (Utoharifu)
(iv) Haki ya kupata mahitaji ya lazima ya maisha
(v) Haki ya Uhuru (Kila mtu kuwa huru)
(vi) Haki ya Uadilifu katika hukumu (Right to justice)
(vii) Haki ya Usawa.

(i) Haki ya Kuishi (Maisha)

Kila mtu pasina ubaguzi wa aina yoyote ana haki ya kuishi na kulindiwa maisha yake. Kumuua mtu yeyote awaye ni kosa la jinai na muuaji ni lazima ahukumiwe kwa sheria ya Kiislamu. Makemeo ya Qur'an kuhusu kosa hili yanadhihirisha kwa uwazi ubaya wa kumuua mtu yoyote pasi na haki:

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا .... ﴿٣٢﴾

"Kwa sababu ya hayo tukawaandikia wana wa israil ya kwamba atakayemuua mtu bila ya yeye kuua mtu, au bila ya kufanya fisadi katika nchi; basi ni kama amewaua watu wote…" (5:32).

........وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ...... ﴿١٥١﴾

"... Wala msimuue mtu ambaye Mwenyezi Mungu ameharamisha (kuuawa) ila ikiwa (imetokea) haki (ya kuuawa)…" (6:151).

Hukumu ya uuaji ni kuuawa kama inavyobainishwa katika Qur'an:

وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلْطَـٰنًا فَلَا يُسْرِف فِّى ٱلْقَتْلِ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورًا ﴿٣٣﴾

Wala msiue nafsi ambaye Mwenyezi Mungu ameiharamisha kuuawa isipokuwa kwa haki , Na mwenye kuuawa kwa kudhulumiwa, basi tumempa nguvu mrithi wake (juu ya muuaji huyo, akitaka ataomba kwa hakimu kuwa amuue au akitaka atamtoza kitu).Basi (huyo mrithi asifanye fujo katika kuua kwa ajili ya huyo mtu wake aliyeuliwa). Hakika yeye atasaidiwa(na sheria maadamu anayo haki)" (17:33).

(ii) Haki ya Usalama wa maisha

Kila mtu anayo haki ya kuokolewa au kupata ulinzi utakaomuweka katika hali ya usalama bila ya ubaguzi wa aina yoyote. Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa:

.... وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ ...... ﴿٣٢﴾

"......Na mwenye kumwacha mtu hai (kumsaidia kuishi) ni kama amewaacha hai watu wote......." (5:32)

Kila mtu awe mgeni au raia ana haki ya kupata mahitajio muhimu ya maisha yatakayomuwezesha kuishi, na kila mtu anayo haki ya kupata hifadhi itakayomuhakikishia kuishi kwa usalama.

(iii) Haki ya Kuheshimu Usafi wa wanawake(Utoharifu)

Ili kuhakikisha kuwa kila mwanamke anapata hifadhi ya kutoguswa na mwanaume yoyote awaye nje ya utaratibu wa ndoa, kitendo cha zinaa au kishawishi chochote cha zinaa kimekatazwa katia Uislamu bila ya kujali kuwa kimefanywa na Muislamu au na asiye Muislamu, kimefanywa na raia au mgeni. Makemeo ya Qur'an juu ya kitendo hiki ni haya yafuatayo:

وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

"Wala msikaribie zinaa. Hakika hiyo ni uchafu na ni njia mbaya kabisa" (17:32).

Uzinifu katika Uislamu ni kosa la jinai na mzinifu yeyote anastahiki adhabu kali ya kupigwa viboko mia moja. (Qur'an 24:2) au kupondwa mawe mpaka kufa bila ya ubaguzi wa aina yote.

(iv) Haki ya kupata mahitaji ya lazima ya maisha

Katika Uislamu kila mtu ana haki ya kupata mahitaji ya lazima kama vile chakula, malazi, mavazi, matibabu, elimu, n.k. bila ubaguzi wowote ule uwe wa rangi, dini, kabila, au utaifa. Kwa wale wasio na uwezo wa kujikimu mahitaji hayo ni jukumu la wenye uwezo kuwasaidia:

وَٱلَّذِينَ فِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾

"Na ambao katika mali zao iko sehemu maalumu. Kwa ajili ya aombaye na anayejizuilia kuomba (japo anahitaji)" (70:24-25).

Uislamu unatuamrisha kwamba, kama mtu anao uwezo na mtu mwingine akamuomba msaada au hata kama hajamuomba lakini anajua kuwa anahitaji msaada ni wajibu wake kumsaidia. Mwenyezi Mungu(s.w) amepitisha riziki ya mja wake huyo kupitia kwa mwenye uwezo.

(v) Haki ya Uhuru(kila mtu kuwa huru)

Ili kuhakikisha kuwa kila mtu anakuwa huru na hawi mtumwa wa mwingine kimabavu au kifikra, Uislamu unamtaka mwanadamu awe Mtumwa(mja) wa Allah(s.w) peke yake. Hebu tutafakari swali la Yusufu(a.s) alilowauliza wafungwa wenzie:

يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

"Enyi wafungwa wenzangu wawili! Je! waungu wengi wanaofarikiana ndio bora(kujitumikisha kwao) au Allah(s.w) mmoja pekee mwenye nguvu (juu ya kila kitu) (12:39)

MTAZAMO WA UISLAMU JUU YA UTUMWA

Uislamu umeharamisha kitendo cha kumfanya mtu huru kuwa Mtumwa au kumuuza kwenye masoko ya watumwa. katika kuonesha uovu wa biashara ya watumwa. Mtume(s.a.w) amesema:

"Kuna watu wa aina tatu ambao mimi mwenyewe nitasimama kuwashitaki katika siku ya Hukumu,miongoni mwa hao ni yule anayemfanya mtu huru kuwa Mtumwa na kumuuza........."(Bukhari)

Maneno haya ya Mtume(s.a.w) yanawahusu binaadamu wote bila ya kujali utaifa wao rangi zao, dini zao na kadhalika. Hata hivyo kumekuwa na ***propaganda*** kuwa Uislamu ulieneza utumwa na nchi za magharibi zikaja kuukomesha. Pamoja na madai kuwa nchi za Magharibi zilikomesha utumwa baada ya nusu ya karne ya 19, ni watu hao hao kabla ya wakati huo,waliovamia Afrika na kuwateka waafrika waliokuwa huru na kuwafanga na kuwasafirisha kwenda kwenye makoloni yao mapya kama vile Amerika,Australia na Newzealand. Waafrika hawa waliotekwa na kufanywa watumwa walifanyiwa vitendo vya ukatili mno kuliko wanyama. Hebu tuagalie Historia fupi ya Biashara ya watumwa ilivyofanywa na mataifa ya Magharibi na Makanisa

Biashara ya Watumwa na Mataifa ya Magharibi

Baada ya Wazungu kuhamia Amerika na Visiwa vya Magharibi (West Indies) usafirishaji wa watumwa uliendelea kwa muda wa miaka 350. Mamilioni ya Waafrika yalikusanywa kutoka sehemu mbali mbali za Bara na kuletwa Pwani ambapo walipakiwa kwenye mashua (meli ndogo) na

kupelekwa huko waliko pelekwa! Pwani hizi ziliitwa Pwani za Watumwa (Slave Coast). Kwa kipindi cha karne moja tu (1680-1786) idadi ya watu huru waliokamatwa na kufanywa watumwa wa makoloni ya Kiingereza tu ilikuwa zaidi ya milioni 20 kufuatana na makadirio ya waandishi wa Kiingereza. Kwa kipindi cha mwaka mmoja tu (1790) watu 75’000 na zaidi walikuwa wamekamatwa na kuuzwa kwa Makoloni hayo ya Kiingereza. Meli zilizotumiwa kuwasafirishia Watumwa hao zilikuwa ndogo na chafu sana. Maskini Waafrika hawa walijazwa mpaka upenuni mwa meli hizi kama mizigo na wengi wao walifungwa kwa minyororo iliyofungiwa kwenye vifungio maalum vya mbao. Hawakuweza kujisogeza pale walipofungwa kwa sababu minyororo hii ilikuwa mifupi sana kiasi cha inchi 18 tu hivi na mmoja alikuwa juu ya mwingine kama magunia. Walikuwa wakipewa chakula kibaya sana na kidogo mno na kila walipougua au kuumia hakuna yoyote aliyewajali kwa matibabu. Waandishi wengi wa Magharibi wanaeleza wenyewe kuwa karibu asilimia (20%) ya watumwa waliteketea wakati wa safari kati ya Pwani ya Afrika na Amerika. Pia inakadiriwa kuwa idadi ya watu waliofanywa watumwa na mataifa yote ya Kimagharibi inafikia milioni mia moja (100’000’000).

Hii ndio habari tunayoipata kutoka kwa watu wale wale wanaoutangaza Uislamu vibaya usiku na mchana kuwa umekubalisha utumwa.

Biashara ya Utumwa na Kanisa

Mnamo mwaka 1517, Mmisionari maarufu Bishop Bartholomeo de Les Cacas, ambaye alikuwa rafiki wa Wahindi Wekundu alimshauri Mfalme wa Hispania kuwa Waafrika toka Afrika ya kati wangefaa sana kwa kazi ya utumwa kuliko wenyeji wa Amerika, ushauri huu ulikubaliwa na mfalme wa Hispania. Mfalme wa Hispania alifanya mkataba na raia wake mmoja unaomruhusu kusafirisha watumwa 4’000 kwa mwaka toka Afrika kuwapeleka visiwa vya Caribean na kwa mara ya kwanza utumwa ulianzishwa kati ya Afrika ya Wareno na Marekani ya Wahispania.

Wazungu walitajirika kutokana na nguvu kazi ya utumwa toka ng’ambo kuliko walivyofaidika kutokana na nguvu kazi huru katika nchi zao. Ombi la Bishop Batholomeo deles Cacas, lilikuwa mamilioni ya Waafrika kutiwa utumwani. Mwanasheria P. Dcuntin aliye, mwandishi wa kitabu, The Atlantic Slave Trade, amekadiria kati ya milioni 15 – 20. Mwanamapinduzi

wa Kimarekani,Malcomx alisema kuwa kiasi cha milioni 100 ya Waafrika walitiwa utumwani na kufikishwa Amerika wakiwa hai. Haijulikani idadi ya waliofia safarini.

John Hawkins, alifanya safari tatu Afrika Magharibi katika miaka ya 1560, na kuchukua Waafrika ambao waliwauza kwa Wahispania Marekani. Aliporudi Uingereza baada ya safari ya kwanza, kwa sababu ya faida kubwa aliyopata, malikia Elizabeth wa kwanza alitamani kushiriki katika safari ya pili; na alitoa meli iitwayo Jesus (Yesu) kwa safari hiyo. Hawkins aliondoka na Jesus (meli) kuchukua watumwa Waafrika zaidi na aliporudi Uingereza alipata faida kiasi kwamba, Malikia Elizabeth alimpa nishani. Hawkins aliamua kuwa nembo ya cheo chake kuwa alama ya Mwafrika aliyefungwa minyororo.

Maaskofu na wachungaji wa kanisa wa ngazi za chini, walikuwa na watumwa wao waliofanya kazi mashambani, kuwabeba machela mabwana zao, wachungaji walipelekwa huko na huko katika safari zao.

Hayo yalifanyika sehemu nyingi za Afrika na kwingineko makanisa yalikokuwa yakijengwa enzi hizo za biashara ya utumwa. Na wale watumwa waliokamatwa kupelekwa Marekani walibatizwa kwa mpigo wakati wakipakiwa melini. Askofu alijengewa kiti maalum gatini kwa ajili ya kazi hiyo.

Biashara ya Utumwa na Uislamu

Utumwa kabla ya kuja kwa Nabii Muhammad(s.a.w) ulikuwa umeenea karibu katika sehemu zote za ulimwengu. Na utumwa huo haukukomea kwa watu wa rangi au kabila fulani tu bali ulisambaa na kuwakumba watu mbali mbali. Watumwa walipatikana kwa njia mbali mbali miongoni mwa hizo ni wale watumwa waliopatikana kutokana na mateka wa vita (Pows) au kwa kuvizia na kuvamia watu kwa mabavu na kuwatia minyororo (kidnapping) na hii ilikuwa ndio njia kuu ya kupatia watumwa na wakati mwingine watumwa walipatikana kutokana na kushindwa kulipa madeni.

Kwa ujumla watumwa waliteswa, walinyanyaswa na kuvuliwa utu wao. Sheria nyingi za zama hizo yaani karne ya saba (A.D) kama vile sheria ya Warumi (Roman Law) ilimruhusu mtu kufanya apendalo kwa mtumwa

wake. Mtumwa alihesabiwa kama bidhaa au chombo kama vile jembe au shoka. Na ndio maana mara nyingi mtu akimtesa au hata kumwua mtumwa wake hakuhesabiwa kuwa amefanya kosa lolote kisheria. Kwa mfano, huko Urumi moja ya burudani mashuhuri zama hizo ilikuwa ni kushuhudia pambano baina ya watumwa wawili wenye majambia, na mshindi ni yule atakayefanikiwa kumfyeka na kumuulia mbali mwenzake. Hapo watazamaji hushangilia na kurejea nyumbani huku wakisimuliana pambano lilivyokuwa zuri. Au wakati mwingine mtumwa alilishwa vizuri sana kwa muda fulani halafu alipoonekana kuwa ana siha nzuri akatumbukizwa katika uwanja kama wa mpira lakini wenye kuta ndefu pande zote ili apambane na simba mwenye njaa kali sana. Zile kikirikakara na kuhangaika kwa mtumwa kutaka kujinusuru na kuliwa na simba ndio burudani yenyewe.

Katika mazingira kama haya jukumu la Uislamu lilikuwa zito sana. Uislamu uliwania siyo tu kuwakomboa watu kimwili bali pia kubadili mtazamo mzima wa watu kuwarejesha katika udugu na usawa wa binaadamu.

Ukombozi wa Kiroho na Kisaikolojia

Zaidi ya ukombozi wa kimwili, Uislamu uliwaletea watu wote ukombozi wa kiroho na kisaikolojia. Jambo la kwanza la kuzingatia ni kuwa falsafa nzima ya Uislamu imejengwa juu ya msingi wa Tawhiid. Msingi ambao unawakataza watu wasiwe watumwa kwa kiumbe yeyote yule japo awe mfalme wa kutisha au hata jinni. Badala yake watu wote wawe watumwa wa Mwenyezi Mungu ambaye ndiye Muumba wa viumbe vyote. Msimamo huu unajitokeza sana kwa Waislamu ambao hawa kukubali kuwa watumwa wa mtu yoyote. **Rabih ibn Amir** alipokwenda kuwalingania Uislamu Wafalme wa Kikristo, alipoulizwa juu ya madhumuni ya Uislamu alijibu kwamba, Uislamu una shabaha ya kuwaepusha watu na utumwa wa kuwaabudu binaadamu wenzao na badala yake kuwafanya wawe waja wa Mwenyezi Mungu(s.w) peke yake. Ukweli huu umesisitizwa tena na tena katika Qur'an. Vyovyote itakavyokuwa binaadamu hata ajikweze vipi ni kiumbe tu na hana tofauti na binaadamu mwingine. Kinyume chake kila binaadamu ni ndugu wa mwenziwe kwani wote asili yao ni moja. Aidha katika kuwaandaa watu kiimani na kisaikolojia Uislamu umetoa mafundisho kadhaa ambayo lengo lake ni kusisitiza kuwa ubora wa mtu unatokana na

imani na utii wake kwa Mwenyezi Mungu na si nasaba wala ukoo. Hivyo hata kama mtu atapata bahati mbaya ya kuvamiwa na kufanywa mtumwa, maadam ni muumini atakuwa bora mbele ya Mwenyezi Mungu(s.w) kuliko hao waliomkamata. Mwenyezi Mungu anatuamrisha katika Qur'an kuwaoa au kuolewa na watumwa walioamini kuliko kumuoa kafiri aliyehuru hata kama akitupendeza vipi:

وَلَا تَنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكَٰتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا۟ ۚ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ ۖ وَٱللَّهُ يَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱلْجَنَّةِ وَٱلْمَغْفِرَةِ ...... ﴿٢٢١﴾

"Wala msiwaoe wanawake washirikina mpaka waamini. Na mjakazi mwenye kuamini ni bora kuliko muungwana mshirikina, hata ingawa kakupendezeni. Wala msiwaoze wanaume washirikiana(wanawake Waislamu) mpaka waamini. Na mtumwa mwenye kuamini ni bora kuliko muungwana mshirikina, hata akikupendezeni. Hao (washirikina) wanaitia kwenye Moto! Na Mwenyezi Mungu anaitia kwenye Pepo na samahani kwa amri yake ...." (2:221).

Ikumbukwe pia kuwa katika jamii ambayo utumwa umebobea ni jambo ambalo huwa halifikiriki kudhania kuwa mtumwa anaweza kumuoa muungwana. Ingawa hadi leo wapo watu ambao damu zao huwaganda kwa mshtuko wakisikia kuwa fulani anaoa au kaolewa na mtu wa kabila fulani ambalo wao huliitakidi kuwa duni seuze kuolewa na mtumwa katika zama hizo?

Watumwa katika Qur'an na Hadith

Kama tulivyokwishaona, wakati Muhammad(s.a.w) anapata utume Utumwa ulikuwa umeshamiri sana sehemu zote ulimwenguni. Uislamu uliwakomboa watumwa kwa kuweka taratibu za hakika na za kudumu ambazo ziliutokomeza utumwa. Lakini pamoja na hatua hizo za kudumu na za muda mrefu Uislamu pia ulihakikisha kuwa watumwa hawateswi na kuvuliwa utu wao. Katika Qur'an kwa mfano Mwenyezi Mungu ameamrisha watumwa wafanyiwe ihsani kama ile ambayo mtu anatakiwa awafanyie wazazi wake, jamaa zake au rafiki zake:

۞ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

"Mwabuduni Mwenyezi Mungu wala msimshirikishe na chochote. Na wafanyieni ihsani wazazi wawili, na jamaa na mayatima na masikini na jirani walio karibu, na jirani walio mbali, na rafiki walio ubavuni (mwenu) na msafiri aliyeharibikiwa, na wale iliyowamiliki mikono yenu ya kuume. Bila shaka Mwenyezi Mungu hawapendi wenye kiburi wajivunao" (4:36).

Uislamu uliiuona utumwa kama jambo la kupita na siyo kama taasisi ya kudumu. Katika Hadith moja Mtume(s.a.w) amewataka watu kuwafanyia wema watumwa kwani ingewezekana pia kwa wao kuvamiwa na kufanywa watumwa. Katika kipindi hicho cha utumwa Uislamu uliweka sheria za kulinda haki fulani fulani za watumwa. Miongoni mwa haki hizo ni hizi zifuatazo:

(a) Mtumwa alikuwa na haki ya kufuata dini aitakayo(2:256).
(b) Mtumwa alikuwa na haki ya chakula na mavazi sawa na ya bwana wake.

Katika Hadith iliyosimuliwa na Bukhari na Muslim,Mtume(s.a.w) amesema:

> *"Watumwa ni ndugu zenu. Hivyo kila aliye na mtumwa amlishe chakula anachokula, amvishe nguo anazovaa, na asimfanyishe kazi asizoziweza na amsaidie katika kazi hizo".*

(c) Mtumwa akikosea asiadhibiwe, badala yake asamehewe makosa yake. Alipoulizwa asamehewe mara nganpi kabla ya kuahdibiwa Mtume(s.a.w) alisema: mara sabini kwa siku!
(d) Maadam ni Muislamu mtumwa alikuwa na haki ya kuwa kiongozi na kutiiwa. Katika Hadith iliyosimuliwa na Bukhari Mtume(s.a.w) amesema: "*Msikilizeni na mtiini kiongozi hata akiwa ni mtumwa wa kutoka Uhabeshi, maadam anafuata njia ya haki*".
(e) Katika Hadith iliyopokelewa na Abu Hurairah Mtume(s.a.w) alikataa kumwita mtu "*Ewe Mtumwa wangu*" bali aseme "*Yaa Fataaya*" au "Yaa Fataatii" yani "*Ewe kijana wangu*" au "*Ewe binti yangu*".

Kwa msimamo huu watumwa wote wa zama za ujahili (kabla ya utume wa Mtume Muhammad(s.a.w) waliachiwa huru. Mtume(s.a.w) mwenyewe aliachia huru watumwa 63, Bibi Aysha(r.a) aliachia huru watumwa 67, Abbas aliachia huru watumwa 70, Abdallah bin Umar aliachia huru watumwa 1,000 na Abdul-Rahman bin 'Auf alinunua watumwa 30,000 na kuwaacha huru. Si tu Waislamu waliwaachia huru watumwa wao bali waliwanunua watumwa toka kwa wasiokuwa Waislamu kisha wakawaachia huru. Hadi kufikia mwisho wa Khalifa wanne katika Makhalifa waongofu, suala la utumwa katika ulimwengu wa Waislamu likawa historia.

(vi) Haki ya Uadilifu katika Hukumu(Right to justice)

Ili kusimamisha uadilifu, kila mtu bila ya kujali Dini yake, rangi yake, taifa lake, uraia wake na kadhalika, anastahiki kuhukumiwa kwa uadilifu. Uadilifu katika kutoa hukumu (Right to Justice) unasisitizwa mno katika Uislamu kama tunavyojifunza katika Qur'an:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوا۟ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ ۚ ...... ﴿٨﴾

"Enyi mlioamini! Kuweni wasimamizi (wa Haki) kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, muwe mkitoa shahada kwa uadilifu. Wala kuchukiana na watu kusikupelekeeni kutowafanyia uadilifu…" (5:8).

۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوا۟ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُوا۟ ۚ وَإِن تَلْوُۥٓا۟ أَوْ تُعْرِضُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾

"Enyi mlioamini! Kuweni wenye kusimamisha uadilifu, mtowao ushiahidi kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, ijapokuwa ni juu ya nafsi zenu, au (juu ya) wazazi (wenu) na jamaa (zenu). Akiwa tajiri au maskini. Mwenyezi Mungu anawastahikia zaidi. Basi msifuate matamanio mkaacha kufanya uadilifu. Na kama mkipotoa (ushahidi) au mkijitenga (na kushuhudia, Mwenyezi Mungu atakuadhibuni), na Mwenyezi Mungu anazo habari za yale mnayoyatenda" (4:135).

(vii) Haki ya Usawa

Uislamu hauruhusu ubaguzi wa kikabila, kitaifa, kirangi, kihadhi,kiuchumi(kipato) na ubaguzi wa aina yoyote ile. Tunafahamishwa katika Qur'an:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَـٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ .... ﴿١٣﴾

"Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja Adam) na (yule yule) mwanamke (mmoja Hawwa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali ili mjuane (tu basi; siyo mkejeliane)..." (49:13).

Hii ina maana kwamba mgawanyiko wa wanaadamu katika makabila, mataifa, rangi mbali mbali, na kadhalika ni kwa ajili tu ya kutambuana kwa urahisi ili watu wa makabila au mataifa mbali mbali waweze kuzoeana na kushirikiana. Mgawanyiko wa wanaadamu katika makabila na mataifa hauna maana kulifanya taifa moja lijivune na kujiona bora kuliko taifa jingine wala haina maana kwamba nchi moja iidharau nchi nyingine au kuifanya shamba la nchi nyingine na kuinyang'anya haki zake. Kipimo cha ubora na uduni wa mtu au nchi ni utekelezaji wa sheria za Mwenyezi Mungu(s.w). Nchi bora ni ile inayoendesha mambo yake kwa kufuata barabara Sheria za Mwenyezi Mungu. Mtu bora zaidi kuliko wengine ni yule amche Mwenyezi Mungu zaidi kama Mwenyezi Mungu(s.w) anavyotuambia:

... إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

"...Hakika ahishimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi, Mwenye habari za mambo yote" (49:13).

Hii inamaana kuwa ubora wa mtu juu ya mtu mwingine unatazamwa kwa kuangalia uchaji Mungu wake, usafi wa tabia na uzuri wa matendo yake na wala hautazamwi kwa kuangalia rangi, lugha au taifa lake. Hatahivyo ubora huu haumpi yoyote fursa ya kujionesha au kusikia kuwa yeye ni bora kuliko wengine. Mtu kujiona au kujisikia kuwa yeye ni bora kuliko wengine ni ouvu ambao mtu anaye muogopa Mwenyezi Mungu (Mcha-Mungu) hawezi kuwa nao. Kwani Allah(s.w) ametukataza kufanya hivyo:

.......فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ﴿٣٢﴾

"........Basi msizitakase(msizisifu) nafsi zenu; Yeye(Allah) anamjua sana aliyetakasika)"53:32)

(5.) Haki za raia katika Dola ya Kiislamu

Pamoja na haki za binaadamu wote kwa ujumla zinazotolewa na kusimamiwa na Uislamu, kuna zile haki zinazowahusu raia tu wa Dola ya Kiislamu wakiwemo Waislamu na wasiokuwa Waislamu (madhimmi). Hapa tutarejea Haki za msingi zifuatazo:

(i) Haki ya Kuendesha Maisha ya Binafsi

Uislamu unatoa haki kwa kila raia kuwa asiingiliwe katika maisha yake binafsi maadamu haendi kinyume na utaratibu wa kibinaadamu.

(ii) Haki ya Uhuru wa kutoa maoni na Kuamrisha Mema

Uislamu unatoa uhuru kamili kwa kila raia kutoa maoni yake yanayopelekea kwenye wema. Bali maoni ya kupelekea kwenye maovu, vurugu, fitina na uhasama katika jamii hayapewi nafasi katika Uislamu. Vile vile matumizi ya lugha mbaya ya matusi, dharau na kejeli katika kutoa maoni si jambo linalokubalika katika Uislamu.

Pamoja na kuwa kutoa maoni au mapendekezo katika serikali yanapelekea kwenye wema ni haki ya kila raia, Waislamu wameamrishwa kujiingiza katika kazi ya kuamrisha mema na kukataza maovu katika jamii kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

وَلۡتَكُن مِّنكُمۡ أُمَّةٞ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلۡخَيۡرِ وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ

وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ..... ﴿١٠٤﴾

"Na wawepo katika nyinyi watu wanaolingania kheri na wanaoamrisha mema na kukataza maovu. Na hao ndio watakaotengenekewa" (3:104).

وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ...... ﴿٧١﴾

"Na wanaoamini wanaume na wanaoamini wanawake ni marafiki wao kwa wao. Huyaamrisha yaliyo mema na kuyakataza yaliyo mabaya..." (9:71).

Kwa kulinganisha tabia hii ya Waumini na ile ya Wanafiki Qur'an inatufahamisha:

ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ بَعْضُهُم مِّنۢ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمَعْرُوفِ..... ﴿٦٧﴾

"Wanaume wanafiki na wanawake wanafiki, wote ni hali moja, huamrisha yaliyo mabaya na huyakataza yaliyo mazuri..." (9:67).

Katika kusisitiza wajibu wa Waislamu katika kuamrisha mema na kukataza maovu Mtume(s.a.w) amesema:

"Miongoni mwenu atakayeona ovu hana budi kuliondoa kwa mkono wake (kutumia nguvu) iwapo anauwezo, kama hana uwezo wa kuliondoa kwa mkono wake hana budu kuliondoa kwa ulimi wake (kulikemea); kama hana uwezo huo basi achukie na akilaani kitendo hicho kiovu moyoni mwake. Hali hii ya kuchukia ni kiwango cha chini kabisa cha imani" (sahihi Muslim).

(iii) Haki ya Uhuru wa kufuata Dini yoyote

Dola ya Kiislamu inatoa uhuru kamili kwa raia wake kutumia akili zao na vipaji vyao katika kuchagua dini wanayoiona kuwa ndiyo inayostahiki kufuata. Uislamu umekataza watu kushurutishwa kuingia katika Dini kama tunavyojifunza katika Qur'an:

لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا....... ﴿٢٥٦﴾

"Hakuna kulazimishwa (mtu kuingia) katika dini. Uongofu umekwisha pambanuka na upotofu. Basi anayemkufuru twaghuti na kumwamini Mwenyezi Mungu, bila shaka yeye ameshika kishiko chenye nguvu kisichovunjika….." (2:256).

Waislamu hawaruhusiwi kutumia nguvu yoyote katika kuwaingiza watu katika dini bali wameamriwa kuwa wawaite watu kwenye dini ya Mwenyezi Mungu kwa mawaidha mazuri yanayofanana na vitendo vyao na kwa hekima kama tunavyojifunza katika Qur'an:

ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦۖ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

"Waite katika njia ya Mola wako kwa hekima na mawaidha mema, na ujadiliane nao kwa namna iliyo bora (si kwa kuwatukana wao au kutukana dini yao). Hakika Mola wako ndiye anayemjua aliyepotea katika njia yake, Naye ndiye anayewajuawalioongoka" (16:125).

(iv) Haki ya Kuabudu

Pamoja na haki ya kufuata dini mtu anayoitaka, Uislamu vile vile umetoa uhuru kamili kwa mtu kufanya ibada ya dini yake apendavyo. Dola ya Kiislamu inajukumu la kuhakikisha kuwa haki hii inapatikana kwa raia zake na inawajibu wa kuhakikisha kuwa ibada na mahali pa kuabudia panaheshimiwa. Tunaonywa katika Qur'an kuwa:

وَلَا تَسُبُّوا۟ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّوا۟ ٱللَّهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

"Wala msiwatukane wale wanaoabudu kinyume cha Mwenyezi Mungu, wasije wakamtukana Mwenyezi Mungu kwa jeuri zao bila kujua. Namna hivyo tumewapambia kila watu vitendo vyao. Kisha marejeo yatakuwa kwa Mola wao. Naye atawaambia (yote) waliyokuwa wakiyatenda" (6:108).

Ifahamike wazi kuwa Uislamu haumkatazi mtu kuwa na majadiliano na midahalo (debates) juu ya mambo ya dini bali umesisitiza kuwa majadiliano na midahalo hiyo iendeshwe kwa utaratibu mzuri bila ya kuwa na mabishano, kuzozana na vurugu nyinginezo.Mabishano na mizozano imekatazwa katika Uislamu kama tunavyokumbushwa katika aya ifuatayo:

۞ وَلَا تُجَٰدِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ ۖ وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

"Wala msibishane na watu waliopewa kitabu (kabla yenu) ila kwa yale (majadiliano) yaliyo mazuri, isipokuwa wale waliodhulumu miongoni mwao. Na semeni: "Tunaamini yaliyoteremshwa kwetu na yaliyoteremshwa kwenu, na Mungu wetu na Mungu wenu ni mmoja, nasi ni wenye kunyenyekea kwake" (29:46).

Amri hii haishii tu kwa watu wa Kitabu (Wakristo na Mayahudi) bali ni pamoja na wanaofuata dini nyinginezo.

(v) Haki ya kuwashitaki viongozi wa juu wa Dola

Katika Dola ya Kiislamu, wafanyakazi wote wa serikali, akiwa kiongozi wa Dola au mfanyakazi wa kawaida, wote ni sawa mbele ya sharia.

Hakuna yeyote aliye juu ya sharia au asiyeguswa na sharia ya Dola. Raia yeyote katika dola ya Kiislamu anayo haki ya kutoa madai yake au mashitaka yake dhidi ya kiongozi yeyote, hata akiwa Rais wa nchi. Tunao mfano mzuri wa kuiga kwa Mtume(s.a.w) kama tunavyojifunza katika Hadithi ifuatayo:

Umar (r.a) amesema: Kwa macho yangu nilimuona Mtume(s.a.w) akijilipizia kisasi dhidi yake mwenyewe. Katika vita vya Badr wakati Mtume(s.a.w) alipokuwa akinyoosha mistari ya jeshi la Waislamu alilipiga tumbo la askari mmoja, kwa bahati mbaya, katika kujaribu kumrudisha nyuma katika mstari. Yule askari akalalamika: "Ee Mtume! Umeniumiza na fimbo yako". Mtume(s.a.w) akasema: "Samahani sana, unaweza kulipiza kisasi kwa kunifanyia kitendo hicho hicho nilichokufanyia". Yule askari alitoka mbele na kulibusu tumbo la Mtume(s.a.w) na kusema: "Hicho ndicho nilichokitaka".

(6) Haki za maadui katika vita (mateka wa vita)

Hapo awali mtu aliyekamatwa vitani alikuwa akiitwa "mtumwa wa vita" katika miaka iliyofuatia akawa anaitwa "mateka wa vita" (war captive), na siku hizi anaitwa "mfungwa wa vita' (prisoner of war). Kilichobadilika ni majina tu lakini sifa inayowaungnaisha wote hao ni kuwa hawana uhuru kama raia wengine.

Katika ukombozi wa watumwa njia pekee ambayo Uislamu haukuifunga ni ile ya mateka wa vita. Maadamu kuna vita na uadui, mateka wa vita hatakuwa huru. Hata hivyo hao mateka wawe wamepatikana katika vita vya halali kwa mujibu wa sheria ya Kiislamu, na siyo vita yoyote ile. Vita hiyo isiwe ya uchokozi, wala ya kutukuza utaifa au ya kujipanulia mipaka au ya kujipatia mateka, n.k. Vita vya halali kwa mujibu wa sharia ya Kiislamu ni vya aina kuu mbili. Kwanza kupigana na wavamizi ili kuondosha uvamiziwao na pili kupigana ili kuondosha udhalimu. Hivyo, watu watakaotekwa na Waislamu katika vita vya namna hii ni wachokozi, maadui na madhalimu. Suala la msingi katika Uislamu siyo kama adui huyo mateka wa vita atekwe au asitekwe, bali atendeweje akisha kamatwa. Kwa mujibu wa mafundisho ya Uislamu japo watu hao walikuwa ni wachokozi na maadui, maadamu sasa wamedhibitiwa basi wahurumiwe na wasifanyiwe ukatili. Katika vita vya Badr kwa mfano wale waliotekwa walipewa na Waislamu chakula bora kabisa kilichoweza kupatikana. Kwa hakika makafiri wengi walishangazwa na kuvutiwa sana na ihsani waliyofanyiwa na wengi wao wakasilimu.

Katika mazingira ya karne ya saba, zama ambazo hazikuwa na magereza njia pekee ya hakika ya kuwahifadhi mateka hao ilikuwa ni kuwaweka chini ya usimamizi wa baadhi ya Waislamu walioshiriki katika vita. Utaratibu huo ulihakikisha kuwa mateka wanapata mahitaji yao ya lazima na jamii inabaki katika hali ya amani na usalama, angalau hadi mwisho wa uhasama.

Umateka haukukusudiwa uwe wa kudumu

Pamoja na kuwa mateka walitendewa vizuri, Uislamu haukukusudia kuwa mateka hao wadumu katika hali hiyo ya kutokuwa huru, Mwenyezi Mungu ameagiza katika Qur'an:

فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ
أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا۟ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً
حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ
مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَا۟ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى
سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٤﴾

"Basi mnapokutana (vitani) na wale waliokufuru wapigeni katika shingo zao, (wafe mara moja) mpaka mkiwashinda sana, hapo wafungeni (hali ya kuwa ni mateka); tena wawacheni kwa ihsani (wende zao makwao) au kwa kujikomboa" (47:4).

Kwa mujibu wa aya hii mateka hao wangeweza kuwa huru ama kwa kujikomboa au kwa ihsani (kuwaachia bila malipo na bila ya masharti). Mateka aliweza kujikomboa kwa mojawapo ya njia tatu:

(a) Kwa kulipa kiasi fulani cha pesa
(b) Kubadilishana na mateka Waislamu waliokamatwa na adui, au
(c) Kutakiwa afanye jambo fulani lenye manufaa kwa jamii ya Waislamu.

Baada ya vita vya Badr kwa mfano, Mtume(s.a.w) aliwaambia mateka wa vita kuwa wangeweza kuachiwa huru kama wangewafundisha

Waislamu kumi kusoma na kuandika. Njia ya pili ya ihsani ni kuwa mateka anaachiwa huru bila fidia yoyote wala sharti lolote. Njia hii pia ilitumiwa na Waislamu.

Masuria na mateka wanawake

Mjakazi ni mtumwa mwanamke, na suria ni mjakazi aliyefanywa kuwa mke wa bwana wake. Usuria ulikuwapo tangu zama za kale na ulienea sana miongoni mwa Wayahudi. Hata baadhi ya Mitume wametajwa katika Biblia kuwa walikuwa na masuria kadhaa. Nabii Muhammad(s.a.w) alipokuja aliikuta taasisi hiyo ya usuria na hatimaye kuuondosha moja kwa moja.

Zama hizo (kama ilivyo siku hizi) baadhi ya wanawake walikuwa wakienda katika midani ya vita ama kuwashangilia na kuwahamasisha askari wao au kuwahudumia majeruhi au yote mawili. Kwa mujibu wa mafundisho ya Uislamu mwanamke aliyetekwa vitani anatendewa kama anavyotendewa mateka mwanaume – kwa ihsani na kuhurumiwa. Kwa mwanamke aliyetekwa katika uwanja wa vita huzuka tatizo jingine la ziada. Nalo ni kuwa kwa kawaida wanawake huwa wamo katika hatari kubwa sana ya kutendewa ukatili wa kubakwa (rape) na askari wa jeshi lililoshinda. Hadi leo katika karne hii ya 21 katika kila vita inayopiganwa askari jeshi wakikutana na wanawake (hata kama siyo katika uwanja wa vita) huwaingilia kwa nguvu. Zaidi kuliko hivyo ni kuwa hata kama wanawake hao hawatanajisiwa lakini maadamu wametekwa na kama jeshi lao litashindwa basi wanawake hao huenda wakawa wamepoteza ndugu zao, baba zao na waume zao ambao ndio waliokuwa wakiwakimu na kusimamia mambo yao. Hivyo basi kwa upande mmoja inabidi hatua zichukuliwe kuwahifadhi wanawake hao na kunajisiwa na kwa upande mwingine inabidi kuihifadhi jamii na wao wenyewe pia na ufuska na umalaya. Matatizo ya kujitafutia riziki ugenini, bila ndugu wala msaada wowote kunaweza kuwasukumiza wanawake hao katika umalaya, jambo ambalo Uislamu umeliwekea adhabu kali sana.

Ili kulitatua tatizo hilo zama hizo na wakati mwingine wowote litakapotokea Uislamu umeruhusu wanawake hao wachukuliwe na kuishi na wanaume waliokwenda vitani. Hatua hii huleta manufaa kadhaa. **Kwanza** uhusiano wao huwa ni ule wa ndoa. Suria huhesabiwa kama mke wa hali zote. Tofauti pekee iliyopo baina yake na ndoa ya kawaida ni kwa

ridhaa, yaani kukubali. Katika ndoa ya kawaida lazima ridhaa ya muolewaji ipatikane. **Pili** chini ya utaratibu huu hakuna haja ya magereza au makambi ya kuwaweka mateka. **Tatu** utaratibu huu huondosha fitna ya ufuska na ukahaba. Kwa kumpata mtu mmojawakuishi naye kama mume, mateka huyo anakuwa amepata maskani ya kuishi, mahitajio yake ya kawaida na ya kimwili na anakuwa amehifadhika na hawezi kuguswa na mtu yoyote au kushambuliwa.

Zoezi 2.5

1. Eleza maana ya haki kwa mtazamo wa Uislamu.
2. Tofautisha baina ya haki na Uadilifu.
3. Orodhesha misingi mitatu ya haki katika Uislamu.
4. Uislamu umezigawanya haki katika maeneo kadhaa yataje.
5. Ainisha haki zilizobainishwa katika maeneo yafuatayo:
    (a) Haki za Allah(s.w).
    (b) Haki ya mtu binafsi.
    (c) Haki za mume kutoka kwa mkewe
    (d) Haki za mke kutoka kwa mumewe
    (e) Haki anazostahiki kila mwanadamu
    (f) Haki za raia katika dola ya kiislamu
    (g) Haki za maadui katika vita
6. Eleza kwa ufupi msimamo wa Uislamu juu ya utumwa.
7. Bainisha hali ya utumwa kabla ya Mtume Muhammad(s.a.w).
8. Jadili jinsi Uislamu ulivyokomesha utumwa wakati na baada ya Mtume Muhammad(s.a.w).
9. Orodhesha haki waliozopewa watumwa katika dola ya Kiislamu.

Sura ya Tatu

QUR'AN

Katika kitabu hiki somo la Qur'an linajihusisha na mada kuu zifuatazo:

- Wapinzani wa Qur'an wakati wa Mtume Muhammad.
- Kuhifadhiwa Qur'an wakati wa Abu Bakr(r.a).
- Kuhifadhiwa Qur'an wakati wa 'Uthman(r.a).
- Mgawanyiko wa sura kwa mnasaba wa kushuka.
- Mafunzo ya sura zilizoteuliwa.

WAPINZANI WA QUR'AN WAKATI WA MTUME(S.A.W) NA UDHAIFU WA HOJA ZAO

Upinzani dhidi ya Qur'an ulianza mara tu baada Qur'an ilipoanza kushushwa. Mwenyezi Mungu(s.w) amezikariri sababu zilizowapelekea makafiri kuikana Qur'an kwa kuonesha udhaifu wa sababu zao na kuwaonya kuwa upinzani wao hauna nguvu ya hoja; hivyo hautasaidia wanadamu ila machafuko duniani na hatimaye kuishia motoni.

Kubwa kwetu ni kufahamu kuwa kambi ya upinzani itaendelea kuwepo hadi siku ya Kiyama na hoja zao ni hizo hizo na ni duni. Hivyo kwa namna yoyote iwayo, Muumin anapaswa kufahamu kuwa hoja yoyote ambayo leo inaweza kubuniwa na makafiri kwa jina lolote lile, liwe ni kukana Qur'an nzima au sehemu ya Qur'an si ngeni. Kwa mfano hivi leo Qur'an inakanwa na makafiri kwa kisingizio cha kuwanyanyasa wanawake katika mirathi, talaka, ukewenza, uhuru wa kuabudu n.k. Hivyo hapa tunakusudia kuchambua kwa kina hoja za wapinzani wa Qur'an wakati wa Mtume na kubainisha udhaifu wa hoja hizi kama ilivyo bainishwa katika Qur'an. Hata hivyo hoja hizi zitachambuliwa bila kuzingatia mfuatano wa nguvu ya hoja.

(1) Hoja ya Shaka

Makafiri wameipinga Qur'an kwa sababu ya mashaka tu. Mashaka yanaweza kuwa ya kweli au ya uwongo, kutuhakikishia kuwa mashaka ya makafiri ni ya uongo Mwenyezi Mungu anasema:

وَإِن كُنتُمۡ فِي رَيۡبٖ مِّمَّا نَزَّلۡنَا عَلَىٰ عَبۡدِنَا فَأۡتُواْ بِسُورَةٖ
مِّن مِّثۡلِهِۦ وَٱدۡعُواْ شُهَدَآءَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِنۡ كُنتُمۡ
صَٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾

"Na ikiwa mnashaka kwa hayo tuliyomteremshia Mtume wetu, basi leteni sura moja iliyo mfano wake na muwaite waungu wenu bighairi ya Mwenyezi Mungu ikiwa mnasema kweli" (2:23).

Hoja hii ya kuleta sura moja imetajwa katika Qur'an(10:38, 11:13). Baada ya changamoto hii Mwenyezi Mungu anawahakikishia wapinzani wake kuwa:

فَإِن لَّمۡ تَفۡعَلُواْ وَلَن تَفۡعَلُواْ فَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ ٱلَّتِي وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ
وَٱلۡحِجَارَةُۖ أُعِدَّتۡ لِلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾

"Na msipofanya na hakika hamtafanya kamwe basi ogopeni moto ambao kuni zake ni watu na mawe uliowekewa makafiri" (2:24).

Hoja ya "***Shaka***" inaendelea kutajwa katika aya ifuatayo:

أَمۡ يَقُولُونَ ٱفۡتَرَىٰهُۖ قُلۡ فَأۡتُواْ بِعَشۡرِ سُوَرٖ مِّثۡلِهِۦ مُفۡتَرَيَٰتٖ
وَٱدۡعُواْ مَنِ ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٣﴾

Ndio kweli wanasema kuwa: "Amekitunga mwenyewe (Muhammad kitabu hiki)?" Sema: Basi leteni sura kumi za uwongo zilizotungwa mfano wa hii (Qur'an), na waiteni muwawezao (kuwaita) badala ya Mwenyezi

Mungu (waje wakusaidieni kutunga hivyo) ikiwa mnasema kweli" (11:13).

Allah (s.w) anawaondolea shaka yao katika aya inayofuatai:

فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

"Na kama hawakukuitikieni, basi jueni ya kwamba kimeteremshwa kwa ilimu ya Mweneyzi Mungu, na ya kwamba hakuna Mola ila yeye tu. Basi je! Mtakuwa wanyenyekevu (sasa)" (11:14).

Pamoja na kujibu madai ya "shaka"Allah(s.w) anawahakikishia makafiri kuwa Qur'an haina shaka kwa sababu inatoka kwa Mola wa walimwengu.

ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

"Hiki ni kitabu kisichokuwa na shaka ndani yake; ni uwongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu" (2:2).

وَمَا كَانَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٧﴾

Na haiwezekani kuwa hii Qur'an imetungwa (na mtu), haitokani na Mwenyezi Mungu. Bali (imetokana na Mwenyezi Mungu na) inayasadikisha yaliyo mbele yake, na ni maelezo ya vitabu (vilivyopita). Haina shaka kuwa imetoka kwa Mola wa walimwengu (wote)" (10:37).

(2) Upinzani kwa lengo la kuficha haki

Watu walipewa kitabu (Ahlil-Kitaab), yaani Mayahudi na Wakristo walitegemewa kuwa wa mwanzo kuikubali Qur'an kwa kuwa ni haki waliyoifahamu kutokana na vitabu vya mweneyzi mungu vilivyoitangulia Qur'an kama vile Taurat, Zabur na Injili, lakini kwa makusudi waliamua kuficha haki na kuipinga Qur'an na hali wanajua. Juu ya upinzani wao huu,Allah(s.w) anawaasa Mayahudi na Wakristo (manasara) katika aya kadhaa kuwa wasifiche haki na kuchanganya haki na batili kwa ajili ya thamani ndogo tu ya maisha ya dunia.

وَءَامِنُواْ بِمَآ أَنزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوٓاْ أَوَّلَ كَافِرِۭ بِهِۦ ۖ وَلَا تَشْتَرُواْ بِـَٔايَـٰتِى ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّـٰىَ فَٱتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُواْ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَـٰطِلِ وَتَكْتُمُواْ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

"Na aminini Niliyoyateremsha ambayo yanasadikisha yaliyo pamoja nanyi, wala msiwe wa kwanza kuyakataa. Wala msiyauze maneno Yangu kwa ajili a thamani ndogo tu (ya kilimwengu); na niogopeni Mimi tu. Wala msichanganye haki na batili, na mkaficha haki, na hali mnajaua" (2:41-42).

PiaAllah(s.w) anazidi kuwaonya Mayahudi na Wakristo kwa tabia yao ya kuficha haki na kukataa kuifuata Qur'an katika aya kadhaa, zikiwemo zifuatazo – (2:140), (2:174-176).

(3) Madai kuwa Qur'an ni visa vya watu wa kale

Makafiri, pia, wakati wa Mtume(s.a.w) waliipinga Qur'an wakidai kuwa haitoki kwaAllah(s.w) bali ni visa vya watu wa kale.

.... حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوكَ يُجَـٰدِلُونَكَ يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّآ أَسَـٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾

"...Hata wanapokujia kukujadili, wale waliokufuru kusema: "Hizi (unazozisoma) si chochote ila ni Hadith za watu wa kale" (6:25).

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتُنَا قَالُوا۟ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَـٰذَآ ۙ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّآ أَسَـٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

"Na (Makuraish) wanaposomewa Aya zetu, husema: "Tumekwisha sikia (hayo zamani) Na lau tungependa tungesema kama haya. Haya si chochote ila ni Hadith tu za watu wa kale" (8:31).

Allah(s.w) anawahakikishia Makafiri kuwa Qur'an si uzushi au Hadith za watu wa kale bali ni "uteremsho utokao kwa Mola wa viumbe vyote" (69:43). Pia Allah(s.w)anaweka wazi kuwa kama Mtume(s.a.w) angelimzulia, japo baadhi ya maneno machache tu, angelimuadhibu papo hapo.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ ٱلْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِٱلْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ ٱلْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَـٰجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُۥ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

"Na kama (Mtume) angelizua juu Yetu baadhi ya maneno tu. Bila shaka tungalimshika kwa mkono wa kuume (wa kulia). Kisha kwa hakika tungalimkata mshipa mkubwa wa moyo (Tukamtoa roho yake). Na hapana yoyote katika nyie angeweza kutuzuia naye. Kwa hakika hii (Qur'an) ni mawaidha kwa wanaomcha Mungu" (69:44:48).

(4) Dai kuwa Mtume(s.a.w) alifundishwa Qur'an na watu

Makafiri wakati wa Mtume(s.a.w) walidai kuwa Mtume(s.a.w) alifundishwa Qur'an na watu.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ........ ﴿١٠٣﴾

Na bila shaka tunajua kwamba wanasema: "Yuko mtu anayemfundisha..." (16:103).

ثُمَّ تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَقَالُوا۟ مُعَلَّمٌ....... ﴿١٤﴾

Wakampa kisogo na wakasema: "Amefunzwa...." (44:14).

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ ٱفْتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيْهِ

قَوْمٌ ءَاخَرُونَ....... ﴿٤﴾

Na wanasema wale waliokufuru: "Hayakuwa haya (aliyokuja nayo Muhammad) ila ni uzushi aliouzua, nawanamsaidia juu yake watu wengine..."(25:4)

Allah(s.w) anaonesha udhaifu wa dai hili kuwa huyo wanayemdhania kuwa ndiye anaye mfundisha Mtume(s.a.w) Qur'an, si muarabu na kwa vyovyote ilivyo hanauwezo wa kuzungumza kiarabu cha Qur'an.

.... لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَـٰذَا

لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾

"...(Lakini) lugha ya yule wanayemuelekezea (kuwa anamfundisha Mtume) ni ya kigeni, na hii (lugha inayotumika katika Qur'an) ni lugha ya Kiarabu bulbul (fasaha)" (16:103).

Makuraish walikuwa wakitangaza kuwa, Mtume(s.a.w) haletewi wahy na malaika Jibril(a.s), bali alikuwa akifundishwa na Jabir, ambaye alikuwa

mhunzi wa Kirumi aliyekuwa Mtumwa wa baadhi ya Makuraishi. Walimjua kuwa si Muarabu na kwamba hakuwa na uwezo wa kuzungumza Kiarabu fasaha cha kikuraish lakini bado wakazua dai hili.

(5) Dai kuwa Mtume(s.a.w) ni mwendawazimu.

Dai kuwa Mtume(s.a.w) ni Mwendawazimu limekaririwa katika aya nyingi za Qur'an na baadhi yake ni hizi zifuatazo:

أَمْ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةٌۢ ۚ بَلْ جَآءَهُم بِٱلْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٠﴾

Na wanasema: "(Huyu Nabii Muhammad) ni mwenye wazimu?" Bali amewajia kwa haki na wengi katika wao wanaichukia haki" (23:70).

وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓا۟ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍۭ ﴿٣٦﴾

Na husema; "Oh! Tuiache miungu yetu kwa ajili ya huyu mtunga mashairi mwendawazimu?" (37:36).

وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَٰرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا۟ ٱلذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾

Na wale makafiri hukurubia kukutelezesha kwa (ukodozi wa) macho yao, wanaposikia mawaidha (yako) na husema: "Hakika yeye ni mwendawazimu" (68:51).

Dai hili kama ilivyokuwa kwa madai mengine,Allah(s.w) analijibu:

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ ۗ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾

Je, hawafikiri (wakaona kuwa) mtu wao huyo (Nabii Muhammad) hana wazimu? Hakuwa Yeye ila ni muonyaji aliyedhahiri" (7:184).

مَآ أَنتَ بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ بِمَجۡنُونٖ ﴿٢﴾ ..... ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٖ ﴿٤﴾

Kwa neema ya Mola wako wewe si mwendawazimu... .Na bila shaka unatabia njema kabisa" (68:2,4).

(6) Dai kuwa Mtume(s.a.w) ni mchawi

Makafiri wa kikuraishi pia walitafuta kisingizio cha kuikataa Qur'an kwa kumtuhumu Mtume(s.a.w) kuwa ni mchawi. Yaani Qur'an ni kitabu cha kichawi.

.... وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِلۡحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمۡ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿٤٣﴾

"...Na wakasema wale waliokufuru kuiambia haki ilipowajia: "Haukuwa huu ila ni uchawi uliodhahiri". (34:43).

وَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلۡحَقُّ قَالُواْ هَٰذَا سِحۡرٞ وَإِنَّا بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٠﴾

Na ulipowajia ukweli (wetu) wakasema: "Huu ni uchawi, na hakika sisi tunakanusha" (43:30).

Pia kuhusu dai hili rejea Qur'an (46:7; 61:6; 74:24).Allah(s.w) anakanusha dai hili:

إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٖ كَرِيمٖ ﴿٤٠﴾ ....وَلَا بِقَوۡلِ كَاهِنٖۚ قَلِيلٗا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

Kwa hakika hii ni kauli iliyoletwa na Mjumbe (wa Mwenyezi Mungu, yaani Jibril) mwenye hishima (kubwa)....... Wala si kauli ya mchawi (kama mnavyodai). Ni kidogo kabisa kuwaidhika kwenu" (69:40, 42).

Pia makafiri wakaongezea dai linaloambatana na uchawi, la kusema kuwa Mtume(s.a.w) ni mwenyewe amerogwa.

نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِۦٓ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ
نَجْوَىٰٓ إِذْ يَقُولُ ٱلظَّـٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾

Tunajua sana sababu wanayokusikilizia, wanapokusikiliza, na wanaponong'ona; wanaposema hao madhalimu (kuwaambia Waislamu): "Nyinyi hamumfuati isipokuwa mtu aliyerogwa" (17:47).

Allah(s.w) ameonesha udhaifu wa madai haya katika aya nyingi za Qur'an ili kumliwaza Mtume na Waumini na kuonesha uwongo wa madai ya makafiri:

(7) Dai kuwa Qur'an ni Maneno ya Shetani

Makarifi wakati wa Mtume(s.a.w) waliibua dai lingine kuwa Qur'an ni maneno ya shetani:

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَـٰطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنۢبَغِى لَهُمْ وَمَا
يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾

Wala mashetani hawakuteremka nayo (hii Qur'an kama wanavyodai makafiri)". Wala haiwi kwao (kuiteremsha Qur'an inayo walani), na hawawezi" (26:210-211).

Katika kuonesha udhaifu wa dai hili Allah(s.w) anafafanua ushukaji wa Qur'an kama ifuatavyo:

وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾

عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ

﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

Na bila shaka hii (Qur'an) ni uteremsho wa Mola wa walimwengu wote. Mwaminifu (Jibril (a.s). Juu ya moyo wako ili uwe miongoni mwa waonyaji. Na haya (yaliyomo katika Qur'an) yamo katika vitabu vya kale (walioteremshiwa Mitume waliotangulia)" (26:192-196).

(8) Dai kuwa Qur'an ni ndoto zilizovurugika

Pamoja na madai yote yaliyotangulia, pia Makafiri wa Makka walidai kuwa Qur'an ni ndoto za Mtume(s.a.w) zilizovurugika, yaani zisizotafsirika au zisizo na maana yoyote.

بَلْ قَالُوٓا۟ أَضْغَـٰثُ أَحْلَـٰمٍۭ........... ﴿٥﴾

Lakini (makafiri) walisema: "(Hayo anayosimulia Muhammad) ni ndoto zilizovurugika...." (21:5).

Dai hili nalo halina mashiko kabisa kwani Qur'an ni mwongozo sahihi pekee kwa walimwengu wote. Yeyote anayeifuata Qur'an vilivyo humuongoza katika njia iliyonyooka kibinafsi na kijamii.

(9) Dai kuwa Qur'an ni Mashairi

Pia makafiri wa Makka katika kipindi cha Mtume(s.a.w) walidai kuwa Qur'an ni mashairi aliyoyatunga Mtume(s.a.w).

وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓا۟ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍۭ ﴿٣٦﴾

Na husema: Oh! Tuache miungu yetu kwa ajili ya (huyu)

Mtunga mashairi,... Mwendawazimu" (37:36).

Allah (s.w) anakanusha dai hili:

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ...... ﴿٤١﴾

Naapa kwa mnavyoviona na msivyoviona, kwa hakika hii ni kauli iliyoletwa na Mjumbe (wa mweneyzi mungu) mwenye hishima (kubwa) walasi kauli ya Mtunga mashairi (kama mnavyodai)..." (69:38-41).

Dai kuwa Qur'an ni utunzi wa Mtume(s.a.w)

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۥ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

"Au ndio wanasema (hivi) kuwa hii (Qur'an ameitunga (yeye mwenyewe Muhammad)? Bali wao hawaamini lolote" (52:33).

Allah(s.w) katika kujibu dai hili, anawapa Makafiri changamoto ya kutunga kitabu mfano wa Qur'an katika aya zifuatazo:

فَلْيَأْتُوا۟ بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِۦٓ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ ﴿٣٤﴾

"Basi na walete hadithi kama hizi, ikiwa wanasema kweli (kuwa hii Qur'an kaitunga Muhammad)" (52:34).

أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾

Je! Ndiyo wanasema ameitunga? Sema: "Hebu (tungeni na nyiye) mlete sura moja mfano wake na waiteni muwezao (kuwapata waje) isipokuwa Mwenyezi Mungu (wa kukusaidieni) kama nyinyi mnasema kweli (kuwa hii Qur'an kaitunga Muhammad)" (10:38).

Allah(s.w) anasisitiza kwa kuwakatisha makafiri tamaa na kuonesha udhaifu wa dai lao hili:

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا۟ وَلَن تَفْعَلُوا۟ فَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾

"Na msipofanya – na hakika hamtafanya kamwe – basi uogopeni Moto ambao kuni zake ni watu na mawe, uliowekewa Makafiri (wapinzani wa Qur'an)"(2:24).

Ukizingatia madai haya yote dhidi ya Qur'an, utaona wazi kuwa makafiri waliipinga na wanaendelea kuipinga Qur'an kwa ajili ya upinzani tu na sio kwa hoja yoyote yenye nguvu.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَسْمَعُوا۟ لِهَـٰذَا ٱلْقُرْءَانِ وَٱلْغَوْا۟ فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

"Na walisema waliokufuru (kuambizana wenyewe kwa wenyewe):"Msisikilize Qur'an hii (inaposomwa) na ipigieni makelele (isomwapo); huenda mkashinda" (41:26).

Makafiri wa wakati wa Mtume(s.a.w) na hawa wa leo hawakuwa na hawatauwa na sababu za kweli na za msingi za kuipinga Qur'an kuwa sio kitabu cha Allah(s.w) ila kwa madai ya kubunibuni tu ambayo hayana mashiko yoyote. Madai yafuatayo yanathibitisha ukweli huu. Kwa mfano, dai la kutaka kuteremshiwa kitabu kutoka mbinguni, Qur'an (4:153); au dai la kuwa, kwanini, Mtume(s.a.w) hajapewa miujiza kama ile ya Musa (a.s)

– Qur'an (28:48) na dai la kwanini Qur'an haikushushwa kwa wakati mmoja – Qur'an (25:32). Pia walidai kuwa hawatamfuata Mtume(s.a.w) kwa kuwa alikuwa ni mtu na si malaika, pia alikuwa akila chakula na kwenda sokoni. Madai yote haya ni ulalamishi tu na hapana hoja zenye nguvu na za kiakili za kumfanya mtu aikatae Qur'an. Hata hivyo kwa hekima zake, Allah(s.w) ameyapatia majibu madai yote haya ili Makafiri wasiwe na kisingizio cha kuikataa Qur'an na kuwa endapo wataendelea na kufuru zao basi iwe wamejidhulumu wenyewe.

Kwa mfano, dai la kuteremshwa Qur'an nzima limetolewa na Mayahudi na Allah(s.w) anawapatia jibu katika aya ifuatayo:

يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَـٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّـٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَـٰتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَٰلِكَ ۚ وَءَاتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَـٰنًا مُّبِينًا ﴿١٥٣﴾

"Watu waliopewa Kitabu (Mayahudi) wanakutaka uwateremshie Kitabu kutoka mbinguni. Na kwa hakika walimtaka Musa makubwa kuliko haya; wakasema" Tuonyeshe Mungu wazi wazi". Ukawashika moto wa radi (uliowatoa roho zao) kwa sababu ya ukafiri wao. (Kisha Mwenyezi Mungu akawapa uhai mara ya pili). Kisha wakamfanya ndama (kuwa mungu) baada ya kuwafikia hoja (zote) zilizo wazi; lakini Tukasamehe hayo na Tukampa Musa hoja zilizo dhahiri (juu yao)" (4:153).

Ama kuhusu dai la kwanini Mtume(s.a.w) hakupewa kama yalealiyopewa Musa,Allah(s.w) anawajibu:

.... أَوَلَمْ يَكْفُرُوا۟ بِمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۖ قَالُوا۟
سِحْرَانِ تَظَٰهَرَا وَقَالُوٓا۟ إِنَّا بِكُلٍّ كَٰفِرُونَ ﴿٤٨﴾

"...Je, hawakuyakataa yale aliyopewa Musa zamani, wakasema (juu yake na ndugu yake): "Ni wachawi wawili wanaosaidiana;" na wakasema: "Hakika sisi wote tunawakataa" (28:48).

Ama dai la kushushwa Qur'an kwa wakati mmoja,Allah(s.w) anajibu kuwa huo ndio mpango mzuri ili kumuwezesha Mtume(s.a.w) na waumini kuidhibiti vizuri Qur'an kinadharia na kiutekelezaji.

"...Kama hivi (unavyoona Tumeiteremsha kidogo kidogo kwa mpango mzuri) ili Tuuthubutishe (Tuutilie nguvu) moyo wako, na Tumeipanga kwa uzuri". Wala hawatakuletea mfano (wowote) ila Tutakuletea (aya iliyo ya) haki (kujibu mfnao huo) na (kukuletea) tafsiri iliyo bora" (25:32-33).

Kutokana na maelezo haya ni wazi kuwa Makafiri hawana hoja ya msingi ya kuwapelekea kuikana Qur'an ila upinzani tu na kuichukulia kama mzaha. Hawa Qur'an haiwezi kuwaongoza kama Allah(s.w) inavyotufahamisha:

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰٓ
أَبْصَٰرِهِمْ غِشَٰوَةٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

Hakika wale waliokufuru (kwa ukaidi tu na kibri) ni sawa kwao ukiwaonya au usiwaonye (kwa Qur'an)

hawataamini. (Kama kwamba) Mwenyezi Mungu amepiga muhuri juu ya nyoyo zao na juu ya masikio yao; na juu ya macho yao pana kifuniko, basi watakuwa na adhabu kubwa" (2:6-7).

KUHIFADHIWA KWA QUR'AN WAKATI WA ABUBAKAR(R.A)

Hifadhi ya Qur'an ni ahadi yaAllah(s.w) aliyoiweka bayana katika aya zifuatazo:

إِنَّا نَحۡنُ نَزَّلۡنَا ٱلذِّكۡرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٩﴾

"Hakika sisi ndio tulioteremsha mawaidha haya (hii Qur'an) na hakika sisi ndio tutakao yalinda" (15:9).

لَّا يَأۡتِيهِ ٱلۡبَٰطِلُ مِنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَلَا مِنۡ خَلۡفِهِۦۖ تَنزِيلٞ مِّنۡ حَكِيمٍ حَمِيدٖ ﴿٤٢﴾

"Haitakifikia batili mbele yake wala nyuma yake, kimeteremshwa na mwenye hikima ahimidimiwaye" (41:42).

Pia pale Mtume(s.a.w) alipokuwa na wasiwasi wa kusahau yale aliyokuwa akisomewa na Malaika Jibril (a.s) wakati wa kushushiwa Wahy wa Qur'an,Allah(s.w) alimuahidi na kumhakikishia kuwa atamuhifadhisha Qur'an kifuani mwaka na hatasahau hata chembe:

لَا تُحَرِّكۡ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعۡجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيۡنَا جَمۡعَهُۥ وَقُرۡءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأۡنَٰهُ فَٱتَّبِعۡ قُرۡءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيۡنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾

"Usitikise Ulimi wako kwa (kuufanyia haraka) Wahyi (unapoteremka. Wewe sikiliza tu. Usiseme kitu). Kwa hakika ni juu yetu kuukusanya na kuusomesha. Wakati Tunapokusomea, basi fuata kusomwa kwake. Kisha ni juu Yetu kuubainisha: (75:16-19).

سَنُقۡرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰٓ ﴿٦﴾ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلۡجَهۡرَ وَمَا يَخۡفَىٰ ﴿٧﴾

"Tutakusomesha (Tutakusomea) wala hutasahau. Ila akipenda Mwenyezi Mungu, Yeye anajua yaliyodhahiri na yaliyofichikana" (87:6-7).

Pamoja na ahadi hizi, Mtume(s.a.w) alikuwa makini mno katika kuhifadhi Qur'an katika Kitabu (Msahafu) kilichopo. Aliteua waandishi wasiopungua 42 wa kuandika Wahyi wa Qur'an kma tunavyojifunza katika Hadith zifutazo:

'Uthman bin Affan (r.a) amesimulia: "Wakati wote Mtume wa Allah alipoteremshiwa Wahy humuita mmoja wa watu waliochaguliwa kuandika" (Tirmidhi).

Zaid bin Thabit (mmoja wa waandishi wa Qur'an) anasema: "Nilikuwa jirani na Mtume wa Allah, kwa hiyo kila alipoteremshiwa wahy ilikuwa kawaida yake kuniita; nami niliandika aliyoniamuru" (Abu Daud).

Mtume(s.a.w) baada ya waandishi wa Qur'an kuandika kwenye karatasi maalumu, kile alichowasomea alikihakiki kwa kuwaamuru tena waandishi wamsomee walichoandika kama anavyosimulia Zaid bin Thabit:

"Kila nilipomaliza kuandika (Wahy) Mtume wa Allah aliniamuru nisome nilichoandika na nilikuwa ninamsomea. Kama palikuwa na kosa alilisahihisha kisha aliwapa watu (kunakili na kuhifadhi vifuani)".

Pia Mtume(s.a.w) ndiye aliyewaelekeza waandishi wake wa Qur-an wazipange aya na sura kama zilivyo katika msahafu tulionao hivi leo kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

'Uthman bin Affan (r.a) ameeleza: "Ilikuwa kawaida ya Mtume wa Allah kila aliposhushiwa aya za sura mbali mbali (za Qur-an) au kila aya iliposhuka alimuita mmoja wapo wa waandishi wa Qur-an na kumwambia, "Andika aya hizi katika Sura kadhaa baada ya aya kadhaa."

Pamoja na Hadithi hii kuna hoja kadhaa za kihistoria zinazothibitisha kuwa Qur-an iliandikwa na kukusanywa katika msahafu tulionao hivi leo chini ya usimamizi na uangalizi wa Mtume(s.a.w) mwenyewe. Baadhi ya hoja hizo ni hizi zifuatazo:

Kwanza Anas(r.a) aliyekuwa miongoni mwa masahaba wa Mtume(s.a.w) ameeleza kuwa Mtume Muhammad (s.a.w) aliwaamuru waigawanye Qur-an katika mafungu saba baada ya Suratul-Fatiha (sura ya ufunguzi). Fungu la kwanza katika haya lilikuwa na sura tatu, kisha likafuatiwa na fungu la sura tano, kisha la sura saba, kisha la sura tisa, kisha la sura kumi na moja, kisha la sura kumi na tatu na mwishowe sura zote zilizobakia ziliwekwa katika fungu moja. Fungu hili la mwisho limeanza na Suratul Qaaf. Ukihesabu sura zote pamoja na sura ya ufunguzi (Suratul-Fatiha) utakuta Suratul-Qaaf inakuwa ni sura ya hamsini (50). Sura hii pia ni ya 50 katika Msahafu tulionao hivi leo kuthibitisha kuwa mpango wa sura katika msahafu ulioelekezwa na Mtume Muhammad (s.a.w) haujabadilika mpaka hivi leo.

Pili Katika Hadithi ya Abu Daud, Hudhaifa(r.a) anasimulia kuwa amemuona Mtume(s.a.w) akisoma sura ya Al-Baqara, Al-Imran, An-Nisaa,Al-Maida na Al-An-'am katika mfuatano huo. Mpango wa sura hizi kama zilivyotajwa katika Hadithi hii ni kama ziivyo kwenye msahafu baada ya sura ya ufunguzi ambayo pia imebakia sura ya kwanza katika msahafu tangu alivyoiweka Mtume(s.a.w) katika nafasi ilipo. Hii inaonesha kuwa mpango wa sura lazima uwe umepangwa na Mtume(saw) mwenyewe kama alivyoongozwa naAllah(s.w).

Tatu Imam Tirmidh katika kitabu chake cha Hadithi anatufahamisha hadithi ifuatayo:

> *"Mtu mmoja aliuliza: "Ewe Mtume wa Allah! Tendo lipi ambalo Allah hulipenda kuliko yote?" Akajibu (Mtume) ("Tendo) la yule amalizaye safari na kisha akaendelea nayo". Pakaulizwa: "Nini maana ya kumaliza safari na kuanza nyingine?" Mtume alijibu: "Mwenye kuisoma Qur-an anaisoma tangu mwanzo hadi mwisho na amalizapo anarudia mwanzo na kusoma tena hadi mwisho na hufanya hivi kuwa kawaida yake; yaani kila amalizapo anaanza upya" (Darmi).*

Suala la kusoma Qur-an tangu mwanzo hadi mwisho ni hoja tosha ya kuwepo kwa mpango wa sura ya kwanza hadi ya mwisho.

Hoja ya Qur'an kukusanywa na kuandikwa wakati wa Abubakar(r.a).

Kwa muda mrefu imekuwepo nadharia kuwa Qur-an katika umbo lake la Msahafu au kitabu imeanza wakati wa Khalifa Abu Bakr baada ya kushauriwa na 'Umar ibn Khattab(r.a). Na inavyosemekana ni kwamba kwanza Abu Bakr(r.a) alikataa ushauri huo kwa kuwa jambo hilo Mtume(s.a.w)hakulifanya. Baada ya kuona kuwa ni kweli Qur-an itaweza kupotea maadamu wale waliokuwa wamehifadhi wanakufa, Abubakar alikubali ushauri wa Umar.

Tunaambiwa kuwa Khalifa Abu Bakr(ra) alimchagua Zaid bin Thabit kuifanya kazi ya kuandika Msahafu. Kazi hii ilifanyika kwa kukusanya mifupa, mawe, makozi ya mitende pamoja na ngozi ambamo inasadikiwa kuwa ndimo Qur-an ilimokuwa imeandikwa wakati wote wa miaka 23 ya Utume. Hebu turejee Hadith inayodaiwa kusimuliwa na Zaid bin Thabit(r.a) na kuandikwa na Imam Bukhari:

> *"Abu Bakr alinitumia mtu kuja kuniita wakati watu wa Yamama walipouliwa (masahaba walipopigana na*

Musailama). (Nilikwenda) na nilimkuta 'Umar bin Khattab amekaa pamoja naye, Abu Bakr akaniambia: "'Umar amenijia na akaniambia kuwa siku ya Yamama, mauaji mengi yametokea kwa mahafidhi wa Qur-an na nahofia kuwa huenda mauaji yakatokea tena kwa mahafidhi katika vita vingine jambo ambalo linaweza kupelekea sehemu kubwa ya Qur-an kupotea. Hivyo nakushauri (wewe Abu Bakr) kuwa uamrishe kuwa Qur-an ikusanywe." Nikamwambia 'Umar: "Vipi nitafanya jambo ambalo Mtume wa Allah hajalifanya?" 'Umar akaniambia kuwa: "Wallahi; kufanya hivyo ni jambo zuri", na hakuacha kunitaka kufanya hivyo mpaka Allah akaondosha uzito kifuani mwangu na nikaanza kuona uzuri wa mawazo aliyoyaona Umar. Kisha Abu Bakr akaniambia (mimi Zaid): "Wewe ni mtu mwenye akili na hatuna wasi wasi nawe, na wewe ulikuwa ukimuandikia wahyi Mtume(s.a.w). Hivyo vitafute vipande vya Qur-an na uvikusanye'. Wallah! (anasema Zaidi kuwa) lau kama wangeniamrisha kuondoa mmojawapo wa milima, basi lisingelikuwa jambo gumu (zito) kuliko kuikusanya Qur-an. Kisha nikamuuliza Abu Bakr: "Vipi utafanya kitu ambacho Mtume wa Allah hakukifanya?" Abu Bakr alijibu: "Wallahi; kufanya hivyo ni jambo zuri", na akaendelea kunitaka nifanye hivyo mpaka Allah akanipa wepesi kifuani mwangu kama alivyofanya kwa Abu Bakr na 'Umar. Hivyo nikaanza kuitafuta Qur-an (iliyokuwa imetapanyika vipande vipande) katika makozi ya mitende, mawe na mahafidhi na kuikusanya mpaka nikaipata aya ya mwisho ya Suratul-Tawbah kwa Abi Khuza'ymal Ansari; na sikuikuta aya hii kwa yoyote isipokuwa yeye 'Amekujieni Mtume aliye jinsi moja na nyinyi, yanamuhuzunisha yanayokutaabisheni..." mpaka

mwisho wa aya (9:128-129). Kisha nakala ya Msahafu ikabakia kwa Abu Bakr mpaka alipofariki, kisha ikabaki kwa 'Umar mpaka mwisho wa maisha yake na hapo tena kwa binti yake Hafsa.(Bukhari).

Hadithi hii pamoja na kuwa inadaiwa kupokelewa na kuandikwa na Imam Bukhari bado inatupa maswali mengi sana ya kujiuliza kwani **kwanza** inapingana na Qur-an yenyewe, **pili** inapingana na ushahidi wa kihistoria pamoja na Hadithi nyingine na **tatu** haikubaliki hata kiakili (kimantiki).

(a)Kupingana na Qur'an

Hadithi hii inayosimulia kuwa Qur-an ilikusanywa na Zaid bin Thabit(r.a) kutoka kwenye makozi ya mitende na mawe na kutoka kwa mahafidhi inapingana na Qur-an kwa sababu zifuatazo:

(i) Mwenyezi Mungu(s.w) ameikusudia Qur-an iwe kitabu hata kabla ya kuumbwa chochote katika maumbile yake aliyoyaumba.Kama inavyoashiriwa katika aya mbali mbali kwamba Qur-an ilikuwako kwenye Lawhil Mahfudh hata kabla ya kuteremshwa kwa Mtume(s.a.w) kulingana na matukio mbali mbali yalivyotokea:

إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

"Bila shaka hiki (mnachosomewa) ni kitabu kilichokusanya kila yanayohitajiwa na chenye heshima. Kimetolewa katika hicho kitabu kilichohifadhiwa kweli kweli." (56:77-78).

بَلْ هُوَ قُرْءَانٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِى لَوْحٍ مَّحْفُوظٍۭ ﴿٢٢﴾

"Bali hii ni Qur-an tukufu. (Iliyotolewa) katika huo ubao uliohifadhiwa (wa Allah)." (85:21-22).

Aidha Mwenyezi Mungu katika aya mbali mbali amekuwa akiiashiria kuwa Qur-an ni kitabu:

ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

"Hiki ni kitabu kisichokuwa na shaka ndani yake; ni uongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu."(2:2).

Vile vile rejea (3:3, 7), (7:2), (10:1), (13:1), (14:1), n.k

Kutokana na marejeo hayo haiwezekani kuwa pawe hapana kitu cha aina hiyo lakini bado Mwenyezi Mungu arudie namna hiyo. Kweli, neno "kitab" linatumika kwa vitu mbali mbali vilivyoandikwa kama mikataba au hata barua lakini bado katika Qur-an neno hili limetumika kurudia kitabu katika maana halisi hasa ya kitabu. Chukua mfano, aya ya 7 ya Suratul Al-Imran:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ مِنْهُ ءَايَٰتٌ مُّحْكَمَٰتٌ هُنَّ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَٰبِهَٰتٌ ۖ .... ﴿٧﴾

"Yeye ndiye aliyekuteremshia Kitabu. Ndani yake zimo aya Muhkam (nyepesi kufahamika) ambazo ndizo msingi (asili ya Kitabu). Na ziko nyingine Mutashabihat..." (3:7)

Hivyo Allah(s.w) alipotaja neno Al-Kitab kwa kuirudia Qur-an alikuwa na maana hiyo na ndiyo maana Mtume(s.a.w) alipokuwa katika Hija yake ya kuaga alisema nimekuachieni vitu viwili - Kitabu cha Allah na Mwendo wangu. Mtume(s.a.w) asingelisema hivyo kama kitabu hicho hakikuwepo.

(ii)Hadith hiyo pamoja na kuwa imepokelewa na Imam Bukhari bado inakataa aya zifuatazo za Qur-an:

وَكِتَٰبٍ مَّسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِى رَقٍّ مَّنشُورٍ ﴿٣﴾

Na (Naapa) kwa Kitabu kilichoandikwa katika karatasi ya ngozi (iliyo safi na) kikakunjuliwa (kisomwe)." (52:2-3).

Katika aya hii Allah(s.w) anatuambia wazi wazi kuwa Qur-an ni Kitabu kilichoandikwa katika karatasi za aina fulani ambazo zilikuwa zikitumika wakati wa zama hizo. Ni karatasi za aina hiyo hiyo, kama tutakavyoona baadaye, ambazo Mtume(s.a.w) alizitumia kuandikia barua zake na kuwatumia wafalme mbali mbali na kutumiwa na baadhi ya Masahaba kuandikia vitabu vyao.

Kabla hatujaendelea kufafanua zaidi hoja hii ni vyema kunukuu maneno ya mwanazuoni - Qutubi alivyofafanua aya hizo:

> *"... Na ameapa (Mwenyezi Mungu) kwa "Kitabu manshurin" (kitabu kilichoandikwa) yaani kilichoandikwa nacho ni Qur-an wanayoisoma Waislamu katika Masahafu na wanayoisoma Malaika katika Lawhul Mahfudh. Na pia inasemwa kuwa (Allah) ameviapia vitabu vingine vyote vilivyoteremshwa kwa Mitume kwani kila kitabu kilikuwa katika karatasi (ya ngozi) wakikunjuliwa watu wake wakisome. Ama "Arraqqu" ni ile iliyotengenezwa kwa ngozi ili iandikiwe".4*

Lawhul Mahfudh ambao ni ubao uliohifadhiwa hautegemewi kuwa karatasi za ngozi kwani hii ni teknolojia ya mwanaadamu ambayo Mtume(s.a.w) alikutana nayo. Hivyo makusudio ya aya ni Qur-an au Msahafu.

Kutokana na ufafanuzi huo hatuwezi kusema Qur-an ilikuwa imeandikwa katika mifupa wala makozi ya mitende kwani itapingana na aya hii ambayo iko wazi. Haitakuwa na nafasi hata ikipokelewa na maimamu wote kwani kigezo kikuu cha Hadithi ni kutopingana na aya yeyote ya Qur-an. Na kwa nini Zaid(r.a) aone uzito wa kukusanya Qur-an ambayo imeashiriwa na Allah(s.w) kuwa ni kitu kilichopo? Na uzito wenyewe uwe ni zaidi ya kuusogeza mlima!

Kusema hivyo ni kukana aya nyingine za Qur-an pale Allah(s.w) aliposema kuwa kazi ya kuikusanya Qur-an ni yake. Turejee aya zifuatazo:

لَا تُحَرِّكۡ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعۡجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيۡنَا جَمۡعَهُۥ وَقُرۡءَانَهُۥ ﴿١٧﴾

"Usiutikise ulimi wako kwa (kuufanyia haraka) wahyi (unapoteremka).Kwa hakika ni juu yetu kuukusanya na kuusomesha." (75:16-17)

Hapa aya inasema wazi kuwa kazi ya kuikusanya Qur-an siyo kifuani mwa Mtume(s.a.w) tu bali kuhakikisha kutoharibiwa kwake pamoja na kuteremka kwake kidogo kidogo ni ya Allah(s.w) kinyume chake Hadith inasema kazi hiyo aliifanya Zaid(r.a)!

(b)Kupingana na Ushahidi wa Kihistoria

Hadith hii pia inapingana na ushahidi wa kihistoria kwa sababu:

(i) Katika hadithi maarufu sana iliyopokelewa na Imam Muslim toka kwa Ibnu Mas-'ud, Mtume amesema katika Hijja yake ya kuaga kuwa:

"Na nimewaachieni vitu wili ambavyo mkishikamana navyo hamtapotea kamwe baada yangu - Kitabu cha Allah na Sunnah yangu." (Musilim)

Hadith hii kiakili haiashirii kitu ambacho hakijulikani kilipo na chenye ugumu kupatikana kama alivyoeleza Zaid (r.a) bali ni kitu ambacho kila mmoja anatarajiwa kukifikia pasipo na ugumu wowote. Wala Hadith hii haishirii kitu ambacho kimetawanyika katika mawe na mifupa ambayo pa kupatikana hapafahamiki bali ni kitu kilichokusanywa na kuhifadhiwa mahala maalumu.

(ii) Ukiacha hadithi hiyo, kuna hadithi nyingine ambayo ameipokea mwenyewe Imamu Bukhari ambayo inasema wazi kabisa kuwa Mtume ameacha Msahafu:

'Abdul'-Aziz bin Rufai(ra) ameeleza kuwa: "Mimi na Shaddad bin Ma'aqil tuliingia kwa Ibnu "Abbas. Shaddad akamuuliza: Je Mtume(s.a.w) ameacha chochote?" akajibu (Ibn 'Abbas) "Hakuacha chochote isipokuwa (hiki) kilichopo baina ya magamba mawili (ya Qur-an)." Baadaye tulimtembelea Muhammad bin Al-Hanafiyya na akamuuliza suala (lile lile). Akajibu (Al-Hanafiyya), Mtume hakuacha kitu isipokuwa (hiki) kilichopo baina ya magamba mawili (ya Qur-an)."

Hadithi hii, **kwanza**, inaisadikisha Qur-an kuwa ni kitabu (mas-hafu) ambacho kimeandikwa katika kurasa na kuwekewa magamba (bindings or covers) ili kihifadhike.

Pili, Hadithi hii inaisadikisha Hadith tuliyoirejea juu miongoni mwa vitu ambavyo Mtume ameviacha. Hapa tunaambiwa alichoacha ni kile kilicho baina ya magamba mawili - la mwanzo na mwisho - yaliyokuwa yamehifadhi Qur-an ambayo hapana shaka ilikuwa ndani ya karatasi za aina yake na siyo ndani ya mawe au mifupa.

Tatu, Hadith hii inathibitisha kuwa kweli Allah(s.w) aliikusanya Mwenyewe Qur-an na akaihifadhi katika muundo wa kitabu kupitia kwa Mtume wake.

(iii) Inapingana na Hadith iliyotolewa na Maimamu Tirmidhi na Darimi kuwa Mtume(s.a.w) amesema kwamba msafiri mzuri ni yule anayeianza Qur-an upya kila anapomaliza kuisoma na kwamba hili ndilo tendo analolipenda Allah. Wakati wa Mtume(s.a.w) tunaambiwa kuwa masahaba wengi walikuwa wamehifadhi Qur-an yote lakini bado walipatikana wengine ambao hawakufikia hatua hiyo. Na kwa namna tunavyowafahamu masahaba ambao walikuwa wakishindana katika kufanya mambo mazuri ni lazima wawe ambao huirudia tena na tena kama alivyoashiria Mtume(s.a.w). Sasa watu hawa walikuwa wakiipata wapi Qur-an ambayo ilikuwa imetawanyika kiasi cha aya nyingine kutojulikana zilipo na kugundulikana baadaye kama zilivyokuwa aya za Suratut-Tawbah?

Mitume wa Allah(s.w) siku zote waliwafundisha wafuasi wao vitu wanavyoweza kuvitekeleza na vipo katika mazingira yao, hivyo Mtume(s.a.w) naye alipoongea hivyo aliashiria kitu cha aina hiyo. Tunasoma katika historia kwamba hata baadhi ya masahaba ambao walikuwa mahafidhi wa Qur-an walikuwa wakisoma ile iliyoandikwa. Khalifa 'Uthman bin 'Affan aliuawa wakati akisoma Mas-hafu yake. Hii inawezekana kabisa kuwa ilikuwa ni desturi ya masahaba wengi na ndivyo Mtume(s.a.w) alivyoashiria.

(iv) Mpangilio wa sura zote zilizomo Msahafuni ukilinganishwa na kushuka kwake umeonekana ni tofauti. Mpangilio huu ni ule ambao Mtume (saw) mwenyewe aliuelekeza kama alivyoelekezwa na Allah(s.w). Fikiria aya 6,236 ambazo zimeshuka kwa kipindi cha miaka 23 na hazifahamiki zilipowekwa (nani alikuwa mtunzaji) katika hayo mawe na mifupa ni vipi Mtume(s.a.w) angeweza kuashiria kwa waandishi wake kuwa aya hii iwekeni baada ya aya fulani na sura hii baada ya sura fulani?

Tukizingatia maneno ya Zaid(r.a) utakuta kuwa jambo hilo lisingeliwezekana kwani tangu kufariki Mtume(s.a.w) na alipoanza hiyo kazi haukuwa umepita hata mwaka mmoja na waandishi wa Mtume(s.a.w) wote walikuwepo bado. Lakini bado anasema aya moja hakuwa nayo yeyote yule zaidi ya Abu Khuzaymah Ansari ambaye hatuambiwi kuwa alikuwa ni mwandishi wa Mtume(s.a.w)! Hadith hii inakataana na hali halisi kama tunavyoendelea kuiona.

(v) Tumeona kuwa Mtume(s.a.w) alikuwa na pupa ya kuhifadhi wahyi ili asije akasahau kiasi Allah(s.w) akamwambia asifanye hivyo:

لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾

"Usitikise ulimi wako kwa (kuufanyia haraka) wahyi (unapoteremka)." (75:16).

.... وَلَا تَعْجَلْ بِٱلْقُرْءَانِ مِن قَبْلِ أَن يُقْضَىٰٓ إِلَيْكَ

وَحْيُهُۥ ۖ وَقُل رَّبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

"Wala usiifanyie haraka (hii) Qur-an (kwa kusoma), kabla haujamalizika wahyi (ufunuo) wake." (20:114).

Sasa Mtume(s.a.w) ambaye alikuwa na pupa kiasi kama hicho cha kuhakikisha amehifadhi kila alicholetewa na Jibril(a.s) na kuhakikisha inaandikwa kila aya inayoteremka, iweje tena kuandika kwenyewe kuwe ndani ya mawe, makozi ya mitende na mifupa kiasi kwamba alipofariki haijulikani ameiweka wapi hiyo mifupa! Mtume(s.a.w) kulingana na khofu hiyo kabisa asigeliandika Qur-an mahala kama humo halafu asiweke mtu wa kuitunza bali iwe pata-potea. Hapana shaka huku ni kumsingizia Mtume(s.a.w) kuwa alikuwa haijali Qur-an:

(vi) Swali jingine la kujiuliza, kwa nini Mtume atumie mawe, mifupa na makozi ya mitende kuandikia maneno matukufu ya Allah(s.w) na wakati karatasi zilikuwepo na zikitumika? Qur-an yenyewe inathibitisha kuwa wakati ule karatasi zilikuwepo:

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَـٰبًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ

ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾

"Na lau tungelikuteremshia maandishi katika karatasi(kama wanavyotaka) na wakayagusa (wakakigusa hicho kitabu) kwa mikono yao, bila shaka wale waliokufuru wangelisema: "Haya si chochote ila ni uchawi dhahiri." (6:7)

Historia inatuambia kuwa Mtume(s.a.w) ametumia karatasi kuandikia:

- Katiba yake iliyoandikwa mara tu baada ya kuingia Madina.
- Sulhu ya Hudaybia.
- Barua alizowatumia wafalme mbali mbali.

Je kusema kuwa Mtume(s.a.w) ametumia mawe na mifupa kuandikia Qur-an haionekani kuwa Mtume(s.a.w) amethamini zaidi maandishi mengine kuliko maneno ya Mwenyezi Mungu? Haiwezekani iwe hivyo bali ni visa vilivyobuniwa kuudhoofisha ukweli na Hadhi ya Qur-an.

Huenda pia ikadhaniwa kuwa, kwa sababu ya ugumu wa kupatikana karatasi ndiyo Mtume akawa anatumia mawe na mifupa. Dhana hii vile vile haina msingi kwani tunaambiwa kuwa masahaba mbali mbali walikuwa na vitabu vyao wakiandika mafunzo ya Uislamu. Hebu turejee Hadith zifuatazo:

> *Abu Hurayrah(r.a) amesema: "Hapana hata mmoja katika masahaba wa Mtume ambaye amesimulia Hadith nyingi zaidi kuliko mimi ukimtoa (isipokuwa) 'Abdullah bin 'Amr ambaye alikuwa anaandika wakati mimi sikufanya hivyo." (Bukhari).*

> *"Abu Hudhaifa(r.a) amesema: Nilimuuliza Ali(r.a) je muna kitabu chochote kile (zaidi ya Qur-an)? Ali(r.a) alisema hapana isipokuwa kitabu cha Mwenyezi Mungu au uwezo wa ufahamu ambao amepewa Muislamu au hiki kilichomo katika upande huu wa karatasi (sahifa)... " (Bukhari).*

Hivyo suala la ugumu wa karatasi halipo kwani hapana hata sahaba mmoja ambaye angekataa kutoa karatasi ya kuandikia Qur-an kama angetakiwa kufanya hivyo.

(vii) Suala la karatasi kuwepo tena kwa wingi linaonekana hata kwa Mayahudi na Wakristo ambao walikuwa na vitabu vyao vinavyobebeka siyo vya mifupa wala mawe.Hebu turejee Hadith ifuatayo: 'Abdallah bin 'Umar amesema:

> "*Mayahudi walikwenda kwa Mtume na kueleza kwamba mwanamke na mwanamume mmoja wao amezini Mtume akawauliza:'Je katika Tawrat hakuna sheria ya kupiga mawe mpaka kufa?"Wakajibu:'Tunawafedhehesha kisha tunawapiga bakora! 'Abdullah bin Salaam akasema: "Waongo kwa hakika ndani ya Tawrat imo habari ya kupiga mawe hadi kifo. "Wakalete Tawrat isomwe na mmoja wao akaifunika ile*

aya ya kupiga mawe kwa mkono wake na badala yake akasoma aya ya juu na chini. 'Abdallah bin Salaam akamwambia: "Ondoa mkono wako." Akaondoa na mara ikaonekana aya ya kupiga mawe. Akasema "Muhammad amesema kweli kweli kwani imo aya ya kupiga mawe….." (Bukhari na Muslim).

Huo ni ushahidi wa vitabu vilivyokuwepo. Na hata katika Qur-an tunaambiwa kuwa imeandikwa katika karatasi (52:2-3) jambo ambalo limejitokeza wakati aliposilimu Umar bin Khatab. Tunaambiwa kuwa kilichomsilimisha ni suhufa - ukurasa wa karatasi ya wakati ule ambao ulikuwa umeandikwa Surat Taha.

(c)Hoja za Kiakili (mantiki - logic)

Kimantiki vile vile Hadith ya Zaid haina nguvu kwa sababu:

(i) Katika masahaba ambao Mtume(s.a.w) aliwachagua kama waandishi wake wa wahyi hatumkuti mtu anayeitwa Abu Khuzaymal Ansari. Ukiwatoa makhalifa wanne na baadhi ya Muhajiriin tunawapata Ansari wachache sana ambao walishughulikia uandishi wa wahyi wakati wa Mtume(s.a.w). Jambo la kushangaza na kutia wasi wasi katika simulizi hii ni kuwa wale waandishi wote wa Mtume(s.a.w) walioteuliwa maalum kuandika wahyi hawakuwa na aya hizo isipokuwa sahaba huyu ambaye hakuwemo! Hivyo ni kweli, Mtume(s.a.w) ambaye kila unapoteremka wahyi hata usiku huwafuata waandishi wake ili wauandike leo hii waandishi hao ambao walikuwa majirani zake wa pua na mdomo wasiwe na aya hizo mbili bali awe nazo mtu wa mbali ambaye ni mmoja tu? Haiwezekani kabisa.

Tatizo jingine la simulizi hii ni kupingana na Hadithi nyingine au tukio lingine ambalo vile vile ni lenye kutia wasi wasi. Katika simulizi nyingine aliyoitoa Anas bin Malik na kupokelewa na Imam Bukhari tunaambiwa kuwa Khalifa 'Uthman baada ya kupata habari kuwa Qur-an inatamkwa kinyume kabisa alivyoitamka Mtume(s.a.w) aliamrisha kuandikwa nakala sanifu kwa ajili ya marudio ya watu wote. Kazi hii ya kuinakili Qur-an kutoka Msahafu unaodaiwa wa Hafsa ambao uliandikwa wakati wa Abu Bakr walikabidhiwa:

- Zaid bin Thabit(r.a).
- Abdallah bin Zubery(r.a).
- Sa'id bin Al'As(r.a).
- Abdulrahman bin Harith bin Hisham(r.a).

Katika kunakili huku Msahafu wa Hafsa kulionekana kuwa aya moja ilikosekana na mara hii ilikuwa ni:

مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا۟ مَا عَـٰهَدُوا۟ ٱللَّهَ عَلَيْهِ.... ﴿٢٣﴾

"Wapo watu miongoni mwa walioamini waliotimiza ahadi walioahidiana na Mwenyezi Mungu..." (33:23)

Aidha aya hii ilipatikana kwa Khuzayma bin Thabit al-Ansari! Hivyo ni kweli kwa kipindi cha zaidi ya miaka kumi na mbili kitabu cha Allah(s.w) kiwe kimepungua aya na watu wote wasijue pamoja na kuwepo mahafidhi chungu nzima? Msahafu huo unaoambiwa kuwa umeandikwa wakati wa Abu Bakr(r.a) ulikuwa ndio rejea ya watu wote, je kama mtu atasema kuwa Qur-an haikuwa imetimia kwa kipindi kile atakuwa na makosa? Watu wote walirejea msahafu huo pungufu, je ahadi ya Allah(s.w) ya kuihifadhi Qur-an iko wapi wakati Msahafu pekee uliokuwapo ulikuwa na kasoro ya aya moja? Hivyo, ni visa vya kubuni tu.

(ii) Inavyofahamika ni kuwa Zaid bin Thabit(r.a)ni mtu wa Madina (Ansar) sasa vipi ilikuwa hali ya Makka ambapo yeye alikuwa hayupo? Bila shaka palikuwa pana waandishi wengine ambao walimtangulia kwenye kazi hiyo na akashirikiana nao walipokuwa Madina. Mtume(s.a.w) alikuwa na kikundi chake cha waandishi wa wahyi na maandishi mengine kama vile mikataba. Je, ni jambo lenye kuingia akilini kuwa watu wote hao ambao inasadikiwa kufika 42 waikose aya hiyo na badala yake awe nayo mtu wa mbali? Je waandishi hao walikuwa na kazi gani ikiwa kuna aya ambazo hawakuziandika? Desturi ya masahaba ilikuwa ni ya kusubiri wahyi mpya kama vile watu wanavyosubiri taarifa ya habari siyo wajue tu bali watekeleze. Masahaba walikuwa wanapangiana zamu za kwenda kukaa kwa Mtume ili kujua jambo lolote jipya linalowahusu wao binafsi au jamii. Simulizi hii inatuambia pamoja na kusikilizwa mahafidhi bado aya hii ilipatikana kwa mtu mmoja! Je tuseme kwa kipindi chote hicho tangu alipofariki Mtume hadi kuanza kuandikwa wakati wa 'Uthman watu walihifadhi msahafu wenye upungufu? Haiwezekani bali simulizi ni ya uzushi.

(iii) Simulizi hii vile vile inatupa wasi wasi zaidi kwani haiwezi kujibu maswali ya fuatayo: Kwa nini Zaid(r.a) aisake mifupa na mawe ambayo

yametumika kuandikia Qur-an na siyo kwenda kuyachukua mahali fulani tu? Je ni sahaba gani aliyekuwa dhamana ya kulinda mifupa na mawe hayo? Wakati Mtume alipohama Makka, mawe yale na mifupa ilichukuliwa? makozi ya mitende katika kipindi cha miaka 13 hayaozi tu?!, Usafiri gani walitumia kubebea mawe,mifupa na makozi yaliyokuwa na aya za Qur-an? Kwa kusaidia kujibu maswali hayo ni kwamba lazima mawe au mifupa hiyo ingelikuwa imekusanywa katika mojawapo ya nyumba za Waislamu hivyo pasingekuwa na haja ya kusakwa. Ilivyokuwa hizo ni aya za Allah (sw), Mtume(s.a.w) asingethubutu kuwaachia makafiri wazichezee, hivyo lazima ingesimuliwa ni vipi alizihamisha, lakini hatuna habari kama hiyo. Ukizingatia idadi ya aya za Qur-an kuwa ni 6,236 ni lazima mawe na mifupa hiyo mikubwa ingekuwa imeshindiliwa katika magunia jambo ambalo siyo kweli. Hivyo maswali hayo na majibu yanatuthibitishia kuwa hiki ni kisa cha kubuni ambacho hakiingii akilini.

(iv) Al-Bukhariy ni binaadam, pamoja na udhibitifu mkubwa aliokuwa nao Al-Bukhary katika ukusanyaji, uchambuzi na uandishi wa Hadith bado yeye ni binaadam na anayomadhaifu, hakuwa akipokea wahy wowote hivyo ubinaadamu wake yatosha yeye kukosea kunakili jambo kama hili katika sahihi yake, kwani pia zipo Hadith nyingi tu dhaifu zinazopatikana katika sahihi yake. Pia inamkinika maadui wa Uislamu wakapachika Hadith hii katika kitabu chake. Tukikumbuka kuwa vitabu vya Hadith havina hifa dhi ya Allah kama ilivyo Qur'an(15:9)

Baada ya maelezo haya, kisheria alichokifanya Abubakari(r.a) ni kuihifadhi nakala rasmi ya Qur'an (Msahafu) iliyonakiliwa upya kwa uangalifu mkubwa na Zaid bin Thabit aliyekuwa miongoni mwa waandishi wa Qur'an wakati wa Mtume(s.a.w). Nakala hii rasmi ilibakia mikononi mwa Khalifa aliyefuatia, 'Umar bin Khattaab ambaye kabla hajafa aliikabithisha kwa binti yake, Hafsa aliyekuwa miongoni mwa wake za Mtume(s.a.w).

KUHIFADHIWA QUR'AN WAKATI WA 'UTHMAN(R.A)

Katika kipindi cha uongozi wa Khalifa wa tatu wa Mtume(s.a.w), 'Uthman bin Affan(r.a), Dola ya Kiislamu ilipanuka sana. Upanuzi huu ulipelekea Uislamu kuenea kwenye mabara ya Afrika, Ulaya na Asia. Watu mbalimbali miongoni mwa Masahaba na wengineo walisambaa kwenye mabara yote kufundisha Uislamu (Qur'an na Sunnah). Kwa kuwa wengi

waliofikishiwa Uislamu walikuwa wageni wa lugha ya kiarabu, ndimi zao zilikuwa nzito katika usomaji wa Qur'an. Ikawa Waislamu kutoka sehemu mbalimbali wanapokutana pamoja, ima katika vita au katika ibada ya Hija hubainika kusoma Qur'an kwa njia tofauti ambazo zilitokana na Walimu waliowafunza. Tatizo hili lilibainika hasa katika vita vya Armenia na Azarbeijan, pale Swahaba, Hudhaiyfa bin Yamama, alipoisikia Qur'an ikisomwa tofauti na kumtaka Khalifa 'Uthman bin Affan achukue hatua za haraka za kutatua tatizo hilo.

'Uthman(r.a) alimtaka bibi Hafsa(r.a) ampatie msahafu ulionakiliwa upya wakati wa Abubakar(r.a) ili utumike katika kunakili na kuusambaza sehemu mbali mbali za Dola ya Kiislamu. walioteuliwa kwa kazi ya kunakili misahafu hiyo mipya ni Zay'd bin Thabit a), Abdillah bin Zubair(r.a), Said bin Al-aas(r.a) na Abdul-Rahman bin Harith(r.a). Wakaandika nakala saba (7) kwa kuondosha tofauti zote lizojitokeza katika usomaji wa Qur'an. 'Uthman alizisambaza nakala hizi za Misahafu katika Miji Mikuu ya Waislamu ya wakati huo pamoja na walimu maalumu wa kufundisha watu, miji iliyopokea misahafu hiyo ni Makkah, Madinah, Shaam, Basra, Kufah, Yamen na Bahrain. Nakala nyingine zote za Qur'an zisizokuwa hizi saba(7) rasmi, zilikusanywa na kuteketezwa.

Kuandikwa msahafu upya chini ya usimamizi wa 'Uthman (r.a) ikawa ndio hatua ya mwisho ya kuhifadhi Qur'an katika msahafu kama alivyoacha Mtume(s.a.w) na tokea hapo nakala hizo za misahafu ikabakia kama rejea kwa Waislamu hadi hii leo.

MGAWANYIKO WA SURA KWA MNASABA WA KUSHUKA

Katika msahafu (Qur'an) kuna sura 114. Kutokana na historia ya kushuka Qur'an sura hizo zimegawanyika katika makundi mawili – Sura za Makka na Sura za Madina. Sura za Makka ni zile sura zilizoshushwa kwa Mtume(s.a.w) katika kipindi chake cha Utume cha Makka cha miaka 13. Idadi ya sura za Makka katika msahafu ni 86. Sura za madina ni zile sura zilizoshushwa baada ya Mtume(s.a.w) kuhamia Madina katika kipindi cha miaka 10. Idadi ya sura za Madina katika msahafu ni 28.

Orodha ya Sura za Qur'an

Namba ya sura katika Msahafu	Jina la sura	Nambari ya sura katika mpango wa kushuka	Mahali iliposhuka
1.	Al-Fatiha	5	Makka
2.	Al-Baqara	87	Madina
3.	Al-Imran	89	Madina
4.	An-Nisaa	92	Madina
5.	Al-Maidah	112	Madina
6.	Al-An'am	55	Makka
7.	Al-A'araf	39	Makka
8.	Al-Anfal	88	Madina
9.	At-Tawbah	113	Madina
10.	Yunus	51	Makka
11.	Hud	52	Makka
12.	Yusuf	53	Makka
13.	Ar-Raad	96	Makka
14.	Ibrahim	72	Madina
15.	Al-Hijr	54	Makka
16.	An-Nahal	70	Madina
17.	Bani Israil	50	Makka
18.	Al-Kahf	69	Makka
19.	Maryam	44	Makka
20.	Taha	45	Makka
21.	Al-Anbiyaa	73	Makka
22.	Al-Haji	103	Madina
23.	Al-Muuminun	74	Makka
24.	An-Nur	102	Madina
25.	Al-Furqan	42	Madina
26.	Ash-Shuaraa	47	Makka

Namba ya sura katika Msahafu	Jina la sura	Nambari ya sura katika mpango wa kushuka	Mahali iliposhuka
27.	An-Naml	93	Makka
28.	Al-Qasas	49	Makka
29.	Al-Ankabuut	85	Makka
30.	Ar-Rum	84	Makka
31.	Luqman	57	Makka
32.	As-Sajdah	75	Makka
33.	Al-Ahzab	90	Madina
34.	Saba	58	Madina
35.	Fitir	43	Makka
36.	Yasyn	41	Makka
37.	As-Saaffat	56	Makka
38.	Sad	38	Makka
39.	Az-Zumar	59	Makka
40.	Al-Muumin	60	Makka
41	Ha-Mym-Sajdah	61	Makka
42.	Ash-Shuura	62	Makka
43.	Az-Zukhruf	63	Makka
44.	Ad-Dhukhan	64	Makka
45.	Al-Jathiyah	65	Makka
46.	Al-Ahqaf	66	Makka
47.	Muhammad	95	Makka
48.	Al-Fat-h	111	Madina
49.	Al-Hujurat	106	Madina
50.	Qaf	34	Madina
51.	Adh-Dhaariyat	67	Makka
52.	At-Tur	76	Makka
53.	An-Najm	23	Makka

Namba ya sura katika Msahafu	Jina la sura	Nambari ya sura katika mpango wa kushuka	Mahali iliposhuka
54.	Al-Qamar	37	Makka
55.	Ar-Rahman	97	Madina
56.	Al-Waqiah	46	Makka
57.	Al-Hadyd	94	Madina
58.	Al-Mujadilah	105	Madina
59.	Al-Hashr	101	Madina
60.	Al-Mumtahinah	91	Madina
61.	As-Saff	109	Madina
62.	Al-Jumua	110	Madina
63.	Al-Munaafiqun	104	Madina
64.	At-Taghaabun	108	Madina
65.	At-Talaq	99	Madina
66.	At-Tahrym	107	Madina
67.	Al-Mulk	77	Makka
68.	Al-Qalam	2	Makka
69.	Al-Haqqah	78	Makka
70.	Al-Ma'arij	79	Makka
71.	Nuh	71	Makka
72.	Al-Jinn	40	Makka
73.	Al-Muzzammil	3	Makka
74.	Al-Muddaththir	4	Makka
75.	Al-Qiyama	31	Makka
76.	Ad-Dahr	98	Madina
77.	Al-Mursalat	33	Makka
78.	An-Nabaa	80	Makka
79.	An-Naziat	81	Makka
80.	Abasa	24	Makka

Namba ya sura katika Msahafu	Jina la sura	Nambari ya sura katika mpango wa kushuka	Mahali iliposhuka
81.	At-Takwyr	7	Makka
82.	Al-Infitar	82	Makka
83.	Al-Mutaffifyn	86	Makka
84.	Al-Inshiqaq	83	Makka
85.	Al-Buruj	27	Makka
86.	At-Tariq	36	Makka
87.	Al-A'laa	8	Makka
88.	Al-Ghashiyah	68	Makka
89.	Al-Fajr	10	Makka
90.	Al-Balad	35	Makka
91.	Ash-Shams	26	Makka
92.	Al-Layl	9	Makka
93.	Adh-Dhuhaa	11	Makka
94.	Alam-Nashrah	12	Makka
95.	At-Tyn	28	Makka
96.	Al-Alaq	125	Makka
97.	Al-Qadr	100	Makka
98.	Al-Bayyinah	93	Madina
99.	Az-Zilzal	14	Madina
100.	Al-Aadiyat	30	Makka
101.	Al-Qariah	16	Madina
102.	At-Takaathur	16	Makka
103.	Al-Asr	13	Makka
104.	Al-Humazah	32	Makka
105.	Al-Fyl	19	Makka
106.	Quraysh	29	Makka
107.	Al-Maun	17	Makka
108.	Al-Kawthar	15	Makka

Namba ya sura katika Msahafu	Jina la sura	Nambari ya sura katika mpango wa kushuka	Mahali iliposhuka
109.	Al-Kafirun	18	Makka
110.	An-Nasr	114	Madina
111.	Al-Lahab	6	Makka
112.	Al-Iklhas	22	Makka
113.	Al-Falaq	20	Makka
114.	An-Naas	21	Makka

Tofauti ya Sura za Makka na zile za Madina

Kwa hekima ya Mwenyezi Mungu(s.w), Qur'an imeshushwa kidogo kidogo kwa kipindi chote cha Utume wa Muhammad (s.a.w) ili iendane na matukio katika mazingira mbali mbali kwa lengo la kuithibitisha katika nyoyo za Waumini na katika matendo yao ya kila siku. Kwa kuwa mazingira ya kipindi cha Utume cha Makka yalikuwa tofauti kabisa na yale ya kipindi cha Madina, utakuta vile vile kuwa aya zilizoshuka katika mazingira hayo nazo zilitofautiana. Tofauti za kimsingi kati ya Sura (aya) za Makka na zile za Madina zinadhihirika katika:

- Ujumbe (ukizingatia walengwa)
- Mbinu zilizotumika katika kuufikisha ujumbe
- Muundo wa sura

Hebu tuangalie kwa muhtasari tofauti ya Sura za Makka na Sura za Madina katika jedwali lifuatalo:

Sura za Makka	Sura za Madina
1.**Walengwa**: Sura hizi zimeshushwa Makkah katika kipindi cha mwanzo wa Utume. Hivyo zilizingatia mazingira ya jamii ya Waarabu kwa ujumla ambao walizama kwenye ushirikina. Pia (aya) za Makka ziliwalenga Waumini wa mwanzo waliomfuata Mtume(s.a.w).	1.**Walengwa**: Sura hizi zilishushwa Madina katika kipindi ambacho Mtume(s.a.w) ameanzisha Dola ya Kiislamu Madina. Hivyo kwa upande mmoja Sura ziliwalenga Waumini ambao wanapaswa kusimamisha Dola ya Kiislamu na kuiendeleza. Kwa upande mwingine Sura za Madina ziliwalenga maadui wa Dola ya Kiislamu miongoni mwao ni wanafiki, washirikina, wayahudi na wakristo.
2.**Ujumbe**: Katika kipindi cha Makka ujumbe wa Qur'an kwa kiasi kikubwa ulijihusisha na ujenzi wa imani ya kweli juu ya Mwenyezi Mungu, Malaika wake, Vitabu vyake, Mitume wake, Siku ya mwisho na Qadar yake.	**2. Ujumbe:** Katika kipindi cha Madina ujumbe wa Qur'an kwa kiasi kikubwa ulijihusisha na ujenzi wa jamii ya Kiislamu, usimamishaji, uendeshaji na ulinzi wa Dola ya Kiislamu. Katika sura za Madina tunakata vipengele vya sharia mbalimbali vinaainishwa, hutolewa sera mbalimbali za maisha na hukumu mbalimbali huainishwa.
3. **Muundo wa Sura**: Takriban sura zote za Makka zina aya fupi fupi zenye kufikia lengo moja. Vile vile nyingi ya sura hizi ni fupi.	**3. Muundo wa sura:** Takriban sura za Madina nyingi zimejengwa na aya ndefu ndefu zilizoundwa kwa kutumia lugha ya kisheria, inayofafanua masuala mbalimbali na kuyaweka bayana kiutekelezaji. Vilevile nyingi ya sura hizi ni ndefu.

Sura za Makka	Sura za Madina
4. Mbinu: Katika sura za Makka imetumika lugha ya mchomo inayogonga moja kwa moja kwenye moyo wa mlengwa. Mwenyezi Mungu(s.w) ameapia maumbile mbalimbali ili yawe ushahidi ulio wazi juu ya ujumbe uliofikishwa. Pia Allah(s.w) ametumia historia ya watu waliopita ili kuwakhofisha na kuwakatisha tamaa wapinzani wa ujumbe wa Allah kwa upande mmoja na kwa upande wa pili kuwaliwaza na kuwatia moyo na hima wasimamizi na watekelezaji wa ujumbe wa Allah.	**4. Mbinu**: Katika Sura za Madina imetumika lugha ya sheria au lugha ya ufafanuzi ili kuwawezesha waumini kuutekeleza Uislamu vilivyo katika kila kipengele cha maisha. Pia Mwenyezi Mungu(s.w) ametumia historia ya Mitume waliotangulia ili kwa upande mmoja kuwakatisha tamaa wapinzani wa dola ya Kiislamu na kwa upande mwingine kuwapa waumini moyo wa matumaini kuwa wakijizatiti katika kupigania Dini ya Allah(s.w) watashinda na watakuwa juu ya makafiri, washirikina na wanafiki kwa hali yoyote iwayo.

Zoezi 3.1

1. Orodhesha majina ya sura tano za mwanzo kwa mpangilio wa kushuka.
2. Orodhesha sura kumi za mwisho katika msahafu.
3. Tofautisha kati ya sura za Makkah na Sura za Maddinah kimaudhui na kimuundo

MAFUNZO YA SURA ZA QUR'AN ZILIZOTEULIWA

Katika kitabu hiki tutapitia tafsiri na mafunzo ya Sura za Qur'an zifuatazo:

- Suratul-Bayyinah(98)
- Suratut-Takaathur(102)
- Suratul-'Asr(103)
- Suratul-Humazah(104)
- Suratul-Fyl(105)

6. Suratul-Bayyinah (98)

Kwa jina la Allah, Mwingi wa Rehma, Mwenye Kurehemu.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

1.Wale waliokufuru miongoni mwa watu wa kitabu na washirikina (waliotoa ahadi kuwa) hawataacha (waliy onayo) mpaka iwajie hoja (iliyodhahiri ya kuonyesha upotevu wa dini zao).

لَمْ يَكُنِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟
مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ
وَٱلْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ
حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ ٱلْبَيِّنَةُ ١

2.Ni Mtume aliyetoka kwa Allah anayewasomea kurasa zilizotakaswa.

رَسُولٌ مِّنَ ٱللَّهِ يَتْلُوا۟
صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ٢

3.Ndani yake mnasharia madhubuti.

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ٣

4.Wala hawakufarikiana wale waliopewa kitabu ila baada ya kuwajia hoja hiyo (waliyokuwa wakitaka).

وَمَا تَفَرَّقَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ
إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَةُ ٤

5.Na wala hawakuamrishwa ila kumuabudu Allah kwa kumtakasia dini, waache dini za upotofu na wasimamishe sala na kutoa Zakat hiyo ndiyo dini iliyo sawa (ambayo waowameikataa).

وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ
وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ
وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ ٥

6.(Basi) bila shaka wale waliokufuru miongoni mwa watu waliopewa Kitabu na washirikina wataingia katika moto wa Jahannam wakae humo milele, hao ni waovu wa viumbe.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْ أَهْلِ
ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ
جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ
هُمْ شَرُّ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾

7.Hakika wale walioamini na kutenda mema basi hao ndio wema wa viumbe.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ
ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

8.Malipo yao kwa Mola wao ni mabustani ya daima ambayo mito inapita mbele yake wakae humo milele (hali ya kuwa) Allah amewaridhia nao wameridhika. (malipo) hayo ni kwa yule anayemuogopa Mola wake.

جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتُ
عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ
خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ
لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُۥ ﴿٨﴾

Maelezo juu ya Sura

Jina la sura hii linatokana na neno **al-bayyina** lililotumika katika aya yake ya kwanza. Ni sura ya 98 katika msahafu na ya 100 katika mpango wa kushuka. Imeshuka Madina.

Mafunzo

Waliopewa kitabu ni Mayahudi na Wakristo wanaodai kuwa wanaishi kwa kufuata vitabu vya Mwenyezi Mungu miongoni mwa suhufi ya Ibrahim (a.s) na Taurati ya Mussa(a.s), Zaburi ya Daud(as) na Injili ya Isa(as). Washirikina ni wale wanaoabudu mungu mwingine asiyekuwa Allah na kuishi kwa kufuata yale ambayo Allah(s.w) hakuyateremsha, na wale wanaofuata matamanio ya nafsi zao.

Muradi wa aya ya 1-4 ya sura hii ni kwamba kabla ya kuletwa Mtume Muhammad(s.a.w), Mayahudi na Wakrisito wa Madina waliokuwa wakipigana mara kwa mara na makabila ya washirikina wa mji huo, walikuwa wakiwatambia washirikina kuwa atakapokuja mtume wa Mwenyezi Mungu wanayemtarajia kutokana na utabiri wa vitabu vyao, watamfuata kisha atawaunganisha pamoja na kuwa na nguvu ya kuwapiga na kuwashinda. Walitarajia kuwa mtume huyo atatokana na wao. Washirikina wa Madina waliathiriwa na maneno haya, wakawa nao pia wanamngojea mtume huyo na kuweka azma ya kumuamini na kumfuata.

Mtume(s.a.w) alipokuja na Qur’an yenye sharia madhubuti, washirikina wa Madina walipodhihirikiwa na ujio wake walimuamini na kumuunga mkono katika kusimamisha Dola ya Kiislamu Madina. Mayahudi na Wakristo pamoja na kudhihirikiwa na ujio wa Mtume(s.a.w) wengi wao walimkataa kwa sababu ya husuda kwa vile hakuwa katika wao.

Katika aya ya 5 tunafahamishwa kuwa Mtume(s.a.w) hakuleta dini mpya bali alifundisha Dini ile ile moja ya Mwenyezi Mungu inayowataka watu wasimamishe swala, watoe zakat na watekeleze maamrisho yote mengine ya Mwenyezi Mungu na kujiepusha na makatazo yake yote kama yalivyobainishwa katika Qur’an na vitabu vingine vyote vya Mwenyezi Mungu vilivyoitangulia Qur’an ikiwa ni pamoja na Taurat, Zaburi na Injili wanavyodai kuvifuata Mayahudi na Wakristo.

Katika aya ya 6, Mwenyezi Mungu anatoa onyo kali kwa makafiri miongoni mwa Mayahudi, Wakristo na washirikina wanaoendesha maisha yao kinyume na mwongozo wa Qur’an na Sunnah ya Mtume Muhammad (s.a.w) kuwa watastahiki adhabu kali ya moto wa Jahannam na kudumu humo. Watastahili kupata adhabu kutokana na kufanya maovu na fisadi katika jamii.

Katika aya ya 7 na 8, Mwenyezi Mungu anawabashiria pepo wale waumini wakweli, walioendesha maisha yao kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah ya Mtume(s.a.w) na kufanya juhudi ya kusimamisha haki na uadilifu katika jamii.

Mafunzo kwa Muhtasari

1.Katika zama zetu hizi muongozo pekee wa kumuongoza mwanaadamu ni Qur'an kama alivyokuja nayo Mtume Muhammad (s.a.w) na kuibainisha katika maisha ya kila siku ya kibinafsi, kifamilia na kijamii.

2.Makafiri miongoni mwa Mayahudi, Wakristo, Washirikina na Wanafiki wamehiari kuendelea kuwepo katika upotofu kwa jeuri tu na kwa ajili ya maslahi ya dunia kwani uongofu ameshakuja nao Mtume(s.a.w) na ni wenyekubakia katika (usahihi) wake. Mtume(s.a.w) katika Hija ya kuaga aliweka hili bayana:

> *"Naondoka lakini nakuachieni vitu viwili ambavyo mkishikamana navyo hamtapotea abadan, navyo ni kitabu cha Allah (Qur'an) na Sunnah yangu"*

3.Wana adhabu kali huko akhera wale wanaofuata upotofu baada ya kuwajia haki na hapa duniani wataishi maisha ya khofu na huzuni za kila namna.

4.Wenye kumuamini Mtume(s.a.w) na yale yaliyoshushwa kwake na yale walioshushiwa Mitume kabla yake, na wakaishi kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah watalipwa malipo mazuri ya kudumu milele huko peponi na hapa duniani wataishi maisha ya heshima na amani ya kweli ya kimwili na kiroho.

7. Suratul -Takaathur(102)

Kwa jina la Allah Mwingi wa Rehma, Mwenye kurehemu.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

1. Kumekughafilisheni kutafuta wingi (wa vitu vya ulimwengu).

أَلۡهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ ﴿١﴾

2. Hata mumeingia makaburini (hamjafanya lolote la Akhera yenu).

حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ ﴿٢﴾

3. Sivyo, karibuni hivi mtajua (kuwa sivyo hivyo).

كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ﴿٣﴾

4. Kisha (nasema) sivyo hivyo, karibuni hivi mtajua (kuwa sivyo hivyo).

ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ﴿٤﴾

5. Sivyo hivyo, lau kama (nyinyi) mnajua kwa ujuzi wa yakini (kuwa sivyo hivyo, basi msingefanya hivyo).

كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ ﴿٥﴾

6. Hakika mtauona moto.

لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ ﴿٦﴾

7. Kisha (nasema) mtauona kwa yakini.

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيۡنَ ٱلۡيَقِينِ ﴿٧﴾

8. Kisha kwa hakika mtaulizwa siku hiyo juu ya neema (mlizopewa mlizitumiaje).

ثُمَّ لَتُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾

Maelezo juu ya Sura

Sura hii imepata jina lake kutokana na neno **at-takaathur** lililomo katika aya ya kwanza. Ni katika sura za Makkah na ni ya 16 katika utaratibu wa kushuka. Ni sura ya 102 katika msahafu.

Mafunzo

Katika aya ya 1-2 Allah (sw) anawatanabahisha watu kuwa wameghafilika na kutafuta wingi wa maslahi ya kidunia ikiwa ni pamoja na mali na watoto; starehe na anasa; umaarufu pamoja na madaraka mpaka uhai wao unaisha pasipo kufanya lolote katika kuliendea lengo halisi la maisha yao.

Binaadamu hakuletwa hapa duniani ili ajitafutie maslahi ya dunia yaliyoorodheshwa na kujinufaisha kwayo bali ana lengo maalumu alilowekewa na muumba wake analotarajiwa alifikie. Lengo hili linadhihirishwa katika Qur'an:

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ أُرِيدُ مِنْهُم
مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو
ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

"Sikuwaumba majini na watu ila wapate kuniabudu. Sitaki kwao riziki wala sitaki wanilishe. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ndiye mtoaji wa riziki, Mwenye nguvu madhubuti" (51:56-58)

Kumuabudu Mwenyezi Mungu ni kumtii kwa kufuata mwongozo wake kwa ukamilifu katika kila kipengele cha maisha ya binaadamu ya kibinafsi na kijamii. Mwenyezi Mungu hakutuwekea lengo la kumuabudu ili tumnufaishe kama wafalme wanavyonufaishwa na raiya zao.Binaadamu ndiye anayehitajia kwa Mwenyezi Mungu na neema zote alizonazo ametunukiwa na Yeye. Bali binaadamu ametakiwa amuabudu Mwenyezi Mungu katika kukiendea kila kipengele cha maisha yake ya kibinafsi na

kijamii ili kusimamisha uadilifu katika jamii na kudumisha furaha na amani ya kweli.

Mali, watoto, madaraka na neema mbalimbali alizonazo ni dhamana aliyopewa na Mola wake ili imuwezesha kufikia lengo tarajiwa na kusimamisha uadilifu katika jamii. Hivyo binaadamu anawajibika kuchuma mali na kutafuta maslahi mbalimbali ya dunia kwa kuchunga mipaka ya muumba wake na pia anawajibika kutumia vitu hivyo kwa kuchunga mipaka yake. Akifanya hivyo atakuwa ameliendea vyema lengo la kuumbwa kwake na mola wake atamridhia katika maisha ya dunia na akhera.

Lakini endapo binaadamu atapupia kutafuta wingi wa mali na maslahi mbalimbali ya maisha ya dunia kwa kuchupa mipaka ya Allah(s.w) na baada ya kuvipata vitu hivyo akajivuna na kufanya fisadi katika jamii atakuwa amepoteza dira ya lengo la kuumbwa kwake na atakuwa amekhini amana aliyopewa. Binaadamu wa sampuli hii, pamoja na kujiona na kuonekana machoni mwa watu hapa duniani kuwa amefaidi mali na madaraka makubwa aliyokuwa nayo, katika maisha ya akhera atakuwa dhalili kuliko waliodhalili katika adhabu ya moto wa Jahannamu.

Mafunzo kwa Muhtasari

1. Pupa katika kutafuta mali na anasa za dunia ndiyo inayomshughulisha binaadamu hata akasahau lengo la kuumbwa kwake na hadhi yake hapa ulimwenguni.

2. Kuchuma mali na kutafuta maslahi mengine ya dunia si jambo baya iwapo itachungwa mipaka ya Allah (sw) na lengo likazingatiwa.

3. Kutumia mali, kustarehe na kufurahia maisha ya dunia si vibaya katika Uislamu iwapo utafuatwa mwongozo wa Allah (sw) na kuchunga mipaka yake.

4.Kuchuma mali na kuwahangaikia wake na watoto wetu kusitushughulishe kiasi cha kutusahaulisha na majukumu yetu mbele ya Mwenyezi Mungu kama vile kuipigania dini yake na kuisimamisha katika jamii kwa mali zetu na nafsi zetu.

5. Kuwepo siku ya malipo ni jambo lisiloepukika ili kila mtu aoneshwe namna alivyotumia neema mbalimbali alizotunukiwa na Mola wake katika kuendea lengo la kuumbwa kwake. Wale waliotumia amana hii kama ilivyotakiwa kwa kusimamisha Uislamu katika jamii na kumuabudu Mola wao ilivyostahiki watazawadiwa starehe za peponi na wale waliohini amana hii kinyume na walivyoagizwa na Mola wao kwa kumuabudu twaghuti na kuifisidi jamii, wataadhibiwa kwa kuingizwa Motoni Jahannam.

Zoezi 3:2

1. Hifadhi kifuani Suratut-Takaathur na tafsiri yake.
2. Toa mafunzo makuu yatokanayo na Suratut-Takaathur

8. Suratul-'Asr (103)

Kwa jina la Allah Mwingi wa Rehma, Mwenye kurehemu.	بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
1. Naapa kwa zama (wakati).	وَٱلْعَصْرِ ﴿١﴾
2. Kuwa binaadamu yumo katika hasara.	إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَفِى خُسْرٍ ﴿٢﴾
3. Ila wale walioamini na wakafanya mema.Wakahusiana haki na wakausiana kushikamana na subira	إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْحَقِّ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ ﴿٣﴾

Maelezo juu ya Sura

Jina la sura hii linatokana na neno **al-'asr** ambalo ndio aya yake ya kwanza. Hii ni sura ya Makkah iliyoteremka katika kipindi cha mwanzo cha Utume. Ni sura ya 13 kushuka na ni ya 103 katika Msahafu.

Mafunzo

Sura hii ni ya pekee katika ufupi wake na ukubwa wa maana yake. Ikitafsiriwa vilivyo kiutendaji inamuwezesha binaadamu kusimamisha Uislamu katika jamii. Sura hii ni muhtasari wa kuuendea Uislamu wote. Ni kwa msingi huu Imamu Shafii amethubutu kusema kuwa kama watu wataizingatia kwa makini sura hii peke yake ingeliwatosha kuwa mwongozo wa kusimamisha Uislamu katika jamii. Kutokana na uzito wa ujumbe wa sura hii tunafahamishwa katika Hadithi ya Tabarani iliyopokelewa kwa 'Abdullah bin Hisn Ad-Darimi, kuwa kila masahaba wawili walipokutana hawakufarikiana bila ya kusoma suratul 'Asr.

Sura inaanza kwa kiapo. Zipo sura nyingi katika msahafu (Qur'an) ambazo zimetanguliwa na kiapo kama hii. Viapo hivi vinatafsiri mbili:

Kwanza, ni kuwa Mwenyezi Mungu anasisitiza umuhimu wa ujumbe unaofuatia kiapo hicho. Kwamba msomaji asiuchukulie ujumbe huo kirahisi au kwa wepesi, bali aupe uzito na umuhimu mkubwa.

Pili, kila kilichoapiwa kinashuhudia ukweli wa ujumbe anaopewa mwanaadamu. Mwenyezi Mungu anahiari ya kuapia baadhi ya viumbe vyake kufikisha ujumbe kwa binaadamu.

Binaadamu haruhusiwi kuapia viumbe. Kama anataka kusisitiza ukweli wa jambo basi aape kwa jina la Mwenyezi Mungu. Na kiapo si kitu cha kufanyia mchezo na maskhara kama ilivyozoeleka. Kiapo kwa jina la Mwenyezi Mungu kitumike iwapo ni lazima na kuheshimiwa kwa maana kuwa jambo linaloapiwa ni la kweli na kama ni ahadi itatekelezwa.

Unapoapia majina ya watu au vitu, unavipa uwezo wa kighaibu wa kusikia, kushuhudia na kusimamia mambo yako. Au unavipa uwezo wa Mwenyezi Mungu wa kusaidia mambo yako. Hiyo ni Shirk!

Katika sura hii, Mwenyezi Mungu anaapia zama au wakati ('Asr). Mwenyezi Mungu ameapa kwa wakati ili kuthibitisha na kusisitiza umuhimu wa ujumbe uliokusudiwa umfikie binaadamu. Raslimali ya mwanaadamu hapa ulimwenguni ni umri wake. Hivyo, kila sekunde atakayoitumia katika mambo ya kheri hiyo itakuwa ndiyo faida yake na kila sekunde atakayoitumia vibaya katika mambo ya shari au pumbao, hiyo itakuwa ndiyo hasara yake. Katika siku ya malipo, miongoni mwa neema atakazoulizwa mtu na Mola wake, ni namna gani mtu alitumia umri(uhai) wake.

Wakati ambao Mwenyezi Mungu anauapia katika sura hii unaweza kuwa:

(a) Tokea pale alipoumbwa binaadamu wa kwanza hadi siku ya kiyama (mwisho wa dunia)
(b) Kipindi cha maisha ya binaadamu, tokea kuzaliwa hadi kufa kwake.
(c) Zama za ummah wa Nabii Muhammad hadi siku ya mwisho. Vyovyote itakavyokuwa kuapiwa wakati ni msisitizo juu ya umuhimu wa muda. Mtume(s.a.w) anasema katika maneno yake yenye hekima kuwa:

"Laiti kama patakuwa na jambo ambalo watu wa peponi watalijutia ni ule wakati ambao uliwapita bila ya kumtaja (kumkumbuka) Mwenyezi Mungu"

Katika Qur'an (3:191) Allah (sw) anatufahamisha kuwa watu wenye akili na busara ni wale wanaomkumbuka nyakati zote katika kukiendea kila kipengele cha maisha yao.

Katika aya ya 2 na 3 baada ya kiapo, ujumbe unaofuatia ni kuwa Binaadamu wote wako hasarani ila wale wenye kufanya kwa pamoja mambo manne yafuatayo:

(1) Kuamini(ipasayo)
(2) Wakaambatanisha Imani yao na vitendo vizuri. Kufanya vitendo vizuri(amali njema)
(3) Kuusia Haki
(4) Kuusia Subra

Imani thabiti juu ya Allah(s.w) na vipengele vyote vya nguzo za imani vilivyobakia ndio msingi wa kutenda mema na kuacha maovu. Imani bila ya kufuatiwa na amali njema haitambuliki mbele ya Allah (sw) na ni unafiki kama tunavyojifunza katika Qur'an"

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ ﴿٩﴾

"Na katika watu, wako (wanafiki) wasemao: Tumemwamini Mwenyezi Mungu na siku ya mwisho na hali ya kuwa wao si wenye kuamini (kiutendaji),wanataka kumdanganya Mwenyezi Mungu na wale walioamini lakini hawadanganyi ila nafsi zao, nao hawatambui" (2:8-9).

Hivyo, Imani bila kufuatiwa na matendo mema kama yalivyoainishwa katika Qur'an na Sunnah haisadii na haikubaliki na amali njema bila ya Imani haina mashiko na ni riyaa.

Katika Uislamu, baada ya mtu binafsi kuamini na kufanya amali njema, analazimika kuwausia wengine kuamini na kutenda mema akianza na watu wake wa karibu.Waumini kwa pamoja wanawajibika kushikamana na kushirikiana katika kusimamisha haki katika jamii. Haki haiwezi kupatikana katika jamii mpaka Uislamu usimamishwe na sharia ya Mwenyezi Mungu iwe ndiyo inayotawala. Uislamu ukisimama katika jamii patakuwa na uadilifu ambapo watu wote watatendewa haki, dhuluma itaondoka na watu wataishi kwa furaha na amani. Hivyo tunaweza kusema kuusia haki ni kuusia kufuatwa na kusimama kwa njia ya haki ya maisha ambayo ni Uislamu.

Subra ni jambo lingine la msingi katika kuusia haki na kusimamisha Uislamu katika jamii. Pana misukosuko na mitihani mingi katika kufanya amali njema na kuusia haki. Mzee Luqman alimuusia mwanawe:

يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱنۡهَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱصۡبِرۡ
عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ﴿١٧﴾

"Ewe mwanangu! Simamisha swala na uamrishe mema na ukataze mabaya, na usubiri juu ya yale yatakayokusibu (kwani mwenye kuamrisha mema na kukataza mabaya lazima zitamfika taabu) na hakika hayo ni katika mambo yanayostahiki kuazimiwa" (31:17)

Pia Allah (sw) anatutanabaisha katika aya ifuatayo:

أَمۡ حَسِبۡتُمۡ أَن تَدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ وَلَمَّا يَعۡلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ
مِنكُمۡ وَيَعۡلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾

"Je! Mnadhani mtaingia peponi, hali Mwenyezi Mungu hajawapambanua wale waliopigania Dini ya Mwenyezi Mungu miongoni mwenu na kuwapambanua waliofanya subra? (3:142)

Katika kupigania Dini ya Mwenyezi Mungu (sw); hapana shaka ipo misukosuko mikubwa ambayo inahitaji subra kubwa. Na Mwenyezi Mungu anaahidi kuwatia binaadamu katika mitihani mbalimbali ili kuwapima imani zao.

وَلَنَبۡلُوَنَّكُم بِشَيۡءٖ مِّنَ ٱلۡخَوۡفِ وَٱلۡجُوعِ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلۡأَمۡوَٰلِ
وَٱلۡأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾

"Na tutakutieni katika msukosuko wa khofu na njaa na upungufu wa mali na watu na matunda. Na wapashe habari wanaosubiri, (2:155)

ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ ١٥٦

Ambao uwapatapo msiba husema: "Hakika sisi ni wa Mwenyezi Mungu na kwake yeye tutarejea" (2:156).

Subira ni kipengele cha tabia njema chenye mawanda mapana. Tunaweza kuingalia subira katika maeneo yafuatayo:

Kwanza, Subra katika kutenda mema, kudumu katika kutenda mambo mema si jambo jepesi. Yahitaji subra kubwa huku mtu akitarajia kuwa Mwenyezi Mungu atamlipa.

Pili, kufanya subra katika kujizuia na maovu. Mambo maovu na machafu mara nyingi yanavishawishi vikubwa. Kwa hiyo yahitaji subra kujizuia na mambo machafu.

Tatu, kufanya subra katika kupambana na misukosuko mbalimbali ya maisha.

Nne, Mtu anatakiwa pia awe na subra katika kuishi na wenzake. Watu wanatabia tofauti. Kwa hiyo kuishi pamoja panahitaji subra kubwa na kustahimiliana.

Tano, kutokuwa na haraka ya kupata matunda ya juhudi ulizozitia katika harakati za kusimamisha Uislamu katika jamii.

Sita, Subira katika kutoa maamuzi.Linapotokea tatizo,waumini hawatakiwi kuchukua mamuzi ya harakaharaka, bali wanatakiwa watulizane na kutafakari kabla ya kuchukua maamuzi.

Mafunzo kwa Muhtasari

1. Mwenyezi Mungu huapa kwa kutumia viumbe vyake ili kwa viumbe hivyo ambavyo vinafahamika kwa wazi viwe kielelezo cha kumthibitishia mwanaadamu hicho kinachoapiwa.

2. Muumini anatakiwa aape kwa jina la Mwenyezi Mungu(s.w). Kuapia kiumbe chochote kile ni shirk.

3. Kwa waumini si vizuri kufanyia mas-hara viapo. Kinachothibitishwa na kiapo lazima kiwe ni cha kweli. Kuleta viapo mara kwa mara ni dalili ya unafiki.

4. Wakati ndio rasilimali kuu ya maisha ya mwanaadamu. Hivyo rasilimali hii inatakiwa itumike kwa uangalifu mkubwa. Kupoteza muda nje ya lengo la maisha ni hasara kubwa isiyo na mfano wake.

5. Imani ya kweli huambatana na vitendo vizuri.

6. Uislamu sio dini ya ubinafsi. Kwa hiyo ni lazima waumini wa kweli wausiane kufanya mema na kushirikiana kusimamisha haki na uadlilifu katika jamii. Waislamu wanaowajibu wa kuamrisha mema na kukataza maovu katika jamii.

7. Subra ni nyenzo muhimu na ya lazima katika kuishi kiislamu na kusimamisha Uislamu katika jamii.

Zoezi 3:3

1. Hifadhi kifuani Suratul-'Asr na tafsiri yake.
2. Ainisha maeneo makuu manne (4) ambamo mwanaadamu analazimika kufanya subra.
3. Ainisha mafunzo makuu matano (5) yatokanayo na Suratul-'Asr.

9. Suratul-Humazah (104)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Kwa jina la Allah Mwingi wa Rehma, Mwenye kurehemu.

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾

1. Adhabu kali itamthibitikia kila mwenye kuramba kisogo, msengenyaji.

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾

2. Ambaye amekusanya mali na kuyahesabu.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾

3.Anadhani ya kuwa mali yake yatamdumisha milele.

4.Hasha! Bila shaka atavurumizwa katika (moto unaoitwa) Hutama.

كَلَّا ۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِى ٱلْحُطَمَةِ ﴿٤﴾

5.Na ni jambo gani litakalokujulisha (hata ukajua) ni nini Hutama?

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ ﴿٥﴾

6.(Huo) ni moto wa Allah uliowashwa (kwa ukali barabara).

نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾

7.Ambao unapanda nyoyoni.

ٱلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ ﴿٧﴾

8.Hakika huo (moto) watafungiwa (wawemo ndani yake).

9.Katika magogo marefu marefu.

Maelezo juu ya Sura

Sura hii imepata jina lake kutokana na neno **humazah** lililomo katika aya ya kwanza. Ni sura ya Makka, ya 32 kushuka na ya 104 katika msahafu.

Mafunzo

Sura hii imeanza na makamio ya adhabu kali watakayopata wasengenyaji na wale wanaochuma mali na kuilimbikiza pasina kuitumia katika njia za kheri.

Ulimi ni katika neema za Mwenyezi Mungu (sw) kwa mwanaadamu ambayo kama haikutumika kwa kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu ipasavyo ina uwezo mkubwa wa kuleta uharibifu na machafuko makubwa katika jamii. Miongoni mwa madhambi makubwa yanayochumwa na ulimi ni: kuzulia watu, kusengenya, kusema uwongo, kushuhudia uwongo, kutukana, kuchochea na kufitinisha watu.

Kuhusiana na maana ya kusengenya Mtume(s.a.w) anatuambia katika Hadithi iliyosimuliwa na Abu Hurairah kwamba, Mtume(s.a.w) aliuliza masahaba:

"Je, mnajua maana ya kusengenya? Masahaba wakamjibu: Mwenyezi Mungu na Mtume wake ndio wajuao. Akasema (Mtume): Kumzungumza ndugu yako (asiyekuwepo) kwa jambo asilolipenda. Akaulizwa: Unaonaje ikiwa lile jambo analo? Akajibu: Ikiwa lile jambo ulisemalo analo, basi utakuwa umemsengenya na ikiwa hanalo utakuwa umemzulia" (Muslim).

Usengenyi unapoenea katika jamii hufitinisha watu, hujenga chuki na kuvunja umoja na mshikamano. Kwa ajili hiyo makemeo makali yametolewa. Pia Allah (sw) katika kututanabahisha juu ya uovu wa usengenyi, amelifananisha ovu hili sawa na mtu kula nyama ya maiti ya ndugu yake, Qur'an (49:12)

Kuramba kisogo ni kusengenya kwa kutumia ishara kwa macho, ulimi, midomo, mikono, miondoko na maandishi. Hata mwenye kusikiliza habari za kusengenya naye anahesabiwa kuwa amesengenya kama tunavyojifunza katika hadithi:

Ibn 'Umar (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema: Msikilizaji naye ni mmoja wa wasengenyaji" (Tabarani)

Kosa la usengenyaji limeunganishwa na kosa la kukusanya na kuhesabu mali bila ya kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu katika kuchuma na katika kutumia. Mali inayomilikiwa na watu wasio wacha-Mungu imekuwa ndio sababu ya fitna na dhuluma katika jamii. Wenye mali hujisikia kuwa wao ndio wao na huwadharau wengine na kuwasengenya kwa njia za kejeli na ishara za macho na ulimi.

Wenye kusengenya na wenye kujilimbikizia mali pasina kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu(s.w) katika kuchuma na kutumia, wote wamekamiwa kupata adhabu kali ya mto wa Hutama na watafungwa humo kwa minyororo katika magogo marefu marefu.

Mafunzo kwa Muhtasari

1. Kusengenya ni katika dhambi kubwa.

2. Ni makosa makubwa kuchuma mali na kuitumia pasi na kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu na kufuata maagizo yake.

3. Neema za Mwenyezi Mungu (sw) zikitumiwa kinyume na maagizo yake huwa ni sababu ya kuleta machafuko na uharibifu katika jamii.

4. Ni lazima iwepo siku ya malipo ili wale waliosababisha machafuko na uharibifu katika jamii wapate adhabu stahiki.

Zoezi 3:4

1. Hifadhi kifuani Suratul-Humazah na tafsiri yake.
2. "Adhabu kali itamthubutikia kila mwenye kuramba kisogo, msengenyaji" (104:1). Fafanua juu ya ovu lililokemewa katika aya hii.
3. Ainisha mafunzo yatokanayo na Suratul-Humazah.

10. Suratul-Fyl (105)

Kwa jina la Allah Mwingi wa Rehma, Mwenye kurehemu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

1. Je! Huoni jinsi Mola wako alivyowafanya watu wenye ndovu?

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾

2. Je! Hakujaalia vitimbi vyao kuharibika?

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾

3. Na tukawapelekea ndege makundi kwa makundi.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾

4. Wakawapiga kwa mawe ya udongo wa kuchoma.

تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾

5. Akawafanya kama majani yaliyoliwa (yakatapikwa).

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾

Maelezo juu ya Sura

Jina la sura hii linatokana na neno **al-fyl** lililomo katika aya ya kwanza. Sura hii ni ya 105 katika msahafu na ni ya 19 katika mtiririko wa kushuka. Imeshuka katika kipindi cha mwanzo wa utume, Makka.

Ili kupata vizuri ujumbe wa sura hii hatunabudi kuirejea historia iliyojiri wakati huo mpaka kupelekea kutokea tukio hili la watu wenye ndovu (as-hab al-fyl). Tukirejea katika tafsiri ya sheikh Abdullah Saleh al-Farsy, tunapata kisa hiki kutoka kwa wanahistoria mbalimbali kuwa mnamo karne ya 6 A.D dola ya Kikristo ya Kirumi, ilivamia Yemen na kuiweka chini ya utawala wake kwa lengo la kudhibiti biashara inayopitia bahari ya Sham (Red Sea). Pia Warumi walikuwa na azma ya kudhibiti misafara ya Waarabu ya biashara kati ya Yemen na Syria (Sham) na kueneza ukristo Bara Arab. Abraha aliyekuwa miongoni mwa makamanda wa Kihabeshi walioiteka Yemen, alifanywa kuwa Gavana.

Kwa mujibu wa maelezo ya Sheikh Al-Farsy, Abraha, baada ya kuimarisha utawala wake huko Yemen, alielekeza mawazo yake katika lile lengo la Warumi na marafiki zake wakristo wa Uhabeshi, la kueneza Ukristo Bara Arab kwa upande mmoja na kuidhibiti na kuitawala biashara iliyokuwa ikifanyika kupitia kwa Waarabu kati ya nchi za Mashariki na tawala za Kirumi kwa upande mwingine.

Hitajio la kufanikisha hayo liliongezeka kwa sababu mgogoro baina ya dola ya Kirumi na dola ya Kipeishia (Kiajemi) ulisababisha kuvurugwa kwa njia zote za biashara kati ya dola ya Kirumi na nchi za Mashariki.

Ili kufikia lengo hilo, Abraha alijenga kanisa kuu huko San'a ambalo wanahistoria wa Kiarabu wamelitaja kwa jina la al-Qalis au al-Qulais au al-Qullais neno hili ni la Kiarabu na Kigiriki chake ni Ekklesia, yaani kanisa. Baada ya kumaliza kulijenga, Abraha alimwandikia Najjash akimwambia: "Sitapumzika mpaka nimewageuzia mahujaji wa Kiarabu katika kanisa hili badala ya Al-Ka'aba". Ibn Kathir ameandika kuwa Abraha aliitamka wazi dhamira yake hiyo huko Yemen na akaifanya itangazwe hadharani. Kusudio lake lilikuwa kuwachokoza Waarabu ili wafanye kitu ambacho kitampa sababu ya kuishambulia Makka na kuibomoa Ka'aba. Inasemekana Mwarabu mmoja wa Kikuraysh akiwa amekasirishwa na tangazo hilo la hadharani aliingia katika kanisa hili na kulitia najisi (kinyesi) na baadhi ya wanahistoria wanasema kijana mwingine Mkureish alikasirika

na kulitia moto kanisa hilo. Lakini pia baadhi ya wanahistoria wanaona kuwa iliwezekana kabisa kuwa Abraha mwenyewe alipanga hayo ya kulinajisi kanisa na kulichoma yakatendwa na mtu wake ili apate kisingizio na sababu ya kuivamia Makka na hivyo kufikia malengo yake ya kuwaangamiza Maqureysh na kuwatisha Waarabu kwa ujumla. Kwa hali yoyote, chochote kilichotokea pale habari zilipomfikia Abraha kuwa mmoja wa wale wenye kuithamini Al-Ka'aba amelitia najisi kanisa lake, aliapa kuwa hatapumzika mpaka ameibomoa Ka'aba.

Hivyo katika mwaka wa 570A.D Abraha, alikusanya jeshi la askari 60,000 na ndovu 13 (wengine wanasema ndovu 9) na kuelekea Makka. Njiani alikabiliana na vikosi vya baadhi ya makabila ya Kiarabu lakini alivishinda na viongozi wake kujisalimisha mmoja wao akiwa Nufail bin Habib wa kabila la Khath'am. Alipojisalimisha, Nufail alifanywa mwongoza njia ya kuelekea Makka. Alipofika al-Mughammas (au al-Mughammis) sehemu ambayo ni maili tatu (kilomita 5 hivi) kutoka Makka, Abraha alituma askari wake watangulizi nao wakamletea ngawira kutokana na mashambulizi yao dhidi ya kabila la Tinamah na Quraish ambayo ilikuwa pamoja na ngamia mia mbili (200) za Abdul Muttalib, babu yake Mtume(s.a.w) na kiongozi wa Makka. Kisha Abraha akamtuma mjumbe wake huko Makka na ujumbe kwamba yeye hakuja kupigana na watu wa Makka, bali kuibomoa Ka'aba. Kama hawatafanya upinzani, basi hakuna sababu ya kumwaga damu. Abraha pia alimwambia mjumbe wake kuwa kama watu wa Makka wanataka mazungumzo basi arudi na chifu wao Mkuu. Chifu Mkuu wa Makka zama hizo alikuwa Abdul-Muttalib babu yake Mtume(s.a.w). Mjumbe wa Abraha alipomfikishia ujumbe ule, Abdul-Muttalib alijibu "Hatuna uwezo wa kupigana na Abraha. Hii ni nyumba ya Allah. Akipenda ataihami nyumba yake" Yule mjumbe alimwomba aende naye kwa Abraha na akakubali.

Abdul-Muttalib alikuwa mtu mtukufu, adhimu na mwenye kupendeza, kiasi ambacho Abraha alipomuona, alivutiwa sana naye, akateremka kutoka kitini akakaa naye pamoja juu ya zulia; kisha Abraha akamuuliza anataka nini. Abdul-Muttalib akajibu kuwa alimtaka mfalme amrudishie ngamia wake mia mbili aliowachukua. Abraha alisema: "Nilivutiwa sana nilipokuona, lakini jibu lako hili limekudunisha machoni mwangu; unadai ngamia wako tu, lakini husemi lolote kuhusu hii Nyumba (Al-Ka'aba) ambayo ndiyo Haram (pahala patakatifu) yako na ya wahenga wako!"

Abdul-Muttalib alijibu: "Mimi ni mmiliki wa ngamia wangu, na nakusihi unirudishie. Ama kuhusu Al-Ka'aba hiyo ina Mola wake; Naye ataihami" Abraha aliposema eti Allah hataweza kuihami Al-Ka'aba, Abdul-Muttalib alisema kuwa hayo yapo baina ya Allah(s.w) na Abraha. Kwa maneno hayo Abdul-Muttalib alimwacha Abraha ila alirudi na ngamia wake.

Abdul-Muttalib baada ya kurudi toka kambi ya Abraha aliwaamrisha Maquraish kuondoka toka mji wa Makka waende majabalini pamoja na familia zao kwa khofu ya kuuawa kwa ujumla. Kisha Abdul-Muttalib alikwenda Al-Ka'aba pamoja na baadhi ya machifu wa Kiquraish na kumwomba Allah(s.w) ailinde nyumba yake pamoja na wahudumu wake (maquraish). Zama hizo kulikuwa na masanamu 360 ndani na kando kando ya Al-Ka'aba lakini katika hali ngumu kama hiyo, wakayasahau kabisa masanamu hayo, wakamwomba Allah(s.w) tu peke yake awanusuru. Dua zao zilizonakiliwa katika vitabu vya historia hazina jina lolote isipokuwa la Allah (s.w). Wanahistoria, Ibn Hisham, Suhail na Ibn Jarir wamenukuu beti za dua ya Abdul-Muttalib kama ifuatavyo:

> *"O Allah, mtu hulinda nyumba yake, Nawe ilinde nyumba yako.*
> *Usiuachie msalaba na hila zao, kesho kuzishinda hila zako*
> *Kama utaamua kuwaachia waifanye watakavyo Qibla yetu, basi Wewe ni muweza wa kufanya uyapendayo.*
> *Wanusuru leo watumishi wako dhidi ya watumishi wa msalaba na waabudu wake.*
> *Ewe Mola wangu, sina matumaini yoyote toka kwa yeyote dhidi yao isipokuwa kwako Ewe Mola wangu, ilinde nyumba yako dhidi yao*
> *Adui wa nyumba hii ni adui yako.*
> *Wazuie wasiiharibu nyumba yako"*

Baada ya kufanya maombi hayo, Abdul-Mutallib na machifu wa Kikuraish pia walielekea milimani. Asubuhi ya pili Abraha alijitayarisha kuingia Makka, lakini ndovu wake makhususi, Mahmud, ambaye alikuwa mstari wa mbele, alipiga magoti. Alipigwa kwa fimbo za chuma na

akachomwa kwa vyuma vya moto, lakini katu hakuinuka. Walipomuelekeza kusini, kaskazini au mashariki mara moja alianza kutembea, lakini mara tu walipomwelekeza upande wa Makka alipiga magoti. Wakati huo huo makundi ya ndege waliobeba mawe midomoni na makuchani mwao yalijitokeza na kuwaangushia mawe hayo Abraha na askari wake. Yeyote aliyegongwa na vijiwe hivyo alianza kubomoka vipande vipande.

Ibn Abbas(r.a) asema kuwa kila aliyegongwa na changarawe hizo, alianza kujikuna hadi kuharibu ngozi yake na kudondosha nyama ya mwili wake. Katika Hadithi nyingine, Ibn Abbas, asema kuwa nyama na damu vilitiririka kama maji na mifupa mwilini ilionekana wazi wazi. Hayo yalimtokea Abraha pia. Nyama ya mwili wake ilidondoka vipande vipande na yakatokea majeraha mwilini mwake yaliyotoa usaha na damu. Hawakuangamia askari wote hapo hapo, bali baadhi walikufa hapo na wengine walifia njiani walipokuwa wakirudi kwao. Abraha naye alifia njiani.

Nufail bin Habib, ambaye walimleta kama mwongoza njia toka kabila la Kath'am alitafutwa na kuombwa awaongoze hadi Yemen, lakini alikataa na kusema: "Sasa mtu ataweza kukimbilia wapi, ikiwa Allah ndiye anayemfurusha? Mchanika-pua (Abraha) ameshindwa si mshindi"

Tukio hili lilitokea Muhassir karibu na bonde la Muhassab kati ya Muzdalifa na Mina. Kwa mujibu wa Sahihi Muslim na Abu Daud, katika kuielezea Hijjatul-Wada'a ya Mtume(s.a.w) kuwa Imamu Ja'far As-Sadiq amesimulia toka kwa babu yake, Imamu Muhammad Baqir, naye toka kwa Sayyidina Jabir bin 'Abdallah (r.a), asema kuwa Mtume(s.a.w) alipotoka Muzdalifa kwenda Mina aliongeza mwendo katika bonde la Muhassir. Imamu Nawawi ameeleza kuwa tukio la watu wa ndovu lilitokea hapo; kwa hivyo mahujaji wameamrishwa kupita hapo kwa haraka, kwani Muhassir ni pahali palipoteremshwa adhabu. Imamu Malik katika al-Muwatta amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema kuwa Muzdalifa yote ni mahali pema pa kukaa, lakini mtu asikae katika bonde la Muhassir.

Tukio la "watu wa ndovu" lilikuwa kuu na lenye umuhimu mkubwa mno kiasi kwamba kwa haraka habari zake zilienea kote Bara Arab, na washairi wengi wakalifanya kuwa ndio mada ya kutungia mashairi yao. Katika mashairi hayo jambo moja ni dhahiri kuwa kila mmoja alilichukulia ni

udhihirisho wa nguvu za kimiujiza za Allah (sw), na hamna yeyote hata kwa ishara tu, aliyesema kuwa ni yale masanamu 360 yaliyosaidia chochote katika tukio hilo.

Si hayo tu, bali kwa mujibu wa Ummu Hani(r.a) na Az-Zubair bin Al-Awwam(r.a) Mtume(s.a.w) amesema: "Maquraish hawakumuabudu yoyote isipokuwa Allah(s.w) peke yake kwa muda wa miaka kumi baada ya tukio la "**watu wa ndovu**".

Waarabu wanauita mwaka uliotokea tukio hilo kama 'Am al-Fyl (mwaka wa ndovu) na katika mwaka huo huo Mtume Muhammad (s.a.w) alizaliwa. Muhaddithina na wanahistoria karibu wote wanasema kuwa tukio la watu wa ndovu lilitokea Muharram na Mtume(s.a.w) alizaliwa Rabi'ul-Awwal. Na wengi wao wanasema kuwa alizaliwa siku 50 baada ya tukio hilo la watu wa ndovu.

Mafunzo:

Ukizingatia historia hii ya Abraha na jeshi lake la ndovu, utaona mantiki ya Allah(s.w), kuanza sura na kuuliza swali juu ya vitimbi vya watu wenye ndovu. Wakati aya hizi zinashushwa Waarabu na hasa Maquraish walikuwa hadhiri mno juu ya tukio hilo la kihistoria. Maquraish na Waarabu wote kwa ujumla waliamini kuwa Kl-Ka'aba ililindwa katika shambulio hilo si na yeyote bali Allah(.s.w). Ni Allah(s.w) peke yake aliyeombwa na machifu wa kiquraish alete nusra yake, na kwa miaka kadhaa Maquraish wakiwa wamevutiwa na kupendezwa sana na tukio hilo, hawakumuabudu yoyote isipokuwa Allah(s.w). Kwa hivyo, hakukuwa na hoja ya kutoa maelezo marefu katika sura hii, bali kuliashiria tu tukio hilo la kihistoria kulitosha ili watu wa Bara Arab hususan Maquraish wazingatie vyema nyoyoni mwao ujumbe anaolingania Mtume Muhammad(s.a.w), kuwa wamuabudu Allah(s.w) peke yake aliye Mola wa Ka'aba.

Pia kukumbushwa Maquraish na Waarabu kwa ujumla juu ya tukio hili ni kuwatahadharisha kuwa na wao wakitumia nguvu kuukandamiza ujumbe wa Allah(sw) aliokuja nao Mtume(s.a.w), wanaikaribisha ghadhabu ya Allah(sw), aliyewaangamiza watu wa ndovu pamoja na maguvu waliyokuwa nayo.

Mafunzo kwa Muhtasari

Kutokana na Sura hii tunajifunza yafuatayo:

(1) Uwezo wa Allah(s.w) ni mkubwa sana. Viumbe vyote vipo katika milki yake na ni majeshi yake yaliyotayari tayari kufanya kazi kwa ajili yake.

(2) Nusura ya Allah(s.w) na msaada wake vinapatikana wakati wowote watu watakapokuwa wamemuamini na kumtegemea ipasavyo yeye pekee.

(3) Kuhilikishwa Abraha na jeshi lake na jeshi asilolijua wala kulitegemea ni alama ya kuwepo Allah(s.w) ambaye ni muweza na mwenye nguvu juu ya kila kitu.

(4) Tukio la watu wa ndovu linawapa waumini ujasiri wa kuupigania Uislamu na kuusimamisha katika jamii wakiwa na yakini kuwa iwapo watafanya hivyo kwa kumtegemea Allah(s.w) hapana nguvu yoyote inayoweza kuwashinda.

Zoezi 3:5

1. Hifadhi kifuani Suratul-Fyl na tafsiri yake.
2. "Je! Huoni jinsi Mola wako alivyowafanya watu wenye ndovu?" (105:1)
   Kwa kurejea historia toa maelezo kwa muhtasari juu ya kisa cha As-habil-fyl.
3. Wanaharakati wa kusimamisha Uislamu hivi leo wanajifunza nini kutokana na tukio lililowafika As-habil-Fyl?
4. Kwa kurejea Sura zilizoteuliwa(Bayyinah (98), Takathur(102),'Asr(103) Humazah (104) na Fyl(105).
   (a) Hifadhi sura hizo.
   (b) Andika tafsiri kwa kila sura.
   (c) Eleza mazingatio tunayopata waislamu wa leo kutokana na kila sura.
5. Bainisha hoja nane za wapinzani wa Qur'an wakati wa Mtume(s.a.w)
6. Kosoa hoja kuwa Qur'an ilihifadhiwa kwenye magome ya miti na mawe.

Sura ya Nne

SUNNAH NA HADITH

Katika sura hii somo la Sunnah na Hadith litazingatia mada zifuatazo:

- Kukubalika kwa Hadith.
- Wapinzani wa Hadith na Udhaifu wa Hoja zao.
- Mafunzo ya Hadith zilizochaguliwa.

KUKUBALIKA KWA HADITH

Wanazuoni wote wa Kiislamu wamewafikiana kuwa Chemchem ya pili ya mafundisho na maongozi ya Kiislamu ni Hadith Sahihi za Mtume(s.a.w). Maafikiano haya yameegemea msisitizo wa Allah(s.w) katika Qur'an wa kumtii, kumuigiza na kumfuata Mtume(s.a.w).

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾

Sema: "Ikiwa nyinyi mnampenda Mwenyezi Mungu, basi nifuateni; (hapo) Mwenyezi Mungu Atakupendeni na Atakughufirieni madhambi yenu. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye maghufira (na) Mwenye Rehema" (3:31).

قُلْ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾

Sema: "Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtume (Wake). Na kama mkikengeuka, (Mwenyezi Mungu atakutieni adabu), kwani Mwenyezi Mungu hawapendi makafiri" (3:32).

مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ ٱللَّهَ....... ﴿٨٠﴾

"Mwenye kumtii Mtume amemtii Mwenyezi Mungu...." (4:80).

لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟

ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

"Bila shaka mna mfano mwema (ruwaza nzuri) kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu, kwa mwenye kumuogopa Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho, na kumtaja Mwenyezi Mungu sana" (33:21).

وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾

"Wala hasemi(Muhammad) kwa matamanio (ya nafsi yake). Hayakuwa haya(anayosema) ila ni Wahyi (ufunuo) Uliofunuliwa kwake" (53:3-4).

.... وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ

فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٧﴾

"....Na anachokupeni Mtume basi pokeeni, na anachokukatazeni jiepusheni nacho. Na muogopeni Mwenyezi Mungu; kwa yakini Mwenyezi Mungu ni mkali wa kuadhibu"(59:7).

Msisitizo huu wa kumtii, kumfuata na mumuigiza Mtume(s.a.w), unakuja kwa sababu Mtume(s.a.w) ndiye mfasiri wa Qur'an kinadhaira na kimatendo. Hakuna namna yoyote ya kuielewa Qur'an na kuitekeleza vilivyo katika kila kipengele cha maisha ya kibinafsi na kujamii bila ya kumfuata, kumtii na kumuigiza mfasiri wa Qur'an kupitia Hadith zake zilizo sahihi.

WAPINZANI WA HADITH NA UDHAIFU WA HOJA ZAO

Tukumbuke kuwa Uislamu ni Dini ya Allah(s.w) iliyojaaliwa kuwa na maadui tangu mwanzo wake ambao wamekuwa wakifanya kila hila ili kuizuia isisimame katika jamii. Allah(s.w) anatukumbusha hili katika aya ifuatayo:

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ يُوحِى بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ ٱلْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

"Na namna hii Tumemfanyia kila Nabii maadui; (nao ni) mashetani katika watu na (mashetani katika) majini. Baadhi yao wanawafunulia wenzi wao maneno ya kupambapamba ili kuwadanganya. Na kama Mola wako angalipenda wasingalifanya hayo, (Angewa lazimisha kwa nguvu kutii). Basi waache na uwongo wao" (6:112).

Katika mchakato wa kutaka kuipotosha Dini ya Haki, baadhi ya watu wanaojiita Waislamu, wamediriki kukataa kufuata Hadith sahihi kama chemchem ya pili ya mafundisho na muongozo wa Uislamu, na wakadai kuwa wataitegemea Qur'an tu kwa hoja zifuatazo:

Kwanza, Hadith hazikufuata mpango uliofuatwa katika Qur'an wakati wa kushuka, kupangwa, kuhifadhiwa vifuani na kwenye kitabu. Zaidi ya hivyo Mtume(s.a.w) mwenyewe aliwaambia masahaba zake wasiandike chochote isipokuwa Qur'an, kwa hivyo kauli hiyo ya kuwakataza imepelekea kutotilia mkazo udhibiti na uihifadhi wa maneno ya Mtume(s.a.w).

Pili, Katika karne zake za wali, Uislamu ulikumbana na mitihani mizito kutokana na Waislamu kugawanyika makundi tofauti yanayopingana na kufikia hatua ya kupigana. Hali hiyo ilipelekea kujitokeza baadhi ya watu waliobuni maneno yanayounga mkono makundi yao na kudai kuwa ni maneno ya Mtume(s.a.w). Katika hali hii itawezekanaje kujua maneno ya Mtume(s.a.w) ambayo ni halisi na ya kuzuliwa?

Tatu, Hadith zenyewe zimeandikwa (kukusanywa) muda mrefu baada ya kutawafu Mtume(s.a.w) na pia masahaba zake. Tuna ushahidi gani wa kuthibitisha kwamba maneno yanayosemwa yanatoka kwa Mtume kuwa ni yake.

Udhaifu wa hoja za wapinzani wa Hadith

Udhaifu wa Hoja ya kwanza

Kutoandikwa kwa Hadith kama ilivyoandikwa Qur'an si hoja ya kubatilisha umuhimu wa Hadith. Hali kadhalika kukataza kwake Mtume(s.a.w) kuwa Hadith zisiandikwe katika kipindi cha mwanzo cha kuanza kushuka Wahyi wa Qur'an hakupelekei kukataa umuhimu wa Hadith. Katika kipindi hicho Mtume(s.a.w) alikataza kuandikwa kwa Hadith kwa sababu zifuatazo:

Kwanza kazi ya Hadith za Mtume(s.a.w) ni kuitafsiri Qur'an katika utekelezaji wa maisha ya kila siku. Mtume(s.a.w) mwenyewe alikuwepo kwa hiyo alikuwa akiwaelekeza moja kwa moja namna ya kuiendea Qur'an katika maisha yao ya kila siku, yeye mwenyewe akiwa kiigizo chao.

Pili, mwanzo ni Mtume(s.a.w) alihofia kuwa swahaba zake watachanganya maneno yake na yale ya Qur'an, lakini baadaye aliporidhika kuwa wanauwezo wa kutofautisha maneno yake na yale ya Qur'an, aliwaruhusu maswahaba kuandika Hadith huku akiwatahadharisha:

> *"Atakayenizulia kwa makusudi basi na ajiandalie makazi yake motoni" (Muslim).*

Udhaifu wa hoja ya pili

Ni kweli kwamba historia ya Uislamu katika kipindi baada ya Uongozi wa Makhalifa wawili wa kwanza wa Mtume(s.a.w), Abubakar (r.a) na 'Umar (r.a), ilikuwa na misukosuko iliyosababisha kutokea makundi ya fikra tofauti mpaka kutumbukia kwenye vita vya wenyewe kwa wenyewe. Pia ni kweli kwamba kuna baadhi ya watu waliomzulia Mtume(s.a.w) kwa maelfu ya Hadith za wongo kwa sababu ya kukidhi maslahi yao binafsi au ya kikundi chao.

Pamoja na ukweli huu hatunabudi kufahamu pia kuwa palikuwa na wanachuoni wengi wacha-Mungu waliokuwa na msimamo madhubuti wa Uislamu ambao hawakujiingiza katika mizozo iliyokuwapo. Bali walijishughulisha zaidi na elimu na kujitahidi kuhifadhi mafunzo sahihi ya Uislamu. Katika jitihada zao za kuhifadhi Hadith sahihi za Mtume(s.a.w),

wanachuoni hao waliweka vigezo maalimu vya kuchunguza usahihi wa **Isnad** na **Matini** ya Hadith. Katika sayansi ya Uchambuzi wa Hadith wanachuoni wa Hadith wanaweza kuziweka Hadith katika madaraja ya: Sahihi, Hasan, Dhaifu na Maudhu'ua (Hadith za Uwongo).

Udhaifu wa hoja ya tatu

Sunnah ya Mtume(s.a.w) ni vitendo, mwenendo na maelekezo ya Mtume(s.a.w) juu ya maisha ya Kiislamu kwa ujumla. Waislamu waliihifadhi Sunnah ya Mtume(s.a.w) katika vifua na matendo tokea uhai wa Mtume(s.a.w) na walikuwa wakifahamishana wenyewe kwa wenyewe.

Mtume(s.a.w) alipotawafu maswahaba walikuwa ndio Walimu waliofundisha wafuasi wao,(tabiina). Na Tabiina nao wakawafundisha wafuasi waliokuja baada yao (Tabii Tabiina).

Ni kweli kuwa kazi kubwa ya kuandika Hadith ilifanyika katika kipindi cha Tabiina na Tabii Tabiina, karne ya pili na tatu, baada ya Mtume(s.a.w) kutawafu, bado haipelekei kuwa na mashaka juu ya Hadith Sahihi za Mtume(s.a.w) kulingana na vigezo madhubuti vilivyowekwa vya kupambanulia Hadith iliyo sahihi na isiyo sahihi. Ikumbukwe kuwa Sunnah ya Mtume(s.a.w) ni tafsiri ya Qur'an ambayo ina ahadi ya Hifadhi ya Allah(s.w) – Qur'an (15:9), (41:42). Hivyo Hadith yoyote itakayo landana na mafundisho ya Qur'an itakuwa sahihi.

MAFUNZO YA HADITH ZILIZOCHAGULIWA

Hadith zilizchaguliwa kwa kidato cha Tatu zinahusiana na maudhui yafuatayo:

1. Msisitizo wa kutenda kheri mwisho wa Umri.
2. Kudumu na amali njema.
3. Kuwafanyia wema wazazi na kuunga kizazi (Udugu).
4. Ukinaifu na kujizuia kuombaomba.
5. Ukarimu na kutoa katika njia za kheri.

1. Msisitizo wa kutenda kheri mwisho wa umri

Msisitizo wa kuzidisha mambo ya kheri mwisho wa umri wa mtu tunaupata katika Hadith zifuatazo:

Hadith 1

عن عائشةَ رَضِيَ اللهُ عنها قالت : ما صَلّى رَسُوْلُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صلاةً بعْد أنْ نزَلَتْ عليْه

{إذَا جَاءَ نصْرُ اللهِ والْفَتْحُ}إلاّ يقول فيها:« سُبْحانك ربَّنا وبحمْدِكَ ، اللّهُمَّ اغفرْ لى » متفقٌ عليه.

'Aisha(r.a) amesema: "Mtume(s.a.w) hakuswali swala yoyote baada ya kuteremka Sura hii: "Pindi itakapokuja nusra ya Allah na ushindi......" (Suratun-Nasr – 110) ila alikuwa akisema: "Subhaanaka rabbanaa wabihamdika, Allahummaghfir-ly" [kutakasika ni kwako Mola wetu, Ewe Mola Nisamehe] (Bukhari na Muslim).

Na katika riwaya nyingine ya Muslim imesema: "Mtume(s.a.w) alikuwa akikidhiri kusema kabla ya kuondoka kwake duniani: "***Subhaanakallahumma wabihamdika, astaghfiruka wa-atuubu ilayka***", 'Aysha akauliza: Yaa Rasuulallah, ni maneno gani haya mageni ninayokuona ukiyasema?" Akajibu: "Maneno haya yamejaaliwa, ni alama katika umati wangu, nitakapoiyona niyasema, "Pindi itakapokuja nusra ya Allah na ushindi…", mpaka mwisho wa Suratul-Nasr (110).

Hadith 2

عن جابر رَضِيَ اللهُ عنه قال : قال رَسُوْلُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :« يُبْعثُ كُلُّ عبْدٍعلى ما مَاتَ عليْهِ » رواه مسلم .

Jabr(r.a) amesema: "Mtume(s.a.w) amesema: "Kila mja atafufuliwa katika hali aliyofia". (Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hizi tunajifunza yafuatayo:

Hadith ya kwanza inasisitiza mtu kuzidisha kutenda wema pindi anapokaribia kufa. Suratun-Nasr, Sura ya mwisho kushushwa, ilimfahamisha Mtume(s.a.w) kuwa umri wake unakaribia mwisho na ikamuelekeza kuwa amsabihiAllah(s.w) na kuleta istighfar kwa wingi.

Mtume(s.a.w) alitekeleza agizo hilo kama Hadith inavyobainisha. Kwa kuwa, kikawaida, siku ya kufa haijulikani anatakiwa Muislamu aone kuwa umri wake unaweza kukatika wakati wowote, na kwahiyo kila akipata wasaa asipoteze muda bali azidhishe kumsabihi Allah(s.w) na kuleta stighfar kama alivyofanya Mtume(s.a.w) kwa mujibu wa Hadith hii.

Pamoja na kuwa mtu anaweza kufa katika umri wowote, watu wenye umri mkubwa na hasa miaka sitini (60) na kuendelea, wajione kuwa umri wao unakaribia mwisho, na kwa hiyo wajikurubishe kwa Mola wao zaidi kama alivyofanya Mtume(s.a.w) baada ya kushushiwa Suratun-Nasr.Hili linathibitishwa na Hadith aliyosimulia Abu – Hurairah(r.a) kuwa:

> *Mtume(s.a.w) amesema: "Allah hampi udhuru mtu Aliyemuakhirishia mauti yake hata akafikia umri wa miaka sitiini (60)." (Bukhari).*

Inachokisisitiza Hadith hii ni kuwa mtu anapopindukia umri wa miaka sitini ajione kuwa umri wake umekwisha na azidishe kutenda wema na kujikurubisha kwa Mola wake kama alivyokuwa akifanya Mtume(s.a.w) baada ya kushushiwa Suratun-Nasr. Ikumbukwe kuwa Mtume mwenyewe alifariki akiwa na umri wa miaka sitini na tatu(63).

Hadith ya pili inasisitiza kuwa Muislamu ajitahidi kuwa karibu na Allah(s.w) kila wakati ili hata kifo kikimtokea ghafla, afe katika hali ya kuridhiwa na Mola wake. Mtu akijaaliwa kufa katika hali hii atakuwa amekufa katika shahada. Katika Hadith, Mu'az bin Jabal (r.a) amesimulia kuwa Mtume(s.a.w) amesema:

> *"Yule ambaye maneno yake ya mwisho yatakuwa "Hapana Mola ila Allah", ataingia peponi" (Abu Daud).*

Katika maana pana ya Hadith hii ni kuwa atakayefikwa na mauti akiwa katika hali ya kumshuhudia Allah(s.w) na Mtume(s.a.w) kinadharia na kimatendo atakuwa amekufa katika Uislamu.

Katika Hadith ya pili, pia tunajifunza kuwa, Muislamu ajitahidi kujiepusha na maovu nyakati zote, ili hata kifo kikimtokea ghafla, afe hali

ya kuwa ametakasika na maovu. Kwani mtu akifa katika maasi, kwa mujibu wa Hadith hii, atafufuliwa katika hali hiyo ya kumuasi Mola wake. Ni ishara mbaya ilioje!

Pamoja na kujitahidi kwa kadiri ya uwezo wetu kumcha Allah(s.w) ipasavyo katika kila kipengele cha maisha yetu, tukithirishe kuomba dua ifuatayo:

> ***"Allahumma man-ahyaitahu minnaa fa-ahiyihi 'alal-Islaam. Waman tawaffaytahu minnaa fatawaffahu 'alalal-iimaan".***
>
> *Ee! Allah, yeyote yule miongoni mwetu utakayemuwezesha kuishi mjaalie aishi Kiislamu, na yeyote yule miongoni mwetu utakayemfisha mjaalie afe na Imani (afe na shahada)".*

Kuleta dua hii ni muhimu, kwani Mwanaadamu hana nguvu wala uwezo wa kufanya lolote ila kwa msaada kutoka kwaAllah(s.w).

2. Kudumu na amali njema

Allah(s.w) anawaasa waumini wawe ni wenye kudumu katika kufanya amali njema.

وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ ﴿٩٩﴾

"Na muabudu Mola wako mpaka ikufikie hiyo yakini (mauti)" (15:99).

Mtume(s.a.w) amesisitiza suala la kudumu katika kufanya amali njema katika Hadith zifuatazo:

Hadith 3

عن عائشةَ رضي اللهُ عنها قالَتْ : « وكَانَ أَحَبُّ الدِّينِ إِلَيْهِ ما داوَمَ صَاحِبُهُ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه

'Aisha(r.a) amesema: "Amali iliyokuwa ikipendeza mno kwa Mtume(s.a.w) ni ile anayodumu nayo mwenye kuifanya" (Bukhari na Muslim).

Hadith 4

وعن عَبْدِ اللهِ بنِ عمرو بنِ العاص رَضِيَ اللهُ عنهما قال : قال لي رَسُوْلُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :
« يَا عبْدَ اللهِ لا تَكُنْ مِثلْ فُلانٍ ، كَانَ يقُومُ اللَّيْلَ فَتَركَ قِيامَ اللَّيْل » متفقٌ عليه

'Abdullah bin 'Amri bin Al-'as (r.a) amesema: Mtume(s.a.w) aliniambia: "Ee 'Abdullah, usiwe kama fulani, alikuwa akiswali usiku na akaacha kuswali usiku". (Bukhari na Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hizi tunajifunza yafuatayo:

Kufanya amali njema kwa ajili ya Allah(s.w) ndio lengo la kuumbwa binaadamu na ndio jambo linalomfanya binaadamu awe bora kuliko walio bora – "*Hakika Tumemuumba binaadamu kwa umbile lililo bora kabisa*" (95:4). Lakini binaadmu akiacha kufanya amali njema kwa ajili ya Allah na akafanya kinyume chake, huwa duni kuliko vilivyo duni – *"Kisha tunamrudisha kuwa chini kuliko walio chini. Ila wale wenye kuamini na kutenda amali njema, watakuwa na ujira usiokwisha (unaendelea)*" (95:6). Hivyo ili kubakia katika ubora aliotuumbia Mola wetu na kufikia lengo la kuumbwa kwetu hatunabudi kudumu katika kufanya amali njema na kudumu katika kujiepusha na matendo maovu.

Ni bora ukafanya amali ndogo njema unayoimudu ukadumu nayo kuliko kufanya kubwa mara moja moja na pengine ukaiacha kabisa.

Amali inayopendeza mbele ya Allah(s.w) na Mtume wake ni ile anayodumu nayo mwenye kuifanya. Kuonesha umuhimu wa kudumu na amali, Mtume(s.a.w) alikuwa akileta kadha ya swala ya usiku kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

'Aisha (r.a) amesema: "Mtume(s.a.w) alikuwa anapopitwa na swala ya usiku kwa sababu ya maradhi au jambo lingine, huswali wakati wa mchana rakaa kumi na mbili" (Muslim).

Kwa mantiki ya Hadith hii, pia ukipatwa na dharura ukashindwa kuswali swala ya Sunnah uliyozoea kuiswali utaiswali kadha kwa wakati mwingine. Si kwa amali ya swala tu bali ni kwa amali yoyote kama tunavyofahamishwa katika Hadith ifuatayo:

'Umar bin Al-Khattaab (r.a) amesema: "Mtume(s.a.w) amesema: "Atakayelala asisome hizbu yake ya usiku au chochote katika hizb hiyo, halafu akaisoma baina ya swala ya Alfajiri na swala ya Adhuhuri, ataandikiwa kama kwamba amesoma usiku" (Muslim).

3. Kuwafanyia wema wazazi na kuunga kizazi (Udugu)

Kuhusu suala la kuwafanyia wema wazazi na kuunga udugu linasisitizwa katika aya nyingi za Qur'an na pia katika Hadith zifuatazo:

Hadith 5

عن عبد الله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عنه قال : سأَلتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَيُّ الْعملِ أَحبُّ إلى اللهِ تَعالى ؟ قال : « الصَّلاةُ على وقْتِهَا »قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال: «بِرُّ الْوَالِديْنِ » قلتُ :ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : «الجِهَادُ في سبِيلِ اللهِ » متفقٌ عليه .

'Abdullah bin Mas'uud (r.a) amesema: "Nilimuuliza Mtume(s.a.w): "Ni amali gani inayopendeza kwa Allah(s.w)?" Akajibu: "Ni kuswali kwa wakati wake". Nikamuliza tena: "Kisha amali gani?" Akajibu: "Ni kuwafanyia hisani wazazi". Nikamuliza tena: "Kisha ni amali gani?" Akajibu: "Ni kupigana Jihadi katika njia ya Allah". (Bukhari na Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hii tunajifunza yafuatayo:

Kuwafanyia hisani wazazi ni amali njema yenye daraja ya juu kabisa mbele ya Allah(s.w). Daraja ya amali ya kuwafanyia hisani wazazi pia inadhihirika katika aya nyingi za Qur'an:

۞ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا... ﴿٣٦﴾

"Mwabuduni Mwenyezi Mungu wala msimshirikishe na chochote, na wafanyieni ihsani wazazi wawili…." (4:36).

وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ...... ﴿١٤﴾

"Na tumemuusia mwanaadamu (kuwafanyia ihsani) wazazi wake…" (31:14).

Pia rejea Qur'an (29:8), (17:23-24).

Utaona katika aya hizi, baada ya Allah(s.w) kumuusia mwanaadamu kumuabudu Yeye pekee kinachofuatia ni usia wa kuwafanyia ihsani wazazi wawili.

Mama anatakiwa afanyiwe ihsani ya ziada kama tunavyojifunza katika katika Hadith ifuatayo:

Abuu Huraira(r.a) amesimulia: "Mtu mmoja alikuja kwa Mtume(s.a.w) akamuuliza: "Yaa Rasuulallah, ni nani anayestahiki zaidi kufanyiwa wema nami?" Akajibu: "Ni mama yako". Akauliza: "Kisha nani?" Akajibu: "Mama yako". Akauliza: "Kisha nani?" Akajibu: Mama yako". Kisha akauliza: "Kisha nani?" Akajibu: "Baba yako". (Bukhari na Muslim).

Mama amechukua nafasi tatu za kwanza ndio akafuatia baba, kwa sababu ndiye anayebeba mzigo mkubwa katika kumlea mtoto mpaka kufikia hatua ya kujitambua kama tunavyojifunza katika Qur'an:

......حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَٰلُهُۥ فِى عَامَيْنِ... ﴿١٤﴾

"...Mama yake ameichukua mimba yake kwa udhaifu juu ya udhaifu, na (kumnyonyesha na kuja) kumwachisha kunyonya katika miaka miwili..." (31:14).

Kuwaasi wazazi ni katika madhambi makubwa mbele ya Allah(s.w) kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

'Abdullah bin 'Amri bin Al-'aas (r.a) amesimulia: "Mtume(s.a.w) amesema: Madhambi makubwa ni Kumshirikisha Allah, kuwaasi wazazi, kuuwa nafsi na kiapo cha uongo" (Bukhari).

'Abdullah bin 'Amri bin Al-'aas (r.a) amepokea Mtume(s.a.w) akisema: "Madhambi makubwa ni mtu kuwatusi wazazi wake". Sahaba akauliza: "Yaa Rasuulallah, mtu anaweza kuwatusi wazazi wake?" Akajibu: "Ndio, atamtusi baba wa mtu naye amtusi baba yake, na atamtusi mama wa mtu naye amtusi mama yake". (Bukhari na Muslim).

Katika Qur'an tumekatazwa hata kumgunia mzazi:

.... فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

"...basi usiwaambie hata: "Ah!" Wala usiwakemee na useme nao kwa msemo wa heshima. Na uwainamishie bawa la rahma (huruma). Na useme: "Mola wangu! Warehemu (Wazee wangu) kama walivyonilea katika utoto" (17:23-24).

Tunakatazwa kuwatii wazazi watakapotuamrisha kumuasi Allah(s.w) na kumshirikisha lakini bado tunaamrishwa kuwaheshimu na kuwatendea wema katika mambo ya kheri:

وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ .... ۚ ﴿١٥﴾

"Na (wazazi wako) wakikushurutisha kunishirikisha na (yale) ambayo huna ilimu nayo, usiwatii, lakini kaa nao kwa wema hapa duniani, shika njia ya wale wanaoelekea kwangu...." (31:15).

Hadith 6

وعن أبي أيُّوب خالد بن زيدٍ الأنصاري رَضِيَ اللهُ عنه أن رجلاً قال: يا رَسُوْل الله أخبِرْني بِعملٍ يُدْخِلُني الجنَّةَ ،ويُبَاعِدني مِنَ النَّارِ. فقال النبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «تعبُدُ الله ،ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِم » متفقٌ عليه.

Abuu Ayyuub, Khalid bin Zaid Al-Answaary (r.a) amesimulia: Mtu mmoja alimwambia Mtume(s.a.w): "Yaa Rassulallah, nieleze amali itakayoniingiza Peponi na kuniepusha na Moto". Mtume(s.a.w) akamwambia: "Mwabudu Allah wala usimshirikishe na chochote, usimamishe Swala, utoe Zaka na Uunge ujamaa (udugu)" (Bukhari na Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hii tunajifunza yafuatayo:

Kuunga Undugu, kwa maana ya kuwatambua, kuwathamini, kuwaheshimu na kuwafanyia wema ndugu na jamaa wa karibu, ni katika amali kubwa zitakazompelekea mtu kupata pepo na kuepukana na Moto. Maana hasa ya kuunga udugu inabainishwa katika Hadith:

'Abdullaah bin amri bin Al-'aas (r.a) amesimulia: Mtume(s.a.w) amesema: "Anayeunga si yule anayetoa (anapopewa) lakini anayeunga (jamaa) ni ambaye jamaa zake wanapomkataa, yeye huwaunga (wanapomyima yeye huwapa)" (Bukhari).

Kuunga kizazi ni sababu inayompelekea mtu akunjuliwe riziki kama tunavyojifunza katika Hadith:

Anas(r.a) amesimulia: Mtume(s.a.w) amesema: 'Anayependa akunjuliwe riziki yake na arefushiwe maisha yake, basi aunge kizazi chake" (Bukhari na Muslim).

Kukata udugu ni miongoni mwa sababu za kumpelekea mtu kuikosa pepo kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Jubair bin Mutw-'imi(r.a) amesema: Mtume(s.a.w) amesema: "Hataingia peponi anayekata (udugu/ujamaa)". (Bukhari na Muslim).

4. Ukinaifu na kujizuia kuombaomba

Hadith 7

عن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيس الغِنَي عَن كَثْرَةِ العَرَضِ ، وَلَكِنَّ الغنيَ غِنَي النَّفسِ » متفقٌ عليه .

Abuu Huraira (r.a) amepokea kutoka kwa Mtume(s.a.w) kuwa kasema: "Utajiri si kuwa na mali nyingi, lakini utajiri ni utajiri wa nafsi". (Bukhari na Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hii tunajifunza yafuatayo:

Mtu anaweza kuwa na mali nyingi lakini akawa bakhili katika nafsi yake kiasi kwamba mali hiyo isiweze kumnufaisha yeye au watu wengine.

Mtu asiye na moyo wa kutosheka daima hataridhika na kiasi chochote kikubwa cha mali atakachokuwa nacho na daima atapupia kuchuma mali na kuzuia kutoa katika njia za kheri chochote alichonacho akihofia kufilisika.

Nafsi tajiri ni ile inayompelekea mtu kuridhika na kutosheka na chochote alichokichuma baada ya kufanya jitihada kwa kadiri ya uwezo kwa kufuata kauni na sheria anazoridhia Allah(s.w).

Nafsi tajiri pia ni ile inayompelekea mtu kuwa mwepesi kutoa katika njia za kheri katika kusaidia watu wanaohitajia na jamii kwa ujumla. Msemo wa: "***Kutoa si utajiri bali ni moyo***", unaafikiana na Hadith hii ya Mtume(s.a.w).

Pia nafsi tajiri ni ile inayomfanya mtu ajizuie kutamani vile walivyonavyo watu wenigne na kujizuia kuombaomba.

Hadith 8

وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عنهما أَنَّ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لاَ تَــزَالُ المَــسأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتى يَلْقى الله تعالى ولَيْسَ في وَجْهِهِ مُزْعةُ لَحْمٍ » متفقٌ عليه .

'Abdullaah bin 'Umar(r.a) amesimulia:

> *"Mtume(s.a.w) amesema: "Mmoja wenu ataendelea kuomba mpaka aje akutane na Allah (siku ya Qiyama) ili hali hana kinofu cha nyama usoni mwake!" (Bukhari na Muslim).*

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hii tuajifunza yafuatayo:

Kuombaomba kama ada au kama njia ya uchumi, kumeharamishwa kama tunavyojifunza katika Hadith nyingine ifuatayo:

> *Abuu Huraira (r.a) amesema: "Mwenye kuomba watu kwa ajili ya kujizidishia (mali), hakika yuwaomba ukuni wa moto; basi apunguze kuomba au azidishe!" (Muslim).*

Kujizuia kuomba, hata kama unashida ni uungwana na ni njia ya kumpeleka mtu Peponi kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

> *Thawban (r.a) amesema: "Mtume(s.a.w) aliuliza: "Ni nani atakayenidhaminia mimi kuwa hatawaomba watu chochote nami nimdhaminie Pepo? Nikajibu: "Mimi (Thawban)". Akawa hamuombi yeyote chochote". (Abu Daud).*

Kuomba watu kunaruhusiwa tu kwa dharura kubwa kama inavyoainishwa katika Hadith ifuatayo:

> *Qabiswa bin Al-mukhaariq (r.a) amesema: "Nilijitwika dhamana (ya kusuluhisha baina ya makundi mawili yaliyozozana), nikamwendea Mtume(s.a.w) nikimuomba dhamana hiyo. Akaniambia: "Subiri mpaka tuletewe sadaka halafu tuamuru upewe". Kisha akaniambia: "Ee Qabiswa, hakika kuomba si halali kwa yeyote ila kwa watu watatu. Mtu aliyechukua dhamana (ya kusuluhisha baina ya makundi mawili yaliyozozana), hapo ni halali kwake kuomba mpaka aipate, kisha atajizuwia; mtu aliyefikiwa na gharika (au maafa makubwa) iliyoangamiza mali yake, hapo ni halali kwake kuomba mpaka apate kitakachomsaidia maishani mwake; na mtu aliyepatwa na uhitaji mpaka watu watatu wenye busara katika jamaa zake waseme, "Hakika fulani amepatwa na uhitaji!" hapo ni halali kwake kuomba mpaka atakapopata kitakachomsaidia maishani mwake. Kuomba kusikotokana na sababu hizo, ni haramu ee Qabiswa, anayekula anakula haramu". (Muslim).*

5. Ukarimu na kutoa katika njia za kheri

Hadith 9

وعَنِ ابنِ مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عنه، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قال: « لا حَسَدَ إلاّ في اثنتين: رَجُلٌ آتاهُ اللهُ مَالاً، فَسَلّطَه عَلَى هَلَكَتِهِ في الحَقّ، وَرَجُلٌ آتاه اللهُ حِكْمَةً، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلّمُهَا » متفقٌ عليه .

'Abdullaah bin Mas'uud (r.a) amesimulia: Mtume(s.a.w) amesema: "Hakuna wa kuonewa wivu ila watu wawili. Mtu aliyepewa mali na Allah, akaitumia katika kutoa katika haki; na mtu aliyepewa hekima na Allah, akawa anahukumu kwayo na anaifundisha". (Bukhari na Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hii tunajifunza kuwa:

Katika Uislamu hairuhusiwi kumuonea mtu wivu au kutamani chochote mtu alichoruzukiwa na Allah(s.w), bali mtu anaruhusiwa kumuonea wivu aliyeruzukiwa mali na akajaaliwa kuitoa kwa ajili ya Allah na yule aliyeruzukiwa elimu na akaitumia katika kuwafundisha na kuwanufaisha watu.

Kuchuma mali kwa njia za halali na kuitoa katika njia za kheri na kutafuta elimu na kuitumia kwa manufaa ya watu ni katika amali kubwa zenye daraja ambazo Muislamu anatakiwa azipanie.

Hadith 10

وعن أبي هُريرة رضيَ اللهُ عنه أنّ رَسُوْلَ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قال: « مَــا نَقَــصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللهُ عَبْداً بِعَفْوٍ إلاّ عِزّاً، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للهِ إلاّ رَفَعَهُ اللهُ عَزّ وجــلّ » رواه مسلم .

Abuu Huraira (r.a) amesimulia: "Mtume(s.a.w) amesema: "Kutoa sadaka hakupunguzi Mali, Allah hamzidishii mja msamaha ila

Humpa utukufu, na yeyote anayenyenyekea kwa ajili ya Allah, Allah Atamtukuza" (Muslim).

Mafunzo ya Hadith

Kutokana na Hadith hii tunajifunza kuwa:

Mtu akitoa sadaqa kwa ikhlas huzidishiwa hapa duniani na huko akhera kama tunavyojifunza katika Hadith:

'Abuu Hurairah (r.a) amesema: "Mtume(s.a.w) amesema: "Allah Amesema: "Ewe mwanadamu, toa nawe utapewa". (Bukhari na Muslim).

Pia Hadith hii inathibitishwa na aya zifuatazo:

.... وَمَآ أَنفَقۡتُم مِّن شَيۡءٖ فَهُوَ يُخۡلِفُهُۥۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ٣٩

"...Na chochote mtakachotoa, basi yeye atakilipa; Naye ni mbora wa wanaoruzuku" (34:39).

۞ ...... وَمَا تُنفِقُواْ مِنۡ خَيۡرٖ فَلِأَنفُسِكُمۡۚ وَمَا
تُنفِقُونَ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ ٱللَّهِۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِنۡ خَيۡرٖ يُوَفَّ
إِلَيۡكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تُظۡلَمُونَ ٢٧٢

"...Na mali yoyote mtakayo yatoa ni (faida) kwa nafsi zenu. Wala msitoe ila kwa kutaka radhi ya Mwenyezi Mungu. Na mali yoyote mtakayotoa mtarudishiwa kamili wala hawatadhulumiwa" (2:272).

.... وَمَا تُنفِقُواْ مِنۡ خَيۡرٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ٢٧٣

"...Na mali yoyote mnayoyatoa, basi kwa yakini Mwenyezi Mungu anayajua (Atakulipeni)" (2:273).

Mtu akifanya ubakhili mali aliyoifanyia ubakhili haiongozeki bali hupungua kama tunavyojifunza katika Hadith:

'Abuu Hurairah (r.a) amesema: Mtume (s'a.w) amesema: "Kila siku inayowapambaukia waja huwa kuna malaika wawili wanaoteremka, mmoja wao huomba: Ewe Mola, Mwenye kutoa mpe badili (mbadala)". Yule mwingine huomba: "Ewe Mola mwenye kuzuwia mpe hasara". (Bukhari na Muslim).

Utukufu haupatikani kwa kuwanyenyekea watu ila kwa kunyenyekeaAllah(s.w):

.......إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

"...Hakika aheshimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Allah zaidi katika nyinyi..." (49:13).

Zoezi 4.1

1. Eleza kwa ufupi msisitizo uliomo ndani ya Qur'an juu ya Sunnah ya Mtume.
2. Bainisha madai ya wapinzani wa Hadith na udhaifu wa hoja zao.
3. Kwa kuzingatia Hadith zilizo chaguliwa.

   (a) Nukuu Hadith na tafsiri

   (b) Eleza kwa ufupi mafunzo yatokanayo na kila Hadith.
4. Unafikiri kwanini Hadith ndio chemchem pekee ya sheria baada ya Qur'an.

Sura ya Tano

HISTORIA

Katika kitabu hiki somo la Historia linazingatia mada kuu zifuatazo:

- Maana na Chimbuko la Dola ya Kiislamu
- Kuanzishwa Dola ya Kiislamu Madinah
- Uendeshaji wa Dola ya Kiislamu Madinah
- Upinzani dhidi ya Dola ya Kiislamu Madinah
- Ushindi wa Waislamu
- Hija ya Kuaga (Hijjatul-wadaa)

MAANA NA CHIMBUKO LA DOLA YA KIISLAMU

Maana ya Dola (State) inaelezwa kuwa ni "***eneo la ardhi lenye mkusanyiko wa watu walio huru chini ya utawala mmoja wenye uwezo wa kujitosheleza kwa mahitaji muhimu na wenye uwezo wa kulinda mipaka ya eneo lake***".

Dola (state) katika Uislamu ilianza kuwepo tangu Nabii Adam(a.s) na familia yake walipoanza kuishi hapa duniani na ilendelea kukua na kuimarika kadiri watu walivyoongezeka. Haikutokea wakati ambao hakukua na dola tangu familia ya mwanzo ya Adam(a.s) na Mkewe na haitatokea wakati ambao hakutakuwa na dola muda wa maisha ya mwanadamu hapa duniani.

Historia ya Uislamu haioneshi kuwa mwanadamu aliishi kwa kuhamahama na alitulia baadae ndio akaanzisha Dola. Bali ukweli ounabainishwa katika Qur'an, ni kuwa Adam(s.a) alikuwa kiongozi mweledi wa familia yake aliyejua fika mazingira yake na aliyeongoza kwa kufuata mwongozo wa Allah(s.w). Tunafahamishwa kuwa ili Adam(a.s) aweze kuwa Kiongozi wa Dola ya Kiislamu, alipewa elimu ya kila fani inayohitajika kwa maisha ya mwanaadamu hapa ulimwenguni.

وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلْأَسْمَآءَ كُلَّهَا .... ﴿٣١﴾

Na (Mwenyezi Mungu) akamfundisha Adam majina ya vitu vyote (fani zote za elimu)..." (2:31).

Elimu hii ya mazingira alipewa Adam(a.s) mara tu baada ya kuumbwa na aliposhushwa yeye na mkewe kuanza maisha ya hapa duniani (ardhini) aliahidiwa kuletewa mwongozo (katiba) utakaomuwezesha kuendesha Dola ya Kiislamu.

قُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَآ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٣٩﴾

Tukasema: "Shukeni humo nyote; na kama ukikufikieni uwongozi utokao Kwangu, basi watakaofuata uwongozi Wangu huo haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika"."Lakini wenye kukufuru na kuyakadhibisha maneno Yetu, hao ndio watakaokuwa watu wa Motoni, humo watakaa milele" (2:38-39).

Kwa hiyo tunajifunza kuwa Dola ilianza tangu familia ya kwanza kuwepo duniani na Dola ya kwanza ikawa Dola ya Kiislamu.

Kwa sababu suala la kufuata mfumo wa maisha ya Kiislamu ni suala lililoachwa huru kwa mwanaadamu baada ya kubainikiwa na hoja zilizo wazi, kizazi cha Adam (binaadamu) kiligawanyika katika makundi mawili; **Waumini** na **Makafiri** waliokanusha mwongozo wa Allah(s.w) na kuweka mwongozo wao (katiba yao) unaopingana na ule wa Allah(s.w). Kuhusu mgawanyiko huu wa kizazi cha Adam(a.s), Allah(s.w) anatufahamisha:

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾

*"Yeye (Mwenyezi Mungu) ndiye Aliyekuumbeni (nyote). Na kuna wengine wenu ni **Makafiri** na wengine wenu ni **Waumini** (Waislamu). Na Mwenyezi Mungu anayaona yote mnayoyafanya" (64:*

Kwa mnasaba wa mgawanyiko huu wa wanaadamu, hapa duniani tunapata aina kuu mbili za Dola ambazo ni pinzani daima, **Dola za Kiislamu** zinazofuata mwongozo wa Allah(s.w) na Dola za **Kitwaaghuuti** zinazofuata miongozi inayopingana na mwongozo wa Allah(s.w), aina hizi za Dola zinabainishwa katika Qur'an:

ٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَوْلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّٰغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَٰتِۗ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

Mwenyezi Mungu ni mlinzi wa wale walioamini. Huwatoa katika ***giza*** *na kuwaingiza katika* ***nuru****. Lakini waliokufuru, walinzi wao ni matwaghut. Huwatoa katika* ***nuru*** *na kuwaingiza katika giza. Hao ndio watu wa Motoni, humo wtakaa milele" (2:257).*

Kwa mnasaba wa aya hii maisha ya **nuru** ni maisha ya **furaha** na **amani** ya kweli yanayotokana na uongozi **adilifu** na maisha ya **giza** ni maisha ya **hofu** na **huzuni** yanayotokana na uongozi **dhalimu** na **fisadi**.

Kazi Kuu ya (lengo kuu la) Mitume wa Mwenyezi Mungu ilikuwa kusimamisha Dola ya Kiislamu itakayo simamia uadilifu na kuleta furaha na amani ya kweli katika jamii.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِۖ وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلْغَيْبِۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

"Kwa hakika Tuliwapeleka Mitume Wetu kwa dalili waziwazi na tukaviteremsha Vitabu na uadiliu pamoja nao, ili watu wasimamie

uadilifu. Na Tumekiteremsha, (Tumekiumba) chuma, chanye nguvu nyingi na manufaa kwa watu; na ili Mwenyezi Mungu ajulishe anayemnusuru na Mitume Yake, na hali ya kuwa hawamuoni Mwenyezi Mungu. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu, Mwenye kushinda" (57:25).

Kwa kuwa kusimamisha uadilifu katika ardhi ni kinyume na matashi ya **Madhalimu** na **Mafisadi, Allah(s.w)** anawaelekeza Mitume wake na wafuasi wao watumie nguvu ya silaha ili kuzuia **dhuluma** na **fisadi** katika ardhi.

Vivyo hivyo, lengo kuu la kuletwa Mtume Muhammad(s.a.w) na lengo kuu la Waislamu wanaomfuata Mtume(s.a.w) vilivyo ni kusimamisha Dola ya Kiislamu pamoja na kuchukia kwa madhalimu na mafisadi kama Allah(s.w) anavyobainisha:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ
عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴿٣٣﴾

Yeye ndiye Aliyemleta Mtume Wake kwa uongofu na Dini ya haki ili Aijaalie kushinda (Dini hii) Dini zote; ijapokuwa watachukia hao washirikina" (9:33).

KUANZISHWA KWA DOLA YA KIISLAMU MADINAH

Kipindi cha Makka kilikuwa kipindi cha maandalizi ya kusimamisha Dola ya Kiislamu na kipindi cha Madina kilikuwa cha kusimamisha Dola ya Kiislamu, kuiendesha na kuilinda dhidi ya maadui zake wote. Kama tulivyokwishaona kuwa maandalizi ya umma wa Kiislamu yalifikia kilele cha kukomaa kwa imani kwa kule kushindwa mbinu za adui za kuua Uislamu.

Imani ya waislamu wa Makkah ilichujwa kwa namna mbalimbali ikiwa ni pamoja na mateso ya kupigwa, kutukanwa, kuzomewa, kubugudhiwa, kufungwa, kuuliwa, kuishi uhamishoni na kadhalika. Pamoja na taabu yao waliyavumilia madhila yote haya kwa ajili ya Allah(s.w). Walikuwa tayari kufa kuliko kuritadi. Walikuwa na imani ya yakini, walijua kuwa

Muhammad(s.a.w) hajasema uongo na kwa ajili ya Allah(s,w) wakawa wavumilivu kwa yote. Kana kamba tanuri hili halikutosha, Allah(s.w) akaongeza mtihani mwingine wa kuhamia Yathrib, mtihani huu ulikuwa mkubwa kuliko wa awali, sasa wanaambiwa hameni makwenu acheni nyumba zentu, mali zenu na ndugu zenu wa damu kwa ajili ya Allah(s.w). Angalia kukomaa kwa imani ya Waislamu hawa, hawakutia lao neno ila ni kutii amri ya Mola wao. Hawakuwa wakimbizi bali Makhalifa wa Allah(s.w). Hawakuhamia kwa kuhofia maisha yao kama wakimbizi tuwajuao, lakini walikuwa wanakamilisha hatua ya kujenga dola ya Kiislamu. Hawakujua wanakokwenda kuna maandalizi gani lakini kwa kuwa ni Amri ya Allah(s.w) hawakuwa na tone la shaka, wakisukumwa na nguvu ya imani na mategemeo ya rehema za Allah(s.w), wengi woa walitembea kwa miguu (bila ya vipando) umbali wa takriban kilometa 450 hadi Yathrib. Mtume(s.a.w) alianza safari yake ya Yathrib baada ya waumini wake wote kuondoka Makka.

Safari ya Mtume(s.a.w) na sahibu yake, Abubakar(r.a) na wale walioandamana nao, ilichukua siku saba na waliwasili Quba siku ya Jumatatu mwezi 18 Rabial al-awwal sawa na 20 Septemba 622 A.D. Quba ni kimji kilichopo maili tatu hivi kusini mwa mji wa Yathribu (Madina). Waislamu wote wa Yathrib wakubwa kwa wadogo, waume kwa wake walimiminika kwenda kumpokea Mtume(s.a.w) kwa furaha kubwa.

Mtume(s.a.w) alijipumzisha Quba kwa muda wa siku nne katika nyumba ya Bwana Kulthum bin Hadm, mkubwa wa banu Amr katika kabila la Aus. Bwana huyu hakuwa amesilimu bali alisilimu katika hizo siku alizokaa na Mtume wa Allah.

Kujengwa kwa Msikiti wa Quba

Katika siku ya pili ya kukaakwake Quba, Mtume(s.a.w) aliamuru ujengwe msikiti katika uwanja uliotolewa na mwenyeji wake, Bwana Kulthum bin Hadm. Mtume mwenyewe alishiriki katika kujenga msikiti huu wa kwanza. Aliwaachia Waislamu wa pale kuumalizia alipoondoka kuelekea mjini Yathrib. Msikiti huu umetajwa katika Qur'an kwa heshima kubwa kama ifuatavyo:

.... لَّمَسۡجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقۡوَىٰ مِنۡ أَوَّلِ يَوۡمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

"... Msikiti uliojengwa juu ya msingi wa Ucha-Mungu tangu siku ya kwanza (ya kufika Mtume Madina) unastahiki zaidi wewe usimame humo. Humo wamo watu wanaopenda kujitakasa na Mwenyezi Mungu anawapenda wajitakasao" (9:108).

Kila mara Mtume(s.a.w) alikuwa kaiuzuru msikiti huu kama tunavyofahamishwa katika Hadith:

"Ibn 'Umar ameeleza kuwa Mtume wa Allah alikuwa akiuzuru msikiti wa Quba kwa miguu au akiwa juu ya mnyama, kila Jumamosi na alikuwa akiswali humo rakaa mbili" (Bukhari na Muslim).

Yathrib inakuwa Al-Madinah Al-Munawwarah

Siku ya Ijumaa, mwezi 12 Rabi-al-awwal sawa na 24 Septemba, 622 A.D. Mtume(s.a.w) aliondoka Quba kuelekea Yathrib. Swala ya Ijumaa ilimkuta njiani katika sehemu ya Banu Salim, ambapo alishuka na kuswali swala hiyo pamoja na Waislamu wote waliokuwa pamoja naye. Hii ilikuwa ndio swala ya kwanza ya Ijumaa. Mtume na Waislamu hawakuwa wakiswali hivi walipokuwa Makkah. Khutba yake ya Ijumaa hii ya mwanzo ilizivuta na kuziteka sana nyoyo za wakazi ya Yathrib. Mtume(s.a.w) aliitoa hutuba yake kama ifuatavyo:

Kila sifa njema zinamstahikia Allah, ninamtukuza, Nataka msaada wake, Msamaha wake na mwongozo wake. Ninamuamini yeye, wala simkufuru, Nashuhudia kuwa Allah(s.w) ni mmoja tu hana mshirika, na Nashuhudia kuwa Muhammad ni mja wake na Mtume wake. Amemtuma na mwongozo, Imani ya kweli, mwanga na hekima na akamtuma kwa watu katika wakati ambapo Utume umekoma kuja na watu wamesahau mafundisho ya Mitume waliotangulia na hivyo wakawa ni wenye kupotea. Kiyama kinakaribia na inakaribia

siku ya malipo. Yeyote anayemtii Allah na Mtume wake hupata uongofu na anayekataa kuwatii, hupotea upotevu wa mbali. Nawausia kumcha Mwenyezi Mungu, kwani ushauri mwema kuliko ushauri mwingine wowote ambao Muislamu angeweza kumpa ndugu yake Muislamu ni kumuusia akumbuke maisha ya akhera na kumtaka amche Mwenyezi Mungu. Kwa hiyo, jiepushe na yale ambayo Allah(s.w) amekuonya kuwa ujiepushe nayo. Hapana ukumbusho (mawaidha) ulio bora kuliko huu na hakuna kukumbuka kuliko bora kuliko huku. Hakika kumuogopa Allah(s.w) kwa kutenda na kuchunga mipaka ya Allah(s.w), ni nyenzo ya kweli ya kukupeleka kupata maisha mazuri ya akhera. Yeyote yule anayetekeleza lile lililo kati yake na Allah(s.w), kwa siri au kwa dhahiri, kwa tegemeo tu la kupata radhi Zake atapata heshima katika muda mfupi ujao na atapata malipo makubwa huko akhera ambapo mwanaadamu atahitajia kupata kila amali njema aliyoichuma na atatamani kuwa mbali na amali nyingine yoyote ile. Allah(s.w) anawatanabahisha juu yake na Allah(s.w) ni mpole kwa waja wake. Yeye ni Yule ambaye maneno yake ni ya kweli na Yule atekelezaye ahadi yake. Hapana mabadiliko katika maneno yake na hakika amesema:

"Neno langu halibadiliki na mimi si dhalimu kwa waja, kwa hiyo muogope Allah katika mambo yako sasa na baadaye yakiwa ya siri au ya wazi. Kwani kwa yule amuogopaye Allah, Allah atamsamehe dhambi zake na kukuza malipo yake. Yeyote yule amuogopaye Allah, atafuzu kufuzu kukubwa. Hakika kumcha Allah (kumuogopa Allah) kutakuepusha na ghadhabu zake na kutakuweka mbali na adhabu yake na laana yake. Na hakika kumuogopa Allah kunaung'arisha uso, kunamridhisha Allah na kunapandisha daraja. Kwa hiyo kamata sehemu yako na usichupe mipaka katika Dini ya Allah ambayo amekufundisheni kwa kuwaletea kitabu na amewaandalia njia (amekuongozeni katika njia) inayokufikisheni kwake, ili awatambue waumini wa kweli na wale wasioamini.

Kwa hiyo, fanya wema kama Allah alivyokufanyia wema. Kuwa katika uadui na maadui zake na pigana katika njia ya Allah kama inavyostahiki. Ni yeye aliyekuchagueni kukuiteni Waislamu ili wale wanaotaka kuangamia waangamie baada ya kuwafikia dalili zilizo wazi wazi. Hapana hila wala nguvu ila itokanayo na Allah.

Hivyo mkumbukeni Allah mara kwa mara kwa kadiri ya uwezo wenu na jiandaeni kwa maisha ya akhera. Kwani anayetengeneza mambo yake yaliyo baina yake na Allah(s.w) atamtosheleza kwa yale yaliyo kati yake na watu. Hii ni kwa sababu mamlaka ya Allah yako juu ya watu na wao hawana uwezo au nguvu yoyote juu yake. Allah ni mkubwa, na hapana uwezo au nguvu, ila itokanayo na Allah, aliye juu, aliye mkuu".

Hutuba hii ya mwanzo katika kipindi cha Madina imewasisitiza Waislamu **kumcha – Allah** na **kupigania Dini yak**e kwa matarajio ya kupata malipo mema ya huko akhera. Pamoja na maudhui ya hutuba hii pia tunapata funzo la tabia anayotakiwa awe nayo mlinganiaji Uislamu. Kwa kipindi cha miaka 13 Mtume(s.a.w) aliteseka sana kutokana na vitimbi vya Maquraysh, ikiwa ni pamoja na kumtukana, kumkatisha tamaa, kumpiga, kumtenga na kula njama za kumuua. Mtume(s.a.w) angetegemewa aseme lolote juu ya maovu haya aliyofanyiwa katika hutuba yake hii ya kwanza. Lakini inaonekana katika hutuba hii Mtume(s.a.w) hakutoa neno lolote la ukali wala la shutuma dhidi ya makafiri wa Makka. Si hivyo tu, hakuzungumzia kabisa jambo lolote lililomhusu yeye kama Muhammad (kama mtu binafsi) Muda wake wa hutuba aliutumia katika kuwahimiza watu **wamuamini Allah(s.w) na kumcha inavyostahiki na wapiganie dini ya Allah** kwa kutarajia malipo ya akhera.

Jambo la kuzingatia hapa ni kuwa Muislamu katika kuufikisha ujumbe wa Allah kwa watu anatakiwa ajali zaidi huo ujumbe anaowafikishia watu kuliko kujali hali yake binafsi. Kama kudhurika Muislamu binafsi kutakuwa ndio sababu ya kufanikisha kazi ya kuufikisha ujumbe wa Allah basi hanabudi kujitoa muhanga kuikabili dhima hiyo.

Baada ya swala ya Ijumaa Mtume(s.a.w) aliendelea na safari yake. Kila ukoo ulimkaribisha Mtume akakae kwao lakini aliwajibu kwa wema kuwa mahali atakaposhukia pameelekezwa na Allah(s.w). Alipokaribia kufika pale mahali palipokusudiwa, aliachia huru khatamu za ngamia wake ili aende mwenyewe mpaka pale alipoelekezwa na Mola wake. Ngamia wa Mtume(s.a.w) alisimama mbele ya Nyumba ya Abuu Ayyuub Ansar ambapo mbele yake palikuwa na kiwanja kikubwa kilichokuwa wazi. Kiwanja hicho kilikuwa cha yatima wawili, Sahl na Suhail. Mtume(s.a.w)

aliamuru kiwanja hicho kinunuliwe baada ya kukubaliana nawenyewe kwa ajili ya msikiti na makazi yake.

Abuu Ayyuub alifurahi sana kushukiwa na bahati hiyo ya kuchaguliwa na Allah(s.w) kukaa pamoja na Mtume wake. Alimpokea Mtume kwa furaha na alijitahidi kumtendea Mtume kila linalomfurahisha. Nyumba yake ilikuwa ni ya ghorofa moja na alimuomba sana Mtume akae sehemu ya juu. Mtume(s.a.w) alimtaka radhi na kumwambia kwamba yeye mwenye nyumba ndiye mwenye kustahiki zaidi kukaa sehemu ya juu, pia alipendelea sehemu ya chini kwa ajili ya urahisi wa kuwapokea wageni wake tukizingati kuwa nyumbani kwake sasa ndio Ikulu ya muda. Mtume(s.a.w) alikaa kwa Abuu Ayyuub kwa kipindi cha miezi saba. Alikaa kwa Abuu Ayyuub na familia yake ikiwa ni pamoja na mkewe, Bibi Sauda (aliyemuoa akiwa Makka baada ya kufariki bibi Khadija) na binti zake Fatimah na Umm Kulthum.

Tokea siku ile Mtume alipoanza kuishi mjini Yathrib, mji huo ulipewa majina mapya. Kuanzia pale uliitwa **Madinatun-Nabii** (mji wa Mtume) na **al-Madinah al-Munawwarah** (mji Ung'arao).

Mambo ya Msingi aliyofanya Mtume(s.a.w) katika kuanzisha Dola ya Kiislamu Madinah

Mambo ya awali na ya msingi aliyofanya Mtume(s.a.w) katika kuanzisha Dola ya Kiislamu Madinah ni haya yafuatayo:

(1) Kujenga Msikiti wa Madinah
(2) Kuandaa Ummah wa Kiislamu
(3) Kuweka mkataba wa Madinah(Madinah charter)
(4) Kuweka Mikataba na Makabila ya Kiyahudi yaliyoishi pembezoni na Madinah.

(1) Kujenga Msikiti wa Madinah

Jambo la kwanza alilolifanya Mtume(s.a.w) alipoingia Madinah ni kujenga msikiti. Msikiti ulijengwa katika uwanja ulionunuliwa kutoka kwa yatima wawili, **Sahl** na **Suhail**. Mtume(s.a.w) alipowaeleza vijana hawa juu ya nia yake ya kutaka kununua uwanja wao, si tu kwamba walikubali kwa furaha, bali walimtaka Mtume wautoe bure. Mtume(s.a.w) hakukubali ombi lao, bali alimuamuru Abu Bakr(r.a) aununue uwanja ule kwa niaba yake.

Kazi ya kujenga msikiti wa Madinah ujulikanao kama **Msikiti wa Mtume** ilianza kwa hima kubwa na Waislamu wote walishiriki katika ujenzi wake. Mtume mwenyewe alishiriki sawa na Waislamu wengine. Waislamu walijihamasisha kufanya kazi kwa bidii kwa kaswida (nyimbo) na Mtume mwenyewe alijiunga nao katika kuimba kaswida ufuatayo:

"Ee Allah! Kufuzu pekee,
Ni kufuzu katika maisha ya akhera,
Kwa hiyo wasamehe Muhajirin na Ansar".

Kazi ya ujenzi wa msikiti ilichukua muda wa meizi saba. Msikiti wa Mtume ulikuwa wa kawaida. Ulijengwa kwa tofali mbichi zisizochomwa), ulipauliwa na boriti za mitende, uliezekwa na majani ya mitende na sakafu yake ilikuwa ya mchanga bila ya kutandikwa majamvi. Haukuwa na mapambo au marembo yoyote, wala haukuwa na alama ya qibla mbele. Tunajifunza kutokana na msikiti huu wa Mtume kuwa hapana haja ya kupoteza mamilioni ya fedha, kama wafanyavyo Waislamu siku hizi, kwa ajili tu ya kuipamba misikiti na kujenga minara ya ajabu ajabu. Kuna mambo mengi sana ya kufanya kwa ajili ya maendeleo ya Uislamu, iweje Waislamu watumie fedha zao zote katika kujenga na kupamba misikiti tu?

Ujenzi wa msikiti ulikwenda sambamba na ujenzi wa makazi ya Mtume(s.a.w) na familia yake. Nyumba za Mtume(s.a.w) zilikuwa ndogo na za kawaida mno. Katika kipindi hiki cha miezi saba, vilijengwa vijumba vitatu, kimoja kwa ajili ya mkewe Sauda(r.a), kingine kwa ajili ya mkewe Aysha(r.a) na cha tatu kwa ajili ya binti zake wawili, Fatmah na Umm Kulthum. Vijumba hivi vilikuwa vidogo sana, kila kimoja kilikuwa na urefu na upana wa meta nne hivi. (Yadi 4 mraba).

Mwezi mmoja baada ya Hijra, yaani katika mwezi wa Rabi-al Akhir, rakaa 4 zilifaradhishwa kwa swala ya Asr, Dhuhur na I'sha na rakaa tatu kwa swala ya Magharibi. Hapo awali swala zote tano zilikuwa zikiswaliwa kwa rakaa mbili mbili. Adhana kama wito wa swala tano za faradhi ilianzishwa kutokana na wahay (angalia historia ya Adhana Elimu ya Dini ya Kiislamu Shule za Sekondari Kitabu cha Kwanza) na Bilal bin Rabah(r.a)alichaguliwa na Mtume(s.a.w) kuwa Muadh-dhini wa msikiti wa Mtume.

Kazi za Msikiti wa Mtume.

(a) Suffah

Ilitengwa sehemu katika kona moja ya msikiti kuwa kituo cha mafunzo, makazi ya watu maskini na ilikuwa sehemu ya kushukia wageni. Waislamu walioishi sehemu hiyo ya msikiti walijulikana kwa jina la **"As-habi-l Suffah"**. Abu Hurairah(r.a) msimulizi mkubwa wa Hadithi za Mtume(s.a.w) alikuwa ni mmoja wa wakazi wa Suffah.

(b) Mahali pa kuswalia swala za jamaa

Ni faradhi kwa waislamu wanaume kuswali swala tano katika jamaa. Kutokana na msisitizo wa swala za jamaa aliouweka Mtume(s.a.w), hapakuwa na muislamu mwanamume aliyeswalia nyumbani pasi na udhuru uliokubalika kisheria. Katika kukutana kwa swala za jamaa, pana faida nyingi zinazopatikana ndani yake na miongoni mwa hizo ni waislamu kufahamiana hali – mwenye shida kufahamika kwa urahisi na kusaidiwa inavyostahiki, na kupeana taarifa mbali mbali zinazohusu jamii na maendeleo ya uislamu kwa ujumla.

(c) Taasisi ya Elimu.

Msikiti wakati wa Mtume(s.a.w) ulitumika pia kama taasisi ya elimu ambapo wakazi wa Madinah na kutoka nje ya Madinah walikusanyika kujifunza Uislamu kwa Mtume(s.a.w). Walitoka sehemu za mbali na Madinah makazi yao yalikuwa mle mle msikitini kwa kipindi chote walichokaa Madinah kwa ajili ya shughuli hiyo. Vile vile msikiti wa Mtume ulikuwa ndio maktaba ua mahali pa utulivu pa mtu kujisomea mwenyewe.

(d) Ikulu ya Mtume

Shughuli zote na maongozi ya Dola ya Kiislamu zilifanyikia msikitini wakati wa Mtume(s.a.w). Ujumbe kutoka sehemu mbali mbali uliotumwa kuja kukutana na Mtume(s.a.w) kama kiongozi Mkuu wa Dola ya Kiislamu, ulipokelewa msikitini. Kwa mfano ujumbe wa wakristo wa Najran ulipokelewa msikitini na mazungumzo kati yao na serikali ya Mtume(s.a.w) yalifanyikia humo humo msikitini. Sekretarieti ya Mtume pia ilikuwa ikifanyia shughuli zake msikitini.

(e) Mahakama

Pia msikiti ulitumika kama mahakama ambapo kesi ziliendeshwa na kupewa haki yake kila aliyedhulumiwa na kuhukumiwa adhabu inayostahiki kwa kila mkosaji.

(f)Shura (Bunge)

Pia wakati wa Mtume(s.a.w) mashauriano yote juu ya mipango mbali mbali ya Uislamu yalifanyikia msikitini.

(g) Kituo cha Jeshi

Wakati wa Mtume(s.a.w) pia msikiti ulitumika kama kituo kikuu cha jeshi na Mtume mwenyewe alikuwa ni Amir jeshi mkuu wa jeshi la Kiislamu. Amri zote za kivita zilitolewa msikitini na Waislamu waliitwa kwenda kupokea amri hizo kwa adhana.

Kutokana na matumizi ya msikiti wakati wa Mtume(s.a.w) tunajifunza kuwa msikiti ni kituo cha harakati za Kiislamu (Islamic Movement Centre) ambamo ndani yake zinatakiwa ziendeshwe shughuli zote zinazohusu kila kipengele cha maisha ya jamii ya Kiislamu. Msikitini ndimo mahali Waislamu wanamotakiwa wakutane na kupanga mipango ya kuendesha shughuli zao za uchumi, siasa, elimu, n.k. Shughuli zote halali zinaruhusiwa kufanyiwa msikitini ila yafuatayo, japo halali yamekatazwa: Kufanya biashara (kuuza na kununua) msikitini kunakatazwa, mauaji japo ya haki hayaruhusiwi msikitini, jimai japo katika ndoa hairuhusiwi msikitini na uimbaji wa mashairi hauruhusiwi msikitini.

2. Kuunda Ummah wa Kiislamu

Kabla ya Waislamu wa Makkah kuhama, Yathrib ilikuwa ikikaliwa na waarabu na mayahudi. Waarabu waligawanyika kaitka makabila makubwa mawili, **Aus** na **Khazraj**. Hawa Aus na Khazraj daima walikuwa katika uhasama na vita visivyokatika. Mayahudi daima waliwachochea na kuwachonganisha ili waweze kuwa juu yao na kuwanyonya kiuchumi kwa kirahisi. Mayahudi walikuwa wenye nguvu na walizungushia ngome makazi yao. Mayahudi nao waligawanyika katika koo mbali mbali. Miongoni mwa koo za kiyahudi, zilizokuwa na nguvu sana ni **Banu Quraizah, Banu Qainuqa** na **Banu Nadhir.**

Baada ya Aus na Khazraj kuwa Waislamu, walisahau kabisa tofauti zao zote na wakashikamana pamoja na kuwa kundi moja na Mtume akawaita kwa jina la **Ansar** (wasaidizi wa uislamu). Hali kadhalika, Waislamu wa Makka nao walipoingia Uislamu walitupilia mbali ukabila na kushikamana na udugu wa Kiislamu. Mtume(s.a.w) aliwaita Waislamu kutoka Makkah kwa jina la **Muhajirin**, (Waliohamia).

Baada ya ujenzi wa msikiti, jambo la pili alilolishughulikia Mtume(s.a.w), ni namna ya kutatua tatizo la kiuchumi lililokuwa likiwakabili Muhajirin. Takriban Waislamu wote waliohama kutoka Makkah walikuwa na hali mbaya kiuchumi kwa vile nyumba zao na mali zao nyingi zisizobebeka zilibaki Makkah. Hivyo wengi wa Muhajirin walifika Madinah wakiwa maskini hohe-hahe. Hawakuwa na makazi, chakula, nguo na mahitaji muhimu mengine ya maisha. Mtume(s.a.w), akiwa kiongozi mweledi wa Dola ya Kiislamu, aliona utatuzi pekee wa tatizo hili ni kuuingiza udugu wa Kiislamu katika matendo. Aliwakusanya Muhajirin wote na akachagua wanaojiweza kidogo kiuchumi miongoni mwa Ansar kiasi cha ile idadi ya Muhajirin. Kisha akapiga kura na kila mmoja katika wale Ansar likamuangukia jina moja la Muhajir ili awe ndugu yake wa kidini. Udugu huu wa kidini uliofungamana na mapenzi na huruma, ulikuwa mzito kuliko udugu wa damu kiasi kwamba ndugu wa upande wa Ansar alikuwa radhi kutoa kila nusu ya kile alichomiliki ampe ndugu yake wa upande wa Muajirina kama tunavyojifunza katika Hadithi ifuatayo:

> *"Amesimulia Anas (r.a): "Abdur-Rahman bin 'Auf alipokuja kwetu (Madinah) Mtume wa Allah aliunganisha udugu baina yake na Sa'd bin Ar-Rabi aliyekuwa tajiri: Sa'd akasema: "Ansar wananifahamu kuwa mimi ni tajiri mkubwa kuliko wao wote, hivyo nitagawanya mali yangu katika sehemu mbili, yako na yangu, na nina wake wawili, chagua umpendaye, ili nimpe talaka na baada ya kipindi cha eda umuoe". Abdur-Rahman alisema: "Allah akubariki wewe na familia yako (wake zako). Badala yake aliomba aonyeshwe sokoni (akafanye biashara). Alikwenda kufanya biashara sokoni na siku ile akarudi na faida ya mkate wa **Yoghurt** na **siagi**..." (Sahihi Bukhari).*

Hadithi hii ni kielelezo cha ukarimu wa **Ansar** kwa ndugu zao **Muhajirin** na Allah(s.w) amewasifu kwa ukarimu wao huo katika aya zifuatazo:

لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ

يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ

أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّـٰدِقُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ

وَٱلْإِيمَـٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي
صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ
كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ
ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

(Basi) wapewe (mali hayo) mafakiri wa miongoni mwa Muhajirin ambao walifukuzwa katika nyumba zao na mali zao (wakakhiari kuacha hayo) kwa ajili ya (kutafuta) fadhila za Mwenyezi Mungu na radhi (yake) na kuinusuru (dini ya) Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Basi hao ndio Waislamu wa kweli. Na (pia wapewe) wale waliofanya maskani yao hapa (Madinah) na wakautakasa Uislamu (wao) kabla ya kuja (hao Muhajirin) na wakawapenda hao waliohamia kwao, wala hawaoni dhiki nyoyoni mwao kwa hayo waliyopewa (hao Muhajir), na wanawapendelea kuliko nafsi zao ingawa wenyewe wana hali ndogo. Na waepushwao na ubakhili wa nafsi zao hao ndio wenye kufaulu kweli". (59:8-9).

Kwa muunganisho wa udugu, Waislamu kutoka Makkah walijisikia kama wapo nyumbani na walipata fursa nzuri ya kujijenga upya kiuchumi. Hata hivyo kutokana na tabia nzuri ya Kiislamu waliyokuwa nayo, Muhajirin hawakutaka kuwa mzigo kwa ndugu zao na walijitahidi kutokubali kupokea msaada mwingi kupita kiasi kutoka kwa ndugu zao na walijitahidi kujitegemea kufanya kazi mbali mbali, hasa biashara, kwa kadiri walivyoweza kama tunavyojifunza katika Hadithi ifuatayo:

Amesimulia Abu Hurairah (r.a): Kuwa Ansar walimwambia Mtume(s.a.w), "Tafadhali gawanya mashamba yetu ya mitende kati yetu na Muhajirin. Mtume(s.a.w) alikataa. Ansar wakasema (katika pendekezo lingine): "Muhajirin wafanye kazi katika bustani (zetu za mitende) kisha tutagawana matunda yatakayopatikana." Muhajirin wakasema, "Hili tunakubaliana nalo". (Sahihi Bukhari).

Udugu wa kidini kati ya Muhajirin na Ansar, unabainishwa pia kaitka aya ifuatayo:

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي
سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍۚ
وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمْ يُهَاجِرُواْ مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم .... ﴿٧٢﴾

"Hakika wale walioamini na wakahama na wakapigania dini ya Allah kwa mali zao na nafsi zao (Nao ni wale Muhajirin). Na wale waliowapa (Muhajirin) mahali pa kukaa (nao ni Ansar) na wakainusuru dini ya Allah; hao ndio marafiki wao kwa wao. Na wale walioamini lakini hawakuhama nyinyi hamna haki ya kurithiana nao (mpaka wahame)…" (8:72).

Udugu wa kidini baina ya Ansar na Muhajirin, ulikuwa mzito kiasi kwamba mwanzoni ndugu hawa wawili walirithiana. Baada ya Uislamu kuimarika na kuenea kote Bara Arab na watu wengi kusilimu ikiwa ni pamoja na watu wa Makkha, sharia ya kurithianan kwa misingi ya udugu wa kidini iliondolewa na Waislamu wakawa wanarithiana kwa sharia ya mirathi tunayoifuata hivi leo. Sharia ya kurithiana baina ya Ansar na Muhajirin ilifutwa na aya ifuatayo:

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنۢ بَعْدُ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ مَعَكُمْ
فَأُوْلَٰٓئِكَ مِنكُمْۚ وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي
كِتَٰبِ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمُۢ ﴿٧٥﴾

"Na wale watakaoamini baadaye, wakahajiri nao, wakapigana pamoja nanyi (katika kupigania dini) basi hao ni katika nyinyi. Na ndugu wa nasaba wanastahikiana wenyewe kwa wenyewe (katika kurithiana ndivyo vilivyo) katika kitabu cha Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu ni mjuzi wa kila kitu". (8:75).

Muhajirin walikuwa wafanya biashara walipokuwa Makkah, hivyo walijiingiza katika biashara na kwa muda mfupi wengi wao waliinukia kuwa

wafanya biashara wakubwa kama 'Uthman bin Affan na Abdur-Rahman bin 'Auf. Answar nao kulingana na mazingira ya Madinah walipendelea kilimo zaidi. Ni dhahiri kuwa kwa kuchanganya kilimo na biashara, uchumi wa Madinah uliinukia haraka haraka. Uchumi wa Madinah ulizidi kwenda juu kutokana na ngawira walizozipata Waislamu katika vita mbali mbali vya jihad. Kwa mara ya kwanza ulianzishwa mfuko au hazina ya serikali – **Baitul Mal**- kwa ajili ya kendeshea shughuli za Serikali ya Kiislamu na kwa ajili ya kuwasaidia wasiojiweza, hasa wale wakazi wa Suffah. Waislamu walichangia mfuko huu kwa kadiri ya uwezo wao kwa zakat na sadaqat.

3. Kuandika Mkataba wa Madinah (Madinah Charter)

Mtume(s.a.w) kutokana na uoni wake mkubwa wa kisiasa, aliona kuwa ili kuhakikisha mji wa Madinah unakuwa na amani, hapana budi kuandikiana na Mayahudi mkataba wa amani. Mtume wa Allah kama Mitume wengine waliomtangulia alikuja kuthibitisha dini ya Mitume hao na sio kuwapinga. Aliwathibitishia Mayahudi kuwa yeye ni Mtume aliyeletwa kwa upande wa waarabu kama Musa alivyoletwa kwa upande wa wana Israil (Mayahudi).

إِنَّآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ رَسُولاً شَـٰهِدًا عَلَيۡكُمۡ كَمَآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰ

فِرۡعَوۡنَ رَسُولاً ﴿١٥﴾

"Hakika sisi tumekuleteeni Mtume aliyeshahidi juu yenu, kama tulivyompeleka Mtume kwa Firauni." (73:15)

Mayahudi walipoona kuwa Mtume(s.a.w) na Waislamu wanafunga pamoja nao siku ya Ashura na wanaelekea Qibla kimoja cha Yerusalem (Baitul-Maqdas) wakati wa kuswali, walihisi kuwa Waislamu wako pamoja nao. Ni katika kipindi hiki cha awali Mtume(s.a.w) alifunga nao mkataba wa amani na ukawekwa wazi katika katiba ya Dola a Kiislamu ambayo ndio Katiba ya kwanza kuandikwa ulimwenguni. Madondoo muhimu yaliyotiwa sahihi kwenye mkataba huo ni kama ifuatavyo:

Kwa jina la Mwenyezi Mungu Mwingi wa Rahema mwenye Kurehemu.

Huu ni mkataba kati ya Muhammad, Mtume wa Allah unaotawala mahusiano ya Waumini na waliotii miongoni mwa Makureishi (toka

Makka), na Wayathrib (wenyeji wa Madina) na wafuasi wao na waliojiunga na waliopigana pamoja nao. Hawa wanaunda jamii moja (umma) dhidi ya watu wengine. Muhajirina wa Kikureishi watawajibika kwa kauli zao na watalazimika kulipa (fidia) kufuatana na mila zao na watawakomboa mateka na wanaokandamizwa, na wataishi pamoja kwa upole na haki na Waumini. Watu wa ukoo wa Aus' watalazimika kulipa fidia kufuatana na mila (taratibu) zao za sasa, na wataishi na waumini kwa upole na haki. Vile vile koo za Sai'dah, ali-Harith, Jusham na Najjar (hizi ni koo za kabila la al-Khazraj);… na koo za 'Amr bin Awf, ali-Nabat na al-Aws watalazimika kuwakomboa mateka wao na kuishi kwa upole na haki.

Na haruhusiwi Muumini kumzuia (kumfitinisha) mteja wa muumini mwingine na muumini huyo. Yeyote atakaekuwa muasi au anaetaka kueneza uonevu, uadui ama uchochezi kati ya waumini, basi atakuwa adui wa kila mtu hata kama atakuwa ni mtoto wa mmoja wao. Muumini haruhusiwi kumuua muumini mwingine katika kumlipia kisasi asiye muumini, na wala haruhusiwi kumsaidia asiye Muumini dhidi ya muumini.

Yeyote kati ya mayahudi, atakayetufuata atapata msaada na usawa na hatadhuriwa na wala adui zao kusaidiwa dhidi yao… hakuna mkataba tofauti wa amani utakaofanywa wakati waumini wanapigana katika njia ya Mwenyezi Mungu… Waumini watalipa kisasi cha damu iliyomwagwa kati yao katika njia ya Mwenyezi Mungu… Yeyote atakayemuua muumini isivyo haki lazima alipiziwe (auawe); waumini wote watakuwa pamoja katika kulipa kisasi dhidi yake.

Mayahudi watachangia katika gharama za vita pamoja na waumini pale vita hivyo vitakapokuwa dhidi yao wote wawili. Familia za mayahudi hasa zile zilizoshikana na koo za Awf, Najjar, Aus na kadhalika ni kitu (watu) kimoja na waumini. Mayahudi wataendelea kuwa na dini yao na Waislamu dini yao. Mayahudi kutoka koo mbali mbali na wafuasi wao watakaokosa na kwenda kinyume cha haki watakuwa wanajiumiza wenyewe na familia zao. Uaminifu ni kinga dhidi ya hiana (hila/usaliti). Marafiki wapenzi wa mayahudi ni sawa

na mayahudi. Hakuna anayeruhusiwa kwenda vitani isipokuwa kwa ruhusa ya Muhammad, ingawa hatazuiliwa kulipiza kisasi kwa jeraha alilopata…Mayahudi watalipa gharama zao na waumini za kwao. Iwapo mmojawao atashambuliwa itabidi apate msaada wa wengine.

Yathrib (Madinah) itakuwa sehemu takatifu na itakayoheshimiwa na wote watakaojiunga na mkataba huu. Wageni wenye kupatiwa hifadhi watatendewa kama wale wanaopewa hifadhi; lakini hakuna mgeni atakayepata hifadhi isipokuwa kwa ruhusa ya kabila lake… Mwanamke atapewa hifadhi kwa ruhusa ya familia yake.

Mgogoro au jambo lolote linaloweza kuleta matatizo litarudishwa kwenye hukumu za Mwenyezi Mungu na Muhammad.
Pande zote katika mkataba huu ni lazima zisaidiane katika kujihami na mashambilizi dhidi ya Yathrib. Kama watatakiwa kufanya amani ya kuilinda itabidi wefanye hivyo; na kama wataweka masharti/madai hayo hayo kwa Waislamu itabidi yatekelezwe isipokuwa wakati wa Jihad. Kila mmoja atapata sehemu yake kutoka upande wake…

Allah anakubali mkataba… Mkataba huu hautamlinda asiyetenda haki na mkosaji… Mwenyezi Mungu ni mlinzi wa watu wema na wacha-Mungu ('Muttaqi"); na Muhammad ni Mjumbe wa Mwenyezi Mungu.

Kama inavyoonekana katiba hii imegawanyika katika sehemu kubwa mbili. **Sehmu ya kwanza** imejihusisha na mahusiano na mshikamano baina ya Waislamu tu. Katika sehemu hii imebainishwa wazi kuwa Waislamu wote ni umma mmoja bila ya kujali tofauti zao za kikabila, kitaifa, kiwasaa, n.k.; na umma wa Kiislamu ni tofauti kabisa na umma wa watu wengine. Katiba katika sehemu hii iliweka bayana juu ya nafasi ya Mtume(s.a.w) katika uongozi kuwa yeye ndiye mwangalizi mkuu mwenye kuwajibika na masuala yote yawahusuyo Waislamu. Alichokusudia kuufahamisha umma hapa ni kuwa lazima Waislamu wafuate mafundisho na miongozo yake katika masuala yote yanayohusu maisha yao yote, na kufanya hivyo ndio watakuwa waumini wa kweli. Suala la kumfuata na kumtii Mtume limesisitizwa mno katika Qur'an:

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ ۖ
فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾

"Sema: Ikiwa nyinyi mnampenda Mwenyezi Mungu, basi nifuateni; (hapo) Mwenyezi Mungu atakupendeni na atakughufirieni madhambi yenu. Na Mwenyezi Mungu ni mwenye maghufira na mwenye rehema. Sema: Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtume (wake). Na kama mkikengeuka (Mwenyezi Mungu atakuadhibuni) kwani Mwenyezi Mungu hawapendi makafiri". (3:31-32).

.... وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ
فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٧﴾

"... Na anachokupeni Mtume basi pokeeni, na anachokukatazeni jiupusheni nacho. Na muogopeni Mwenyezi Mungu, kwa yakini Mwenyezi Mungu ni mkali wa kuadhibu". (59:7).

Tunalojifunza hapa ni kuwa uongozi katika Uislamu msingi wake ni maelekezo ya Allah(s.w) yaliyomo katika Qur'an na Sunnah ya Mtume wake. Katika Uislamu maisha hayagawanyiki katika matapo mawili, maisha ya dini na maisha ya dunia, ambapo mtu anakuwa na viongozi wa aina mbili kwa wakati mmoja, kiongozi wa dini na kiongozi wa dunia, ambapo kiongozi wa dini shughuli zake huishia msikitini na kiongozi wa dunia hushughulikia sehemu yote ya maisha ya mwanaadamu nje ya msikiti. Kutokana na katiba hii ya Mtume(s.a.w), tunajifunza kuwa tangu mwanzo wa kuanzishwa Dola ya Kiislamu, iliwekwa bayana kuwa kiongozi wa Kiislamu hujihusisha na masuala yote yahusuyo maisha ya mwanaadamu.

Sehemu ya pili ya Katiba ya Madinah, iliwahusu Mayahudi na Waarabu waliokuwa hawajasilimu bado. Sehemu hii iliweka msingi wa mahusiano baina ya Waislamu na wasiokuwa Waislamu. Chini ya mkataba huu kila mtu alikuwa na uhuru kamili wa kutoa mawazo yake na

kuabudu atakavyo. Kila mmoja alikuwa na haki ya kulindiwa uhai wake na mali yake, uovu na udhalimu wa aina yoyote ulipigwa marufuku na kuwa Muhammad, chini ya Uongozi wa Allah, ndiye kiongozi na Kamanda wao Mkuu.

Makabila ya kiyahudi yaliyokuwa pembezoni mwa mji wa Madinah hayakuhusika na mkataba huu. Ilimbidi baadaye Mtume(s.a.w) aliendee kila kabila na kufanya nalo mkataba wa amani. Makabila hayo ya kiyahudi ni Banu Quraizah, Banu Nadhir na Banu Qainuqa.

Kutokana na mkataba wa Madinah tunajifunza kwa ujumla kuwa, Dola ya Kiislamu haipo pale kuwalazimsiha watu kuingia Uislamu kwa nguvu bali iko pale kuona kuwa uhuru unapatikana kwa kila mtu kufuata dini yake na katika kuendeleza mema na kutokomeza maovu. Pia Dola ya Kiislamu iko pale kuhakikisha kuwa kila mtu anapata haki zake katika jamii na kuwa panakuwa na utulivu na amani ya kweli ya kudumu katika jamii.

4. Kuweka mikataba na makabila ya kiyahudi pembezoni mwa mji wa Madinah.

Pamoja na mkataba wa Madinah, Mtume(s.a.w) aliweka mikataba ya amani na makabila mbali mbali yaliyo pembezoni mwa mji wa Madinah. Miongoni mwa koo za Kiyahudi zilizokuwa zikiishi pembezoni mwa mji ni **Banu Quraizah, Banu Qainuka na Banu Nadhir**. Hizi zilikuwa koo maarufu za Kiyahudi zenye nguvu. Mtume(s.a.w) alifunga nanzo mikataba ya amani.

UENDESHAJI WA DOLA YA KIISLAMU MADINAH

Baada ya kuanzishwa Dola ya Kiislamu ni vyema kufahamu jinsi serikali yake ilivyoendeshwa. Hii ni muhimu sana kwa sababu wapo Waislamu wanaodhania kuwa Uislamu hauna siasa. Wapo wanaodhania kuwa kuzungumzia serikali ya Kiislamu ni uchochezi. Na wapo pia wanaofundisha nadharia na falsafa zinazoeleza kuwa ujumbe wa Muhammad(s.a.w) haukuwa na lengo la kushika hatamu za maongozi ya Dola, na wala yeye mweneywe Muhammad(s.a.w) hakuwa kiongozi wa Dola, bali jukumu lake kama Mtume lililenga kuwafundisha watu tabia njema tu na kusimamisha ustaarabu wa Kiislamu katika jamii yake akiwa kando ya mfumo wa uendeshaji wa Dola na serikali. Mbaya zaidi ni kule

kutokufahamika na Waislamu wengi kuwa pasipo serikali ya Kiislamu hakuna Uislamu. Hivyo ndivyo ilivyokuwa katika kipindi cha Makka. Palikuwa na Waislamu hapakuwa na Uislamu. Katika kipindi cha Madina kulikuwa na Uislamu na Waislamu.

Kuwepo kwa Uislamu (Dola ya Kiislamu) Madina (wakati wa Mtume), kuliasisi kanuni za uendeshaji mambo kijamii. Dola ya Kiislamu Madina, ilionesha sura halisi ya haki, sheria, mahakama, katiba, mikataba, diplomasia, usawa, umoja na kadhalika. Maeneo yote haya ya kijamii yalielezwa kwa nadharia na kutafsiriwa kwa vitendo ndani ya Dola ya Kiislamu chini ya uongozi wa Mtume(s.a.w).

Mfumo wa siasa wa Kiislamu umejengwa juu ya misingi mikuu mitatu; **Tawhiid** (kumpwekesha Allah), **utume** (ujumbe uliofundishwa na Mitume wa Allah) na **ukhalifa** (nafasi ya mwanaadamu hapa ulimwenguni). **Uongozi** katika Uislamu sio sawa na **utawala** wa kisultani au wa kifalme unaorithiwa kati ya ndugu na ndugu tu. Wala si kama utawala wa kimapinduzi. Au aina zote za utawala zilizopo duniani ambazo ni kazi za wanadamu kama vile ubepari, usoshalisti, ufashisti, ukomunisti, demokrasia n.k. Utawala katika Uislamu sio haki ya mtu yeyote bali haki ya Allah peke yake. Uongozi katika Uislamu sharti uzingatie mipaka ya Allah, iliyofundishwa na Mitume wake, ambayo imezingatia hadhi na nafasi ya mwanaadamu hapa ulimwenguni.

Sheria za Allah(s.w) tu ndizo za kufuatwa na kudumishwa. Hakuna mwenye haki ya kumtungia mwingine sheria na kumng'ang'aniza azifuate. Shabaha na madhumuni ya uongozi wa Kiislamu au Dola ya Kiislamu (Islamic State) ni kudumisha ucha Mungu, haki, uadilifu na usalama kwa raia. Nchi inayojitawala Kiislamu haiwezi kuongozwa na chama chochote cha kisiasa wala katiba yoyote ila Qur'an na Sunnah. Khalifa, gavana au jumbe katika Dola ya Kiislamu ni sawa na mtu wa kawaida kwa kuwa wote wanatawaliwa na sheria za Allah(s.w). Khalifa au kiongozi ni mtendaji tu aliyeteuliwa na watu wenyewe. Viongozi wote lazima wawe wacha Mungu na mifano ya kuigwa. Katika uongozi wa Kiislamu kila raia ana uhuru kamili unaozingatia mipaka ya sheria ya Qur'an na Sunnah. Kwa ujumla uongozi wa Kiislamu ni tofauti na utawala wa kitwaghuti.

Katika mchakato wa uendeshaji wa Dola ya Kiislamu Madinah, Mtume(s.a.w) alifanya yafuatayo:

- Kuweka bayana Msonge wa Uongozi katika Uislamu
- Kuongoza kwa Shura
- Kuteua Sekretariati
- Kuimarisha Ulinzi na Usalama
- Uhusiano wa Nchi za nje
- Uchumi na Pato la Serikali
- Serikali za Majimbo

Msonge wa Uongozi katika Dola ya Kiislamu

Msonge wa uongozi uliobainishwa katika Qur'an na kuingizwa katika utendaji na Mtume(s.a.w) unawasilishwa na mchoro ufuatao:

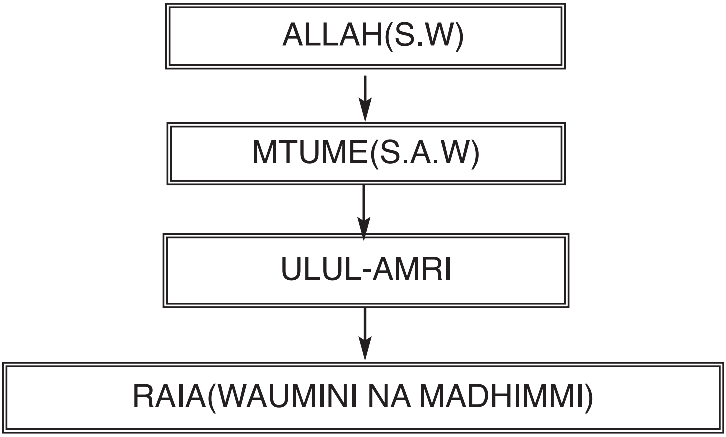

Mchoro huu ni Tafsiri ya aya:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَأُو۟لِى ٱلْأَمْرِ
مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَـٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

"Enyi mlioamini! Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtiini Mtume na Wenye mamlaka juu yenu (Ulul-amr), walio katika nyie (Waumi Wenzenu). Na kama mkikhitalifiana juu ya jambo lolote basi lirudisheni kwa Mwenyezi Mungu na Mtume, ikiwa mnamuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho. Hiyo ndiyo kheri, nayo ina matokeo bora kabisa" (4:59).

Allah(s.w) anastahiki kupewa nafasi ya **kwanza na ya juu ya Utii** wa mwanaadamu kwa sababu yeye ndiye Muumba na Mmiliki pekee wa mbingu na ardhi na vyote viivyomo. Allah(s.w) analikumbusha hili katika aya nyingi za Qur'an baadhi yake zikiwa hizi zifuatazo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ وَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

"Enyi watu! Mwabuduni Mola wenu Ambaye amekuumbeni nyinyi na wale wa kabla yenu; ili mpate kuokoka" (2:21).

وَلِلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

"Na ufalme wa mbingu na ardhi ni wa Mwenyezi Mungu; na Mwenyezi Mungu ni muweza juu ya kila kitu" (3:189).

أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَغۡفِرُ لِمَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

"Je, hujui ya kwamba Mwenyezi Mungu anao ufalme wa mbingu na ardhi? Humuadhibu Amtakaye (anapokosa) na Humsamehe amtakaye (anapotubia). Na Mwenyezi Mungu ni Muweza juu ya kila kitu" (5:40).

Mtume(s.a.w) anachukua nafasi ya **pili ya utii** kwa sababu yeye ni Mjumbe mteule wa Allah(s.w) anayetufikishia ujumbe kutoka kwake kinadharia na kimatendo. Mwenyewe ameambatanisha amri ya kumtii Yeye na amri ya Utii kwa Mtume(s.a.w).

وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

"Na Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtume ili mpate kurehemewa" (3:132).

وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَٱحْذَرُوا۟ .... ﴿٩٢﴾

"Na Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtiini Mtume na tahadharini (na kukhalifu amri zao)…" (5:92).

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ

وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾

"Enyi Mlioamini! Mtiini Mwenyezi Mungu na Mtume Wake, wala msijiepushe naye na hali mnasikia" (8:20).

Kiutendaji kumtii Mtume(s.a.w) ni kufuata aliyoamrisha, kuacha aliyokataza na kumfanya kiigizo cha maisha yetu yote. Rejea Qur'an (3:31), (33:21), (57:7), n.k.

Viongozi wenye mamlaka juu yetu (Ulul-amr) hawatatiiwa moja kwa moja ila kwa masharti.

Mosi, wawe waumini wenye kuongoza kwa mujibu wa maongozi ya Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Kiongozi anayechupa mipaka ya Allah(s.w) na Mtume wake hapasi kutiiwa.

وَلَا تُطِعِ ٱلْكَـٰفِرِينَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَدَعْ أَذَىٰهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى

ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

"Na usiwatii Makafiri na Wanafiki wala usijali udhia wao, na mtegemee Mwenyezi Mungu, na Mwenyezi Mungu anatosha kuwa mlinzi" (33:48).

.... وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

"...Wala usiwatii wale ambao tumezighafilisha nyoyo zao wakafuata matamanio yao, na mambo yao yakawa yamechupa mipaka" (18:28).

Msisitizo wa **kutowatii** viongozi wanaotuamrisha kufanya maovu, pia tunaupata katika Hadith:

"Ibn 'Umar(r.a) ameleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema: Muislamu analazimika kumsikiliza na kumtii kiongozi kwa lolote lile atakalomuamrisha, likiwa linampendeza au linamchukiza alimuradi hamuamrishi kufanya kitendo kiovu. Atakapoamrishwa kufanya kitendo kiovu, hakuna kumsikiliza wala kumtii" (Bukhari na Muslim).

"Ali(r.a) ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema, "Hapana utii kwenye uovu (dhambi). Hakika utii ni kwa matendo mazuri tu" (Bukhari na Muslim).

Pili, kiongozi sharti awe na sifa stahiki ikiwa ni pamoja na elimu ya mazingira na mwongozo, uchamungu (tabia nzuri) na siha nzuri.

Tatu, mtu asiombe uongozi au asiwe na uroho wa madaraka kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

"Abu Mussa ameeleza: Tulikwenda kwa Mtume(s.a.w) mimi pamoja na binamu zangu. Mmoja wao akasema, "Ee Mtume wa Allah! Nifanye niwe gavana wa nchi ambamo Allah(s.w) amekupa mamlaka juu yake. Na yule mwingine naye akamuomba hivyo hivyo. Akasema Mtume wa Allah, "Hatumchagui kwenye uongozi huu yeyote anayeomba wala hachaguliwi yule aliye mroho wa uongozi. Katika riwaya nyingine alisema Mtume(s.a.w), "Hatuwachagui kwenye nafasi za uongozi wale wanaotaka uongozi" (Bukhari na Muslim).

Kuongoza kwa Shura

Ilikuwa kawaida ya Mtume(s.a.w) kushauriana na Maswahaba zake waliokuwa wajuzi na mashuhuri katika kukata shauri juu ya mambo ambayo hajaletewa wahay juu yake. Jambo hili la kushauriana na maswahaba (Waislamu) katika kuendesha mambo ya serikali, hakuwa ameyabuni Mtume(s.a.w) bali ni amri kutoka kwa Mola wake kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

...... فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى ٱلْأَمْرِ ۖ ...... ﴿١٥٩﴾

"...Basi wasamehe wewe na uwaombee msamaha kwa Mwenyezi Mungu na ***ushauriane nao*** *katika mambo" (3:159).*

Kwa ujumla, Waislamu kushauriana katika mambo yao ya kheri yatakayo wapelekea kusimamisha Uislamu katika jamii na kufikia lengo la kuumbwa kwao, ni katika mambo ya kheri yatakayo wafanya wastahiki kupata neema za milele peponi.

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ
وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ .... وَٱلَّذِينَ
ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ
وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾

"Basi vyote hivi mlivyopewa ni starehe ya maisha ya dunia tu, lakini kilichoko kwa Mwenyezi Mungu ni bora na cha kudumu (Milele). Watastahiki walewalioamini na wakawa wanamtegemea Mola wao..... Na waliomuitikia Mola wao (kwa kila amri zake) na wakasimamisha swala, na ***wanashauriana*** *katika mambo yao na wanatoa katika yale Tuliyowaruzuku" (42:36, 38).*

Pamoja na umuhimu wa kushauriana uliobainishwa, Waislamu hawatashauriana katika mambo ambayo yameshahukumiwa na Mwenyezi Mungu na Mtume wake kama Qur'an inavyosisitiza:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَـٰلًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾

"Haiwi kwa mwanamume aliyeamini wala kwa mwanamke aliyeamini, Mwenyezi Mungu na Mtume Wake wanapokata shauri, wawe na hiari katika shauri lao. Na mwenye kumuasi Mwenyezi Mungu na Mtume Wake, hakika amepotea upotofu (upotevu) ulio wazi (kabisa)" (33:36).

Sekretarieti ya Mtume(s.a.w)

Mtume(s.a.w) alikuwa ndiye kiongozi Mkuu wa Dola ya Kiislamu na baraza lake la Mawaziri lililowakilishwa na **Shura yake**. Pamoja na shura, aliteua kundi la waandishi na kuwapa kazi mbali mbali ya kuweka kumbukumbu ya Zakat na Sadaqat zilizokusanywa; kuweka idadi ya mitende na mifugo iliyopo; waandishi wa mikataba; waandishi wa idadi ya watu, na kadhalika. Tunaweza kuwamithilisha waandishi wa Mtume(s.a.w) na Makatibu Wakuu wa Wizara mbalimbali za serikali za kisasa.

Kuimarisha Ulinzi na Usalama

Kabla ya maadui wa ndani wa Dola ya Kiislamu Madinah hawajadhihirisha makucha yao, Makafiri wa Kiquraish kutoka Makkah walimfuata Mtume(s.a.w) Madinah na kufanya hujuma mbali mbali ikiwa ni pamoja na kutia moto mashamba ya mitende, kupora mifugo na kuwaua walinzi wake, kuwatesa na kuwaua Waislamu walioshindwa kuhamia Madinah, na kadhalika. Kutokana na hujuma hizi, Allah(s.w) aliwaruhusu Waislamu kujihami:

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ۗ .... ﴿٤٠﴾

"Wameruhusiwa (kupigana) wale waliopigwa kwa sababu wamedhulumiwa. Na kwa yakini Mwenyezi Mungu ni muweza wa kuwasaidia. Ambao wamemtolewa majumbani mwao pasipo haki ila kwa sababu wamesema. "Mola wetu ni Allah ...." (22:39-40).

Baada ya ruhusa hii kutolewa, Mtume(s.a.w) alichukua tahadhari mbali mbali ili kuilinda Dola changa ya Kiislamu. Katika kuchukua tahadhari Mtume(s.a.w) alifanya yafuatayo:

Kwanza, aliunda vikosi vya upelelezi vilivyojulikana kwa jina la "Sarayah" (kimoja – Sariyah). Vikosi hivi vilifanya kazi kwa siri na havikupaswa kupigana vita ila pale ilipobidi na hata hivyo si kupigana ana kwa ana bali kwa kuwastukizia maadui. Vikosi hivi vilivyokuwa na watu kati ya 15 na 30, Mtume(s.a.w) alivituma kwenda sehemu mbali mbali kwa malengo yafuatayo:

(i) Kukusanya habari juu ya miondoko ya maadui na kujua mipango na mbinu zao.
(ii) Kukisia nguvu za maadui ikiwa ni pamoja na idadi yao, ubora wa silaha, wingi wa mahitaji ya kivuta, n.k. ili Waislamu wapate kujiandaa vilivyo.
(iii) Kuchunguza mazingira ya uwanja wa mapambano ili Waislamu wawahi sehemu nzuri kabla ya maadui.
(iv) Kutafuta sehemu zenye maji katika uwanja wa mapambano.
(v) Kuangalia uwezekano wa kupata mahitaji muhimu ya vita kutoka kwa wakazi wa sehemu ile iliyo karibu na uwanja wa mapambano.
(vi) Kutathmini mtazamo wa watu wa eneo hilo la mapambano juu ya Waislamu na maadui zao.

Pili, Mtume(s.a.w) alituma sehemu mbalimbali vikosi vya ulinzi vyenye askari kati ya 50 na 500 waliojizatiti kivita. Vikosi hivi vya kivita vilijulikana kwa jina la "ghazwah", na vilikuwa tayari kupambana na adui wakati wowote. Vikosi hivi vilikuwa na kazi zifuatazo:

(i) Kulinda na kuchunga mipaka ya Serikali ya Kiislamu ya Madinah dhidi ya maadui zake.
(ii) Kuwaonyesha maadui kuwa sasa kuna serikali ya Kiislamu ambayo iko imara kulinda maslahi yake ndani ya mipaka yake na

kwamba haikuwa tayari kuona kipingamizi chochote kitakachozuia kutekelezwa kwa sharia ya Allah.

(iii) Kuwatishia maadui, hasa Maquraysh wa Makkah, kuwa uchumi wao sasa uko hatarini, kwani wakati wowote Waislamu wanaweza kuzuia misafara yao ya biashara ya kwenda Syria (Sham). Kusudio lilikuwa kuwatishia Maquraysh ili waache uadui na Waislamu na badala yake waweke mkataba wa amani na Waislamu ili waendelee na misafara yao kama kawaida.

(iv) Kuwazuia maadui wasipate nafasi ya kujiandaa kivita ili ikibidi waingie katika vita, waingie bila ya maandalizi ya kutosha. Katika kutekeleza hili ilibidi Waislamu waizuie misafara ya biashara ya maadui.

(v) Kujiandaa na kujipa mazoezi ya kivita pamoja na kuyafahamu vema mazingira ya maeneo yaliyoizunguka Madinah ili ikibidi kupigana wasipate taabu katika kupanga mbinu za kivita.

(vi) Kuwapa Waislamu fursa ya kuzijaribu nguvu za maadui na kujenga uzoefu wa kuandaa jeshi dhidi yao kabla ya vita vyenyewe. Uzoefu huu uliwawezesha Waislamu kujiandaa kwa vita vya Badr.

(vii) Pia vikosi vya ulinzi vilikuwa na kazi ya kuyaadhibu makabila yaliyowasaidia maadui dhidi ya Waislamu, viliwaadhibu viongozi waliowachochea watu wao dhidi ya Waislamu na walizuia hila zao dhidi ya Waislamu.

Mtume mwenyewe alishiriki katika misafara mbali mbali ya vikosi hivi vya ulinzi.

Tatu, hatua nyingine aliyoichukua Mtume(s.a.w) kama tahadhari, ni ile ya kuweka mikataba ya amani na makabila yaliyoishi karibu na mji wa Madinah ili wasije wakawa upande wa maadui. Makabila kadhaa yaliingia katika mikataba ya amani baina yao na Waislamu. Mfano wa mikataba hiyo ni ule mkataba kati ya Mtume(s.a.w) na Banu Damrah ambao sura yake ilikuwa kama ifuatavyo:

> *"Hii ni hati ya Muhammad kwa Banu Darmah. Maisha yao na mali zao zitakuwa salama. Ikitokea wakashambuliwa na adui watasaidiwa na Waislamu, labda viwe ni vita vya kidini. Nao pia watakuja kumsaidia Mtume watakapoitwa kufanya hivyo".*

Kutokana na tahadhari hizi alizozichukua Mtume(s.a.w) na hata kabla ya kuona namna alivyoongoza vita mbali mbali tunajifunza kuwa alikuwa kiongozi hodari wa vita. Pia hapa tunajifunza kuwa Waislamu haturuhusiwi kuendesha mambo yetu kiholelaholela tu bila ya mipango na bila ya kufuata utaalam unaostahiki kwa kisingizio kuwa dini ya Allah inalindwa na Allah mwenyewe. Ni kweli, Allah(s.w) ameahidi kuwasaidia Waislamu wanaopigania dini yake, lakini msaada huo hauleti mpaka Waislamu wapambane vema na maadui zao kwa juhudi zao zote wakizingatia kwa makini mbinu zote za kivita na kisha wamtegemee Allah(s.w). Pale Waislamu walipofanya uzembe na kupuuza mbinu za kivita, kama tutakavyoona katika vita vya Uhud, walitandikwa vibaya sana na maadui zao.

Nne, njia nyingine iliyotumika kuilinda Dola ya Kiislamu ni kuingia vitani dhidi ya maadui ilipokuwa hapana budi.

Uhusiano na nchi za nje

Mtume(s.a.w) alifuata sera ya mahusiano na watu wengine iliyobainishwa katika Qur'an ikiwa ni pamoja na:

Kwanza, kutekeleza masharti ya Mikataba aliyowekeana na makabila mbalimbali. Suala la kuchunga ahadi ni amri ya Allah(s.w):

وَأَوْفُواْ بِعَهْدِ ٱللَّهِ إِذَا عَـٰهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلْأَيْمَـٰنَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا

وَقَدْ جَعَلْتُمُ ٱللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلاً ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

"Na timizeni ahadi mlizozitoa kwa jina la Mwenyezi Mungu mnapoahidi wala msivunje hizo ahadi baada ya kuzithubutisha, hali mumekwisha mfanya Mwenyezi Mungu kuwa shahidi wenu. Hakika Mwenyezi Mungu anajua (yote) mnayoyafanya" (16:91).

Pili, Mtume(s.a.w) alidumisha misingi ya haki kwa watu wa ndani na nje ya Dola kama Qur'an inavyosisitiza:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْ ۚ ٱعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ
لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

"Enyi mlioamini! Kuweni wasimamizi (wa kupitisha haki) kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, muwe mkitoa shahada kwa uadilifu. Wala kuchukiana na watu kusikupelekeeni kutowafanyia insafu (uadilifu). Fanyeni uadilifu; huko ndiko kunakomkurubisha mtu na ucha-Mungu. Na mcheni Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu anazo habari za (yote) mnayoyatenda" (5:9).

Tatu, Mtume(s.a.w) alipendelea suluhu na kuwekeana mikataba ya amani kuliko mapambano kwa kuzingatia agizo la Allah(s.w):

۞ وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَٱجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى
ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

"Na kama (hao maadui) wakielekea katika amani nawe pia ielekee na mtegemee Mwenyezi Mungu. Hakika yeye ndiye asikiaye(na) ajuaye" (8:61).

Nne, Mtume(s.a.w) alijenga urafiki na nchi (makabila) yaliyokuwa hayafanyi uadui na Dola ya Kiislamu kama Allah(s.w) alivyo mruhusu:

لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن
دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓاْ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

"Mwenyezi Mungu hakukatazeni kuwafanyia ihsani na uadilifu wale ambao hawakupigana nanyi kwa ajili ya Dini wala hawakukufukuzeni katika nchi zenu. Hakika Mwenyezi Mungu anawapenda wafanyao uadilifu" (60:8).

Kinyume chake tunakatazwa kuwafanya marafiki zetu wale wanaotupiga vita katika Dini.

إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَـٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَـٰرِكُمْ وَظَـٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٩﴾

"Mwenyezi Mungu anakukatazeni na wale ambao wanapigana nanyi katika Dini, na kukufukuzeni katika nchi zenu, na wanasaidia katika kufukuzwa kwenu; (Anakukatazeni) kuwafanya marafiki; na wawafanyao marafiki basi hao ndio madhalimu" (60:9).

Uchumi na pato la Serikali

Uchumi wa Dola ya Kiislamu Madinah ulitegemea **biashara** na **kilimo**, zao kubwa likiwa **mitende** na **mifugo**. Wengi miongoni mwa Answari walikuwa ni wakulima na wengi miongoni mwa Muhajirin walikuwa wafanya biashara. Mtume(s.a.w) aliwahimiza waumini kuharakia uchumi kama tunavyojifunza katika Hadith:

'Abdullah bin Mas'ud(r.a)ameeleza kuwa Mtume(s.a.w) amesema: Kutafuta chumo la halali ni faradh baada ya kutekeleza faradh nyingine" (Baihaqi).

"Jabir bin Awam(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Mmoja wenu kuchukua kamba na kisha akaja na mzigo wa kuni akiwa amebeba mgongoni mwake akauza, na kwa kufanya hivyo Allah akailinda hadhi yake, ni bora kwake kuliko kuomba omba watu, wakimpa chochote au wasimpe" (Bukhari).

Kutokana na muhimizo huu, kila Muislamu alichakarika na uchumi wa Dola changa ya Kiislamu ukawa unakuwa siku hadi siku.

Ili Dola iweze kuendesha mambo yake, ilibidi lazima kuwepo njia za mapato ya serikali. Vyanzo vya mapato ya serikali ya Mtume(s.a.w) vilikuwa:

Zakat na Sadaqat, Ushur, Jizya, Al-kharaj, Al-fay na Al-ghamimah.

(a) **Zakat** ilifaradhishwa kwa waumini katika mwaka wa pili Hijriyah. Utoaji wa **Zakat** na **Sadaqat** umehimizwa mno katika Uislamu, kiasi kwamba bahili wa zakat na sadaqat hawezi kuwa muumini, na makazi yake huko akhera yatakuwa Motoni. Katika kusisitiza utoaji wa Zakat na Sadaqat, tafakari maelezo ya Mtume(s.a.w) katika Hadith ifuatayo:

> *"Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: "Yule ambaye Allah(s.w) amempa mali lakini haitolei zakat, mali yake itageuzwa kuwa nyoka mkubwa (mwenye sumu kali). Ataviringwa shingoni mwake katika siku ya Hesabu na kuanza kumuuma. Baadaye nyoka huyo atasema: "Mimi ni mali yako, mimi ni hazina yako iliyohifadhiwa". Kisha Mtume(s.a.w) alisoma (aya ifuatayo): "Wala usiwoane wale ambao wamefanya ubakhil katika yale aliyowapa Mwenyezi Mungu katika fadhila zake kuwa ni bora kwao. La, ni vibaya kwao. Watafungwa kongwa (madude ya kunasa shingoni) za yale waliyoyafanyia ubakhili siku ya Kiyama. Na urithi wa mbingu na ardhi ni wa Mwenyezi Mungu na Mwenyezi Mungu ana habari za mnayoyafanya. (3:180)" (Bukhari).*

Utoaji wa zakat na sadaqat umekokotezwa kiasi hicho kwa lengo la kuendeleza shughuli za maendeleo ya Dola ya Kiislamu na kuwasaidia wanajamii wanaokabiliwa na matatizo ya kiuchumi (Rejea Qur'an (9:6)).

(b) **Ushr** (*zakat ya mazao ya shambani*) ilikuwa kodi inayotolewa na Waislamu kutokana na mavuno ya shambani. Mavuno yaliyotokana na mashamba yaliyostawishwa kwa mvua au maji ya asili yalitolewa ushur kiasi cha asilimia kumi (10%) ya mavuno. Kwa wale ambao walistawisha mashamba yao kwa kumwagilia maji walitoa ushuri kiasi cha asilimia tano (5%) ya mavuno kwa msimu.

(c) **Jizya** ni kodi iliyowahusu wasio Waislamu waliochini ya Dola ya Kiislamu (dhimmi). Serikali ya Kiislamu ilichukua dhamana ya kuwalinda "dhimmi", wao na mali zao. Dhimmi walilipa jizya kama malipo ya kazi ya ulinzi wanayofanyiwa na serikali. Jizya ililipwa na wanaume tu; haikuwahusu wazee, watoto, wanawake na walemavu.

(d) **Al-Kharaj** ni kodi iliyolipwa na wasio Waislamu katika ardhi ya Dola ya Kiislamu iliyopatikana kwa kutekwa kivita. Kwa mfano Mayahudi wa Khaibar waliruhusiwa kuendelea kulima ardhi iliyotekwa na Waislamu na kutakiwa kulipa nusu ya mavuno yao kwa mwaka.

(e) **Al-fay** ni mapato yaliyotokana na mashamba ya serikali ya Kiislamu.

(f) **Al-ghanima** (Ngawira) ni mapato yaliyotokana na mali iliyotekwa katika vita. Moja ya tano ($^1/_5$) ya ngawira iliingizwa kwenye pato la serikali na nne ya tano ($^4/_5$) waligawana askari waliopigana vita.

Mtume(s.a.w) alianzisha **Baitul-Mali** (Hazina) ambamo mapato haya yalihifadhiwa na kugawanywa kwa ajili ya kutatua matatizo mbali mbali ya wananchi na kwa ajili ya kuendesha shughuli mbali mbali za serikali.

UPINZANI DHIDI YA DOLA YA KIISLAMU MADINAH

Kadiri Dola ya Kiislamu Madinah ilivyoimarika ndivyo uadui ulivyozidi. Katika kipindi cha Makkah adui mkuu wa Uislamu alikuwa kabila la Mtume(s.a.w). Adui huyu aliendelea kushikilia nafasi yake katika kipindi cha Madinah. Pamoja na Makafiri wa Kiquraish, dola ya Kiislamu Madinah pia ilikabiliwa na maadui wengine wengi. Ili kuihami Dola changa ya Kiislamu, ilimbidi Mtume(s.a.w) aingie vitani dhidi ya maadui hao. Mtume(s.a.w) Mwenyewe akiwa Amir Jeshi na Kamanda Mkuu aliongoza vita 27, vikubwa 7 na vidogo 20 katika kipindi cha miaka kumi (10). Maadui wakubwa wa ndani na nje waliopambana na Dola ya Kiislamu Madinah ni:

- Makafiri wa kabila la Kiquraish
- Wanafiki
- Mayahud
- Makabila mengine ya Waarabu
- Warumi(Wakristo)

Katika sehemu hii, tumeonesha vitimbi vya kila adui dhidi ya Dola ya Kiislamu Madinah na namna Mtume(s.a.w) alivyokabiliana na vitimbi hivyo na hatimaye kupata ushindi wa kishindo (fat-h).

Makafiri wa kabila la Kiquraish

Pamoja na vitimbi vyao vikubwa walivyofanya Makkah dhidi Mtume(s.a.w) na Waislamu, Maquraysh waliamua kuwafuatilia Waislamu Madinah kuendeleza vitimbi vyao kama vifuatavyo:

Kwanza, walimuandikia barua kiongozi wa wanafiki, 'Abdullah bin Ubayyi, ili amfukuze au kumuua Mtume(s.a.w) na kumtishia vita endapo hatatekeleza:

"Kwa kumpa mtu wetu (Muhammad) hifadhi (ya kisiasa) tunakutaka kwa jina la Allah ima umuue au umfukuze Madinah la sivyo, tutakushambulieni, tutakumalizeni na kuwateka wake zenu".

Pili, Maquraysh waliyatishia vita makabila yaliyokuwa yakiishi kati ya Makka na Madinah ili yasije silimu na kuyachochea yawe dhidi ya Waislamu.

Tatu, Bwana mkubwa wa Maquraish, Kurz bin Jabir na wenzake walikuja kwa siri, Madinah, na kupora mifugo ya ngamia, mbuzi na kondoo na kukimbia nayo Makka.

Nne, mabwana wakubwa wa Maquraish, Habbar bin 'Aswad na Nafii bin Qays walimchocha chocha mikuki, bibi Zaynab bint Muhammad (s.a.w) alipokuwa akihamia Madinah kumfuata baba yake. Bibi huyu aliyekuwa mja mzito aliathirika sana na ikawa ndio sababu ya kifo chake.

Hujuma kama hizi za Maquraish za kuhatarisha usalama wa Waislamu na uchumi wao zilikithiri na ikawa ndio sababu ya Waislamu kuruhusiwa rasmi na Mola wao kuingia vitani dhidi ya maadui zao.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

"Wameruhusiwa (kupigana) wale waliopigwa, kwa Sababu wamedhulumiwa. Na kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Muweza wa kuwasaidia" (22:39).

وَقَـٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ

لِلَّهِ ۚ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾

"Na piganeni nao (makafiri) mpaka yasiweko mateso (nyinyi kuteswa na wao kwa ajili ya Dini kama wanavyokuteseni sasa); na Dini iwe kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Lakini wakiacha, basi hakika Mwenyezi Mungu anayaona wanayoyatenda" (8:39).

Ruhusa hii iliwafanya Waislamu wajizatiti kivita kupambana na maadui zao hawa na wengine wote walioibuka baadaye. Mtume(s.a.w) na jeshi lake alipambana na Maquraish katika vita vikubwa vya Badr, Uhud na Ahzab. Katika vita hivi tuna mengi ya kujifunza.

Vita vya Badr

Chanzo cha vita vya Badr

Msafara mkubwa wa biashara ya Maquraysh ulielekea Syria (Sham) kwenye mwezi wa Jamadi al-Ula, chini ya Uongozi wa Abu Sufyan, ulitarajiwa kurudi, kwenye mwezi wa Ramadhan, 2 A.H. Huu ulikuwa msafara mkubwa kuliko misafara yote ya Mquraysh ulisheheni bidhaa zenye thamani ya dinar 50,000. Abu Sufyan akiongelea juu ya msafara wake alisema: "Wallah hapana Maquraysh, ambaye hakutia mtaji wake katika msafara huu". Faida kutokana na msafara huo ilikusudiwa itumike kwa ajili ya maandalizi ya vita dhidi ya Dola ya Kiislamu Madinah.

Mtume(s.a.w) aliazimia kuuzuia msafara huu ili kuwaonya Maquraysh kutokana na udhalimu wao dhidi ya Waislamu. Mtume(s.a.w) alipopata habari juu ya kurudi kwa msafara wa Abu Sufyan, aliwaamuru wale wote wenye wanyama wa kupanda karibu yao waongozane naye kwenye kuufuata msafara huo. Walijitokeza Waislamu 313 kuongozana na Mtume(s.a.w). Kabla ya kukutana na msafara wa Abu Sufyan, Mtume(s.a.w) alipata habari kuwa Maquraysh wameandaa jeshi kuja kuipiga Madinah.

Abu Sufyan alipata habari kwa njia ya upelelezi kabla ya kikosi cha Mtume hakijaondoka Madinah, kuwa Mtume(s.a.w) na wafuasi wake watakuwa njiani ili kuuteka msafara wake. Hivyo, kabla Mtume(s.a.w) hajaondoka Madinah, Abu Sufyan alimtuma Dam dam aende mbio Makkah awafahamishe Maquraysh juu ya nia ya Waislamu dhidi ya msafara wao. Dam dam alikwenda moja kwa moja mpaka Makkah na kuita kwa sauti ya kivita:

> *"Enyi Quraysh! Saidia! Saidia! Muhammad na masahaba wake wako njiani wanangojea mali zenu na bidhaa zenu zilizo katika msafara wa Abu Sufyan. Sijui kwamba mtaweza kuwawahi". Baada ya kupata habari hii Maquraysh walijiandaa haraka haraka na wakaondoka na jeshi la watu 1000 walijizatiti barabara kivita kuelekea Madinah.*

Wakati huo huo, Abu Sufyan naye alibadilisha njia na akarejea Makkah salama kwa njia ya Pwani. Alipofika, Maquraysh walishaondoka kuelekea Madinah. Walipokuwa njiani kuelekea Madinah, Maquraysh walifahamishwa juu ya kurudi Makkah kwa usalama kwa msafara wa Abu Sufyan. Baada ya kupata habari hiyo baadhi ya wakubwa wa Makkah walishauri kuwa warudi; lakini Abu Jahl na wengine kama 'Amr bin Hadrami ambaye ndugu yake, Amr bin Hadrami aliuawawa kwa makosa na kikosi cha uchunguzi cha 'Abdullah bin Jahsh, waliwachochea Maquraysh wasirudi nyuma, bali waende Madinah kwenda kuwamaliza Waislamu ili kulipiza kisasi cha kuuliwa kwa 'Amr. Banu Zuhrah na Banu Adi waliwaacha Maquraysh na kurudi zao Makkah.

Baada ya Mtume(s.a.w) kupata habari juu ya jeshi la Maquraysh, aliwageukia masahaba wake na kuwataka ushauri: "Nini ushauri wenu (maoni yenu) kuhusu kupigana na watu hawa (Maquraysh)?" Waislamu walijibu: "Kwa jina la Allah hatuna nguvu za kupambana na jeshi hilo (tulijitayarisha tu kwa ajili ya msafara wa biashara wa watu wachache wasiojizatiti)". Abu Bakr na 'Umar (r.a) walitoa mapendekezo yao kuwa walikabili jeshi la Maquraysh, lakini Mtume hakutaka kuchukua mapendekezo yao kwanza, bali alitaka kwanza kupata maoni kutoka kwa Ansar. Miqdad bin Amr (Ansar) alipoona kuwa watu wanasita alisimama na kueleza:

> *"Ee Mtume wa Allah! Sisi sio kama wafuasi wa Musa (a.s) wa kukuambia: "Wewe na Mola wako mwende mkapigane na sisi tunakungoja hapa". Tunaapa kwa jina la Allah kama utatuamrisha kwenda Bark-o-Ghimad (sehemu ya mbali katika nchi ya Yemen) tutakuwa tayari kutekeleza amri hiyo na kamwe hatutakuacha mwenyewe". (Sahihi Muslim).*

Pia kiongozi wa Ansar, Sa'd bin Ma'adh, alipoona kuwa Mtume(s.a.w) anataka kupata maoni yao alisimama na kusema:

> *"Ee mjumbe wa Allah! Tutakutii hata ukituamrisha kujitosa baharini".*

Ansar wote walihamasika na kutaka kusema haya haya yaliyosemwa na kiongozi wao. Mtume(s.a.w) alifurahishwa sana na maoni ya Sa'd na kisha akawaamrisha Waislamu kuelekea Badr. Na hapo zilishuka aya za Qur'an zifuatazo:

كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ
ٱلْمُؤْمِنِينَ لَكَٰرِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَٰدِلُونَكَ فِى ٱلْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ
كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى ٱلْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ
ٱللَّهُ إِحْدَى ٱلطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ
ٱلشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُحِقَّ ٱلْحَقَّ
بِكَلِمَٰتِهِۦ وَيَقْطَعَ دَابِرَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ وَيُبْطِلَ
ٱلْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

"(Atakunusuru) kama alivyokutoa Mola wako katika nyumba yako kwa haki, na kundi moja la walioamini halipendi (utoke) wakabishana nawe katika haki baada ya kubainika (haki ile; wanachukia kwenda huko vitani) kama kwamba wanasukumwa katika mauti na huku wanaona. Na kumbukeni Mwenyezi Mungu alipokuahidini moja katika makundi mawili ya kwamba ni lenu. Nanyi mkapenda lile lisilo na nguvu; na Mwenyezi Mungu anapenda kuthibitisha haki kwa maneno yake na kuikata mizizi ya makafiri". Ili kuthibitisha haki na kuondoa batili hata wakichukia watu wabaya". (8:5-8).

Mapambano katika uwanja wa Badr

Jeshi la Mtume(s.a.w) lilikutana na Jeshi la Maquraysh katika kijiji cha Badr, kilichopo umbali wa maili 80 (kilometa 128) kutoka Madinah. Jeshi la Maquraysh lililoongozwa na Abu Jahl lilikuwa na askari 1000 waliojizatiti kivita, farasi 300 na ngami 700. Jeshi la Waislamu lilikuwa na watu 313, wenye silaha duni, farasi wawili na ngamia sabini tu. Maquraysh waliwahi kwenye uwanja wa vita wakaiweka kambi yao kwenye udongo mzuri. Sehemu waliyotaka Waislamu kuweka kambi yao ilikuwa haina maji na

ardhi yake ilikuwa ya kichanga ambayo ilifanya miguu ya ngamia ididimie. Habab bin Mundhir(r.a) alitoa pendekezo la kuweka kambi yao karibu na kisima. Mtume(s.a.w) alikubali pendekezo hilo na aliwaamrisha Waislamu wapige kambi yao sehemu hiyo yenye maji. Kisha kwa rehema ya Allah mvua kubwa ilinyesha na kuyajaza maji madimbwi yaliyokuwa katika eneo lao, wakawa na maji ya kutosha na udongo ukashikamana vizuri. Juu ya rehema hii ya mvua Qur'an inatufahamisha:

إِذْ يُغَشِّيكُمُ ٱلنُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ
مَآءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ ٱلشَّيْطَٰنِ وَلِيَرْبِطَ
عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ ٱلْأَقْدَامَ ﴿١١﴾

"(Kumbukeni) alipokuleteeni usingizi uliokuwa (alama ya) salama itokayo Kwake, na akakuteremshieni maji mawinguni ili kukutahirisheni kwayo na kukuondoleeni uchafu wa shetani na kuzipa nguvu nyoyo zenu, kuithubutisha miguu yenu chini (isiwe inazama zama mchangani)". (8:11)

Maquraysh hawakuwa na maji na mvua iliponyesha iliufanya udongo wa sehemu yao uwe na utelezi sana.

Majeshi yote mawili yalijipumzisha usiku tayari kuanza vita al-fajiri. Mtume(s.a.w) alibakia usiku kucha akimuomba Mola wake kwa unyenyekevu mkubwa kwa kurudia tena na tena dua ifuatayo:

"Ee Allah! Hizi ni koo zote za Quraysh zilizosimama kwa nia ya kumkadhibisha Mtume wako. Ee Allah tupe msaada uliotuahidi. Ee Allah! Kama kajeshi kako kadogo kanaangamizwa, ni wakati gani tena utakapoabudiwa".

Allah(s.w) alimjibu Mtume wake kwa kumpa bishara njema ya ushindi kama tunavyojufuza katika aya zifuatazo:

سَيُهْزَمُ ٱلْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

"(waambie): Wingi wao huo karibuni hivi utaendeshwa mbio na watageuzwa migongo (wanakimbizana)" (54:45).

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّى مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ
مِّنَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِۦ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ
ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

"(Kumbukeni) mlipokuwa mkiomba msaada kwa Mola wenu, naye akakujibuni kuwa: Kwa yakini mimi nitakusaidieni kwa malaika elfu moja watakaofuatana mfululizo (wanaongezeka tu. Na Mwenyezi Mungu hakufanya haya ila iwe bishara (habari ya furaha) na ili nyoyo zenu zitue kwayo. Na hakuna msaada (wa kufaa) ila utokao kwa Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu ni mwenye nguvu na mwenye hikima." (8:9-10).

Baada ya kujibiwa dua yake, Mtume(s.a.w) aling'ara uso wake akawaendea Waislamu na kuwaambia kuwa wamtegemee Allah(s.w) na waingie kwenye vita bila ya woga wala khofu. Aliwabashiria pepo kwa kuwaapia "*Kwa jina la yule aliyeshikilia roho ya Muhammad, hapana yeyote miongoni mwenu atakayepigana leo na akafa ila Allah(s.w) atamuingiza peponi kwake*".

Mtume aliwaamrisha Waislamu kupigana kama alivyoamrishwa katika Qur'an:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ حَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَى ٱلْقِتَالِ ۚ إِن يَكُن مِّنكُمْ
عِشْرُونَ صَـٰبِرُونَ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ يَغْلِبُوٓا۟
أَلْفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

"Ewe Mtume! Wahimize walioamini wende vitani, Wakipatikana kwenu watu ishirini wanaosubiri, watashinda mia mbili. Na kama wakiwa watu mia moja kwenu watashinda elfu moja ya wale waliokufuru, maana hao ni watu wasiofahamu". (8:65).

Vita vilianza alfajiri ya siku ya Ijumaa ya 17 Ramadhan, 2 A.H. sawa na Machi, 624 A.D. Vilianza kwa kuchuana mashujaa wakubwa watatu kutoka kila upande. Kwa upande wa Waislamu alitoka Hamza bin Abd al-Muttalib, 'Ubaydah bin Harth na 'Ali bin Abu Talib. Kwa upande wa Maquraysh alitoka Shaibahbin Rabiah, Utbah bin Rabiah na Walid bin 'Utbah. Machuano yalikuwa kama ifuatavyo:

Kutoka kwa Maquraysh	Kutoka kwa Waislamu	Matokeo
'Utbah bin Rabi'ah	Hamza bin Abd al Muttalib	Hamza alimmaliza Utbah pale pale.
Walid bin 'Utabah	Ali bin Abu Talib	Ali alimmaliza Walid pale pale
Shaibah bin Rabiah	'Ubaydah bin Harth	Shaibah na Ubaydah walijeruhiana. Ali na Hamza wakammaliza Shaibah pale pale na kumchukua Ubaydah.

Baada ya machuano haya, vita vilianza kwa ujumla. Kama mbinu za kivita Waislamu walipewa amri ya kuwashambulia kwanza viongozi wa Maquraysh. Viongozi kumi na moja kati ya wale kumi na nne waliokula njama za kumuua Mtume(s.a.w) waliuawa punde tu. Waislamu waliendelea kupigana kwa nguvu kama walivyoamrishwa na amir Jeshi wao. Mtume(s.a.w) alichukua kiganja cha mchanga na kukitupia kwa Maquraysh huku akisema: "Na zidhalilike nyuso hizi Inshaallah". Kweli mchanga uliwaathiri sana maadui, kwani halikusalia jicho la yeyote katika maadui ila liliingiwa na mchanga ule na likawa linawasha kama pilipili. Maadui waliparaganyika na kukimbia hovyo hovyo na huku Waislamu wanawaua na kuwakamata kwa urahisi. Kitendo cha Mtume(s.a.w) kutupa mchanga ni katika mbinu za kivita alizoelekezwa na Mola wake kama tunavyojifunza katika Qur'an:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ ٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۚ
إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾

"Hamkuwaua nyinyi lakini Mwenyezi Mungu ndiye aliyewaua; na hukutupa wewe (Mtume) ulipotupa (ule mchanga katika gao la mkono wako ukamuingia kila adui machoni mwake) walakini Mwenyezi Mungu ndiye aliyeutupa. Alifanya haya Mwenyezi Mungu ili awape walioamini hidaya nzuri itokayo kwake. Hakika Mwenyezi Mungu ndiye ajuaye, asikiaye". (8:17).

Waislamu walipata ushindi kwa kuwaua Maquraysh 70 na kuwachukua mateka 70 pamoja na ngawira nyingi. Ambapo waliuawa Waislamu 14 tu. Ushindi wa Waislamu unaonekana kwa uwazi unapowianisha wingi wa askari baina ya majeshi mawili na kisha kuwianisha mateka na waliouawa kutoka kila upande. Kwa kuwianisha:

Waislamu waliopata ushahid 14 Maquraish waliokufa na mateka 140

14: 140 ≙ 1:10

Yaani Muislam mmoja alikufa baada ya kupambana na makafiri 10.

Makafiri wa Kiquraysh walitegemea sana kupata ushindi kutokana na wingi wa watu, wingi na ubora wa silaha, na wingi wa mahitaji ya kivita na shetani aliwapambia hivyo kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ ٱلْيَوْمَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَإِنِّى جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَآءَتِ ٱلْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكُمْ إِنِّىٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ ۚ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

"Na (kumbukeni) shetani alipowapambia vitendo vyao na kusema: Leo hakuna watu wa kukushindeni, na mimi ni mlinzi wenu", lakini yalipoonana yale majeshi mawili, (shetani) alirudi nyuma na kusema: Mimi si pamoja na nyinyi, mimi naona msiyoyaona, mimi ninamuogopa Mwenyezi Mungu; na Mwenyezi Mungu ni Mkali wa kuadhibu". (8:48).

Matokeo ya vita yalidhihirisha wazi kuwa ushindi unatoka kwa Allah(s.w). Kwa hiyo wale wote watakaopigana upande wa Allah ndio daima watakaoshinda. Pia ushindi wa Waislamu katika vita vya Badr ulionyesha kwa uwazi msaada wa Allah(s.w) kwa Waislamu. Qur'an inaonyesha ushindi huu katika aya zifuatazo:

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾

"Na Mwenyezi Mungu alikunusuru katika (vita vya) Badri, hali nyinyi mlikuwa dhaifu. Basi, mcheni Mwenyezi Mungu ili mpate kushukuru. (Alikunusuruni katika vita vya Badr) ulipowaambia Waislamu: "Je! Haikutosheni Mola wenu atapokusaidieni kwa malaika elfu tatu watakaoteremshwa?" (3:123-124).

إِذۡ أَنتُم بِٱلۡعُدۡوَةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُم بِٱلۡعُدۡوَةِ ٱلۡقُصۡوَىٰ وَٱلرَّكۡبُ
أَسۡفَلَ مِنكُمۡۚ وَلَوۡ تَوَاعَدتُّمۡ لَٱخۡتَلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡمِيعَٰدِ وَلَٰكِن
لِّيَقۡضِيَ ٱللَّهُ أَمۡرٗا كَانَ مَفۡعُولٗا لِّيَهۡلِكَ مَنۡ هَلَكَ عَنۢ بَيِّنَةٖ
وَيَحۡيَىٰ مَنۡ حَيَّ عَنۢ بَيِّنَةٖۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ (٤٢) إِذۡ
يُرِيكَهُمُ ٱللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلٗاۖ وَلَوۡ أَرَىٰكَهُمۡ كَثِيرٗا لَّفَشِلۡتُمۡ
وَلَتَنَٰزَعۡتُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ سَلَّمَۚ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ
ٱلصُّدُورِ (٤٣) وَإِذۡ يُرِيكُمُوهُمۡ إِذِ ٱلۡتَقَيۡتُمۡ فِيٓ أَعۡيُنِكُمۡ قَلِيلٗا
وَيُقَلِّلُكُمۡ فِيٓ أَعۡيُنِهِمۡ لِيَقۡضِيَ ٱللَّهُ أَمۡرٗا كَانَ مَفۡعُولٗاۗ
وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ (٤٤) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمۡ
فِئَةٗ فَٱثۡبُتُواْ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ (٤٥)

(Kumbukeni) mlipokuwa kando ya bonde lililo karibu na Madinah, nao (jeshi la makafiri) walikuwa kando ya bonde hilo mbali na ule msafara (wa Maquraysh uliokuwa na mali yao) ulipokuwa chini yenu (upande mwingine kabisa); na kama mngelipeana miadi mngalihitalifiana. Lakini (mumekutana vivi hivi na jeshi lao la vita) ili Mwenyezi Mungu alipitishe jambo lililokuwa lazima litendeke; kusudi yule aangamiaye, aangamie kwa dalili zilizo dhahiri, na anayehuika (kwa kufuata Uislamu) ahuike kwa dalili dhahiri. Na hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye kusikia Mwenye kurehemu.

(Kumbuka) Mwenyezi Mungu alipokuonyesha katika usingizi wako (kwamba wao makafiri) ni wachache, mkapata moyo wa kukabiliana nao). Na kama angelikuonyesha kwamba wao ni wengi mngelivunjika moyo na mngelizozana katika jambo hilo (kuwa tupigane nao au tusipigane nao). Lakini Mwenyezi Mungu akakulindeni (na hayo). Bila shaka yeye ni mjuzi wa yaliyomo vifuani. Na (kumbukeni) alipokuonyesheni machoni mwenu

mlipokutana kwamba wao ni wachache (ili muwe tayari mupigana nao); na akakufanyeni nyinyi kuwa wachache (mno kabisa) machoni mwao (waone upuuzi kupigana kwa hima na watu wachache kama nyinyi. Mwenyezi Mungu amefanya hayo ili atimize jambo alililoliamrisha litendeke. Na mambo yote hurejeshwa kwa Mwenyezi Mungu. Enyi mlioamini: Mkutanapo na jeshi (la makafiri) kazaneni barabara (wala msikimbie) na mumkumbuke Mwenyezi Mungu kwa wingi ili mpate kufaulu". (8:42-45).

Katika aya hizi na nyingine tunajifunza kuwa Waislamu hawanabudi kuwa tayari kupigania dini ya Allah ili kusimamisha **haki** katika jamii na kutokomeza **batili** bila ya kukhofu ukubwa wa nguvu zinazopambana nao kwani Allah(s.w) ameahidi kuwasaidia Waislamu wanaopigania Dini yake. Allah(s.w) ni muweza juu ya kila kitu na hukifanya jeshi lake chochote akipendacho katika viumbe vyake. Hebu tuone ni vipi Allah(s.w) aliwasaidia Waislamu katika uwanja wa mapambano wa Badr:

(i) Aliwapa Waislamu moyo kuwa watashinda kwa kuwabashiria ushindi (54:45).

(ii) Aliwafanya maadui kuwa wachache machoni mwa Waislamu na ilihali walikuwa wengi sana1000, (8:44).

(iii) Aliteremsha mvua ili kukidhi mahitaji yao na kuifanya ardhi ya sehemu yao iliyokuwa ya kichanga ishikamane ili iwe wepesi kwao wakati wa kupigana na kinyume chake mvua iliifanya ardhi ya sehemu ya maadui iwe ni yenye utelezi na kuwayumbisha wakati wa mapambano. Rejea Qur'an (8:11).

(iv) Aliwaliwaza Waislamu kwa kuwaahidi kuwaletea jeshi la malaika washambuliaji kweli kweli, na kweli jeshi hilo liliteremka kuwasaidia. Rehea Qur'an (8:9, (3:124).

(v) Aliupeperusha udongo alioutupa Mtume(s.a.w) na kuingia katika kila jicho la adui na kuufanya uwe wenye kuwasha machoni kama pilipili. Rejea Qur'an (8:17).

(vi) Aliwapambia makafiri wajione kuwa wao ni wengi sana na wana silaha na vifaa vingine vya vita vilivyo bora sana kuliko vya

Waislamu na waliona kuwa Waislamu wachache sana machoni mwao na wakawadharau kuwa hawawezi kuwafanya kitu. (Qur'an 8:44:48).

Pamoja na kutegemea msaada kutoka kwa Allah(s.w) hatuna budi kujiandaa vizuri kwa kadiri ya uwezo wetu wote na kutumia mbinu zote za kivita tunazozifahamu na tujitahidi kwa kadiri ya uwezo wetu kubuni mbinu nyingi kulingana na mazingira ya uwanja wa mapambano kama tunavyoamrishwa katika aya ifuatayo:

وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ ٱلْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَءَاخَرِينَ مِن دُونِهِمْ
لَا تَعْلَمُونَهُمُ ٱللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَىْءٍ فِى سَبِيلِ
ٱللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

"Basi waandalieni (wawekeeni tayari) nguvu mziwezazo (silaha), na mafarasi yaliyofungwa, tayari tayari (mipakani), ili kwazo (nguvu hizi) muogopeshe maadui wa Mwenyezi Mungu na maadui zenu, (mnaowajua) na pia (maadui zenu) wengineo wasiokuwa wao, msiowajua nyinyi (lakini) Mwenyezi Mungu anawajua. Na chochote mtakachokitoa katika njia ya Mwenyezi Mungu (kama hii misaada ya vita vya jihadi) mtarudishiwa kamili sawasawa wala hamtadhulumiwa". (8:60).

Ushindi katika vita vya Badr sio tu kuwa uliwaonyesha makafiri wa Makkah kuwa sasa Uislamu ni nguvu isiyoingilika kwa kirahisi bali hata mayahudi, wanafiki na makabila mengine ya washirikina yaliyoizunguka Madinah na takribani kote Arabuni walihisi kuwepo kwa nguvu ya Uislamu.

Athari ya matokeo ya vita vya Badr

Kutokana na ushindi mkubwa walioupata Waislamu na kipigo kikubwa walichokipata Maqraysh katika vita vya Badr kuna mambo matatu muhimu yanayopatikana:

Kwanza, kushinda kwa Waislamu katika vita hivi, ukizingatia uhaba na uduni wa silaha zao, ilikuwa ni alama au dalili tosha kuwa Uislamu ni dini ya Allah(s.w) na ndiye aliyewasaidia Waislamu mpaka wakapata ushindi huo. Kwa maana nyingine vita hivi vilikuwa ni kipambanuzi cha Haki na Batili.

Pili, matokeo ya vita hivi yaliwapa Waislamu nguvu na matumaini makubwa ya kuusimamisha Uislamu na kuufanya uwe juu ya dini zote (mifumo yote ya maisha) pamoja na chuki za makafiri na washirikina. Kwa maana nyingine, ushindi walioupata Waislamu katika vita vya Badr, uliwazidishia imani juu ya Allah(s.w) na juu ya ahadi yake ya kuwaadhibu Makafiri kwa mikono ya Waislamu wa kweli:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

"Wanataka (makafiri) kuzima nuru ya Mwenyezi Mungu (Uislamu) kwa vinywa vyao, na Mwenyezi Mungu atakamilisha nuru (Dini) yake ijapokuwa makafiri watachukia. Yeye (Allah) ndiye aliyemtuma Mtume wake (Muhammad) kwa uongofu na kwa dini ya haki ili kuifanya ishinde dini zote, ijapokuwa washirikina watachukia". (61:8-9).

Tatu, matokeo ya vita hivi yaliwakuza Waislamu mbele ya Maqraysh na maadui zao wengine. Uislamu ulitambulika kuwa ni nguvu kubwa yenye uwezo wa kusimama dhidi ya maadui zake. Tukio la Badr liliyafanya makabila mengi ya Kiarabu yaiogope Dola ya Kiislamu ya Madinah.

Vita vya Uhud

Jitihada za Maquraysh kulipiza kisasi baada ya vita vya Badr

Baada ya kushindwa kiasi kile katika vita vya Badr, Maquraysh walihuzunika na kuaibika sana; jambo ambalo liliwatia joto moyoni na kuona kuwa kulipiza kisasi cha wakubwa wao waliouliwa vitani ni jambo la

lazima. Baada ya vita Abu Sufyan alikuwa ndiye mkuu wa Maquraysh. Yeye mwenyewe binafsi aliapa kuwa hatamuendea mkewe wala kupaka nywele zake mafuta mpaka alipize kisasi cha Badr. Katika harakati za kutekeleza kiapo chake, Abu Sufyan alivamia Madinah akiwa na jeshi la watu 200 katika mwezi wa Dhul-Hijja, 2 A.H miezi miwili tu baada ya vita vya Badr. Alivamia usiku kitongoji kimoja maili 3 kutoka mjini Madinah. Katika uvamizi huo walichoma moto mashamba ya mitende, nyumba kadhaa na majani ya malisho na wakamuua muislamu mmoja. Mtume(s.a.w) alipopata habari za tukio hili, aliondoka pamoja na baadhi ya Waislamu kumfuatilia Abu Sufyan na watu wake, lakini waliwahi kukimbia.

Kwa ujumla, baada ya vita vya Badr Maquraysh walianza harakati za uwazi dhidi ya Waislamu katika kiwango cha juu zaidi kuliko hapo awali. Faida yote iliyopatikana katika msafara wa Abu Sufyan, ambao ndio chanzo cha vita vya Badr, ilitumika katika kununulia silaha na vifaa vingine vya vita. Baada ya kuona njia yao ya kwenda Sham inazuiliwa na Waislamu, walianza biashara na nchi ya Iraq kwa lengo hilo hilo la kujizatiti kwa vita na kupata marafiki watakaowaunga mkono dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu. Walitayarisha msafara mkubwa wa biashara uliokisiwa kuwa na mtaji mkubwa wa thamani ya dirham 300,000 kuelekea Iraq. Mtume(s.a.w) alipopata habari ya msafara huu alituma kikosi kuufuatilia chini ya uongozi wa Zaid bin Harith. Kikosi cha Waislamu kiliukuta msafara huu na baada ya upinzani kidogo Maquraysh walikimbia na kuacha nyuma yao mali nyingi yenye tahamani ya Dirham 100,000 ambayo ilichukuliwa na Waislamu pamoja na mateka wawili.

Kwa kila hila waliyoifanya Maquraysh, walimkuta Mtume(s.a.w) yuko macho. Mtume(s.a.w) hakuzembea wala kuidharau hila yoyote ya Maquraysh na ya maadui wengine dhidi ya Uislamu bali aliifuatilia na kuivunja kwa ajili ya usalama wa Uislamu na Waislamu. Je, Waislamu leo hii, tunawajua maadui zetu vilivyo? Je, bila ya kumjua adui yako na miondoko yake, utawezaje kujikinga na shari zake na kuvuruga vitimbi vyake?

Maandalizi ya vita vya Uhud.

Joto la kulipiza kisasi lilizidi kufukuta katika nyoyo za Maquraysh siku hadi siku na hasa kila hila zoa dhidi ya Uislamu ziliposhindwa. Walipitisha

azimio la kuandaa vita vikubwa vya kulipiza kisasi chao hiki. Faida yote waliyoipata katika biashara zao katika kipindi cha mwaka mzima baada ya tukio la Badr waliielekeza katika maandalizi ya vita hivyo. Washairi wote wa Makka walielekeza mashairi yao kaitka kuwashawishi watu wachangie kwa ajili ya maandalizi ya vita vya kulipiza kisasi cha Badr. Wanawake nao walishiriki kwa ukamilifu katika maandalizi ya vita hivi wakiongozwa na mke wa Abu Sufyan, Hind bint Utbah, ambaye baba yake, kaka yake, ami yake na jamaa zake wengi wa karibu waliuawa katika vita vya Badr. Hind alikula viapo vingi vya kulipiza kisasi cha baba yake na jamaa zake hao. Yeye binafsi alimuandaa mtumwa aliyeitwa Wahshy kwa ajili ya kumuua Hamza bin Abd al-Muttalib aliyekuwa jemedari na shujaa mkubwa wa Waislamu. Wahshy aliahidiwa uhuru wake baada ya kutekeleza kazi hiyo.

Maqraysh waliandaa jeshi la watu 3,000 (700 kati yao walivalia mavazi ya chuma), walikuwa na farasi 200 na ngamia 3,000, walikuwa na silaha na zana za vita za kutosha pamoja na akiba na kila mpiganaji aliapizwa kulipa kisasi kwa Muhammad (s.a.w). Pia jeshi la Maquraysh liliandamana na jeshi la wanawake ambalo kazi yake ilikuwa ni kuwachochea wapiganaji na kuwazomea wanapotaka kurudi nyuma.

Waislamu wa Madinah hawakuwa na habari kabisa juu ya matayarisho haya ya Maquraysh. Mtume(s.a.w) alipata habari za vita siku 2 au 3 hivi kabla ya vita kutoka kwa ami yake aliyekuwa Makka, Abbas bin Abd al-Muttalib. Baada ya Mtume(s.a.w) kupata habari hizi aliwatuma wapelelezi wake waliomthibitishia kuwa maadui wamekuja wako karibu na milima ya Uhud, maili tatu kutoka Madinah. Mtume baada ya kuhakikisha habari ya jeshi la Maquraysh aliwaita Waislamu na viongozi wa Mayahudi kuwafahamisha hali halisi na kuwataka ushauri. Miongoni mwa Waislamu pamoja na viongozi wa Mayahud na Abdullah bin Ubayy, kiongozi wa wanafiki, walipendekeza kuwa wabakie Madinah na wapiganie humo humo ili kuwazuia maadui wasiingie humo na Mtume mwenyewe aliafikikiana na rai hii. Lakini vijana wa Kiislamu, hasa wale ambao hawakushiriki katika vita vya Badr, walipendekeza vita vipiganiwe nje ya Madinah na wakaungwa mkono na wengi. Hivyo, Mtume(s.a.w) alichukua rai ya wengi na akatoa amri kuwa watu wawe tayari baada ya swala ya Ijumaa kwenda kukutana na maadui huko Uhud.

Mtume(s.a.w) aliondoka Madinah na jeshi la watu 1,000. Njiani kabla hajafika Uhud, wanafiki 300 wakiongozwa na ‘Abdullah bin Ubayy bin Salul

walirudi zao Madinah na kumwacha Mtume(s.a.w) na wapiganaji 700 tu. ‘Abdullah bin Ubayy alirudi kwa kisingizio kuwa Mtume(s.a.w) alidharau ushauri wake wa kupigania mle mle Madinah na badala yake akafuata rai za vijana wadogo.

Mtume(s.a.w) aliwasili Uhud asubuhi ya Jumamosi, ya 15 Shawwal, 3 A.H (625. AD), na jeshi la watu 700 tu. Alichagua kuliweka jeshi lake karibu na mlima wa Uhudi ili akabiliane na maadui kwa mbele na mlima uwe kama ngome kwa upande wa nyuma yao, ila palikuwa na sehemu moja yenye mwanya wa kupita kutokea upande mwingine wa mlima. Kwa kuhofia wasije kuzungukwa kwa nyuma yao Mtume(s.a.w) aliwaweka wapiga mishale hodari hamsini na kuwapa mahsarti kuwa wasiondoke pale kwa vyovyote itakavyokuwa mpaka wapate ruhusa yake. Kwa upande wa Maquraysh, Abu Sufyan alikuwa ndiye Amir jeshi Mkuu wa jeshi lao. Aliligawa jeshi lake katika vikosi vikosi na kila kikosi akakiwekea mkuu wake. Khalid bin Walid alikuwa mkuu wa kikosi kimojawapo kilichobakishwa nyuma.

Vita vilianza na Waislamu wakapigana kwa ushujaa sana na wakawaua wakubwa wengi wa Maquraysh. Hamza, baada yakupigana kwa ushujaa sana na kuwaua wakubwa wengi wa Makka, aliuliwa na Wahshy aliyetayarishwa na Hind kwa kazi hiyo tu. Hata baada ya Hamzah kuuawa, Waislamu bila ya kuvunjika moyo, waliendelea kupigana kwa ushujaa na hatimaye wakawatawanya na kuwatimua maadui. Pakawa na kila dalili ya kushinda na Waislamu wakaanza kujishughuisha na ngawira.

Ushindi wa waislamu wegeuka

Miongoni mwa wale Waislamu wapiga mishale 50 waliousiwa na Mtume(s.a.w) kuwa wasiondoke katika sehemu yao kwa vyovyote itakavyokuwa, walivunja amri hii walipoona wenzao wanawakimbiza maadui na kukusanya ngawira. Waliondoka pale na kujiunga na wenzao katika kukusanya ngawira. Kiongozi wao, ‘Abdullah bin Jabair aliwasihi wasiondoke, lakini wengi walivunja amri yake na wakabakia watu wachache tu.

Khalid bin Walid hakuchelewa kuona udhaifu ule. Yeye na kikosi chake walitumia mwanya ule kwa kuzunguka kwa nyuma ya mlima Uhud na

kupitia sehemu ile walimokuwa wale watu 50. Waliwaua wale wachache waliobakia pale kisha wakaanza kwa nguvu kuwashambulia Waislamu kwa nyuma yao. Wakati Waislamu wamejishughulisha na kukusanya ngawira, walijikuta ghafla wanashambuliwa vibaya sana na wamezungukwa mbele na nyuma na maadui zao. Waislamu walichanganyikiwa na wakaanza kutawanyika ovyo. Walichanganyikiwa zaidi ulipotokea uvumi kuwa makafiri wameshamuua Mtume(s.a.w). Kumbe si Mtume aliyeuliwa bali ni shujaa mmoja miongoni mwa Waislamu, Mus'ab bin 'Umar (r.a) ambaye alifanana sana na Mtume(s.a.w). Waislamu walipopelekewa habari kuwa Mtume bado yu hai, waliitikia wito wa Mtume na wote wakaja kumzunguka Mtume ambaye shabaha zote za Maqraysh zilikuwa zikilengwa kwake. Hatimaye, baada ya wengi kufa mashahidi na wengi kujeruhiwa, Waislamu walifanikiwa kuwatawanya maadui na kumnusuru Mtume wa Allah na kumpandisha mlimani ili akaendelee kuongoza vita. Katika mapambano haya, meno mwawili ya Mtume(s.a.w) yaluvunjwa na jiwe lililotupwa na adui na alipata majeraha usoni mwake. Pamoja na kuuliwa Waislamu wengi na kujeruhiwa Mtume na Waislamu kiasi hicho, bado Mtume(s.a.w) hakuwalaani makafiri bali aliwahurumia na kuwasikitikia na kusema, "Ni vipi watafaulu watu hawa waliouvujisha damu uso wa Mtume wao akiwa anawaita kwa Allah". Kisha kawaombea: "Ee Mola wangu! Wasamehe watu wangu, kwa vile hawajui". Huu ni mfano wa huruma ambao historia ya mataifa haijatoa. Pamoja na hivyo, Mola wake alimkosoa kwa fikra zake hizo katika aya ifuatayo:

لَيْسَ لَكَ مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ
فَإِنَّهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٢٨﴾

"Wewe huna lako katika shauri hii – au (Mwenyezi Mungu) awaonee huruma au awaadhibu; maana wao ni madhalimu". (3:128).

Baada ya majeshi yote mawili kuacha mapigano na kutoka katika uwanja wa vita, waislamu walikuwa wamechoka sana na wengi walikuwa na majeraha makali. Lakini Mtume(s.a.w) kwa kuchelea kuwa Maqraysh wanaweza kurudi na kuwashambulia tena, aliwaamuru Waislamu wawafatilie. Pale pale kikosi cha watu sabini akiwepo Abu Bakr (r.a) na Zubair(r.a), kilijitolea kwenda kuwafatilia Maqraysh ambao waliingiwa na woga wakaenda zao mbio kuelekea kwao Makkah.

Wakati Maquraysh wanaondoka, walimalizia hasira zao na wakalipiza kisasi chao kwa maiti za Waislamu. Walizikatakata baadhi ya maiti hizo kwa ukatili mkubwa kiasi cha kutoweza kutambulika. Hind, mkewe Abu Sufyan, alitekeleza kiapo chake kwa kuichana-chana maiti ya Hamzah (r.a) na kutoa moyo na ini lake na kutafuna. Wanawake wengine walitengeneza shanga kutokana na masikio, pua na viungo vingine walivyokatakata kutoka kwa maiti za Waislamu. Katika vita hivi Waislamu 70 walikufa shahidi. Mtume(s.a.w) alikasirishwa sana na kitendo na ukatili ule waliofanyiwa maiti za Waislamu mpaka akafikia kusema kuwa akiwashinda Maquraysh mara nyingine atalipiza kisasi cha kuwakatakata maiti wao 70 kwa ajili ya maiti ya Hamzah tu. Pale pale Mola wake akamkataza kwa wahay ufuataao:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا۟ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِۦ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَٱصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

"Na mkijilipiza, basi jilipizeni sawa na vile mlivyoonewa. Na kama mkisubiri (msijilipize) hakika huo ni ubora kwa hao wanaosubiri. Na subiri. na kusubiri kwako kusiwe ila kwa ajili ya Allah tu, wala usihuzunike kwa ajili yao, wala usiwe katika dhiki kwa sababu ya hila wanazozifanya". (16:126-127).

Abu Sufyan na jeshi lake walipofika sehemu iitwayo Rawha wakati wakirejea Makkah walitambua kuwa hawakufikia lengo lao la kumuua Mtume(s.a.w). Hivyo walijiwa na fikra za kurudi tena Madinah wakate kabisa mzizi wa Uislamu. Mtume(s.a.w) tayari alikwisha kuwa na wasiwasi juu ya fikra hiyo ya Maquraysh. Kwa hiyo siku iliyofuatia baada ya swala ya Alfajiri aliwatangazia Waislamu juu ya kuwafuatilia Maquraysh. Mtume(s.a.w) aliondoka na jeshi lake mpaka mahali paitwapo Hamra al-Asad, kilometa 13 hivi, kutoka Madinah. Abu Sufyan aliposikia kuwa anafuatiliwa na Mtume(s.a.w) akiwa na jeshi lililojizatiti na lenye matayarisho makubwa zaidi, alifuta nia yake ya mapigano mengine na akaelekea zake Makkah na jeshi lake.

Mtume(s.a.w) na jeshi lake walirejea Madinah baada ya Maquraysh kurudi Makkah. Mtume(s.a.w) na Waislamu wote kwa ujumla walikuwa na majonzi makubwa kwa kuuliwa Hamzah na Waislamu wengine na maiti zao kufanyiwa ukatili kiasi kile. Mtume(s.a.w) aliwakataza Waislamu kuomboleza kwa kujipigapiga, kuvaa nguo nyeusi, kunyoa nywele, n.k. kwani hiyo ilikuwa ni mila ya kijahili ambayo imekatazwa na Uislamu.

Mafunzo yatokanayo na vita vya Uhud

Tunayo mengi ya kujifunza kutokana na vita vya Uhud kuanzia pale kwenye maandalizi yake mpaka pale Maquraysh waliporejea Makkah.

Kwanza, tunajifunza kina cha demokrasia iliyopo katika Uislamu katika kutoa maamuzi juu ya mambo muhimu yanayoihusu jamii. Pamoja na kuwa Mtume ni Amir jeshi Mkuu wa Waislamu, kwa kuwa hakuletewa wahay ni wapi vita vipiganwe, hakutaka, kama kawaida yake, kuwapangia Waislamu wapi wakapiganie vita hivi ambavyo viliwajia kwa ghafla bila ya kupata maoni yao. Baada ya kupata rai ya kutoka na kukabiliana na maadui nje ya Madinah, hakutoa uamuzi kwa kufuata rai yake au ya viongozi wa Mayahudi bali alifuata rai iliyokubaliwa na wengi japo ilitolewa na vijana wadogo. Katika Uislamu uamuzi ukipitishwa kwa kufuata rai ya wengi na ukiwa katika mipaka ya Mwenyezi Mungu na Mtume wake, ni wajibu wa kila Muislamu kukubaliana na uamuzi huo na kufutilia mbali rai yake. Inasisitizwa katika Qur'an:

.............وَشَاوِرْهُمْ فِي ٱلْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

"…. Na ushauriane nao katika mambo. Na ufungapo nia mtegemee Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu anawapenda wamtegemeao". (3:159).

Kutotekeleza wajibu kwa kisingizio kuwa rai yako haikufuatwa baada ya uamuzi kupitishwa kwa kufuata rai ya wengi, ni tabia ya unafiki. 'Abdullah bin Ubayyi bin Salul, kiongozi wa wanafiki, alikataa kwenda kupigana na kundi lake la watu 300 kwa kisingizio hiki hiki kuwa rai yake ya kupigania mle mle Madinah haikufuatwa na badala yake ikafuatwa rai iliyotolewa na vijana wadogo.

Pili, tunajifunza kutokana na mbinu za kivita zilizotumika katika vita hivi kuwa, pamoja na kuahidiwa Waislamu na Allah(s.w) kuwa atawanusuru watakapoipigania dini yake ipasavyo, bado ni wajibu kwa Waislamu kutumia ujuzi na uzoefu wa kivita. Mtume(s.a.w) hakuliweka jeshi lake popote pale tu bali alichagua kuliweka katika kitako cha mlima wa Uhud ili mlima uwe ni ngome yao kwa upande wa nyuma yao ili watakapokuwa wanapambana na adui pasiwe na wasiwasi wa kuzungukwa kwa nyuma. Kwenye mwanya uliokuwa na uwezekano wa kupitisha adui kwa nyuma yao aliwaweka wapiga mishale hodari hamsini. Si katika vita tu, bali ni wajibu kwa Waislamu kuwa na utaalamu unaostahiki katika kuendesha kila jambo lao litakalopelekea kusimamisha na kuendeleza Uislamu katika jamii. Ni kwa msingi huu Mtume(s.a.w) aliwaamrisha Waislamu kuitafuta elimu popote pale inapopatikana.

Tatu, tunajifunza kuwa Waislamu watakapojizatiti kwa kadiri ya uwezo wao na wakawa wanapigana kwa juhudi na maarifa wakiwa wamefungamana na Utii kwa Allah(s.w) na Mtume wake, daima watakuwa ni wenye kushinda kwa ahadi ya Allah(s.w). Tunakumbuka katika vita vya Badr Allah(s.w) aliwasaidia Waislamu 313 na wakalishinda jeshi la maadui 1,000. Na katika vita hivi vya Uhud, mwanzoni Waislamu 700 walipoanza kupigana kwa juhudi na kwa kuzingatia barabara maagizo ya Allah(s.w) na Mtume wake, walilipeleka mbio jeshi la maadui 3,000 na kuwa na kila dalili ya ushindi. Msaada aliotoa Allah(s.w) kwa Waislamu katika kipindi hiki cha awamu ya kwanza ya vita ni kuwapa nguvu Waislamu na kuwatia khofu makafiri kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

سَنُلْقِى فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلرُّعْبَ بِمَآ أَشْرَكُوا۟
بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا ۖ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۚ وَبِئْسَ مَثْوَى
ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ
تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ .... ﴿١٥٢﴾

"Tutatia khofu katika nyoyo za wale waliokufuru, kwa sababu ya kumshirikisha kwao Mwenyezi Mungu na (wale waungu wao wabatili) ambao hakuteremsha dalili (ya uungu wao). Na makazi

yao yatakuwa motoni, na ni mabaya yaliyoje maskani ya madhalimu. Na Mwenyezi Mungu alikukamilishieni miadi yake (ya kuwa mtashinda). Basi mkawauа kwa idhini yake......" (3:151-152).

Nne, tunajifunza kuwa Waislamu watakapovunja amri ya Mwenyezi Mungu na Mtume wake, hata kama walianza kwa nia nzuri wataporomoka na kushindwa hata kama walishaanza kupata mafanikio. Wenzetu katika vita ya Uhud walibadilisha ushindi wao kuwa kushindwa, baada ya baadhi ya wale watu 50 wapiga mishale walipovunja amri ya Mtume ya kutoka pale mpaka wapate idhini yake. Walifitinishwa na ngawira (maslahi ya dunia) wakachupa mipaka aliyowawekea Mtume, wakasababisha Waislamu kuzungukwa na maadui kwa nyuma yao na kuchapwa vibaya sana. Kutokana na kosa hili Allah(s.w) anatutabaisha katika Qur'an:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ
إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم
مَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ
ٱلْءَاخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ ۗ
وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾

"Na Mwenyezi Mungu alikukamilishieni miadi yake (ya kuwa mtashinda). Basi mliporejea na kupambana katika shauri lile na mkaasi baada ya yeye kukuonyesheni mliyoyapenda, (hapo ndipo alipoacha kukunusuruni). Wako miongoni mwenu wanaopenda dunia, na wako miongoni mwenu wanaopenda akhera. Kisha (Mwenyezi Mungu) akakuwekeni mbali nao (hao makafiri msiweze kuwashinda) ili akutieni adabu. Naye sasa amekusameheni. Na Mwenyezi Mungu ni mwenye ihsani nyingi juu ya wanaoamini". (3:152).

Ikumbukwe kuwa, kumtii Allah(s.w) na Mtume wake, si kwa faida ya Allah(s.w) wala ya Mtume wake, bali ni kwa manufaa ya wanaadamu wenyewe. Allah(s.w) si muhitaji wa chochote kutoka kwa wanaadamu bali wao ndio wanaomuhitajia. Amesisitiza hili katika Qur'an:

مَآ أُرِيدُ مِنۡهُم مِّن رِّزۡقٖ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطۡعِمُونِ ٥٧ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلۡقُوَّةِ ٱلۡمَتِينُ ٥٨

"Sitaki kwao riziki wala sitaki wanilishe. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ndiye mtoaji riziki, Mwenye Nguvu madhubuti". (51:57-58).

۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ١٥

"Enyi watu! Nyinyi ndio wenye haja kwa Mwenyezi Mungu. Na Mwenyezi Mungu ni Mkwasi asifiwaye". (35:15).

Hivyo, ieleweke kuwa kutii amri za Allah na Mtume wake ni kwa maslahi ya wanaadamu na kumuasi Mwenyezi Mungu na Mtume wake ni kwa hasara ya mwanaadamu mwenyewe vile vile kama tunavyokumbushwa na Qur'an:

أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَدۡ أَصَبۡتُم مِّثۡلَيۡهَا قُلۡتُمۡ أَنَّىٰ هَٰذَاۖ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِندِ أَنفُسِكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ١٦٥

"Nyinyi, ulipokufikieni msiba (wa kushindwa) ambao nyinyi mmekwisha watia maadui mara mbili ya huo (katika vita vya Badr na katika awamu ya kwanza ya vita vya Uhud), mnasema: "Umetoka wapi huu?" Sema: "Huo unatoka kwenu wenyewe". Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye Uwezo juu ya kila kitu". (3:165).

Fundisho hili haliishii kwenye vita vya Uhud tu, bali Waislamu hatuna budi kufahamu kuwa hapana mafanikio yoyote penye chembe ya kumuasi Mwenyezi Mungu au Mtume wake. Mwanaadamu ana udhaifu wa kuyadunisha makosa na kujiridhisha wakati anapoyaendea. Miongoni mwa wale watu 50 waliasi amri ya Mtume kwa kujiridhisha "***Bila shaka Mtume hakujua kuwa tutashinda kiasi hiki ndio maana akatupa amri ya kutandoka hapa. Lakini kwa sababu sasa tumeshinda hatunabudi kwenda kuwasaidia wenzetu kukusanya ngawira ambazo zitawasaidia Waislamu kuwa na nguvu zaidi***"!. Kudunisha makosa na kujiridhisha

katika kumuasi Allah(s.w) kwa namna hii ni jambo ovu mno, Muumini wa kweli hapaswi kudharau jambo lolote katika maamrisho na makatazo ya Allah(s.w) na Mtume wake kama Qur'an inavyosisitiza:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾

"Haiwi kwa mwanamke aliyeamini wala kwa mwanamke aliyeamini, Mwenyezi Mungu na Mtume wake wanapokata shauri, wawe na hiari katika shauri lao. Na Mwenye kumuasi Mwenyezi Mungu na Mtume wake, hakika amepotea upotofu ulio wazi". (33:36).

Tano, kutokana na vita vya Uhud, tunajifunza kuwa makosa ya wachache si ya kufumbiwa macho kwani athari yake itaihusu jamii nzima. Waliokhalifu amri ya Mtume ni kikundi cha watu wachache tu lakini athari yake ilihusu jeshi zima la Waislamu. Kutokana na kosa lao, Waislamu walipata kipigo kikubwa kilichopelekea kuuawa na kujeruhiwa Waislamu wengi. Mtume mwenyewe alivunjika meno yake mawili na kujeruhiwa vibaya usoni. Allah(s.w) anatutahadharisha:

وَٱتَّقُوا۟ فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنكُمْ خَآصَّةً ۖ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

"Na iogopeni adhabu ya (Mwenyezi Mungu) ambayo haitawasibu pake yao wale waliodhulumu nafsi zao miongoni mwenu (bali itawasibu hata wale walionyamaza wasiwakataze, bali na wengineo pia); na jueni ya kuwa Mwenyezi Mungu ni mkali wa kuadhibu". (8:25).

Sita, Waislamu wanakosolewa na kuwekwa sawa baada ya kwenda upogo katika vita vya Uhud. Mwanzo, wakati wa kuamua vita ipiganiwe Madinah au nje ya Madinah, Waislamu wengi, hasa wale ambao hawakupata bahati ya kushiriki katika vita vya Badr, walikuwa na tamaa ya kupigana na kufa mashahidi. Waislamu hao hao vita vilipopamba moto

walikimbia kwa kuogopa kufa na kumwacha Mtume na watu wachache tena wale wale walioshiriki katika Badr. Ndipo Allah(s.w) anawakumbusha Waislamu hawa na Waislamu wote kuwa pepo haitapatikana kwa lelemama au kwa ushabiki bali kwa kuifanyia kazi hasa.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ ٱلْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

"Je! Mnadhani mtaingia peponi hali Mwenyezi Mungu hajawapambanua wale waliopigania dini ya Mwenyezi Mungu miongoni mwenu, na kuwapambanua waliofanya Subira? Na nyinyi mlikuwa mkitamani mauti (kuwa mfe shahidi) kabla hamjakutana nayo. Basi mmekwisha yaona na huku mnayatazama". (3:142-143).

Hapa wanakosolewa Waislamu kwa kukosa kwao subira na kukata tamaa baada ya kupata kipigo kikali pale maadui walipowashambulia mbele yao na nyuma yao.

Pia Waislamu wanakosolewa pale walipokata tamaa zaidi walipopata habari za uvumi kuwa Mtume ameuawa. Wengi walikimbia kwa kukata tamaa kuwa hapana cha kupigania tena maadamu Mtume wa Allah ameshauliwa. Allah anawaweka Waislamu sawa kwa aya zifuatazo:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِي۟ن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ كِتَٰبًا مُّؤَجَّلًا ۗ وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ ٱلْءَاخِرَةِ نُؤْتِهِۦ مِنْهَا ۚ وَسَنَجْزِى ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّن مِّن نَّبِىٍّ

قَـٰتَلَ مَعَهُۥ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا۟ لِمَآ أَصَابَهُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَمَا
ضَعُفُوا۟ وَمَا ٱسْتَكَانُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّآ
أَن قَالُوا۟ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِىٓ أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا
وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا
وَحُسْنَ ثَوَابِ ٱلْـَٔاخِرَةِ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟
خَـٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ ٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلنَّـٰصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

"Na hakuwa Muhammad ila ni Mtume tu. Wamepita kabla yake mitume (wengi kabisa). Akifa au akiuawa ndio mtarudi nyuma (kwa visigino vyenu), muwe makafiri kama zamani? Na atakayerudi nyuma kwa visigino vyake hatamdhuru Mwenyezi Mungu chochote. Na Mwenyezi Mungu atawalipa wanaomshukuru. Na nafsi yoyote haitaweza kufa ila kwa amri ya Mwenyezi Mungu kwa ajali iliyowekwa. Na anayetaka malipo ya dunia tutampa, basi hapa; na anayetaka malipo ya akhera tutampa huko; na kwa yakini tutawalipa wanaoshukuru. Na manabii wangapi walipigana na maadui, na pamoja nao kulikuwa na wacha-mungu wengi. Hawakulegea kwa yale yaliyowasibu katika njia ya Mwenyezi Mungu, wala hawakudhoofika wala hawakudhalilika. Na Mwenyezi Mungu anawapenda wafanyao subira. Wala haikuwa kauli yao (watakatifu hao) ila ni kusema: Mola wetu! Tughufirie dhambi zetu na kupita kwetu kiasi katika mambo yetu na ithibitishe miguu yetu na utusaidie juu ya watu makafiri! Akawapa Mwenyezi Mungu malipo ya duniani na malipo mazuri ya akhera. Na Mwenyezi Mungu anawapenda wafanyao mema. Enyi mlioamini! Ikiwa mtawatii waliokufuru watakurudisheni nyuma (katika ukafiri mliokuwa nao zamani) na mtakuwa wenye kuhasirika.Bali Mwenyezi Mungu ndiye Mola wenu; naye ndiye bora (kabisa) katika wasaidizi". (3:144-150).

Aya hizi, pamoja na kwamba zilishushwa katika mazingira ya tukio la vita vya Uhud, bado zinatupa mafundisho ya ujumla kuwa Uislamu si dini ya Mtume, bali ni dini ya Allah(s.w). kazi ya Mtume ni kuifundisha dini ya Allah na kushirikiana na Waislamu katika kuisimamisha. Yeye ni mwanaadamu na hana mamlaka yoyote juu ya nafsi yake au juu ya nafsi ya yoyote. Hakuwa na mamlaka hata ya kuzuia asijeruhiwe na maadui zake, sembuse ya kujizuia asiuawe kama angeliandikiwa kufa siku ile. Waislamu hawanabudi kufahamu kuwa kazi ya Mtume ni kufikisha ujumbe kutoka kwa Allah na kuelekeza utekelezaji wake kimatendo. Baada ya hivyo atakuwa ametekeleza wajibu wake na kila mmoja atawajibika moja kwa moja kwa mola wake baada ya kubainikiwa na ujumbe. Watafaulu hapa duniani na huko akhera wale tu watakaoufuata ujumbe huo na kuusimamisha katika jamii zao. Na wale Waislamu watakaoacha kupigania dini ya Allah kwa kuwaogopa makafiri wanafahamu kuwa makafiri hao watawarudisha katika maisha ya kikafiri (kijahili) na bila shaka, pamoja na kujiita kwao Waislamu, watakuwa ni miongoni mwa waliokhasirika kweli kweli. Allah(s.w) anatuelekeza katika aya hizi kuwa Waislamu tuige mfano wa Waislamu wenzetu katika umma zilizotangulia ambao walishirikiana na mitume wao bega kwa bega katika kupigania dini ya Allah bila ya kulegea au kudhalilika au kukata tamaa. Kutokana na subira yao, Allah(s.w) aliwanusuru na kuwapa ushindi hapa duniani na huko akhera amewaandalia malipo mazuri kabisa. Hatuna budi kuiga mfano wao kama Qur'an inavyotukumbusha tena:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ ۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

"Mnadhani kuwa mtaingia Peponi, na hali hamjajiwa na mfano wa (yale yaliyowajia) wale waliopita kabla yenu? Yaliwapata mashaka na madhara na wakatetemeshwa sana hata mitume na walioamini pamoja nao wakasema: "Nusura ya Mwenyezi Mungu itafika lini? Juweni kuwa nusura ya Mwenyezi Mungu iko karibu.(2:214)

Pia Waislamu wamekosolewa kutokana na dhana potofu walizokuwa nazo juu ya kipigo walichokipata katika vita vya Uhud kwa aya zifuatazo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ
إِذَا ضَرَبُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَوۡ كَانُواْ غُزّٗى لَّوۡ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ
وَمَا قُتِلُواْ لِيَجۡعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسۡرَةٗ فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ يُحۡيِۦ
وَيُمِيتُۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ١٥٦ وَلَئِن قُتِلۡتُمۡ فِي سَبِيلِ
ٱللَّهِ أَوۡ مُتُّمۡ لَمَغۡفِرَةٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَحۡمَةٌ خَيۡرٞ مِّمَّا يَجۡمَعُونَ
١٥٧ وَلَئِن مُّتُّمۡ أَوۡ قُتِلۡتُمۡ لَإِلَى ٱللَّهِ تُحۡشَرُونَ ١٥٨

"Enyi mlioamini! Msiwe kama wale waliokufuru na wakasema juu ya ndugu zao waliposafiri katika nchi au walipopigana (wakafa): "Wangelikuwa kwetu wasingelikufa na wala wasingeliuawa". Amewatia Mwenyezi Mungu dhana hii ili afanye hayo kuwa majuto katika nyoyo zao. Na Mwenyezi Mungu anahuisha na kufisha, na Mwenyezi Mungu anaona yote mnayoyatenda. Na kama mkiuawa katika njia ya mwenyzi mungu au mkifa (si hasara kwenu) kwani msamaha na rehema zinazotoka kwa Mwenyezi Mungu ni bora kuliko vile wanavyokusanya (hapa ulimwenguni). Na kama mkifa au mkiuawa (ni sawa sawa, kwani nyote) mtakusanywa kwa Mwenyezi Mungu". (3:156-158).

إِن يَنصُرۡكُمُ ٱللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمۡۖ وَإِن يَخۡذُلۡكُمۡ فَمَن ذَا ٱلَّذِي
يَنصُرُكُم مِّنۢ بَعۡدِهِۦۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١٦٠

Ikiwa Mwenyezi Mungu anakunusuruni basi hakuna atakayeweza kukushindeni. Na kama akikuacheni, nani tena atakayekunusuruni baada yake? Basi Waislamu wamtegemee Mwenyezi Mungu tu". (3:160).

Aya hizi zinawahimiza Waislamu kuwa jasiri katika kupigania dini ya Allah(s.w), wakikumbushwa kuwa mtu hawezi kufa mpaka ajali yake na muda wake aliopangiwa ufike na kwamba muda huo hautapunguzwa wala kuzidishwa. Inasisitizwa tena:

أَيْنَمَا تَكُونُوا۟ يُدْرِككُّمُ ٱلْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِى بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ...... ﴿٧٨﴾

"Popote mlipo mauti yatakufikieni, na hata mkiwa katika ngome madhubuti…" (4:78).

Pia aya hizi zinatukumbusha kuwa, uwezo na msaada wote uko kwa Allah(s.w). Akiamua kumnusuru mja wake hapana nguvu yoyote tena inayoweza kumletea dhara. Kinyume chake, akimuandikia mja kufikwa na dhara, hapana yoyote awezaye kumuokoa na dhara hiyo. Hivyo Waislamu siku zote mambo yao wayategemeze kwa Allah(s.w) peke yake na kamwe wasizorote katika kupigania dini ya Allah kwa kuogopa kufa. Waislamu wa kweli wanakumbushwa kuwa kufa katika kuipigania dini ya Allah(s.w) ni jambo bora na lenye thamani kuliko chochote kile kilichothaminishwa hapa ulimwenguni. Anasisitiza Allah(s.w):

وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتًۢا ۚ بَلْ أَحْيَآءٌ عِندَ
رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ
وَيَسْتَبْشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا۟ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ ۞ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ
ٱللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

"Wala usiwadhani wale waliouawa katika njia ya Mwenyezi Mungu kuwa ni wafu (maiti). Bali wahai wanaruzukiwa kwa Mola wao. Wanafurahia aliyowapa Mwenyezi Mungu kwa fadhila zake; na wanawashangilia wale ambao hawajajiunga nao, walio nyuma yao, ya kwamba haitakuwa khofu juu yao wala hawatahuzunika. Wanashangilia nema na fadhila za Mwenyezi Mungu, na kwamba Mwenyezi Mungu hapotezi ujira wa walioamini". (3:169-171).

Saba, baada ya Allah(s.w)kuwakosoa Waislamu kwa udhaifu waliouonyesha katika vita vya Uhud, anawaliawaza kwa kuwatangazia msamaha baada ya kujirudi na kurejea katika mapamano dhidi ya maadui wa Allah(s.w), Mtume wake na Dini yake. Wanaliwazwa kwa kupewa msamaha katika aya zifuatazo:

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ مِنكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ إِنَّمَا ٱسْتَزَلَّهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ
بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا۟ ۖ وَلَقَدْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

Wale waliorudi nyuma (waliokimbia) mingoni mwenu siku ambayo majeshi mawili yalikutana (katika vita vya Uhud), Shetani ndiye aliyewatelezesha kwa sababu ya makosa waliyoyafanya; na Mwenyezi Mungu sasa amewasamehe. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa kusamehe na Mpole sana".(3:155).

Pia Allah(s.w), anawakumbusha Waislamu kuwa pamoja na kipigo walichokipata katika vita hivi kutokana na makosa yao, bado kuna hekima na manufaa makubwa yaliyopatikana ndani yake. Vita hivi viliwabainisha wanafiki kwa uwazi katika jamii ya Waislamu:

وَمَآ أَصَـٰبَكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيَعْلَمَ ٱلْمُؤْمِنِينَ
﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا۟ قَـٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ
ٱللَّهِ أَوِ ٱدْفَعُوا۟ ۖ قَالُوا۟ لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّٱتَّبَعْنَـٰكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ
يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَـٰنِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَٰهِهِم مَّا لَيْسَ فِى
قُلُوبِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

Na msiba ule uliokufikieni siku ya mkutano wa majeshi mawili (la Waislamu na makafiri) ulikuwa kwa idhini ya Mwenyezi Mungu; na kuwapambanua walioamini. Na kuwapambanua wale waliokuwa wanafiki. Nao waliambiwa: "Njooni mpigane katika njia ya Mwenyezi Mungu au mzuie (maadui pamoja na sisi)." Wakasema: Tungejua kuwa kuna kupigana bila ya shaka tungelikufuateni". Wao siku ile walikuwa karibu na ukafiri kuliko na Uislamu (japokuwa siku zote wakidhihirisha Uislamu na uwongo). Wanasema kwa midomo yao yasiyokuwa nyoyoni mwao. Na Mwenyezi Mungu anajua vyema (yote) wanayoyaficha. (3:166-167).

Hapa tunajifunza kuwa njia pekee ya kuwabainisha wanafiki katika jamii ya Waislamu ni kupigania Dini ya Allah(s.w). Daima mnafiki hatakuwa tayari kujitoa muhanga kwa ajili ya Allah(s.w).

Pia vita hivi viliwatakasa Waislamu na kuwazidishia imani na vilikuwa ni sababu kwa waumini wa kweli kupata neema ya kufa mashahidi kama inavyobainishwa katika aya zifuatazo:

وَلَا تَهِنُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ ٱلْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُۥ ۚ وَتِلْكَ
ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَآءَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾
وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَيَمْحَقَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤١﴾

"Na msilegee wala msihuzunike, maana nyinyi ndio mtakaokuwa juu ikiwa mnaamini kweli. Kama yamekupateni majeraha, basi na watu hao yamewapata majeraha kama haya. Na siku za namna hii tunawaletea watu kwa zamu. (Amefanya haya) ili Mwenyezi Mungu apambanue walioamini (kweli) na awafanye miongoni mwenu mashahidi. Na Mwenyezi Mungu hawapendi madhalimu. Na ili Mwenyezi Mungu awasafishe walioamini na kuwafuta (waondoke ulimwenguni wale) waliokufuru". (3:139-141).

Athari ya vita vya Uhud

Maquraysh, pamoja na fursa waliyoipata hawakuweza kumuua Mtume(s.a.w) kama walivyodhamiria wala hawakuweza hata kuwakamata, Waislamu mateka. Japo Maquraysh hawakushinda hasa katika vita hivi, waliridhishwa na matokeo yake. Walifurahia kuuawa kwa mashujaa mashuhuri wa jeshi la Waislamu kama akina Hamzah(r.a) na wengineo. Pia waliridhishwa na kule kulipiza kwao kisasi kwa vile vitendo vyao vya kuzikatakata maiti za mashahidi na kuzifanyia ukatili kiasi kile, kiasi kwamba nyingine hazikuweza kutambulika.

Kipigo walichokipata Waislamu katika vita vya Uhud, pia kiliwafurahisha mayahudi, wanafiki na makabila mengine ya Waarabu yaliyokuwa dhidi ya Uislamu ambapo yaliogopeshwa sana na nguvu za Uislamu zilizodhihirishwa na matokeo ya vita vya Badr. Matokeo ya vita vya Uhud yaliwapa maadui wote wa Uislamu moyo na nguvu mpya ya kupambana na Waislamu kwa lengo la kuufuta kabisa Uislamu.

Kwa upande wa Waislamu, pamoja na kwamba walipatikana mashahidi 70 na Waislamu wengi kujeruhiwa, vita vya Uhud viliwapa mafundisho mengi na faida nyingi. Miongoni mwa faida kubwa iliyopatikana ni kule kubainika kwa wanafiki katika jamii ya Waislamu. Wanafiki ni maadui wa ndani na hatari sana kwa Uislamu, lakini si rahisi kuwabaini. Vita vya Uhud viliwabainisha. Faida nyingine kubwa iliyopatikana kwa Waislamu ni kubainishiwa ni wepi waumini wa kweli na kule kutakaswa nafsi zao. Ugumu wa vita hivi havikuwazidishia Waislamu hawa ila imani na ushujaa. Pamoja na kukimbia kwa wanafiki na Waislamu wengi kuparaganyika na kutelezeshwa na shetani, Waislamu wacha-Mungu waliomzingira Mtume walipigana kwa ushujaa mkubwa mno mpaka wakafanikiwa kumhami Mtume wa Allah. Kielelezo cha kuonyesha kukua imani na ushujaa kwa Waislamu ni kule kuwa tena kwao tayari kuwafuatilia maadui muda mfupi tu baada ya vita kusimama pamoja na majeraha waliyokuwa nayo. Hawa Allah(s.w) amethibitisha daraja na imani yao na amewabashiria malipo makubwa:

ٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ ٱلْقَرْحُ ۚ
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ مِنْهُمْ وَٱتَّقَوْا۟ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾

Wale waliomwitikia Mwenyezi Mungu na Mtume baada ya majeraha yaliyowapata, kwa wale waliofanya wema na ndio hawa, na kumcha Mwenyezi Mungu, utakuwa kwao ujira mkubwa". (3:172).

Siku ya pili baada ya vita, Waislamu wote wa kweli waliitikia wito wa Mtume wa kuwafuatilia Maquraysh. Maquraysh waliogopa na kurudi zao Makkah.

Pia Waislamu walionyesha ushujaa wao katika kutekeleza ahadi waliyopeana na Maquraysh kuwa mwaka unaofuatia baada ya Uhud, wakutane tena katika uwanja wa Badr. Maquraysh waliogopa kukabiliana na Waislamu, lakini kwa kuona haya hawakuweza kubainisha woga wao.

Wakajaribu kutumia hila ya kuwakhofisha Waislamu kwa kuwatuma wajumbe Madinah ambao walihadithia namna Maqураysh walivyojizatiti na walijaribu kuwatahadharisha Waislamu wasithubutu kukabiliana na hatari hiyo iliyo mbele yao. Taarifa hizi za uongo hazikuwazidishia Waislamu ila imani na ujasiri kama tunavyofahamishwa kaitka Qur'an:

ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَـٰنًا

وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

"Wale ambao watu (waliokodiwa na Maqураysh) waliwaambia Waislamu: "Watu (yaani Maqураysh) wamekukusanyikieni. Kwa hiyo waogopeni". Lakini (maneno hayo) yakawazidishia imani (Waislamu), wakasema: "Mwenyezi Mungu anatutosha. Naye ni mlinzi bora kabisa". (3:173).

Vita vya Ahzab(Handaq)

Chanzo cha Vita vya Ah-zab ni uchochezi wa Mayahud. Pamoja na kwamba Banu Nadhir waliondoka Madinah, walieneza chuki na uadui dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu Arabuni kote. Kiongozi wa Banu Nadhir alikwenda Makkah kuwachochea Maqураysh dhidi ya Waislamu. Pia Mayahudi waliyaendea makabila mengine kama Banu Ghatfan na kuyachochea dhidi ya Uislamu na Waislamu. Waliwaahidi Banu Ghatfan nusu ya mavuno ya Khaibar kama watashambulia Madinah na kuwahilikisha Waislamu. Maqураysh na Banu Ghatfan nao waliyatayarisha makabila yaliyokuwa marafiki zao ili yaungane pamoja kuufutilia mbali Uislamu. Wakati huo huo Mayahudi waliendelea kueneza fitna zao kwa siri siri kiasi kwamba Mtume(s.a.w) na Waislamu hawakupata habari kabisa. Mayahudi walikuwa wakiwaambia washirikina wa Kiarabu kuwa wanapendelea zaidi dini yao ya ushirikina kuliko Uislamu. Qur'an inabainisha kauli yao hii katika aya zifuatazo:

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ يُؤْمِنُونَ

بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّـٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَـٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ

مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُۖ وَمَن

يَلۡعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

"Huoni wale waliopewa sehemu ya Kitabu (cha Mwenyezi Mungu)? Wanaamini masanamu ya upotofu. Na husema juu ya wale waliokufuru kuwa hao wameongoka zaidi katika njia (ya haki) kuliko wale walioamini. Hao ndio ambao Mwenyezi Mungu amewalaani. Na ambaye Mwenyezi Mungu amemlaani, basi hutamwona kuwa na mwenye kumnusuru". (4:51-52).

Walikusanya kiasi kikubwa cha fedha kwa ajili ya vita. Mayahudi kwa vile walikuwa matajiri walichangia sehemu kubwa zaidi katika vita hivi. Pamoja na Mayahudi na Maqraysh, makabila mengine yaliyoshiriki katika vita hivi vya AHZAB (vita vya makundi) ni Banu Ghatfan, Banu Murra, Banu Fazara, Banu Ashja, Banu Sulaim, Banu Sa'd, Banu Asad na vikabila vingine vidogo vidogo. Walikusanyika aksari 10,000, na katika hao Maquraysh peke yao walikuwa askari 7,000. Jeshi hili lilijizatiti bara-bara na lilikuwa kubwa la kihistoria katika zama hizo. Lengo lao lilikuwa kuivamia Madihah ghafla na kuwamaliza kabisa Waislamu.

Hatua aliyoichukua Mtume(s.a.w)

Taarifa juu ya matayarisho ya maadui ilimfikia Mtume(s.a.w) kabla hawajavamiwa. Pamoja na kwamba baadhi ya Waislamu wachache (hasa wanafiki) walikhofu sana walipopata habari ya kuvamiwa na maadui, Waislamu waliowengi walibakia imara wakiwa na yakini kuwa Allah(s.w) atawanusuru waja wake na Dini yake.

Kama kawaida Mtume(s.a.w) alitaka ushauri kutoka kwa Waislamu. Mtume(s.a.w) alifurahia ushauri wa Salman Al-Farsy (Muajemi) aliyependekeza kuchimbwe handaki kuzunguka mji wa Madinah ili kuwazuia maadui wasivamie kirahisi. Mji wa Madinah ulizungukwa na nyumba zilizoshonana katika pande zake tatu. Upande wake wa nne ulikuwa wazi pasi na kizuizi chochote. Handaki lenye upana wa meta 4½ (yadi 5) na kina cha meta 4½ (yadi 5) lilichimbwa katika upande ule usiokuwa na kuzuizi chochote ili kuweka mji wa Madinah katika ngome ya aina yake. Mtume(s.a.w) aliweka alama katika sehemu iliyohitajia

kuchimbwa na yeye mwenyewe alishiriki kikamilifu katika kazi hiyo ngumu ya uchimbaji wa handaki kwa muda mfupi kabla maadui hawajafika kuwavamia, kwa mujibu wa Shibli Nu'mani, kazi hii ilichukua siku ishirini. Waislamu wanaume 3,000 walishiriki katika uchimbaji. Walifanya kazi hiyo pasina kula kutokana na uhaba wa chakula uliokuwepo wakati huo. Mtume mwenyewe baada ya kukaa njaa kwa siku tatu, alilazimika kujifunga jiwe tumboni mwake ili asipepesuke wakati akiwa katika harakati za uchimbaji. Wakiwa katika kazi hii ngumu ya kuchimba handaki na kusomba udongo nje Waislamu walikuwa wakijihamasisha kwa kusoma Qur'an na wakati mwingine walikwa wakiimba kama ifuatavyo:

> *"Sisi ni wale tuliochukua ahadi kwa Muhammad ya kujitoa muhanga maisha yetu kwa ajili ya kupigania Dini ya Allah".*

Mtume(s.a.w) naye aliwaombea dua ifuatayo:

> *"Ee Allah! Hapana maisha mazuri ila maisha ya Akhera. Ninakuomba uwamiminie Rehema zako Ansar na Muhajirin. (Sahihi al-Bukhari Vol. V, Uk. 295).*

Kuzingirwa kwa Mji wa Madinah

Majeshi ya Ushirikiano yalimiminika kuelekea Madinah chini ya Uongozi wa Abu Sufyan. Yalikuwa na matumani makubwa ya kushinda kutokana na ukubwa wa jeshi lao. Dalili ya matumaini yao makubwa ya kupata ushindi ilionekana katika magoma na wanawake waliokuwa wakishangilia ushindi. Azma yao ilikuwa kuwamaliza kabisa Waislamu na Mtume wao. Maadui hawa wa Waislamu walipigwa na mshangao walipoliona lile handaki. Wengi wao walikuwa hawajawahi kuona mbinu ile ya kivita. Farasi wao na ngamia walirudi nyuma walipoliona handaki. Handaki hili lilikuwa kizuizi kikubwa cha maadui kwani hawakuweza kabisa kuwaingia Waislamu pamoja na wingi wa jeshi lao na ubora wa silaha zao. Wachache waliojaribu kuvuka ng'ambo ya pili ya handaki walipoteza maisha yao. Maadui wa Waislamu walipoona kuwa handaki halivukiki, na kwa kuwa walikuwa na silaha na mahitajio ya kutosha, waliamua kuuzingira Mji wa Madinah kwa tumaini kwamba Mtume(s.a.w) na wafuasi wake watashindwa kutokana na dhiki ya njaa watakayokuwa nayo. Jeshi la Waislamu lililokuwa na watu 3,000 tu liliamua kulilinda handaki usiku na mchana na hapana adui yeyote aliyethubutu kupenya. Katika kipindi hicho

cha kuzingira, mashujaa wote wa upande wa maadui walijaribu kuruka handaki na kuvuka ng'ambo ya pili walipokuwa Waislamu. Mashujaa hawa ni '***Amr bin Abdwudd*** aliyekuwa shujaa wa Bara Arab katika enzi hizo aliyelinganishwa na aksari hodari wapanda farasi, elfu moja, kutokana na ushujaa wake, ndiye aliyekuwa wa kwanza kuliruka handaki. Aliwataka Waislamu ajitokeze mtu wa kupambana naye. **Aly(r.a)** alijitokeza na kummaliza kwa pigo la mwanzo tu. Walipoona mwenzao ameuliwa, **Jubairah** na **Dirar** walimshambulia **Ali(r.a)**, lakini aliwamaliza mara moja. Kafiri mwingine, **Naefal**, alianguka ndani ya handaki alipokuwa akijaribu kuruka. Alitupiwa mishale na Waislamu, lakini aliomba afe kifo cha heshima. **Aly(r.a)** aliingia ndani ya handaki na kummaliza kule kule. Siku hiyo ilikuwa ngumu sana kwa Waislamu na ni siku hii Mtume(s.a.w) pamoja na Waislamu walichelewa kuswali swala ya Alasiri. Kitendo hiki cha kupitiliza swala ya Alasiri, kilimuudhi sana Mtume kama inavyobainika katika Hadithi zifuatazo:

> *"Amesimulia Ally (r.a): "katika siku ya Al-Khandaq Mtume(s.a.w) alisema: "Ee Allah zijaze moto nyumba za makafiri na makaburi yao kwani wametuzuia kuswali swala ya kati (Asr) mpaka jua limetua". (Bukhari Vol. V, uk. 303).*

> *"Amesimulia Jabir bin 'Abdullah (r.a) kuwa 'Umar bin Al-Khattab (r.a) alikuja katika siku ya Al-Khandak baada ya jua kutua akiwa anawashutumu makafiri wa kiquraish akisema: Ee Mtume wa Allah! Sikuweza kuswali swala ya 'Asr mpaka jua lilipokaribia kutua". Mtume(s.a.w) akasema: "Kwa jina la Allah sijaswali swala hii". Kwa hiyo tulikwenda na Mtume(s.a.w) mpaka tukafika Buthan ambapo Mtume na sisi tulitia udhu kwa ajili ya swala. Kisha tuliswali swala ya 'Asr baada ya jua kutua na baada ya kuswali swala hii tuliswali swala ya Magharibi". (Bukhari Vol. V, uk. 304).*

Usaliti wa Banu Quraizah

Mayahudi wa kabila la Banu Quraizah walikuwa katika mkataba wa amani na Mtume(s.a.w), lakini kutokana na kushawishiwa na Huyayi kiongozi wa Banu Nadhir waliofukuzwa Madinah, waliamua kuwasaliti Waislamu na kujiunga na jeshi la maadui. Alipofahamu jambo hili Mtume(s.a.w) alituma wajumbe wawili kwenda kwa Banu Quraizah kuwakumbusha mkataba wao na Mtume(s.a.w); lakini walijibu kwa kiburi:

"Hatufahamu ni nani Muhammad na ni upi mkataba huo mnaodai"? Maadui walifurahishwa sana na habari za usaliti wa Mayahudi dhidi ya Waislamu. Kiubinaadamu Waislamu walivunjwa sana moyo na tukio lile na wanafiki waliokuwa pamoja na Mtume(s.a.w) walipata fursa nzuri ya kujirejesha myumbani mmoja baada ya mwingine kwa kumuomba Mtume ruhusa za uwongo. Allah(s.w) aliubainisha uwongo wa wanafiki hao katika aya zifuatazo:

إِذۡ جَآءُوكُم مِّن فَوۡقِكُمۡ وَمِنۡ أَسۡفَلَ مِنكُمۡ وَإِذۡ زَاغَتِ ٱلۡأَبۡصَٰرُ
وَبَلَغَتِ ٱلۡقُلُوبُ ٱلۡحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِٱللَّهِ ٱلظُّنُونَا۠ ﴿١٠﴾
هُنَالِكَ ٱبۡتُلِيَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَزُلۡزِلُواْ زِلۡزَالٗا شَدِيدٗا ﴿١١﴾ وَإِذۡ
يَقُولُ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ
وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورٗا ﴿١٢﴾ وَإِذۡ قَالَت طَّآئِفَةٞ مِّنۡهُمۡ يَٰٓأَهۡلَ يَثۡرِبَ
لَا مُقَامَ لَكُمۡ فَٱرۡجِعُواْۚ وَيَسۡتَـٔۡذِنُ فَرِيقٞ مِّنۡهُمُ ٱلنَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ
بُيُوتَنَا عَوۡرَةٞ وَمَا هِيَ بِعَوۡرَةٍۖ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارٗا ﴿١٣﴾ وَلَوۡ
دُخِلَتۡ عَلَيۡهِم مِّنۡ أَقۡطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُواْ ٱلۡفِتۡنَةَ لَأٓتَوۡهَا وَمَا تَلَبَّثُواْ
بِهَآ إِلَّا يَسِيرٗا ﴿١٤﴾ وَلَقَدۡ كَانُواْ عَٰهَدُواْ ٱللَّهَ مِن قَبۡلُ لَا
يُوَلُّونَ ٱلۡأَدۡبَٰرَۚ وَكَانَ عَهۡدُ ٱللَّهِ مَسۡـُٔولٗا ﴿١٥﴾

"Walipokujieni (kukushambulieni) kutoka juu yenu na kutoka chini yenu; na macho yalipokodoka na nyoyo zikapanda kooni, nanyi mkaanza kumdhania Mwenyezi Mungu dhana mbali mbali. Hapo Waislamu walitiwa mtihani (kweli kweli) na wakatetemeshwa kwa mtetemesho mkali. Na waliposema wanafiki na wale wenye maradhi nyoyoni mwao. "Mwenyezi Mungu na Mtume wake hawakutuahidi ila udanganyifu tu". Na taifa moja miongoni mwao liliposema: Enyi wenyeji wa Yathrib

(Madinah)! Hamna mahali pa kukaa nyinyi, basi rudini (makwenu msiingie katika jeshi pamoja na muhammad)". Na kundi jingine miongoni mwao likaomba ruhusa kwa Mtume kwa kusema: Hakika nyumba zetu ni tupu". Lakini hazikuwa tupu, hawakutaka ila kukimbia tu. Na lau kama yaliingia (majeshi ya makafiri) juu yao katika pande zote (za Madinah), kisha wakaombwa kufanya vita (juu wa Waislamu) wangevifanya, na wasingelikaa humo (Madinah tena) ila muda kidogo tu (hivi, kisha tungeliwatolea mbali). Na kwa yakini walikwisha fanya ahadi na Mwenyezi Mungu zamani ya kwamba hawatageuza migongo (yao wakija maadui kuwashambulia), na ahadi ya Mwenyezi Mungu ni yenye kuulizwa". (33:10-15).

Waislamu walizingirwa namna hii kwa muda wa mwezi mmoja hivi lakini walikuwa imara na thabiti dhidi ya makafiri. Allah(s.w) anawasifu waumini hawa katika aya ifuatayo:

وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ

وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

"Na Waislamu (wa kweli) walipoyaona majeshi (ya makafiri yamewazingira hivyo) walisema: "Haya ndiyo aliyotuahidi Mwenyezi Mungu na Mtume wake (kuwa tutapata misukosuko kisha tutashinda). Mwenyezi Mungu na Mtume wake wamesema kweli; "na jambo hili halikuwazidishia ila imani na utii" (33:22).

Ili kujikinga na mashambulizi yoyote kutoka kwa Banu Quraizah, Mtume(s.a.w) alichagua watu mia mbili chini ya uongozi wa Salamah bin Aslam na kuwaweka katika upande ule walipokuwa wakiishi Banu Quraizah. Kwa kadiri siku zilivyosonga mbele, si Waislamu peke yao walioathirika, bali hata maadui walianza kuvunjika moyo. Waislamu walikabiliwa na hali ngumu hasa ile ya uhaba wa chakula na mahitajio mengine muhimu iliyosababishwa na kule kuzingirwa na maaadui. Kutokana na uhaba wa chakula, Waislamu walilazimika kujifunga mawe tumboni mwao. Muislamu mmoja alipomlalamikia Mtume(s.a.w) juu ya njaa, Mtume aliliweka wazi tumbo lake yakaonekana mawe mawili yamefungwa juu yake.

Kwa kuzingatia hali ya maadui ambao walishaanza kukata tamaa kwa kukaa pale kwa muda mrefu bila ya mafanikio yeyote, na kwa kuzingatia hali ngumu iliyokuwa ikiwakabili Waislamu waliozingirwa katika eneo dogo la mji wa Madiha, Mtume(s.a.w) alijiwa na fikra ya kufanya mkataba na Banu Ghatafan. Mtume(s.a.w) alimtuma mjumbe wake aende kwa kificho kumuitia wakuu wa Banu Ghatafan. Mtume(s.a.w) alishauriana na wakuu hawa kuwa wakubali kuyatoa majeshi yao ya watu 3,000 na kurejea makwao kwa malipo ya 1/3 ya mavuno ya tende ya mwaka ule kutoka kwa Waislamu. Wakubwa wa Banu Ghatafan baada ya mjadala mrefu waliafiki rai ile ya Mtume(s.a.w). Kabla ya wakuu wa Banu Ghatafan kuondoka na kurejea kwa watu wao, Mtume(s.a.w) aliwataka Waislamu ushauri juu ya makubaliano yale. Waislamu walimjibu Mtume: "***Ikiwa hii si amri ya Mwenyezi Mungu na wala si amri yako bali unatuonea huruma, sisi hatuafikiani na makubaliano hayo. Hawa jirani zetu, Banu Ghatafan hawajatushinda wakala ngawira ya tende zetu wakati wa ujahili, watatushindaje wale tende zetu leo, nawe u pamoja nasi? Wape habari, Ee Mtume wa Allah, kuwa hapana baina yetu na wao ila upanga tu, huo ndio utakaobainisha haki***". Mtume akawaambia wakuu wa Banu Ghatafan; "***Mmekwisha sikia maneno ya Waislamu, basi jawabu ndiyo hiyo hiyo waliyoitoa wao***".

Mmoja wa wakuu wa kabila la Ghatafan, Nuaim bin Mas'ud Thaqafi alisilimu lakini bila kujulikana kwa makafiri. Alitaka kuona makafiri wanaondoka pale na kurejea makwao. Alitumia mbinu ya kuwachonganisha Mayahudi na Maqraysh. Alifanikiwa kufanya hivyo na wakawa tayari kuondoka na kurejea makwao. Wakati huo huo Allah(s.w) alileta jeshi lake la mvua na upepo mkali ambao uling'oang'oa mahema ya maadui na kuwakimbiza kwa khofu na mashaka. Allah(s.w) anahadithia jeshi lake hili katika aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَةَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ إِذۡ جَآءَتۡكُمۡ
جُنُودٞ فَأَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ رِيحٗا وَجُنُودٗا لَّمۡ تَرَوۡهَاۚ وَكَانَ ٱللَّهُ
بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرًا ٩

"Enyi mlioamini: Kumbukeni neema za Mwenyezi Mungu zilizo juu yenu, yalipokufikieni majeshi, tukayapelekea upepo na majeshi

msiyoyaona (ya malaika), na Mwenyezi Mungu anayaona (yote) mnayoyafanya". (33:9).

Banu Quraizah nao waliondoka kwenye uwanja wa mapambano na kwenda kujifungia katika ngome lao. Baada ya maadui wote kutimka, Mtume(s.a.w) na maswahaba wake walirejea nyumbani huku wakimshukuru Allah kwa ushindi aliowapa.

Kuadhibiwa kwa Banu Quraizah

Mtume(s.a.w) aliporejea tu nyumbani baada ya vita alijiwa na malaika Jibril na kumuelekeza kuwa aende kwa Banu Quraizah. Kwa hiyo Mtume(s.a.w) aliwaamuru Waislamu wasiweke silaha zao chini bali waelekee kwenye makazi ya Banu Quraizah na waswalie swala ya 'Asr pale. Waislamu walitii amri ya Allah(s.w) na Mtume wake na kuhakikisha kuwa hawaswali 'Asr mpaka wanafika katika makazi ya Banu Quraizah. Imam Suhaily anaeleza kuwa baadhi ya Waislamu walichelewa kufika kwenye makazi ya Banu Quraizah mpaka ukaingia wakati wa swala ya "Isha". Pamoja na kwamba wangeliweza kuswali swala ya 'Asr njiani, Waislamu hawa hawakufanya hivyo kutokana na maagizo ya Mtume. Waliswali swala ya 'Asr baada ya swala ya 'Isha.

Mtume(s.a.w) na masahaba wake walipofika pale, Mayahudi walianza kuwatukana. Mtume mwenyewe alikwenda kuongoea nao badala ya kumtii na kumsikiliza walimwambia: "Wewe ni mtu katili". Kutokana na majibu yao Mtume(s.a.w) aliwaamuru Waislamu kuizingira ile ngome yao. Waliizingira ngome hiyo zaidi ya siku ishirini. Katika kipindi hicho cha kuzingira, Mtume(s.a.w) aliwaendea kwa majadiliano, bila ya mafanikio yoyote. Kiongozi wa Banu Quraizah, Ka'b bin Asad, alipoona kwamba Mtume na maswahaba wake hawawezi kuwaachia mpaka jambo lile lipatiwe uamuzi, aliwaelekea watu wake na kuwaambia; "Enyi mayahudi, bila shaka mnaona kilichowatokea, ninawapa mambo matatu mchague mojawapo mnalolipenda. Kwanza, tutamfuata huyu mtu (Muhammad) na kumkubali kuwa ni Mtume wa kweli, kwani kwa uhakika, imekwisha kuwa wazi kwenu kuwa yeye ni Mtume aliyetumwa na ni yeye aliyetabiriwa katika Kitabu chenu; kwa kuchagua hili, maisha yenu, mali yenu, wake zenu na watoto wenu watasalimika". Walijibu; "Kamwe hatutaziacha sheria za Taurati na kamwe hatutabadilisha hizi na sharia nyingine". Kisha Ka'b bin Asad alisema; "kama hamkubali pendekezo hili, fikirini hili la pili: Na tuwaue wake zetu na watoto wetu na tuwatoe wanaume wote waende kupambana na

Muhammad na maswahaba wake mpaka Mwenyezi Mungu apitishe uamuzi wake kati yetu na Muhammad. Kama tunafutika tufutike na tusiwe na yeyote tunayemfikiria nyuma yetu. Kama tukishinda tutaoa wake na kupata watoto wengine". Wakasema: Tuue viumbe hivi dhaifu (bila kosa)? Kuna uzuri gani wa maisha kama watakuwa wamekufa". Kisha akasema, kama hamkubaliani na pendekezo hili, angalieni na hili la tatu, "Leo ni usiku wa saba na inawezekana pia Muhammad na maswahaba wake, wataona kuwa wamesalimika na sisi, kwa hiyo, tutoke labda tutafanikiwa kumshitukizia Muhammad na maswahaba wake. Wakasema, "Tuikufuru Sabato yetu na kufanya siku ya sababto yale waliyoyafanya wa kabla yetu ambayo tunajua yaliwapelekea kugeuzwa manyani?" Ka'b bin Asad alikatishwa tamaa na majibu yao.

Mayahudi walimtaka Mtume(s.a.w) amtume Abu Lubabah akaongee nao kwa ajili ya kutafuta suluhu. Mtume(s.a.w) alimruhusu Abu Lubabah kwenda. Alipofika kwao, walimuuliza, "Ee Abu Lubabah Unafikiri tujisalimishe kwa hukumu ya Muhammad? Abu Lubabah akajibu, "Ndio" na akaashiria kuwa hukumu itakayotolewa ni kifo. Abu Lubabah, mara moja alitambua kuwa, kwa kuashiria hukumu ile ambayo hajaitoa Allah(s.w) wala Mtume wake, bila shaka atakuwa amemkosea Allah(s.w) na Mtume wake. Kutokana na kosa hili aliamua kutorejea kwa Mtume na badala yake akaenda katika msikiti wa Mtume na kujifunga kwenye mojawapo ya nguzo za msikiti na akaapa kuwa hataondoka mahali pale mpaka Allah(s.w) amsamehe kwa kosa lake lile. Mtume(s.a.w) aliposikia habari zake, baada ya kumngojea kwa muda mrefu, alisema: "Kama angelikuja kwangu ningelimuombea msamaha kwa Allah(s.w), lakini kwa kuwa ameamua kufanya hivyo, sitamruhusu kutoka hapo alipojifungia mpaka Allah amsamehe. Kisha asubuhi iliyofuatia msamaha wa Abu Lubabah ulikuja kwa Mtume katika aya ifuatayo:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَخُونُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا۟

أَمَـٰنَـٰتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

"Enyi mlioamini msimfanyie khiana Mwenyezi Mungu na Mtume, wala msikhini amana zenu na hali mnajua". (8:27).

Katika tukio hili la Abu Lubabah tunapata mafunzo makubwa mawili. Kwanza, tunajifunza kuwa kuhukumu kinyume na Mwenyezi Mungu na Mtume wake ni katika makosa makubwa mno mbele ya Allah(s.w). Abu Lubabah, japo alikosea kwa kuteleza, alifahamu kina cha kosa lake ndio maana akajitupa moja kwa moja kwa Allah(s.w) kwa kufanya hivyo alivyofanya. Pili, tunajifunza kuwa mja hana budi kurejea haraka haraka kwa Allah(s.w) mara atakapotambua amemkosea Allah(s.w) na Mtume wake kwa kosa lolote liwalo hata liwe dogo kiasi gani.

Walipoona kuwa hawana msaada wowote, Mayahud walimuomba Mtume(s.a.w) kuwa shauri hili aliamue kiongozi wa kabila la Aus, Sa'd bin Mu'adh na waliahidi kutii uamuzi wake. Sa'd bin Mu'adh na kabila lake la Aus walikuwa marafiki wa Banu Quraizah. Pamoja na kwamba Sa'd bin Mu'adhi alijeruhiwa vibaya katika vita na alikuwa kitandani, alikubali heshima ile kwa sharti kuwa kila upande ukubaliane na uamuzi wake. Alipokuja Sa'd, Mtume(s.a.w) aliwaamrisha maswahaba, "Simameni kwa ajili ya kiongozi wenu".

Sa'd(r.a) alitoa uamuzi wake kufuatana na Taurati, kitabu kitakatifu cha Mayahudi. Kutokana na hukumu ya Taurati, hukumu ya Taurati kwa kosa la usaliti kama lile la Banu Quraizah, wanaume wote wenye uwezo wa kupigana wanauawa, wanawake na watoto wachukuliwe mateka na mali zote zichukuliwe. Hukumu hii ya Taurati ilifuatwa na mali yote ya Banu Quraizah iligawanywa miongoni mwa Waislamu ikiwa ni pamoja na ardhi yao. Adhabu hii kwa Banu Quraizah imeelezwa kaitka Qur'an katika aya ifuatayo:

وَأَنزَلَ ٱلَّذِينَ ظَـٰهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِى
قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾

"Na akawateremsha wale waliowasaidia (maadui) katika watu waliopewa kitabu kutoka katika ngome zao na akatia khofu katika nyoyo zao, baadhi yao mkawa mnawaua, na wengine mnawateka". (33:26).

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَـٰرَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَـُٔوهَا ۚ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

"Na akakurithisheni nchi yao, na majumba yao na mali zao na nchi msiyoikanyaga (kabla ya hapo). Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye uweza juu ya kila kitu". (33:27).

Hukumu iliyotolewa dhidi ya Banu Quraizah itaonekana kuwa ya kikatili na ya uonevu, lakini hii ndiyo hukumu ya Mayahudi ambayo walikuwa wakiitumia kwa maadui zao. Agano la kale linatufahamisha:

"Utakaposogea karibu ya mji kwenda kupigana juu yake, ndipo utakapowapigia ukulele wa amani. Itakuwa utakapokujibu kwa amani, na kukufungulia, ndipo watu wote watakaoonekana humo watakufanyia kazi ya shokoa, na kukutumikia. Na kwamba hamtaki kufanya amani nawe, lakini utafanya vita juu yako, ndipo uunusuru; na Bwana, mungu wako, autiapo mkononi mwako, mpige kila mume aliyemo kwa makali ya upanga, lakini wanawake na watoto, na wanyama wa miji, na vilivyo mjini vyote navyo ni nyara zake zote, uvitwae viwe mateka kwako; nawe utakula nyara za adui zako alizokupa Bwana, mungu wako. Utafanyia vivyo miji yote iliyo mbali sana nawe, isiyokuwa miji ya mataifa haya" (Kumbukumbu la torati 20:10-15 uk. 202).

Kama wangelimchagua Mtume(s.a.w) kuwa msuluhishi wa jambo lile wangelipata adhabu nyepesi. Au kama wangelimuomba Mtume(s.a.w) msamaha alipofika pale kwenye ngome yao, bila shaka Mtume angeliwasamehe. Lakini walikuwa na kiburi kilichotokana na ngome yao walimojifungia na nguvu waliyokuwa nayo.

Wanafiki

Muda mfupi baada ya Mtume(s.a.w) kuhamia Madinah, ukiwaacha Mayahud, takriban watu wengi wa Madinah walisilimu. Hata hivyo si wote waliosilimu kwa dhati. Baadhi ya watu walisilimu tu kuwaonyesha watu, lakini hawakufurahia kabisa mafanikio ya ujumbe wa Mtume(s.a.w). 'Abdullah bin Ubayyi aliyekuwa anatazamia kuvishwa taji la Ufalme kabla ya Mtume(s.a.w) kuhamia Madinah alikuwa ndiye kiongozi wa wanafiki. 'Abdullah bin Ubayyi na kundi lake pamoja na kutoa kwao shahada walikuwa na chuki dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu. Kundi hili lilidhihirisha chuki yao dhidi ya Uislamu kama ifuatayo:

Kwanza, katika siku za mwanzo mwanzo za kipindi cha Madinah, Abdullah bin Ubayyi alitumiwa barua na Maquraish ili amuue Mtume(s.a.w) au amfukuze Madinah. 'Abdullah hakuweza kufanya chochote kwa kuhofia kuwa watu wake wa Madinah watakuwa dhidi yake, hasa pale Mtume(s.a.w) alipomwambia:

"Unataka kuzusha vita dhidi ya ndugu zako na vijana wako?"

Pili, wanafiki walishirikiana na Mayahudi katika kuwatia wasiwasi waumini juu ya mabadiliko ya Qibla.

Tatu, wanafiki walishirikiana na Mayahudi na maadui wengine wa Uislamu katika njama za kutaka kumuua Mtume(s.a.w) na kuhilikisha Uislamu. Kwa mfano, Mayahudi wa Banu Nadhir walipopewa amri na Mtume(s.a.w) ya kuondoka Madinah, 'Abdullah bin Ubayyi, kiongozi wa wanafiki, aliwatumia ujumbe kuwa wasikubali kuhama na akawaahidi kuwa atawasaidia katika mapambanao dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu.

۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ يَقُولُونَ لِإِخْوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ
وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَٱللَّهُ
يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿١١﴾

Huwaoni wale wanafiki wanawaambia ndugu zao walio makafiri miongoni mwa watu waliopewa Kitabu kabla yenu (Mayahudi) (Wanawaambia): "Kama mkitolewa, (mkifukuzwa hapa) tutaondoka pamoja nanyi, wala hatutamtii yoyote kabisa juu yenu. Na kama mkipigwa vita lazima tutakusaidieni." Na Mwenyezi Mungu anashuhudia ya kuwa wao ni waongo. (59:11)

Nne, wanafiki 300 wakiongozwa na 'Abdullah bin Ubayyi walijiengua katika jeshi la Waislamu katika vitu vya Uhud.

Tano, katika msafara wa vita vya Banu Mustaliq, 'Abdullah bin Ubayyi alichochea ugomvi baina ya Answar na Muhajirina na kutishia kuwafukuza Muhajiriina watakaporejea Madinah.

يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَآ إِلَى ٱلْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ ٱلْأَعَزُّ مِنْهَا ٱلْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

Wanasema: "Tukirudi madina, Mwenye utukufu atamfukuza mnyonge," (yaani Abadallah bin Ubay atamfukuza Mtume). Na utukufu hasa ni wa Mwenyezi Mungu na Mtume wake na Waislamu; lakini wanafiki hawajui. (63:8)

Sita, wanafiki chini ya uongozi wa 'Abdullah bin U bayyi, walimzulia mkewe Mtume(s.a.w), Aysha bint Abubakar(r.a) na Swaffan(r.a), kitendo kichafu cha zinaa ili kumuudhi Mtume(s.a.w) na Waislamu na kuupaka Uislamu matope.

Saba, wanafiki walikuwa wakitoa nyudhuru za uwongo ili kuepa jukumu la kuupigania Uislamu. Kwa mfano katika msafara wa Tabuuk, wanafiki kutokana na ugumu wa safari, hali ya njaa iliyokuwepo na woga wa kupambana na jeshi kali la Warumi, walitoa nyudhuru za uongo mbele ya Mtume(s.a.w) ili wasiende vitani.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّٱتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ ٱلشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَوِ ٱسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٤٢﴾

Kama ingalikuwa faida iliyo nyepesi (kupatikana) na safari fupi, kwa yakini wangalikufuata (hao wanaojipa Uislamu wa uwongo). Lakini safari hii ya taabu imekuwa ndefu kwao. Nao wataapa kwa Mwenyezi Mungu, "Kama tungaliweza bila shaka tungelitoka pamoja nanyi." Wanaangamiza nafsi zao; na Mwenyezi Mungu anajua (kwa hakika) kuwa hao ni waongo (tu). (9:42).

Pia wanafiki walikuwa wakiwashawishi Waislamu wasiende vitani, wakawahofisha adha na madhara watakayopata.

فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِى ٱلْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُواْ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾

Walifurahi walioachwa nyuma (wasende vitani. Walifurahi) kwa kule kukaa kwao nyuma ya Mtume wa Mwenyezi Mungu. Na walichukia kupigana kwa mali zao na nafsi zao katika njia ya Mwenyezi Mungu, na wakasema (kuwaambia wenzao): "Msende (vitani) katika joto hili." Sema (uwaambie): "Moto wa Jahanamu una joto zaidi. Laiti wangefahamu." (9:81)

Nane, Wanafiki walijenga msikiti wakishirikiana na maadui wengine wa Uislamu, ili uwe kichaka cha kupanga njama za kuhujumu Uislamu.

وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًۢا بَيْنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّا ٱلْحُسْنَىٰ ۖ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

Na wako (wanafiki wengine) waliojenga msikiti wa (kuleta) udhia na kutia nguvu ukafiri, na kuwafarikisha walioamini na kuufanya mahali pa kuwangojea wale waliomfanyia vita Mwenyezi Mungu na Mtume wake zamani. Na bila shaka wataapa (waseme): "Hatukukusudia ila wema." Lakini Mwenyezi Mungu anashuhudia kuwa wao ni waongo. (9:107).

Katika kuondosha chokochoko na taathira ya wanafiki katika jamii ya Kiislamu, Mtume(s.a.w) aliamrishwa na Mola wake kuwa mgumu kwao:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ جَـٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٩﴾

Ewe Nabii! Shindana na makafiri na wanafiki na uwe mgumu kwao; na makazi yao ni Jahanamu; nayo ni marejeo mabaya kabisa. (66:9)

Katika kuwa mgumu kwao, Mtume(s.a.w) alivunja msikiti wao kwa amri ya Allah(s.w).

لَا يَزَالُ بُنْيَـٰنُهُمُ ٱلَّذِى بَنَوْا۟ رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ إِلَّآ أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

Jengo lao hilo walilolijenga (likavunjwa na Mtume) litakuwa Sababu ya kutia wasi wasi (uchungu) nyoyoni mwao (siku zote), mpaka nyoyo zao zikatike vipande vipande. Na Mwenyezi Mungu ni Mjuzi (na Mwenye hikima. (9:110).

Vile vile Mtume(s.a.w) aliwatenga wanafiki na jamii ya Waislamu, alipoamriwa na Mola wake kutomswalia na kumuombea msamaha mmoja wao akifa.

ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾

(Ewe Mtume)! Waombee msamaha (hao wanafiki) au usiwaombee; (yote sawa sawa). Hata ukiwaombea msamaha mara sabiini, Mwenyezi Mungu hatawasamehe. Hayo ni kwa Sababu ya kuwa wao wamemkataa Mwenyezi Mungu na Mtume Wake. Na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu wavunjao amri (Zake)(9:80).

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٖ مِّنۡهُم مَّاتَ أَبَدٗا وَلَا تَقُمۡ عَلَىٰ قَبۡرِهِۦٓۖ
إِنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُواْ وَهُمۡ فَٰسِقُونَ ٨٤

Wala usimsalie kamwe mmoja wao yoyote yule akifa, wala usisimame kaburini kwake (kumuombea dua). Hakika hao wamemkataa Mwenyezi Mungu na Mtume Wake, na wakafa, na hali ni wenye kuvunja amri (za Mwenyezi Mungu). (9:84)

Mayahud

Mwanzoni Mayahud walipoona kuwa Waislamu wanafunga siku ya Ashura pamoja nao na wanaelekea Qibla cha Baitul-Muqaddas pamoja nao hawakuonyesha chuki ya dhahiri dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu. Chuki yao dhidi ya Uislamu ilibainika pale Allah(s.w) alipowabadilishia Waislamu Qibla.

قَدۡ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجۡهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبۡلَةٗ تَرۡضَىٰهَاۚ
فَوَلِّ وَجۡهَكَ شَطۡرَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِۚ وَحَيۡثُ مَا كُنتُمۡ
فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ شَطۡرَهُۥۗ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ لَيَعۡلَمُونَ
أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّهِمۡۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ ١٤٤

Kwa yakini tukiona unavyogeuzageuza uso wako mbinguni. Basi tutakugeuza kwenye Qibla ukipendacho. Basi geuza uso wako upande wa Msikiti Mtakatifu (Al-Kaaba); na po pote mnapokuwa zielekezeni nyuso zenu uliko (msikiti huo); na hakika wale waliopewa Kitabu wanajua kwamba hiyo ni haki itokayo kwa Mola wao; na Mwenyezi Mungu si Mwenye kughafilika na yale wanayoyatenda. (2:144)

Jambo hili la kubadilishwa Qibla liliwachoma sana Mayahud na lilijenga chuki na husuda dhidi ya Waislamu. Waliona kuwa kubadilishwa Qibla ni dalili ya Waislamu kufanywa umma bora na teule badala ya

Mayahudi.Walihisi kuwa wamenyang'anywa cheo chao. Katika kudhihirisha chuki yao Mayahud walifanya vitimbi vifuatavyo dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu:

Kwanza, Mayahudi walishirikiana na wanafiki kuwachochea Waislamu juu ya mabadiliko ya Qibla mpaka baadhi yao wakaanza kuwa na wasi wasi na kusema: "Inakuaje kwamba watu wakati mmoja wanaelekea huku (Baitul-Muqaddas) na wakati mwingine wanabadilisha tena wanaelekea huku (Baitul-Haraam)". Allah(s.w) aliondosha wasi wasi huu kwa Waislamu kwa kushusha aya ifuatayo:

۞ سَيَقُولُ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَ ٱلنَّاسِ مَا وَلَّىٰهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ ٱلَّتِى كَانُوا۟ عَلَيْهَا ۚ قُل لِّلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾

Karibuni wapumbavu miongoni mwa watu watasema:''Nini kilichowageuza kutoka kibla chao walichokuwa wakikielekea?'' Sema: (uwambie) "Mashariki na Magharibi ni ya Mwenyezi Mungu; humwongoza amtakae katika njia iliyonyooka." (2:142).

Pili, Mayahudi walitumia kifo cha Swahaba Amama, kutangaza kuwa Muhammad(s.a.w) si Mtume wa kweli, kwani angelikuwa Mtume wa kweli wa Allah(s.w) angelizuia kifo cha Amama.

Pia Mayahudi walipita wakitangaza kuwa Mtume(s.a.w) ni Mtume wa uongo pale Mtume(s.a.w) alipobadilisha Qibla.

Tatu, Mayahud waliifanyia Qur-an stihizai. Iliposhuka aya 245 ya Suratul-Baqarah:

مَّن ذَا ٱلَّذِى يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥٓ أَضْعَافًا كَثِيرَةً ۚ وَٱللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

"Ni nani atakayemkatia Mwenyezi Mungu sehemu bora (ya mali yake kwa kuwapa masikini na kwa kutoa katika mambo mengine ya

kheri) ili Mwenyezi Mungu amzidishie mzidisho mwingi, na Mwenyezi Mungu ndiye anayezuia na ndiye anayetoa, na Kwake (nyote) mtarejeshwa" (2:245)

Mayahudi walipita mitaani wakisema kuwa Allah(s.w) ni maskini anawaomba mali yao:

لَّقَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَآءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا۟ وَقَتْلَهُمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

Mwenyezi Mungu amekwisha sikia kauli ya wale (Mayahudi) waliosema:"Mwenyezi Mungu ni fakiri, na sisi ni matajiri." Tumeyaandika haya waliyoyasema, na (tumeandika) kuua kwao Manabii bila ya haki, na tutawaambia (Siku ya Kiyama): "Onjeni adhabu ya kuungua." (3:181)

Nne, walimjaribu Mtume(s.a.w) kwa kumuuliza maswali ya kubabaisha yasiyo na majibu ya dhahiri. Katika mkusanyiko wa Waislamu, Mayahudi walimuuliza Mtume:

"Kama Allah amewaumba binaadamu, yeye ameumbwa na nani?

Mtume(s.a.w) alijibu swali hili kwa kuwasomea Suratul Ikhlas:

قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴿٤﴾

Sema: Yeye ni Mwenyezi Mungu Mmoja (tu). Mwenyezi Mungu (tu) ndiye anayestahiki kukusudiwa (na viumbe vyake vyote kwa kumuabudu na kumuomba na kumtegemea). Hakuzaa wala Hakuzaliwa. Wala hana anayefanana Naye hata mmoja. (112:1-4)

Siku moja kundi la wanachuoni (Rabb) wa Kiyahudi walimwendea Mtume(s.a.w) na kumwambia kuwa endapo atajibu kiasi cha

kuwatosheleza maswali yao watasilimu. Miongoni kwa maswali waliyoyauliza ni haya yafuatayo:

Usingizi wako ukoje? Ni vitu gani Israil (Nabii Yaquub) alivyojiharamishia mwenyewe na kwa nini? Ni Malaika yupi anayekuletea wahay. Maswali yote Mtume(s.a.w)aliyajibu vilivyo, bali kuhusu swali la nne walisema:

> *"Lakini, Ewe Muhammad! Jibril ni adui yetu. Kila anapokuja anakuja na makamio ya adhabu na maangamizi dhidi yetu. Hatuna maelewano mazuri na yeye. Kama si huu uadui kati yetu na yeye bila shaka tungalikuja kwako na kukutii".*

Mtume(s.a.w) aliwajibu kwa kuwasomea aya ifuatayo:

قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُۥ نَزَّلَهُۥ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ..... ﴿٩٧﴾

> *"Sema: Anayemfanyia ushinde Jibril (kwa kuwa ndiye aliyemletea utume Nabii Muhammad na asiwapelekee Mayahudi bure, hana kosa Jibril) hakika yeye ameteremsha Qur-an moyoni mwako kwa idhini ya Mwenyezi Mungu ...." (2:97)*

مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَىٰلَ

فَإِنَّ ٱللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٩٨﴾

> *Anayemfanyia ushinde Mwenyezi Mungu na Malaika wake na mitume wake na Jibril na Mikail (anatafuta kuangamia) kwani Mwenyezi Mungu atakuwa mshinde wa makafiri hao". (2:98)*

Tano, kuwanyanyasa na kuwadhalilisha Waislamu kutokana na hali duni ya uchumi waliyokuwa nayo. Kila mwanzo mgumu. Waislamu walipoanzisha Dola ya Kiislamu ya Madinah, hali yao haikuwa nzuri kutokana na sababu mbali mbali za msingi. Muhajirina walikwenda Madinah mikono mitupu na mali yao yote wakaibakisha mikononi mwa makafiri wa Makka.

Answar waliwapokea ndugu zao kwa mapenzi na udugu na kuwasitiri kwa mali zao kwa kadiri ya uwezo wao. Pamoja na hivyo makafiri wa Makkah waliwafuata Waislamu wa Madinah na kuhujumu uchumi wao kwa kuiba mifugo, kuchoma mashamba n.k. Mayahudi walitumia udhaifu huu wa uchumi wa Dola ya Kiislam katika kuwanyanyasa na kuwavunja moyo Waislamu. Walikuwa wakiwakopesha Waislamu na kuwadai hadharani popote pale watakapowakuta na wakati wowote hata kabla ya muda walioahidiana kufika. Kwa mfano Bilal alikopeshwa fedha na Myahudi. Siku moja Bilal(r.a) alipokuwa anataka kutoa adhana kwa ajili ya swala, huyu myahudi alimuita kwa sauti na kumwambia kuwa kama hatalipa deni lile atachukuliwa tena utumwani. Bilal(r.a) alisononeshwa sana na tukio lile na alikwenda kumhadithia Mtume(s.a.w) ambaye alifanya mpango wa kulipwa kwa deni lile.

Kuna matukio mengi ya namna hii waliyofanyiwa Waislamu pamoja na Mtume mwenyewe. Mwishowe, Mayahudi wakishirikiana na wanafiki pamoja na matajiri wengine wa Madinah wasiokuwa Waislamu waliweka mkakati wa kutowakopesha Waislamu au kuwapa msaada wowote wa kifedha, ili wafilisike kabisa na waamuea kuacha Uislamu. Qur-an inabainisha njama hizi kama ifuatavyo:

هُمُ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُواْ عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ

حَتَّىٰ يَنفَضُّواْ ۗ وَلِلَّهِ خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ

ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾

"Wao ndio wanaosema: "Msitoe mali kwa ajili ya wale walioko kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu ili waondokelee mbali (hapa nchini kwetu, Madinah) . Na hazina za mbingu na ardhi ni za Mwenyezi Mungu; lakini wanafiki hawafahamu" (63:7).

Sita, Walifanya jitihada za kuwachochea na kuwafarakanisha Waislamu. Mayahudi daima hawakulala katika jitihada zao za kutaka kuuhilikisha Uislamu na kuuvuruga udugu wa Waislamu. Walijaribu kuyachonganisha makabila mawili ya Aus na Khazraj, ambayo yaliishi kwa uadui baina yao kabla ya Uislamu kuingia Madinah. Siku moja walipokuwa

katika mkutano wao, Mayahudi waliingia mle na kupenyeza habari zenye lengo la kukumbushia kisa cha vita vya Bua'ath, vita vikubwa vya kihistoria vilivyopiganwa kati ya Aus na Khazraj. Mayahudi hao waliendelea kuwachochea na kuwakumbusha uadui baina yao wa miaka iliyopita. Kutokana na uchochezi huu Answar walianza kukasirikiana wao kwa wao na panga zikawa nje nje. Habari za tukio hili zilimfikia Mtume(s.a.w) na akaja kuamua. Kutokana na tukio hili Allah(s.w) aliwaonya Waislamu kwa aya ifuatayo:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾

"Enyi mlioamini mkiwatii baadhi ya wale waliopewa kitabu (Mayahudi) watakurudisheni kuwa makarifi baada ya Uislamu wenu" (3: 100).

Saba, Walishirikiana na wanafiki katika njama za kutaka kumuua Mtume na kuuhilikisha Uislamu. Wanafiki wa Madinah, chini ya kiongozi wao 'Abdullah bin Ubayy, walikuwa wakila njama dhidi ya Mtume na dhidi ya Waislamu wakishirikiana bega kwa bega na Banu Qainuqa', kabila la kwanza la Mayahudi kufukuzwa Madinah, katika kumnyanyasa na kumuudhi Mtume na Uislamu.

Nane, Mayahud walisaliti Mikataba ya amani waliyowekeana na Mtume(s.a.w).

Mayahudi walizidisha njama zao za wazi dhidi ya Mtume(s.a.w) baada ya vita vya Badr. Ujumbe wa Mayahudi ambamo mlikuwa na viongozi na wanachuoni wa kiyahudi kama akina Huyayy bin Akhtab, Ka'b bin Ashraf, Abu Ammar n.k. uliyatembelea makabila ya Maquraysh, Ghatafan na Banu Quraizah ili kuwachochea dhidi ya Mtume(s.a.w) na dola yake. Walipofika Makkah Maquraysh waliwauliza hawa wanazuoni wa kiyahudi, "Nyinyi ni miongoni mwa wanazuoni wa kiyahudi na watu wa kitabu, na pia mko hadhiri juu ya ugomvi wetu na Muhammad. Tuambieni ni yupi ambaye dini yake ni bora (sahihi)?" Wakajibu, "Dini yenu ni bora (sahihi) kuliko dini ya Muhammad na nyinyi ndio mlioongoka". Mtume(s.a.w) alifahamishwa na Mola wake juu ya jibu hili kutoka kwa wanazuoni wa kiyahudi walilolitoa ili

kuwafurahisha washirikina wa Makkah ili washirikiane nao katika kuupiga vita Uislamu. Uovu hu wa Mayahudi unabainishwa katika Qur'an:

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَمَن يَلْعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

"Huwaoni wale waliopewa sehemu ya (kufahamu) Kitabu (cha Mwenyezi Mungu)? Wanaamini masanamu na upotofu. Na husema juu ya wale waliokufuru kuwa hao wameongoka zaidi katika njia (ya haki) kuliko wale walioamini. Hao ndio aliowalaani Mwenyezi Mungu. Na ambaye Mwenyezi Mungu amemlaani basi hutamwona kuwa na mwenye kumnusuru". (4:51-52).

Miongoni mwa hawa Mayahudi waliokuwemo kwenye ujumbe huu walikuwa waovu na wachochezi wakubwa dhidi ya Uislamu. Waliwakatisha watu tamaa ili wasijiunge na Uislamu. Aya ifuatayo ilishushwa kudhihirisha uovu huo:

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَٱعْفُواْ وَٱصْفَحُواْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾

"Wengi miongoni mwa watu waliopewa Kitabu (mayahudi na wakristo) wangependa wangekurudisheni nyinyi muwe makafiri baada ya kuamini kwenu, kwa sababu ya husuda iliyomo nyoyoni mwao; baada ya

kuwapambanukia haki. Basi (nyinyi Waislamu) sameheni na puuzeni mpaka Mwenyezi Mungu alete amri yake. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye uwezo juu ya kila kitu". (2:109).

Hatua alizochukua Mtume(s.a.w) dhidi ya Mayahudi.

Kama kawaida ya Mtume(s.a.w), hakuchelewa kuwachukulia hatua wale wote waliosimama kidete kuidhalilisha au kuizuia Dini ya Allah(s.w) kusimama. Usaliti wa Mayahudi uliojitokeza wazi baada ya vita vya Badr aliuchukulia hatua zifuatazo:

(i) Hukumu ya vifo kwa Abu 'Afaq, Asmar Bint Marwan na Ka'b bin Ashraf.

Palikuwa na Mzee wa Kiyadhi – Abu 'Afaq aliyekuwa akimdhihaki Mtume(s.a.w) na Waislamu ili kuwachochea watu wawe dhidi ya Uislamu. Alitunga mashairi dhidi ya Uislamu na dhidi ya Sharia ya Allah. Huu ulikuwa ni uhaini dhidi ya Dola ya Kiislamu na usaliti wa wazi wa mkataba wa Madinah uliowekwa tangu hapo awali baina ya Mtume(s.a.w) (kwa niaba ya Waislamu) na Mayahudi. Kutokana na uhanini wake huu Mtume(s.a.w) alimuhukumu kifo na akauliwa kwa amri ya Mtume na Salim bin 'Umair. Hii ilikuwa mara tu baada ya vita vya Badr.

Mtu mwingine aliyejizatiti katika kuihini Dola ya Kiislamu ni mwanamke mmoja aliyeitwa 'Asma bint Marwan kutoka kabila la Aus. Naye alijiingiza katika kumdhihaki Mtume na Waislamu kwa njia ya mashairi. Baada ya vita vya Badr mwanamke huyu alitunga shairi ambalo liliwashawishi watu kuwa dhidi ya Mtume na Waislamu. Huu pia ulikuwa ni usaliti na uhaini dhidi ya Dola ya Kiislamu. Mwanamke huyu naye alipewa adhabu ya kifo.

Myahudi mwingine, Ka'b bin Ashraf, alitunga mashairi ya kuwasifu baadhi ya wanawake watahirifu kwa kiasi cha kuwachochea watu wawaendee kwa zinaa. Pia alikuwa na uhusiano wa karibu sana na makabila ya karibu na Madinah yaliyokuwa dhidi ya dola ya Kiislamu. Aliidhihirisha wazi chuki yake dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu. Chuki na husuda yake dhidi ya Uislamu ilizidi baada ya ushindi mkuwa walioupata Waislamu katika vita vya Badr. Alikuwa mmoja wapo katika ujumbe wa Mayahud uliowaendea Maquraysh ili kuwachochea walipize kisasi cha Badr. Alitunga mashairi ya kuwachochea Maquraysh kuwa wasikubali mpaka walipize kisasi cha viongozi wao na ndugu zao waliolala makaburini katika bonde la Badr.

Mtume(s.a.w) na Waislamu walimuonya kwa mara kadhaa dhidi ya mashairi yake hayo ya uchechezi dhidi ya Waislamu lakini hakutaka kujirekebisha. Pamoja na uchochezi wake huu, vile vile ilithibitika kuwa alikuwa na njama za kumuua Mtume. Kutokana na matendo yake alidhihirika kuwa haini na kustahiki adhabu ya kifo. Kwa amri ya Mtume(s.a.w) Ka'b bin Ashraf aliuawa na kikundi cha Mujahidin watano mnamo 14 Rabi-alawwal 3 A.H.

(ii) Vita dhidi ya Banu Qainuqa'

Pamoja na Mtume(s.a.w) kuzima njama za kuhujumu dola changa ya Kiislamu kwa kumshughulikia haini mmoja mmoja, alisimama kidete katika kuyaadhibu makabila ya kiyahudi pale yalipojitokeza kwa uwazi kuwa dhidi ya dola ya Kiislamu. Kabila la kwanza miongoni mwa makabila ya kiyahudi, kuvunja mkataba wa Madinah uliowekwa tangu hapo awali baina ya Waislamu na Mayahudi, ni kabila la **Qainuqa**. Si tu kwamba, Banu Qainuqa walikiuka masharti ya mkataba wa Madinah bali walitangaza vita dhidi ya Waislamu. Kabla hawajatangaza vita yalitangulia matukio mengi ya uchokozi yaliyodhihirisha wazi kina cha uadui na chuki ya Mayahudi dhidi ya Waislamu. Kwa mfano, siku moja mwanamke wa Kiislamu alikwenda kununua kitu kwenye duka la Myahudi. Mayahudi wale wakamfanyia udhia na kero kubwa mpaka ikabidi apige kelele kutaka msaada. Aliposikia kilio cha yule mwanamke wa Kiislamu, Muislamu mmoja aliyekuwa karibu ilimbidi aingilie kati kumsaidia huyu mama wa Kiislamu aliyedhulumiwa kwa kuvuliwa Hijabu hadharani. Katika kumtetea huyu mwanamke wa Kiislamu palitokea mapigano na kwa bahati mbaya yule myahudi aliyeanzisha ugomvi aliuliwa. Baada ya tukio hili kundi la Mayahudi lilimshambulia yule Muislamu aliyemuua jamaa yao mpaka naye wakamuua. Baada ya kupata taarifa ya matukio hayo, Mtume(s.a.w) alikwenda kwa Mayahudi na kuwaasa, "Muogopeni Allah, isije ahdabu ya Allah ikawa juu yenu kama ilivyokuwa katika Badr". Badala ya kuona haya kwa matendo yao hayo maovu na ya aibu, Mayahudi walimjibu Mtume; "Sisi sio Maquraish. Ikitokea vita tutakupeni fundisho. Walipotangaza vita namna hii ilibidi Mtume(s.a.w) apambane nao. Walipoona Waislamu wanajizatiti kupambana nao, walijifungia kwenye ngome yao ambayo Waislamu waliwazunguka kwa muda wa wiki mbili. Baada ya muda huo ilibidi Mayahudi hawa wasalimu amri bila ya masharti yoyote na kumuachia Mtume(s.a.w) uamuzi wa mwisho. Abdullah bin Ubayy, kiongozi wa wanafiki alijitia kuwaombea msamaha. Mtume(s.a.w) aliwapa amri ya

kuondoka Madinah na kuhamia Syria jumla yao ikiwa ni mia saba. Tukio hili lilitokea katika mwezi Shawwal 2 A.H, mwezi uliofuatia tu baada ya tukio la Badr.

(iii) Vita dhidi ya Banu Nadhir

‘Amr bin Umayyah(r.a) aliua watu wawili wa Banu ‘Amir, kwa kuwashuku kuwa walikuwa maadui. Aliichukua hatua hii kutokana na mauaji ya kikatili yaliyofanywa dhidi ya Madai’yah (walinganiaji wa Uislamu) na makabila ya Waarabu yaliyochukia Uislamu, yeye mwenyewe akiwa ameponea chupu chupu. Kwa kuwa Mtume(s.a.w) na Waislamu pamoja na Banu Nadhir, walifunga mkataba wa amani na Banu Amir, ilibidi Mtume(s.a.w) alipe (fidia) kwa ajili ya watu wawili waliouliwa kwa bahati mbaya kwa mujibu wa mkataba. Sehemu ya malipo haya ilistahiki pia itoke kwa kabila la Banu Nadhir. Kwa hiyo Mtume(s.a.w) na Waislamu wengine kumi akiwemo Abu Bakr, ‘Umar na Ali (r.a) walikwenda kwa Banu Nadhir na kuwataka watoe sehemu yao inayostahiki na wajadili namna ya kulipa. Walijifanya kumpokea Mtume kwa heshima na taadhima na wakamkaribisha na kumtaka akae chini ya ukuta mrefu. Walijifanya kukubali kulipa dia lakini kwa siri walimtuma Myahudi mmoja, ‘Amir bin Jahash, apande juu ya ule ukuta na kudondosha jiwe kubwa limuangukie Mtume(s.a.w) pale alipokaa. Mtume(s.a.w) alifahamishwa siri hii na Mola wake na aliondoka pale alipokaa na alirejea Madinah haraka bila ya kusema neno lolote. Waislamu walioandamana naye, nao pia walirejea Madinah. Ilidhihirika kuwa Maquraysh walishirikiana na Mayahudi katika njama ya kumuua Mtume. Pia banu Nadhir walikuwa na nia ya kulipiza kisasi cha kuuliwa rafiki yao Ka’b bin Ashraf.

Waislamu walishangazwa sana na tabia hii ya Mayahudi ya kwenda kinyume na mkataba. Mayahudi hawa walimtumia Mtume(s.a.w) ujumbe wa kumtaka aje na ujumbe wa watu thelathini (30) ili kuwashawishi viongozi wa dini yao kuwa yeye ni Mtume. Kama viongozi wao watakubali madai yake ya utume watamuamini kuwa ni Mtume wa kweli. Mtume(s.a.w) aliwataka kwanza wawekeane mkataba kabla hajatekeleza walivyotaka, lakini walikataa kuwekeana mkataba. Mtume(s.a.w) aliwaendea banu Quraizah na kuwataka waweke upya mkataba wa amani na wakakubaliana naye. Mtume(s.a.w) aliwataka Banu Nadhir nao wakubaliane naye kuweka upya mkataba wa amani kama walivyofanya wenzao, Banu Quraizah. Banu Nadhir walikataa pendekezo lake hilo

badala yake wakamtaka Mtume(s.a.w) alete watu watatu wahojiane na wana-chuoni wao na pendekezo hili, lakini alipokuwa njiani kuelekea kwenye ngome yao alipata taarifa kuwa Banu Nadhir wana njama za kumuua. Baada ya kuthibitisha taarifa ile, Mtume(s.a.w) alirejea Madinah na akawatumia Banu Nadhir mjumbe, Muhammad bin Muslima (r.a), na ujumbe ufuatao;

> *"Enyi Banu Nadhiri! Ondokeni mjini kwangu. Kutokana na njama zenu dhidi ya maisha yangu, mmevunja mkataba mliowekeana na mimi. Ninakupeni siku kumi".*

Banu Nadhir walikuwa na kiburi sana. Walikuwa wakiishi ndani ya mojawapo ya ngome imara ambayo haikuwa rahisi kutekwa. Pia Maquraysh walikuwa nyuma yao na walikuwa wakiwachochea dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu. Isitoshe, wanafiki wa Madinah chini ya kiongozi wao mkubwa, 'Abdallah bin Ubayy, walikuwa wakiwaunga mkono. Abdallah bin Ubayy aliwatumia wajumbe wawili na ujumbe kuwa wasihame kama walivyoamriwa na Mtume na kuwa wao wanafiki na Banu Quraizah wapo pamoja nao.

Pamoja na kwamba baadhi ya Mayahudi na Banu Nadhir walikuwa tayari kuhamia Khaibar, viongozi wao hasa Huyay bin Akhtab, aliyekuwa mzee kuliko wote, walikataa kutii amri ya Mtume na wakaamua kujifungia ndani ya ngome yao. Mtume(s.a.w) aliwazingira kwa kipindi cha wiki mbili na alikata baadhi ya mitende iliyozunguka pale ili jeshi lake liweze kuona vizuri. Sheria ya vita vya Kiislamu hairuhusu kukata mimea ya mazao pasi na sababu, lakini inapobidi kwa sababu ya maslahi ya kivita inaruhusiwa na hasa pale adui atakapokuwa amejificha humo. Qur'an inabainisha wazi juu ya tukio hili;

مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا

فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٥﴾

> *"Mtende wowote mlioukata (katika haya mazingira ya Mayahudi) au mkiouacha umesimama vile vile katika mashina yake yote haya ni kwa idhini ya Mwenyezi Mungu (hapana lawama juu yenu) ili kuwadhalilisha wavunja sheria". (59:5).*

Wanafiki na Banu Quraiza pamoja na kujigamba kwao, hawakuwasaidia chochote banu Nadhir kama Qur'an inavyotufahamisha:

لَئِنْ أُخْرِجُوا۟ لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا۟ لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن

نَّصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ ٱلْأَدْبَٰرَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمْ أَشَدُّ

رَهْبَةً فِى صُدُورِهِم مِّنَ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

Kama wakifukuzwa hawatatoka pamoja nao, na kama wakipigwa hawatawasaidia; na kama wakiwasaidia kwa yakini watageuza migongo (wende mbio); kisha hawatanusuriwa. Hakika nyinyi (Waislamu) mnaogopwa zaidi katika nyoyo zao kuliko wanavyomuogopa Mwenyezi Mungu, maana wao ni watu wasiofahamu (lolote)". (59:12-13).

Hatimaye ilibidi wakubaliane kuhama Madinah kwa sharti kuwa maisha yao na mali zao zisalimike. Mtume(s.a.w) alikubaliana na sharti hili lakini waondoke mara moja na kuchukua kila chao wanachoweza kuchukua na wasirejee tena. Baadhi ya viongozi wao walihamia Khaibr, makazi makubwa ya Mayahudi Bara Arab, na wengine wao walielekea Syria. Tutaona huko mbele kuwa wataleta tena matatizo na kuanzisha vita dhidi ya Mtume(s.a.w) na Waislamu.

Kutokana na kitendo cha kuhama Banu Nadhir, Waislamu walipata ngawira ya vifaa vya vita vifuatavyo.: nguo za vita 50, kofia za vita 50, panga 340, pia walibakiwa na mashamba yao. Hivyo kuhama kwa Banu Nadhir kuliongeza nguvu kwa Waislamu na Uislamu. Allah(s.w) anatufahamisha juu ya neema hii waliyopata katika aya ifuatayo:

وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْهُمْ فَمَآ أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ

وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُۥ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ

عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

"Na mali aliyoleta Mwenyezi Mungu kwa Mtume wake kutoka kwao (Banu Nadhir) hamkuyaendeshea mbio farasi wala ngamia (hamkuyataabikia), lakini Mwenyezi Mungu huwapa mamlaka mitume yake juu ya wowote awatakao na Mwenyezi Mungu ni Mwenye Uwezo juu ya kila kitu". (59:6).

Kwa ujumla tunajifunza kutokana na tukio hili la kuhamishwa Madinah hawa Banu Nadhir pamoja na matukio mengine mbali mbali yaliyotokea katika historia ya Uislamu, kuwa hapana nguvu yoyote ile itakayoweza kuwashinda Waislamu pale wanapojizatiti kwa pamoja kupigania dini ya Allah(s.w) kwani Allah(s.w) huwa pamoja na Waislamu kama Qur'an inavyotukumbusha juu ya suala la kuhamishwa Banu Nadhir:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَخْرَجَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مِن دِيَٰرِهِمْ لِأَوَّلِ ٱلْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنتُمْ أَن يَخْرُجُوا۟ ۖ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَأَتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا۟ ۖ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِى ٱلْمُؤْمِنِينَ فَٱعْتَبِرُوا۟ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٢﴾

"Yeye ndiye aliyewatoa waliokufuru miongoni mwa watu wa kitabu (Banu Nadhir) katika myumba zao (huko Madinah) wakati wa uhamisho wao wa kwanza. Hamkudhani ya kuwa watatoka (kwa nguvu walizokuwa nazo hapo Madinah), nao walidhani kuwa ngome zao zitawalinda na (kufikwa na amri ya) Mwenyezi Mungu; lakini Mwenyezi Mungu aliwajia kwa mahali wasipopatazamia na akatia woga katika nyoyo zao, (wasipigane na Waislamu walipokuja kupigana nao). Wakawa wanazivunja nyumba zao kwa mikono yao na kwa mikono ya Waislamu basi enyi wenye macho (oneni) zingatieni". (59:2).

(iv) Vita dhidi ya Banu Quraizah

Quraizah, kabila la tatu la Mayahudi wa Madinah, nao wanazingirwa katika ngome zao na kufukuzwa Madinah kutokana na kuwasaliti waislamu katika vita vya Ahzab.

(v) Vita vya Khaibar

Mayahudi wengi walikuwa wakiishi Khaibar, kilometa 320 (maili 200) hivi kaskazini ya Madinah karibu na mpaka wa Syria. Mayahudi wengi waliofukuzwa Madinah miongoni mwa Banu Qainuqa, Banu Nadhir na Banu Quraizah, walikimbilia Khaibar. Baada ya vita vya Handaq, hasa baada ya kufukuzwa Madinah, Banu Quraizah, Mayahudi walizidisha mno chuki yao dhidi ya Uislamu. 'Abdullah bin Ubayy bin Salul, kiongozi wa wanafiki, alikuwa akiwasiliana nao kwa siri akiwafahamisha mwenendo mzima wa harakati za Waislamu. Mayahudi waliamua, wakishirikiana na rafiki zao wa kibedui, kufanya njama za kuivamia tena Madinah. Walifanya uharamia (ujangili) dhidi ya misafara ya Waislamu na kuwaua Waislamu wengi; walivamia majumba ya Waislamu na kuwanyang'anya mali zao mpaka kwenye vijiji karibu na mji wa Madinah.

Wakati huo huo, Mtume(s.a.w) kutokana na upelelezi wake alishapata habari juu ya dhamira ya Mayahudi na rafiki zao, ya kuivamia Madinah. Mtume(s.a.w) kama kawaida yake, akuchukua hatua haraka haraka na akaamua kuwawahi maadui huko huko katika makazi yao ya Khaibar. Mtume(s.a.w) aliondoka na jeshi la Waislamu 1,600 katika mwezi wa Muharram 7 A.H. kuelekea Khaibar.

Mayahudi walipopata habari kuwa Mtume(s.a.w) anakuja kupigana nao, walijifungia kwenye ngome zao zilizokuwa madhubuti kweli kweli. Baada ya Mtume(s.a.w) kufika Khaibar na kuhakikisha kuwa mayahudi kweli wamejiandaa kupigana naye, alianza mashambulizi mara moja. Ilikuwa kazi sana kuwatoa Mayahudi katika ngome zao, lakini baada ya kupigana kwa kipindi kirefu kwa ushujaa, Waislamu hatimaye walishinda. Mayahudi wakaomba wasalimishwe maisha yao, watoto na wake zao na mali zao kwa ahadi kuwa watawalipa Waislamu fidia ya nusu (½) ya mavuno yao yote ya mwaka ule. Pamoja na kwamba Mtume(s.a.w) alijua kuwa Mayahudi hawana ahadi, aliwakubalia na kuwaacha salama salimini.

Makabila mengine ya waarabu

Mtume(s.a.w) aliyashughulikia makabila mengi ya Waarabu yaliyoleta chokochoko dhidi ya Dola ya Kiislamu Madinah, mpaka yakasalimu amri na kulipa jizya. Ukiacha Maquraish, Makabila ya Waarabu yaliyokuwa na nguvu sana na kujiamini ni makabila ya Hawaizini na Thaqif yaliyoishi katika maeneo ya Mji wa Taif. Makabila haya yalipambana na jeshi la Mtume(s.a.w) katika vita vya Hunain vilivyopiganwa mwaka wa 8 A.H. mwezi mmoja baada ya Fat-h-Makka. Waislamu walipata ushindi mkubwa sana katika vita hivi vilivyokuwa mwisho wa mapambano na makabila ya Kiarabu kwani yote yalikuja silimu na kuwa chini ya Dola ya Kiislamu. Vita vya Hunain vinaelezwa katika Qur-an:

لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾

Bila shaka Mwenyezi Mungu amekunusuruni katika mapigano mengi, na siku ya Hunayn (pia); ambapo wingi wenu ulikupandisheni kichwa, lakini haukukufaeni chochote, na ardhi ikawa dhiki juu yenu; ingawa ilikuwa yenye wasaa, kisha mkageuka mkarudi nyuma (mnakimbia). Kisha Mwenyezi Mungu akateremsha utulivu wake juu ya Mtume wake na juu ya walioamini. Na akateremsha majeshi (ya Malaika) ambayo hamkuyaona, na akawaadhibu wale waliokufuru; na hayo ndiyo malipo ya makafiri. (9:25-26)

Aya hizi zinatupa picha halisi ya tukio la Hunain. Baadhi ya Waislamu mwanzo mwa vita walitelezeshwa na sheitani wakawa na fikra mbaya

kuwa watashinda kutokana na ukubwa wa jeshi lao lililokuwa na askari 12,000 waliojizatiti vizuri, wakasahau kuwa ushindi wote unatoka kwa Allah(s.w). Mazingira ya vita yaliwadhihirishia kuwa wingi wao haukuwasaidia chochote. Mwanzoni wengi wa Waislamu walisambaratishwa na maadui na kumuacha Mtume(s.a.w) na waumini wachache kwenye uwanja wa mapambano wakiwa wamezungukwa na jeshi kubwa la maadui. Mtume(s.a.w) na waumini wachache aliokuwa nao walipigana kwa ujasiri wakiwa na yakini kuwa Allah(s.w) yuko pamoja nao. Waislamu waliokimbia walipokumbushwa kuwa wamemuacha Mtume wa Allah na waumini wachache kwenye uwanja wa vita, walitanabahi na kujitupa tena kwenye uwanja wa vita bila ya woga wowote kwa kutegemea radhi za Allah(s.w) peke yake. Walipofanya hivyo, Allah(s.w) aliwasaidia kwa kuwashushia jeshi la Malaika na wakapata ushindi mkubwa kwa namna ya ajabu kabisa.

Ngawira waliyoichukua Waislamu kutokana na vita hivi ilikuwa na vitu vifuatayo: ngamia 24,000; kondoo 40,000; fedha taslim, Oqyyah 4,000 na mateka 6,000.

Ukarimu na huruma ya Mtume(s.a.w)

Alipokuwa akirejea Makkah Mtume(s.a.w) alitua Wadial-Jirana ambapo ngawira na mateka wa vita walishikiliwa. Aligawanya ngawira kwa mujibu wa Qur'an – moja ya tano 1/5 ni fungu la Allah na Mtume wake na nne ya tano 4/5 ni fungu la wapiganaji. Rejea Qur'an:

۞ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ وَلِلرَّسُولِ ..... ﴿٤١﴾

"Na jueni ya kwamba chochote mtakachokiteka (mnachokipata, ngawira) basi sehemu yake ya tano ni kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na Mtume ..." (8:41)

Katika kugawanya ngawira Mtume(s.a.w) alikuwa karimu mno kwa wale Waislamu waliosilimu punde ili kuzifanya nyoyo zao zimili kwenye Uislamu. Jambo hili liliwapelekea baadhi ya Ansar, hasa vijana, kunung'unika dhidi ya Mtume(s.a.w) wakidai kuwa Mtume(s.a.w) amependelea watu wa kabila lake. Wakawa wananug'unika, "Panga zetu zimekuwa nyekundu kwa damu, lakini Maquraysh wameshehenezwa na ngawira". (Sahihi Bukhari). Shutuma hii haikumfurahisha Mtume(s.a.w) na ilibidi awahutubie Answar kama ilivyo hotuba yake hapo chini.

Jambo lingine tunalojifunza kutokana na tukio la Hunain, ni kiwango cha ulipaji wa fadhila alichokuwa nacho Mtume(s.a.w). Katika udogo wake Mtume(s.a.w) alilelewa na mama Halima. Siku zote alionyesha upendo kwa mama yake mlezi na familia yake. Miongoni mwa mateka alikuwa dada yake wa kunyonya, Shima, mtoto wa mama Halima. Mtume(s.a.w) alipomtambua haraka alisimama na kumtandikia nguo yake ili akae. Alimfanyia kila ukarimu kama dada yake wa kuzaliwa. Ilifikia mpaka kumuomba waongozane naye mpaka Madinah, lakini alikataa akasema alipendelea kurudi kwao. Alimwachia huru arudi kwao na kumfungashia zawadi zenye thamani kubwa kubwa kwa ajili yake na familia yake.

Ujumbe wa maadui ulimjia Mtume(s.a.w) kumuomba awaachie huru mateka 6,000 wa vita vya Hunain. Baada ya swala ya dhuhuri, Mtume(s.a.w) aliwataka umma wa Waislamu wawe na huruma na wawaachie huru mateka waliokuwa chini ya miliki zao. Wote walimkubalia Mtume(s.a.w) na muda ule ule mateka 6,000 waliachiwa huru. Mfano huu pekee watosha kuwa hoja ya kukanusha uzushi wa waandishi wa kikafiri kuwa Uislamu ulienezwa kwa ncha ya upanga.

Hotuba ya Mtume(s.a.w) kwa Ansar

Aliposikia juu ya manung'uniko ya Ansar juu ya ugawaji wake wa ngawira, Mtume(s.a.w) aliwaita na kuwauliza juu ya manung'uniko yale aliyoyasikia. Alipothibitisha kutoka kwao kuwa kweli palikuwa na manung'uniko alisema:

> *"Enyi Ansar, ni kitu gani kipya kilichoingia katika nyoyo zenu? Je, hamkuwa mmepotea kisha Allah akawaongoza? Hamkuwa maadui nyinyi kwa nyinyi kisha Allah akawafanya ndugu? Hamkuwa maskini na kisha Allah akawatajirisha?" kwa kila swali Ansar walikuwa wakijibu "Sawa kabisa, Allah na Mtume wake wamekuwa wakarimu kwetu! Kisha Mtume(s.a.w) akasema; "Enyi Ansar! Itakuwa haki (uadilifu kama mtajibu hivi, "Wakati wengine walikukataa (Ee Mtume), tulikukubali, wakati wengine walikuacha katika hali ngumu (Ee Mtume), sisi tulikuhifhadhi; wakati ulipokuwa maskini (Ee Mtume) tulikusaidia". Mtume(s.a.w) aliendelea, "Lakini msingependa Enyi Ansar, watu wakaondoka na kondoo na mbuzi, nanyi mkarudi nyumbani na Muhammad Mtume wa Allah? Naapa kwa jina la Allah aliyeshikilia roho yangu*

mkononi mwake, kama watu wote wataipita njia moja, na Asnwar wakapita njia nyingine, nitafuata njia wanamopita Ansar. (Sahihi Muslim na Bukhari).

Kutokana na Hotuba hii Ansar waliathirika sana nyoyoni mwao na walishikwa na majonzi kiasi kwamba ndevu zao zililowanishwa na machozi na walijibu kwa sauti, "Tunamtaka Muhammad tu". Kisha Mtume(s.a.w) aliwafahamisha kuwa hakuwapa watu wa Makkah ziada ile ya ngawira kwa kuwa ilikuwa ni haki yao, bali kwa kuwa ndio tu walikuwa wamesilimu, aliwafanyia ukarimu ili kuzivuta (kuzitia nguvu) nyoyo zao katika Uislamu. Allah(s.a.w) aliridhia kitendo hiki cha Mtume(s.a.w) kama Qur'an inavyobainisha:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَنفَالِ ۖ قُلِ ٱلْأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ
وَأَصْلِحُوا۟ ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِن كُنتُم
مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾

"Wanakuuliza juu ya mali iliyotekwa (ya ngawira vipi)? Sema: "Mali yaliyotekwa ni ya Mwenyezi Mungu na Mtume (fuateni watakavyokugawieni). Basi muogopeni Mwenyezi Mungu na suluhisheni mambo baina yenu na mtiini Mwenyezi Mungu na Mtume wake ikiwa nyinyi ni katika wanaoamini (kweli)" (8:1).

Hotuba ya Mtume(s.a.w) kwa Ansar iliondoa dhana zao mbaya juu ya Mtume kutokana na ukarimu aliowafanyia Maquraysh na makabila ya mabedui. Hotuba hii inatupa fundisho kuwa thamani hasa ya maisha imo kwenye "upendo" na sio kwenye mali.

Warumi (Wakatoliki)

Warumi mpaka kufikia 7 A.H. sawa na 629 A.D. walikuwa ni Taifa kubwa (super Power) lililokuwa likitamba kwa nguvu za kishindo katika ulimwengu wa wakati huo. Baada ya mkataba wa Hudaybiyah Mtume(s.a.w) alituma wajumbe katika nchi mbali mbali za ndani na nje ya Bara Arabu. Miongoni mwa watawala waliopelekewa ujumbe na Mtume(s.a.w) ni mfalme wa Basra aliyepelekewa barua na Haarith bin 'Umar Azid. Haarith alipofika

Muttah aliuliwa na Shurahbil Ghassaany aliyekuwa Gavana wa Dola ya Kirumi chini ya Mfalme Heracleus.

Kumuua mjumbe lilikuwa kosa kubwa sana kwa sheria ya makabila ya Kiarabu wakati ule. Hivyo , Mtume(s.a.w) alipopata habari ya kuuliwa mjumbe wake, aliandaa jeshi la watu 3,000 chini ya Uamiri wa Zaid bin Harith kwenda Muttah kupambana na Gavana wa Warumi, Shurahbil Ghassaany. Wakati Mtume anatuma jeshi hili aliagiza:

> *"Kama Zaidi atauliwa, Ja'far bin Aby Taalib atakuwa Kamanda wenu, na kama naye atauliwa, 'Abdullah bin Rawahah atachukua ukamanda. Kama naye atakufa mumchague kamanda kutokana na nyinyi."*

Shurahbil alipopata habari za kuja kwa jeshi la Waislamu aliandaa jeshi la askari laki moja (100,000) Jeshi la waislamu lilipofika njiani lilipata uvumi kuwa Heracleus anakuja na jeshi lingine la askari 100,000. Jeshi la Waislamu lilisita njiani siku mbili ili kuweka mikakati ya namna ya kupambana na jeshi kubwa kiasi hicho. Baada ya kushauriana Waislamu wote 3,000 katika kikosi kile waliamua kupambana na maadui zao na maadui wa Allah(s.w) kwa gharama yoyote ile.

Zaid aliongoza vita na mapambano makali yakaanza. Si muda mrefu kaka wa Shurahbil aliuliwa na yeye mwenye akakimbilia mafichoni kwenye ngome. Shurahbil alituma ujumbe kwa Mfalme Heracleus ambaye mara tu alituma jeshi lenye nguvu la askari 100,000 kujiunga katika mapambano dhidi ya Waislamu 3,000 tu. Waislamu wachache sana (3,000) wakawa wanapigana na jeshi kubwa sana (200,000) lenye nguvu na uzoefu wa vita. Uwiano wa jeshi la Waislamu na jeshi la Warumi ulikuwa 3,000:200,000 = 1:67

Zaid bin Harith aliuliwa na Ja'afar akachukua nafasi yake. Naye alipiganisha kwa ushujaa mpaka akafa shahidi. Baada ya Ja'afar, 'Abdullah bin Rawahah alichukua bendera ya vita naye akafa shahidi. Baada yake Waislamu walimchagua Khalid bin Walid kuwa kamanda wao. Waislamu chini ya uongozi wa Khalid waliendelea kupigana kwa ushujaa mkubwa. Katika mchana mmoja wa mapigano Khaild alichakaza panga nane na katika usiku wake, ilibidi Warumi waombe kuakhirisha vita mpaka kesho yake.

Siku iliyofuatia Khalid aliwapanga askari wake katika mstari mrefu kama vile anataka kuwazingira maadui na kuwaweka katikati. Warumi waliogopa kujitokeza kwenye uwanja wa mapambano siku ile. Naye Khalid kama mbinu ya kivita, alilirejesha jeshi lake Madina. Warumi walifurahi sana kuona vita vimekwisha, kwani hawakuwa na nguvu tena ya kupambana na Khalid. Kwa upande mwingine, Waislamu wa Madina hawakufurahishwa na kitendo cha jeshi la Waislamu kuacha mapigano na kurudi Madinah bila ya kupata ushindi. Waliwatupia michanga ya usoni huku wakiwasimanga.

"Enyi mliokimbia vita! Mnakimbia njia ya Allah"!

Mtume(s.a.w) aliwaliwaza na kujibu mashambulizi kwa niaba yao, "Sio wakimbizi, Inshaa Allah watarudi tena". Ni kweli kuwa hawakuwa na dhamira ya kukimbia vita bali walirejea Madina ili kukusanya nguvu upya. Mtume(s.a.w.) na Waislamu walipata majonzi makubwa kwa kuwapoteza mashujaa wengi na hasa wale makamanda watatu.

Mafunzo yatokanayo na vita vya Muttah

Waislamu hawakufurahia kuwaona wenzao wanarudi bila ya ushindi. Kwa Waislamu, walikuwa na mawili tu ya kupata katika vita, ushindi au kufa shahidi katika njia ya Allah. Hawakuzoea kabisa kurudi nyuma, ila iwe kama mbinu ya kivita ili kutafuta nguvu zaidi kama alivyofanya Khalid ambayo inaruhusiwa:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحۡفٗا فَلَا

تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ﴿١٥﴾

"Enyi mlioamini! Mkutanapo vitani na wale waliokufuru basi msiwageuzie migongo (mkakimbia). (8:15)

وَمَن يُوَلِّهِمۡ يَوۡمَئِذٖ دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفٗا لِّقِتَالٍ أَوۡ مُتَحَيِّزًا

إِلَىٰ فِئَةٖ فَقَدۡ بَآءَ بِغَضَبٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأۡوَىٰهُ جَهَنَّمُۖ

وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿١٦﴾

Na atakayewageuzia mgongo wake siku hiyo – isipokuwa amegeuka kwa kushambulia au amegeuka akaungane na sehemu nyingine ya jeshi hili hili la Waislamu (ikiwa si hivyo) – atastahiki ghadhabu ya Mwenyezi Mungu na mahali pake ni Jahanamu. Napo ni mahali pabaya pa kurejea (mtu). (8:16)

Wakristo katoliki (Warumi) hawakujiona kuwa wameshinda wala kushindwa. Hawakushinda kwa sababu wao ndio waliogopa kukabiliana na Waislamu na wakakataa kujitokeza kwenye uwanja wa mapambano. Hawakushindwa kwa sababu Waislamu hawakuendelea kupambana nao mpaka kuwafikisha katika kilele cha kushindwa. Hata hivyo Warumi (Wakristo) walishangazwa sana na ushujaa wa Waislamu. Waliona kuwa ni jambo la hatari kubwa kupigana na Waislamu ambao walishambulia kama simba na kila mmoja alikuwa kama vile ana maisha mengi (uhai mwingi).

Walishuhudia nguvu za Waislamu kwa mifano waliyoipata kwa watu kama Ja'far ambaye aliendelea kupigana baada ya mikono yake yote miwili kukatwa; na Khalid ambaye alichakaza panga nane katika kipindi kifupi cha mchana mmoja wa mapambano. Hivyo, walishafikia hatua ya kukata tamaa na walipendelea kuomba suluhu lakini kutokana na kibri chao waliona haya kufanya hivyo. Kwa hiyo walifurahi sana walipoona Waislamu wenyewe wameamua kuondoka na hawakuamini macho yao.

Kwa upande mwingine, Mayahudi na washirikina walifurahi sana kwa msiba uliowapata Waislamu. Walifikia hatua ya kujiwa na mawazo kuwa nuru ya Uislamu itazimwa na Wakristo (Warumi). Wakati vita baina ya Waislamu na Warumi vinaendelea, Mayahudi na washirikina walikuwa wakifanya njama za kuwahujumu Waislamu.

Mafunzo yatokanayo na mapambano ya maadui dhidi ya Uislamu

Kwanza, kila Uislamu unavyopiga hatua ya maendeleo ndivyo maadui wake wanavyozidi kuwa wengi na kujiimarisha. Katika kipindi cha Makkah, ambapo Waislamu walikuwa katika hali ya udhaifu, adui alikuwa mmoja tu, Makafiri wa Kiquraish. Katika kipindi cha Madinah ambapo Dola ya Kiislamu ilianzishwa na kuendelea kila uchao, maadui nao waliongezeka

mpaka ikabidi Waislamu waingie vitani kupambana na kuwashinda maadui watano walioainishwa.

Pili, Waislamu watakapojitahidi kupigania Uislamu kwa kadiri ya uwezo wao kwa kutoa mali zao na nafsi zao, Allah atawawezesha kupata ushindi kwa hali yoyote iwayo.

Tatu, Siri ya mafanikio ya Waislamu ya kusimamisha na kuendeleza Dola ya Kiislamu ni kule kumtii kwao Allah(s.w) na Mtume wake katika kila waliloamrishwa na kila walilokatazwa kwa shauku kubwa ya kupata radhi za Allah(s.w) na kuepukana na ghadhabu zake.

USHINDI WA WAISLAMU

Lengo kuu la kuletwa Mtume(s.a.w) na kwahiyo lengo kuu la Waislamu ni kuutawalisha Uislamu na kuufanya uwe juu ya mifumo yote ya maisha kama Qur'an inavyobainisha:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ

عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

"Yeye (Allah) ndiye aliyemtuma Mtume wake (Nabii Muhammad) kwa uongofu na kwa Dini ya Haki ili kuifanay ishinde Dini zote (mifumo yote ya maisha, ijapokuwa washirikina (na Makafiri) watachukia" (9:33, 61:9).

Lengo hili Mtume(s.a.w) na maswahaba zake walilifikia baada ya Mkataba wa Hudaybiyah.

Mkataba wa Hudaybiyah

Pamoja na kwamba wahay juu ya utekelezaji wa Ibada ya Hajja na Umra ulikuwa umeshushwa kabla ya 6 A.H. (Rejea Qur'an 2:196-210), Mtume(s.a.w) na maswahaba wake hawakuweza kuitekeleza kutokana na uadui wa Maquraysh dhidi yao na dhidi ya Uislamu. Katika mwezi wa Shawwal 6 A.H. Mtume(s.a.w) aliota kuwa ananyoa kichwa chake baada ya kuhiji. Hii kwake ilikuwa hapanabudi kwenda kuhiji Makkah pamoja na

kwamba hakufahamishwa ni mwaka gani na mwezi gani aende kuhiji. Waislamu wa Madinah nao walikuwa na hamu kubwa kwenda kuizuru Ka'bah na kufurahia tena mandhari yake baada ya kunyimwa haki hiyo kwa miaka mingi. Kwa hiyo Mtume(s.a.w) aliamua kufanya 'Umra pamoja na maswahaba wake mwezi uliofuatia Dhul-Qa'dah 6 A.H. (13/3/628). Pia aliwafahamisha Waislamu wa makabila ya karibu. Aliondoka na Waislamu wapatao 1400 kuelekea Makkah kwa ajili ya kufanya 'Umrah kwa amani pasina azima yoyote ya vita.

Maquraysh amabo uadui wao dhidi ya Uislamu umejulikana, hawakuwa tayari kuwaruhusu kuingia Makkah. Mtume(s.a.w) alifahamishwa na Budail,mkubwa wa kabila la Khuzaa'h kuwa Maquraysh wamepania kuwazuia wasiingie Makkah. Mtume(s.a.w) alimtuma Budail kwa Maquraysh kuwa Waislamu wanakwenda pale kwa 'Umrah tu na sio kwa vita. Lakini bado Maquraysh walipania kuwazuia Waislamu na waliweka vizuizi katika njia zote za kuingilia Makkah ili Waislamu wasipate mwanya wa kupenya. Mtume(s.a.w) na Waislamu aliongozana nao walisimama (walipiga kambi) katika kitongoji cha Hudaibiyah ili kungojea jibu la Maquraysh kupitia kwa Budail.

Baadhi ya watu wenye hekima miongoni mwa Maquraysh walipendelea wakubaliane na Mtume kuwe na mkataba wa amani kati yao na Waislamu. Walijua kuwa kama hawatamruhusu kufanya 'Umrah itaweza kusababisha vita. Zaidi ya hivyo, mkataba wa amani ungeliwawezesha Maquraysh kuendelea tena na misafara yao ya biashara ya kwenda Syria (Sham) ambayo ilizuiliwa na Waislamu. Kwa hiyo Maquraysh waliamua kutuma mjumbe wao 'Urwa bin Mas'ud kwa Mtume(s.a.w) kama mwakilishi wao katika kuweka huo mkataba wa amani. 'Urwa hawakukubaliana na Mtume(s.a.w) kutokana na chuki zake dhidi ya Waislamu wakati wa mazungumzo ya amani. Pamoja na hivyo 'Urwa alipata funzo juu ya upendo na Utii usio na mfano waliokuwa nao Waislamu kwa kiongozi wao Muhammad (s.a.w) na aliporudi Makkah aliwahadithia Maquraysh:

> *"Nimeona Koti ya Kasra (Mfalme wa Uajemi), Kaisari (Ceacer – Mfalme wa Urumi) na Negus (Mfalme wa Uhabeshi) lakini kamwe sijaona mfano wa upendo na utii (kutoka kwa wafuasi wao) nilioukuta kwa Muhammad".*

Mtume(s.a.w) hakukata tamaa, bali alimtuma mjumbe mwingine Khirash bin Umayyah kwa Maquraysh. Maquraysh walimpokea kwa ufedhuli na ngamia wake wakamkata mguu. Kisha Mtume(s.a.w) alimtuma Uthman(r.a) aende kufanya mazungumzoya amani na Maquraysh. Uthman alipofika Makkah Maquraysh walimuweka mahabusu. Waislamu wakapata tetesi kuwa Uthman kauliwa. Hii iliwafanya Waislamu waamini kuwa wanachohitaji Maquraysh ni vita. Mtume(s.a.w) alistushwa na habari za kuuliwa Uthman kwa sababu kumuua kiongozi (chief) wa waarabu katika mwezi mtukufu (Dhul-Qa'da) ndani ya sehemu takatifu (Makkah) lilikuwa ni kosa kubwa sana kwa waarabu hata wakati wa Jahiliya.

Mtume(s.a.w) aliwaita maswahaba chini ya mti kuchukua ahadi (Bai'at-Pledge) kuwa watapigana kwa ajili ya Allah (kulipiza kisasi cha kuuliwa Uthman) mpaka mwisho wa tone lao la damu. Ahadi hii katika historia inajulikana kwa jina la "Bai'at-ur-Ridhah" – "Ahadi ya kutaka Radhi za Allah". Naye Allah(s.w) aliwawia radhi kama Qur'an inavyobainisha:

۞ لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِى قُلُوبِهِمْ ...... ﴿١٨﴾

"Kwa hakika Mwenyezi Mungu amewawia Radhi Waislamu walipofungamana nawe chini ya mti na alijua yaliyomo nyoyoni mwao…" (48:18).

Maswahaba wote walipomaliza kuchukua ahadi, Mtume(s.a.w) alipiga kiganja chake cha mkono wa kulia juu ya kiganja cha mkono wa kushoto (kumwakilisha Uthman) na akachukua ahadi kwa niaba ya 'Uthman kama vile naye amehudhuria pale. Baadaye ilijulikana kuwa tetesi za kuuliwa kwa Uthman zilikuwa za uwongo na Uthman alirudi kutoka kwa Maquraysh akiwa salama salimini.

Maquraysh walidhihirikiwa kuwa kamwe hawawezi kuwazuia Waislamu. Wakiyakumbuka vema matukio ya Badr, Uhud, Handaq, n.k., waliamua kumtuma Suhail bin Amr, kwa niaba yao aje kuweka mkataba wa amani na Mtume(s.a.w) kwa niaba ya Waislamu. Baada ya mjadala mrefu pande zote mbili ziliafikiana kuweka mkataba wa amani wa miaka kumi wenye masharti yafuatayo:

(1) Waislamu warudi Madinah bila ya kufanya 'Umrah.
(2) Waislamu wanaweza kurudi mwakani (7A.H) kufnaya'Umrah lakini wakae Makkah siku tatu.
(3) Wakija Makkah wasije na silaha ila panga zikiwa ndani ya ala zao.
(4) Waislamu hawataenda nao Madinah Waislamu wanaoishi Makkah na wala hawatamzuia yeyote miongoni mwao anayetaka kubakia Makkah.
(5) Kama yeyote wa Makkah atatoroka kwenda Madinah kusilimu Waislamu hawana budi kumrudisha (wasimpokee), lakini yeyote kutoka Madinah akitoroka kwenda Makkah kuritadi Maquraysh hawatapaswa kumrudisha Madinah (watampokea).
(6) Makabila ya Waarabu yatakuwa huru kufanya Itifaki(urafiki) na upande wowote ule yanaoupendelea.
(7) Pasiwe na vita kwa kipindi cha miaka 10 baina ya Waislamu na Maquraysh na baina ya waitifaki (Allies) na Waislamu na waitifaki na Maquraysh.
(8) Hapana ruhusa ya kutengua hata shuruti moja katika hizi kabla ya miaka 10 kupita.

Waislamu kwa ujumla hawakufurahishwa na baadhi ya masharti ya mkataba hasa hasa sharti la (5). Waliona kuwa wamedhalilishwa na kuonewa. Pia tabia ya dharau ya Maquraysh waliyoionesha wakati wa majadiliano ya masharti ya mkataba iliwaudhi sana Waislamu lakini walivuta subira na kuwa watulivu kwa kuchelea kwenda kinyume na ridhaa ya Mtume(s.a.w). Mkataba huu unaojulikana kwa jina la "**mkataba wa hudaibiyah**" ulitiwa sahihi na **Muhammad(s.a.w)** kwa niaba ya Waislamu na S**uhail bin 'Amr** kwa niaba ya Maquraysh.

Wakati mkataba bado unaandikwa na kabla ya kuwekwa sahihi kwa niaba ya pande zote mbili, alitokea Abu Jandal bin Suhail bin 'Amr na kukimbilia kwa Waislamu. Huyu ni mtoto wa Suhail anayefanya mkataba na Mtume ambaye alisilimu na sasa anafanyiwa ukatili mkubwa sana na baba yake. Abu Jandali alimwonyesha Mtume(s.a.w) pamoja na Waislamu alama katika mwili wake alizozipata kutokana na ukatili huo. Mtume(s.a.w) na Waislamu walimuhurumia sana kutokana na hali yake ile. Mtume(s.a.w) alijaribu kumwombea kuwa ile ichukuliwe kuwa ni sababu (kesi) maalum na hasa ikizingatiwa kuwa hata mkataba wenyewe haujatiwa sahihi ili kumnusuru kijana yule na mateso yale. Suhaili bin 'Amr sio tu alikataa ombi

lile bali alimkamata Abu Jandal na kumcharaza bakora za miba na kumrudisha Makkah akaendelee kumtesa. Abu Jandal alilia kwa msaada na nyoyo za Waislamu zilisononeka sana, lakini Mtume(s.a.w) alisimama imara katika kutekeleza masharti ya mkataba. Alimtaka Abu Jandal afanye subira na alirudishwa Makkah. Hakika kesi ya Abu Jandal ilikuwa ni mtihani mkubwa. Mtu huyu alishafika mkononi mwa Mtume(s.a.w) na tangu hapo alishapata mateso ya namna kwa namna kwa ajili ya Uislamu, lakini Mtume(s.a.w) atampokeaje ambapo kufanya hivyo ni kwenda kinyume na masharti ya mkataba ambao ndio punde tu unatakiwa kutiwa sahihi kwa niaba ya pande zote mbili. 'Umar bin Khattab hakuweza kuvumilia hali ile na alimuuliza Mtume(s.a.w) kwa uchungu. "Wewe si Mtume wa kweli wa Allah? Je, sisi hatuko katika njia ya Haki?" Mtume(s.a.w) alijibu kuwa yeye ni Mtume wa Allah(s.w) na kuwa wao wako katika njia sahihi, pia alimfahamisha kuwa anafanya kila jambo kama alivyoamrishwa na Allah(s.w). Baada ya kusaini mkataba Mtume(s.a.w) alimchinja mnyama na kunyoa. Kisha wote walishika njia na kurejea Madinah. Wengi miongoni mwao ikiwa pamoja na 'Umar waliuona ule mkataba kuwa uliwadhalilisha.

Mkataba wa Hudaybiyah Waleta Ushindi Mkubwa kwa Waislamu

Mtume(s.a.w) alipokuwa njiani kuelekea Madinah, aliteremshiwa wahay, katika Suratul-Fat-h (ushindi) ambayo inaanza:

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن
ذَنۢبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَٰطًا
مُّسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنصُرَكَ ٱللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ
ٱلسَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ ٱلْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ
جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾

"Bila shaka tumekwisha kupa kushinda kuliko dhahiri. Ili Mwenyezi Mungu akusamehe makosa yako yaliyotangulia na yanayokuja, na kukutimizia neema zake na kukuongoa katika njia iliyonyooka. Na

akunusuru Mwenyezi Mungu nusura yenye nguvu kabisa. Yeye ndiye aliyeteremsha utulivu katika nyoyo za Waislamu ili waongezeke Imani juu ya Imani yao. Na majeshi ya mbingu na ardhi ni ya Mwenyezi Mungu, na Mwenyezi Mungu ni mjuzi Mwenye Hekima". (48:1-4).

Baada ya kupokea wahay huu, Mtume(s.a.w) alimwita 'Umar (r.a) ambaye aliathiriwa sana na mkataba na kumwambia kuwa kile alichofikiria kuwa ni "Udhalili na Unyonge", kilikuwa machoni mwa Allah(s.w) "Ushindi Mkubwa". Baada ya kupewa habari hii njema na Mtume wa Allah, 'Umar alitosheka sana. Ushindi alioutangaza Allah(s.w) ulianza kudhihirika punde tu.

Kwanza, masharti yote ya mkataba yaliyoonekana kuwa yanawapendelea Maquraysh na kuwadhalilisha Waislamu haikuwa hivyo katika hali halisi. Kwa mfano katika hali halisi hapakuwa na Muislamu yeyote aliyependelea kutoroka Madinah na kukimbilia Makkah. Hata wale Waislamu waliorudishwa Makkah na Mtume kulingana na masharti ya mkataba, hatimaye walikuwa mzigo kwa Maquraysh na wenyewe wakaja kwa Mtume(s.a.w) na kumuomba awaite waje Madinah kama tunavyojifunza katika kisa kifuatacho:

Mara tu Mtume(s.a.w) aliporudi Madinah, Muislamu mwingine, Abu Basir, alitoroka Makkah kuja kwa Mtume(s.a.w) ili apate hifadhi yake. Lakini kwa kuchunga masharti ya mkataba Mtume(s.a.w) alimwachia Abu Basir arudishwe Makkah na wajumbe wawili waliotumwa na Maquraysh waje Madinah kumdai. Mtume(s.a.w) alimshauri Abu Basir kusubiri kama alivyomshauri Abu Jandal na kuwa ategemee msaada wa Allah(s.w). Njiani kuelekea Makkah Abu Basir alimuua mmoja wa wale wajumbe. Yule aliyebakia alirudi mbio Madinah na kushitakia kwa Mtume. Wakati ule ule Abu Basir naye alifika kwa Mtume(s.a.w) na kumueleza kuwa kwa kuwa alimrudisha yeye aliona hahusiani na mkataba na ndio maana alimuua yule dhalimu. Kisha aliondoka Madinah na kukimbilia sehemu ya pwani. Abu Jandal naye alifanikiwa kutoroka na kujiunga na Abu Basir pale. Waislamu wengi wa Makkah walitoroka na kujiunga nao pale. Baada ya muda pakawa na kikundi cha Waislamu mle porini ambapo hapakuwa na watu wala mimea. Hata hivyo, kwa kuwa wao hawakuhusika na masharti ya mkataba wa Hudaibiyah, walitokea kuwa tishio na kikwazo kikubwa kwa Maquraysh. Hawakuuacha msafara wowote wa Maquraysh kupita pale

salama. Maquraysh walipata kipigo baada ya kipigo. Hili liliwafanya Maquraysh kwenda kwa Mtume na kumuomba aingilie kati jambo lile na kuwaita Waislamu wale waende Madinah ili nao wafungike katika masharti ya mkataba kama Waislamu wengine. Kutokana na ombi hili Mtume(s.a.w) alikiita kile kikundi cha akina Abu Jandal na Abu Basir kuja Madinah kujiunga na Waislamu wenzao.

Pili, maingiliano kati ya makafiri wa Makkah na Waislamu Madinah yalisaidia sana kufikisha ujumbe wa uislamu kwa matendo. Kabla ya mkataba Waislamu wa Madinah na makafiri wa Makkah walikuwa na uhasama mkubwa na hawakuwa na maingiliano yoyote ya kirafiki na kidugu. Baada ya mkataba watu wa Makkah walianza kuizuru Madinah kwa ajili ya biashara na kuwatembelea ndugu zao Waislamu Muhajiriin. Katika kuzuru kwao Madinah walipata fursa ya kushuhudia ubora wa maisha ya jamii ya Kiislamu na walivutiwa sana na tabia za Waislamu – ukweli wao, uadilifu wao na huruma zao. Nyoyo zao zilivutwa sana na maisha yale na wengi wao walisilimu. Kutokana na wanahistoria mbali mbali, katika kipindi cha miaka miwili tu ya mkataba, watu waliosilimu ni wengi zaidi kuliko wale waliosilimu katika miaka yote ya nyuma, ni katika kipindi hiki walisilimu majemedari wa kiquraysh, Khalid bin Walid na ‘Amr bin al-‘As.

Tatu, mkataba huu wa amani ulimpa Mtume(s.a.w) na Waislamu fursa ya kulingania Uislamu kwa watu wa karibu na mbali. Mpaka kufika kipindi cha mkataba, amri ya kusimamisha swala, kutoa zakat, kufunga Ramadhani na kuhiji zilishashushwa. Pia ulevi na kamari vilishaharamishwa. Baada ya kurudi kutoka Hudaibiyah, katika mwezi wa Dhul-Hijjah, Mtume(s.a.w) alitayarisha wajumbe wa kuwaendea viongozi mbali mbali wa dunia ya wakati ule ili kuwalingania Uislamu. Siku moja Mtume(s.a.w) aliwakusanya Waislamu msikitini na kuwahutubia kama ifuatavyo:

> *“Enyi watu! Allah amenituma kuwa Rehema kwa wanaadamu na kuwa Mtume wa ulimwengu mzima. Kwa hiyo linganieni Uislamu kwa niaba yangu na Allah atakurehemuni. Kwa hiyo nakuusieni msifarikiane kama (watu wa) Isa mwana wa Mariam.*

Baada ya hutuba hii, Mtume(s.a.w) aliteua watu hodari na wenye akili (Intelligent) miongoni mwa masahaba wake na kuwapa barua za kupeleka

kwa watawala na wafalme wa dola mbali mbali za ulimwengu wa wakati huo. Miongoni mwa watawala (Wafalme) waliopelekewa barua ya Mtume(s.a.w) ni:

1.) Hirak (Heracleus) wa himaya Byzantine (Urumi),
2.) Chosroes wa Parsia (Uajemi),
3.) Maquqas, mfalme wa Misr,
4.) Negus, mfalme wa Abysinia (Uhabeshia),
5.) Kiongozi wa Yemen,
6.) Harith Ghassani, Gavana wa Syria (Sham) na
7.) Al-Mundhir bin Sawa, Mtawala wa Bahrain.

Mtume(s.a.w) alitengeneza pete ya fedha (silver) iliyoandikwa, "Muhammad Rasuulullah". Barua zake zilipigwa muhuri kwa kutumia pete hii. Takriban mpangilio ulikuwa mmoja kwa barua zote. Tafsiri ya barua mojawapo iliyotumwa kwa Heracleus ni kama ifuatavyo:

"Kwa jina la Allah, Mwingi wa Rehema, Mwingi wa Kurehemu: Kutoka kwa Muhammad bin 'Abdullah kwenda kwa Heracleus, mfalme wa Warumi (Eastern Roman Empire). Amani iwe juu ya yule anayefuata mwongozo. Baada ya hayo ninakuitia kwenye Uislamu. Ukisilimu utakuwa katika amani na Allah(s.w) atakulipa maradufu. Lakini ukikataa wito huu madhambi ya raia zako utayabeba.

Akanukuu aya ya Qur'an ifuatayo:

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا

بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا

مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

"Sema: "Enyi watu mliopewa Kitabu (Mayahudi na manasara); Njooni katika neno lililo sawa baina yetu na baina yenu, ya kwamba tusimuabudu yeyote ila Mwenyezi Mungu wala tusimshirikishe

(Mwenyezi Mungu) na chochote, wala baadhi yetu tusiwafanye wengi kuwa waungu badala ya Mwenyezi Mungu. Wakikengeuka semeni: Shuhudieni ya kwamba sisi ni Waislamu". (3:64).

Heracleus alipoipata barua hii na kuisoma alivutiwa sana na akawatuma watu wake wamuitie Waarabu waliokuwa katika msafara kutoka Makkah ili awaulize habari za Muhammad, ilitokea bahati' Abu Sufyan, chief wa Makkah alikuwa katika msafara ule kutoka Syria. Alipelekwa kwa mfalme, na alipoulizwa juu ya mafunzo ya Uislamu, alithibitisha kuwa Uislamu una mafunzo mazuri japo alikuwa bado hajasilimu. Mfalme alifurahishwa sana na yale aliyoelezwa juu ya Uislamu na alikiri kuwa Uislamu ni ujumbe wa kweli.

Mfalme wa Persia, **Khurso Parwez (Chosroes)** alishangazwa na ushupavu wa Mtume(s.a.w) wa kuthubutu kama mfalme mwenzake – "Kwa Chosroes kutoka kwa Muhammad bin 'Abdullah". Kwa ghadhabu aliichana ile barua vipande viwili. Mtume(s.a.w) alipopata habari zake, alisema, "Namuomba Allah aichane dola yake iwe vipande vipande". Si muda mrefu Chrosroes aliuliwa na mwanae na hatimaye himaya yake ikavunjika na kushikwa na Gavana wa Yemen amabye alisilimu.

Negus, mfalme wa Abyasinia (Ethiopia) alisilimu. Mfale wa Misr, Maquqas, hakusilimu lakini alituma zawadi kwa Mtume(s.a.w). Zawadi yenyewe ilikuwa wasichana wawili wazuri walioheshimika sana Misr – Maria bint Kibtya – aliyechukuliwa na Mtume(s.a.w) kama suria na Sereen aliyetolewa kwa mshairi Hassan na nyumbu (mare) aliyepewa jina la Duldul, Mtume(s.a.w) alimpanda mnyama huyu katika vita vya Hunain.

Hawdha bin Aly, Chief wa Yemen, alijibu, "Mafundisho yako ni mazuri sana na kama utanimegea sehemu ya Ufalme wako, niko tayari kukufuata". Mtume(s.a.w) alimjibu kuwa hatapata hicho anachotaka.

Harith Ghassan, Gavana wa Syria alikasirika sana baada ya kuisoma barua ya Mtume. Aliahidi kuwa atatoa jeshi lake likamshambulie Muhammad. Waislamu walilingojea kwa shauku jeshi hilo. Lakini hakuthubutu kufanya hivyo.

Nne, Waislamu walipata fursa ya kujiimarisha kiuchumi. Kwa kuondokewa na adui yao mkubwa, makafiri wa Kiquraish, Waislamu waliweza kufanya biashara zao za masafa marefu kwa amani.

Tano, Waislamu walipata fursa ya kujizatiti kijeshi na kuwashughulikia maadui zao wengine waliokuwa wakiwakera mara kwa mara. Ni katika kipindi hiki waliwashinda Mayahudi kimoja katika vita vya Khaybar. Pia waliwaonyesha Warumi cha "Mtema kuni" katika vita vya Muttah vilivyopiganwa 7 A.H. Kumbukizi za vita hivi ziliwatia Warumi khofu na woga. Pamoja na ushujaa wao uliofahamika katika ulimwengu wa enzi hizo, waliwakimbia Waislamu katika vita vilivyokuwa vipiganwe Tabuuk.

Sita, Waislamu 2,000 walifanya 'Umrah pamoja na Mtume(s.a.w), mwaka wa 7 A.H. na ndoto ya Mtume ikawa imesadifu:

لَّقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ
ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ
رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ
تَعْلَمُوا۟ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

Kwa yakini Mwenyezi Mungu amemhakikishia Mtume wake ndoto yake ya haki; Bila shaka nyinyi mtaingia katika Msikiti Mtukufu Insha-Allah kwa salama; mkinyoa vichwa vyenu na mkipunguza nywele (kama ilivyo wajibu kufanya hivyo wakati wa Hija). Hamtakuwa na hofu (wakati huo). Na (Mwenyezi Mungu) anajua msiyoyajua. Basi kabla ya haya atakupeni kushinda (kwanza) kuliko karibu (kuwashinda Mayahudi). (48:27)

Ni ushindi kwa sababu Mtume(s.a.w) katika ndoto yake hakufahamishwa ni lini atafanya 'Umrah, japo alijiandaa kuitekeleza katika mwaka wa 6 A.H. Vile vile ni ushindi kwa sababu idadi ya Waislamu waliofanya 'Umrah mwaka 7 A.H. ni kubwa zaidi kwa watu 600 kuliko wale waliokuwa kwenye msafara wa mwanzo ambao walikuwa 1,400 tu.

Mafundisho yatokanayo na ujumbe wa Mtume(s.a.w) kwa viongozi wa dola mbali mbali.

Kwanza tunaona kuwa ni wajibu wa Waislamu kulingania Uislamu kwa walimwengu wote wenye dini mbali mbali. Kazi kwa Waislamu iwe ni mbinu gani zitumike kufikisha ujumbe wa Uislamu kwa watu wa aina mbali mbali na wenye dini mbali mbali. Iwapo umma wa Waislamu utazembea kufanya kazi hii utakuwa haukumfuata Mtume(s.a.w) na utastahiki ghadhabu za Allah(s.w) kama umma zilizotangulia, Qur'an inatukumbusha:

لُعِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ
دَاوُۥدَ وَعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ
يَعۡتَدُونَ ٧٨ كَانُواْ لَا يَتَنَاهَوۡنَ عَن مُّنكَرٖ
فَعَلُوهُۚ لَبِئۡسَ مَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ ٧٩

"Walilaaniwa wale waliokufuru miongoni mwa wana wa Israel kwa ulimi wa Daud na Isa bin Maryamu. Hayo ni kwa sababu waliasi na walipindukia mipaka (sana). Hawakuwa ni wenye kuzuiana (kukatazana) mambo mabaya waliyokuwa wakiyafanya. Uovu ulioje wa jambo hili walilokuwa wakilifanya". (5:78-79).

Ubora na ustawi wa umma unapatikana kwa kumuigiza Mtume(s.a.w) katika kuulingania Uislamu kama inavyobainishwa kaitka Qur'an:

كُنتُمۡ خَيۡرَ أُمَّةٍ أُخۡرِجَتۡ لِلنَّاسِ تَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ
وَتَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَتُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِۗ وَلَوۡ ءَامَنَ أَهۡلُ
ٱلۡكِتَٰبِ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۚ مِّنۡهُمُ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ
وَأَكۡثَرُهُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ١١٠ لَن يَضُرُّوكُمۡ إِلَّآ أَذٗىۖ وَإِن
يُقَٰتِلُوكُمۡ يُوَلُّوكُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ١١١

"Nyinyi ndio umma bora kuliko umma zote zilizodhihirishiwa watu (ulimwenguni) kwa sababu mnaamrisha yaliyo mema na mnakataza yaliyo maovu, na mnamwamini Mwenyezi Mungu. Na kama wale waliopewa kitabu (mayahudi na wakristo) (wangeliamini baada ya kulinganiwa Uislamu) ingelikuwa bora kwao. Lakini miongoni mwao wako wanaoamini; na wengi wao wanatoka katika taa ya Mwenyezi Mungu. Hawatakudhuruni hao (maadu zenu) ila udhia (mdogo tu hivi). Na kama watapigana nanyi basi watakupeni mgongo (wakimbie); kisha hawatanusuriwa". (3:110-111).

Nusura ya Allah(s.w) ipo pamoja na wale wanaolingania na kuinusuru dini yake.

Pili Kila Muislamu anawajibika kulingania Uislamu kwa kadiri ya uwezo wake na ujuzi wake. Lakini wale tutakaowatuma kwenda sehemu mbali mbali kulingania Uislamu kwa watu mbali mbali, hatuna budi kuwachagua wale wenye ujuzi wa kutosha unaolingana na hali pamoja na kiwango cha wale wanaokwenda kuwalingania. Kwa mfano kwa wakristo tutawatuma wenye ujuzi wa Biblia watakaoweza kuwaathiri Wakristo kutokana na Biblia yao. Tuliona jinsi Jaffar bin Abdul-Muttalib alivyomuathiri mfalme wa Uhabeshi aliyekuwa mkristo, kwa kumsomea Suratu Maryam, inayoeleza habari za kuzaliwa Nabii Isa bin Maryamu kama ilivyo katika Injili. Pia Mtume(s.a.w) alipokuwa anawalingania wakristo wa Najran, aliwahadithia namna alivyopatikana Nabii Isa bin Maryam kama inavyobainishwa katika Qur'an katika Suratul-Imraan aya ya 33 hadi 71 – (3:33-71). Kwa wasomi tuwapeleke wasomi wenzao wakalinganie Uislamu kulingana na kiwango cha ujuzi wao. Pia walinganiaji kila iwezekanavyo walinganie kwa lugha za wale wanaowalingania ili kuwafikishia ujumbe moja kwa moja.

Kuvunjika kwa mkataba wa Hudaybiyah

Mkataba wa Hudaybiyah ulidumu kwa kipindi cha miaka miwili tu. Amani na utulivu uliopatikana katika kipindi hiki ulisaidia sana kuueneza Uislamu kwa watu mbali mbali na kuwaimarisha Waislamu. Watu wengi walisilimu katika kipindi hiki.

Baada ya mkataba kufungwa, kabila la Khuza'ah liliweka mkataba wa urafiki na Mtume(s.a.w) na kwa upande mwingine maadui zao wa kabila la Banu Bakr waliunga urafiki na Maquraysh. Katika kipindi hiki cha mkataba, nyoyo za Maquraysh zlishikwa na uchungu sana kutokana na

kunawiri kwa Uislamu ambao ulienea Bara Arab kote na kutokana na jinsi Waislamu walivyozidi kuimarika. Walitambua kuwa mkataba wa Hudaybiyah, ni hatari kwao, hivyo wakaona wauvunje kwa hila. Waliwachochea Banu Bakr na waitifaki wao wengine walishambulie kabila la Khuza'ah lililokuwa na Uitifak (urafiki) na Mtume(s.a.w). Kutokana na hila hizi, usiku mmoja wakati Banu Khuza'ah wamelala katika sehemu ya mji uitwao Watwir, Banu Bakr waliwavamia na kuwaua wengi wao pamoja na kupora mali yao. Kutokana na baadhi ya wanahistoria, inasemekana kuwa Maquraysh waliwasaidia Banu Bakr kwa silaha na askari. Ikramah bin Abu Jahl, Swafwan bin Umayyah na Suhail bin 'Amr walishiriki katika uvamizi huu wakiwa wemejibadilisha sura zao ili wasionekane. Banu Khuza'ah walikimbilia Makkah sehemu takatifu ili kujihami. Lakini Banu Bakr hawakuacha kuwaua Banu Khuza'ah hata kwenye sehemu takatifu ambayo umwagaji damu uliharamishwa katika mila za kale za makabila yote ya Waarabu. Banu Khuza'ah walishitakia kitendo kile kwa Maquraysh lakini walipuuzwa. Baada ya kufikia hapo Banu Khuza'ah walituma ujumbe Madinah kwa Mtume(s.a.w) kushitakia uvamizi ule na kuomba msaada wake. Mtume(s.a.w) baada ya kushauriana na maswahaba wake alituma ujumbe kwa Maquraysh wenye masharti matatu na kuwataka wachague mojawapo:

(1) Maquraysh hawana budi kulipa diya (fidia) kwa watu wa Banu Khuza'ah waliouliwa.
(2) Au wavunje uhusiano na Banu Bakr.
(3) Au watangaze kuwa mkataba wa Hudaybiyah umevunjika.

Maquraysh waliamua kukubaliana na sharti la tatu (3) la kuvunja mkataba wa Hudaybiyah. Mara tu baada ya kuvunja mkataba, Abu Sufyan, kwa kuona hatari inayowakabili watu wake kutokana na kuvunjika kwa mkataba, alikwenda mwenyewe Madinah kumuomba Mtume(s.a.w) wafunge upya mkataba wa Hudaybiyah, lakini wakati huo huo hakuwa tayari kufuata mojawapo ya yale masharti mengine mawili. Mtume(s.a.w) alimkatalia.

Maandalizi ya kuikomboa Makkah

Kwa zaidi ya miaka 20, Maquraysh wamekuwa ndio chanzo kikubwa cha matatizo na madhila kwa Waislamu. Pamoja na mashambulizi mengi

madogo madogo, walijizatiti dhidi ya Waislamu katika “Badr,” “Uhud” na “Handaq” kwa lengo la kuufuta kabisa Uislamu lakini walishindwa. Kuvunjika kwa mkataba wa Hudaybiyah kulitoa fursa nzuri kwa Waislamu kuwaadhibu (kuwatia adabu) Maquraysh kutokan na hadaa zao na uovu wao dhidi ya Uislamu na Waislamu. Kama kawaida yake Mtume(s.a.w) hakuchelewa kutumia fursa hii. Aliwaamuru Waislamu wajitayarishe kwa vita. Alituma pia ujumbe wa kuwaita waitifak wake wote na Waislamu wote wa Bara Arab waje Madinah tayari kwa vita, ila tu wajiandae kwa siri. Mtume(s.a.w) aliifanya kwa siri mipango yake yote ya kuiteka Makkah na watu wa kawaida wa Madinah walidhania kuwa Waislamu wanajiandaa kwenda Syria kuwaadhibu warumi.

Muislamu mmoja, Hatib bin Balta, aliyekuwa na jamaa zake Makkah alihofia usalama wao. Akaamua atume mjumbe Makkah (mwanamke mmoja) kwa siri na kumpa barua iliyowafahamisha jamaa zake makusudio ya Waislamu. Kitendo hiki kilikuwa ni cha hatari sana, kwani Maquraysh wangelipata habari na mapema wangelijiandaa kwa vita na bila shaka yangelitokea mapigano na umwagaji damu katika sehemu takatifu. Mtume(s.a.w) aliletewa wahay juu ya kitendo cha Hatib na pale pale akatuma mjumbe kwenda kumrudisha yule mwanamke na barua aliyoibeba. Waislamu hasa ‘Umar (r.a), walikasirishwa sana na kitendo cha Hatib na walitaka apewe adhabu kali (ya kifo). Lakini kwa kuwa Hatib alikiri kosa lake lililotokana na udhaifu wa kibinaadamu na tangu hapo alikuwa Muislamu mzuri aliyeshiriki hata katika vita vya Badr, Mtume(s.a.w) aliye Rehema kwa viumbe, alimsamehe. Kisa cha Hatib kinaelezwa kwa urefu katika Sahihi al-Bukhar kama ifuatavyo:

> *Amesimulia Aly(r.a): “Mtume wa Allah(s.w) alinituma mimi, Az-Zubair na Al-Miqdad akatuamuru, “Nendeni mpaka Rawdat Khakh, ambapo mtakuta mwanamke aliye na barua na mumnyang’anye barua hiyo”. Tulipiga shoti na farasi zetu mpaka Rawdat mahali tulipomkuta yule mwanamke na kumwambia, “Lete hiyo barua”, akajibu, “Sina barua yoyote”. Tukasisitiza, “Lete hiyo barua lau sivyo tutavua nguo zako”. Aliitoa ile barua kutoka kwenye msuko wake wa nywele (Aliitoa katika nywele), na tuliileta barua ile kwa Mtume wa Allah (s.w). Barua iliandikwa na Hatib bin Aby Balta’a kwenda kwa baadhi ya makafiri wa Makkah, ilielezea kile Mtume anachokusudia kukifanya. Mtume wa Allah akasema, “Ee Hatib!*

Ni kitu gani hiki?" Hatib alijibu, "Ee, Mtume wa Allah! Usichukue uamuzi mkali dhidi yangu. Mimi si mquraysh! Bali nilikuwa muitifak wao na kwa hiyo sina uhusiano wowote na damu na zao, na Muhajiriina wote walio pamoja nawe wana jamaa zao Makkah ambao watawahifadhi (watawalinda) jamaa zao na mali zao. Kwa hiyo, nilitaka niwafanyie Ihsan hii (ya kuwapa habari) kwa tegemeo kuwa na wao, watawahifadhi jamaa zangu kwa kuwa sina uhusiano wowote wa kidamu na wao. Sikuwafanya hivi kwa nia ya kuisaliti dini yangu (Uislamu) wala sikufanya hivi kwa kupendelea ukafiri badala ya Uislamu".

Mtume wa Allah akawaambia maswahaba wake, "Kutokana na maelezo yake, Hatib amewaeleza ukweli". 'Umar akasema, "Ee Mtume wa Allah! Niruhusu nikate kichwa cha huyu mnafiki" Mtume(s.a.w) akasema, "Alishiriki katika vita vya Badr… Kisha Allah(s.w) alishusha wahay kutoa onyo kwa Waislamu:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلْحَقِّ يُخْرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ ۙ أَن تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَـٰدًا فِى سَبِيلِى وَٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِى ۚ تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَأَنَا۠ أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنتُمْ ۚ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١﴾

"Enyi mlioamini! Msiwafanye adui zangu na adui zenu kuwa marafiki; mnawapelekea (habari zenu) kwa ajili ya urafiki, hali ya kuwa wameshaikanusha haki iliyokujieni; wakamfukuza Mtume na nyinyi pia; kwa sababu mnamuamini Mwenyezi Mungu, Mola wenu, (pasina ubaya wowote mliowafanyia). Mnapoondoka kufanya Jihad

katika njia yangu na kuitafuta radhi yangu mnawapa siri (zenu za vita) kwa ajili ya mapenzi (yenu)! (Msifanye tena). Nami najua sana mnayoyaficha na mnayoyadhihirisha. Na anayefanya hayo miongoni mwenu, basi amekwishaitupa njia iliyo sawa". (60:1).

Kutokana na kisa hiki na kutokana na aya hiyo iliyoambatanishwa nacho, tunajifunza kuwa Muislamu hapaswi kabisa kumtetea adui wa Allah hata akiwa jamaa yake wa karibu sana kama Qur'an inavyosisitiza:

لَّا تَجِدُ قَوۡمٗا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ يُوَآدُّونَ مَنۡ
حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوۡ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمۡ أَوۡ أَبۡنَآءَهُمۡ أَوۡ
إِخۡوَٰنَهُمۡ أَوۡ عَشِيرَتَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلۡإِيمَٰنَ
وَأَيَّدَهُم بِرُوحٖ مِّنۡهُۖ وَيُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا
ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُۚ
أُوْلَٰٓئِكَ حِزۡبُ ٱللَّهِۚ أَلَآ إِنَّ حِزۡبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٢٢﴾

"Huwapati (huwaoni) watu waliomuamini Mwenyezi Mungu na siku ya mwisho, kuwa wanawapenda wale wanaompinga Mwenyezi Mungu na Mtume wake; hata wakiwa ni baba zao, au watoto wao au ndugu zao, au jama zao. Hao ndio ambao (Mwenyezi Mungu) ameandika (amethibitisha kweli kweli) nyoyoni mwao imani na akawatia nguvu katika roho itokayo kwake; na atawaingiza katika mabustani yapitayo mito mbele yake, humo watakaa daima. Mwenyezi Mungu amekuwa radhi nao, na wao wamekuwa radhi naye. Hao ndio kundi la Mwenyezi Mungu. Sikilizeni! Hakika kundi la Mwenyezi Mungu ndilo linalofaulu". (58:22).

Mwezi 10 Ramadhani, 8 A.H. Mtume(s.a.w) aliondoka Madinah akiongoza jeshi la Waislamu elfu kumi (10,000). Mtume(s.a.w) na jeshi lake walipiga kambi, Marr-uz-Zahran, kitongoji kilichokuwa karibu sana na Makkah. Walipoona jeshi kubwa limekaribia kiasi kile, Maquraysh walishikwa na mshangao mkubwa na wakawa hawana la kufanya.

Mtume(s.a.w) alitoa amri kuwa mioto mikubwa iwashwe nje ya kila hema. Mioto hii iliwafanya Maquraysh waamini kuwa jeshi lile lilikuwa kubwa sana kuliko hata lilivyokuwa. Abu Sufyan akiandamana na wakubwa wengine wa Makkah walitoka kufanya upelelezi juu ya hali ile, lakini Waislamu waliowaona na kutoa habari kwa Mtume(s.a.w). Huyu ni Abu Sufyan aliyekuwa adui mkubwa sana wa Uislamu na aliyeandaa na kuongoza vita kadhaa dhidi ya maisha ya Mtume(s.a.w) na Waislamu ili kufuta Uislamu kabisa. Lakini alipoletwa kwake, Mtume(s.a.w) alimuuliza kwa upole, "Ee Abu Sufyan! Bado unategemea nguvu nyingine yoyote kuliko Allah(s.w)"? Abu Sufyan akiwa ameshikwa na haya alijibu, "Kama kuna nguvu yoyote basi ingetusaidia leo". Kisha Mtume(s.a.w) alisema, "Makosa yako yote yamesamehewa, Ee Abu Sufyan! Na yule atakayeingia nyumbani kwako atakuwa salama". Wengi wa wanahistoria wanasema Abu Sufayan alisilimu pale pale lakini si kwa uwazi. La muhimu ni kuwa baadaye alikuwa Muislamu wa kweli na kuupigania Uislamu kwa mali na nafsi. Hebu angalia, situ Mtume(s.a.w) alimsamehe Abu Sufyan, bali aliifanya nyumba ya aliyekuwa adui wake mkubwa kuwa ni miongoni mwa sehemu za usalama. Pia Abu Sufyan aliahidiwa na Mtume kuwa wengine watakaosalimika na jeshi la Waislamu ni wale watakaokuwa kwenye msikiti mtukufu (Al-Ka'bah) na wale watakaojifuniga milango majumbani mwao.

Fat – Makkah (Kilele cha Ushindi)

Aliporudi Makkah, Abu Sufyan aliwafahamisha watu wake juu ya usalama alioahidiwa na Mtume(s.a.w). Pia aliwafahamisha juu ya ukubwa wa jeshi la Waislamu akiashiria kuwa ni kazi bure kuleta upinzani wowote ule dhidi ya jeshi kubwa kama hilo.

Asubuhi yake Mtume(s.a.w) aliingia Makkah kwa usalama na amani. Aliwaamuru Waislamu kutomwaga damu hata chembe kwa kadiri itakavyowezekana. Mtume(s.a.w) akiwa amir jeshi, aliligawanya jeshi lake katika vikosi vine na kila kikosi kikapangiwa mlango wa kuingilia Makkah. Jemedari Khalid bin Walid na kikosi chake waliingia Makkah kwa njia ya kusini, kikosi cha Saad kiliingilia upande wa magharibi; kikosi cha Abu 'Ubayda kiliingilia upande wa mashariki; Mtume(s.a.w) pamoja na kikosi cha Zubayr kiliingilia upande wa kaskazini. Vikosi vyote viliingia Makkah kwa amani isipokuwa kikosi cha Khalid bin Walid. Wakati wa kuingia mjini Makkah, kikosi cha Khalid kilishambuliwa na maadui wakubwa wa Uislamu miongoni mwa Maquraysh na Banu Bakr chini ya uongozi wa Safwan, Suhail na Ikram bin

Abu Jahl. Waliwashambulia Waislamu kwa mishale na Waislamu wawili wakafa mashahidi. Ilibidi Khalid akiamuru kikosi chake kujibu mashambulizi. Yalitokea mapigano mafupi na viongozi wa maadui wakakimbia na kuacha nyuma yao maiti 12 ya jamaa zao.

Watu wa Makkah waliahidiwa amani iwapo watabakia ndani ya nyumba zao, au iwapo watachukua hifadhi katika Ka'bah au katika nyumba ya Abu Sufyan. Mwenyewe Mtume(s..a.w) akiwa juu ya ngamia mweupe aliingia Makkah kwa unyenyekevu huku akiwa ameinamisha kichwa chake. Alipofika kwenye Ka'bah alitufu akiwa juu ya ngamia na Waislamu wakawa wanafuata. Baada ya tawafu hii aliwaongoza Waislamu katika kusafisha nje ya Ka'bah kwa kuvunja masanamu yaliyozunguka mle kwani ndivyo Allah(s.w) alivyoagiza:

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

"Na kumbuka tulipokalisha Ibrahimu mahali penye ile nyumba (takatifu– Al-Ka'bah – na tukamwambia): "Usinishirikishe na chochote na isafishe nyumba yangu kwa ajili ya waizungukao (wanaotufu) na wanaokaa hapo na wanarukuu na kusujudu". (22:26).

Kisha Mtume(s.a.w) alimuamuru 'Uthman bin Talha (r.a), sahaba aliyekuwa katika ukoo wa watunza funguo za Ka'bah; aende akachukue funguo za Ka'bah kutoka kwa mama yake. Kisha Mtume(s.a.w) aliingia ndani ya Ka'bah akiongozana na Usama bin Zaid, Bilal na 'Uthman bin Talha. Baada ya Mtume(s.a.w) kuswali mle ndani ya Ka'bah, aliendelea pamoja na Waislamu kuisafisha Ka'bah kwa kuyavunja vunja na kuyaondosha masanamu 360 yaliyowekwa mle ndani na washirikina. Walifanya usafi huu huku wanasoma aya ya Qur'an:

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۚ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

*"Na sema **haki** imefika na **batwil** imetoweka. hakika **batwil** (mwishowe) huwa ndio yenye kutoweka" (17:81)*

Bilal, muadhini wa Mtume(s.a.w) alipanda juu ya dari ya Ka'bah na kutoa adhana na Mtume(s.a.w) aliongoza swala ya jamaa.

Mtume(s.a.w) alimkabidhi ‘Uthman bin Talha ufunguo wa Ka’bah na akasema, yeyote yule atakayemnyang’anya (atakayempokonya) ‘Uthman bin Talha (au kizazi chake) funguo za Ka’bah atakuwa amedhulumu”. Katika mapokezi mengine, Mtume(s.a.w) alisema (kumwambia ‘Uthman bin Talha), “Uchukue moja kwa moja wewe na kizazi chako mpaka siku ya Kiyama”.

Usamehevu wa Mtume(s.a.w) kwa Maadui Zake

Maquraysh na viongozi wao walikuwa wakichungulia kimya kimya katika mazingira ya Ka’bah wakati Mtume(s.a.w) na Waislamu wanashughulika na kuisafisha Ka’bah. Kisha Mtume(s.a.w) aliwaelekea viongozi wa Makkah na kusema: “Enyi viongozi wa Makkah! Mnafikiria niwafanye nini leo?” Wakajibu, “Wewe ni mtukufu (mzuri wa tabia) na mpwa mpole”. Mtume(s.a.w) akasema, “Nitawawafanyieni kama Yusufu (a.s) alivyowafanyia ndugu zake. Mko huru na khofu yoyote leo. Namuomba Allah(s.w) awasamehe”. Watu a Makkah waliposikia maneno haya kutoka kwa Mtume(s.a.w) hawakuamini masikio yao kwani maneno haya yaliwagusa katika kina cha ndani sana cha nyoyo zao. Hili ni tukio miongoni mwa matukio ya huruma lililothibitisha kuwa Mtume(s.a.w) alikuwa mbora wa viumbe na Rehema kwa walimwengu wote:

وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٧﴾

“Nasi hatukukutuma, ila uwe Rehema kwa walimwengu (wote)”. (21:107).

Kwa hiyo Mtume(s.a.w) alionyesha mfano bora wa kuwasamehe maadui zake. Yeye na wafuasi wake (Waislamu) walipata mateso yasiyo na mfano wake kwa kipindi cha miaka 13 hapa Makkah. Mateso haya yaliwafanya Waislamu kuhamia Madinah. Kuna katika watu wa Makkah waliopania kumuua Mtume(s.a.w). Kuna wengine waliosababisha kifo cha Zainab bint Muhammad, na wengine kama Hind bint Utba (mkewe Abu Sufyan) alitafuna ini na moyo wa Hamzah bin Abdul-Muttalib, ami yake Mtume mpendwa na jemedari mkubwa wa Waislamu, baada ya kuuliwa na Wahsh, mtumwa wa Hind, katika vita vya Uhud; lakini wote walisamehewa makosa yao na matendo yao maovu yalisahauliwa. Kwa ujumla maadui wote wa Waislamu na Uislamu walisamehewa na kufunikwa na bawa la huruma na Mtume(s.a.w) na Waislamu. Katika historia inayofahamika kaitka ulimwengu wa leo hapajatokea mshindi

mwingine wa vita aliyeonyehsa huruma na upendo kwa maadui zake baada ya kuwatia mikononi mwake kama Mtume(s.a.w). Kawaida ushindi wa kitwaghuti huambatana na ubakaji, uporaji mali, mauaji, uchomaji moto nyumba na mazao, na kadhalika.

Hotuba ya Mtume(s.a.w) Baada ya Ushindi

Siku ya Fat-Makkah Mtume(s.a.w) aliisimama kwenye mlango wa Ka'bah na kutoa hotuba ya kihistoria ifuatayo:

> *"Hapana Mola ila Allah, Ni mmoja na hana mshirika wake. Aliyetimiza ahadi yake, aliyempa ushindi mja wake na kwa ujumla ni uwezo wake uliowasagilia mbali maadui wa Dini yake.*
>
> *"...Enyi Maquraysh, Hakika Allah ameufuta ufahari wa kikabila na kibri cha enzi za ujahili. Nyinyi ni watoto wa Adam na Adam ameumbwa kwa udongo. Allah(s.w) anasema: "Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa yule mwanamume (mmoja Adam) na (yule) mwanamke mmoja (Hawa) na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane (tu basi). Hakika aheshimiwaye sana miongono mwenu mbele ya Allah ni yule amchaye Mungu zaidi kaitka nyimyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi, Mwenye habari (za mambo yote)" (49:13).*

Kisha akaongeza:

> *"Hakika Allah na Mtume wake wameharamisha uuzaji wa pombe (ulevi) na riba". (Sahihi – Bukhari).*

Mtume(s.a.w) aliwataka Muhajirina wote wasidai chochote katika mali yao waliyoiacha Makkah wakati wa kuhamia Madinah.

Kwa ujumla Fat-h Makkah ilikuwa ni kilele cha ushindi wa Uislamu na uthibitisho wa kimatendo wa aya za Qur'an:

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ
عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴿٣٣﴾

"Yeye ndiye aliyemleta Mtume wake kwa uongofu na kwa dini ya haki ili aijaalie kushinda dini zote ijapokuwa watachukia washirikina" (9:33).

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ
عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

"Yeye ndiye Aliyemtuma (Aliyemleta) Mtume Wake kwa uwongofu na Dini iliyo ya haki, ili aishindishe juu ya dini zote. Na Mwenyezi Mungu anatosha kuwa Shahidi"(48:28).

Kuvunjwa kwa masanamu makubwa baada ya Fat-h Makkah.

Baada ya kuikomboa Makkah, Mtume(s.a.w) alituma vikosi sehemu mbali mbali kwenda kuvunja masanamu makubwa ya Maquraysh. Mwezi 25 Ramadhani 8 A.H. alimtuma Khalid bin Walid akiwa na kikosi cha askari wa farasi 30, alitumwa kwenda kuvunja sanamu la "**uzza**". Alitekeleza kazi hiyo bila ya kipingamizi na kurudi Makkah salama. Pia Mtume alimtuma 'Amr bin al-'As kwenda kuvunja sanamu la Suwa. Alilivunja kwa usalama na mlinzi wake alisilimu. Mtume(s.a.w) pia alimtuma Sa'd bin Zaid kwenda kuvunja Manat akiwa na kikosi cha wapanda farasi 20. Mlinzi wake alichachamaa, lakini aliuliwa na sanamu likavunjwa.

Athari ya Fat-h Makkah

Makkah ilikuwa mji mtakatifu kwa Bara Arab nzima. Kila mwaka maelfu ya watu kutoka kona zote za Bara Arab walikuwa wakikusanyika Makkah kwa ajili ya Hija na Maquraysh waliheshimika sana kwa ajili hii. Kusilimu kwa hiari yao wenyewe kwa Maquraysh ambao hapo awali walikuwa ndio maadui wakubwa na Mtume(s.a.w), Waislamu na Uislamu, waliotaka kumfutilia mbali Mtume(s.a.w) na dini yake kwa gharama yoyote ile,

hapana shaka kuliwaondolea watu utata juu ya ukweli wa ujumbe wa Muhammad(s.a.w). Kwa ujumla watu wa makabila mengine walingojea kwanza watu wa Mtume (Maquraysh) waanze kumkubali ndio wao wafuate.

Kukombolewa Makkah na jeshi la Mtume(s.a.w) na huruma zake alizozionyesha katika kuwasamehe maadui zake wakubwa, hakukuathiri nyoyo za watu wa Makkah tu bali nyoyo za watu wa Bara Arab nzima. Hii ilipelekea watu wa makabila mbali mbali kusilimu makundi kwa makundi.

Akitoa maoni yake juu ya Fat-h Makkah, Imamu Bukhari anasema:

> *"Waarabu walingojea Maquraysh wawe Waislamu kwanza na wao ndio wasilimu na walikuwa wakisema, Mwache Muhammad na watu wake (Maquraysh). Kama atawashinda, hakika ni Mtume wa kweli. Kwa hiyo Makkah ilipokombolewa, makabila yote yalikimbilia kuingia Uislamu". (Sahihi Bukhari)*

Ibn Hisham, mwanahistoria mkubwa wa maisha ya Mtume Muhammad (s.a.w) anasema; "Makabila ya Bara Arab yalikuwa yakingoja matokeo ya mapambano kati ya Maquraysh na Mtume(s.a.w) ndio watoe uamuzi wao juu ya Uislamu. Sababu yake ni kwamba Maquraysh walikuwa ni viongozi wao na walikuwa ni wahudumu na walinzi wa Ka'bah, nyumba takatifu ya Allah. Pia walikuwa ni katika kizazi cha Nabii Ibrahimu na Ismail (a.s), kizazi cha viongozi mashuhuri wa waarabu. Sababu nyingine ni kwamba ni Maquraysh walioanza kumpinga Muhammad (s.a.w) na kumpiga vita vikali kwa wakati wote tangu mwanzo wa Utume wake. Makkah ilipotekwa na kuwa chini ya Uislamu, waarabu walitambua kuwa hapana nguvu yoyote iliyobakia ya kupigana na Muhammad (s.a.w). Kwa hiyo walimfanya rafiki yao na kuingia kaitka dini ya Allah makundi kwa makundi kama Allah(s.w) anavyosema:

إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ

أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ﴿٣﴾

> *"Itakapofika nusura ya Mwenyezi Mungu na kushinda. Na ukawaona watu wakiingia kataka dini ya Mwenyezi Mungu makundi kwa makundi. Basi hapo mtakase Mola wako pamoja na kusmifu, umuombe maghufira (msamaha) hakika yeye ndiye Apokeaye toba". (110:1-3).*

Ushahidi wa kuonyesha kuwa watu walikuwa wakiingia Uislamu makundi kwa makundi baada ya Fat-h Makkah ni idadi ya Waislamu waliohudhuria kwenye msafara wa Tabuk, mwaka mmoja baada ya Fat-h Makkah. Waislamu wapiganaji waliohudhuria vita vya Hunaini ni elfu kumi na mbili (12,000) ambapo kwenye Tabuk, mwaka mmoja tu baada ya Fat-h Makkah walikuwa Waislamu wapiganaji zaidi ya elfu thelathini (30,000).

Msafara wa Tabuk dhidi ya Warumi

Fat-h Makkah iliuwezesha Uislamu kwenda kwa kasi kubwa Uarabuni kote, watu kutoka makabila mbali mbali ya waarabu walisilimu makundi kwa makundi. Nchi jirani za wakristo, hasa katika Himaya ya Warumi, zilishikwa na wivu mkubwa kutokana na kuimarika kwa Uislamu hasa kwa kasi kubwa kiasi kile. Pia waliona hatari iliyopo mbele yao kutokana na kuibuka kwa nguvu ya Uislamu. Hivyo, waliona hapanabudi kuandaa mashambulizi ya nguvu ili kupuguza kasi ya nguvu ya Uislamu. Kwa ajili hii, warumi chini ya uongozi wa Heracleus, waliandaa jeshi kubwa sana dhidi ya Dola ya Kiislamu.

Mtume(s.a.w) alipata habari juu ya maandalizi ya jeshi dhidi ya Uislamu lililoandaliwa na warumi wakishirikiana na nchi nyinginezo za wakristo. Kama kawaida yake Mtume(s.a.w) hakusubiri mpaka avamiwe, bali aliandaa jeshi la Waislamu kwa kutuma ujumbe kwa Waislamu wote na marafiki wa Dola yake wa Bara Arab nzima, kuwa waje Madinah kujiunga na Mtume kwenda kupambana na warumi.

Ugumu wa msafara wa Tabuk

Safari ya kenda Sham (Syria) ilikuwa ndefu na ngumu sana hasa wakati wa joto kali la kiangazi. Msafara wa Tabuk ulikuwa katika kipindi hicho cha joto kali. Isitoshe, wakati huo wa msafara, palikuwa na njaa, kwa sababu watu hawakupata mavuno ya kutosha mwaka uliopita. Wakati mazao shambani yanawiva na yanataka yavunwe, wakati huo huo Waislamu wakatakiwa waondoke kwenda vitani. Wengi waliokuwa maskini hawakupata vipando vya ngamia au farasi na wala Mtume(s.a.w) hakuwa na uwezo wa kuwapatia kipando. Mtume(s.a.w) aliwahimiza Waislamu watoe mali zao kwa kadiri ya uwezo wao ili kufanikisha maandalizi ya vita hivi. Waislamu waliitikia wito wa Mtume(s.a.w) na kuchangia vita hivi kwa kadiri ya uwezo wao.

'Uthman (r.a) alitoa dinar elfu moja (1,000) na ngamia 200. 'Umar (r.a) alitoa nusu (½) ya mali yake aliyokuwa anamiliki wakati ule na Abu Bakr alileta mali yake yote na kumkabidhi Mtume(s.a.w). Wale waliokosa cha kutoa walimjia Mtume(s.a.w) kwa masikitiko makubwa huku machozi yanawamiminika hususan wale walioshindwa kabisa hata kujisafirisha wenyewe kama Allah (s.a.w) anavyowataja katika aya ifuatayo:

وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا۟ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾

"Wala (hapana kosa la kutokwenda vitani) juu ya wale waliokujia ili uwapatie cha kupanda, (waende vitani), ukasema: "Sina cha kukupandisheni juu yake, wakarudi, na hali macho yao yanamiminika machozi kwa huzuni ya kukosa kupata masurufu hayo". (9:92).

Mtume(s.a.w) na jeshi la wapiganaji elfu thelathini (30,000) na farasi elfu kumi (10,000), jeshi kubwa kuliko yote yaliyowahi kutayarishwa katika historia nzima ya Bara Arab ya wakati ule, Mtume(s.a.w) aliongoza jeshi lake kuelekea Syria mnamo mwezi wa Rajab, 9 A.H.

Wengi, hasa wanafiki, walikuwa wakiogopa sana kupambana na warumi kutokana na uhodari na ushujaa wao wa kivita. Kwa hiyo wanafiki kulingana na ugumu wa safari, njaa iliyokuwepo, na woga waliokuwa nao walishindwa kuuficha unafiki wao kama Allah(s.w) alivyowafichua kaitka Qur'an:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّٱتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ ٱلشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَوِ ٱسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٤٢﴾

"Kama ingalikuwa faida iliyo nyepesi (kupatikana) na safari fupi, kwa yakini wangelikufuata (hao wanaojipa Uislamu wa uongo). Lakini safari hii ya taabu imekuwa ndefu kwao. Nao wanaapa kwa Mwenyezi Mungu, kama tungaliweza bila shaka tungelitoka pamoja nanyi". Wanaangamiza nafsi zao; na Mwenyezi Mungu anajua kuwa hao ni waongo (tu)" (9:42).

Sio tu kuwa wanafiki hawakwenda vitani wao wenyewe, bali waliwashawishi watu wengine wasijiunge na Mtume(s.a.w) wakiwatishia joto kali na Allah(s.w) akawadhihirisha kama ifuatavyo:

فَرِحَ ٱلۡمُخَلَّفُونَ بِمَقۡعَدِهِمۡ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِي ٱلۡحَرِّۗ قُلۡ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرّٗاۚ لَّوۡ كَانُواْ يَفۡقَهُونَ ﴿٨١﴾

"Walifurahi walioachwa nyuma (wasiende vitani. Walifurahi) kwa kule kukaa kwao baada ya Mtume wa Mwenyezi Mungu. Na walichukia kupigana kwa mali zao na nafsi zao katika njia (dini) ya Mwenyezi Mungu, na wakasema (kuwaambia wenzao): "Msende (vitani) katika joto hili". Sema (uwaambie) "Moto wa Jahannamu una joto zaidi. (Laiti wangefahamu)" (9:81).

رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ ٱلۡخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ ﴿٨٧﴾

Wameridhia kuwa pamoja na wanaobakia nyuma; na nyoyo zao zikapigwa muhuri (zikazibwa) kwa hivyo hawafahamu. (9:87).

Baadhi ya wanafiki pamoja na azma yao ya kutokwenda vitani, waliona haya kuutoka Uislamu hivi hivi. Hivyo walienda kwa Mtume kuomba ruhusa ya kutokwenda vitani kwa nyudhuru za uwongo.

۞ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

"Iko njia (ya kuwalaumu) wale wanaokuomba ruhusa (wasije vitani na wala hawatoi kitu) na hali wao ni matajiri, wameridhia kuwa pamoja na waliobakia nyuma. Na Mwenyezi Mungu amewapiga muhuri juu ya nyoyo zao, kwa hivyo hawajui". (9:93).

Baadhi ya wanafiki ambao hawakuwahi kuomba ruhusa kwa Mtume(s.a.w) kwa kutoa nyudhuru za uongo kama walivyofanya baadhi yao, walijiweka tayari kutoa nyudhuru za uongo zilizowasababisha wasiweze kwenda vitani pamoja na Mtume. Lakini kabla hawajafanya hviyo, Mjuzi wa yaliyofichikana kaitka vifua vya watu, alimfunulia Mtume wake siri ile katika aya ifuatayo:

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ ۚ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا ٱللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُۥ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَـٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ إِذَا ٱنقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ ۖ فَإِن تَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٩٦﴾

Watakutoleeni udhuru mtakaporudi. Sema: "Msitoe nyudhuru hatukuamininini. Mwenyezi Mungu amekwishatueleza habari zenu. Na karibuni hivi Mwenyezi Mungu ataviona vitendo vyenu na Mtume wake. Kisha mtarudishwa kwa mjuzi wa siri na dhahiri, naye atakuambieni (yote) yale mliyokuwa mkiyatenda". Watakuapieni Mwenyezi Mungu mtakaporudi kwao (mkikutana nao) ili muwasamehe (muyapuuze waliyoyafanya). Basi wapuuzilieni mbali. Bila shaka wao ni najisi (uchafu) na makazi yao ni jahannam. Ni malipo ya yale waliyokuwa wakiyachuma. Wanakuapieni ili muwe radhi nao. Basi mkiwa radhi nao nyinyi (ndio nini maadamu Mwenyezi Mungu hakuwapa radhi)? Basi Mwenyezi Mungu hawi radhi na watu maasi". (9:94-96).

Ni kawaida ya Mtume(s.a.w) akiondoka Madinah kumuacha kaimu wake. Katika msafara wa Tabuk, 'Aly bin Abu Talib ndiye aliyeachwa kuanglia mali za Waislamu na familia zao. Waislamu wengine waliobaki nyuma ni wale waliokosa vipando na masurufu na waliokuwa na udhuru wa kweli kama Qur'an inavyobainisha:

لَّيْسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا
يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا۟ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ
مَا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾

"Hapana kosa (kutokwenda vitani) juu ya wale waliokuwa dhaifu (vilema, n.k.) wala juu ya wagonjwa wala juu ya wale wasiopata cha kutumia (njiani wala cha kuwaachia watu wao nyumbani). (Si kosa kwao) maadamu wanamfanyia nia nzuri Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Hakuna njia ya kuwalamumu wanaofanya mema. Na Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa kusamehe, Mwingi wa kurehemu". (9:91).

Warumi wakimbilia Syria

Baada ya safari ya wiki mbili (siku 14) jeshi la Waislamu lilipiga kambi Tabuk, sehemu iliyopo kati ya Madina na Damascus (mji mkuu wa Syria), wakingojea wasikie zaidi juu ya mwondoko wa jeshi la maadui. Warumi

walipopata habari juu ya maandalizi ya Mtume(s.a.w) kwa ajili ya vita waliogopa na kurudi ndani ya mipaka yao. Lengo la Mtume(s.a.w) lilikuwa ni kuuhami Uislamu na wala sio kuivamia Syria, kwa hiyo hakuona haja ya kuwafuata.

Mmoja wa viongozi wa eneo la Tabuk aliyeitwa Yohanna bin Ruba alikuja na kujisalimisha kwa Mtume(s.a.w) na akakubali kulipa Jizya. Mtume(s.a.w) alifunga naye mkataba wa amani. Makabila mengi ya wakristo yalijisalimisha kwa dola ya Kiislamu na kuwa tayari kulipa Jizya.

Hotuba ya Mtume(s.a.w) katika Uwanja wa Tabuk, Rajab 9 A.H.

Baada ya kumtukuza na kumshukuru Allah ipasavyo, Mtume(s.a.w) alisema:

Hakika mwongozo ulio bora (kuliko miongozo yote) ni Kitabu cha Allah (Qur'an). Kishikio (kamba) kilicho madhubuti kuliko vyote, (kinachostahiki kushikiliwa) ni ucha-Mungu.

Dini iliyo bora zaidi kuifuata ni dini (mila) ya Ibrahim. Na mwenendo (Sunnah) ulio bora zaidi ni mwenendo wa Muhammad (s.a.w).

Na ujumbe (kauli) ulio bora ni maneno ya Allah(s.w) na bora ya simulizi ni hii Qur'an.

Jambo bora kuliko yote ni lile lililoamuliwa kwa uwazi. Mambo maovu kuliko yote ni uzushi katika dini. Na njia zilizo bora zaidi ni njia za mitume. Kifo bora (na cha heshima) zaidi ni kifo cha shahidi.

Upotofu uliopea ni kupotea baada ya kupewa mwongozo (Qur'an)

Amali njema kuliko zote ni ile yenye kunufaisha. Na mwelekeo bora ni ule unaofuatiliwa na utendaji. Upofu wa hali ya juu ni upofu wa moyo na sio macho.

Mkono wa juu (unaotoa) ni bora kuliko wa chini (unaopokea). Kichache kinachotosha (kinachokidhi haja) ni bora kuliko kingi kisichokidhi haja. Toba iliyo mbaya zaidi kuliko yote ni ile inayotolewa wakati wa kukata roho. Na majuto mabaya zaidi kuliko yote ni yale yatakayompata mtu siku ya kiyama.

Baadhi ya watu hawaji kwa swala ya Ijumaa ila huchelewa. Na baadhi yao hawamuombi Mwenyezi Mungu ila kwa kejeli (kwa kupuuzia).

Moja ya chanzo cha madhambi makubwa kabisa ya ulimi ni uwongo. Utajiri mkubwa kabisa kuliko utajiri wote ni utajiri wa moyo. Ruzuku (Riziki) iliyo bora kuliko zote ni ucha-Mungu. Busara ya hali ya juu ni kumuogopa Mwenyezi Mungu mtukufu wa Daraja. Kitu kizuri kuliko vyote cha kuheshimika nyoyoni ni Imani thabiti na shaka ni ukafiri.

Maombolezo ni katika ujahili. Usaliti ni joto la motoni, ulevi ni kaa la moto wa Jahannam. Majigambo (kwa njia ya mashairi n.k.) hutokana na shetani. Pombe ni chanzo cha mkosi wa (madhambi) mengi. Chakula kibaya kabisa ni mali ya yatima. Aliyebarikiwa ni yule apokeaye maonyo na maelekezo kutoka kwa wengine. Mdhaifu ni yule aliyedhalilika katika tumbo la uzazi la mama yake.

Kila mmoja wenu hana budi kujiandaa kuingia kaburini. Lengo (la maisha haya) ni kutengeneza maisha ya akhera. Mwegemo wa kitendo ni mwisho wake. Ndoto mbaya zaidi ni ndoto isiyo ya kweli. Kila lijalo li karibu. Kumkashifu muumini ni uasi na kupigana dhidi yake ni ukafiri. Kumsengenya ni kumuasi Allah. Utukufu wa mali yake ni sawa na utukufu wa nafsi yake.

Aapaye (kwa jina la Allah) kiapo cha uongo hujidanganya mwenyewe. Anayesamehe wengine hujisamehe mwenyewe. Mwenye kusamehe maovu aliyotendewa, Allah humsamehe dhambi zake. Mwenye kuzuia hasira zake, Allah humlipa. Mwenye kusubiri juu ya maudhi Allah humlipa wema. Mwenye kufanya riya (mwenye kufanya wema ili watu wamuone) Allah humfedhehesha. Mwenye subira Allah humzidishia maradufu. Mwenye kumuasi Allah, Allah humuadhibu.

Ee Allah nisamehe
Ee Allah nisamehe
Ee Allah nisamehe

Baada ya kukaa Tabuk kwa siku ishirini (20) Mtume(s.a.w) alirudi Madina. Msafara wa Tabuk ulizidi kuyaathiri makabila mengi ya waarabu, hasa yale yaliyokuwa hayajasilimu, juu ya nguvu ya Uislamu kiimani na kijeshi. Wajumbe walimiminika Madinah kuja kusilimu. Hatimaye Uislamu ukatangazwa kuwa dini ya Bara Arabu nzima.

Msamaha kwa Waislamu Walioacha Kuhudhuria Tabuk

Baada ya Mtume(s.a.w) kurudi Madina wanafiki walijipeleka kwa Mtume nakutoa sababu za uwongo ili kujikosha na kosa kubwa la kuvunja amri ya Allah(s.w) ya kupigana vita kwa ajili ya Dini Yake. Mtume(s.a.w) aliwaambia kama alivyofunuliwa na mola wake, "*…msitoe udhuru, hatukuaminini, Mwenyezi Mungu amekwisha tueleza habari zenu…*" (9:94).

Ila katika waliobaki nyuma palikuwa na waumini wa kweli. Waislamu hawa hawakuwa na nia mbaya na Uislamu, bali kutokana na uzembe na udhaifu wa kibinaadamu, waliona wafanyefanye shughuli zao, ndio baadaye waende kujiunga na Mtume vitani. Wakajikuta wemejishughulisha mpaka Mtume(s.a.w) akarudi. Katika hawa wamegawanyika katika makundi mawili, kundi la **Waislamu saba** na lingine la **Waislamu watatu**.

Kundi la watu saba, akiwemo sahaba mashuhuri, Abu Lubabah(r.a), mmoja wa washiriki katika mkataba wa Aqabah, vita vya Badr, Uhud, na vita vingine mbali mbali, walipopata habari kuwa Mtume amerudi, walijuta kwa kosa lao na wakaona haya kumkabili Mtume(s.a.w) na kumuhadhithia udhaifu wao. Hivyo waliamua kujifunga kwenye nguzo kabla hawajaitwa kujieleza mbele ya Mtume na wakasema, "Hatutakula chochote wala kulala mpaka tusamehewe au tufe katika hali hiyo". Baada ya masiku walianguka chini na kuzimia kwa sababu ya nja na ukosefu wa usingizi. Walipozindukana walipewa habari kuwa Mwenyezi Mungu na Mtume wake wamewasamehe. Walipopata habari hiyo walikwenda kwa mtune na kumwambia, "Ee Mtume wa Allah, tunakuomba upokee kutoka kwetu nyumba zetu na mali zetu zote, kwani ndizo zilizotushughulisha tukaacha kwenda vitani kutekeleza amri ya Allah(s.w). Kwa hiyo ni haki tuvitoe kwa ajili ya njia ya Allah(s.w)". Mtume(s.a.w) aliwajibu, "Hapana haja ya kutoa mali yenu yote kwani mkitoa theluthi moja (1/3) tu inatosha". Kesi ya hawa watu saba waliosamehewa na Allah(s.w) na Mtume wake, inafafanuliwa vema katika Qur'an:

وَءَاخَرُونَ ٱعۡتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمۡ خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ
سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾
خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡۖ
إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٞ لَّهُمۡۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ
أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ يَقۡبَلُ ٱلتَّوۡبَةَ عَنۡ عِبَادِهِۦ وَيَأۡخُذُ ٱلصَّدَقَٰتِ
وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ ٱعۡمَلُواْ فَسَيَرَى
ٱللَّهُ عَمَلَكُمۡ وَرَسُولُهُۥ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ
ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

"Na (wako) wengine wamekiri dhambi zao (wametubia kwa Allah na wakasamehewa). Wamechanganya vitendo vizuri na vingine vibaya. Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa kusamehe na Mwingi wa Kurehemu. Chukua sadaqa katika mali zao, uwasafishe (uwatakase) kwazo na kuwataja kwa vizuri mbele yangu na kuwaombea dua. Hakika kuwaombea kwako kutawapa utulivu, na Mwenyezi Mungu ndiye asikiaye ajuaye. Je, Hawajui ya kwamba mwenyezi ungu anapokea toba za waja wake na kuzipokea sadaqa, na ya kwamba Mwenyezi Mungu ni mwenye kukubali toba sana na Mwenye Rehema? Na sema (uwaambie), "Tendeni mambo (mazuri). Mwenyezi Mungu atayaona mambo yenu hayo na Mtume wake na Waislamu. Na mtarudishwa kwa mjuzi wa siri na dhahiri; naye atakwambieni (yote) mliyokuwa mkiyatenda". (9:102-105).

Kutokana na kisa hiki tunajifunza kuwa toba ya kweli pamoja na kupatikana majuto moyoni, ni vema pia idhirishwe matendoni kwa kutoa sadaqa na kuzidisha kufanya amali njema.

Kundi la watu watatu ni la wale ambao hawakujiadhibu wenyewe bali walidiriki kwenda mbele ya Mtume(s.a.w) na kubainisha kwa ukweli udhaifu wao, Mtume(s.a.w) alikiri kuwa wao, tofauti na wanafiki, walikuwa ndio waliosema kweli. Pamoja na hivyo hakuwatamkia msamaha bali aliwaambia wasubiri msamaha hapo Allah(s.w) atakapowakubalia toba yao. Qur'an inatufahamisha juu ya Waislamu hawa:

وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ ٱللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ

عَلَيْهِمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

"Na wako wengine wanaongojeshwa kwa amri ya Allah (bado haijakubaliwa toba yao), ama atawaadhibu au atawapokea. Na Mwenyezi Mungu ni mjuzi na Mwenye Hikima". (9:106).

Waislamu watatu ambao toba yao ilisubirishwa (iliakhirishwa) ni Ka'ab bin Malik, Hilal bin 'Umayyah na Murarah bin Ruba'i. Hawa walikuwa ni waumini wa kweli ambao walijitoa nafsi zao na mali zao katika kupigania dini ya Allah(s.w) katika matukio mbali mbali katika maisha yao kabla ya kosa lao hili. Hilal na Murarah walishiriki katika vita vya Badr. Ka'ab japo hakushiriki kaitka vita vya Badr, lakini yeye pamoja na wenzake alikuwa pamoja na Mtume(s.a.w) katika vita vyote vilivyofuatia – Uhud, Handaq, Hunain, n.k. Pamoja na kujitoa kwao muhanga kiasi hicho, walipewa adhabu kali kutokana na kosa lao hili la kutojiunga na Mtume(s.a.w) katika msafara wa Tabuk. Mtume(s.a.w) alitoa amri kwa umma wote wa Waislamu ya kuwasusa hawa Waislamu watatu kwa kiasi kwamba hata salaam zao wasizipokee. Waislamu walitii amri hii ya Mtume(s.a.w) na hapana mtu, hata jamaa zao wa karibu, aliyewasiliana nao kwa maongezi au salaam kwa muda wa siku hamsini (50). Baada ya siku arobaini za kususwa, Mtume(s.a.w) aliamrisha pia kuwa watengane na wake zao. Adhabu hii ilikuwa ngumu sana kwao na waliiona Madina imekuwa finyu sana kwao. Baada ya siku hamsini Allah(s.w) aliwakubalia toba yao kama inavyodhihirika katika Qur'an:

لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ
ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلۡعُسۡرَةِ مِنۢ بَعۡدِ مَا كَادَ يَزِيغُ
قُلُوبُ فَرِيقٖ مِّنۡهُمۡ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّهُۥ بِهِمۡ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ
﴿١١٧﴾ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ
ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا
مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ
ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

"Bila shaka Mwenyezi Mungu amemuelekea kwa Rahema Mtume na Muhajirina na Ansar waliomfuata yeye (Mtume) katika ile saa ya dhiki (ya kwenda vitani kupambana na warumi) wakati ambao nyoyo za baadhi yao zilikuwa karibu kugeuka (kufuata ukafiri); basi akawaelekea Mwenyezi Mungu kwa Rahema. Kwa yakini Yeye (Allah) kwao ni mpole mwenye Rehema. Na (pia akawaelekea kwa Rehema) wale watatu waliongojeshwa (kukubaliwa toba yao kwa ule uzembe wao wa kutokwenda vitani) hata ardhi ikawa dhiki kwao, pamoja na wasaa wake; na nafsi zao zikadhikika juu yao na wakayakinisha ya kwamba hakuna pa kumkimbia Mwenyezi Mungu ila kuelekeakwake, kisha (Mwenyezi Mungu) akawaelekea kwa rehema yake ili wapate kukubaliwa toba yao. Hakika Mwenyezi Mungu ndiye apokeaye toba na Mwenye Rehema". (9:117-118).

Kisa cha adhabu ya kususiwa hawa waumini watatu kimeelezwa kwa urefu na Ka'ab bin Malik, mmoja wa wahusika katika Sahihi Muslim. Kwa kuwa kisa hiki kina mafundisho mazito kwa umma wa Waislamu, ni vema tutumie fursa hii kukipitia kama kilivyosimuliwa kwa kauli ya Ka'ab mwenyewe.

"Mtume(s.a.w) alipoamrisha watu kujiandaa kwa ajili ya Jihad, nilidhamiria kujitayarisha kwa ajili hiyo. Lakini nilipokwenda nyumbani nilizembea huku nikisema moyoni mwangu, 'Hapana haraka, wakati utakapowadia nitajiandaa haraka haraka na kuondoka na wenzangu; niliendelea kupuuza hivyo mpaka siku ya kuanza msafara ikafika. Kwa vile sikujiandaa chochote kwa ajili ya safari, nilijituliza moyoni mwangu, 'Hapana neno, nitaweza kulikuta jeshi la Waislamu baada ya siku chache. Lakini tena sikuweza kuiweka dhamira yangu hii vitendoni. Hatimaye ilitokea kuwa kwa namna yoyote ile sikuwa na uwezo tena wa kujiunga na jeshi la Waislamu. Kilichozidi kunitia majonzi kwa uzembe wangu huu, ni pale nilipong'amua kuwa niliobaki nao nyuma ni wanafiki (waliojulikana waziwazi) na wale wagonjwa, vikongwe, vilema wasio na uwezo wa kwenda vitani.

"Mtume(s.a.w) aliporejea kutoka Tabuk, kama kawaida yake aliingia msikitini na kuswali rakaa mbili. Kisha alikaa pale msikitini kukutana na watu. Mwanzoni, wanafiki ambao idadi yao ilikuwa ni themanini (80), walikuja kwa Mtume(s.a.w) na kutoa nyudhuru za uongo wakiziambatansiha na viapo vikali, zilizowafanya wasiweze kwenda naye vitani. Mtume(s.a.w) alisikiliza uwongo wa kila mmoja wao na akazikubalia nyudhuru zao pasina kutia neno na kumuachia Allah uamuzi huku akiwaambia, 'Allah awasamehe! Kisha ilikuja zamu yangu ya kutoa sababu iliyonizuia kwenda vitani. Nilikwenda mbele yake na kumtolea salaam. Alitabasamu na akaniuliza, 'Ee! Ni kipi kilichokufanya kubaki nyuma?' nilisita kujibu kwa muda. Kwa jina la Allah, ningeliweza kubuni sababu hii na ile ya kumridhisha mtu yeyote wa ulimwengu huu kwa ule uwezo wa kujieleza niliokuwa nao. Lakini pale mbele yangu alikuwa Mtume wa Allah aliyetaka nitoe maelezo yangu. Niliamini kuwa kama nitafaulu kumridhisha na maelezo ya uwongo, Allah(s.w) atamfahamisha ukweli wa jambo langu, na kwa hiyo, nitaendelea kukosa radhi yake. Kwa upande mwingine, niliona kuwa kama nitasema ukweli, Allah(s.w) atanisamehe japo sasa hivi nimekosa radhi yake. Hivyo, nilimjibu, Ee, Mtume wa Allah, sina sababu yoyote (ya msingi) iliyonifanya nibakie nyuma. Nilikuwa na kila uwezo wa kuniwezesha kwenda Tabuk. Baada ya maelezo haya Mtume(s.a.w) alisema, 'Huyu ndiye aliyesema ukweli; kisha

alinigeukia na kuniambia, 'Nenda na ungojee mpaka Allah atakapohukumu kesi yako'.

"Nilitoka pale na kwenda kukaa na watu wa kabila langu. Walianza kunidodosa na kunishawishi kuwa nami nikatoe udhuru wowote (kama walivyofanya wale wanafiki). Kidogo nishawishike, lakini kabla ya kufanya hivyo, nikafahamu kuwa kuna watu wengine wazuri (Murarah bin Ruba'I na Hilal bin Ummayah), waliojieleza kama mimi. Hivyo niliridhika na kuamua kubakia na ukweli.

"Baadaye Mtume(s.a.w) alitoa amri kwa Waislamu wote pasiwe na yeyote wa kuzungumza nasi, mazungumzo yoyote yale. Wenzangu wawili walijifungia majumbani mwao, lakini mimi nilikuwa nikitoka nyumbani kwenda msikitini kwa swala za jamaa na kuzunguka madukani. Kwa ile hali ya kutokuwa na mtu yoyote kuongea na mimi, nilijisikia kama vile niko katika mji wa ugenini ambapo hapana mtu yoyote tunayefahamina (tunayesikilizana lugha). Nilipohudhuria msikitini, nilikuwa nikimtolea Mtume salaam kama kawaida lakini hakunijibu. Nilikuwa nikimwangalia Mtume usoni ili nisome mawazo yake juu yangu, lakini aligeuza macho yake mbali na mimi, japo nikiwa niko kwenye swala alikuwa akiniangalia. Hali hii ilipokuwa haivumiliki tena kwangu, siku moja nilikwenda kumuona Abu Qatadah, binamu yangu na rafiki yangu toka utotoni. Niliruka juu ya ukuta wa bustani yake, na kumtolea salaam lakini hata yeye hakuitikia. Kisha nikasema, 'Ee, Abu Qatadah! Nakuomba unihakikishie kwa kiapo kuwa anijibu swali langu. Ndipo alipojibu kwa wepesi, "Allah na Mtume wake ni wajuzi zaidi". Kutokana na jibu hili nilitokwa na machozi na kurudi zangu nyumbani.

"Pana jambo (mtihani) lingine lililonitokea katika siku hizo. Siku moja nilipokuwa ninazurura zurura madukani, msiria mmoja alinijia na barua iliyozungushiwa ndani ya hariri. Hii ilikuwa ikitoka kwa mfalme Ghassan na ilikuwa inaeleza hivi; "Tumejua kuwa kiongozi wako anakutesa hatutakuacha uozee hapo. Kwa hiyo njoo kwetu, na tutakupa heshima kama unavyostahiki! Nikajiambia moyoni mwangu, 'Huu ni mtihani mwingine kwangu. Kisha nikaichoma barua ile.

"Susio (Boycott) hili liliendelea kwa siku arobaini, kisha ikaja amri

kutoka kwa Mtume(s.a.w) kuwa nijitenge na mke wangu. Nikauliza, kuwa nimwache (nimpe talaka), lakini nikaambiwa kuwa nijitenge naye tu. Kutokana na amri hii nilimwambia mke wangu: 'Nenda nyumbani kwenu na ungojee mpaka hukumu ya Allah itakapotoka.

"Katika siku ya hamsini ya susio, baada ya swala ya Afajiri, nilipokuwa nimekaa juu ya nyumba yangu nikiwa katika hali yakukata tamaa kabisa, ghafla nilimsikia mtu akipiga kelele kwa sauti, 'Ee Ka'ab bin Malik! Tafadhali pokea hongera zangu! Niliposikia hivi, nilileta Sijda (kwa ajili ya kumshukuru Allah) kwa vile nilielewa kuwa wahay (amri) ya msamaha wangu umeshafika. Baada ya hapo watu walimiminika nyumbani kwangu na kunipa mkono wa hongera kwa kukubaliwa toba yangu. Nilitoka na kwenda moja kwa moja msikitini. Niliona kuwa uso wa Mtume(s.a.w) ulikuwa uking'ara kwa furaha na katika kuitikia salaam yangu, alisema, 'Ninakupongeza kwa jambo hili, ni siku nzuri kuliko zote katika maisha yako. Nikauliza, Msamaha huu unatoka kwako au kwa Allah(s.w)? Akajibu, 'Ni kutoka kwa Allah! Kisha alisoma aya (tulizozinukuu kabla ya kisa hiki) (9:117-118). Nikauliza, 'Ee, Mtume wa Allah! Je toba yangu inanitaka nitoe mali yangu yote kwa ajili ya sadaqa? Alijibu, "bakisha sehemu ya mali yako kwani itakusaidia! Niliweka mali yangu Khaibar kwa ajili yangu mwenyewe na yote iliyobakia niliitoa sadaqat. Kisha nilichukua ahadi kuwa nitabakia kuwa mkweli kwa muda wote wa maisha yangu uliobakia, kwani Allah(s.w) amenisamehe kutokana na ukweli niliotoa. Ndio maana sijawahi kusema neno lolote dhidi ya ukweli kwa makusudi mpaka hivi leo na ninatumaini na nategemea kuwa Allah atanilinda na uwongo kwa siku zijazo, Insha-Allah".

Suala la kubakia katika ukweli, Allah(s.w) analisisitiza katika Qur'an:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَكُونُوا۟ مَعَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾

"Enyi mlioamini! Mcheni Mwenyezi Mungu na kuweni pamoja na wakweli". (9:119).

Kisa hiki cha Ka'ab bin Malik, kina mafunzo makubwa na kila muumini wa kweli hana budi kuyazingatia kwa undani moyoni mwake.

Kwanza, tunajifunza kuwa vita baina ya Uislamu na kufru ni jambo la msingi sana na nyeti; ambalo hatunabudi kuwa makini sana nalo. Muislamu akizembea kutekeleza jambo hili hata kama ana nia mzuri na Uislamu kiasi gani au hata kama ametanguliza mazuri juu ya Uislamu kiasi gani, anaweza kuishia pabaya nakuzifanya amali zake zote ziwe ni zenye kuruka patupu. Hii ndio hekima ya Allah(s.w) kutoa adhabu kali kiasi hicho kwa Waislamu hao watatu waliodhihirisha Uislamu wao katika amali zao za kila siku ikiwa ni pamoja na kushiriki katika vita vikubwa vikubwa – Badr, Uhud, Handak, n.k.pamoja na Mtume(s.a.w). Kwa maana nyingine, Waislamu wa kweli hawana budi kusimama kidete dhidi ya maadui wa dini ya Allah kwa muda wote wa maisha yao. Jihad kwa Muislamu wa kweli ni amri inayoendelea mpaka atakaporejea kwa Mola wake. Hivi ndivyo Mtume alivyofanya kama tutakavyoona hapo baadaye.

Pili, tunajifunza kuwa iwe mwiko muislamu kuzembea (kudharau mambo) katika kutekeleza jukumu lolote lile kwani uzembe huu unaweza kumpelekea mtu kutenda dhambi kubwa kama ilivyomtokea Ka'ab bin Malik na wenziwe. Kamwe mja hasalimiki na adhabu ya Allah(s.w), kwa vile tu eti hakuwa na nia ya kufanya kosa hilo. Kwa maana yingine, uzembe katika Uislamu ni kosa kubwa kwa vile unaweza kusababisha kuhiliki kwa jamii. Rejea hasara iliyopatikana katika vita vya Uhud kutokana na uzembe (kudharau mambo) uliofanywa na baadhi ya wale wapiga mishale hamsini.

Tatu, tunalolipata katika kisa hiki, ni ile thamani ya jamii iliyoundwa chini ya uongozi wa Mtume(s.a.w). Upande mmoja walikuwa wanafiki ambao vitendo vyao vya udanganyifu vilifahamika kwa watu wote. Walitoa sababu dhaifu na za uongo ambazo zilikubaliwa pasina mahojiano, kwa vile hapana jema lolote linalotegemewa kwao. Kwa upande mwingine ukichukua mfano wa Ka'ab bin Malik, aliyekuwa muumini wa kweli pasi na tone la shaka, hakuleta sababu za uongo ili kutetea kosa lake, bali alikiri kosa lake moja kwa moja. Lakini ukimlinganisha na wanafiki, alipewa adhabu kali kiasi hicho, sio kwa sababu imani yake ilikuwa na mashaka, bali kwa sababu akiwa muumini wa kweli kama yeye, alionyesha tabia ya kinafiki. Hivyo adhabu kali iliyotolewa ilikusudiwa iwakumbushe, "Nyinyi ndio mnaotegemewa kuondosha kufur katika jamii, sasa na nyinyi

mkijiingiza katika kufur, nani atakayeuokoa ulimwengu na janga la kufur?"

Nne funzo lingine tunalolipata ni adhabu iliyotolewa. Kwa upande mmoja, kiongozi aliyetoa adhabu, hakuwachukia wafuasi wake aliowapa adhabu bali alikuwa anawahurumia na adhabu ile ilikuwa ni kwa faida yao, ili watengenee kama vile baba anavyomrudi mtoto wake. Kwa upande mwingine waliopewa adhabu hawakumchukia au kumkasirikia kiongozi wao, bali waliipokea kwa moyo mkunjufu.

Tano, upande wa jamii, kuna funzo kubwa la utii na nidhamu tunalolipata. Mara tu Mtume(s.a.w) alipotoa amri ya Susio, jamii nzima ya Waislamu ilitii na hapana hata mmoja kwa uwazi au kwa faragha aliyethubutu kuongea na wakosa ikiwa ni pamoja na jamaa na marafiki wa karibu, mpaka wake zao. Pamoja na susio hili hapana hata mmoja aliyethubutu kuonyesha dharau ya aina yoyote. Kinyume chake kila mmoja aliwaonea huruma ndugu zake, na walikuwa na hamu ya kwenda kuwakumbatia mara tu baada ya kusamehewa. Ndio maana watu walimiminika kwa Ka'ab bin Malik mara tu walipopata habari za kusamehewa kwake.

Mtume(s.a.w) Kukamilisha Ujumbe wa Uislamu

Baada ya Tabuk Mtume(s.a.w) alibakia Madinah kupokea ujumbe kutoka sehemu mbali mbali za Bara Arab, uliomiminika Madinah kwa ajili ya kuja kujifunza Uislamu. Ta'if mji ambao wakazi wake, Banu Thaqif, walikuwa ni maadui wakubwa wa Uislamu hata baada ya Fat-h Makkah na vita vya Hunayn, nao ulituma ujumbe kuja Madinah kujifundisha Uislamu. Tuchukue mfano wa ujumbe huu wa Ta'if tuangalie kwa undani mafunzo yanayopatikana kutokana na ujumbe huu.

Kabla ya ujumbe wa Ta'if alitangulia mkubwa wao, Bwana 'Urwa bin Mas'ud al-Thaqafi, kuja Madina na kusilimu. Kusilimu kwake kulitokana na uyakini alioupata juu ya ukweli wa ujumbe wa Mtume(s.a.w). Yeye alikuwa pamoja na Suhayl kaitka mazungumzo yaliyopelekea makubaliano ya mkataba wa Hudaybiyah. Mara tu aliposilimu, aliona arudi Ta'if kwa watu wake awafahamishe waingie katika neema ya Uislamu na kuachana na kuabudu masanamu. Alifikisha ujumbe huu bila ya khofu yoyote kwa kujua kuwa watu wake kwa kuwa wanamkubali kama kiongozi wao, watamsikia na kumfuata. Kinyume na mategemeo yake haya, watu wake

walimkasirikia sana, wakamzingira nyumbani kwake na kummiminia mishale. Alipokuwa anavuta pumzi zake za mwisho walimuuliza, "Unakionaje kifo chako?" Alijibu, 'Ni zawadi aliyonitunuku Allah(s.w) kwa kunijaalia kufa shahidi. Mimi ni sawa na wale mashahidi waliokufa vitani wakiwa na Mtume, kwa hiyo nizikeni pamoja nao". Maneno haya ya 'Urwa, yaliwaathiri sana wauaji wake. Walijuta kwa kitendo chao kile wakaona watume ujumbe kwenda Madinah. Mtume(s.a.w) aliupokea ujumbe wa Ta'if kwa furaha na kuwakaribisha katika hema lililokitwa karibu na msikiti, ili iwe rahisi kwao kuhudhuria darasa za Mtume na weweze kuisikiliza Qur'an ikisomwa, hasa katika swala.

Mtume(s.a.w) aliwafahamisha kuwa jambo la awali na la msingi katika imani ya Uislamu ni kukiri kwa dhati kuwa hapana mola ila Allah na kwamba Muhammad ni Mtume wa Allah. Wajumbe wa ujumbe huu walikuwa huru kuongea na Mtume(s.a.w) ambaye kwa upande wake aliwafundisha Uislamu kama ulivyoelekezwa na Mola wake katika Qur'an. Ujumbe huu ulitoa ombi kwa Mtume(s.a.w) kuwa pamoja na kuwa wameukubali Uislamu, waruhusiwe kutofuata baadhi ya maamrisho na makatazo ambayo kwao waliyaona kuwa magumu kulingana na mazoea yao. Waliyoomba wasamehewe ni haya yafuatayo:

Kwanza, waliomba wasikatazwe zinaa. Walidai kuwa watu wengi kwao hawajiingizi kaitka maisha ya ndoa, hivyo hawanabudi kufanya zinaa ili kutosheleza matashi yao ya kimwili. Mtume(s.a.w) aliwajibu, "Hiyo haiwezekani, kwani zinaa imeharamishwa na Allah(s.w); kwani amesema,

وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَـٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

"Wala msikaribie zinaa. Hakika hiyo ni uchafu (mkubwa) na ni njia mbaya kabisa". (17:32).

Pili, waliomba kuwa wasikatazwe kupokea riba kutokana na fedha walizokopesha. Mtume(s.a.w) aliwahakikishia kuwa hatawaruhusu kamwe kupokea riba, bali iliyo haki yao ni ile rasilimali tu kama Qur'an tukufu inavyobainisha;

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَذَرُوا۟

مَا بَقِىَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓا۟ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾

"Enyi mlioamini! Mcheni Mwenyezi Mungu na acheni yaliyobakia katika riba, ikiwa mnaamini". (2:278).

Tatu, waliomba kuwa waachiwe waendelee kunywa pombe, walidai kuwa hutengenezwa na mimea wanayoilima na kuwa kipato chao kinatokana na pombe. Mtume(s.a.w) aliwakatalia ombi lao hili na akawasomea aya ya Qur'an:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ وَٱلْأَنصَابُ وَٱلْأَزْلَـٰمُ

رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ فَٱجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

"Enyi mlioamini! Bila shaka ulevi na kamari na kuabudiwa asiyekuwa Mwenyezi Mungu, na kutazamia kwa mishale ya kupigia ramli, ni uchafu (na) ni katika amali ya shetani. Basi jiepusheni navyo ili mpate kufaulu". (5:90).

Nne, walimuuliza Mtume(s.a.w) kuwa walifanyeje sanamu lao la al-Lat. Mtume(s.a.w) aliwajibu moja kwa moja bila ya kusita, "Livunjeni". Mmoja wao aliangua kilio na wote kwa ujumla wakaonyesha khofu waliyokuwa nayo kuwa kama lile sanamu linajua nia yao hii ya kulivunja, litawaua wakazi wote wa eneo lile. 'Umar (r.a) aliyekuwa karibu na Mtume alihamaki, na kusema, "Abd Yalil! Umjinga kiasi gani; hilo si chochote bali ni sanamu lililochongwa kutokana na jiwe lisilo na uhai". Kisha waliomba kuwa sanamu la al-Lat libakishwe kwa muda. Kwanza waliomba libakishwe kwa miaka mitatu, kisha miaka miwili, kisha mwaka mmoja kisha mwezi mmoja. Lakini Mtume(s.a.w) alikataa kata kata ombi hili na kuweka wazi kuwa, kamwe Uislamu hauwezi kwenda pamoja na ibada ya masanamu. Mwishowe waliomba kuwa wasihusike kulivunja sanamu hilo kwa mikono yao. Ombi hili Mtume(s.a.w) aliwakubalia na walipokuwa wakirejea alimtuma Abu Sufyan na al-Mughirah waandamane nao wakafanye kazi ya kuvunja masanamu yote ya Ta'if. Hawa wawili walikuwa ni marafiki wakubwa wa banu Tahqif katika enzi za ujahili.

Tano, waliomba kuwa wasamehewe kusimamisha swala tano za siku. Mtume(s.a.w) aliwajibu kuwa hapana ruhusa ya kuacha swala kwani hapana amali yoyote njema itakayopokelewa kaitka Uislamu pasina swala. Swala ni moyo na roho ya Uislamu. Swala ndiyo inayomuwezesha mja kutenda mema na kuacha maovu kama Qur'an inavyosisitiza:

ٱتْلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

"Soma uliyoletewa wahayi katika kitabu na usimamishe swala. Bila shaka swala humzuiliya (mja na) mambo machafu na maovu, na kwa yakini kumbuko la Mwenyezi Mungu (lililomo ndani ya swala) ni jambo kubwa kabisa (la kumzuiliya mtu na mabaya). Na Mwenyezi Mungu anayajua mnayoatenda." (29:45).

Baada ya mwezi hivi ujumbe wa Ta'if ulirejea makwao na Mtume(s.a.w) alimteua 'Uthman bin al-Abi al-'As akawe mwalimu na kiongozi wao, aliyekuwa na ujuzi mjubwa wa Qur'an.

Kutokana na mafunzo ya Uislamu aliyoyatoa Mtume(s.a.w) kwa ujumbe huu, tunajifunza kuwa Uislamu wa nusu nusu haukubaliki kabisa. Muislamu wa kweli ni yule anayetekeleza kwa kadiri ya uwezo wake maamrisho yote ya Allah(s.w) na kuacha makatazo yake yote kama iliyoelekezwa katika Qur'an na kufafanuliwa kwa vitendo na Mtume(s.a.w). Kwa msisitizo zaidi Allah(s.w) anatuamrisha:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱدْخُلُوا۟ فِى ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾

"Enyi mlioamini! Ingieni katika hukumu zote za Uislamu, wala msifuate nyayo za shetani, kwa hakika yeye kwenu ni adui dhahiri". (2:208).

Muda wote uliobakia wa mwaka wa 9 A.H., baada ya Tabuk Mtume(s.a.w) alibakia Madinah kupokea makundi kwa makundi ya watu kutoka makabila mbali mbali waliokuja kusilimu na kujifunza Uislamu. Wengine walikuwa wakibakia humo humo Madinah mpaka Allah(s.w) alipolikataza jambo hili katika aya ifuatayo:

۞ وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ
فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا
رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

"Wala haiwapasii Waislamu kutoka wote (katika miji yao wakaja kuishi Madinah). Lakini kwa nini halitoki kundi (tu) katika kila taifa miongoni mwao (liende Madinah kwa Mtume) kujielimisha vema Uislamu na kisha wakaja kuwaonya wenziwao (waliosalia makwao) watakapowarudia ili wapate kujihadharisha (na mabaya)" (9:122).

Abu Bakr aongoza msafara wa Hija

Mpaka mwaka wa 9 A.H., bado ibada ya Hija ilikuwa inafanywa na waarabu kwa kufuata mila za kijahili kama vile kutufu uchi na kuabudia masanamu yaliyokuwa nje na ndani ya Ka'bah. Mtume(s.a.w) hakuwa katika hali ya kuhudhuria Hija hii ambayo ndiyo ya kwanza baada ya Fat-h Makkah. Hivyo, alimteua Abu Bakr (r.a) aongoze msafara wa Hija uliokuwa na watu mia tatu (300) kutoka Madinah kwa nia ya kwenda kuwafundisha Waislamu namna ya kutekeleza Ibada ya Hija kwa usahihi wake.

Baada ya Abu Bakr (r.a) kuondoka, nyuma yake ulishushwa wahay katika Suratul Tawba ambao ni tangazo lililotaka lifikishwe kwa watu katika Hija ya mwaka ule. Mtume(s.a.w) alimtuma Aly bin Abu Talib (r.a) akalisome tangazo hilo mbele ya watu wote waliohudhuria katika uwanja wa Arafa. Tangazo lenyewe hili:

(Hili ni) tangazo la kujitoa katika dhima (ahadi) litokalo kwa Mwenyezi Mungu na Mtume wake, kwa wale mlioahidiana nao miongoni mwa washirikina (makafiri). (Waambieni): "Basi

tembeeni katika nchi miezi mine (kwa salama, kisha vitakuwa vita baina yenu na sisi); na jueni kwamba nyinyi hamuwezi kumshinda Mwenyezi Mungu, na kwamba Mwenyezi Mungu ndiye Mwenye kuwadhalilisha makafiri. Na ni tangazo litokalo kwa Mwenyezi Mungu na Mtume wake, kufahamishwa (kufikishiwa) watu siku ya Hija kubwa ya kwamba Mwenyezi Mungu yu mbali na washirikina na pia Mtume wake (yu mbali nao, hawana haja na ahadi zao). Basi kama mkitubu ndiyo kheri kwneu, na kama mkikengeuka, basi jueni kwamba nyinyi hamuwezi kumshinda Mwenyezi Mungu. Na wapashe waliokufuru habari ya adhabu iumizayo.

Isipokuwa wale mlioahidiana nao miongini mwa hao washirikina, kisha hawakukupunguzieni chochote wala hawakumsaidia yoyote juu yenu, basi watimizieni ahadi yao mpaka muda wao. Hakika Mwenyezi Mungu anawapenda wanaomuogopa.

Na ile miezi mitukufu itakapokwisha (ile miezi mine waliyopewa), basi waueni washirikina popote muwakutapo, wakamateni mateka, wazungukeni na wakalieni katika kila njia. Lakini wakitubu na wakisimamisha swala na wakatoa zake, basi waacheni. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa kusamehe, Mwingi wa kurehemu.

Na kama mmoja wa washirikina akikuomba umlinde, basi mlinde asikie maneno ya Mwenyezi Mungu kisha (akitoyakubali usimlazimishe kusilimu wala usimdhuru bali) mfikishe mahali pake kwa amani;na haya ni kwa ajili ya kuwa hao ni watu wasiojua.

Itakuwaje kuwepo ahadi na washirikina mbele ya Mwenyezi Mungu na mbele ya Mtume wake isipokuwa mlioahidiana nao mbele ya msikiti mtukufu (Al-Ka'bah) na wakatekeleza ahadi zao)? Basi maadamu wanakunyookeeni kwa uzuri, nanyi pia wanyookeeni kwa uzuri, hakika Mwenyezi Mungu anawapenda wanaomuogopa. Vipi (mtatekeleza nyinyi peke yenu? Hali wakikushindeni hawatazami kwenu ndugu wala ahadi wanakufurahisheni kwa vinywa vyao tu, hali nyoyo zao zinakataa (hayo). Na wengi katika wao ni maasi". (9:1-8).

Baada ya kumaliza kusoma aya hizi nane mbele ya kadamnasi ya watu Ally(r.a) aliongeza kusema:

"Nimeamriwa kukutangazieni kuwa hapana kafiri yoyote atakayeingia peponi. Hapana kafiri, baada ya mwaka huu, atakayeruhusiwa kuhiji, wala hapana yeyote atakayeruhusiwa kutufu uchi. Yeyote yule mwenye mkataba wa amani na Mtume(s.a.w), utaheshimiwa mpaka muda wa mkataba uishe. Miezi mine imetolewa kwa makabila ili waweze kurudi makwao kwa usalama. Baada ya muda huo mkataba na Mtume(s.a.w) utakuwa umekwisha".

Abu Bakr kama mwakilishi wa Mtume(s.a.w) na Ally kama mtangazaji wake, wote walitekeleza wajibu wao ipasavyo na kurudi Madinah mara tu baada ya Hija.

HIJA YA KUAGA (HIJJATUL-WADAA)

Mwaka mmoja baada ya Tabuk, Bara Arab nzima ilikuwa chini ya dola ya Kiislamu. Kutokana na ujumbe wa Suratuln-Nasr, sura iliyoshuka baada ya Fat-h Makkah, na kuzingatia makundi ya watu kutoka makabila mbali mbali yalivyomiminika Madinah kuja kusilimu na kujifunza Uislamu, baada ya msafara wa Tabuk, ilikuwa wazi kwa Mtume(s.a.w) kuwa ujumbe wake umekamilika na kazi yake ya utume imekaribia kwisha. Rejea ujumbe wa Suratun-Nasr:

إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ١ وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ
فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ٢ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ
كَانَ تَوَّابَۢا ٣

"Itakapofika nusura ya Mwenyezi Mungu na kushinda. Na ukawaona watu wakiingia katika dini ya Mwenyezi Mungu makundi kwa makundi. Basi, mtakase Mola wako pamoja na kumsifu umuombe maghfira (msamaha); Hakika yeye ndiye apokeaye toba". (110:1-3).

Mpaka wakati huu Mtume(s.a.w) alikuwa hajafanya Ibada ya Hija tangu kufaradhishwa kwake. Hakuweza kushiriki kwenye Hija ya mwanzo ya 9

A.H. na badala yake alimteua Abu Bakr aongoze msafara wa Hija. Katika mwaka wa 10 A.H., Mtume(s.a.w) alinuia kufanya Hija kubwa na kuwajumuisha Waislamu wengi iwezekanavyo. Alituma wajumbe kwenda kwenye kona zote za Bara Arab kuwatangazia Waislamu kuwa waje kujiunga na Mtume kwenye msafara wa kuhiji Makkah. Waislamu waliitikia wito wa Mtume kwa maelfu. Mtume(s.a.w) alitoka Madina na zaidi ya Waislamu laki moja (100,000). Mtume(s.a.w) aliondoka Madinah mwezi 26 Dhul-Qa'dah. Baada ya kwenda maili sita hivi (kilometa 10 hivi)kutoka Madinah, alivaa vazi la Hija – Ihram, katika sehemu iitwayo Dhul-Hulaifah. Maswahaba nao walifnaya hivyo. Baada ya kuvaa Ihram alileta talbiya (mwitiko) kama ifuatavyo:

Labbayka allahumma Labbayka,
Labbayka Laasharika laka Labbayka.
Innal-hamda wani'imata laka wal-mulk;
Laasharikalaka.

Tafsiri:

Naitika wito wako Ee Allah, Naitika.
Naitika, Ewe usiye na mshirika, Naitika.
Hakika sifa zote njema na neema zote ni
zako na ufalme ni wako, Ewe usiye na
mshirika". (Bukhari na Muslim).

Maneno haya ya Talbiya yalirudiwa tena na tena na maelfu ya sauti na anga yote ikawa inazizima***"Labbayka, Allahumma Labba***yka… "Mtume(s.a.w) na maswahaba wake waliingia Makkah mwezi 5 Dhul-Hijjah. Baada ya kutufu na kuswali rakaa mbili sehemu aliposimama Ibrahimu(a.s), makamu Ibrahimu, alipanda kilima cha safa, akiwa anaangalia Ka'bah akiwa ameinua mikono yake juu alisema.

Hapana mola ila Allah. Allah ni mmoja asiye na mshirika. Yeye Ndiye Mmiliki (mfalme wa kila kitu). Sifa zote anastahiki yeye na ni muweza juu ya kila kiti. Hapana mola ila Allah, aliyempweke, Ambaye ni mtekelezaji wa Ahadi yake, ambaye aliwanusuru waja wake na kuwatoa maadui wake. (Abu Daud).

Kisha Mtume(s.a.w) alifanya Sa'i kati ya kilima cha Safa na Marwa. Baada ya hapo aliwaamuru wale wote ambao hawakuja na mnyama wa kuchinja, wanyoe vichwa vyao. Mtume(s.a.w) na Waislamu aliongozana nao walikaa Makkah mpaka mwezi 8 Dhul-Hijjah ambapo waliondoka kwenda Mina kabla ya adhuhuri na walilala Mina. Asubuhi ya mwezi 9 Dhul-Hijjah waliondoka Mina baada ya swala ya Alfajiri kuelekea Arafa.

Hutuba ya Mtume(s.a.w) katika uwanja wa Arafa

Mchana wa 9 Dhul-Hijjah, Mtume(s.a.w) akiwa juu ya ngamia wake alitoa hutuba ya kihistoria kwa mkusanyiko wa Waislamu laki moja na ishirini (120,000) kama ifuatavyo:

> *"Sifa zote anastahiki Allah, Tunamshukuru na tunamtaka msaada na msamaha, na tunatubu kwake, Tunajikinga kwa Allah(s.w) kutokana na uovu wetu na kutokana na ubaya unaotokana na matendo yetu (maovu). Hapana awezaye kumpoteza aliyeongozwa na Allah na hapana awezaye kumuongoza aliyepotezwa na Allah. Ninashuhudia kuwa hapana mola ila Allah pekee asiye na mshirika. Ninashuhudia kuwa Muhammad ni mja na Mtume wake. Ninawausia enyi waja wa Mwenyezi Mungu, kumcha mwenyezi Mungu na ninakusisitizeni kumtii Allah na ninafungua khutuba yangu hii, na lile lililo zuri".*
>
> *"Enyi watu, sikilizeni ujumbe ninaokupeni. Sijui kama nitapata fursa nyingine ya kukutana na nyinyi baada ya mwaka huu.*
>
> *"Enyi watu, hakika damu yenu (yaani uhai wenu), mali yenu na heshima yenu ni vitu vitukufu, katu visiharibiwe hadi mtakaposimamishwa mbele ya Mola wenu, kwani utukufu wa vitu hivyo ni kama ulivyo utukufu wa siku hii, wa mwezi huu na wa mji huu. Kwa hakika mtakutana na Mola wenu na atakuulizeni juu ya vitendo vyenu. Je, nimefikisha ujumbe? Ewe Mwenyezi Mungu shuhudia".*
>
> *"Hivyo, kila aliye na amana yoyote, hana budi kumrejeshea mwenyewe".*
>
> *"Kumbukeni, hakuna mtu atakayebeba lawama kwa kosa lolote isipokuwa yule aliyelitenda kosa hilo. Mtoto hawezi kulaumiwa kwa*

kosa la baba wala baba kwa kosa la mwanawe".
"Enyi watu, yasikilizeni maneno yangu na yazingatieni. Fahamuni kuwa muislamu ni ndugu wa muislamu, na Waislamu wote ni ndugu moja. Si halali kwa muislamu kuchukua chochote kutoka kwa nduguye muislamu isipokuwa kile alichoruhusiwa. Hivyo msioneane. Yaa Allah, nimefikisha ujumbe"?
"Fahamuni, mambo yote ya Ujahili yamewekwa chini ya nyayo zangu. Visasi vya damu vya zama za jahiliya vimeondolewa. Hakika, kisasi cha damu cha kwanza ninachokifuta ni kile cha Ibn Rabi'ah ibn Harith aliyelelewa na kabila la Sa'd na ambaye Wa-Hudhail walimwua.

Riba za kipindi cha Ujahiliya zimefutwa. Lakini mtapata mtaji wenu. Msidhulumu nanyi hamtadhulumiwa. Allah amekataza riba. Riba ya kwanza ninayoifuta ni ile ya Abbas ibn Abdul Muttalib. Imefutwa moja kwa moja.

"Enyi watu mcheni Allah kuhusiana na wanawake. Mmewaoa kwa amana ya Allah na mnawaigilia kwa amri ya Allah.

Hakika mnazo haki kutoka kwao na wanawake wanazo haki kutoka kwenu. Haki zenu kwao ni kwamba wasimruhusu mtu yeyote kuvuruga vitanda vyenu na wasimruhusu mtu yeyote msiyemridhia kuingia katika nyumba zenu. Wakifanya hivyo Allah amewaruhusu nyinyi kuwakemea. Kutengana nao vitanda na kuwpiga lakini siyo kwa nguvu. Wakijirekebisha basi na wapewe kwa haki chakula chao na mavazi yao kutoka kwenu.

Yapokeeni kwa wema mafundisho haya juu ya wanawake. Kwani wao ni wasaidizi wenu. Hawamiliki kwa ajili ya nafsi zao chochote, nanyi hamwezi kumiliki chochote kutoka kwao kisichokuwa hicho. Wakikutiini basi kaeni nao kwa wema. Je, sijafikisha ujumbe?

"Enyi watu, msikilizeni na mtiini Amiri anayetekeleza Kitabu cha Allah miongoni mwenu hata kama atakuwa ni mtumwa wa Kihabeshi.

"Enyi watu, hakika Allah amemkadiria kila mtu riziki yake. Wasia haujuzu kwa mrithi na wasia si halali ukiwa zaidi ya theluthi ya mali".

"Mtoto ni wa kitanda cha halali na mzinifu arujumiwe. Mtu anayejinasibisha (ukoo wake) kwa asiyekuwa baba yake humshukia laana ya Allah, malaika na watu wote. Allah hatakubali kutoka kwa mtu kama huyo toba wala amali njema.

Enyi watu, Shetani amehuzunishwa sana kwa kutoabudiwa tena katika hii nchi yenu. Lakini anatosheka na kule kutiiwa katika mambo ambayo nyinyi mnadhani ni madogo. Hivyo kuweni waangalifu sana katika dini yenu.

Kwa hakika nimekuachieni vitu viwili ambavyo iwapo mtavishika katu hamtapotea – Kitabu cha Allah na Sunnah za Mjumbe wake

"Enyi watu, Jibril amenijia, amenisomea salaam kutoka kwa Mola wangu na amesema: Hakika Allah amewasamehe watu wa 'Arafat na wa Ka'aba na amechukua dhamana ya kuwasamehe upungufu wao".

Umar – ibnul-Khattab akasimama na kuuliza: "Ya Rasulullahi, msamaha huo ni kwa ajili yetu sisi tu?" Akajibu: "Ni kwa ajili yenu na kwa ajili ya wale watakaokuja baada yenu hadi Siku ya Kiyama".
"Na mtaulizwa juu yangu, mtajibu vipi?" Wakasema: "Tunashuhudia kwamba umefikisha ujumbe, umetimiza wajibu wako na umetunasihi".

Halafu akasema hali ya kuwa amekiinua kidole chake cha pete na kukielekeza mbinguni: "Yaa Allah shuhudia; Yaa Allah, shuhudia, Yaa Allah, Shuhudia".

Baada ya Hutuba hii Mtume(s.a.w) alimuamuru Bilal atoe adhana. Kisha wakaswali jamaa ya Adhuhuri pamoja na Asr kwa rakaa mbili mbili (Qasr). Baada ya swala Mtume(s.a.w) alishushiwa wahay unaokamilisha kazi yake na akasoma aya hiyo mbele ya watu wote waliohudhuria Hija mwaka ule:

.........ٱلْيَوْمَ يَئِسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَٱخْشَوْنِ ۚ ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا .... ﴿٣﴾

"......Leo waliokufuru wamekata tamaa katika dini yenu, basi msiwaogope bali niogopeni mimi. Leo nimekukamilishieni dini yenu na kukutimizieni neema yangu, na nimekupendeleeni Uislamu uwe dini yenu......" (5:3)

Waislamu walifurahi walipopata habari hii ya kukamilika kwa dini yao lakini Abu Bakr alihuzunika kwani hii ilikuwa ni ishara ya wazi kuwa muda wa kuishi Mtume(s.a.w) umekwisha. Ni wazi kuwa kama kazi yake aliyoletwa kwayo imekamilika, kubaki kwake kuishi hakuna umuhimu tena na ni vema aende akapumzike kwa mola wake kwa kazi ngumu na ya hatari aliyoifanya kwa kipindi chote cha maisha yake na hasa hiki kipindi chake cha Utume cha miaka ishirini na mitatu (23).

Mtume alibakia pale Arafa kuleta dhikri na dua pamoja na kuomba maghfira. Aliondoka kwenda Muzdalifa baada ya jua kutua. Alipofika Muzdalifa aliswalisha swala ya Magharibi pamoja na Isha. Baada ya swala walilala pale Muzdalifah mpaka wakati wa Alfajiri. Baadhi ya wanachuoni wa Hadith wanasema kuwa huu ndio usiku pekee ambapo Mtume(s.a.w) hakuswali swala ya tahajjud. Asubuhi mwezi 10 Dhul-Hijja, Mtume(s.a.w) na Waislamu walioandamana naye waliondoka baada ya swala ya Al-fajir kabla ya jua kuchomoza na kuelekea Mina ambapo walitupa mawe kwenye mnara mkubwa (Jamaratul - Aqabah), kisha wakachinja wanyama, na kunyoa vichwa vyao. Baada ya hapo walikwenda Makkah kutufu (tawafu ya nguzo) na kunywa maji ya Zam-Zam. Baada ya hapo, Mtume(s.a.w) na msafara wake walirejea Mina na kukaa pale mpaka 13 Dhul-Hijjah. Alipokuwa Mina Mtume(s.a.w) alitoa khutuba mbali mbali na miongoni mwa hizo ni hii ifuatayo:

"Enyi watu, sikilizeni ujumbe ninaokupeni. Sijui kama nitapata fursa nyingine ya kukutana na nyinyi hapa baada ya mwaka huu.

"Bila shaka kuakhirisha miezi mitukufu isije upesi ni kuzidi katika ukafiri; kwa hayo hupotezwa wale waliokufuru, wanauhalalisha mwaka mmoja na wanauharimisha mwaka (mwingine) ili wafanye kuwa sawa idadi ya ile (miezi) aliyoitukuza Mwenyezi Mungu; kwa hivyo huhalalisha alivyoviharamisha Mwenyezi Mungu wamepambiwa ubaya wa vitendo vyao(hivi). Na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu makafiri". (9:37).
"Hakika wakati umekuwa ukipita kama kawaida tangu kuumbwa kwa mbingu na ardhi. Idadi ya miezi mbele ya Allah ni kumi na mbili mine kati ya hiyo ni mitukufu. Mitatu imefuatana - Dhul-Qa'dah, Dhul-Hijjah na Muharram na mwezi Rajabu upo kati ya Jamada na Sha'aban.

"Enyi watu, mnaijua siku ya leo ni siku gani? Wakajibu: "Allah na Mtume wake ndio wajuao". Akakaa kimya Mtume kwa kitambo kidogo hadi tukadhani ataiita siku hiyo kwa jina jingine. Halafu akasema: "Je siyo siku ya kuchinja"? Tukajibu' "Ndiyo, leo ni siku ya kuchinja".

"Halafu akauliza: "Huu ni mwezi gani?" Tukajibu: "Allah na Mtume ndio wanaojua". Akakaa kimya kwa kitambo kidogo hadi tukadhani atauita kwa jina jingine. Halafu akasema: 'Je, huu si mwezi wa Dhul-Hijjah?" Tukasema, "Ndio".
Akasema: "Huu ni mji gani"? Tukajibu: "Allah na Mtume ndio wajuao". Akakaa kimya kwa kitambo kidogo hadi tukadhani ataupa jina jingine. Halafu akasema: Je, huu si mji Mtukufu? Tukajibu: Ndio, Ya Rasulullah.

Akasema: Enyi watu, hakika damu yenu, mali yenu na heshima yenu na ngozi zenu ni vitu vitukufu katu visiharibiwe, utukufu wake ni kama utukufu wa siku hii, mwenzi huu na mji huu. Je, nimefikisha ujumbe? Yaa Allah shuhudia.

Kumbukeni, hakuna mtu atakayebeba lawama kwa kosa lolote isipokuwa yule aliyetenda kosa hilo. mtoto hawezi kulaumiwa kwa kosa la baba wala baba kwa kosa la mwanawe.

Fahamuni kuwa Muislamu ni ndugu wa Muislamu. Hivyo si halali kwa Muislamu kutwaa chochote kutoka kwa nduguye isipokuwa kile

atakachompatia kwa ridhaa yake. Hivyo msidhulumiane. Yaa Allah, nimefikisha ujumbe?

"Hakika Mwenyezi Mungu amemgawia kila mtu sehemu yake katika urithi. Hivyo wasia si halali kwa mrithi. Fahamuni mtoto ni wa kitanda cha halali na mzinifu arujumiwe. Mtu anayejinasibisha (ukoo wake) kwa asiyekuwa baba yake humshukia laana ya Allah, malaika na watu wote".
Waangalieni watumwa wenu, waangalieni watumwa wenu. Walisheni mnachokula na wavisheni mnachovaa.

Enyi watu, mcheni Allah, hata kama mtumwa wa Kihabeshi akiwa kiongozi wenu, mtiini maadam anatekeleza Kitabu cha Allah.

Nisikilizeni! Mcheni Mola wenu; swalini mara tano, fungeni mwenzi wa Ramadhani, hijini katika Kaaba, toeni zaka ya mali zenu kwa moyo mkunjufu na tiini ninayowaamuru, mtaingia katika Pepo ya Mola wenu.
Bila shaka nyote hivi karibuni mtakutana na Mola wenu. Atakuulizeni juu ya vitendo vyenu. Msipotee baada ya kuondoka kwangu, kiasi cha kufikia hadi ya baadhi yenu kuzipiga shingo za wengine. Je, nimefikisha ujumbe? Wakajibu: "Ndiyo". Akasema: Yaa Allah shuhudia!

"Enyi mliopo fikisheni ujumbe huu kwa wasiokuwepo. Kwani yawezekana wengi miongoni mwa hao watakaofikishiwa ujumbe wakauzingatia zaidi kuliko wale waliohudhuria".

Mwezi 13 Dhul-HIjjah Mtume(s.a.w) aliondoka Mina kupitia bonde la Mahsab ambapo alipiga kambi kidogo humo. Kisha alirudi Makkah na kufanya tawaf ya kuaga. Mtume(s.a.w) aliondoka Makkah kwenda Madinah mwezi 14 Dhul-Hijjah na Waislamu wengine kutoka sehemu mbali mbali walirudi makwao.

Mtume(s.a.w) aimarisha Utawala

Baada ya Hija ya kuaga, Mtume(s.a.w) alibakia Madinah muda wote na kazi kubwa aliyojihusisha nayo ni kuimarisha utawala wa Dola ya Kiislamu na kuhakikisha kuwa ujumbe wa Uislamu unatoka nje ya Bara

Arab. Aliigawanya Arabia kwenye majimbo. Kila jimbo aliweka Gavana mkuu wa jimbo, Amil mkusanya Zakat na Qadh-Hakimu aliyekuwa akihukumu kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah. Pia alituma ujumbe wa walinganiaji Uislamu kwenda nje ya Arabia kama vile Syria, Misr, Uhabeshi, n.k. ili kuufikisha ujumbe wa Uislamu huko.

Mitume wa uongo waliojitokeza wakati wa Mtume(s.a.w)

Baada ya Hija ya kuaga (Hijjatul-Wada) Mtume(s.a.w) alifahamishwa kuzuka kwa mitume wa uongo. Alifahamishwa juu ya Musailama aliyejitangazia utume na kumuandikia Mtume(s.a.w) barua iliyoeleza kuwa nusu ya dunia ni yake na nusu nyingine ni ya Maquraysh. Mtume(s.a.w) alimjibu Msailama: "Kutoka kwa Muhammad Mtume wa Allah, kwa Musailma Mtume wa uongo, ardhi ni ya Allah na humrithisha yule amtakaye katika waja wake wema. Amani iwe juu ya yule anayefuata mwongozo wa Allah".

Watu wengine wawili walidai kuwa mitume. Mmoja wao alikuwa Talaiha Za'in bin Asad wa Nejd, lakini alikuwa akimuogopa Mtume(s.a.w), alingojea Mtume atawafu ndio atangaze utume wake. Mwingine alikuwa Aswad 'Anosi wa Yemen ambaye alikusanya wafuasi wengi. Alimuua Gavana wa Mtume(s.a.w) na akawa anaelekea Najran. Pia alimuua mtawala wa Yemen, Ibn Badhan na akamuoa kizuka wake.

Mtume(s.a.w) aandaa Jeshi dhidi ya Warumi

Warumi, kama sikuwaogopa wapiganaji wa Kiislamu ambao walipigana ili washinde kwa ajili ya Allah au wafe shahidi katika njia yake, wangekuwa weshavamia zamani Dola ya Kiislamu. Jaribio la kwanza lililopelekea msafara wa Tabuk walishindwa lakini bado hawakuridhika.

Katika siku zake za mwisho mwisho, Mtume(s.a.w) alipata habari kutoka mipaka ya Syria juu ya maandalizi ya Warumi dhidi ya Waislamu. Mtume(s.a.w) aliandaa kikosi cha kwenda kukabiliana nao na akamteua Usamah bin Zaid bin Harith ambaye baba yake alikufa shahidi katika vita vya Mutta, kuwa kamanda wa kikosi hicho. Maswahaba wakubwa kama Abu Bakr, Umar, Abbas na Aly walichaguliwa kujiunga na kikosi hiki. Kabla kikosi hiki hakijaondoka, Mtume(s.a.w) alifariki. Baada ya Mtume(s.a.w),

Abu Bakr alichaguliwa kuwa Khalifa wa kwanza wa Mtume(s.a.w). Wiki mbili tu baada ya kungia katika ofisi ya Ukhalifa, alikiamuru kikosi cha Usamah kiendelee kutekeleza kazi kilichopewa na Mtume(s.a.w).

Ugonjwa wa Mtume(s.a.w) na kufariki kwake

Miezi miwili baada ya Hijjat-al-Widaa, Mtume(s.a.w) alishikwa na ugonjwa wa kuumwa kichwa na homa. Lakini muda wote alikuwa akijitokeza kufanya shughuli zake kama kawaida. Katika hali hiyo hiyo ya kuumwa, alikwenda Uhud na kuwaombea dua mashahidi waliozikwa mle. Pale alitoa khutuba ifuatayo:

> *"Siwahofii kuwa mtajihusisha na kuabudu masanamu baada yangu, lakini nahofia kuwa mtajihusisha sana na dunia kiasi cha kufikia hatua ya kuuana wenyewe kwa wenyewe. Kisha, mkishafanya hivyo, mtaishia kwenye maangamivu kama walivyoangamia wa kabla yenu".*

Mtume(s.a.w) pamoja na maradhi yake aliendelea kuswalisha swala za jamaa msikitini na bado alikuwa akitimiza ngono za wake zake wote tisa. Ugonjwa ulipozidi kushitadi, aliwaomba wakeze kuwa waje kumuuguza kwa Bibi Aysha (r.a) ambapo palikuwa karibu na msikiti. Wakeze walikubali kwa moyo mkunjufu. Ugonjwa ulivyoendelea Mtume(s.a.w) alizidi kuwa dhaifu na hatimaye alishindwa hata kuhudhuria swala za jamaa msikitini. Aliposhindwa kuhudhuria msikitini alitoa amri Abu Bakr awe anaongoza swala ya jamaa, alifanya hivyo kwa siku kadhaa. Siku nne kabla ya kufariki kwake, Mtume(s.a.w) alijisikia nafuu kidogo na akakoga kabla ya swala ya Dhuhuri. Baadaye alikuja msikitini akiwa amesaidiwa na watu wawili, Abbas (r.a) na Aly (r.a). Abu Bakr alikuwa anaendelea kuongoza swala kama kawaida. Alipomuona Mtume(s.a.w) anakuja alianza kuondoka, lakini Mtume alimuambia abakie pale pale naye akakaa pembeni mwake. Baada ya swala alihutubia kama ifuatavyo:

> *"Allah amempa mja wake achague kati ya dunia na akhera. Akachagua akhera. Ninawauisa, Enyi Waislamu (Muhajirina) muwe wema kwa Ansar. Hakika wametekeleza wajibu wao vizuri. Waislamu kwa ujumla wao idadi yao itaongezeka lakini Ansar watapungua na kuwa kama chumvi katika chakula. Zimeangamia*

Umma zilizotangulia ambazo ziliabudu makaburi ya mitume wao na ya watu wema. Ninawakatazeni kufanya hivyo. Nina deni kubwa (la Ihsani) kwa Abu Bakr. Kama ingekuwa nimfanye yeyote kuwa rafiki yangu, angalikuwa Abu Bakr; lakini uhusiano (udugu) wa Uislamu unatosha. Ee, binti yangu Fatimah, na Ee, shangazi yangu mpendwa, Swafiyah, fanyeni amali kwa ajili ya akhera kwani sitaweza kuwasaidieni chochote dhidi ya hukumu ya Allah".

Hii ilikuwa ni khutuba ya mwisho ya Mtume(s.a.w). Kisha ugonjwa ulishitadi. Alijisikia nafuu kidogo asubuhi ya Jumatatu ya mwezi 12 Rabi'a-Awal, 11 A.H., lakini ilipofika adhuhuri, hali ilibadilika tena kuwa mbaya. Alikuwa akizimia kila baada ya muda mfupi. Hata alipokuwa katika hali hii ya sakaratul-maut, bado hakumsahau Mola wake. Muda wote alikuwa akaisema "Nisamehe Bwana Wangu! Wakati wa Alasiri alipokuwa anapumua pumzi za mwisho mwisho, alisikika kwa sauti ndogo akisema:

"Shikamana na swala na wafanyieni wema watumwa (wafungwa)".

Palikuwa na beseni la maji lililowekwa karibu na Mtume(s.a.w). Alikuwa akilowesha viganja vyake mara kwa mara kwenye maji haya na kufuta uso wake, na huku akisema, "Enyi watu! Hakika kutoka roho kuna machungu makubwa". Wakati huo aliingia mtu mmoja na mswaki mkononi mwake. Mtume akaashiria apewe mswaki huo. Alitafuniwa na Bibi Aysha, ambaye alimpakata mapajani mwake, na kumpa akawa anaswakia kidogo kidogo. Kisha akiwa ameashiria kwa kidole (cha shahada) na huku ametazama juu alisema mara tatu:

"Nakwenda kwa Rafiki yangu Mtukufu,
"Nakwenda kwa Rafiki yangu Mtukufu,
"Nakwenda kwa Rafiki yangu Mtukufu,

Roho yake ilirudi kwa Bwana na Mola wake Mtukufu wakati wa jioni ya Jumatatu ya mwezi 12 Rabi'al-Wawwal, 11 A.H. sawa na tarehe 8 Juni 632 A.D. Mtume(s.a.w) alifariki akiwa na umri wa miaka 63. Mazishi yalifanyika siku iliyofuatia. Waliomwosha ni jamaa zake wa karibu – Fadhil bin Abbas, Ally bin Abu Talib na Usamah (r.a). Kisha alizikwa kwenye chumba cha Bibi Aysha (r.a) pale pale alipofia. Hivi sasa kaburi la Mtume(s.a.w) limo ndani ya msikiti wa Madinah.

Zoezi 5.1

1. Ni ipi tofauti kati ya dola ya kiislamu na dola ya kitwaghuti ?
2. Ni ipi tofauti kubwa kati ya kipindi cha utume wa Mtume(s.a.w) Makka na kile cha Madinah?
3. Unafikiri ni jambo gani kubwa lililowawezesha wailsamu wa Makkah kuvumilia madhaila yote kwa kipindi chote cha miaka 13?
4. Toa maelezo mafupi juu ya safari ya Mtume ya kuhamia Madinah.
5. Tunajifunza nini kutokana na khutba ya Mtume ya Ijumaa ya mwanzo alipofika Madina ?
6. Bainisha mambo muhimu ya awali aliyofanya Mtume(s.a.w) katika kuanzisha dola ya Kiislamu Madinah.
7. (a) Taja kazi za msikiti wakati wa Mtume(s.a.w).

   (b) Tunajifunza nini kutokana na kazi za msikiti wakati wa Mtume(s.a.w).
8. Toa maelezo mafupi juu:

   (a) Kundi la Answar

   (b) Kundi la Muhajirina
9. (a) Taja makabila mawili ya waarabu yaliyokuwa maarufu wakati Mtume(s.a.w) anahamia Yathrib

   (b)Taja koo tatu mashuhuri za mayahudi zilizokuwa zinaishi pembezoni mwa mji wa Madinah wakati Mtume(s.a.w)anahamia pale.
10. Eleza mbinu aliyoitumnia Mtume(s.aw) kutatua tatizo la kiuchumi katika jamii ya waislamu mara tu alipofika Madinah.
11. Ni mambo gani yaliyowashawishi mayahudi kukubali kufanya mkataba wa Amani na Mtume(s.a.w).
12. Bainisha maeneo makuu mawili ya mkataba wa Madinah.
13. Taja mafunzo manne yatokanayo na mkataba wa Madinah.
14. Taja misingi mitatu inayojenga mfumo wa kiislamu.

15. Kwa kurejea dola ya kiislamu Madinah chora msonge wa uongozi wa dola ya Kiislamu.

16. Katika kuimarisha ulinzi na usalama katika dola ya kiislamu ni mambo gani aliyofanya Mtume(s.a.w) kama tahadhari ili kulinda Dola changa ya kiislamu.

17. Ni sera zipi za mahusiano na watu wengine ambazo Mtume(s.a.w) alizotumia kama kiongozi Mkuu wa Dola ya Kiislamu Madinah.

18. Taja vyanzo vya mapato vya Dola ya Kiislamu wakati wa Mtume(s.a.w).

19. Ni vipi Allah(s.w) aliwasaidia waislamu katika uwanja wa mapambano katika vita vya Badri?

20. (b) Eleza athari ya matokeao ya vita vya Badri.

    (a) Vita vya Badr vilikuwa hapana budi kutokea. Toa maelezo.

21. Bainisha mazingatio yatokanayo na vita vya Uhud.

22. Ainisha mafunzo yatokanayo na mkatba na Hudaibiya.

23. Taja vitimbi vya wanafiki dhidi ya dola ya kiislamu wakati wa Mtume(s.a.w)

24. Taja maadui watano dhidi ya dola ya kiislamu Madinah.

25. Eleza mazingira yaliyo pelekea vita vya Uhudi kutokea.

26. Eleza hatua alizochukua Mtume(s.a.w) dhidi ya Mayahudi.

27. Ni mafunzo gani tunayopata kutokana na mapambano ya maadui dhidi ya Uislamu?

28. Ainisha masharti ya mkataba wa Hudaybiyah.

29. Katika Suratul-Fat-ha(48:1) unatajwa ushindi. Eleza jinsi waislamu walivyopata ushindi kutokana na mkataba wa Hudaybiyah.

Tumalize kwa kumswalia (kumuombea) Mtume kama yeye mwenyewe alivyotufundisha:

"Ee Allah! Mrehemu Muhammad na wafuasi wa Muhammad
kama ulivyomrehemu Ibrahim na wafuasi wa Ibrahim.
Hakika wewe U-Mtukufu na Msifiwa wa Haki.

Ee Allah! Mbariki Muhammad na wafuasi wa Muhammad
kama ulivyombariki Ibrahim na wafuasi wa Ibrahim.
Hakika wewe U-Mtukufu na Msifiwa wa Haki.